

Instytut Archeologii
Wydział Historyczny
Uniwersytet Warszawski

Marcin Matera

Analiza importu towarów w amforach rodyjskich na
podstawie materiałów odkrytych w Tanais.
Zarys kontaktów handlowych Rodos z obszarem
dolnego Donu w III–I w p.n.e.

Dysertacja doktorska napisana pod kierunkiem
Prof. dr. hab. Piotra Dyczka

Tom I

Warszawa 2014

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
PODZIĘKOWANIA	3
WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I RAMY CHRONOLOGICZNE	11
ROZDZIAŁ II HISTORIA BADAŃ	20
ROZDZIAŁ III CHRONOLOGIA STEMPLI RODYJSKICH	48
ROZDZIAŁ IV ANALIZA MASOWEGO MATERIAŁU CERAMICZNEGO	90
ROZDZIAŁ V POJEMNOŚĆ AMFOR RODYJSKICH I SKALA IMPORTU TOWARÓW DO TANAIS	113
ROZDZIAŁ VI ANALIZA DYNAMIKI IMPORTU Z RODOS NA PODSTAWIE STEMPLI CERAMICZNYCH	139
ZAKOŃCZENIE	161
ANEKS DO ROZDZIAŁU III	163
ALFABETYCZNA LISTA EPONIMÓW I WSPÓŁPRACUJĄCYCH Z NIMI PRODUCENTÓW	163
ŹRÓDŁA ANTYCZNE	234
BIBLIOGRAFIA	234
SPIS RYCIN	328
TABELE	330

PODZIĘKOWANIA

Praca ta powstała jako rezultat studiów prowadzonych w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. W trakcie jej pisania spotkałem się z życzliwością, pomocą i wsparciem bardzo wielu osób, którym winien jestem najserdeczniejsze podziękowania.

Od samego początku mojej pracy naukowej szczególną opieką otaczali mnie Pani profesor Zofia Sztetyło i Pan doktor Tomasz Scholl. Cenne rady i wskazówki Pani Profesor wielokrotnie wskazywały drogę w moich studiach nad stemplami greckich amfor transportowych. Nieocenioną pomocą była także możliwość korzystania z księgozbioru Pani Profesor. Pan doktor Tomasz Scholl wprowadził mnie w tajniki pracy w Tanais, dzieląc się swym wyjątkowym doświadczeniem jako archeologa terenowego. Na jego cierpliwość, wyrozumiałość, życzliwość i pomoc zawsze mogłem liczyć.

Szczególne podziękowania winien jestem Pani Swietłanie Naumienko, która dzieląc się swą ogromną wiedzą, cierpliwie i z pasją wprowadzała mnie w pracę z materiałem ceramicznym w Tanais. Długie godziny spędzone razem na placyku pełnym fragmentów ceramiki oraz w gabinecie kolekcji amfor na zawsze pozostaną w mej pamięci. Pani Swietłanie Naumienko i Panu Burkhardowi Böttgerowi wdzięczny jestem również za możliwość wykorzystania ich niepublikowanej jeszcze książki.

Pragnę podziękować także Gienadijowi Biespałemu, który wyraził zgodę na wykorzystanie w niniejszej pracy niepublikowanych materiałów pochodzących z wykopalisk prowadzonych przez niego na terenie zachodniej nekropoli Tanais.

Szczególne podziękowania należą się również moim przyjaciołom z Muzeum w Tanais – Pani Lenie Jarenko i Panu Pawłowi Fljugrantowi. Ich nieoceniona pomoc i bezgraniczna życzliwość w trakcie wielu kampanii wykopaliskowych i studiów prowadzonych w magazynach muzeum znacząco przyczyniła się do powstania tej pracy.

Dzięki uprzejmości profesora Wiktora Kopyłowa miałem możliwość zapoznania się i pracy ze stemplami pochodzącymi z badań wykopaliskowych prowadzonych na terenie grodziska Jelizawietowskiego.

Napisanie tej pracy nie byłoby możliwe bez odbycia zagranicznych studiów bibliotecznych w Rostowie nad Donem i Odessie. Pragnę serdecznie podziękować Pani Ludmile Kazakowej z Muzeum w Tanais, dzięki której miałem możliwość pracować ze zbiorami bibliotecznymi D. Szelowa. Nieocenioną pomoc w trakcie mego pobytu w Odessie okazała Pani Jewgienija Redina.

Swą wdzięczność winien jestem również wielu osobom, które udostępniły mi swoje księgozbiory i pomogły w dotarciu do literatury. Należą do nich Nathan Badoud, Agata Dobosz, Krzysztof Domżański, Inga Głuszek, Siergiej Iljaszenko, Tomasz Górecki, Tatjana Jegorowa, Ała i Mark Kotinowie, Natalja Mateevici, Marek Palaczyk, Emilia Smagur, Irina Tołoczko, Alfred Twardecki oraz Wiktor Zinko.

Szczególne podziękowania należą się profesorowi Piotrowi Dyczkowi. Miał on ogromny wpływ na kształt tej pracy, a jego cenne, nieraz krytyczne uwagi wielokrotnie pomagały mi znaleźć rozwiązanie rozmaitych problemów, które napotykałem w trakcie jej pisania.

Na zakończenie pragnę podziękować mojej niezastąpionej żonie – Justynie. Bez jej pomocy, wyrozumiałości i wsparcia powstanie tej pracy nie byłoby możliwe.

WSTĘP

Położone w delcie Donu antyczne miasto Tanais było jednym z najdalszych punktów greckiej *oikumene* (ryc. 1). W okresie hellenistycznym oraz w pierwszych wiekach po narodzeniu Chrystusa odgrywało ono szczególną rolę wśród greckich kolonii położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego. Wynikało to z odległości, jaka dzieliła Tanais od pozostałych centrów antycznej kultury regionu, oraz jego lokalizacji na terytorium rozciągających się nad Donem stepów, zajętych przez miejscowe plemiona koczownicze. Położenie miasta, będącego najdalej na północny wschód wysuniętym ośrodkiem kultury antycznej, predestynowało je do odgrywania kluczowej roli w wymianie handlowej pomiędzy Grekami i społecznościami Meotów i Sarmatów. Tanais niewątpliwie pełniło funkcję największego i najważniejszego z rynków całego regionu. Znaczenie miasta, jako głównego ośrodka wymiany handlowej w delcie Donu, przekraczało wymiar regionalny, zajmowało ono bowiem istotne miejsce jako pośrednik w handlu z terenami położonymi w górnym i środkowym biegu Donu oraz w basenie środkowej i dolnej Wołgi¹. Nie sposób również przecenić militarnej roli Tanais jako wysuniętej placówki wywiadowczej oraz ośrodka zabezpieczającego interesy Królestwa Bosporańskiego. Miasto było również centrum kultury greckiej, z którego rozprzestrzeniała się ona na okoliczne tereny.

Nieliczne źródła historyczne, którymi dysponujemy w rozważaniach o historii miasta, podkreślają funkcję Tanais jako ośrodka o charakterze handlowym. Najważniejszy z przekazów na temat Tanais znajduje się w *Geografii* Strabona (XI, 2, 3): „Nad rzeką i nad zalewem znajduje się miasto tej samej nazwy Tanais, założone przez Greków, którzy opanowali Bospor. Niedawno z powodu nieposłuszeństwa spustoszył je król Polemon. Było ono ośrodkiem handlowym wspólnym dla koczowników zarówno azjatyckich jak europejskich oraz dla mieszkańców Bosporu, którzy żeglują przez zalew. Ci pierwsi dostarczali tam niewolników, skór i wszelkich innych produktów gospodarki koczowniczej, drudzy zaś przywozili na wymianę odzież, wino i inne towary właściwe cywilizowanemu sposobowi życia. Przed tym ośrodkiem handlowym leży odległa o jakieś sto stadiów Wyspa Lisia (Alopekia), zasiedlona przez ludność mieszaną. Są w pobliżu i inne wysepki na zalewie. (Ujście rzeki) Tanais odległe jest o dwa tysiące dwieście stadiów od ujścia Zalewu

¹ Šelov 1970: 5–6.

Meockiego dla płynącego w linii prostej w kierunku północnym, a niewiele dalej jest, gdy się płynie wzdłuż wybrzeża”².

Informacje podane przez Strabona dostarczają nam wiedzy o głównych towarach będących przedmiotami wymiany handlowej miasta. Wśród nich znajduje się między innymi wino. Duża rola, jaką w handlu Tanais odgrywał import z Rodos, pozwala założyć, że podstawowym towarem przywożonym z tego ośrodka był właśnie ten produkt. Na temat wina importowanego w amforach rodyjskich posiadamy niewiele informacji. Nawet w papyrusach wzmianki na ten temat są dość skąpe. Kruit i Worp przypuszczają jednak, że podstawowym produktem transportowanym w amforach rodyjskich było właśnie wino. Milczenie źródeł papyrusowych wynika zdaniem tych badaczy z faktu, że wino rodyjskie nie należało do grupy cenionych i tym samym odpowiednio drogich³. Informacje na temat rodyjskiego wina przynoszą jednak źródła literackie. Atenajos wspomina wino rodyjskie jako gatunek, do którego dodawano wody morskiej⁴. Polibiusz, opisując wojnę Synopy z Mitrydatesem II, podaje informację na temat 10 000 amfor z winem wysłanych przez Rodyjczyków do tego miasta⁵. Dzięki zapisom na papyrusach wiemy również, że z Rodos do Egiptu importowano także miód, suszone figi oraz perfumy. Dwa pierwsze produkty z całą pewnością przewożone były w amforach. Informacje na temat piwa znajdującego się w amforach rodyjskich traktować należy jako świadectwo ich wtórnego wykorzystania⁶. Zapewne również do Tanais dostarczane były amfory rodyjskie zawierające produkty inne niż wino. Specyfika wymiany handlowej miasta pozwala jednak (z dużą dozą prawdopodobieństwa) przyjąć, że stanowiły one jedynie pewien odsetek towarów przywożonych z Rodos.

Rola wymiany handlowej z Rodos i jej znaczenie w historii Tanais były przez badaczy wielokrotnie podkreślane⁷. Problematyka ta nie stała się jednak nigdy przedmiotem specjalistycznego opracowania. Naczelnym celem prezentowanej pracy jest zmiana istniejącego stanu rzeczy i wypełnienie tej luki. W związku z tym główne zadania poniższego opracowania to analiza dynamiki dostaw towarów przewożonych w amforach rodyjskich oraz próba określenia skali importu z Rodos na przestrzeni historii Tanais w okresie hellenistycznym. Nie mniej istotnym zagadnieniem będzie przedstawienie wyników

² Tłumaczenie: A. Łukaszewicz.

³ Kruit, Worp 2000: 92–93.

⁴ Athenaeus 1, 32.

⁵ Polyb. IV, 56, 3.

⁶ Kruit, Worp 2000: 92–93; cf. Lawall 2011: 24.

⁷ Šelov 1963: 116–117; Šelov 1970: *passim*; Arsenyeva 2003: 1047; Böttger, Naumenko, *in print*.

przeprowadzonej analizy na tle innych ośrodków antycznych położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego.

Prezentowana praca składa się z dwóch części. Pierwszą z nich stanowi próba analizy importu z Rodos do Tanais. Druga część natomiast to katalog rodyjskich stempli odkrytych na terenie miasta w latach 1999–2012. Stanowi on immanentną część pracy, a prezentowany w nim materiał stanowi podstawę źródłową przeprowadzonej analizy. W katalogu umieszczonych zostało 188 z 264 stempli rodyjskich. Stan zachowania pozostałych egzemplarzy nie pozwalał na ich lekturę i precyzyjne datowanie.

W rozdziale pierwszym określono ramy chronologiczne prezentowanej pracy, koncentrując się na dwóch najważniejszych wydarzeniach. Są to data powstania Tanais oraz data jego zniszczenia przez króla bosporańskiego Polemona I. Oba fakty wciąż budzą liczne spory naukowe i wymagają dalszych badań. W szczególności dotyczy to daty założenia miasta. W tym przypadku studia nad materiałem archeologicznym mogą jednak przynieść rozwiązanie tej kwestii.

Drugi rozdział dotyczy historii badań nad amforami rodyjskimi i znajdującymi się na ich imadłach stemplami, a także rozwojowi zainteresowań nad kontaktami handlowymi Tanais. Jest to też próba charakterystyki dwóch samodzielnie i niezależnie rozwijających się szkół epigrafiki ceramicznej – radzieckiej/rosyjskiej i zachodnioeuropejskiej. Szczególną uwagę autor poświęca problemowi powstania nigdy nie opublikowanego, monumentalnego dzieła, którym jest trzeci tom korpusu greckich i łacińskich inskrypcji odkrytych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego: *Inscriptiones Antiquae Orae Septentrionalis Ponti Euxini (IOSPE)*. Praca ta w całości poświęcona jest stemplom ceramicznym. Jej kopia znajduje się w archiwum Instytutu Archeologii RAN w Moskwie. Dostęp do niej jest jednak niezwykle utrudniony, w szczególności dla badaczy spoza Rosji. Mimo wielu prób mnie również nie udało się dotrzeć do tego rękopisu. Historia badań archeologicznych w Tanais została w rozdziale pominięta. Tematyce tej poświęcono bowiem wystarczająco dużo uwagi w innych pracach⁸ i jest ona kompletnie opracowana.

W rozdziale trzecim przedstawiony został problemem chronologii stempli rodyjskich, poczynając od pionierskich badań Fryderyka Bleckmanna poprzez przełomowe osiągnięcia V. Grace aż do najnowszych ustaleń G. Finkielsztejna, M. Palaczyka i J. Lunda. Omówione

⁸ Knipovič 1949: 17–23; Šelov 1970: 7–12; Bojko 1999: 70–83; Trunova 2002: 69–81; Arsenyeva 2003: 1047–1050; Arsen'eva 2007: 13–22; Kazakova 2007: 66–87; Arsen'eva 2008: 9–27; Šoll' 2008a: 307–338; Šoll', Rovin'ska 2013: 48–62.

zostały zarówno badania nad chronologią względną, jak i systemem bezwzględnego datowania stempli rodyjskich. Wiele uwagi poświęciłem komentarzom do systemu chronologii autorstwa Finkielsztejn. Jest to na chwilę obecną najlepsza i powszechnie akceptowana koncepcja periodyzacji działalności rodyjskich eponimów oraz datowania ich stempli. Pewne jej detale wymagają jednak uściśleń, a niektóre z przedstawionych wywodów należy poddać korekcie. Rozdział uzupełniają tabele ukazujące różne systemy chronologiczne. Do rozdziału dołączona została lista eponimów i współpracujących z nimi producentów. Tego typu spis został po raz pierwszy przedstawiony przez Ju. Badaljanca w roku 1976⁹. W cztery lata później autor ten opublikował uzupełnioną listę koneksji producentów z eponimami¹⁰. Obecnie mimo licznych kontrowersji¹¹ jest ona powszechnie wykorzystywana przez badaczy zajmujących się problematyką epigrafiki ceramicznej. Brak możliwości weryfikacji informacji podanych przez Badaljanca i jednocześnie wyjątkowe znaczenie koneksji pomiędzy eponimami i producentami w procesie budowania chronologii względnej skłoniły mnie do ponownego zainteresowania się tą problematyką. Ponadto od czasu wspomnianej publikacji liczba znanych par eponim – współpracujący z nim producent wydłużyła się i uległa uzupełnieniu. Mam nadzieję, że w omawianym aneksie znalazła się możliwie najpełniejsza lista koneksji rodyjskich eponimów i producentów.

Czwarty rozdział poświęcony jest problematyce analizy masowego materiału ceramicznego i udziału w nim amfor rodyjskich. Zagadnienia te w odniesieniu do Tanais były dotychczas w literaturze naukowej przedmiotu traktowane marginalnie¹². Moim zdaniem zasługują one na większą uwagę, a potencjał ceramicznego materiału masowego jako źródła informacji jest wciąż niedoceniany. Zwraçałem na to uwagę w artykule *Tentative Analysis of Mass Amphora Material from the Excavations of Warsaw University at Tanais*¹³, gdzie dokonałem analizy materiału z polskich wykopalisk w Tanais w latach 2005–2007. Były to fragmenty amfor pochodzące z trzech głównych okresów historii miasta – hellenistycznego, rzymskiego i późno-antycznego. Obecnie baza źródłowa została wzbogacona o materiały odkryte w latach 2008–2010. Analizie poddany został jednak tylko materiał datowany na okres hellenistyczny. W rozważaniach nad udziałem amfor rodyjskich w materiale

⁹ Badaljanca 1976: 38–41.

¹⁰ Badaljanca 1980a: 164–166.

¹¹ Finkielsztejn 2001a: 119, n. 135. Finkielsztejn określa publikację Badaljanca jako mało wiarygodną:

Finkielsztejn 2001a: 158, § IV.7.2.

¹² Kameneckij 1969: 136–172.

¹³ Matera 2011a: 253–259.

ceramicznym w Tanais omówione zostały również zagadnienia związane z pozostałymi grupami amfor hellenistycznych.

W rozdziale piątym zajmuję się problemem pojemności amfor rodyjskich i związanej z tym skali importu przewożonych w nich do Tanais towarów. Pierwszą część tego rozdziału stanowi omówienie metodyki oraz przegląd znanych metod pomiaru pojemności amfor. Jako pierwsze scharakteryzowane zostały fizykalne techniki pomiarów, a następnie przedstawiono sposoby matematycznego wyliczania objętości naczyń. Druga część rozdziału to rozważania o pojemności i standardach amfor rodyjskich. Poza danymi na ten temat znanymi z literatury przedmiotu wykorzystuję również wyniki własnych pomiarów i obliczeń pojemności odkrytych w Tanais amfor rodyjskich. Są to dotychczas niepublikowane naczynia odkryte w sezonie 2012 podczas badań archeologicznych prowadzonych na terenie zachodniej nekropoli Tanais. Biorąc pod uwagę fakt, jak niewiele amfor rodyjskich opublikowanych zostało z podaniem informacji na temat ich pojemności, nowe dane uzyskują szczególną wartość. Z wielu możliwych metod do pomiarów wykorzystałem metodę napełniania amfor ziarnem. Pozwala ona zmierzyć pojemność nie tylko całych, lecz również zachowanych we fragmentach, a następnie sklejonych naczyń bez ryzyka uszkodzenia zabytków. W warunkach polowych wielką zaletą tej metody jest również jej prostota. Obliczenia matematyczne pojemności naczyń wykonane zostały przy użyciu metody zaproponowanej przez Rigoira¹⁴. Na zakończenie rozdziału prezentuję obraz skali importu i oszacowania ilości towarów trafiających z Rodos do Tanais w okresie hellenistycznym. Tę część pracy wzbogacają umieszczone na końcu pracy tabele z przedstawieniem danych o pojemności amfor rodyjskich.

Szósty i ostatni rozdział prezentowanej pracy dotyczy analizy rozkładu w czasie stemplowanych imadeł amfor rodyjskich. Na tej podstawie chcę przedstawić dynamikę importu towarów dostarczanych z Rodos do Tanais. W tym celu wykorzystałem materiały odkryte przez ekspedycję Uniwersytetu Warszawskiego oraz stemple opublikowane przez D. Szelowa¹⁵ oraz G. Jöhrensa i S. Iljaszenkę¹⁶. Swoją analizę materiału archeologicznego chcę przedstawić w perspektywie historycznej, ukazując przyczyny zachodzących zmian oraz porównując uzyskany obraz z innymi ośrodkami położonymi na północnych wybrzeżach Morza Czarnego.

¹⁴ Rigoir 1981: 193–194.

¹⁵ Šelov 1975; Šelov 1994: 9–43.

¹⁶ Jöhrens, Il'jaŝenko 2001: 367–480.

W tekście niniejszej pracy imiona greckie konsekwentnie zapisywane będą według zaleceń podanych przez A. Łukaszewicza w artykule *Kilka uwag o pisowni wyrazów greckich (i niektórych innych) w polskich tekstach dotyczących starożytności klasycznej i archeologii*¹⁷.

Znajdujące się w tekście głównym nazwiska rosyjskie i ukraińskie zapisywane będą w formie spolszczonej. W notach bibliograficznych nazwiska oraz tytuły rosyjskie, ukraińskie i bułgarskie zapisane zostaną według zasad transliteracji PN-ISO 9-2000. Wedle tych samych zasad zapisane będą występujące w tekście głównym tytuły prac rosyjskojęzycznych.

W przypadku, gdy nazwisko autora w literaturze przedmiotu występuje w kilku wersjach konsekwentnie stosuję zapis pojawiający się w danej pracy.

¹⁷ Łukaszewicz 2009: 105-117.

Rozdział I

RAMY CHRONOLOGICZNE

Celem niniejszego rozdziału jest określenie ram chronologicznych prezentowanej pracy. Ustalona przez archeologów rosyjskich periodyzacja dziejów Tanais obejmuje trzy okresy funkcjonowania miasta:

- III–koniec I w. p.n.e.,
- początek I–połowa III w. n.e.,
- IV–V w. n.e.¹⁸.

Ze względu na długą tradycję historiograficzną również pozostanę przy ogólnym i sumarycznym datowaniu historii miasta w okresie hellenistycznym. Nie oznacza to jednak rezygnacji z określenia głównych cezur chronologicznych. Są nimi powstanie Tanais oraz jego zniszczenie przez króla bosporańskiego Polemona.

Szelow, bazując na ówczesnym datowaniu materiału archeologicznego, uważał, że Tanais powstało w pierwszej ćwierci III w. p.n.e.¹⁹ Takie wyznaczenie daty założenia miasta doprowadziło do konkluzji o równoczesnym funkcjonowaniu Tanais i greckiego *emporion* na terenie grodziska Jelizawietowskiego mniej więcej na przestrzeni pół wieku²⁰. N. Fiedosiejew, który przeanalizował raz jeszcze materiał dostępny Szelowowi, doszedł do wniosku, że miasto powstało najprawdopodobniej pod koniec pierwszej ćwierci III w. p.n.e.²¹ Za takim datowaniem powstania Tanais opowiada się również W. Żytnikow²². Zgadza się on z opinią Fiedosiejewa, którego zdaniem czasy równoległego funkcjonowania Tanais i greckiego *emporion* na stanowisku Jelizawietowskoje przypadały na krótki, około 10-letni okres. Grodzisko Jelizawietowskie przestało funkcjonować około 275–270 r. p.n.e., a Tanais powstało pod koniec pierwszej ćwierci III w. p.n.e.²³ Przyczynę upadku greckiego

¹⁸ Arsenieva et al. 1998: 54 sq.

¹⁹ Šelov 1968: 306; Šelov 1970: 15–23.

²⁰ Šelov 1970: 30; Brašinskij 1980: 9.

²¹ Fedoseev 1990: 159.

²² Žitnikov 1994: 192. W skróconej wersji cytowany artykuł Żytnikowa ukazał się w roku 1992: Žitnikov 1992: 30–32.

²³ Fedoseev 1990: 159; Žitnikov 1994: 192; cf. Marčenko et al. 2000: 65–66. Autorzy tej pracy datują zniszczenie grodziska Jelizawietowskiego na lata 70.–80. III w. p.n.e.

emporion na stanowisku Jelizawietowskoje najprawdopodobniej należy wiązać z aktywnością plemion sarmackich²⁴.

Zaakceptowanie takiej chronologii powstania Tanais powoduje powstanie pewnych nieścisłości i rodzi dwa pytania. Po pierwsze, w jaki sposób wyjaśnić obecność w Tanais materiałów wcześniejszych niż zaproponowana data powstania miasta²⁵? Po drugie, dlaczego w trakcie najazdu/ów sarmackich, które doprowadziły do zniszczenia stanowiska Jelizawietowskoje, analogiczny los nie spotkał i Tanais²⁶?

W związku z powyższym Fiedosiejew zaproponował nowy schemat chronologiczny wydarzeń związanych z powstaniem Tanais i ich nową interpretację. Pozwala ona odpowiedzieć na oba pytania. Już pod koniec IV w. p.n.e. w miejscu późniejszego Tanais powstała osada, której nie należy identyfikować z kolonią założoną pod koniec pierwszej ćwierci III w. p.n.e. – miastem Tanais. W tym samym czasie na terenie grodziska Jelizawietowskiego powstaje grecka kolonia, którą zdaniem Fiedosiejewa można utożsamiać z kolonią Kallatis – Psoją²⁷. Najazd plemion sarmackich w połowie lat 70. III w. p.n.e. doprowadza do zagłady Psoi. Możliwe, że w trakcie tego najazdu ucierpiała również osada na

²⁴ Žitnikov 1994: 195; Marčenko et al. 2000: 258–259.

²⁵ Кас 2002c: 98.

²⁶ Žitnikov 1994: 195; cf. Кас 2002c: 98.

²⁷ Fedoseev 1999c: 16. Skrócona wersja cytowanego artykułu ukazała się już w 1996 r.: Fedoseev 1996: 97–101. Koncepcja lokalizacji Psoi na terenie grodziska Jelizawietowskiego przedstawiona została przez Fiedosiejewa w szeregu prac specjalnie poświęconych tej tematyce: Fedoseev 1992b: 32–33; Fedoseev 1995: 162–167. Koncepcję tę poparł Winogradov: Vinogradov 1993: 137: „M.F. [sic! M. Matera] Fedoseev [...] hat den scharfsinnigen Vorschlag gemacht, Psoa mit der Siedlung Elizavetovskoe an der Donmündung zu identifizieren”. Zdaniem Samochina Psoja faktycznie znajdowała się w delcie Donu, lecz nie na terytorium grodziska Jelizawietowskiego, tylko w pobliżu współczesnej wsi Kuleszowka: Samochin 1992: 28–29. Bezkompromisową krytykę koncepcji i argumentacji Fiedosiejewa przeprowadził Saprykin: „Неубиедительно и предположение Н.Ф. Федосеева о местоположении Псои на Елизаветовском городище на Нижнем Дону на месте небольшого боспорского эмпория, куда якобы царь Боспора поместил принятых им на жительство обездоленных граждан Каллатиса. Он пытается обосновать это мнение большим количеством синопских керамических клейм, синхронных основанию этого эмпория. Последний аргумент совершенно абсурден: синхронных основанию колонии на Елизаветовском городище синопских клейм достаточно в любом другом месте Боспорского царства и не только его, поэтому искать Псою можно с таким же успехом где угодно, и клейма в данном случае не могут являться надежным критерием”: Saprykin 2006: 205–206. Przeciw lokalizacji Psoi na terytorium grodziska Jelizawietowskiego opowiedział się również Moljew: Molev 1994: 40–41. Autor ten jednak opacznie zrozumiał koncepcję Fiedosiejewa, odnosząc ją do połowy IV w. p.n.e., tj. do okresu powstania „kwartału greckich kupców” na terenie grodziska. Tymczasem przedstawiona przez Fiedosiejewa hipoteza odnosi się do końca tego stulecia.

miejscu przyszłego Tanais. Brak źródeł archeologicznych mogących to potwierdzić wynika ze stanu badań i bardzo słabej znajomości najwcześniejszych nawarstwień grodziska Niedwigowskiego. Po upadku Psoi ocalała część jej społeczności przenosi się do osady położonej na terenie grodziska Niedwigowskiego. W ten sposób przeniesione zostaje również centrum aktywności handlowej i powstaje Tanais²⁸.

Jednakże hipotezy przedstawionej przez Fiedosiejewa nie można uznać za bezsporną, ponieważ badacz ten nie uwzględnił szeregu czynników skłaniających do ponownej analizy wczesnohellenistycznych materiałów z Tanais. Są to przede wszystkim stemple ceramiczne²⁹. Chronologia tego materiału pozwala zdaniem W. Kaca na wydzielenie trzech izolowanych grup.

Pierwsza z nich związana jest z osadą lub cmentarzyskiem funkcjonującym na terenie grodziska Niedwigowskiego już w połowie IV w. p.n.e. Do grupy tej zaliczyć należy trzy niepublikowane stemple na amforach z Heraklei Pontyjskiej oraz opublikowany przez Szelowa stempel tazyjski³⁰. Wśród wymienionych wyżej stempli heraklejskich znajdują się odciski sygnowane imionami eponima Dionysiosa II i producenta Pausona, eponima Andronikosa i producenta Agathona oraz eponima Menojtiosa i producenta Mysiosa³¹. Do grupy tej dodać należy również inny stempel Menojtiosa³². Według najnowszej chronologii stempli z Heraklei Pontyjskiej stemple Dionysiosa II i Andronikosa należy datować na czasy III grupy chronologicznej, tj. na okres od końca lat 70. do połowy lat 50. IV w. p.n.e.³³ Stempel eponima Menojtiosa zaliczyć należy do IV grupy chronologicznej, której ramy czasowe obejmują okres od końca lat 50. do końca lat 30. IV w. p.n.e.³⁴ Stempel tazyjski sygnowany jest imionami eponima Nymfona i producenta Leukona³⁵. Dyspozycja legendy po

²⁸ Fedoseev 1999c: 22.

²⁹ Kac 2002c: 98–99.

³⁰ Kac 2002c: 101.

³¹ Kac 2002c: 99.

³² Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 407.

³³ Kac 2003: 276; Kac 2007: 429.

³⁴ Kac 2003: 276; Kac 2007: 430.

³⁵ Kac 2002c: 99. Szelow opublikował ten stempel bez pełnej rekonstrukcji jego legendy: Λεύκων Θασίων] ---αγ, co nie przeszkodziło mu poprawnie datować zabytek na połowę IV w. p.n.e.: Šelov 1994: no. 264. Uzupełnienie legendy stempla i korekta lektury: Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 468. Analogiczne stemple z imionami Nymfona i Leukona były odkryte również na stanowisku Jelizawietowskoje: Brašinskij 1980: 148, no. 54–60.

trzech stronach prostokątnego stempla pozwala zaliczyć zabytek do trzeciej grupy stempli tazyjskich w klasyfikacji Ju. Winogradowa³⁶.

Materiał drugiej z grup związany jest z funkcjonowaniem na terenie grodziska Niedwigowskiego osady założonej pod koniec IV w. p.n.e., i będącej poprzedniczką miasta Tanais³⁷. Jest to dziewięć stempli na amforach z Chersonezu Taurydzkiego, trzy stemple synopskie, dwa stemple na amforach heraklejskich³⁸ oraz jeden stempel tazyjski³⁹. Spośród stempli chersoneskich dotychczas opublikowanych zostało siedem egzemplarzy⁴⁰. Dwa pozostałe stemple o numerach inwentarzowych T.VI.00.51 i T.VI.00.110 pozostają jak dotąd nieopublikowane. Najwcześniejszymi stemplami chersoneskimi, pochodzącymi z terytorium grodziska Niedwigowskiego, są odciski astynomów Heroksenesa, Siriskosa i Matrisa⁴¹. Stemple te zaklasyfikować należy do podgrupy Ib, datowanej na ostatnie 15 lat IV w. p.n.e.⁴² Na początek III w. p.n.e. datowany jest chersoneski stempel astynoma Agasiklesa. Jego stemple w systemie klasyfikacji odcisków chersoneskich zaliczone zostały do podgrupy Ic⁴³. Należy tu także wspomnieć o opublikowanym przez Jöhrensa i Iljaszenkę, a nieuwzględnionym przez Kaca, stemplu astynoma Silanosa⁴⁴. Jego działalność również datowana jest na czasy podgrupy chronologicznej Ic⁴⁵. Najpóźniejszym ze stempli chersoneskich, który wchodzi w skład drugiej z wydzielonych przez Kaca grup wczesnohellenistycznych odcisków odkrytych na terenie grodziska Niedwigowskiego, jest

³⁶ Vinogradov 1972: 25 sq. Nowsze datowanie działalności eponima Nymfona: Garlan 1986: 233: grupa chronologiczna F; Garlan 1999a: 50: grupa F2 (pierwsza połowa lat 40. IV w. p.n.e.); Avram 1996: 28: grupa F1; Kac 2007: 193 et p. 415: etap 5 (lata 50. IV w. p.n.e.).

³⁷ Kac 2002c: 101.

³⁸ Jak dokładnie stemple heraklejskie miał na myśli Kac, trudno stwierdzić, gdyż nie przywołuje on ich w tekście swojego artykułu. Stemple te nie są również znane z żadnej innej publikacji materiału z Tanais. O jednym stemplu z Heraklei Pontyjskiej wspomina również Jöhrens: Jöhrens 2002: 144, tab. 1.

³⁹ Kac 2002c: 101.

⁴⁰ Šelov 1975: nos. 589–593; Šelov 1994: no. 262; Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 406.

⁴¹ Kac 2002c: 99.

⁴² Kac 1994: 51 et p. 76. Nieco wcześniejszą chronologię bezwzględną tej podgrupy proponuje Stolba. Jego zdaniem granice chronologiczne podgrupy Ib zawierać się powinny w okresie około 321 – około 304 r. p.n.e.: Stolba 2005: 168.

⁴³ Kac 1994: 51 et p. 76. Jest to podgrupa przez autora cytowanej pracy oryginalnie oznaczona trzecią literą alfabetu rosyjskiego – „B”. W celu uniknięcia niejasności w niniejszej pracy podgrupa ta oznaczana będzie za pomocą litery c.

⁴⁴ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 405.

⁴⁵ Kac 1994: 51 et p. 76; cf. Stolba 2005: 169: około 303 – około 290 r. p.n.e.

stempel Athanodorosa, syna Nikeasa⁴⁶. Okres jego aktywności datowany jest na czasy podgrupy IIa, która obejmuje okres od 285 do 272 r. p.n.e.⁴⁷ Na przełom IV i III w. p.n.e. datowane są również dwa inne stemple chersoneskie, których legenda nie poddaje się pełnej rekonstrukcji⁴⁸. Zaklasyfikowane do tej grupy materiału zostały również dwa stemple synopskiego astynoma Pythoklesa⁴⁹ i odcisk astynoma Demetriosa I⁵⁰. Działalność Pythoklesa datowana jest na czasy grupy chronologicznej IVc, tj. na lata 90. i 80. III w. p.n.e.⁵¹ Zdaniem Szełowa na czasy III grupy chronologicznej należało datować także stempel astynoma Posidejosa bez *patronimicum nomen*⁵². W rzeczywistości jest to jednak stempel znacznie późniejszy, na którym widnieje imię astynoma Posidejosa, syna Theariona⁵³. Działalność drugiego z wyżej wymienionych synopskich astynomów, Demetriosa I, datowana jest na początek V grupy chronologicznej, tj. na koniec lat 80. III w. p.n.e.⁵⁴ Do grupy materiału datowanego na koniec IV i początek III w. p.n.e. zaliczyć należy również stempel tazyjskiego eponima Satyrosa⁵⁵. Jego aktywność datowana jest w szerokich ramach pierwszej połowy III w. p.n.e.⁵⁶

Trzecią grupę wczesnohellenistycznego materiału odkrytego na terytorium grodziska Niedwigowskiego stanowią stemple synopskie datowane na koniec IV i początek V grupy chronologicznej, stemple rodyjskie datowane na czasy I grupy chronologicznej oraz chersoneski stempel astynoma Istrona, syna Apollonidasa⁵⁷. Dopiero ta grupa stempli może

⁴⁶ Kac 2002c: 101.

⁴⁷ Kac 1994: 58 et p. 76; cf. Stolba 2005: 169: około 289 – około 275 r. p.n.e.

⁴⁸ Kac 2002c: 99.

⁴⁹ Šelov 1975: no. 575; Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 391.

⁵⁰ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 367. Powołując się na ów stempel, Kac podaje jego błędny numer inwentarzowy T.VI.99.362. W rzeczywistości posiada on numer T.VI.99.262.

⁵¹ Kac 2007: 435; Garlan 2004: 82 et p. 96. Nieco inne datowanie działalności Pythoklesa podają Conovici i Fiedosiejew: Conovici 1998: 35 et p. 38: grupa chronologiczna IIIId; Fedoseev 1999b: 34: 307–300 r. p.n.e., najprawdopodobniej około 306 r. p.n.e.

⁵² Šelov 1994: no. 257.

⁵³ Poprawną lekturę i datowanie stempla podają Jöhrens i Il'jaszenko: Jöhrens, Il'jašenko 2001: 468.

⁵⁴ Kac 2007: 435; Garlan 2004: 83 et p. 97; cf. Conovici 1998: 39: IV grupa chronologiczna; Fedoseev 1999b: 32: około 291 r. p.n.e.

⁵⁵ Šelov 1994: no. 263.

⁵⁶ Debidour 1986: 332.

⁵⁷ Stempel ten opublikowany został przez Szełowa w roku 1975: Šelov 1975: no. 531. Autor publikacji błędnie odczytał i zaklasyfikował ów zabytek jako stempel o proveniencji knidyjskiej: Šelov 1975: 128, no. 531: [Ἐπ'] Ἀπολλωνίδα | [---]ντου. Korekta lektury i prawidłowa atrybucja zabytku: Jöhrens, Il'jašenko 2001: 461.

być wiązana z założeniem właściwego Tanais. Miasto faktycznie założone zostało kilka lat przed zniszczeniem greckiego *emporion* funkcjonującego na terytorium grodziska Jelizawietowskiego. Przesunięciu ulec powinna jedynie data drugiego z tych wydarzeń. W opinii Kaca miało ono miejsce pod koniec lat 60. III w. p.n.e.⁵⁸

Potwierdza to analiza chronologiczna najwcześniejszych stempli rodyjskich odkrytych w Tanais. Należą do nich stemple producentów Sotasa I⁵⁹ i Onasimosa⁶⁰. Pierwszy z nich współpracował z eponimem Lysandrosem⁶¹, działalność którego datowana jest na koniec lat 60. III w. p.n.e.⁶² Okres aktywności Onasimosa datowany jest na podstawie jego koneksji z eponimem Polyklosem⁶³. Ten ostatni zdaniem Finkielsztejn sprawował swą funkcję pomiędzy 261 a 246 r. p.n.e.⁶⁴ Do grupy najwcześniejszych stempli rodyjskich pochodzących z wykopalisk w Tanais należą również stemple eponimów Epicharmosa⁶⁵ i Hagemona⁶⁶. Działalność obu z nich, podobnie jak okres aktywności eponima Polyklesa, datować należy na lata 261–246 r. p.n.e.⁶⁷ Są to czasy przypadające na drugą połowę grupy chronologicznej Ib. O kolejności sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów tego okresu wiemy niewiele. Finkielsztejn wymienia ich w kolejności alfabetycznej (tab. 1)⁶⁸, Jöhrens sądzi jednak, że możliwym jest stworzenie precyzyjnie datowanej sekwencji eponimów działających pomiędzy 261 i 246 r. p.n.e. Wedle jego koncepcji działalność eponimów Lysandrosa, Epicharmosa, Timarchosa i Hagemona datować należy na kolejno na lata od 260 do 257 r. p.n.e., a sprawowanie funkcji eponima przez Polyklesa na 254 r. p.n.e.⁶⁹

⁵⁸ Kac 2002c: 101.

⁵⁹ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 264.

⁶⁰ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 248.

⁶¹ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 277 et p. 313.

⁶² Finkielsztejn 2001a: 188, tab. 17.

⁶³ Empereur, Tuna 1989: 277, n. 2; Ariel 2004: 27. Jöhrens podaje, że najwcześniej datowanym eponimem, z którym współpracował Onasimos, był Timarchos: Jöhrens 2005: 96.

⁶⁴ Finkielsztejn 2001a: 188, tab. 17.

⁶⁵ Šelov 1975: no. 102.

⁶⁶ Šelov 1994: no. 216. Šelov opublikował ów zabytek jako jednowierszowy stempel z bardzo zniszczoną legendą [--]ιλ[--] i godłem w postaci tyrsu poniżej napisu. Korekty lektury dokonali Jöhrens i Il'jašenko: Jöhrens, Il'jašenko 2001: 467.

⁶⁷ Finkielsztejn 2001a: 188, tab. 17.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Jöhrens 2005: 95 et p. 96, fig. 9.

Na tej podstawie można sądzić, że data założenia Tanais przypada na sam koniec lat 60./początek lat 50. III w. p.n.e.⁷⁰

Nowy schemat periodyzacji dziejów Tanais w okresie hellenistycznym proponują B. Böttger i S. Naumienko. Wydzielają oni dwa okresy funkcjonowania miasta. Pierwszy z nich obejmuje czasy od założenia miasta do końca II w. p.n.e., a drugi od początków I w. p.n.e. do momentu zdobycia miasta przez Polemona. W pierwszym z okresów zdaniem autorów należy wydzielić fazę, kiedy Tanais pełniło funkcję *emporion*, oraz „fazę *polis*”. „Faza *emporion*” datowana jest na pierwszą połowę III w. p.n.e., a „faza *polis*” rozpoczyna się w latach 30./20. tego stulecia⁷¹. Obie fazy dzieliłby zatem okres dwudziesto- do trzydziestoletniego *hiatus* osadniczego. Dotychczasowe badania wykopaliskowe, nawet uwzględniając stosunkowo słaby stopień przebadania najwcześniejszych warstw na terenie miasta, nie przyniosły żadnych informacji na temat trwającej w przybliżeniu ćwierć wieku przerwy w osadnictwie. Znajdujące się powyżej rozważania na temat daty powstania Tanais pokazują wyraźnie, że propozycja periodyzacji wczesnych dziejów miasta przedstawiona przez Böttgera i Naumienko wydaje się być zbyt uproszczona, a miejscami błędna. Ponadto nie znajduje ona żadnego potwierdzenia w źródłach archeologicznych.

Końcowa data funkcjonowania Tanais w okresie hellenistycznym związana jest ze zdobyciem miasta przez Polemona⁷², panującego między 14 i 8 r. p.n.e.⁷³ Rozstrzygnięcie kwestii, kiedy dokładnie król bosporański zdobył Tanais, nie jest rzeczą prostą. Należy przy tym wziąć pod uwagę ogólną sytuację polityczną w basenie Morza Czarnego w tym czasie. Związana z tym problematyka analizy i interpretacji, w pierwszej kolejności źródeł, a następnie samych wydarzeń rozgrywających się w Królestwie Bosporańskim na przełomie er, jest przedmiotem nieustającej dyskusji naukowej i nasyca wiele problemów badawczych. Podobnie wygląda kwestia wzajemnych relacji Bosporu z Chersoneszem Taurydzkim, Rzymem i światem plemion koczowniczych zamieszkujących północne wybrzeża Morza Czarnego. Doskonale oddają to słowa Winogradowa, który pisał: „Один из самых темных периодов в истории Боспорского царства приходится на столетие от примерно середины I в. до н.э. по середину I в. н.э., т.е. от поражения Фарнака при Зеле

⁷⁰ Jöhrens 2005: 98.

⁷¹ Böttger, Naumenko *in print*.

⁷² Strab. XI, 2, 3: νεωστὶ μὲν οὖν ἐξεπόρθησεν αὐτὴν Πολέμων ὁ βασιλεύς. Analiza przekazu Strabona ze szczególnym uwzględnieniem zastosowanego przez niego terminu ἐξεπόρθησεν: Žebelev 1934: 37–45. O charakterze działań Polemona przeciw Tanais: Šelov 1969a: 70–75; Šelov 1969b: 56–65.

⁷³ Šelov 1970: 234.

в 47 г. до н.э. до начала междоусобной войны сыновей Аспурга в 45 г. н.э. Как в династийном калейдоскопе, правители и правительницы сменяли друг друга на боспорском престоле: Асандр, Митридат Пергамский, Динамия, Скрибоний, Полемон I, Пифодорида, Аспург, Гепепирия, Полемон II, Митридат II, Котис I. Точные даты воцарения и сошествия с трона многих из них, равно как и случаи повторной интронизации, не говоря уже о возможности расширения списка царственных особ за счет монетных монограмм, целиком находятся во власти разрозненных, часто сбивчивых и лакунарных источников, а потому и открывают широкий простор для всевозможных калькуляций и спекуляций исследователей нового времени”⁷⁴.

Na tym tle nasza wiedza o okresie, gdy Królestwem Bosporańskim władał Polemon I, wcale nie wygląda lepiej. O jego krótkim panowaniu wiadomo bowiem bardzo niewiele. Jedyne informacje dotyczą zdobycia Tanais i śmierci Polemona w walce z Aspurgianami⁷⁵. Wiadomo również, że po przybyciu do Królestwa Bosporańskiego w 14 r. p.n.e., pojął za żonę sprawującą od 17/16 r. p.n.e. samodzielnie władzę królową Dynamis. Okres ich współrządów trwał dwa lata, po czym Polemon rozwiódł się z Dynamis i wziął za żonę wnuczkę Marka Antoniusza, Pythodoris⁷⁶. Po śmierci Polemona Dynamis znów przejmuje władzę i sprawuje ją samodzielnie do 8/9 r. n.e.⁷⁷

Potwierdzeniem takiego rozwoju wydarzeń może być odkrycie w Tanais trzech fragmentów inskrypcji honoryfikacyjnej na cześć królowej Dynamis (ryc. 2)⁷⁸. Prawidłowej lektury i interpretacji tego znaleziska dokonali A. Iwanczik i S. Tochtasjew⁷⁹. Ich zdaniem inskrypcję tę należy łączyć z pracami restauracyjnymi prowadzonymi w Tanais po ponownym dojściu Dynamis do władzy. Miały one służyć odbudowie miasta uprzednio zniszczonego

⁷⁴ Vinogradov 1992: 130. O sytuacji w Królestwie Bosporańskim w drugiej połowie I w. p.n.e. i pierwszej połowie I w. n.e.: Kalistov 1938: 174–183; Frolova 1978: 49–60; Onajko, Dmitriev 1982: 106–122; Saprykin 1985a: 65–78; Saprykin 1985b: 63–86; Âjlenko 1990: 128–215; Saprykin 1990: 204–214; Tolstikov 1992: 41–65; Trejster 1993: 69–73; Saprykin 1995: 181–203; Gorončarovskij 2000: 54–58; Panov 2002: 106–108; Saprykin 2002; Panov 2007: 286–291; Parfenov 2007: 291–298.

⁷⁵ Šelov 1970: 231. O panowaniu Polemona I w Królestwie Bosporańskim: Maslennikov 1995: 158–167.

⁷⁶ Saprykin 2002: 97.

⁷⁷ Ivančik, Tohtas’ev 2009: 97; Ivantchik, Tokhtas’ev 2011: 165. W opinii niektórych badaczy drugie panowanie Dynamis nie miało miejsca. Ten punkt widzenia referuje Saprykin: Saprykin 2002: 97–99.

⁷⁸ Pierwsza publikacja inskrypcji wraz z lekturą: Arsen’eva, Böttger, Vinogradov 1995: 217–219, fig. 3; Arsen’eva, Betger, Vinogradov 1996: 65–66, fig. 6. Autorzy publikacji nie połączyli wszystkich trzech fragmentów wspomnianej inskrypcji.

⁷⁹ Ivančik, Tohtas’ev 2009: 95–107; Ivantchik, Tokhtas’ev 2011: 163–166.

przez Polemona. Musiały się więc odbywać niedługo po tym wydarzeniu. Biorąc pod uwagę fakt, że po śmierci Polemona Dynamis powtórnie zdobywa władzę w 9/8 r. p.n.e., zniszczenie Tanais musiało mieć miejsce na krótko przed tą datą⁸⁰.

Do podobnych wniosków doszedł również Szelow. Analizując przekaz Strabona, mówiący o zdobyciu Tanais zauważył on, że autor opisując to wydarzenie używa słowa *νεωστί* – niedawno. Tekst *Geografii* uzupełniany był do około 18 r. n.e. Główna jego część powstała jednak wcześniej, a prace nad nią zakończyły się w 7 r. p.n.e. Fragment o zniszczeniu Tanais byłby zatem jednym z późniejszych uzupełnień. Użycie słowa *νεωστί* pozwala przypuszczać, że powstał on niedługo po zakończeniu powstawania zasadniczej części tekstu *Geografii*. W ten sposób zniszczenia Tanais nie należy odsuwać daleko w czasie od tej daty. Miało ono zapewne miejsce w 8 r. p.n.e.⁸¹

W ten sposób uzyskujemy cezurę chronologiczną funkcjonowania Tanais w okresie hellenistycznym. Dolną granicę stanowi powstanie miasta w latach sześćdziesiątych III w. p.n.e., górną – jego zniszczenie w 8 r. p.n.e.

⁸⁰ Ivančik, Tohtas'ev 2009: 97; Ivantchik, Tokhtas'ev 2011: 165.

⁸¹ Šelov 1970: 226–235; cf. Maslennikov 1995: 161.

Rozdział II

HISTORIA BADAŃ

Badania nad kontaktami handlowymi Tanais i innych greckich kolonii położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego z Rodos rozwijały się dwutorowo. Jedną gałąź stanowiły badania ceramologiczne oraz studia związane z rodyjską epigrafiką ceramiczną, drugą zainteresowania handlem antycznym.

Większą uwagę przywiązywano do analizy stempli ceramicznych odcisniętych na powierzchni amfor rodyjskich. Mniejszą zwracano na archeologiczne pozostałości świadczące o wymianie handlowej. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w literaturze przedmiotu. Dominują w niej prace poświęcone epigrafice ceramicznej i samym amforom. Badania nad rodyjską epigrafiką ceramiczną, amforami z Rodos i produkcją ceramiczną tego ośrodka posiadają bogatą literaturę, a stan badań znajduje się na etapie, gdzie niemalże wszystkie węzłowe problemy zostały przez badaczy poruszone, a wiele zagadnień zostało już bardzo szczegółowo opracowanych. Jednocześnie mniejszą uwagę przywiązywano do czysto archeologicznej analizy samego handlu między tymi dwoma obszarami kulturowymi. Ta dysproporcja wynikała z jednej strony z faktu, że stemple jako dokumenty epigraficzne przyciągały uwagę naukowców z drugiej zaś z ówczesnej metodyki archeologicznej i poziomu rozwoju nauki. Epigrafiką ceramiczną, głównie grecką zajmowała się duża grupa wybitnych filologów klasycznych, którzy często sami prowadząc wykopaliska nie zawsze doceniali inne typy zabytków oraz wnioski wynikające z analizy stratygraficznej. W związku z tym problematyka kontaktów handlowych Rodos w epoce hellenistycznej, w szczególności z greckimi koloniami na północnych wybrzeżach Morza Czarnego została właściwie (w przypadku Tanais ma to szczególne znaczenie) jedynie zasygnalizowana.

W Europie Zachodniej pierwsze informacje o stemplach ceramicznych pojawiają się, już w drugiej połowie XVIII wieku⁸². Od pierwszej połowy XIX wieku zaczynają ukazywać się publikacje samych stempli oraz prace wykorzystujące tego typu materiały w procesie interpretacji historycznej⁸³. Już na tym wczesnym etapie badań pojawiają się pierwsze ujęcia monograficzne, takie jak prace *On the Inscribed Pottery of Rhodes, Cnidus, and Other Greek*

⁸² Torremuza 1769: LXII–LXXX et p. 193–201; powtórne wydanie dzieła Torremuzy ukazało się w 1784 roku: Torremuza 1784: LVII–LXXVI et p. 203–213; cf. Garland 2000: 12.

⁸³ Raoul-Rochette 1835: 84–86; Thiersch 1837: 779–839; Franzius 1840: 344; Rizo Rangabé 1849: 172–176; Franzius 1851: 278–305; Cavedoni 1859: 171–172.

*Cities*⁸⁴ oraz *On Lettered Vase-Stamps from Greek Cities of the Mediterranean and Euxine Seas*⁸⁵ autorstwa J. Stoddarta, który ustalił proveniencję stempli z Rodos⁸⁶. Obie prace oprócz części katalogowych zawierają obszerne studia analityczne poświęcone prezentowanemu materiałowi. Na szczególną uwagę zasługuje analiza przedstawiona w pierwszej z wymienionych prac, gdzie autor ze szczególną uwagą zajmuje się stemplami rodyjskimi. Poza kwestią atrybucji porusza szereg zagadnień związanych z ortografią, dialektem i ikonografią stempli oraz nazwami miesięcy i kalendarzem rodyjskim. Na podstawie źródeł literackich autor analizuje również problematykę chronologii sprawowania urzędu przez poszczególnych eponimów rodyjskich i handlu tego ośrodka. Przytoczony zostaje spis imion eponimów znanych Stoddartowi zarówno ze stempli, jak i z zabytków epigrafiki monumentalnej. W drugim z artykułów Stoddart wiele uwagi poświęca natomiast kwestii stempli odkrytych na wybrzeżach Morza Czarnego.

W Rosji zainteresowania epigrafiką ceramiczną sięgają jeszcze XIX stulecia⁸⁷. Już na tym wczesnym etapie badacze rosyjscy zaczynają publikować pierwsze informacje o stemplach odcisniętych na amforach⁸⁸. W latach 20. z całej masy stempli ceramicznych wydzielone zostają te, które charakteryzują się znanym z numizmatyki godłem

⁸⁴ Stoddart 1850: 1–127.

⁸⁵ Stoddart 1853: 1–67.

⁸⁶ Stoddart 1850: 10–11; cf. Garlan 2000: 13.

⁸⁷ Historię rozwoju zainteresowań starożytniczych i proces formowania się archeologii klasycznej w Rosji na przestrzeni XVIII i XIX wieku wyczerpująco omawiają Tunkina: Tunkina 2002; Tunkina 2003: 303–364 i Frołow: Frolov 1999. Historia rozwoju epigrafiki ceramicznej omawiana była wielokrotnie: Brašinskij 1961a: 293–306; Sztetyło 1962: 4–6; Brašinskij 1966: 332–340; Sztetyło 1971a: 6–19; Sztetyło 1990b: 404–407; Badal’anc 2000: rozdział II § 2: 50–62; Garlan 2000: 11–20. Liczne prace poświęcone zostały problematyce osiągnięć rosyjskiej i radzieckiej szkoły epigrafiki ceramicznej: Kruškol 1963: 267–281; Sztetyło 1961: 250–265; Sztetyło 1971a: 10–19; Brashinsky 1973: 111–144; Šelov, Vinogradov 1977: 205–213; Šelov-Kovedjaev 1986: 9–29; Kac, Tunkina 1990: 111–122; Badal’anc 2000: rozdział II, § 1: 41–49; Tunkina 2003: 347–349. Krytyka artykułu Kruškol: Brashinsky 1973: 114, n. 2: „[...] Yu.S. Krushkol’s recent article, „Kleimenniye amfory i ikh izucheniye v SSSR” [...] *Klio* 41, 1963, 267–281, does not give a correct appreciation of the development of this branch of archaeology in the Soviet Union. The author has, in many cases, based her conclusions on out-of-date material and her article contains a large number of factual mistakes and inaccuracies”.

⁸⁸ Blaramberg 1822: 9 et p. 11, no. 2.

przedstawiającym różę. Zaslugę tę należy przypisać H. Köhlerowi⁸⁹ i P. Koeppenowi⁹⁰. Ich obserwacje posłużyły za punkt wyjścia w badaniach L. Stephaniego, który w połowie XIX wieku kontynuował prace nad wydzieleniem grupy stempli rodyjskich⁹¹. Były to prace całkowicie niezależne od osiągnięć dokonanych na tym polu przez Stoddarta.

Wkrótce zaczynają pojawiać się pierwsze publikacje stempli ceramicznych, w tym także rodyjskich, odkrytych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego⁹². Należy tu wymienić wspomniane wyżej dzieła Stephaniego⁹³, pracę *Über die im südlichen Russland gefundenen Henkelinschriften auf griechischen Thongefässen* autorstwa P. Beckera⁹⁴ oraz kolekcję stempli opublikowaną przez B. Köhnego⁹⁵. Na szczególną uwagę zasługuje fakt pierwszej publikacji stempli z Tanais w roku 1854⁹⁶.

⁸⁹ O roli Köhlera w rozwoju epigrafiki ceramicznej w Rosji: Kac, Tunkina 1990: 112–114; Tunkina 2003: 347; cf. Kac 2007a: 51–52 et p. 56.

⁹⁰ Koeppen 1822: 300–301; przekład pracy Koeppena na język rosyjski ukazał się w roku 1828: Keppen 1828: 73–74; cf. Kac 2007a: 56 et p. 202.

⁹¹ Stephani 1848 n.v.; Stephani 1854; cf. Sztetyło 1971a: 11; Garlan 2000: 13.

⁹² Już w roku 1848 w drugim tomie dzieła Aszika, zatytułowanego *Bosporskoe carstvo s ego paleografičeskimi i nadgrobnymi pamâtnikami, raspisnymi vazami, planami, kartami i vidami* opublikowanych zostaje 20 stempli na amforach: Ašik 1848: §49, 84–87, nos. 1–20, z czego dwa stemple: Ašik 1848: 86, no. 16 (stempel producenta Imasa) i Ašik 1848: 87, no. 20 (stempel eponima Filonidasa) mogą być pewnie odniesione do ceramicznej produkcji Rodos. Autor w odniesieniu do obu zabytków wysunął hipotezę o ich sycylijskiej proveniencji. W przypadku stempla producenta Imasa, jako podstawę swej tezy Aszik wysunął argument o występowaniu na naczyniach ceramicznych z terenów Sycylii imienia Imaratos zapisywanego w pełnej formie genetiwu ΙΜΑΠΑΤΟΥ, jak i w formie skróconej ΙΜΑ. Stempel eponima Filonidasa został przez autora odniesiony do tej samej grupy zapewne na podstawie wizualnych podobieństw gliny i formy imadła, na którym się znajdował. W przypadku dwóch innych stempli opublikowanych przez Aszika najprawdopodobniej także mamy do czynienia ze stemplami rodyjskich producentów: Ašik 1848: 85, no. 4 et p. 87, no. 19. W 1849 roku ukazuje się praca autorstwa J. Sabatiera *Souvenirs de Kertsch et chronologie du royaume de Bosphore*, gdzie część stempli opublikowanych przez Aszika zostaje wydana powtórnie (wszystkie stemple publikowane są tu wraz z przerysami). Powtórnie opublikowane zostają oba stemple rodyjskie: Sabatier 1849: nos. 9–10 przy czym autor rezygnuje z poprawnej lektury stempla eponima Filonidasa przedstawionej przez Aszika i zastępuje ją własną błędną lekturą: Sabatier 1849: no. 9; cf. Šelov-Kovedjaev 1986: 9–10: informacje odnośnie najwcześniejszych etapów rozwoju epigrafiki ceramicznej w Rosji.

⁹³ Stephani 1848 n.v.; Stephani 1850.

⁹⁴ Becker 1855: 416–521. Autor publikuje między innymi obszerną kolekcję stempli rodyjskich: Becker 1855: 420–432, nos. 1–117.

⁹⁵ Köhne 1857: 397–402 et tab. XXVII–XXVIII. Wśród opublikowanych tam stempli znajdują się także stemple rodyjskie: Köhne 1857: 400, no. 6, nos. 8–12 et p. 401, nos. 2–3.

⁹⁶ Leont'jev 1854: 435–436.

W kolejnych latach ukazują się nowe publikacje stempli ceramicznych. Stephani regularnie publikuje stemple w serii *OAK (Otčety Arheologičeskoj Komissii)*. W periodyku wydawanym przez Odeskie Towarzystwo Historii i Starożytności ukazują się artykuły Beckera, aktywnie publikującego kolekcje stempli z południa Rosji⁹⁷, oraz W. Jurgiewicza⁹⁸. Stemple na amforach publikowane są także przez innych autorów współpracujących z owym periodykiem⁹⁹. Wśród tych materiałów nie brak również stempli z Rodos¹⁰⁰.

Lata 60. XIX stulecia przynoszą kolejne publikacje stemplowanych imadeł amfor wraz z pracami poświęconymi różnorodnym zagadnieniom związanym z badaniami nad tą grupą

⁹⁷ Bekker 1863: 18–75; Bekker 1868: 3–84; Bekker 1879: 13–50; w niniejszych artykułach Becker dokonał właściwie reedycji wszystkich znanych mu stempli pochodzących z terenów północnych wybrzeży Morza Czarnego. Stemple opublikowane przez niego w artykułach z lat 1863, 1868 i 1879 zostały także opublikowane w serii suplementów do periodyku „Jahrbücher für classische Philologie”: Becker 1861–1867: 451–498 i niepublikowany w ZOOID aneks będący publikacją 22 stempli (w tym 12 rodyjskich): Becker 1861–1867: 499–502; Becker 1864–1872: 445–536 w stosunku do wersji opublikowanej w siódmym tomie ZOOID: Bekker 1868: 3–84 artykuł poszerzony został o publikację 89 innych stempli (w tym ośmiu nieopublikowanych stempli rodyjskich); Becker 1878a: 207–232. W serii suplementów do „Jahrbücher für classische Philologie” Becker publikuje jeszcze jeden artykuł poświęcony stemplom ceramicznym odkrytym na północnych wybrzeżach Morza Czarnego: Becker 1878b: 1–117.

⁹⁸ Jurgevič 1879: 51–66; Jurgevič 1889: 47–60.

⁹⁹ Murzakievič 1848: 407–413; Murzakievič 1853: 246–247; Brun 1863: 985–993.

¹⁰⁰ Murzakievič 1848: ze 119 opublikowanych stempli co najmniej 44 zabytki to stemple z Rodos: 32 zabytki z Miejskiego Muzeum Starożytności w Odessie: 407, nos. 3–4, nos. 9–10 et nos. 13–15, 408, nos. 17–19, nos. 22–24, nos. 30–33 et nos. 35–38, 409, no. 49, nos. 52–53 et no. 59, 410, no. 1 et nos. 3–4, 411, nos. 5–8 oraz 12 zabytków z Muzeum Odeskiego Towarzystwa Historii i Starożytności: 411, no. 2, nos. 4–9, nos. 13–14, no. 16 et nos. 19–20; Murzakievič 1853: z 28 opublikowanych stempli co najmniej 13 to stemple rodyjskie: no. 1, no. 2, nos. 6–7, nos. 9–10, no. 12, no. 15, nos. 17–18, no. 20, nos. 24–25; Becker 1861–1867: 453–457, nos. 1–31 et p. 499–501, nos. 32–43; a także kilka zabytków umieszczonych przez autora w grupie stempli o nieokreślonej proveniencji: Becker 1861–1867: 461, nos. 2–3 et no. 8 et p. 462: no. 9, nos. 11–12 et nos. 15–17; Bekker 1863: 19–24, nos. 1–31; Brun 1863: nos. 1–16 et no. 23; zabytek o numerze 23 został przez autora błędnie odczytany Ἐπ' ἱερέως | Ἀμήτορος zamiast Ἐπ' ἱερέως | Αἰνήτορος i pomyłkowo umieszczony w grupie stempli o nieokreślonej proveniencji; Becker 1864–1872: 448–458, nos. 1–54; a także przynajmniej kilkanaście innych stempli umieszczonych w grupie zabytków o nieznannej proveniencji: Becker 1864–1872: 466–467, nos. 1–4, nos. 6–7 et no. 11, 468, no. 14, nos. 18–19 et no. 22, 469, no. 28, 470–471, nos. 30–31, no. 35, nos. 37–38 et nos. 40–42; Bekker 1868: 4–16, nos. 1–47; Bekker 1879: 14–20, nos. 1–29; Becker 1878a: 209–214, nos. 1–29 et p. 217, no. 1 (?) et no. 5; Becker 1878b: 4–17, nos. 1–28; oraz w grupie stempli bez ustalonej atrybucji: Becker 1878b: 21, no. 3, 22, nos. 5–7, 23, no. 15 (?) et no. 22, 24, no. 25 et nos. 27–28; Jurgevič 1879: 51–55, nos. 1–19.

materiałów¹⁰¹. Na szczególną uwagę zasługuje tu krótki artykuł A. Dumonta poświęcony występującym na stemplach nazwom miesięcy interkalowanych w kalendarzu rodyjskim¹⁰². Jest to pierwsza próba podjęcia tej niezwykle ciekawej tematyki, tym cenniejsza, że do chwili obecnej nie doczekała się ona szczegółowego opracowania.

W początkach lat 70. ukazuje się monumentalne dzieło Dumonta *Inscriptions céramiques de Grèce*¹⁰³. Poza częścią katalogową, będącą publikacją blisko 2500 stempli, znalazło się w nim również obszerne studium poświęcone epigrafice ceramicznej. W pracy tej Dumont zawarł omówienie historii wcześniejszych zainteresowań problematyką stempli ceramicznych, uwagi na temat metodyki pracy z tą kategorią materiałów oraz pionierskie refleksje dotyczące sposobów edycji stempli i związanych z nią implikacjach. Autor dokonał opisu i charakterystyki masy ceramicznej amfor z Tazos, Knidos i Rodos, uzupełniając swe uwagi schematycznym rysunkiem amfory każdego z tych centrów produkcyjnych. W dziele Dumonta swoje miejsce znalazły również rozważania o technice stemplowania amfor, materiale, z którego wykonywano sztance, funkcji, jaką miały odgrywać stemple, celu umieszczania na nich godeł i formalnej ich zawartości. Dumont podjął również tematykę liternictwa napisów na stemplach, ich ortografii, dialektu, możliwości wykorzystania tego typu materiałów w procesie interpretacyjnym. Dopełnieniem dzieła były generalne uwagi na temat handlu oraz produktów transportowanych w amforach. W pracy tej umieszczone zostały również refleksje na temat innych kategorii napisów występujących na naczyniach ceramicznych lub ich fragmentach. Dużą zaletą dzieła było szerokie, jak na owe czasy, wykorzystanie materiału ilustracyjnego, zgrupowanego w czternastu tablicach, przy czym niektóre zabytki zostały zilustrowane już w części katalogowej.

W latach 70. i 80. XIX wieku ukazują się również kolejne publikacje stempli na amforach¹⁰⁴.

Spośród nich warto tu wspomnieć artykuł autorstwa I. Halla, stanowiący publikację stempli rodyjskich znalezionych w pobliżu Larnaki na Cyprze¹⁰⁵. Mimo dużej liczby

¹⁰¹ Perrot 1861: 283–289; Henzen 1865: 72–78; Miller 1869: 135–150; Neroutsos-Bey 1869–1871: 125–129.

¹⁰² Dumont 1869: 360. Przedruk tej i innych prac Dumonta zebranych przez Homolle'a i poprzedzonych obszerną notą o autorze pióra Heuzeya ukazał się w roku 1892: Homolle, Heuzey 1892: 155–156.

¹⁰³ Dumont 1872a.

¹⁰⁴ Fabretti 1870: 202–203; Dumont 1872b: 157–159, przedruk: Homolle, Heuzey 1892: 157–159; Dumont 1873: 317–326, przedruk: Homolle, Heuzey 1892: 160–173; Neroutsos-Bey 1874–1875: 16–23; Miller 1875: 374–390; Viola 1884: 117–130; Pottier, Reinach 1885: 185–187; Viola 1885: 258–288; Schumacher 1886: 238–241.

¹⁰⁵ Hall 1885: 389–396.

nieprawidłowo lub błędnie odczytanych przez Halla stempli, omawiany artykuł nie jest pozbawiony wartości naukowej¹⁰⁶. Autor opublikował znaczącą partię par stempli znajdujących się na zachowanych w całości amforach¹⁰⁷. Tak zachowane amfory lub ich górne partie wbrew pozorom nie należą do często spotykanych. Przypadek, w którym mamy zachowane oba stemplowane imadła amfory, pozwala ustalić koneksje pomiędzy eponimami i producentami, co z kolei ma dużą wartość źródłową w procesie tworzenia chronologii względnej zarówno eponimów, jak i producentów rodyjskich. Co prawda Hall nie wykorzystał w pełni możliwości płynących z analizy tego rodzaju źródeł, lecz ich wprowadzenie do obiegu naukowego przyniosło niewątpliwie dużą korzyść i wzbogaciło bazę źródłową dla kolejnych pokoleń badaczy¹⁰⁸.

Na uwagę zasługuje także publikacja A. Pellegriniego, w której znalazło się ponad 800 stempli, z których 2/3 stanowią zabytki o proveniencji rodyjskiej. Autor ograniczył się właściwie do publikacji samych zabytków. Cały komentarz prezentowanego materiału zawarty był w tekście krótkiego wstępu. Niewątpliwie mankamentem pracy jest również całkowity brak materiału ilustracyjnego, nie pozwalający na weryfikację lektury podanej przez Pellegriniego oraz obserwację liternictwa napisu¹⁰⁹.

Tymczasem w Rosji pod koniec lat 70. XIX wieku w gronie członków Imperatorskiego Rosyjskiego Towarzystwa Archeologicznego pojawiła się idea wydania korpusu wszystkich greckich i łacińskich inskrypcji odkrytych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego. W korpusie miały znaleźć się również stemple ceramiczne. Założenia naukowe oraz plan korpusu zatytułowanego *Inscriptiones Antiquae Orae Septentrionalis Ponti Euxini (IOSPE)* w roku 1882 stworzyli W. Łatyszew, I. Pomianowski i F. Sokołow¹¹⁰.

¹⁰⁶ Korekty lektury błędnie odczytanych przez Halla stempli dokonali Nilsson: Nilsson 1909: 115–118 oraz Grace: Grace 1948: 144–147. Korekta lektury kilku stempli opublikowanych przez Halla dokonana została już przez Bleckmanna: Bleckmann 1907: 32, no. 22 = Hall 1885: 391, no. 5045, p. 32, no. 23 = Hall 1885: 391, no. 5046, p. 32, no. 28 = Hall 1885: 393, no. 5044, p. 32, no. 26 = Hall 1885: 392, no. 5058 et p. 33, no. 33 = Hall 1885: 390, no. 5055. Z korektami zaproponowanymi przez Bleckmanna dla dwóch ostatnich numerów słusznie nie zgadza się Nilsson: Nilsson 1909: 116.

¹⁰⁷ Jedynie pięć zabytków to pojedyncze stemplowane imadła: Hall 1885: nos. 1–5, 395.

¹⁰⁸ Materiałami opublikowanymi przez Halla posłużył się między innymi Bleckmann w swej dysertacji doktorskiej, wykorzystując je z powodzeniem przy tworzeniu systemu synchronizacji imion producentów i eponimów.

¹⁰⁹ Pellegrini 1887: 184–303.

¹¹⁰ Wyczerpujące i szczegółowe informacje o historii pierwszych etapów powstawania trzeciego tomu *IOSPE*: Kac 1999a: 156–161 oraz Pavličenko 2000: 189–205. O roli Łatyszewa w procesie powstawania *IOSPE III* i

Zaplanowano trzy tomy, które miały zawierać odpowiednio: inskrypcje z Tyras, Olbii i Chersonezu, inskrypcje z obszarów Królestwa Bosporańskiego oraz inskrypcje umieszczone na *instrumenta domestica*. W części trzeciej miały znaleźć się stemple ceramiczne¹¹¹.

Prace nad dwoma pierwszymi tomami planowanego korpusu zakończono bardzo szybko i ukazały się one odpowiednio w latach 1885¹¹² i 1890¹¹³.

Inaczej potoczyły się losy trzeciego z planowanych tomów *IOSPE*. Prace nad zbiorem materiału, jego naukowym opracowaniem i przygotowaniem do druku podobnie, jak w przypadku dwóch pierwszych tomów prowadził Łatyszew. Udało mu się zgromadzić informacje o opublikowanych wcześniej stemplach i z pomocą A. Szczukarjewa i G. Sysojewa dokonać spisu znaczącej ilości stempli ceramicznych. W 1897 roku Łatyszew zrezygnował z dalszych prac nad trzecim tomem korpusu.

Idei jego publikacji jednakże nie zaniechano i zadanie to powierzono E. Pridikowi. Następca Łatyszewa przystąpił do pracy w czerwcu 1897 roku, a już w grudniu w sprawozdaniu z przebiegu prac przedstawionym członkom Imperatorskiego Rosyjskiego Towarzystwa Archeologicznego informował o skopiowaniu ponad 2500 inskrypcji pochodzących głównie z kolekcji Ermitażu¹¹⁴. Na dalszym etapie prace nad trzecim tomem *IOSPE* nie posuwały się już tak szybko. Wynikało to przede wszystkim z licznych obowiązków służbowych Pridika¹¹⁵, który mimo wszystko starał się wciąż pracować nad powierzonym mu zadaniem i w miarę możliwości uzupełniać kartotekę stempli, mającą stanowić podstawę przygotowywanego wydania. Działalność Pridika trwała do 1934 roku, kiedy to przekazał swoją liczącą około 18 tysięcy stempli kartotekę do archiwum Instytutu Kultury Materialnej. Jego śmierć przerwała prace nad powstaniem trzeciego tomu *IOSPE*¹¹⁶.

kształtowania rosyjskiej nauki o starożytnościach: Uspenskij 1926: 577–584; Žebelev 1926: 105–110; El'nickij 1946: 166–167; Knipovič 1958: 7–14; Novosadskij 1958: 5–6; Frolov 1999: 223–259; Ždanovič 2009: 293–300.

¹¹¹ Latyšev 1888: 49.

¹¹² Latyshev 1885 = *IOSPE* I.

¹¹³ Latyshev 1890 = *IOSPE* II; cf. Frolov 1999: 228.

¹¹⁴ Kac 2007a: 77–85.

¹¹⁵ Od maja 1898 roku Pridik podjął pracę w Ermitażu, początkowo jako asystent, następnie jako kustosz działu numizmatycznego i w końcu jako starszy kustosz działu starożytności; cf. Pavličenko 2000: 199.

¹¹⁶ Pomimo iż Pridik nigdy nie ukończył trzeciego tomu *IOSPE* jako całości, w poczet jego zasług zaliczyć należy opublikowanie części materiałów wchodzących w skład jego kartoteki i korpusu. Przede wszystkim była to stojąca na wysokim poziomie naukowej publikacja dużej kolekcji stempli ze zbiorów Ermitażu: Pridik 1917 oraz publikacja kolekcji stempli z wykopalisk w Myrmekionie i Tyritake prowadzonych latach 1932–1934: Pridik 1941: 173–193. Dużą wartość naukową miały także dwa artykuły opublikowane na podstawie materiałów

W 1936 roku wdowa po Pridiku przekazała do archiwum Instytutu znajdujący się w prywatnym archiwum męża spis zawierający jeszcze około 1800 stempli¹¹⁷.

Od połowy lat 20. XX wieku B. Grakow aktywnie uczestniczył w uzupełnianiu i weryfikacji kartoteki Pridika. W roku 1943 Grakow wyszedł z inicjatywą zakończenia prac nad trzecim tomem korpusu. Patronat nad tą działalnością objął Instytut Archeologii w Moskwie. Postanowiono, że trzeci tom korpusu wydany zostanie w języku rosyjskim i będzie obejmował tylko stemple ceramiczne¹¹⁸. Z korpusu usunięto graffiti, których naukowym opracowaniem i publikacją zajął się I. Tolstoj¹¹⁹. Ze względu na trwającą II Wojnę Światową zainicjowane przez Grakowa prace nad zakończeniem trzeciego tomu *IOSPE* rozpoczęły się dopiero w 1945 roku. Poza Grakowem uczestniczyli w nich Szełow i Sztajerman¹²⁰. Prace rozpoczęto od redakcji kartoteki Pridika, a następnie przystąpiono do jej uzupełnienia o nowe materiały odkryte w trakcie wykopalisk przeprowadzonych w latach 30.–50. XX wieku. Już w trakcie uzupełniania korpusu o nowy materiał część stempli została opublikowana¹²¹. Dzięki wysiłkom i pracy Grakowa liczba stempli ceramicznych włączonych do trzeciego tomu korpusu wzrosła do około 35 tysięcy egzemplarzy¹²². Nie były to jednak wszystkie znane stemple odkryte na północnych wybrzeżach Morza Czarnego do początków lat pięćdziesiątych. Grakow, zdając sobie sprawę, że do trzeciego tomu *IOSPE* w ówczesnej postaci nie wszedł nie tylko materiał z peryferyjnych muzeów południa Rosji i Ukrainy, lecz także część znaczących kolekcji muzeów w Odessie, Kerczu i Chersonesie, zdecydował się wydać korpus w istniejącej postaci, a brakujące materiały uzupełnić i opublikować w późniejszym terminie. Powstała część wstępna oraz szkice charakteryzujące każdą z grup publikowanego materiału, zawierające opracowanie typologii i chronologii stempli z danego ośrodka. Do druku przygotowano także materiał ilustracyjny. W ten sposób w połowie lat 50. XX wieku trzeci tom *IOSPE* po blisko osiemdziesięciu latach pracy przygotowany został do

zgrupowanych w trakcie przygotowywania korpusu: Pridik 1926: 303–331 et Pridik 1928: 342–380. Pierwszy z nich poświęcony był stemplom rodyjskim odkrytym na północnych wybrzeżach Morza Czarnego i zawierał listę imion eponimów i producentów tego ośrodka z podaniem liczby stempli każdego z nich w trzecim tomie korpusu *IOSPE*. Drugi z powyższych artykułów poświęcony był stemplom Synopy i Chersonesu.

¹¹⁷ Kac 2007a: 87.

¹¹⁸ Šelov, Vinogradov 1977: 211; Kac 2007a: 89.

¹¹⁹ Tolstoj 1953.

¹²⁰ Kac 2007a: 89.

¹²¹ Štaerman 1951: 31–49; Štaerman 1952: 387–394; Grakov 1954: 87–95; Šelov 1956: 128–153; Šelov 1957: 202–226.

¹²² Brašinskij 1961a: 294; Brashinsky 1973: 114; Badal'anc 2000: 35.

publikacji. Z różnych powodów nigdy do niej nie doszło i trzeci tom korpusu pozostał jedynie w wersji maszynopisu¹²³.

Znaczenie zgromadzonych w *IOSPE III* materiałów trudno przecenić. Zebrano w nim wielką liczbę stempli, niejednokrotnie unikatowych oraz takich, które z różnych powodów zaginęły i gdyby nie informacje zawarte w korpusie, zostałyby bezpowrotnie utracone. Specyficzne warunki, w jakich powstawał korpus, spowodowały jednak, że do wielu zawartych w nim informacji pochodzić należy z pewną ostrożnością. Czasem nie do końca wiernie oddano lekturę stempli. Niekiedy pojawiają się pomyłki w ich atrybucji. Zdarzają się także dublety poszczególnych egzemplarzy. Jednakże bez dzieła, jakim był trzeci tom *IOSPE*, dalszy rozwój epigrafiki ceramicznej w Związku Radzieckim nie byłby możliwy. Rękopis tej części korpusu stał się bowiem największą bazą źródłową dla licznej rzeszy naukowców. Jednocześnie trzeci tom *IOSPE* był niezastąpionym narzędziem w poszukiwaniach analogii¹²⁴. Zawarte w nim materiały pozwalały rekonstruować legendy zabytków uszkodzonych lub o złym stanie zachowania. Niestety prowadziło to czasem do automatycznego powielania wspomnianych wyżej nieścisłości¹²⁵. Materiały z korpusu niejednokrotnie wykorzystywane były także w procesie badania licznych zagadnień związanych nie tylko z epigrafiką ceramiczną poszczególnych ośrodków produkujących stemplowane amfory¹²⁶, lecz również dotyczących problematyki handlu i relacji gospodarczo-ekonomicznych świata starożytnego, ze szczególnym uwzględnieniem historii północnych wybrzeży Morza Czarnego¹²⁷.

¹²³ Vinogradov 1962: 4; Šelov, Vinogradov 1977: 205–206; Šelov-Kovedjaev 1986: 15–16; Badal'anc 2000: 3; Kac 2007a: 90.

¹²⁴ Blavatskij, Peters 1969: 152 et p. 156; Kruglikova, Vinogradov 1973: 50–53; Badal'anc 1978a: 210–211; Golencov, Golenko 1979: 74–84; Golencov, Peters 1981: 212–220; Kolesnikov 1985: 70 sq.; Avdeev 1991: 83; Lancov 1994: 97–98; Machneva 1994: 111; Fedoseev, Zin'ko 1997: 57–58; Fedoseev 1998: 253–270; Molev 1998: 79–81; Fedoseev 1999a: 118–119; Kac 2002a: 158 sq.; Kac 2002b: 250; Kac et al. 2002: 123–124; Domžalskij, Čistov 2003: tab. 3, 38–39 et tab. 6, 40; Fedoseev 2004a: 46 sq.; Fedoseev 2004d: 366–403; Molev 2010: 255 sq.

¹²⁵ Pavličenko 1999: 16; Kac 2007a: 91.

¹²⁶ Šelov 1956: 128–153; Vinogradov 1972: 3–63; Badal'anc 1973: 48–64; Kac 1979b: 127–146; Badal'anc 1980a: 161–166; Badal'anc 1980b: 167–179; Badal'anc 1992: 119–130; Pavličenko 1992: 138–147; Fedossev 1993: 85–104; Kac 1994; Saprykin, Fedoseev 1999: 135–143; Kac 2003: 261–278.

¹²⁷ Materiały *IOSPE III* szeroko wykorzystywane były przede wszystkim przez badaczy radzieckich i rosyjskich: Kruškol 1957: 110–115; Šelov 1958: 333–336; Brašinskij 1963: 132–145; Brašinskij 1965: 10–27; Vinogradov, Onajko 1975: 86–93; Kac 1979a: 176–191; Brašinskij 1980; Brašinskij 1984a; Badal'anc 1986: 87–99; Zolotarev 1994: 123–137; Badal'anc 1999: 247–253. Dla specjalistów z innych krajów dostęp do rękopisu

Nie sposób także przecenić znaczenia trzeciego tomu *IOSPE* w rozwoju rodyjskiej epigrafiki ceramicznej zarówno w ZSRR, jak i w Rosji. Rozdział poświęcony stemplom rodyjskim był bowiem, obok rozdziału ze stemplami synopskimi, najobszerniejszą częścią tego tomu korpusu¹²⁸. Dostarczał tym samym nieprzebranych danych źródłowych i otwierał nowe możliwości przy opracowaniu i interpretacji historycznej nie tylko samych zabytków, lecz także całego spektrum rozmaitych problemów badawczych. Należą do nich typologia i chronologia stempli rodyjskich, zagadnienia wymiany handlowej i dystrybucji amfor oraz społeczno-ekonomicznej historii samego Rodos w okresie hellenistycznym.

Prace nad rodyjską częścią *IOSPE III* były kontynuowane od lat 80. XX wieku przez Ju. Badaljanca. Ich efektem jest analiza zawartych w korpusie stempli rodyjskich. Wyniki tych badań opublikowane zostały w monografii zatytułowanej *Ëllinističeskij Rodos. Keramičeskie klejma IOSPE III – kak istoričeskij istočnik. Analiz, problemy, rešeniâ*¹²⁹. Poza rozdziałem trzeciego tomu korpusu, poświęconym stemplom knidyjskim¹³⁰, jest to jak do tej pory jedyna jego część tak szczegółowo opracowana.

Omówiwszy kwestię powstawania trzeciego tomu *IOSPE* powrócić należy do lat 90. XIX stulecia. Wtedy to A. Delattre opublikował dwa artykuły prezentujące zarówno greckie (w tym także i rodyjskie), jak i łacińskie stemple z Kartaginy¹³¹, a R. Grundmann zabytki epigrafiki ceramicznej odkryte na terenach starożytnej Attyki. W artykule Grundmanna poza częścią katalogową znajduje się także obszernie omówienie wielu zagadnień problemowych związanych z epigrafiką ceramiczną. Są to między innymi rola umieszczania stempli na amforach, zawartość formalna napisów tworzących legendy, ich paleografia, występujące na

trzeciego tomu *IOSPE* jest utrudniony do tego stopnia, iż wydaje się być wręcz niemożliwym. Wyjątek w tej materii stanowi Y. Garlan – praktycznie jedyny badacz z Europy Zachodniej, któremu w trakcie prac nad katalogiem stempli tazyjskich udało się skorzystać z materiałów zawartych w rękopisie trzeciego tomu korpusu: Garlan 1999a.

¹²⁸ Liczba zarejestrowanych w *IOSPE III* stempli rodyjskich przekraczała 10 000 egzemplarzy; Badal'janc 1999: 248; Badal'anc 2000: 3 et p. 6.

¹²⁹ Badal'anc 2000; słuszną i w pełni uzasadnioną krytykę pracy Badaljanca przedstawił Kac: Kac 2002a: 156–157; Kac 2007a: 207–210.

¹³⁰ Rozdział trzeciego tomu *IOSPE* poświęcony stemplom knidyjskim został opracowany, uzupełniony o nowe znaleziska i opublikowany przez Jefremowa, jako aneks do jego monografii poświęconej stemplom z Knidos: Jefremow 1995.

¹³¹ Delattre 1891: 53–80; Delattre 1893: 31–47.

stemplach godła etc.¹³² Pracami z tego okresu, o mniejszym znaczeniu naukowym, są publikacje stempli autorstwa G. Caminitiego¹³³, F. Hillera von Gaertringena¹³⁴ oraz J. Myresa i M. Ohnefalscha-Richtera¹³⁵.

Przełomem w badaniach nad rodyjską epigrafiką ceramiczną, w szczególności w badaniach nad chronologią stempli rodyjskich, jest publikacja materiałów z wykopalisk w Pergamonie. W roku 1895 C. Schuchhardt opublikował dużą kolekcję stempli rodyjskich pochodzących z badań jednego z pergamońskich domów datowanych na III–II wiek p.n.e.¹³⁶ Przy jej opracowaniu autor szeroko wykorzystuje stratygraficzną metodę datowania. Rezultatem pracy Schuchhardta są zręby chronologii stempli rodyjskich – zamknięty, precyzyjnie datowany kompleks, z materiałami którego można porównywać zabytki pochodzące z innych stanowisk.

W latach 90. XIX wieku G. Botti zaczyna publikować kolekcje stempli pochodzących z Egiptu¹³⁷. Pośród tych materiałów dużą część stanowią stemple rodyjskie. Wspomnieć należy także o wydanym w 1901 roku katalogu zabytków muzeum w Aleksandrii, gdzie opublikowanych zostało ponad tysiąc stempli na amforach. Większość z nich stanowiły stemple rodyjskie¹³⁸. W 1905 roku ukazuje się katalog starożytności egipskich, będący

¹³² Grundmann 1890: 277–350; pośród opublikowanych 98 zabytków, z których aż 82 to stemple knidyjskie, znalazło się także 14 stempli z Rodos: Grundmann 1890: 282–285, nos. 1–14.

¹³³ Caminiti 1892: 486–490.

¹³⁴ Hiller von Gärtringen 1896: 39–66; Hiller von Gaertringen 1898: 232–234.

¹³⁵ Myres, Ohnefalsch-Richter 1899: 95–98. Reedycja katalogu Myresa i Ohnefalscha-Richtera ukazała się w roku 2009.

¹³⁶ Schuchhardt 1895: 423–499; materiały kompleksu wraz z kolekcją stempli nie wchodzących w jego skład zostały ponownie opracowane i wydane przez Börkera: Börker 1998: 3–69. Pojawiły się także głosy krytyczne w odniesieniu do znaczenia kompleksu pergamońskiego dla chronologii stempli z Rodos: Lawall 2002: 295–324.

¹³⁷ Botti 1893: 227–250; Botti 1897: 91–94; Botti 1898: 77sq.

¹³⁸ Botti 1901: 161–175, 190–203, 206–214 et p. 225–240. Głównym mankamentem katalogu Bottiego jest prawie zupełny brak ilustracji publikowanego materiału. W przypadku stempli jest to widoczne bardzo wyraźnie, gdyż żaden zabytek z tej grupy nie został przez autora zilustrowany. Zdarzają się również błędy w lekturze stempli (w większości wypadków mają one zapewne charakter chochlików drukarskich i wynikają prawdopodobnie z winy zecera). Brakuje także informacji o dokładnej proveniencji zabytków, ich numerach inwentarzowych oraz jakiegokolwiek komentarza lub próby analizy publikowanego materiału. Utrudnia to (a w niektórych wypadkach nawet uniemożliwia) wykorzystanie opublikowanych stempli jako pełnowartościowego materiału w procesie analizy i interpretacji historycznej. Niemniej jednak praca Bottiego i opublikowana w niej kolekcja stempli wciąż posiada bardzo dużą wartość źródłową.

prezentacją zbiorów inskrypcji greckich z muzeum w Kairze¹³⁹. Opublikowano tam liczącą 86 zabytków kolekcję stempli rodyjskich¹⁴⁰. Pomimo mankamentów omówionych publikacji, wartości źródłowej opublikowanego materiału nie sposób przecenić¹⁴¹.

Lata 90. oraz początek XX wieku to dalsza aktywność rosyjskich filologów i miłośników starożytności, publikujących stemplowane imadła amfor. Są to zarówno zabytki pochodzące z prywatnych kolekcji (najczęściej materiały o nieznanym proveniencji, kupowane lub odkrywane przypadkowo), jak i z wykopalisk prowadzonych na terenie położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego kolonii greckich¹⁴². Pośród publikowanych stempli ceramicznych znaczącą grupę stanowiły często stemple rodyjskie¹⁴³. Na tym tle wyróżniają się dwa artykuły Pridika, będące publikacją stempli odkrytych w Atenach¹⁴⁴.

Pierwsze dziesięciolecie XX wieku to w Europie Zachodniej okres szczególnie dynamicznego rozwoju badań nad epigrafiką ceramiczną.

W 1907 roku F Bleckmann publikuje swą dysertację doktorską *De inscriptionibus quae leguntur in vasculis rhodiis*¹⁴⁵. W pracy tej, jako pierwszy, podejmuje on próbę ustalenia dokładnej chronologii stempli rodyjskich. Opracowane przez niego materiały z Kartaginy w zestawieniu z informacjami ze źródeł historycznych (odnośnie zdobycia miasta przez Rzymian w roku 146 p.n.e.) i danymi stratygraficznymi pozwalają autorowi uzyskać kolejną datę bezwzględną, która może być zastosowana w rozważaniach o chronologii stempli rodyjskich. Wykorzystanie historycznej i stratygraficznej metody datowania pozwoliło Bleckmannowi podjąć problematykę wprowadzenia bardziej precyzyjnie określonych grup chronologicznych w systematyce stempli rodyjskich. W tym celu zdaniem autora należało

¹³⁹ Milne 1905.

¹⁴⁰ Milne 1905: 105–122.

¹⁴¹ Stemple z Egiptu opublikowane przez Bottiego i Milne'a posłużyły między innymi jako materiał porównawczy Nilssonowi w jego pracy *Timbres amphoriques de Lindos*.

¹⁴² Jurgevič 1895: 87–174; Jurgevič 1898a: 26–32; Jurgevič 1898b: 62–64; Škorpil 1902: 122–165; Škorpil 1904: 19–166; Marti, Škorpil 1910: 109–157.

¹⁴³ Jurgevič 1895: 106–120, nos. 1–109 z wyłączeniem numerów 8, 18, 24–25, 39–40, 51, 53–59, 74, 79–80, 88, 95, 109, które uznać należy za stemple heraklejskie; a także stemple rodyjskie omyłkowo włączone do innych grup zabytków: 137, no. 20, p. 153, no. 5 et nos. 8–9, p. 156, nos. 22–23 et nos. 28–30, p. 157, no. 31, p. 158, no. 44, p. 161, no. 61 et no. 64, p. 162, no. 67 et p. 166, nos. 93–94 [?]; Jurgevič 1898a: 29, no. 1 [?] et no. 10; Škorpil 1902: 152–160, nos. 1–66; Škorpil 1904: 88–128, nos. 372–554 za wyjątkiem numerów 475d i 477 [?]; Marti, Škorpil 1910: 130–144, nos. 131–222.

¹⁴⁴ Pridik 1896: 127–183; stemple rodyjskie: 129–138, nos. 1–84; Pridik 1897: 148–158; stemple rodyjskie: 148–149, nos. 1–9.

¹⁴⁵ Bleckmann 1907.

wykorzystać metodę synchronizacji imion eponimów i producentów występujących na stemplach rodyjskich. W ten sposób powstały zręby chronologii względnej, dzięki którym można było ustalić kolejność sprawowania urzędów przez poszczególnych eponimów w ramach poszczególnych grup o ustalonych już datach bezwzględnych¹⁴⁶. Metoda synchronizacji wykorzystująca koneksje pomiędzy eponimami i producentami została w rozwiniętej formie przedstawiona i wykorzystana przez Bleckmanna, pięć lat po opublikowaniu jego dysertacji doktorskiej, w artykule *Zu den rhodischen eponymen Heliospriestern*¹⁴⁷.

Dwa lata po ukazaniu się dysertacji Bleckmanna wydana zostaje praca M. Nilssona *Timbres amphoriques de Lindos*, będąca publikacją blisko 3000 stempli ceramicznych odkrytych przez ekspedycję duńską w Lindos na Rodos¹⁴⁸. Wartością pracy Nilssona jest nie tylko publikacja obszernego materiału źródłowego w postaci samych stempli, lecz przede wszystkim towarzyszące jej studium. Obejmuje ono między innymi zagadnienia takie jak: identyfikacja stempli rodyjskich, ich zawartość formalna, cel stemplowania amfor, onomastyka, kalendarz rodyjski. Pomimo iż Nilsson zainteresowany był głównie filologicznym aspektem stempli, był on jednym z pierwszych autorów, którym udało się podać opartą o szeroki wybór materiału wszechstronną i wyczerpującą interpretację stempli rodyjskich, nie tylko pod kątem filologicznym, lecz także ikonograficznym. Bardzo cenną jest także korekta lektury i publikacja w wersji minuskulnej stempli rodyjskich opublikowanych wcześniej przez Stoddarta¹⁴⁹, Beckera¹⁵⁰, Henzena¹⁵¹, Fabrettiego¹⁵², Dumonta¹⁵³, Millera¹⁵⁴, Neroutsos-Beya¹⁵⁵, Halla¹⁵⁶, Caminitiego¹⁵⁷, Hillera von Gärtringena¹⁵⁸, Myresa i Ohnefalscha-Richtera¹⁵⁹, Macalistera¹⁶⁰ i innych.

¹⁴⁶ Cf. Kac 2007a: 117–118.

¹⁴⁷ Bleckmann 1912: 249–258.

¹⁴⁸ Nilsson 1909.

¹⁴⁹ Stoddart 1850: 1–127; cf. Nilsson 1909: 109–111: korekta lektury stempli z katalogu Stoddarta o numerach: 50–51, 86–87, 89, 96, 143, 154–155, 160, 177, 214.

¹⁵⁰ Becker 1864–1872: 454, no. 34 et p. 455, no. 40; cf. Nilsson 1909: 119.

¹⁵¹ Henzen 1865: 72–78; cf. Nilsson 1909: 119.

¹⁵² Fabretti 1870: 202–203; cf. Nilsson 1909: 119.

¹⁵³ Dumont 1873: 317–326; cf. Nilsson 1909: 119.

¹⁵⁴ Miller 1875: 374–390; cf. Nilsson 1909: 119.

¹⁵⁵ Neroutsos-Bey 1869–1871: 125–129; cf. Nilsson 1909: 110 et Neroutsos-Bey 1874–1875: 16–23; cf. Nilsson 1909: 109.

W początkach drugiego dziesięciolecia XX wieku J. Paris publikuje dużą kolekcję stempli ze zbiorów klasztoru Braci Szkół Chrześcijańskich (*Frères des Écoles chrétiennes*) na Rodos¹⁶¹. Stemple rodyjskie zajmują najobszerniejszą część przedstawianego materiału. W tym samym czasie ukazują się również dwa artykuły G. Porra, będące publikacjami stempli rodyjskich z Muzeum Archeologicznego w Cagliari¹⁶² i Muzeum Narodowego w Rzymie¹⁶³. Opublikowane przez obu autorów materiały relewantnie wzbogaciły bazę źródłową, wykorzystaną następnie do prac nad chronologią względną eponimów i producentów rodyjskich. Pośród opublikowanych zabytków znajdują się bowiem liczne pary stempli, odzwierciedlające koneksje pomiędzy urzędnikami i producentami.

W 1917 roku ukazuje się w Rosji wspomniany już katalog stempli ceramicznych ze zbiorów Ermitażu autorstwa Pridika¹⁶⁴. W pracy tej przedstawiony został bardzo bogaty materiał zabytkowy, usystematyzowany według kryteriów topograficznych z atrybucją do wytwórczości poszczególnych ośrodków. Scharakteryzowana została nie tylko formalna zawartość samych stempli z uwzględnieniem godeł, lecz także morfologia naczyń, na których je umieszczano, oraz makroskopowe cechy mas ceramicznych, z których zostały wykonane amfory pochodzące z poszczególnych ośrodków. Wśród opublikowanego materiału znaczącą część stanowiły stemple umieszczane na amforach rodyjskich¹⁶⁵. Niestety z przyczyn technicznych tylko część publikowanych zabytków została zilustrowana. Niedostatek ten częściowo został zrekompensowany zastosowaniem specjalnej czcionki, oddającej niektóre osobliwości liternictwa stempli. Pomimo nielicznych błędów, dotyczących głównie lektury

¹⁵⁶ Hall 1885: 389–396; cf. Nilsson 1909: 115–118: korekta lektury stempli o numerach: 392, no. 5039; 395, no. 5040; 393, no. 5043; 390, no. 5047; 391, no. 5050; 394, no. 5050; 391, no. 5051; 392, no. 5052; 390, no. 5055; 392, no. 5057; 392, no. 5058; 395, no. 5059; 392, no. 5061; 394, no. 5062; 393, no. 5065; 393, no. 5067; 394, not numbered 2.

¹⁵⁷ Caminiti 1892: 486–490; cf. Nilsson 1909: 119.

¹⁵⁸ Hiller von Gärtringen 1896: 39–66: appendix I poświęcony jest stemplom: 56–59; cf. Nilsson 1909: 120.

¹⁵⁹ Myres, Ohnefalsch-Richter 1899: 95–98; cf. Nilsson 1909: 118: korekta lektury stempli o numerach: 2243–2244, 2293, 2312, 2317, 2324, 2326.

¹⁶⁰ Macalister 1901: 25–43 et p. 124–144; cf. Nilsson 1909: 112–115: korekta lektury stempli o numerach inwentarzowych: 4, 14–15, 21, 52, 82, 96, 102, 107, 111, 115, 117, 139, 144, 162, 169–170, 210, 234, 240, 251, 260, 272, 294, 296, 302.

¹⁶¹ Paris 1913: 153–173; Paris 1914: 300–326.

¹⁶² Porro 1914: 380–389.

¹⁶³ Porro 1916: 103–124.

¹⁶⁴ Pridik 1917.

¹⁶⁵ Pridik 1917: 1–34, nos. 1–881 et p. 132–136, nos. 1–108.

stempli (także w częściach poświęconych stemplom rodyjskim), znaczenia pracy Pridika nie sposób przecenić do dnia dzisiejszego.

Początek lat dwudziestych XX wieku przynosi publikację A. Maiuriego poświęconą składowi blisko 500 stemplowanych amfor rodyjskich odkrytemu w Villanova na Rodos¹⁶⁶. Materiały z kompleksu nigdy nie zostały w pełni opublikowane¹⁶⁷. W artykule Maiuriego znalazła się jedynie część stempli odkrytych w Villanova. Były to przede wszystkim pary odcisków, występujące na całych amforach, czyli materiał pozwalający na ustalenie koneksji pomiędzy eponimami i producentami. Dzięki możliwości precyzyjnego ustalenia datowania kompleksu, pochodzące z niego materiały mogły zostać wykorzystane jako indyktor w procesie uściślenia chronologii stempli z Rodos¹⁶⁸.

Lata 20. i 30. oraz początek lat 40. (do wybuchu drugiej wojny światowej) XX wieku to okres, w którym badania radzieckiej szkoły epigrafiki ceramicznej wychodzą poza filologiczny aspekt zagadnienia. Zainteresowania uczonych obejmują krąg problemów związanych z proveniencją stempli, chronologią i organizacją warsztatów produkcyjnych. Ponadto rozwijają się studia nad rolą stemplowanych amfor w handlu, rolnictwie oraz przetwórstwie. Badacze radzieccy zajmują się także problemami techniki i technologii produkcji amfor oraz społecznej i administracyjnej strony zagadnienia¹⁶⁹. W tym czasie ich uwaga skoncentrowana jest głównie na ośrodkach produkujących stemplowane amfory i dachówki, takich jak Synopa¹⁷⁰, Heraklea Pontyjska¹⁷¹ i centra Królestwa Bosporańskiego¹⁷².

¹⁶⁶ Maiuri 1921–1922: 249–269. W kompleksie odkryte były także amfory z innych ośrodków produkcyjnych. Poza stemplowaną amforą tazyjską atrybucja pozostałych naczyń z tej grupy jest niezwykle utrudniona, ponieważ Maiuri zamieścił jedynie ich schematyczne rysunki. Zdaniem Monachowa na podstawie owych rysunków możliwa jest identyfikacja i atrybucja następujących amfor: no. 4562 jako amfory z Chios, no. 4563 jako amfory z Kos oraz amfor nos. 4565–4568 jako grecko-italskich niezidentyfikowanego typu: Monahov 1999: 543–544. Monachow nie wspomina o fakcie, że do grupy amfor grecko-italskich zaliczyć należałoby także wzmiankowane przez Maiuriego naczynia o numerach 4614–4615: Maiuri 1921–1922: 262.

¹⁶⁷ Poszczególne amfory wielokrotnie przywoływano w literaturze naukowej: Grace 1953: 119–120, n. 10 et pl. 42, II, IIa–IIb; Grace 1956b: pl. XI, 9–11; Bon, Bon 1957: 22, fig. 6,6 (amfora tazyjska) et p. 412, no. 1699 (stempel); Zeest 1960: 104; Grace, Savvatiadou–Pétropoulakou 1970: 294–295; Vinogradov 1972: 53; Wallace Matheson, Wallace 1982: 295, tab. 1; Brašinskij 1984a: 208, annex II,1, no. 46.

¹⁶⁸ Na podstawie odkrytego w Villanova tazyjskiego stempla z imieniem urzędnika Chajrippidasa, Monachow proponuje poważne przesunięcie datowania całości kompleksu na okres trzeciej ćwierci III w. p.n.e. – najprawdopodobniej na lata 30. tego stulecia: Monahov 1999: 540–542.

¹⁶⁹ Gajdukevič 1934a; Grakov 1935: 147–183.

¹⁷⁰ Grakov 1928; Pridik 1928: 342–380.

¹⁷¹ Grakov 1926: 165–206.

Z prac pochodzących z tego okresu i dotyczących rodyjskiej epigrafiki ceramicznej na uwagę zasługuje niewątpliwie wzmiankowany już artykuł Pridika *Zu den rhodischen Amphorenstempeln*¹⁷³. Zawiera on listę imion eponimów i producentów rodyjskich, których stemple zostały odkryte na północnych wybrzeżach Morza Czarnego i włączone do trzeciego tomu *IOSPE*. Obok każdego z imion podano liczbę odkrytych egzemplarzy z dokładnym opisem charakteryzującym inne elementy stempli, takie jak tytułatura, nazwy miesięcy w kalendarzu rodyjskim oraz stosowane na stemplach godła. Pridik podał również informacje dotyczące współwystępowania imion eponimów i producentów.

Od lat trzydziestych XX wieku najważniejsze osiągnięcia w dziedzinie rodyjskiej epigrafiki ceramicznej związane są z nazwiskiem amerykańskiej uczoney V. Grace¹⁷⁴. Jedną z jej największych zasług było odejście od czysto filologicznych metod badawczych i zwrócenie uwagi na aspekt archeologiczny, z uwzględnieniem kryteriów morfologicznych i technologicznych. Na ich podstawie Grace dokonuje analizy typologicznej i chronologicznej amfor z wielu ośrodków produkcyjnych, w tym także z Rodos¹⁷⁵.

W swych zainteresowaniach badawczych Grace porusza także tematykę z zakresu techniki i celu stemplowania amfor, przeznaczenia stempli i ich ikonografii¹⁷⁶.

Szczególne zasługi należy przypisać Grace na polu analizy chronologicznej stempli z Rodos¹⁷⁷. Wypracowana i kilkakrotnie modyfikowana przez autorkę chronologia stempli rodyjskich była powszechnie stosowana przez wszystkich badaczy¹⁷⁸ zajmujących się problematyką epigrafiki ceramicznej właściwie do momentu ukazania się pracy G.

¹⁷² Gajdukevič 1934b: 211–315; Grakov 1934: 202–210; El'nickij 1940: 318–325.

¹⁷³ Pridik 1926: 303–331.

¹⁷⁴ Podsumowanie dorobku naukowego Grace zostało przedstawione w jej biografii autorstwa Immerwahr, dostępnej w wersji dokumentu PDF w witrynie internetowej: www.brown.edu/breakingground.

¹⁷⁵ Grace 1946: 31–38; Grace 1949: 175–189; Grace 1961; Grace 1963: 319–334; Grace 1971: 52–95; Grace 1973: 183–208; Grace 1986: 551–565.

¹⁷⁶ Grace 1935: 421–429; Grace, Salviat 1962: 510–516; Grace 1979: 119–127.

¹⁷⁷ Grace 1952: 522–530; Grace 1953: 116–128; Grace 1956a: 138–141; Grace 1963: 319–334; Grace 1968: 175–178; Grace, Savvatiadou-Pétropoulakou 1970: 289–302; Grace 1974b: 193–200; Grace 1985: 1–54.

¹⁷⁸ Zaproponowany przez Grace system chronologii stempli z Rodos zdobył uznanie praktycznie wszystkich specjalistów zajmujących się epigrafiką ceramiczną, choć niektórzy z nich proponowali wniesienie do niego szeregu uściśleń i uzupełnień. Potrzeba korekt w systemie chronologicznym opracowany przez Grace została wyraziście zasygnalizowana przez Zajceva na podstawie materiałów pochodzących z badań na terytorium Neapolu Scytyjskiego. Odkryty tam kompleks południowego pałacu i znajdujące się w nim amfory rodyjskie przy zastosowaniu chronologii Grace nie uzyskiwały należytej eksplikacji i interpretacji: Zajcev 1995: 67–90; Zajcev 1997: 36–50; Zajcev 1999: 60–69; Zajcev 2005: 259–273.

Finkielsztejn *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J. – C. environ*¹⁷⁹.

Grace była także autorką licznych publikacji stempli ceramicznych. W znaczący sposób poszerzyły one bazę źródłową, wykorzystywaną przez badaczy zagadnień epigrafiki ceramicznej¹⁸⁰.

Po drugiej wojnie światowej radziecka szkoła epigrafiki ceramicznej na nowo podejmuje tematykę badawczą związaną z amforami rodyjskimi i umieszczanymi na nich stemplami.

Już w 1946 roku ukazuje się artykuł autorstwa Ju. Kruškoł *Legendy rodoskich amfor*¹⁸¹. W artykule tym, poświęconym zawartości formalnej stempli z Rodos, autorka dokonuje szeregu ciekawych obserwacji dotyczących synchronizacji imion eponimów i producentów (na podstawie analizy godeł występujących na stemplach), celu stemplowania amfor i organizacji produkcji warsztatów ceramicznych.

W latach 50. Szelow, jako pierwszy z epigrafików ceramicznych¹⁸², podnosi kwestię występowania na amforach rodyjskich stempli uzupełniających oraz problematykę tzw. stempli kursywnych¹⁸³. Badania te przynoszą szereg istotnych obserwacji, dotyczących celu umieszczania stempli uzupełniających, ich funkcji oraz chronologii ich występowania.

Od lat 50. XX wieku rozpoczyna się okres intensywnych prac nad publikacją stempli ceramicznych pochodzących zarówno z kolekcji muzealnych, jak i z badań wykopaliskowych. Do tej pierwszej grupy zaliczyć należy edycje stempli ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Istrii¹⁸⁴, Muzeum Narodowego w Syrakuzach¹⁸⁵, Muzeum w

¹⁷⁹ Finkielsztejn 2001a. O potrzebie weryfikacji ustaleń Grace Finkielsztejn informował już w swoich wcześniejszych pracach: Finkielsztejn 1995: 279–296.

¹⁸⁰ Grace 1934: 197–310; Grace 1950: 135–148; Grace 1952: 514–540; Grace 1956a: 113–189; Grace, Lenger 1958: 368–434; Grace 1962: 106–130; Grace, Savvatiadou-Pétropoulakou 1970: 277–382; Grace 1974a: 89–98.

¹⁸¹ Kruškoł 1946: 190–196.

¹⁸² Po raz pierwszy uwagi o stemplach uzupełniających i ich roli znalazły się w publikacji stempli z kompleksu pergamońskiego autorstwa Schuchhardta: Schuchhardt 1895: 433. Autor postawił tam jednakże jedynie hipotezę, iż stemple uzupełniające oznaczać miały albo różne warsztaty ceramiczne albo różne kategorie amfor. Wcześniej Dumont wydzielił stemple uzupełniające w osobną grupę, lecz nie podjął próby interpretacji tego materiału: Dumont 1872a: 117.

¹⁸³ Šelov 1956: 136–146. Zagadnieniem stempli uzupełniających Szelow zajął się również w późniejszym etapie swej działalności naukowej: Šelov 1966: 663–668.

¹⁸⁴ Canarache 1957. Korekty niektórych błędnie odczytanych lub atrybuowanych przez Canarachego stempli podaje w recenzji jego książki Braszyński: Brašinskij 1959: 183–188. Wykorzystując korekty wniesione przez

Warnie¹⁸⁶, z kolekcji profesora W. McDaniela w Uniwersytecie Harvarda¹⁸⁷, ze zbiorów Uniwersytetu Karola w Pradze¹⁸⁸, z kolekcji Marcela Homberta¹⁸⁹, ze zbiorów Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁹⁰, z kolekcji Uniwersytetu Katolickiego w Mediolanie¹⁹¹, z Muzeum Narodowego w Warszawie¹⁹², Muzeum w Nikozji¹⁹³, Muzeum w Stambule¹⁹⁴, Muzeum Narodowego w Atenach¹⁹⁵, Muzeum w Mozii¹⁹⁶, ze zbiorów Instytutu Archeologii Uniwersytetu w Kolonii¹⁹⁷, z kolekcji Muzeum Mandralisca w Cefalu¹⁹⁸ oraz ze zbiorów Muzeum Miasta Bukaresztu¹⁹⁹. Liczne prace poświęcone są publikacji stempli z wykopalisk na Bliskim Wschodzie²⁰⁰, w Bułgarii²⁰¹,

Braszyńskiego Nachtergaele dodaje szereg innych poprawek w lekturze stempli opublikowanych przez Canaracheo: Nachtergaele 1978: 63–65.

¹⁸⁵ Gentili 1958: 18–95.

¹⁸⁶ Mirčev 1958.

¹⁸⁷ Hirschland, Hammond 1968: 369–382.

¹⁸⁸ Grace 1974a: 89–98.

¹⁸⁹ Nachtergaele 1978.

¹⁹⁰ Kałka-Tobołowa 1976: 245–252; Morawiecki 1976: 253–255.

¹⁹¹ Criscuolo 1982.

¹⁹² Sztetyło 1983; Sztetyło 1984b: 29–36 Liczne uwagi oraz korekty lektury stempli opublikowanych w pierwszej z cytowanych prac przedstawił Fiedosiejew: Fedoseev 2001: 55–74. Dotyczą one przede wszystkim stempli z Synopy oraz innych ośrodków. W odniesieniu do stempli rodyjskich Fiedosiejew podaje korektę lektury jedynie trzech zabytków o numerach katalogowych: 6, 7 i 28. Uwagze Fiedosiejewa umknął, niewątpliwie wymagający korekty, zabytek o numerze katalogowym 163. Zdaniem Sztetyła jest to stempel producentki Dioklei z nazwą miesiąca Badromios w drugim wersie legendy. W literaturze przedmiotu stemple tej producentki zawierają zawsze jedynie jej imię i przedstawienia gwiazdek/rozetek w narożnikach pola stempla. Dobrze poświadczony jest natomiast zawierający w drugim wersie nazwę miesiąca stempel producenta Dioklesa.

¹⁹³ Nicolaou, Empereur 1986: 515–533.

¹⁹⁴ Şenol 1996: 37–57.

¹⁹⁵ Jöhrens 1999a.

¹⁹⁶ Garozzo 2000: 546–633.

¹⁹⁷ Lahi 2000: 117–128.

¹⁹⁸ Garozzo 2003: 557–683.

¹⁹⁹ Conovici, Lungu 2007: 33–54.

²⁰⁰ McDowell 1935: 250–253; Börker 1974: 31–49; Attalah 2003: 485–498.

²⁰¹ Popov 1967: 46–49; Lazarov 1974: 19–54; Lazarov 1975: 128–136; Tančeva 1975: 23–30; Lazarov 1980a: 156–185; Balkanska 1985: 24–31.

na Cyprze²⁰², w Egipcie²⁰³, Grecji²⁰⁴, Izraelu²⁰⁵, Mołdawii²⁰⁶, Rumunii²⁰⁷, Tunezji²⁰⁸, Turcji²⁰⁹, we Włoszech²¹⁰. Należy tu zaznaczyć, iż stemple rodyjskie stanowią relewantną grupę pośród publikowanych materiałów. Wprowadzenie do dyskursu naukowego nowych materiałów znacząco wpływa na poszerzenie dostępnej bazy źródłowej oraz w efekcie wynikający z tego rozwój możliwości badawczych i interpretacyjnych.

Z tego okresu pochodzi też jedna z ważniejszych prac radzieckiej szkoły epigrafiki ceramicznej. Jest to publikacja materiałów z zamkniętego kompleksu odkrytego w studni na agorze w Olbii. Wśród kilkunastu tysięcy fragmentów amfor pochodzących z kompleksu odkrytych zostało blisko 380 stempli rodyjskich. Ich analiza, opracowanie i zestawienie z pozostałymi partiami materiału pozwoliły nie tylko sprecyzować chronologię samych stempli rodyjskich, lecz także innych grup materiału pochodzących z tego samego kontekstu²¹¹.

²⁰² Calvet 1972; Sztetyło 1976a; Calvet 1978: 222–234; Calvet 1982; Sztetyło 1984a: 366–370; Sztetyło 1985: 241–250; Sztetyło 1987a: 77–86; Sztetyło 1987b: 107–112; Sztetyło 1991a; Calvet 1993: 61–79; Sztetyło 1998: 111–117; Palaczyk 2004: 238–239; Nicolaou 2005; Sztetyło 2010.

²⁰³ Sztetyło 1963a: 335–340; Le Roy 1975: 235–246; Sztetyło 1975: 160–235; Empereur 1977: 197–233; Sztetyło 1977: 135–145; Sztetyło 1978: 259–316; Römer 1983: 265–269; Le Roy 1984: 307–316; Sztetyło 1990a: 160–212; Sztetyło 1991b: 51–64; Sztetyło 1992a: 151–177; Sztetyło 1992b: 180–223; Melaerts 1994: 332–352; Abdallah et al. 1996: 143–151; Carrez-Maratray et al. 1996: 179–193; Sztetyło 2000: 53–163; Chaby 2009.

²⁰⁴ Grace 1950: 135–148; Grace 1952: 514–540; Kent 1953: 127–134; Lenger 1955: 484–508; Grace 1956a: 113–189; Lenger 1957a: 160–180; Lenger 1957b: 302–321; Grace, Lenger 1958: 368–434; Levi, Pugliese Caratelli 1961–1962: 605–632; Levi 1965–1966a: 547–567; Levi 1965–1966b: 569–577; Grace, Savvatiou-Pétropoulakou 1970: 277–382; Isler 1978: 136–138; Wells 1982: 119–128; Lepeniotis 1991: 379–388; Jöhrens 1999c: 157–170; Akamatis 2000; Palaczyk, Schönenberger 2003: 163–233.

²⁰⁵ Grace 1962: 106–130; Ariel 1990: 13–98; Ariel, Finkielsztejn 1994: 183–240; Rosenthal-Heginbottom 1995: 183–204; Ariel 1999: 25–30; Ariel 2000: 267–280, Finkielsztejn 2000a: 135–153; Ariel 2001: 154–163; Ariel 2003: 193–200; Ariel, Finkielsztejn 2003: 137–151; Ariel 2005: 181–193; Ariel 2006a: 89–91; Ariel 2006b: 122–123.

²⁰⁶ Fidelschi, Mateevici 2007: 29–34.

²⁰⁷ Gramatopol, Poenaru Bordea 1969: 127–282; Coja 1986: 417–450; Conovici, Irimia 1991: 139–175; Lungu 1991: 185–188; Lungu 1994: 133–155; Buzoianu, Cheluță-Georgescu 1998: 49–98.

²⁰⁸ Jöhrens 1999b: 239–258.

²⁰⁹ Grace 1968: 175–178; Säflund 1980; Şenol, Şenol 1997: 51–61; Burow 1998: 73–138; Panas, Pontes 1998: 223–262; Jöhrens 2009: 205–235.

²¹⁰ Pontirolli 1970: 184–187; Brugnone 1986: 10–100; Garozzo 2011.

²¹¹ Levi 1964: 225–280; cf. Brashinsky 1973: 115.

Od lat 70. w Związku Radzieckim dużą aktywność na polu rodyjskiej epigrafiki ceramicznej wykazuje Badaljanc. Badacz ten nie tylko publikuje rodyjskie stemple odkrywane w trakcie badań w greckich koloniach usytuowanych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego²¹², lecz porusza również szereg zagadnień związanych z ich chronologią²¹³ i analizą typologiczną²¹⁴.

Druga połowa XX i początki XXI wieku to w Europie Zachodniej okres intensywnych prac nad wieloma zagadnieniami rodyjskiej epigrafiki ceramicznej. Uwagę badaczy zajmują między innymi kwestie takie jak chronologia stempli rodyjskich, stemple pomocnicze, produkcja rodyjska na terytorium Perei, ustalenia dotyczące identyfikacji poszczególnych sztanc, służących do odciskania stempli, czy też onomastyka rodyjska. Prowadzone są także badania nad petrografią²¹⁵ i metrologią amfor rodyjskich²¹⁶.

Szczególnie intensywne wysiłki badawcze poświęcone zostały w tym czasie problematyce chronologii stempli z Rodos. Jak już wyżej wspomniano, pierwszeństwo należy tu oddać Grace, która wielokrotnie podejmowała ową tematykę. Największym osiągnięciem na polu analizy chronologii stemplowania amfor na Rodos była jednak opublikowana w 2001 roku monografia Finkielsztejna²¹⁷, wnosząca istotne zmiany do systemu zaproponowanego przez Grace. Należy tu wspomnieć także o szeregu innych badaczy, których prace znacząco przyczyniły się do rozszerzenia stanu wiedzy na temat rozmaitych aspektów chronologii stempli rodyjskich. Należą do nich N. Badoud²¹⁸, J.-Y. Empereur²¹⁹, R. Étienne²²⁰, L. Getov²²¹, M. Lawall²²², V. Lungu²²³ i M. Palaczyk²²⁴.

²¹² Badal'anc 1970: 113–126; Badal'anc 1978a: 207–217.

²¹³ Badal'anc 1976: 32–41; Badal'anc 1980a: 161–166; Badal'anc 1980b: 167–179; Badal'anc 1980c: 3–12.

²¹⁴ Badal'anc 1973: 48–64; Badal'anc 1978b: 124–133; Badal'anc 1992: 119–130.

²¹⁵ Whitebread 1986: 95–101; Whitebread 1995: 53–67; Rasmussen, Lund 2004: 325–327.

²¹⁶ Wallace Matheson, Wallace 1982: 293–320; Wallace 1986: 87–94; Wallace 2004: 429–321.

²¹⁷ Finkielsztejn 2001a. Prace nad uściśleniem systemu chronologii stempli rodyjskich prowadzone były przez Finkielsztejna jeszcze przed ukazaniem się jego monografii: Finkielsztejn 1995: 279–296; Finkielsztejn 2000b: 407–415. Badacz ten kontynuuje prace nad tą problematyką: Finkielsztejn 2004: 117–121.

²¹⁸ Badoud 2003: 579–587.

²¹⁹ Empereur 1990: 199–209.

²²⁰ Étienne 1986: 45–47.

²²¹ Getov 1989: 41–45.

²²² Lawall 2002: 295–324.

²²³ Lungu 1990: 209–218

²²⁴ Palaczyk 2001: 319–329.

Zasługą M. Palaczyka jest podjęcie tematyki stempli pomocniczych występujących na amforach rodyjskich²²⁵. Wcześniej w Europie Zachodniej tą problematykę zajmowała się jedynie Grace²²⁶. Pośród badaczy rosyjskich podejmowali ją w swych pracach Szelow²²⁷ oraz Badaljanc²²⁸. Palaczyk dokonał szczegółowej i wyczerpującej analizy tego zagadnienia, zestawiając uzyskane rezultaty z osiągnięciami wcześniejszych badaczy i odrzucając szereg nieprawdziwych tez. Skompilowany przez niego katalog stempli pomocniczych jest jak do tej pory jedynym jeśli nie kompletnym, to z całą pewnością najpełniejszym tego typu zbiorem.

Za pioniera badań rodyjskich warsztatów ceramicznych na terenie Perei uznać należy Empereura. Pod koniec lat 80. XX wieku wraz z archeologami tureckimi podjął on tę problematykę badawczą²²⁹. Prace nad identyfikacją rodyjskich wytwórni ceramicznych działających na terenie Perei były następnie kontynuowane przez badaczy tureckich²³⁰.

Do pionierskich osiągnięć Empereura zaliczyć należy także badania nad sztancami służącymi do odciskania stempli na amforach. W artykule z roku 1986 podkreślił on konieczność i duże możliwości interpretacyjne płynące ze studiów nad omawianym zagadnieniem oraz możliwości wykorzystania w tym celu systemu baz danych²³¹. Stworzony przez Empereura zespół, działający przy Aleksandryjskim Centrum Studiów nad Amforami (*Centre Alexandrin d'Étude des Amphores*), rozpoczął pracę nad stworzeniem bazy danych zabytków pochodzących z Muzeum Grecko-Rzymskiego w Aleksandrii i wykopalisk ratunkowych prowadzonych na terenie miasta przez Centrum Studiów Aleksandryjskich (*Centre d'Études Alexandrines*). Pierwsze efekty tej działalności znalazły już swoje miejsce w

²²⁵ Palaczyk 1999: 59–103; Palaczyk 2000: 397–406. Artykuł z roku 2000 jest skróconą anglojęzyczną wersją pracy z roku 1999.

²²⁶ Najwięcej uwagi kwestii stempli pomocniczych Grace udzieliła w pracach z roku 1970 i 1985: Grace, Savvatiadou-Pétropoulakou 1970: 277–382 i Grace 1985: 1–54.

²²⁷ Šelov 1956: 128–153; Šelov 1966: 663–668.

²²⁸ Badal'anc 1973: 48–64. W artykule tym Badaljanc wysuwa tezę, iż pojedyncze litery występujące na stemplach głównych niektórych producentów należy uznać za poprzedniczki stempli pomocniczych. Teza ta jest jednak nie do utrzymania, gdyż analiza chronologiczna pokazuje, że stemple pomocnicze pojawiły się wcześniej od pojedynczych liter umieszczanych obok imienia producenta w polu głównego stempla.

²²⁹ Empereur, Tuna 1989: 277–299.

²³⁰ Hesse 1992: 131–144; Hesse, Doğer 1993: 5–10; Doğer 1994: 195–218; Doğer, Şenol 1996: 59–73; Doğer 1997: 235–254; Doğer, Şenol 1999: 439–446; Doğer, Şenol 2000: 293–304; Şenol et al. 2004: 353–359.

²³¹ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 127–141.

publikacjach naukowych²³². Prace są kontynuowane i obecnie koncentrują się na materiale rodyjskim. Ich efektem jest powoli, lecz systematycznie uzupełniana, dostępna za pomocą Internetu baza danych. Na chwilę obecną w bazie znajduje się blisko 7600 matryc stempli eponimów rodyjskich (stan z dnia 22.03.2014)²³³.

W Rosji początek XXI wieku przynosi dwa ważne artykuły Kaca: *Reviziâ hronologii rannyh keramičeskich klejm Rodosa*²³⁴ oraz *Kompleks rodosskoj klejmenoj keramčeskoj tary s Gruševskogo gorodiša*²³⁵. W pierwszym z nich podjęta została problematyka stempli rodyjskich należących do najslabiej, jak dotychczas, zbadanej I grupy chronologicznej. Kac wysunął tu hipotezę o funkcjonowaniu tzw. Wczesnej Grupy Producentkiej i podjął próbę rewizji datowania bezwzględnej początki procesu stemplowania amfor na Rodos. Drugi z artykułów poświęcony jest analizie odkrytego na przedmieściach Stawropola unikalnego kompleksu wczesnych amfor rodyjskich ze stemplami eponimów i producentów I grupy chronologicznej²³⁶. Przy ubóstwie źródeł archeologicznych, odnoszących się do tego okresu stemplowania amfor na Rodos, w znaczący sposób poszerza on bazę źródłową oraz wiedzę o chronologii (względnej i bezwzględnej) i typologii wczesnych stempli rodyjskich.

Należy również przywołać kluczowe dla problematyki kontaktów handlowych pomiędzy Rodos i terenami położonymi w delcie Donu publikacje stempli pochodzących z wykopalisk w Tanais oraz nieliczne prace poświęcone analizie tego typu materiałów. Do najważniejszych spośród nich należą dwie publikacje autorstwa Szełowa. Obie poświęcone są stemplom pochodzącym z rosyjskich wykopalisk na terenie antycznego Tanais i przyległej nekropoli²³⁷. Pomimo istotnych zmian w chronologii stempli nie tylko rodyjskich, lecz także z innych ośrodków produkcyjnych, obie prace wciąż zachowują dużą wartość naukową.

Nie mniej ważną publikacją stempli z Tanais jest praca autorstwa Jöhrensa i Iljaszenki²³⁸. Poza wprowadzeniem w dyskusję naukową znaczącej ilości nowych stempli autorzy dokonali korekt lektury niektórych zabytków opublikowanych przez Szełowa²³⁹.

²³² Zeitoun et al. 1998: 367–391; Christophi, Empereur 2002: 341–349.

²³³ Dane za witryną internetową: www.amphoralex.org/timbres/eponymes/accueil_epon/requete.

²³⁴ Kac 2002a: 153–167.

²³⁵ Kac 2002b: 248–256.

²³⁶ O kompleksie odkrytym na stanowisku Gruszevskoje: Gadlo et al. 1974: 103–105; Gadlo 2000: 149–150. Materiały z tego kompleksu zostały wielokrotnie wykorzystane do analizy chronologii poszczególnych etapów funkcjonowania stanowiska i rozważań nad jego ekonomiką: Najdenko 1996: 104–121; Prokopenko, Najdenko 1997: 25–30; Prokopenko 1999: 22–23 et p. 26; Prokopenko 2000: 56–63.

²³⁷ Šelov 1975; Šelov 1994: 9–43.

²³⁸ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 367–480.

Stemple pochodzące z polskich wykopalisk w Tanais publikowane były przez autora²⁴⁰.

Stemple z Tanais posłużyły także jako baza źródłowa dla kilku prac o charakterze podsumowującym dotychczasowe rezultaty badań²⁴¹, poświęconych szczegółowym zagadnieniom epigrafiki stempli z Rodos²⁴² oraz chronologii samego stanowiska²⁴³.

Znaczenia faktu publikacji stempli z Tanais nie sposób przecenić. Do dyskusji naukowej wprowadzony został bardzo obszerny, niejednokrotnie unikatowy materiał źródłowy. Pozwoliło to wykorzystać znaleziska stempli z Tanais w procesie interpretacji i wysnuć szereg wniosków dotyczących zarówno historii ekonomicznej miasta, jak i relacji handlowych całego regionu. Wartość publikacji stempli z Tanais jest tym większa, że jest to właściwie jedyne stanowisko archeologiczne z terenów północnych wybrzeży Morza Czarnego, z którego opublikowana została nieomal pełna kolekcja stempli ceramicznych²⁴⁴.

Przy rozważaniach na temat rozwoju i osiągnięć rosyjskiej i radzieckiej epigrafiki ceramicznej nie sposób pominąć wiele innych prac, niezwiązanych bezpośrednio z rodyjską epigrafiką ceramiczną. Są to badania, które wniosły znaczący wkład w kształtowanie i ukierunkowanie epigrafiki ceramicznej, co wyraża się ogromnym dorobkiem naukowym i obszerną literaturą przedmiotu²⁴⁵.

²³⁹ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 458–468.

²⁴⁰ Matera 2006a: 69–84; Matera 2006b: 33–44; Matera 2010: 80–85; Matera 2011b: 73–77; Matera 2011c: 92–100; Matera 2012a: 55–92; Matera 2012b: 17–29; Matera *in print* B.

²⁴¹ Kac 2002c: 98–103; Matera 2008: 249–265

²⁴² Matera 2010: 80–85.

²⁴³ Jöhrens 2004: 149–153; Jöhrens 2005: 87–101.

²⁴⁴ Kac *in print*.

²⁴⁵ Škorpil 1914a: 119–128; Škorpil 1914b: 129–139; Mahov 1912: 150–183; Mahov 1913: 150–163; Kocevalov 1934: 286–288; Ahmerov 1946: 188–191; Gajdukevič 1947: 22–27; Ahmerov 1948: 163–169; Ahmerov 1949: 99–123; Borisova 1949: 86–92; Kruškol 1949: 98–100; Ahmerov 1951: 77–84; Šelov 1954: 119–130; Borisova 1955: 143–148; Cehmistrenko 1958: 56–70; Gajdukevič 1958: 123–135; Berzin 1959: 53–60; Cehmistrenko 1960: 59–77; Brašinskij 1961b: 178–186; Veselov 1962: 349–358; Brašinskij 1964: 285–313; Cehmistrenko 1964: 321–324; Savel'ev 1964: 196–206; Cehmistrenko 1967: 256–261; Gajdukevič 1967: 15–21; Pruglo 1967: 42–48; Cehmistrenko 1968: 23–35; Grakov 1968: 100–107; Sal'nikov 1968: 252–256; Beleckij, Ākovenko 1969: 153–160; Vasilienko 1970: 217–224; Cehmistrenko 1971: 67–75; Pruglo 1971: 76–90; Vasilienko 1971a: 242–245; Vasilienko 1971b: 245–250; Vasilienko 1971c: 137–149; Pruglo 1972: 12–20; Vasilienko 1973: 233–237; Borisova 1974: 99–124; Vasilienko 1974: 3–28; Cehmistrenko 1976: 41–43; Cehmistrenko 1978: 15–20; Nikolaenko 1978: 78–80; Vysotskaâ 1978: 72–93; Latyševa 1979: 335–341; Zolotarev 1979: 66–73; Brašinskij 1984b: 3–22; Kac 1985a: 87–113; Kac 1985b: 286–293; Kac, Fedoseev 1986: 85–105; Avdeev, Peters 1987:

W rozwoju epigrafiki ceramicznej swój niemały wkład mają również polscy uczeni. Pierwsze prace poświęcone stęplom na amforach powstają w latach pięćdziesiątych XX wieku i związane są ze stworzoną przez K. Michałowskiego polską szkołą archeologii śródziemnomorskiej. Są to publikacje stępli z polsko – radzieckich wykopalisk w Myrmekionie²⁴⁶. Najważniejsze osiągnięcia w polskich badaniach nad stęplami ceramicznymi związane są z postacią Z. Sztetyłło. Przez wiele lat publikowała ona stęple ceramiczne pochodzące z polskich wykopalisk w Aleksandrii²⁴⁷, Myrmekionie²⁴⁸, Nea Pafos²⁴⁹ i Tell Atrib²⁵⁰ także z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie²⁵¹. Z. Sztetyłło jest również autorką licznych artykułów poświęconych problematyce stęplowania amfor²⁵², historii epigrafiki ceramicznej²⁵³ i ikonografii stępli na amforach²⁵⁴. W poczet zasług tej badaczki zaliczyć należy także stworzenie podręczników epigrafiki ceramicznej przeznaczonych dla studentów archeologii klasycznej²⁵⁵.

214–219; Monahov 1990: 97–105; Efremov 1991: 68–79; Fedoseev 1992a: 147–163; Šeglov, Selivanova 1992: 32–68; Kac 1993: 96–118; Gilevič, Šeglov 1996: 100–124; Kac 1996: 77–80; Fedoseev 1997: 379–381; Kac 1997: 212–217; Kajdaš, Taši 1997: 241–244; Samojlova 1997: 220–223; Turovskij 1997: 217–220; Fedoseev 1999b: 27–43; Kac 1999b: 101–123; Monahov 1999; Zolotarev 1999: 70–79; Fedoseev 2000: 203–207; Fedoseev 2001: 55–74; Kutinova, Kac 2001: 50–56; Zubar’ 2001: 146–149; Gavrilov, Fedoseev 2002: 44–59; Stolba 2003: 279–301; Vlasova 2003a: 46–59; Vlasova 2003b: 110–113; Fedoseev 2004b: 40–51; Fedoseev 2004c: 265–269; Kac 2004a: 32–39; Kac 2004b: 179–183; Fedoseev 2005a: 430–436; Kac 2005: 407–414; Kutinova 2005a: 399–405; Kutinova 2005b: 172–176; Tolstikov, Koval’čuk 2005: 377–392; Diatropov 2006: 137–146; Kac 2006: 278–293; Kutinova 2006: 238–245; Fedoseev 2007: 296–303; Kac 2007b: 291–296; Koval’čuk 2007: 314–316; Redina, Mateevici 2007: 299–305; Stolba 2007: 149–159; Fedoseev 2008a: 279–284; Fedoseev 2008b: 57–70; Fedoseev 2008c: 20–32; Fateev 2009a: 190–193; Fateev 2009b: 284–303; Fedoseev 2009: 448–458; Plešivenko 2009: 131–136; Zajcev 2010: 326–334.

²⁴⁶ Bernhard 1957: 36–46; Sadurska 1958: 101–116; Sztetyłło 1959: 70–104.

²⁴⁷ Sztetyłło 1975: 160–235; Sztetyłło 1977: 135–145; Sztetyłło 1978: 259–316; Sztetyłło 1990a: 160–212; Sztetyłło 1991b: 51–64; Sztetyłło 1992a: 151–177; Sztetyłło 1992b: 180–223.

²⁴⁸ Sztetyłło 1960: 382–392; Sztetyłło 1965: 93–117; Sztetyłło 1976b: 108–113.

²⁴⁹ Sztetyłło 1976a; Sztetyłło 1984a: 366–370; Sztetyłło 1985: 241–250; Sztetyłło 1987a: 77–86; Sztetyłło 1987b: 107–112; Sztetyłło 1991a; Sztetyłło 1998: 111–117; Sztetyłło 2010.

²⁵⁰ Sztetyłło 1963a: 335–340; Sztetyłło 2000: 53–163.

²⁵¹ Sztetyłło 1983; Sztetyłło 1984b: 29–36.

²⁵² Sztetyłło 1958: 465–467.

²⁵³ Sztetyłło 1961: 250–265.

²⁵⁴ Sztetyłło 1963b: 33–37; Sztetyłło 1963c: 185–209; Sztetyłło 1966a: 669–674; Sztetyłło 1966b: 46–80; Sztetyłło 1971b: 92–103.

²⁵⁵ Sztetyłło 1962; Sztetyłło 1971a.

Zabytki epigrafiki ceramicznej publikowali również inni polscy badacze. W roku 1976 opublikowane zostały stemple na amforach²⁵⁶ i dachówkach²⁵⁷ ze zbiorów Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wspomnieć tu też należy ciekawy artykuł H. Meyzy poświęcony mało znanej grupie stempli z Ajnos²⁵⁸ oraz prace E. Papuci-Władyki²⁵⁹.

Problemami epigrafiki ceramicznej zajmuje się również A. Dobosz, podejmująca w swych badaniach różne aspekty związane ze stemplami rodyjskimi²⁶⁰.

Drugą dziedziną badań, pozwalających poszerzyć wiedzę na temat rozmaitych aspektów handlu starożytnego, jest ceramologia wraz z szeroko rozwiniętą metodą typologiczną. Dobrze znane, stosunkowo łatwe do identyfikacji w trakcie badań terenowych amfory rodyjskie nie stanowiły jednak głównego nurtu zainteresowań w szczególności badaczy rosyjskich i radzieckich. Problematyka typologii amfor z Rodos została przez nich podjęta stosunkowo późno – dopiero w drugiej połowie XX wieku.

W nauce radzieckiej pierwszą próbę typologicznego opracowania tej partii materiału ceramicznego podjęła I. Zeest w swej pracy *Keramičeskaâ tara Bospora*²⁶¹.

Pod koniec lat 70. ukazuje się bardzo cenny artykuł I. Brażyńskiego zatytułowany *Standardy rodoskich amfor*²⁶². Jest to pierwsza próba naukowego opracowania problematyki związanej z metrologią amfor rodyjskich, w której autor przywodzi szereg danych metrycznych dotyczących zarówno formy i wymiarów amfor, jak i ich pojemności.

Rozbudowaną wersję typologii i studium morfologii amfor z Rodos, oparte na szerokim materiale źródłowym zaproponował w początkach obecnego stulecia S. Monachow²⁶³.

²⁵⁶ Kałka-Tobołowa 1976: 245–252.

²⁵⁷ Morawiecki 1976: 253–255.

²⁵⁸ Meyza 2004: 273–284.

²⁵⁹ Papuci-Władyka 1997: 47–54; Papuci-Władyka 1998: 155–165; Papuci-Władyka, Kokorzhitskaia 2004: 313–324.

²⁶⁰ Dobosz 2010: 93–114; Dobosz 2011: 117–125; Dobosz *in print*.

²⁶¹ Zeest 1960: 102–104.

²⁶² Brašinskij 1978: 11–16.

²⁶³ Monachov 2003: 111–122; Monachov 2005: 69–95.

Kilka słów poświęcić należy również badaniom nad onomastyką rodyjską²⁶⁴. Choć nie mieszczą się one w głównym nurcie zainteresowań badawczych epigrafiki ceramicznej, nie należy umniejszać ich wkładu w rozwój wiedzy związanej z tą dziedziną. Badania onomastyczne dostarczają szeregu cennych danych, które mogą być wykorzystane do analizy stosunków społecznych i związanych z nimi problemów podziału, struktury i organizacji pracy np. w obrębie wytwórni ceramicznych. Pożytki płynące ze studiów onomastycznych stempli zostały podkreślone przez O. Massona w artykule z 1986²⁶⁵ roku. Jest to krótkie podsumowanie danych uzyskanych z analizy imion, występujących na stemplach amfor z kilku głównych ośrodków produkcyjnych, takich jak Rodos, Knidos, Tazos i Synopa. Onomastyce rodyjskiej, w odniesieniu nie tylko do imion występujących na stemplach amfor, poświęcony był artykuł A. Striano²⁶⁶. Szereg interesujących informacji płynących z badań porównawczych imion eponimów – kapłanów Heliosa, znanych ze stempli na amforach rodyjskich, z imionami znanymi z epigrafiki monumentalnej, przedstawiony został w roku 2003 przez Ch. Habichta²⁶⁷. Problematykę onomastyki stempli rodyjskich podjęła w swych badaniach także Dobosz²⁶⁸.

Historia zainteresowań kontaktami handlowymi kolonii greckich położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego, a w szczególności wchodzących w skład Królestwa Bosporańskiego oraz samego Tanais i terenów położonych w delcie Donu, nie ma już tak bogatej bibliografii, jak historia rozwoju epigrafiki ceramicznej. Odnosi się to także do problematyki kontaktów handlowych z Rodos.

²⁶⁴ Pierwsze szersze omówienie imion występujących na stemplach amfor rodyjskich dokonane zostało przez Nilssona w jego pracy *Timbres amphoriques de Lindos. Publiés avec une étude sur les timbres amphoriques rhodiens*: Nilsson 1909: 76–106. Podał on analizie występujące na stemplach imiona eponimów i producentów. Przedstawione studium obejmuje imiona złożone, imiona proste i skrócone, imiona pochodzące od imion bogów, imiona mitologiczne i historyczne, imiona związane z nazwami geograficznymi, imiona niewolników i te pochodzenia barbarzyńskiego, a także imiona metojków oraz imiona kobiece. Na skutek rozwoju badań wiele podanych przez Nilssona przykładów imion nie jest obecnie uznawanych za imiona rodyjskie, lecz ogólne wnioski wyciągnięte przez autora do chwili obecnej nie straciły na swej słuszności.

²⁶⁵ Masson 1986: 37–44.

²⁶⁶ Striano 1990: 50–55.

²⁶⁷ Habicht 2003: 541–578.

²⁶⁸ Dobosz 2009; Dobosz *in print*.

Tej właśnie tematyce poświęconych zostało jedynie kilka artykułów²⁶⁹ oraz wspomniana wyżej krytykowana praca Badaljanca *Èllinističeskij Rodos. Keramičeskie klejma IOSPE III – kak istoričeskij istočnik. Analiz, problemy, rešeniâ*²⁷⁰.

W odniesieniu do Tanais, problematyka relacji handlowych tego ośrodka w okresie hellenistycznym rozpatrywana była kilkakrotnie na podstawie analizy informacji uzyskanych dzięki danym epigrafiki ceramicznej, analizy samego materiału ceramicznego i sumarycznego ujęcia wyników badań. Poruszona została zarówno w monografiach tego stanowiska autorstwa T. Knipowicz²⁷¹ oraz Szełowa²⁷², jak i w kilku artykułach omawiających różnorodne aspekty związane z tematyką handlu i historii gospodarczej tego ośrodka²⁷³.

Problematyka kontaktów handlowych terenów leżących w delcie Donu została szczegółowo omówiona w aspekcie analizy materiałów pochodzących ze stanowiska w pobliżu stancy Jelizawietowskiej²⁷⁴. Chronologia omawianego materiału zamyka się w przedziałach V– II w. p.n.e., czyli w znacznej swej części są to materiały pochodzące z okresu wcześniejszego niż omawiany w niniejszym opracowaniu²⁷⁵.

W żadnej z powyższych prac, ze względu na ich specyfikę, problematyka relacji handlowo-ekonomicznych pomiędzy Tanais a Rodos nie została omówiona w wyczerpujący sposób, z uwzględnieniem i zastosowaniem w procesie analizy historycznej pełni dostępnych danych źródłowych.

Omawiając historię zainteresowań problematyką handlu greckich kolonii położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego wspomnieć należy o wkładzie badaczy rosyjskich w rozwój metodyki badań. W głównej mierze dotyczy to problematyki studiów nad ceramiką, a przede wszystkim amforami, które wraz ze stemplami ceramicznymi stanowią podstawowe źródło w pracy nad tym zagadnieniem²⁷⁶.

²⁶⁹ Kruškol 1957: 110–115; Šelov 1958: 333–336.

²⁷⁰ Badal'anc 2000; o krytyce pracy Badaljanca – Kac: Kac 2002a: 156–157; Kac 2007a: 207–210.

²⁷¹ Knipovič 1949.

²⁷² Šelov 1970.

²⁷³ Šelov 1963: 115–131; Arsen'eva, Naumenko 1994: 69–70; Jöhrens 2002: 141–147.

²⁷⁴ Brašinskij 1970: 12–18; Brašinskij 1980.

²⁷⁵ Bazując na materiale ceramicznym problematykę kontaktów handlowych społeczności zamieszkującej stanowiska w delcie Donu w okresie przed V w. p.n.e. poddał analizie Kopyłow: Kopylov 1994: 22–25; Kopylov, Larenok 1994; Kopylov 2001: 20–24; Kopylov 2002: 24–29. Wcześniej tematykę tę podjęła w latach 30. XX wieku Knipowicz: Knipovič 1935: 90–110.

²⁷⁶ Brašinskij 1984a: 14.

Najważniejszą pracą z tej dziedziny jest niewątpliwie dzieło Brażyńskiego *Metody issledovaniâ antičnoj trgovli (na primere Severnogo Pričernomor'â)*. W pracy tej wszechstronnie rozważane są możliwości wykorzystania ceramicznego materiału masowego w postaci amfor transportowych przy badaniach problematyki handlu starożytnego. Omówione zostają zagadnienia metodyczne, problemy ustalenia proveniencji poszczególnych grup amfor, ich chronologii a także standardów pojemności wraz z podaniem ich charakterystyki metrologicznej. Autor dokonuje również synchronicznego zestawienia współczesnych chronologicznie grup materiału na podstawie analizy materiałów z kompleksów odkrytych na stanowiskach północnego Nadczarnomorza²⁷⁷.

Na uwagę zasługują również dwa wcześniejsze artykuły tego samego autora, poświęcone metodyce badań standardów amfor oraz przewożonych w nich produktów²⁷⁸.

Różnorodne kwestie związane z metodyką badań nad zagadnieniami handlu, amforami i masowym materiałem ceramicznym oraz wykorzystaniem w tej dziedzinie metod statystycznych i pełnych możliwości dostępnej bazy źródłowej poruszane były także przez innych badaczy rosyjskich²⁷⁹.

Podsumowując kwestię rozwoju epigrafiki ceramicznej i zainteresowań amforami greckimi zaznaczyć należy, że przez długi czas badania tej problematyki rozwijały się niezależnie w Europie Zachodniej i w Rosji, a potem w Związku Radzieckim. Szczególnie wyraźnie tendencja ta była widoczna po drugiej wojnie światowej. Badaczom radzieckim w tym czasie znane były właściwie tylko prace V. Grace. Wynikało to z przyczyn politycznych i braku ożywionej wymiany intelektualnej w czasach „zimnej wojny”. W tym okresie badacze ze szkoły radzieckiej podjęli studia głównie nad stemplami z ośrodków położonych na wybrzeżach Morza Czarnego takich jak Chersonesz, Synopa i Heraklea Pontyjska. Dopiero po rozpadzie Związku Radzieckiego uczeni rosyjscy na szerszą skalę zaczynają wykorzystywać dokonania badaczy z Europy Zachodniej. Ze względu na barierę językową prace rosyjskich epigrafików ceramicznych wykorzystywane są w mniejszym stopniu.

²⁷⁷ Brażyński 1984a.

²⁷⁸ Brażyński 1976: 87–102; Brażyński 1977: 10–15.

²⁷⁹ Zeest 1967: 9–14; Kameneckij 1969: 136–172; Deopik 1970: 60–96; Deopik, Karapet'anc 1970: 100–119; Lejpuns'ka 1971: 63–74; Šeglov 1984: 242–245; Kac 1992: 205–228; Korobkov 1997: 96–101; Lomtadze 2000a: 238–246; Lomtadze 2000b: 97–103; Kac 2007a: 351–386; Kac 2007c: 51–54; Bylkowa, Nemcev 2007: 55–57; Lomtadze 2007: 343–350; Bylkowa, Nemcev 2009: 139–147.

Rozdział III

CHRONOLOGIA STEMPLI RODYJSKICH²⁸⁰

Kwestia chronologii stempli z Rodos po raz pierwszy podjęta została już pod koniec XIX stulecia przy okazji publikacji stempli z kompleksu pergamońskiego. Zdaniem Schuchhardta duża liczba stempli rodyjskich odkrytych w tym depozycie wskazywała na okres szczególnie intensywnych kontaktów pomiędzy Rodos i Pergamonem, który autor datował na koniec III/początek II w. p.n.e.²⁸¹

Pierwsze dokładniejsze opracowania dotyczące chronologii stempli rodyjskich pojawiły się w początkach XX wieku w pracach Bleckmanna²⁸² i Maiuriego²⁸³. Zaslugą Bleckmanna jest przede wszystkim dokładniejsze określenie datowania kompleksu pergamońskiego. Jego zdaniem depozyt ten należało datować na lata 220–180 p.n.e.²⁸⁴ Badacz ten dokonał również cennych obserwacji odnośnie do wykorzystania inskrypcji monumentalnych w procesie tworzenia chronologii stempli z Rodos. Jego zasługą jest także zwrócenie uwagi na współwystępowanie na amforach z Rodos stempli eponimów i producentów oraz wypływające z tego możliwości tworzenia chronologii względnej²⁸⁵. Wykorzystana przez Bleckmanna metoda datowania względnego na podstawie koneksji pomiędzy eponimami i producentami jest powszechnie stosowana do chwili obecnej. Odnotował on również możliwość wykorzystania danych historycznych w procesie ustalania chronologii bezwzględnej stempli rodyjskich. Były to niebudzące wątpliwości informacje na temat założenia Aleksandrii w roku 331 p.n.e., założenia Fintias (Licata) na Sycylii w roku 281 p.n.e. oraz zburzenia Kartaginy w roku 146 p.n.e.²⁸⁶

Datowanie kompleksu pergamońskiego, znacznie odbiegające od ustaleń Bleckmanna, zostało ogłoszone niecałe dziesięć lat później w pracy H. van Geldera²⁸⁷. Na

²⁸⁰ Najnowszym podsumowaniem badań nad chronologią stempli rodyjskich jest artykuł Dobosz 2010: 93–114.

²⁸¹ Schuchhardt 1895: 432.

²⁸² Bleckmann 1907; Bleckmann 1912: 249–258; cf. Finkielsztejn 2001a: 36.

²⁸³ Maiuri 1921–1922: 249–269.

²⁸⁴ Bleckmann 1907: 25.

²⁸⁵ Bleckmann 1907: 22; Bleckmann 1912: 249–251.

²⁸⁶ Bleckmann 1907: 14–15.

²⁸⁷ van Gelder 1915 n.v.: 186–222.

podstawie datowania działalności eponima Damoklesa II²⁸⁸ zaproponował on późniejszą chronologię depozytu. Zdaniem van Geldera Damokles sprawował funkcję eponima w roku 165 p.n.e.²⁸⁹ Propozycja ta nie znalazła jednak oddźwięku wśród badaczy zajmujących się problematyką rodyjskiej epigrafiki ceramicznej²⁹⁰, zapewne z powodu ograniczonego dostępu do pracy napisanej w języku niderlandzkim.

Artykuł Maiuriego dotyczący depozytu z Villanova, gdzie odkrytych zostało blisko 500 amfor, na których występowały pary stempli eponimów i producentów, uwidocznili użyteczność metody zaproponowanej przez Bleckmanna.

W początkach lat trzydziestych XX wieku Hiller von Gaertringen, bazując na metodzie opracowanej przez Bleckmanna, opublikował zestawioną w porządku alfabetycznym listę eponimów rodyjskich. Przy imionach wielu z nich umieszczone zostały propozycje chronologii bezwzględnej²⁹¹. Podstawą źródłową tej listy były przede wszystkim opublikowane przez Schuchhardta stemple z kompleksu pergamońskiego²⁹². Hiller von Gaertringen przywoływał również materiały odkryte w Lindos²⁹³ i w Villanova²⁹⁴ na Rodos oraz stemple z kolekcji Ermitażu²⁹⁵ i Muzeum Grecko-Rzymskiego w Aleksandrii²⁹⁶.

W tym samym czasie Grace, publikując zabytki z amerykańskich wykopalisk prowadzonych na agorze w Atenach, zaproponowała przyjęcie jeszcze jednego kryterium, pozwalającego na ustalenie chronologii względnej stempli rodyjskich. Autorka zauważyła, że

²⁸⁸ Stemple Damoklesa II odkryte w Pergamonie: Schuchhardt 1895: nos. 980–996; cf. Börker 1998: nos. 167–183.

²⁸⁹ van Gelder 1915 n.v: 199–200; cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 290, n. 2.

²⁹⁰ Dobosz 2010: 94.

²⁹¹ Hiller von Gaertringen 1931: col. 835–840.

²⁹² Schuchhardt 1895: 423–499.

²⁹³ Nilsson 1909.

²⁹⁴ Maiuri 1921–1922: 249–269. W kompleksie odkryte były także amfory z innych ośrodków produkcyjnych. Poza stemplowaną amforą tazyjską atrybucja pozostałych naczyń z tej grupy jest niezwykle utrudniona, ponieważ Maiuri zamieścił jedynie ich schematyczne rysunki. Zdaniem Monachowa na podstawie owych rysunków możliwa jest identyfikacja i atrybucja jedynie następujących amfor: no. 4562 jako amfory z Chios, no. 4563 jako amfory z Kos oraz amfor nos. 4565–4568 jako grecko-italskich niezidentyfikowanego typu: Monachov 1999: 543–544. Monachow nie wspomina o fakcie, iż do grupy amfor grecko-italskich zaliczyć należałoby także wzmiankowane przez Maiuriego naczynia o numerach 4614–4615: Maiuri 1921–1922: 262.

²⁹⁵ Pridik 1917.

²⁹⁶ Botti 1893: 227–250.

można skorelować formę imadeł ze znajdującymi się na nich stemplami²⁹⁷. Opublikowane w tej pracy stemple z Rodos datowane były na podstawie kryterium morfologii imadeł, na których zostały odcisnięte. W uściśleniu chronologii ustalonej na podstawie dyferencjacji form imadeł Grace wykorzystwała dane uzyskane dzięki obserwacjom kontekstu archeologicznego oraz typologii samych stempli. W pracy tej Grace podaje również tabelę z zestawieniem wszystkich znanych koneksji pomiędzy eponimami i producentami rodyjskimi²⁹⁸.

Dokładna chronologia stempli eponimów została jednakże opracowana i opublikowana przez Grace dopiero w roku 1952. W artykule *Timbres amphoriques trouvés à Délos* autorka określiła ramy chronologiczne stemplowania amfor na Rodos i podzieliła eponimów rodyjskich na sześć grup chronologicznych:

- I: koniec IV(?) / początek III w. p.n.e.,
- II: około 280 – 220 p.n.e.,
- III: około 220 – 180 p.n.e.,
- IV: około 180 – 150 p.n.e.,
- V: druga połowa II w. p.n.e.,
- VI: koniec II – początek I w. p.n.e.

Grupy I i II Grace wydzieliła na podstawie materiałów odkrytych na agorze ateńskiej. Podkreślić jednak należy fakt, że żaden z odkrytych tam stempli nie może być datowany wcześniej niż 300 r. p.n.e. Trzecią grupę chronologiczną stanowiły stemple pochodzące z kompleksu pergamońskiego. W grupie czwartej znalazły się materiały z Koryntu i Kartaginy – stemple niewystępujące w kompleksie pergamońskim. Podział na grupy V i VI dokonany został na podstawie różnic formalnych w technice produkcji amfor rodyjskich i typologicznej systematyzacji samych stempli²⁹⁹.

W początkach lat 60. opublikowane zostały materiały z kompleksu ptolemejskiego obozu wojskowego w Koroni na wschodnich wybrzeżach Attyki³⁰⁰. Wśród nich znajdowały

²⁹⁷ Grace 1934: 214 et pl. II; cf. Finkielszten 2001: 36–37. Niezwykle ciekawa idea Grace nie została nigdy w pełni rozwinięta i dopracowana ani przez samą autorkę, ani przez innych badaczy. W ostatnim czasie została ona na nowo podjęta przez J. Lunda, w słusznej opinii którego studium typologiczne formy imadeł amfor rodyjskich może zostać wykorzystane przede wszystkim w procesie ustalania chronologii w przypadku stempli zarówno eponimów, jak i producentów o takich samych imionach: Lund *in print*.

²⁹⁸ Grace 1934: 219, fig. 2.

²⁹⁹ Grace 1952: 525.

³⁰⁰ Vanderpool et al. 1962: 26–61.

się także stemple trzech wczesnych eponimów rodyjskich, których działalność datowana jest na czasy I grupy chronologicznej: Antileona³⁰¹, Chrysostratos³⁰² i Agrios³⁰³. Zgodnie z systemem chronologii stempli rodyjskich, zaproponowanym przez Grace w roku 1952, daty bezwzględne aktywności tych trzech eponimów należałoby odnieść jeszcze do okresu końca IV w. p.n.e. W Koroni odkryto jednakże monety Ptolemeusza II, na podstawie których funkcjonowanie obozu datowane było na czasy wojny chremonidejskiej (265–261 p.n.e.)³⁰⁴. Tak istotne różnice w datowaniu dwóch grup materiałów pochodzących z jednego zakrytego kompleksu były wyraźnym sygnałem, że opracowana przez Grace chronologia wczesnych stempli rodyjskich powinna zostać skorygowana³⁰⁵.

Do odkryć dokonanych w Koroni Grace odniosła się już w następnym roku, kwestionując datowanie obozu zaproponowane przez jego odkrywców³⁰⁶. Analizując odkryte tam stemple, autorka nie wprowadziła żadnych zmian w systemie chronologicznym i datowała je na koniec IV w. p.n.e. W wątpliwość poddana została natomiast chronologia odkrytych w Koroni monet. Zdaniem Grace należały one raczej do Ptolemeusza I niż jego następcy. Podążając tym tokiem rozumowania, autorka zaproponowała, by obóz w Koroni interpretować nie jako świadectwo wojny chremonidejskiej, lecz innych wydarzeń historycznych, związanych z interwencją Ptolemeuszów w Attyce około połowy lat 80. III w. p.n.e. Jej zdaniem przy takiej interpretacji kompleksu rozbieżności chronologiczne ulegają znacznemu zmniejszeniu i choć skłaniają do wprowadzenia korekt w zaproponowanym systemie chronologii stempli rodyjskich, są w pełni akceptowalne³⁰⁷.

Odpowiedź na artykuł Grace, opublikowana została w kolejnym numerze periodyku *Hesperia*. Autorzy badań w Koroni podali w niej szereg nowych, przekonujących argumentów za datowaniem kompleksu na czasy wojny chremonidejskiej³⁰⁸.

W 1970 roku V. Grace i M. Savvatiadou-Pétropoulakou publikują kolekcję stempli odkrytych w trakcie badań wykopaliskowych w tzw. Domu Komediantów na Delos. Na

³⁰¹ Vanderpool et al. 1962: 41, no.64.

³⁰² Vanderpool et al. 1962: 33, no. 5 et no. 11, p. 41, no. 60 [?] et nos. 62–63 et p. 48, no. 81.

³⁰³ Vanderpool et al. 1962: 35–36, no. 27.

³⁰⁴ Vanderpool et al. 1962: 33, no. 10, p. 36, no. 34, p. 39, no. 57, p. 41, no. 61, p. 42, no. 65 et p. 42, no. 66 – moneta Ptolemeusza I lub Ptolemeusza II. O datach bezwzględnych wojny chremonidejskiej patrz niżej: przypis nr 389.

³⁰⁵ Kac 2007a: 203.

³⁰⁶ Grace 1963: 319–334.

³⁰⁷ Grace 1963: 330–332; cf. Kac 2007a: 204; Dobosz 2010: 97.

³⁰⁸ Vanderpool et al. 1964: 69–75.

podstawie analizy tych materiałów autorki proponują szereg zmian w stosunku do systemu chronologii stempli rodyjskich zaproponowanego w roku 1952.

Do I grupy chronologicznej zaliczone zostają stemple bez nazwy miesiąca w legendzie. Powoduje to przesunięcie datowania działalności niektórych eponimów, uprzednio zaliczonych do grupy I, na czasy następnej w kolejności grupy chronologicznej. Jako data końcowa tego okresu zaproponowany zostaje rok 275 p.n.e.³⁰⁹

Niezmienione pozostaje datowanie III grupy chronologicznej – depozytu pergamońskiego – choć autorki proponują istotne korekty w jej chronologii. Ich zdaniem wśród czterdziestu imion eponimów występujących na stemplach kompleksu pergamońskiego od sześciu do ośmiu zostało błędnie zinterpretowanych i z pełnym przekonaniem można poświadczyć istnienie w tej grupie mniej niż trzydziestu pięciu imion. Dodatkowo przy stemplach dwunastu lub trzynastu eponimów, których imiona występowały na stemplach z Pergamonu, znajdowały się stemple pomocnicze, które wprowadzone zostały około roku 188 p.n.e. W rezultacie zaproponowane zostało zawężenie chronologii depozytu pergamońskiego do okresu 210–175 p.n.e.³¹⁰

Odnosnie VI grupy chronologicznej Grace i Savvatianou-Pétropoulakou wyznaczają jej początek około roku 108 p.n.e., a koniec nieznacznie po roku 80 p.n.e. Zdaniem autorek okres ten odpowiada pojawieniu się na stemplach knidyjskich tytulatury i imion urzędników określanych jako *duoviri*³¹¹.

Do systemu chronologii stempli rodyjskich autorki wprowadzają nową, VII grupę chronologiczną, obejmującą zabytki datowane od końca VI grupy chronologicznej do końca okresu, w którym stosowana była praktyka umieszczania stempli na amforach rodyjskich, tj. prawdopodobnie do trzeciej ćwierci I w. p.n.e.³¹²

Zaprezentowany w tej pracy system chronologiczny przedstawia się w następujący sposób:

- I grupa chronologiczna: około 331 – około 275 p.n.e. (?),
- II grupa chronologiczna: około 275 (?) – około 220 p.n.e. lub nieznacznie później,
- III grupa chronologiczna: około 220 – około 180 p.n.e.,
- IV grupa chronologiczna: około 180 – 146 p.n.e.,
- V grupa chronologiczna: 146 – około 108 p.n.e.,

³⁰⁹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 301; cf. Dobosz 2010: 95.

³¹⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 290–291; cf. Dobosz 2010: 95–96.

³¹¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 301–302; cf. Dobosz 2010: 95.

³¹² Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 302; cf. Dobosz 2010: 96.

- VI grupa chronologiczna: około 108 – nieznacznie po 80 p.n.e.,

- VII grupa chronologiczna: około 80 – 30 p.n.e. (?)³¹³.

Zaprezentowany system opatrzony został licznymi uwagami i komentarzami. Autorki odniosły się między innymi do kwestii datowania kompleksu z Koroni, omawiając dyskusję wywołaną publikacją pochodzących z niego materiałów. Pomimo szeregu przekonujących argumentów podanych przez autorów badań w Koroni³¹⁴ chronologia kompleksu pozostała niezmienną. Autorki podtrzymały datowanie depozytu i tezy postawione na jego poparcie przez Grace w jej artykule z 1963 roku, zatytułowanym *Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula*³¹⁵.

Omówiona została także inna kwestia związana z chronologią wczesnych stempli rodyjskich. W roku 1952 Morricone opublikował odkrytą na Rodos inskrypcję, będącą enumeracyjną listą eponimów – kapłanów Heliosa. Jej tekst zestawiony jest w dwóch kolumnach. W pierwszej z nich znajdują się imiona kapłanów Heliosa od 408 do 369 r. p.n.e.³¹⁶ Dolna część inskrypcji nie zachowała się, co powoduje luknę w tekście, po której w drugiej kolumnie znajduje się 35 kolejnych (zachowanych w całości lub częściowo) imion³¹⁷. Pośród nich odnaleźć można także imiona występujące na stemplach amfor rodyjskich. W tekście inskrypcji występują także imiona na stemplach niepotykane. Autorki zwracają uwagę na fakt, że żaden z eponimów datowanych przez Grace na okres końca IV w. p.n.e. nie występuje w tekście opublikowanej przez Morriconego inskrypcji. Ich zdaniem istnieją trzy możliwości wyjaśnienia takiego stanu rzeczy. Pierwsza z nich to zbyt wczesne datowanie stempli zaproponowane przez Grace. Kolejna to zbyt późna chronologia drugiej kolumny inskrypcji podana przez Morriconego. Ostatnie z wyjaśnień zakłada, że

³¹³ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 286.

³¹⁴ Vanderpool et al. 1962: 26–61; Vanderpool et al. 1964: 69–75.

³¹⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 291–192: „The original publication of the Koroni amphoras had proposed for them a date in the second quarter of the 3rd century B.C., instead of the late 4th century date which would have been assigned to them according to the Hellenistic chronology previously accepted at the Athenian Agora. [...] As to absolute dates, in Grace 1963 old dates are tentatively favored, and some alternative explanations are offered for the evidence which had induced the excavators to decide for a later dating. Despite their response, we remain still tentatively with the old chronology for the latter 4th and 3rd century B.C. [...]”

³¹⁶ Morricone, na podstawie przekazu Diodora Sycylijskiego, datuje początek listy kapłanów Heliosa na rok 408/407 p.n.e. – datę synojkizmu Ialysos, Kamejros i Lindos, trzech polis położonych na Rodos; cf. Sherk 1990: 283. Gabrielsen sugeruje jednak o pół wieku późniejszą datę tego wydarzenia – około 358 r. p.n.e.: Gabrielsen 2000: 202, n. 49.

³¹⁷ Morricone 1949–1951: 351–380.

imiona eponimów występujące na wczesnych stemplach rodyjskich należy uznać za imiona dowódców macedońskiego garnizonu stacjonującego w tym okresie na wyspie, a nie za imiona kapłanów Heliosa³¹⁸. Dokładnie omówiona zostaje jedynie trzecia z proponowanych możliwości. Odnośnie datowania drugiej kolumny inskrypcji, podanego przez Morricono, autorki ograniczają się jedynie do stwierdzenia, iż nie jest ono całkowicie pewne i sugerują dziewięć- lub nawet dwunastoletnie jego przesunięcie³¹⁹.

Do kwestii chronologii wczesnych stempli rodyjskich Grace powróciła w 1974 roku, publikując artykuł zatytułowany *Revisions in Early Hellenistic Chronology*³²⁰. Badaczka przyznała w nim słuszność autorom badań w Koroni, odnoszącym odkryty tam depozyt do okresu wojny chremonidejskiej³²¹. Zaznaczyła także wynikającą z tego potrzebę wprowadzenia zmian w istniejącym systemie chronologicznym. Datowanie działalności eponimów, których stemple odkryto w Koroni, powinno zostać obniżone i przypadać na okres po 280 r. p.n.e., być może na lata 273–271 p.n.e. Obniżona powinna zostać także data początku II grupy chronologicznej z około 275 r. p.n.e. na około 240 r. p.n.e. Autorka podkreślała także konieczność dalszych ustaleń na drodze budowania systemu chronologii stempli rodyjskich, przede wszystkim ustalenia liczby i imion eponimów każdej z wydzielonych grup oraz szczegółowego datowania bezwzględnego ich działalności³²².

Do problematyki chronologii stempli na amforach rodyjskich Grace powróciła w artykule z roku 1985³²³. Na podstawie analizy blisko 1500 stempli odkrytych w trakcie badań usytuowanej na agorze ateńskiej Środkowej Stoi, autorka ustaliła datę powstania tej budowli. Odniosła ją do drugiego dziesięciolecia II w. p.n.e., podając bardziej dokładną datę, przypadającą na rok 183 p.n.e.³²⁴ W jednym z aneksów dołączonych do artykułu autorka podała także nowe datowanie bezwzględne wydzielonych przez siebie grup chronologicznych od drugiej do szóstej. Bazowało ono na studium stempli rodyjskich z kolekcji

³¹⁸ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 299–300; cf. Dobosz 2010: 96.

³¹⁹ Morricono 1949–1951: 367; Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 301.

³²⁰ Grace 1974b: 193–200.

³²¹ Grace 1974b: 194: „It is true that revision downward of part of this chronology was implied by the finds at Koroni in Attika in 1960, if the excavators were right in associating what they found with the Chremonidean War and hence dating their finds as about 265 B.C.”.

³²² Grace 1974b: 200; cf. Kac 2007a: 204; Dobosz 2010: 97–98.

³²³ Grace 1985: 1–54.

³²⁴ Grace 1985: 24; cf. Dobosz 2010: 98.

Benachiego³²⁵. Całość ostatniego systemu chronologii zaproponowanego przez Grace przedstawiała się w następujący sposób:

- I grupa chronologiczna: koniec IV w. – około 240 p.n.e.,
- II grupa chronologiczna: około 240 – około 205 p.n.e.,
- III grupa chronologiczna: około 205 – 175 p.n.e.,
- IV grupa chronologiczna: 175–146 p.n.e.,
- V grupa chronologiczna: 146–108 p.n.e.,
- VI grupa chronologiczna: 108–88 p.n.e.,
- VII grupa chronologiczna: 88–30 p.n.e. (?)³²⁶.

Kolejnym krokiem w procesie udoskonalania systemu chronologii stempli rodyjskich była praca Empereura³²⁷. Autor, bazując na rezultatach badań Grace, nie tylko opracował nowy system chronologiczny, lecz także wniósł szereg istotnych uwag odnośnie metodyki postępowania w procesie tworzenia chronologii stempli z Rodos. Jego zdaniem należy tu uwzględnić zarówno kryteria zewnętrzne (względne i bezwzględne), jak i wewnętrzne. Do tych pierwszych należą daty historyczne, takie jak daty powstania czy zburzenia danego miasta i materiały z zamkniętych kompleksów (bezwzględne), stanowiące *termini post quem* i *ante quem*, oraz stemple odkryte w trakcie badania wraków i nekropoli (względne)³²⁸. Do kryteriów wewnętrznych należą typologia amfor, ustalenia odnośnie do sztanc, za pomocą których odciskane były stemple, oraz ich cechy stylistyczne³²⁹. Podkreślone zostało również znaczenie źródeł epigraficznych i literackich. Odgrywają one szczególnie ważną rolę przy ustalaniu dat bezwzględnych działalności poszczególnych eponimów. Pamiętać jednak należy, że informacje uzyskane dzięki analizie tego typu źródeł mogą być wykorzystane tylko w korelacji z innymi danymi³³⁰. Szczegółowa chronologia stempli rodyjskich, przedstawiona przez Empereura wraz z komentarzami do poszczególnych podgrup, prezentuje się następująco:

- I grupa chronologiczna:

³²⁵ Kolekcji stempli ze zbiorów Benachiego Grace poświęciła dwa krótkie artykuły: Grace 1955: 321–326; Grace 1966: 286–288. Pierwszy z artykułów obejmuje także problematykę zbiorów stempli z Muzeum Grecko-Rzymskiego w Aleksandrii. Obie prace przedstawiają w sumarycznym ujęciu przede wszystkim liczebność zbiorów i ich zawartość z uwzględnieniem proveniencji zabytków.

³²⁶ Grace 1985: appendix 4, p. 42.

³²⁷ Empereur 1990: 199–209.

³²⁸ Empereur 1990: 201–203.

³²⁹ Empereur 1990: 203–204.

³³⁰ Empereur 1990: 204–205.

- Ia: 300–280 p.n.e.: przed kompleksem Koroni; założenie Demetrias w Tesalii w 294 roku p.n.e.,
- Ib: 280–270 p.n.e.: kompleks z Koroni; przed okresem działalności wytwórni Hierotelesa,
- Ic: 269–240 p.n.e.: stemple Hierotelesa bez nazwy miesiący;
- II grupa chronologiczna:
 - IIa: 240–225 p.n.e.: stemple Hierotelesa z nazwami miesiący,
 - IIb: 225–211 p.n.e.: okres po działalności wytwórni Hierotelesa, a przed powstaniem kompleksu pergamońskiego;
- III grupa chronologiczna:
 - IIIa: 210–202 p.n.e.: kompleks pergamoński; przed powstaniem depozytu z Villanova,
 - IIIb: 201–195 p.n.e.: kompleks pergamoński; grupa 8 eponimów z depozytu w Villanova,
 - IIIc: 194–189 p.n.e.: kompleks pergamoński; okres po depozycie z Villanova; przed wprowadzeniem stempli uzupełniających,
 - IIId: 188–183 p.n.e.: kompleks pergamoński; powstanie kompleksu Środkowej Stoi w Atenach; wykorzystywanie stempli pomocniczych,
 - IIIe: 182–175 p.n.e.: kompleks pergamoński; okres po powstaniu depozytu Środkowej Stoi w Atenach; wykorzystywanie stempli pomocniczych;
- IV grupa chronologiczna:
 - IVa: 174–156 p.n.e.: okres po kompleksie pergamońskim; przed powstaniem depozytu Stoi Attalosa,
 - IVb: 155–146 p.n.e.: okres po kompleksie pergamońskim; depozyt Stoi Attalosa; przed zdobyciem Kartaginy przez Publiusza Korneliusza Scypiona i Koryntu przez Lucjusza Mummiusza;
- V grupa chronologiczna: 145–108 p.n.e.: po zdobyciu Kartaginy i Koryntu; przed zdobyciem Samarii przez Jana Hirkana I;
- VI grupa chronologiczna: 107–86 p.n.e.: po zdobyciu Samarii; przed zdobyciem Delos przez Mitrydatesa VI Eupatora w 88 p.n.e. i Aten przez Lucjusza Korneliusza Sullę;
- VII grupa chronologiczna: 85 p.n.e. – panowanie Oktawiana Augusta: amfory i stemple

późnej formy nieznane z wcześniejszych kontekstów³³¹.

W tym samym czasie co artykuł Empereura ukazuje się także praca V. Lungu, w której autorka prezentuje uwagi na temat chronologii eponimów rodyjskich pełniących swój urząd w okresie od 212 do 191 r. p.n.e.³³² Podstawę wywodów autorki stanowią rezultaty analizy grupy 51 stempli na amforach rodyjskich odkrytych w dwóch tumulusach w Independenta na terytorium dzisiejszej Rumunii. Jest to grupa stempli zawierająca imiona 13 eponimów (9 imion na stemplach z tumulusu A i 4 z tumulusu B) i 14 producentów (9 imion na stemplach z tumulusu A i 4 z tumulusu B).

Wśród odnalezionych w tumulusie A stempli z imionami dziewięciu eponimów imiona czterech z nich występowały na stemplach datowanych na początek kompleksu pergamońskiego, czyli okres odpowiadający grupie ośmiu eponimów z depozytu w Villanova z dwuletnim marginesem błędu. Były to stemple eponimów Kratidasa, Hierona I, Kleonymosa i Timasagorasa³³³.

W tumulusie A odkryto ponadto stemple eponimów Agemachosa, Ajnetora, Damoklesa, Sostratosy i Thestora³³⁴. W tumulusie B znalezione zostały stemple eponimów Damothemisa, Iasikratesa, Klejtomachosa oraz Theufanesa³³⁵.

W celu ustalenia precyzyjnej chronologii zabytków Lungu odwołuje się do materiałów znanych z kompleksów w Pergamonie, Villanova i Środkowej Stoa oraz do faktu występowania na stemplach nazwy miesiąca interkalowanego w kalendarzu rodyjskim tj. Πάναμος δεύτερος. Miesiąc ten zdaniem autorki wprowadzano do kalendarza rodyjskiego

³³¹ Empereur 1990: 207. Zaprezentowany tu system chronologii stempli rodyjskich jest nieznacznie zmodyfikowaną i opatrzoną szerszym komentarzem wersją chronologii stempli rodyjskich, zaprezentowanej przez Empereura i Hesnarda w roku 1987: Empereur, Hesnard 1987: 18–19.

³³² Lungu 1990: 209–217.

³³³ Lungu 1990: 210, katalog stempli odkrytych w tumulusie A: 213–215. Stemple Kratidasa: 214, nos. 15–16; stempel Hierona I: 214, no. 14; stempel Kleonymosa: 214, no. 7a; stemple Timasagorasa: 213, no. 1a et p. 214, no. 8a et no. 18; cf. Maiuri 1921–1922: 265; Grace, Savvatiannou-Pétropoulakou 1970: 290–291; Empereur 1990: 207.

³³⁴ Lungu 1990: 211–212, w części katalogowej stemple poszczególnych eponimów otrzymały następujące numery: Agemachosa: 213, nos. 2a–3a et p. 214, no. 9; Ajnetora: 214, nos. 4a–6a et nos. 10–11; Damoklesa: 214, no. 12; Sostratosy: 214, no. 17; Thestora: 214, no. 13.

³³⁵ Lungu 1990: 212, katalog stempli odkrytych w tumulusie B: 215–216. W katalogu znalezisk z tumulusu B stemple wymienionych eponimów noszą następujące numery: Damothemisa: 215, no. 1a; Iasikratesa: 216, no. 3a; Klejtomachosa: 216, no. 5; Theufanesa: 215, no. 2a.

systematycznie co trzy lata. Konkluzję tę wykorzystuje ona do budowy wywodów o chronologii względnej poszczególnych eponimów z omawianego okresu³³⁶.

Wynikiem tych prac jest chronologicznie zestawiona lista eponimów rodyjskich sprawujących swą funkcję w okresie od 212 do 191 r. p.n.e. Działalność eponimów Damothemisa, Theufanasa i Klejtomachosa odniesiona zostaje do okresu 212–209 p.n.e., przy czym na rok 210 p.n.e. przypada działalność eponima Dorkylidasa. Zdaniem autorki funkcję eponimów po roku 209 p.n.e. kolejno sprawowali Iasikrates, Tharsipolis, Sostratos, Thestor, Sodamos, Ksenofanes, Pratofanes, Kratidas, Hieron I, Archokrates i Kleonymos. W latach 197–196 p.n.e. eponimami byli Timasagoras i Filodamos. Następnie urząd ten sprawowany był kolejno przez Agemachosa, Ajnetora, Damoklesa II, Ajnesidamosa II oraz Archidamosa³³⁷.

W roku 1994 ukazuje się publikacja stempli z położonego w Izraelu stanowiska Tel Anafa³³⁸. W jej części wstępnej skrótowo przedstawiono wyniki badań, które jeden z autorów przeprowadził w trakcie prac nad swoją niepublikowaną dysertacją doktorską. Były to studia Finkielsztejn poświęcone chronologii stempli rodyjskich należących do V grupy chronologicznej. Zaprezentowana została podzielona na podgrupy lista eponimów rodyjskich, sprawujących swój urząd w okresie od 131 do 106 p.n.e., tj. w ramach V i początków VI grupy chronologicznej:

Podgrupa A ³³⁹	131 p.n.e.	Andronikos
	130 p.n.e.	Nikasagoras II
Podgrupa B	129 p.n.e.	Timotheos*
	128 p.n.e.	Aristogenes*
	127 p.n.e.	Kallikrates III*
Podgrupa C	126 p.n.e.	Leontidas**

³³⁶ Lungu 1990: 210, n. 7. Kwestia miesiąca interkalowanego w kalendarzu rodyjskim została wyczerpująco omówiona przez Nilssona: Nilsson 1909: 133–134. Wywody Nilssona odnośnie kalendarza rodyjskiego spotkały się z akceptacją innych badaczy: Samuel 1972: 108. O kalendarzu rodyjskim: Bischoff 1884: 383 sq.; Paton, Hicks 1891: 328–334; Bischoff 1894: 149–152; Nilsson 1909: 121–137; Hiller von Gaertringen 1931: col. 743–745; Samuel 1972: 107–110. Szczegółową i wyczerpującą analizę problematyki kalendarza rodyjskiego przedstawił Börker: Börker 1978a: 193–218. Autor ten zakwestionował zaproponowaną przez Nilssona i przejętą przez Samuela kolejność miesięcy w rodyjskim roku kalendarzowym: Börker 1978a: 193.

³³⁷ Lungu 1990: 216, tab. 1.

³³⁸ Ariel, Finkielsztejn 1994: 183–240.

³³⁹ Gwiazdka przy imieniu eponima oznacza względną pozycję na liście eponimów bez pewności odnośnie zajmowanej kolejności. Dwie gwiazdki oznaczają niebudzącą zastrzeżeń względną pozycję na liście.

	125 p.n.e.	Klenostratos**
	124 p.n.e.	Polyaratos II**
Podgrupa D	123 p.n.e.	Aristratos (II?)
	122 p.n.e.	Tejsamenos
	121 p.n.e.	Timagoras I**
	120 p.n.e.	Hieron II**
Podgrupa E	119 p.n.e.	Archinos*
	118 p.n.e.	Euanor*
	117 p.n.e.	Aristopolis*
	116 p.n.e.	Aristombrotidas*
	115 p.n.e.	Antipatros
	114 p.n.e.	Ajschinas*
	113 p.n.e.	Archibios*
	112 p.n.e.	Hestiajos**
Podgrupa F	111 p.n.e.	Aristanaks II*
	110 p.n.e.	Aristejdas III*
	109 p.n.e.	Damon*
	108 p.n.e.	Aratofanes II**
	107 p.n.e.	Agoranaks**
	106 p.n.e.	Nausippos.

Zdaniem autorów kolejność dwóch ostatnich podgrup jest najlepiej poświadczona w materiałach źródłowych. W odniesieniu do podgrupy D autorzy podkreślają potrzebę jej weryfikacji na podstawie bogatszej bazy źródłowej. Pozycja trzech pierwszych podgrup, ich zdaniem, wydaje się wielce prawdopodobna³⁴⁰.

Rok później Finkielsztejn w artykule *Chronologie basse des timbres amphoriques rhodiens et évaluation des exportations d'amphores* przedstawia propozycję obniżenia chronologii stempli rodyjskich³⁴¹. Wprowadzone przez niego korekty odnoszą się przede wszystkim do pierwszych czterech grup chronologicznych. Zdaniem autora konieczność wprowadzenia zmian do systemu chronologii stempli rodyjskich podyktowana jest faktem, że w odniesieniu do IV grupy chronologicznej z całą pewnością potwierdzona jest działalność

³⁴⁰ Ariel, Finkielsztejn 1994: 186.

³⁴¹ Finkielsztejn 1995: 279–296.

jedynie 14 eponimów (i prawdopodobnie czterech innych)³⁴², a nie 29, jak proponowała Grace³⁴³. Analiza stylistyczna stempli poszczególnych eponimów z tej grupy chronologicznej, potwierdza fakt, że różnica 11 lat pomiędzy ostatnimi eponimami z depozytu pergamońskiego i eponimami datowanymi na koniec IV grupy chronologicznej jest niczym nie usprawiedliwiona i powinna zostać skorygowana³⁴⁴.

W konsekwencji ramy chronologiczne i daty bezwzględne ustanowione dla wielu depozytów, w których odkryte zostały stemple rodyjskie, muszą zostać zweryfikowane. Przy zastosowaniu systemu obniżonej chronologii datowanie trzech eponimów, których stemple

³⁴² Finkielsztejn 1995: 280 et p. 293, n. 3. W czasach IV grupy chronologicznej urząd swój z pewnością pełnili następujący eponimowie: Aleksidamos, Aristomachos, Autokrates, Gorgon, Damajnetos, Eudamos, Heragoras, Ksenofantos II, Pausanias III, Pejsistratos, Pythogenes, Pythodoros, Timurrodos oraz Sosikles. Czterej pozostali eponimowie, których działalność w ramach IV grupy chronologicznej jest hipotetyczna, to: Archidas, Aristofanes, Damokrates II i Eukrates.

³⁴³ Grace 1985: 42, appendix 4.

³⁴⁴ Finkielsztejn 1995: 280. O dacie końcowej IV grupy chronologicznej wyznaczonej przez Grace na rok 146 p.n.e. – datę zdobycia Kartaginy i Koryntu cf.: Börker 1978b: 36, n. 12, gdzie autor słusznie zauważa: „Da aber mindestens in das seit 149 eingeschlossene Karthago keine nach 150 hergestellte rhodische Amphore mehr gelangt sein dürfte, können dort gefundene Stempel spätestens den Eponymen des Jahres 150 nennen. Die Stempelfunde von Korinth sind leider unpubliziert, doch liegen hier die Dinge ohnehin anders, da Korinth nach 146 zweifellos nicht völlig entvölkert war”; cf. Börker 1998: 14, n. 39. Postulat o konieczności weryfikacji daty kończącej IV i rozpoczynającej V grupę chronologiczną był również podnoszony przez Palaczyka: „Per Definition fängt die Periode V nach der Zerstörung Karthagos und Korinths 146 v. Chr. an, bzw. muss bei Karthago die dreijährige Belagerungszeit dazu gezählt werden, da in dieser Zeit kaum Weinimport in die Stadt gelangen konnte. Weil Korinth nach der Zerstörung nicht gänzlich aufgegeben wurde, was die Funde vielfach bezeugen, ist allein der Anfang der Belagerung Karthagos als Stichdatum geeignet. Daher muss der Beginn der Periode V auf das Jahr 149 v. Chr. festgelegt werden [...]”: Palaczyk 2001: 319. W swej pracy z roku 2001 Finkielsztejn odnosi się do tej kwestii w następujący sposób: „La période V débute avec les destructions de Carthage et Corinthe, en 146. Une nuance doit être apportée à cette borne supérieure par le fait que Carthage a été au préalable assiégée à partir de 149, date à laquelle elle a effectivement cessé d’être approvisionnée en matériel et denrées importés. Cette limite supérieure s’avère donc double, constituée par deux termini post quem non réels: 149 av. J.-C. pour les noms d’éponymes qui datent les timbres trouvés à Carthage, année du début du siège, et 146 av. J.-C. pour ceux qui sont présents à Corinthe, détruite, comme Carthage, cette même année. [...] Cependant, l’abandon qui a suivi le ravage de ces villes a pu être relatif et il semble bien que des amphores aient été acheminées vers ces sites après leurs destructions, même si ces trouvailles ne sont pas accompagnées par des témoignages d’une réelle occupation.”: Finkielsztejn 2001a: 166–167, § I.2.1. O materiałach i historii Koryntu w okresie pomiędzy zdobyciem i zniszczeniem miasta w 146 r. p.n.e. przez Lucjusza Mummiusza a 44 r. p.n.e., datą powtórnej fundacji miasta: Kaufman Williams 1978: 21–23; Bald Romano 1994: 57–104; Hopkins Walbank 1997: 95–97.

odkryte zostały w Koroni, należy przesunąć z okresu 273–271 p.n.e.³⁴⁵ na lata 263–261 p.n.e., przypadające na czas trwania wojny chremonidejskiej³⁴⁶. O 11 lat przesunięta zostać powinna także data powstania Środkowej Stoi w Atenach z roku 183 p.n.e.³⁴⁷ na rok 172 p.n.e., co powoduje, że za jej fundatora uznać należy raczej Antiocha IV niż króla Pontu Farnakesa³⁴⁸.

Przyjęcie obniżonej chronologii zaproponowanej przez Finkielsztejn powoduje jednak szereg problemów związanych z interpretacją historyczną depozytu pergamońskiego. Okres dobrych relacji pomiędzy Rodos i Pergamonem datowany jest bowiem na lata 201–180 p.n.e.³⁴⁹ Grace, wyznaczając daty III grupy chronologicznej, odpowiadającej kompleksowi pergamońskiemu, przyjęła okres 210–175 p.n.e.³⁵⁰, przypadający na dziewięć lat przed początkiem dobrych relacji Rodos z Pergamonem i pięć lat po konflikcie związanym z pobieraniem przez Byzantion opłat za przewóz towarów przez Bosfor³⁵¹. Zastosowanie chronologii zaproponowanej przez Finkielsztejn przesunęło datowanie depozytu pergamońskiego na lata 199–164 p.n.e.³⁵², tj. na okres przypadający w dwa lata po rozpoczęciu intensywnej relacji pomiędzy Rodos i Pergamonem i 16 lat po kryzysie związanym z kwestią kontroli nad Bosforem. Przy zastosowaniu tego systemu chronologicznego, dolna granica III grupy chronologicznej przypada w dwa lata po ogłoszeniu przez Rzymian Delos wolnym portem, co według tradycyjnie przyjętej interpretacji tych wydarzeń stanowiło silny cios w pozycję Rodos jako hegemonu w handlu morskim w basenie Morza Śródziemnego³⁵³.

³⁴⁵ Grace 1974b: 200.

³⁴⁶ Finkielsztejn 1995: 280. Dokonana przez Finkielsztejn identyfikacja wcześniej nieznanego eponima Nikasagorasa I „Starszego”, należącego do I grupy chronologicznej, wymusza przesunięcie datowania trójki eponimów znanych ze stempli odkrytych w Koroni o rok wcześniej: Finkielsztejn 1995: 293, n. 5.

³⁴⁷ Grace 1985: 24.

³⁴⁸ Finkielsztejn 1995: 280.

³⁴⁹ Will 1982: 275–277.

³⁵⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 291; Grace 1985: 42.

³⁵¹ Finkielsztejn 1995: 281.

³⁵² Finkielsztejn 1995: 281. Daty 199–164 p.n.e. autor podaje w tekście artykułu: „La chronologie basse donne 199–164 av. J.-C. environ pour les limites du dépôt (de Pergame – M. Matera) [...]”. W umieszczonej na tej samej stronie tabeli, ilustrującej różnice pomiędzy systemem chronologicznym Grace (z modyfikacjami wprowadzonymi przez Empereura) i zaproponowaną przez autora obniżoną chronologią, jako początek okresu III podana została data 194 p.n.e.

³⁵³ Schmitt 1957: 159–160; Will 1982: 298 et p. 300; Casson 1984: 70–95; Reger 1994: 267; cf. Finkielsztejn 1995: 281–282. Inną opinię na ten temat wyraził Gabrielsen, zdaniem którego ogłoszenie Delos wolnym portem nie miało destrukcyjnego wpływu na ekonomikę rodyjską i być może nie miało tego nawet na celu: Gabrielsen

Wyżej wymienione problemy stanowią poważną przeszkodę w procesie pracy nad stworzeniem systemu chronologii bezwzględnej stempli rodyjskich i ustaleniami odnośnie sekwencji sprawowania urzędu przez poszczególnych eponimów³⁵⁴.

Szczegółowa chronologia stempli rodyjskich z podziałem na podgrupy, przedstawiona przez Finkielsztejn w roku 1995, prezentowała się następująco:

- Grupa Ia: około 300 – około 269 p.n.e.: przed depozytem Koroni; fundacja Demetrias w roku 294 p.n.e.,
- Grupa Ib: około 268 – około 259: przed pojawieniem się stempli tzw. *button group* z warsztatu Hierotelesa; depozyt w Koroni,
- Grupa Ic: około 258 – około 245 p.n.e.: stemple Hierotelesa bez nazwy miesiąca, należące do tzw. *button group*; przed stemplami z monogramami producentów Aksiosa i Zenona I,
- Grupa Id: około 244 – około 229 p.n.e.: stemple Hierotelesa bez nazwy miesiąca, należące do tzw. *button group*; stemple z monogramami producentów Aksiosa i Zenona I,
- Grupa IIa: około 228 – około 214 p.n.e.: stemple Hierotelesa z nazwą miesiąca, należące do tzw. *button group*,

1993: 152; cf. Rostovtzeff 1941: 776, gdzie autor pisał: „In any case the stamped jars indicate that Rhodes, even after 167 B.C. continued to be an important commercial centre [...]”. Niewątpliwie jednak fakt ten spowodował zmianę orientacji eksportu rodyjskiego. Świadczy o tym spadek liczby stempli rodyjskich datowanych na drugą połowę i koniec II w. p.n.e. na stanowiskach w zachodniej części basenu Morza Śródziemnego i na wybrzeżach Adriatyku: Étienne 1990: 216, fig. 4 et p. 218; Rauh 1999: 168 oraz na zachodnich wybrzeżach Morza Czarnego: Lazarov 1986: 405; Finkielsztejn 2001b: 188, fig. 3 et p. 189. Odminną opinię o handlu winem rodyjskim na wybrzeżach Adriatyku wyrazili Marengo i Paci, zdaniem których nie ma przesłanek, by twierdzić iż ogłoszenie Delos wolnym portem znacząco wpłynęło na ilości dostarczanego tam wina z Rodos: Marengo, Paci 2008: 316. W tym samym czasie odnotowany może być wzrost ilości stempli rodyjskich w Atenach i na Delos: Grace 1952: 518; Grace 1985: 42; Reger 1994: 266; choć badania Finkielsztejna wykazały, iż w ostatnich trzech dziesięcioleciach II w. p.n.e. ilość ta ulega znacznemu zmniejszeniu: Finkielsztejn 2001b: 187, fig. 2. O koncentracji eksportu rodyjskiego, po ogłoszeniu Delos wolnym portem, na rynkach wschodniej części basenu Morza Śródziemnego np. w Aleksandrii: Rauh 1999: 168 et p. 179; Finkielsztejn 2001b: 188, fig. 3; cf. Lund 1993: 201. Lund wykazał nawet stały, choć nieznaczny wzrost liczby importowanych do Aleksandrii amfor rodyjskich: Lund 1999: 1999; cf. Fraser 1972: 164, gdzie autor wyraża opinię o niezmiennym poziomie importu rodyjskiego w okresie 200–140 p.n.e. O stosunkach pomiędzy Rodos i Rzymem w drugiej połowie II w. p.n.e.: Gruen 1975: 58–81; Berthold 1984: 203–207; Eckstein 1988: 414–444; Ager 1991: 10–41; Gabrielsen 1993: 132–161.

³⁵⁴ Finkielsztein 1995: 282.

- Grupa IIb: około 213 – około 195 p.n.e.: okres po zakończeniu działalności wytwórni Hierotelesa i przed depozytem pergamońskim,
- Grupa IIIc: około 194 – około 191 p.n.e.: depozyt pergamoński; przed depozytem z Villanova,
- Grupa IIIb: około 190 – około 183 p.n.e.: depozyt pergamoński; grupa ośmiu eponimów, których imiona występują na stemplach z kompleksu w Villanova,
- Grupa IIIc: około 182 – około 178 p.n.e.: depozyt pergamoński; po kompleksie z Villanova; przed okresem stosowania stempli uzupełniających,
- Grupa IIIId: około 177 – około 172 p.n.e.: depozyt pergamoński; depozyt Środkowej Stoi; stemple pomocnicze,
- Grupa IIIe: około 171 – około 164 p.n.e.: depozyt pergamoński; po kompleksie Środkowej Stoi; stemple pomocnicze,
- Grupa IVa: około 163 – około 156 p.n.e.: po depozycie pergamońskim; przed depozytem Stoi Attalosa,
- Grupa IVb: około 155 – około 146 p.n.e.: po depozytach z Pergamonu i Stoi Attalosa; przed zburzeniem Kartaginy (oblegana od 149 p.n.e.) i Koryntu,
- Grupa Va: około 145 – około 111 p.n.e.: po zburzenie Kartaginy i Koryntu; przed zdobyciem Marissy,
- Grupa Vb: około 110 – 108 p.n.e.: po zdobyciu Marissy; przed zburzeniem Samarii,
- Grupa VI: około 107 – około 86 p.n.e.: po zburzeniu Samarii (i Scytopolis około 107/106 p.n.e.); przed spustoszeniem Delos przez wojska Mitrydatesa VI Eupatora w 88 r. p.n.e. i zdobyciem Aten przez Sullę w 86 r. p.n.e.,
- Grupa VII: około 85 p.n.e. – czasy Augusta: stemple nieznanne z wcześniejszych kontekstów, znajdujące się na imadłach amfor rodyjskich późnych wariantów³⁵⁵.

W 2001 roku ukazuje się praca Finkielsztejna zatytułowana *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J. – C. environ*³⁵⁶. Zostały w niej rozwinięte podejmowanie już wcześniej przez autora tezy³⁵⁷ odnośnie do chronologii względnej i bezwzględnej stempli rodyjskich. Główną część studium Finkielsztejna zajmuje analiza kryteriów wewnętrznych, czyli cech stylistycznych i typologicznych stempli

³⁵⁵ Finkielszten 1995: 281, fig. 1.

³⁵⁶ Finkielsztejna 2001a.

³⁵⁷ Ariel, Finkielsztejna 1994: 185–186; Finkielsztejna 1995: 279–296.

rodyjskich³⁵⁸. Na tej podstawie autor zestawia „pakiety” zawierające stemple eponimów i współpracujących z nimi producentów. Bazując na uzyskanych danych Finkielsztejn tworzy względną sekwencję eponimów rodyjskich w obrębie poszczególnych grup chronologicznych³⁵⁹.

Druga część pracy Finkielsztejna poświęcona została problematyce chronologii bezwzględnej³⁶⁰. Autor wykorzystał tu metodę stosowaną wcześniej zarówno przez Grace, jak i Empereura, a polegającą na połączeniu względnych sekwencji imion eponimów z „reperami chronologicznymi”, jakimi są historycznie datowane depozyty archeologiczne. Przy tym Finkielsztejn przytacza nie tylko przykłady wcześniej znanych i wykorzystywanych kompleksów takich jak np. Kartagina czy Korynt, lecz także nowe dane ze stanowisk położonych na terenie południowego Lewantu. Zaprezentowany przez autora system obniżonej chronologii jedynie w detalach różni się od wersji opublikowanej w roku 1995 i przedstawia się następująco:

Grupa Ia: około 304 – około 271 p.n.e.: stemple typu monetarnego i tzw. stemple „proto-rodyjskie”,

Grupa Ib: około 270 – około 247 p.n.e.: działalność wytwórni producenta Eufrona; początek aktywności warsztatu Hierotelesa (stemple należące do tzw. *button group*); stemple eponimów z depozytu w Koroni,

Grupa Ic: około 246 – około 235 p.n.e.: kontynuacja działalności wytwórni Hierotelesa; aktywność warsztatu Aksiosa; początki działalności pracowni Zenona I; przed wprowadzeniem nazwy miesiący,

Grupa IIa: około 234 – około 220 p.n.e.: wprowadzenie nazwy miesiąca do legendy stempli; kontynuacja działalności wytwórni Hierotelesa; koniec aktywności warsztatu Zenona I; początki działalności pracowni Theudorosa (stemple z symbolicznym przedstawieniem głowy Heliosa),

Grupa IIb: około 219 – około 210 p.n.e.: koniec działalności wytwórni Hierotelesa (?);

³⁵⁸ Finkielsztejn 2001a: 53–162.

³⁵⁹ Lund 2002; cf. Dobosz 2010: 102.

³⁶⁰ Finkielsztejn 2001a: 163–199.

kontynuacja działalności warsztatu Theodorosa; przed rozpoczęciem działalności pracowni wykorzystujących jako godło głowę Heliosa,

Grupa IIc: około 209 – około 199 p.n.e.: stemple z tzw. *pseudo-button group*; koniec działalności warsztatu Theodorosa; początki działalności wytwórni wykorzystujących jako godło głowę Heliosa; przed depozytem pergamońskim; portyk Filipa V na Delos (?),

Grupa IIIa: około 198 – około 190 p.n.e.: depozyt pergamoński; przed depozytem z Villanova; portyk Filipa V na Delos (?),

Grupa IIIb: około 189 – około 182 p.n.e.: depozyt pergamoński; depozyt z Villanova,

Grupa IIIc: około 181 – około 176/174 p.n.e.: depozyt pergamoński; po depozycie z Villanova; stemple z warsztatu Damokratesa I (bez stempli pomocniczych),

Grupa IIId: około 175/173 – około 169/167 p.n.e.: depozyt pergamoński; depozyt Środkowej Stoi; stemple pomocnicze na amforach z warsztatu Damokratesa I,

Grupa IIIe: około 168/166 – około 161 p.n.e.: depozyt pergamoński; po depozycie Środkowej Stoi w Atenach; stemple pomocnicze na amforach z warsztatu Damokratesa I,

Grupa IVa: około 160 – około 153 p.n.e.: po depozycie pergamońskim; depozyt Stoi Attalosa; przed rozpoczęciem działalności warsztatu Theumnastosa,

Grupa IVb: około 152 – około 146 p.n.e.: koniec działalności warsztatów używających jako godła głowy Heliosa; działalność wytwórni Theumnastosa; przed zdobyciem Koryntu i Kartaginy (oblężenie od 149 p.n.e.) oraz oblężenie Jerozolimy,

Grupa Va: około 145 – około 133 p.n.e.: po zniszczeniu Koryntu i Kartaginy; oblężenie Jerozolimy; przed rozpoczęciem działalności warsztatu Eufranora II; puryfikacja Gezer,

Grupa Vb: około 132 – około 121 p.n.e.: działalność warsztatu Eufranora II; koniec okupacji Gezer,

Grupa Vc: około 120 – około 108 p.n.e.: po zakończeniu działalności wytwórni

Eufranora II; zdobycie Marissy (111 r. p.n.e.); przed zniszczeniem Samarii (oblężenie od 110 r. p.n.e.) i Scytopolis,

Grupa VI: około 107 – około 88/86 p.n.e.: po zniszczeniu Samarii i Scytopolis; przed spustoszeniem Delos (88 r. p.n.e.) i Aten (86 r. p.n.e.),

Grupa VIIa: około 85 – około 40 p.n.e.: po spustoszeniu Delos i Aten; stemple i amfory późnych wariantów niespotykane we wcześniejszych kontekstach archeologicznych; przed spustoszeniem Rodos (43 r. p.n.e.); stemple typu monetarnego z godłem w postaci róży i przedstawienia Heliosa,

Grupa VIIb: około 40 p.n.e. – czasy Augusta: po spustoszeniu Rodos; stemple i amfory późnych wariantów niespotykane we wcześniejszych kontekstach archeologicznych; przed spustoszeniem Rodos; (43 r. p.n.e.); stemple typu monetarnego z godłem w postaci róży i przedstawienia Heliosa³⁶¹.

Przedstawiony przez Finkielsztejn system obniżonej chronologii stempli rodyjskich znalazł duże uznanie w środowisku specjalistów zajmujących się epigrafiką ceramiczną, choć poszczególni badacze zgłaszali zastrzeżenia odnośnie do niektórych aspektów jego pracy³⁶². Na chwilę obecną chronologia zaproponowana przez Finkielsztejn jest powszechnie przyjmowana, stosowana i uznana za najlepszy z istniejących systemów chronologii stempli rodyjskich. Należy jednakże pamiętać, że w swej pracy Finkielsztejn poddał detalicznej analizie jedynie okres pomiędzy 270 (początek podgrupy Ib) i 108 r. p.n.e. (koniec V grupy chronologicznej). Systemy stemplowania amfor rodyjskich zarówno we wcześniejszym, jak i późniejszym okresie zostały przez autora przedstawione i scharakteryzowane jedynie w skrótowej formie³⁶³. Z tego powodu poniżej przedstawiony zostanie szereg komentarzy do każdej z zaproponowanych przez Finkielsztejn grup chronologicznych.

I grupa chronologiczna (tab. 1)

Pierwsza grupa chronologiczna, podobnie jak w systemach chronologii opracowanych przez Grace i Empereura, rozdzielona została na trzy podgrupy.

³⁶¹ Finkielsztejn 2001a: 196, tab. 22, 1.

³⁶² Lund 2002; Conovici 2002–2003: 219–224; Badoud 2003: 579–587; Habicht 2003: 541–578; Lawall 2003: 131–133; Jöhrens 2005: 90–96.

³⁶³ Kac 2007: 210.

Podgrupa Ia

Do podgrupy Ia zaliczone zostały stemple w typie monetarnym oraz tzw. stemple proto-rodyjskie. Hipoteza Finkielsztejna, że odkryty na Delos³⁶⁴ okrągły stempel z wyobrażeniem kwiatu róży w centrum wydaje się być najwcześniejszym ze znanych stempli rodyjskich, jest w pełni uzasadniona³⁶⁵. Stempel ten włączony został do podgrupy Ia. Poza godłem na stemplu znajdują się jeszcze umieszczony powyżej niego etnikon Πόδιον oraz dwa inne atrybuty. Po prawej stronie godła znajduje się niejasne przedstawienie, być może pąk róży, a po lewej stronie kiść winogron oraz litera E. Stempel ten reprodukuje przedstawienia rewersu monet rodyjskich datowanych jeszcze na koniec IV w. p.n.e.³⁶⁶ Poza analogiami monetarnymi nie ma jednak innych argumentów na potwierdzenie takiego datowania stempli tego typu³⁶⁷. Znane są również inne stemple rodyjskie odpowiadające typowi monetarnemu³⁶⁸.

Zdaniem Finkielsztejna mniej więcej w tym samym czasie co stemple typu monetarnego pojawiają się również pierwsze stemple z imionami urzędników, określone przez autora jako stemple proto-rodyjskie³⁶⁹. Dostępne źródła pozwoliły mu zestawić jedynie wstępną listę eponimów podgrupy Ia, zawierającą 25 imion takich jak: Agelochos, Athanofilos, Antilochos I, Antinoos, Apaturios, Apollodotos, Aristodamos I, Aristokrates I, Ariston I, Damokles I, Damosthenes, Diopejthes, Et(-), Eukles I, Theufanes I, Kleagoras lub Klejagoras, Mentajos, Nikandros, Petapatros, Pythokritos I³⁷⁰, Sosidamos, Teleson, Tima(-)³⁷¹ i Timar(-)³⁷², Timo(-) oraz Timokrates I³⁷³.

³⁶⁴ Grace 1952: 535 et tab. XXI, 13.

³⁶⁵ Finkielsztejn 2001a: 53, § I.1; cf. Kac 2007: 210.

³⁶⁶ Grace jako pierwsza zwróciła uwagę na zbieżność przedstawień na omawianym stemplu i na monetach rodyjskich: Grace 1953: 127–128. Monety rodyjskie z analogicznym przedstawieniem: Head 1897: fig. XXXVI, 5; fig. XXXVI, 8; fig. XXXVI, 9; fig. XXXVI, 10. Head datował te monety na okres 400–333 p.n.e. Według nowszych badań Ashtoną tę serię monet należałoby odnieść do okresu końca IV w. p.n.e. i wiązać z oblężeniem Rodos przez Demetriusza, syna Antygona Jednookiego, w roku 305 p.n.e.: Ashton 1988: 85.

³⁶⁷ Conovici 2002–2003: 220.

³⁶⁸ Šelov 1956: 147, fig. 4,1 et p. 148–149; Finkielsztejn 2001a: fig. II, 39a–39b.

³⁶⁹ Finkielsztejn 2001a: 54, § I.2.

³⁷⁰ Jak dotychczas znany jest tylko jeden stempel tego eponima: Conovici 2000: 210.

³⁷¹ Conovici uważa, że jest to skrócona forma imienia Tima(sitheos) lub Timar(chos): Conovici 2002–2003: 220, n. 8. Obaj eponimowie należą do podgrupy chronologicznej Ib: Finkielsztejn 2001a: 94, tab. 2 et p. 188, tab. 17.

³⁷² Znane są również dwuwierszowe prostokątne stemple z tym imieniem występującym w formie skróconej oraz prostokątne jednowierszowe stemple z pełną formą genetywu imienia Timarchos: Kac 2002a: 159, fig. 2, 4a–v.

Spośród wyżej wymienionych eponimami byli niewątpliwie Antinoos, Apaturios, Aristokrates I oraz Mentajos, o czym świadczy fakt, że stemple z ich imionami współwystępowały ze stemplami producentów³⁷⁴. Najwcześniejszymi z tej czwórki eponimów byli najprawdopodobniej Aristokrates I i Apaturios, których imiona na stemplach wyrażone są w nominatiwie i bez określenia tytułatury urzędniczej³⁷⁵. Eponimami byli także bez wątpienia Apollodotos i Pythokritos I, o czym świadczy występująca na ich stemplach tytułatura eponimiczna³⁷⁶. W tym miejscu należy wspomnieć o jeszcze jednym imieniu, należącym bez wątpienia do eponima, którego działalność należałoby odnieść do podgrupy Ia – Ejni(-). Znany jest tylko jeden stempel tego eponima³⁷⁷. Odnośnie do pozostałych imion, zaklasyfikowanych przez Finkielsztejn jako imiona eponimów, brak jest takiej pewności³⁷⁸. Przykładowo występujące w skróconej formie na okrągłych, dwuwierszowych stemplach imię Timar(-) na wszystkich znanych egzemplarzach³⁷⁹ pojawia się bez ukazania tytułatury eponimicznej, co świadczy o tym, że mamy do czynienia raczej z producentem niż z eponimem³⁸⁰. Zdaniem Kaca jest to jeden z pośrednich dowodów na istnienie tzw. Wczesnej Grupy Producentckiej. Poza producentem Timarchosem należałoby do niej jeszcze producenci tacy jak Alkis(-), Aristion I i Epikra(tes), do których przypisać można okrągłe, dwuwierszowe stemple z imieniem oddanym w skróconej formie³⁸¹. Kac nie wyklucza możliwości, że z przedstawionej przez Finkielsztejn podgrupy Ia również inne imiona należałoby przypisać raczej producentom niż eponimom. Istnienie Wczesnej Grupy Producentckiej należy jednakże na chwilę obecną traktować jako hipotezę wymagającą dalszej weryfikacji³⁸².

Zdaniem Kaca i Monachowa stemple te zawierają imię jednego producenta, który w praktyce stemplowania amfor używał przynajmniej trzech różnych sztanc: Kac 2002a: 159, fig. 2, 4a–v; Monahov 1999: 482–483; cf. Conovici 2002–2003: 220, n. 8. W systemie chronologicznym Finkielsztejn został uwzględniony eponim o tym imieniu, lecz umiejscowiony został wśród eponimów z podgrupy chronologicznej Ib: Finkielsztejn 2001a: 94, tab. 2 et p. 188, tab. 17.

³⁷³ Finkielsztejn 2001a: 55, § I.3.

³⁷⁴ Finkielsztejn 2001a: 55, § I.3; cf. Kac 2007: 211.

³⁷⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 293 et p. 300; Kac 2002a: 161 et p. 162, fig. 3, 1a; 3, 4a.

³⁷⁶ Kac 2007: 211, n. 123; Conovici 2000: 210.

³⁷⁷ Jöhrens 1999a: no. 5; cf. Conovici 2002–2003: 220, n. 8.

³⁷⁸ Kac 2007: 211.

³⁷⁹ Škorpil 1904: no. 664; Škorpil 1914a: no. 24; cf. Monahov 1999: 482–483; Badal'anc 1978a: no. 60; Kolesnikov 1985: 78 et fig. 4, no. 162; Brašinskij 1980: 45 et p. 200, nos. 768–769.

³⁸⁰ Kac 2007: 211–212.

³⁸¹ Kac 2002a: 158–159; cf. Kac 2007: 212.

³⁸² Kac 2007: 212.

Podgrupa Ib

Do tej podgrupy zaklasyfikowanych zostało 25 eponimów³⁸³. Jednocześnie Finkielsztein wyznacza długość tego okresu na 24 lata³⁸⁴. Początek tej podgrupy chronologicznej wiązany jest przez niego z działalnością wytwórni ceramicznej Eufrona i współpracujących z nią 10 eponimów. Zostali oni rozdzieleni na trzy „pakiety” typologiczne. Pierwszy z nich (typ EN1), datowany na lata około 270 – około 268 p.n.e., zawiera stemple trzech eponimów: Bulagorasa, Polyaratosa i Fokiona (wymienieni w porządku alfabetycznym). Imię eponima jest tu poprzedzone prepozycją ἐπί i zapisane w pełnej formie genetiwu w dwóch pierwszych wersach legendy. Dwa kolejne wersy zajmuje imię producenta Eufrona poprzedzone prepozycją παρά. Typ drugi (EN2) reprezentują stemple tylko jednego eponima – Antileona. Są to trzywierszowe stemple, w których imię eponima, wyrażone w pełnej formie genetiwu, poprzedzone jest prepozycją ἐπί i zajmuje dwa pierwsze wersy legendy. W trzecim wersie legendy znajduje się wyrażone w pełnej formie genetiwu imię producenta Eufrona niepoprzedzone prepozycją παρά. Trzeci typ (EN3) to dwuwierszowe stemple, w których zarówno imię Eufrona, jak i poprzedzone prepozycją ἐπί imiona eponimów występują w skróconej formie. Typ ten reprezentowany jest przez stemple następujących eponimów: Agriosa, Aristona I, Kleonymosa I, Frasilasa i Chrysostratos³⁸⁵. Stemple eponimów podgrupy Ib, takich jak Antileon³⁸⁶, Chrysostratos³⁸⁷ i Agrios³⁸⁸, zostały odkryte wśród materiałów z kompleksu w Koroni. Pozwoliło to ustalić sekwencję następstwa sprawowania tej funkcji i wyznaczyć jej daty bezwzględne w odniesieniu do tej trójki eponimów³⁸⁹.

³⁸³ Finkielsztein 2001a: 94, tab. 2 et p. 188, tab. 17.

³⁸⁴ Finkielsztein 2001a: 196, tab. 22, 1. Przy założeniu, że każdy z eponimów sprawował swój urząd w przeciągu trwania roku kalendarzowego, otrzymujemy rozbieżność jednego roku. Oczywiście nie można wykluczyć przypadku, że kadencja któregoś z urzędników uległa skróceniu np. z powodu jego śmierci, a na jego miejsce powołana została nowa osoba. Sytuację taką w tym konkretnym przypadku rozważać można jedynie czysto teoretycznie, jako hipotezę, gdyż nieznanne są dane źródłowe mogące to potwierdzić.

³⁸⁵ Finkielsztein 2001a: 56, § II.1, cf. Jöhrens 2005: 95.

³⁸⁶ Vanderpool et al. 1962: 41, no.64.

³⁸⁷ Vanderpool et al. 1962: 33, no. 5 et no. 11; p. 41, no. 60 [?] et nos. 62–63 et p. 48, no. 81.

³⁸⁸ Vanderpool et al. 1962: 35–36, no. 27.

³⁸⁹ Finkielsztein 2001a: 57, § II.1 et p. 188, tab. 17 – zaproponowane tu datowanie działalności trzech ostatnich eponimów serii Koroni przypada na lata 267–265 p.n.e. W artykule z roku 1995 Finkielsztein zaproponował inną chronologię działalności eponimów Antileona, Chrysostratos i Agriosa, tj. 263–261 p.n.e.: Finkielsztein 1995:

W czasie sprawowania urzędu kapłana Heliosa przez eponimów końca serii Koroni działalność rozpoczęła wytwórnia ceramiczna Hierotelesa³⁹⁰. W tym i kilku sąsiednich warsztatach ceramicznych na terytorium Perei Rodyjskiej w procesie stemplowania amfor wykorzystywane były stemple odnoszone do tzw. *button group*³⁹¹. Są to okrągłe stemple, w których legenda otacza znajdującą się w centrum wypukłą kropkę. Stemple tego typu były wykorzystywane w wytwórni Hierotelesa na przestrzeni ponad 30 lat, zarówno przy eponimach należących do I grupy chronologicznej, jak i odniesionych do początków drugiego okresu chronologicznego³⁹². Szczegółowa analiza stylistyczna stempli należących do tzw. *button group* pozwoliła Finkielsztejnowi wydzielić grupę 14 eponimów, znanych z koneksji z producentami serii Koroni, i umieścić ich w końcowej fazie podgrupy chronologicznej Ib. Brak dobrze datowanych kompleksów z tego okresu nie pozwolił autorowi na ustalenie chronologii względnej sprawowania urzędu przez owych 14 eponimów. Z tego powodu Finkielsztejn umieścił ich w ramach podgrupy Ib w porządku alfabetycznym. Wyjątek stanowi jedynie eponim Epicharmos, którego stemple nie występują co prawda na amforach wyprodukowanych w warsztacie ceramicznym Eufrona, lecz znane są z amfor współczesnego Eufronowi producenta Sotasa I. Poza Epicharmosem do grupy eponimów znanych ze stempli należących do *button group* i datowanych na podgrupę chronologiczną Ib Finkielsztejn zaliczył eponimów Hagemona, Aristanaksa I, Aristarchosa, Bulakrinesa, Hippoklesa,

280. Zdaniem Badouda rozbieżności te wynikają z tego, że Finkielsztejn przyjął nieprawidłowe daty wojny chremonidejskiej. Badacz ten uważa, że wojna ta miała miejsce w latach 267/266–262/261 p.n.e. Badoud sądzi również, iż stemple Antileona, Chrysostratosa i Agriosa są współczesne odkrytym w Koroni ptolemejskim monetom datowanym na 267/266 lub 265/264 p.n.e. Fakty te jego zdaniem potwierdzają nowszą propozycję datowania eponimów serii Koroni zaproponowaną przez Finkielsztejną: Badoud 2003: 584–585; cf. Dobosz 2010: 106.

³⁹⁰ Finkielsztejn 2001a: 74 sq., § II.3; cf. Kac 2007: 213. Jöhrens zwraca uwagę na fakt, iż jak dotąd nieznanne są koneksje pomiędzy eponimem Chrysostratosem i producentem Hierotelesem. Koneksje Agrios–Hieroteles oraz Aristion–Hieroteles występują na okrągłych stemplach z rozetką w centrum i są dobrze poświadczone w materiale archeologicznym: Jöhrens 2005: 95, cf. Empereur, Tuna 1989: 293sq., fig. 15, 1.2.

³⁹¹ Lista producentów rodyjskich posiadających swe pracownie ceramiczne na terytorium Perei została doprecyzowana w poświęconym tej tematyce artykule Amphora Production in the Rhodian Peraea in the Hellenistic Period: Şenol et al. 2004: 353–359.

³⁹² Po raz pierwszy lista eponimów, których stemple należą do tzw. *button group*, zaproponowana została przez Grace: Grace 1963: 319. Lista ta uległa uzupełnieniu dzięki wykopaliskom przeprowadzonych na terenie warsztatu Hierotelesa: Empereur, Tuna 1989: 295; cf. Finkielsztejn 2001a: 184.

Hippostratos, Isodotos, Polykles, Timarchos, Timasitheos, Filodamos I oraz Agestratos I i Timostratos³⁹³.

Zaproponowana przez Finkielsztejn chronologia bezwzględna eponimów podgrupy Ib przedstawia się w następujący sposób:

270–268 p.n.e.	Bulagoras Polyaratos I Fokion
267 p.n.e.	Antileon
266 p.n.e.	Chrysostratos
265 p.n.e.	Agrios
264 p.n.e.	Aristion
263 p.n.e.	Kleonymos I
262-247 p.n.e.	Frasilas Lysandros Epicharmos Hagemon Aristanaks I Aristarchos Bulakrines Hippokles Hippostratos Isodotos Polykles Timarchos Timasitheos Filodamos I Agestratos I Timostratos
246 p.n.e.	Lykaon ³⁹⁴ .

³⁹³ Finkielsztejn 2001a: 93 et p. 94, tab. 2; cf. Kac 2007: 213–214. Zdaniem Jöhrensa pierwszym z eponimów znanym ze stempli należących do tzw. button group był Kleonymos I. Ostatnim eponimem reprezentującym tę serię był według opinii Jöhrensa Filodamos I: Jöhrens 2005: 95.

³⁹⁴ Finkielsztejn 2001a: 188, tab. 17.

Zdaniem Jöhrensa zaproponowana przez Finkielsztejn chronologia bezwzględna podgrupy Ib wymaga pewnych korektur w szczególności w odniesieniu do okresu 261–246 p.n.e.³⁹⁵. Zmiany zaproponowane przez Jöhrensa przedstawiają się w następujący sposób (tab.2):

261 p.n.e.	Filodamos I
260 p.n.e.	Lysandros
259 p.n.e.	Epicharmos
258 p.n.e.	Timarchos
257 p.n.e.	Hagemon
256 p.n.e.	Aristanaks I
255 p.n.e.	Hippokles
254 p.n.e.	Polykles
253 p.n.e.	Timostratos
252–248 p.n.e.	Agestratos I
	Aristarchos
	Bulakrines
	Hippostratos
	Timasitheos
247 p.n.e.	Isodotos
246 p.n.e.	Lykaon ³⁹⁶ .

Kolejność sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów w okresie 270–262 p.n.e. (od Bulagorasa do Frasilasa) Jöhrens pozostawia bez zmian.

Conovici zwraca uwagę na fakt, że z działalnością wytwórni ceramicznej Eufrona powiązać należy również eponima o imieniu Tima(-) – Timarchosa lub Timotheosa³⁹⁷. Znany jest bowiem stempel o odwróconej legendzie Παρά Εϋφ(-) | Ἐπί Τιμα(-)³⁹⁸. Obu tych eponimów Finkielsztejn lokuje w swojej podgrupie Ib, lecz łączy ich jedynie z działalnością wytwórni producenta Hierotelesa.

³⁹⁵ Jöhrens 2005: 95 et p. 96, fig. 9.

³⁹⁶ Jöhrens 2005: 96, fig. 9.

³⁹⁷ Conovici 2002–2003: 220–221.

³⁹⁸ Lazarov 1974: 49, no. 67 et tab. 5, 67. Mimo iż stempel jest w całości czytelny, Łazarow podaje lekturę: Ἐπί Τιμα, nie informując ani o obecności pierwszego wersu legendy, ani o fakcie, że grafia stempla przebiega od prawej do lewej strony pola epigraficznego.

Prawdopodobnie do podgrupy Ib należałoby włączyć również nieznanego Finkielsztejnowi eponima o imieniu Arte(-)³⁹⁹. Jego stemple typologicznie odpowiadają stemplom producenta Eufrona, zaklasyfikowanym przez Finkielsztejna do typu EN3. Co za tym idzie, czas trwania podgrupy Ib powinien zostać wydłużony o kolejny rok.

Stemple, na których obok imienia producenta Eufrona występuje imię eponima Lysandrosa, zdaniem Finkielsztejna reprezentują bliżej nieokreślony typ⁴⁰⁰.

Podgrupa Ic

Okres, w którym produkcja amfor rodyjskich odbywała się jednocześnie zarówno w wytwórni Hierotelesa, jak i w warsztatach ceramicznych należących do Aksiosa i Zenona I, został przez Finkielsztejna odniesiony do podgrupy Ic. Obejmuje on działalność 12 eponimów i datowany jest na lata 246–235 p.n.e.⁴⁰¹ Okres ten otwiera działalność eponima Lykaona. Następnie w porządku chronologicznym wymienieni są następujący urzędnicy: Ajnesidamos I, Pejthiadas, Polycharmos, Hagesis, Filinos, Sthenelas, Eufnanoridas, Theodoros I, Damokrates I, Timokles I oraz Aretakles⁴⁰².

II grupa chronologiczna (tab. 3)

Za dolną granicę II grupy chronologicznej uznano wprowadzenie do legendy stempla nazwy miesiąca kalendarza rodyjskiego⁴⁰³. W wyniku rewizji chronologii stempli rodyjskich, dokonanej jeszcze przez Grace, wprowadzenie miesiąca do legendy stempli nastąpić miało około roku 240 p.n.e.⁴⁰⁴ Finkielsztejn, biorąc pod uwagę liczbę znanych mu eponimów należących do I grupy chronologicznej, przesunął tę datę o sześć lat, na rok 234 p.n.e.⁴⁰⁵ Do drugiej grupy w swym systemie chronologicznym autor ten zaliczył 36 eponimów

³⁹⁹ Kac 2002a: 162–163; cf. Kac 2007: 212. W literaturze przedmiotu znane są dwa stemple tego eponima. Jeden z nich został opublikowany jeszcze przez Dumonta: Dumont 1872: 82, no. 44. Drugi stempel znaleziony został w Tanais i był kilkakrotnie publikowany: Leont'jev 1854: 436: Ἐπί Ἀρτε / Ἀρισσοῦ; Pridik 1917: 110, no. 195; Šelov 1975 : no. 72.

⁴⁰⁰ Finkielsztejn 2001a: 56, § II.1; cf. Empereur, Tuna 1989: 295, no. 14.

⁴⁰¹ Finkielsztejn 2001a: 188, tab. 17 et p. 189, § II.3.

⁴⁰² Finkielszten 2001: 94, tab. 2; cf. 188, tab. 17.

⁴⁰³ Conovici uważa, że na stemplach takich eponimów jak Heksakestos, Daemon, Nikon oraz Filokrates, odnoszonych wcześniej do grupy chronologicznej I, nazwa miesiąca pojawia się wyjątkowo i w większości przypadków nie jest dobrze potwierdzona w materiałach źródłowych: Conovici 2002–2003: 221, n. 16.

⁴⁰⁴ Grace 1974b: 197.

⁴⁰⁵ Finkielsztejn 2001a: 181–182, § I.6.3.

rozdzielonych na trzy podgrupy. Należy tu podkreślić, że przedstawiona przez Finkielsztejn propozycja względnej chronologii poszczególnych eponimów włączonych do II grupy chronologicznej oparta jest wyłącznie na analizie typologicznej samych stempli. Jak dotychczas nie są bowiem znane kompleksy archeologiczne, pozwalające dokładnie datować i grupować eponimów z tego właśnie okresu⁴⁰⁶. Przedstawiona przez Finkielsztejn koncepcja kolejności sprawowania funkcji eponima przez poszczególnych urzędników włączonych do II grupy chronologicznej w wielu aspektach nosi charakter umowny i powinna być traktowana jako hipoteza. Zaznaczyć jednak należy, że naznaczona przez niego logika rozwoju typologicznego legend stempli rodyjskich wydaje się przekonująco i wystarczająco uargumentowana materiałem archeologicznym⁴⁰⁷.

Podgrupa IIa

Do tej podgrupy chronologicznej Finkielsztejn zaliczył 15 eponimów. Ich stemple występują na późnych seriach amfor pochodzących z wytwórni producentów Hierotelesa oraz Zenona I. Poza tym do grupy tej należą również eponimowie współpracujący z innymi warsztatami ceramicznymi, stosującymi prostokątne stemple z godłem w postaci schematycznego przedstawienia dysku słonecznego, będącego symbolem boga Heliosa. Przedstawiona przez Finkielsztejn chronologia względna sprawowania funkcji przez eponimów podgrupy IIa prezentuje się następująco: Heksakestos, Filonidas, Eukles II, Kallikrates I, Nikasagoras Starszy, Aristes, Daemon, Nikon, Filokrates, Pausanias I, Kallikratidas I, Ksenaretos, Aristejdas I, Hagesippos i jako ostatni Timoklejdas⁴⁰⁸.

W przypadku eponima Filonidasa, którego imię występuje na stemplach zarówno w formie $\Phi\iota\lambda\omega\nu\acute{\iota}\delta\alpha$, jak i $\Phi\iota\lambda\omega\nu(\iota)\delta\alpha$, Finkielsztejn dopuszcza możliwość, że mamy do czynienia z dwoma różnymi eponimami. Pomimo różnic typologicznych pomiędzy stemplami z takimi zapisami tego imienia Finkielsztejn nie wydzieliła dwóch eponimów⁴⁰⁹. Innego zdania jest Conovici, który uważa, iż stemple z pełnym zapisem imienia w formie $\Phi\iota\lambda\omega\nu\acute{\iota}\delta\alpha$ należą do późniejszego eponima – Filonidasa. Stemple, w których zdaniem Finkielsztejna występuje niepełna/oboczna forma zapisu, Conovici przypisuje eponimowi Filondasowi, którego działalność łączy właśnie z podgrupą IIa⁴¹⁰.

⁴⁰⁶ Finkielsztejn 2001a: 180; cf. Kac 2007: 214.

⁴⁰⁷ Kac 2007: 215.

⁴⁰⁸ Finkielsztejn 2001a: 105sq.

⁴⁰⁹ Finkielsztejn 2001a: 106, § II, 10; cf. Badoud 2003: 587.

⁴¹⁰ Conovici 2002–2003: 221.

Podgrupa IIb

Podgrupa ta obejmuje okres działalności 10 eponimów, których imiona występują zarówno na stemplach należących do tzw. *button group* (Onasandros, Sochares, Ajschylinos, Aglokritos, Thrasydamos, Polykrates i Charmokles), jak i stemplach odnoszonych przez Finkielsztejn do tzw. *pseudo-button group* (Simylinos, Ksenostratos i Ksenofantos I). Są to okrągłe stemple, w których nie występuje wypukła kropka pośrodku, a legenda otacza puste pole. Pierwszych siedmiu eponimów podgrupy IIb, zaczynając od Onasandrosa, znanych jest również ze stempli z godłem w postaci schematycznie przedstawionego dysku słonecznego. Imiona trzech ostatnich eponimów podgrupy IIb na stemplach tego typu nie występują⁴¹¹.

Podgrupa IIc

W ramach tej podgrupy chronologicznej Finkielsztejn umieszcza 11 eponimów, sprawujących swój urząd w następującej kolejności: Eufranor, Mytion, Harmosilas, Aristonidas, Archokrates I, Astymedes I, Theufanes II, Theudoros II, Eukratidas, Klearchos i Pausanias II. Pierwszych pięciu z nich znanych jest ze stempli typu *pseudo-button group*. W prostokątnych stemplach wszystkich eponimów włączonych do podgrupy IIc często spotykane jest godło w postaci schematycznie wyobrażonej głowy Heliosa w *corona radiata*⁴¹².

Pewne zmiany w kolejności sprawowania urzędu przez poszczególnych eponimów podgrupy IIc zaproponował Conovici. Jego zdaniem eponim Pausanias II powinien zostać przesunięty przed eponima Theufanesa II. Do podgrupy IIc powinien też zostać włączony eponim Sostratos, którego Finkielsztejn umieścił w ramach swojej podgrupy IIIa⁴¹³.

⁴¹¹ Finkielsztejn 2001a: 111, § II.12 et p. 112, tab. 4.

⁴¹² Finkielsztejn 2001a: 111, § II.12 et p. 112, tab. 4.

⁴¹³ Conovici 2002–2003: 222. Propozycja przeniesienia eponima Sostratosa z podgrupy IIIa do podgrupy IIc wydaje się być w pełni uzasadniona. Stemple tego eponima nie zostały bowiem odkryte ani w kompleksie pergamońskim: Schuchhardt 1895: 423–499, cf. Börker 1998: 3–69, ani w zbliżonym do niego chronologicznie kompleksie odkrytym w studni na agorze w Olbii: Levi 1964: 225–280. Dodatkowo znane są stemple Sostratosa z godłem w postaci głowy Heliosa: Sztetyllo 2000: no. 43, cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 302 no. E 1 et p. 303, no. E 5.

III grupa chronologiczna (tab. 4)

W skład III grupy chronologicznej włączonych zostało 36 eponimów rodyjskich. Są to przede wszystkim eponimowie, których stemple znane są z kompleksu pergamońskiego⁴¹⁴. Kolejność sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów bazuje na wnioskach zaproponowanych jeszcze przez Grace⁴¹⁵.

Conovici uważa jednak, iż biorąc pod uwagę fakt występowania na stemplach eponimów tej grupy nazwy, cyklicznie wprowadzanego do kalendarza rodyjskiego, miesiąca interkalowanego, nie można zgodzić się z zaproponowaną przez Finkielsztejn chronologią względną. Uwaga ta odnosi się przede wszystkim do eponimów, których imiona występują na stemplach z nazwą miesiąca Πόννομος δεύτερος, a umieszczonych w systemie Finkielsztejn bezpośrednio po sobie. Są to następujące pary lub trójki eponimów:

Tharsipolis – Sodamos – Sostratos (podgrupa IIIa),

Damothemis – Iasikrates (podgrupa IIIa),

Pratofanes – Kratidas (podgrupa IIIb),

Filodamos II – Kleonimos II (podgrupa IIIb) – Agemachos (podgrupa IIIc),

Kleukrates – Symmachos – Nikasagoras I (podgrupa IIId),

Aristodamos II – Archilaidas (podgrupa IIIe),

Agestratos II (podgrupa IIIe) – Pejsistratos (podgrupa IVa)⁴¹⁶.

Podgrupa IIIa

Do tej podgrupy zaliczonych zostało dziewięciu eponimów: Dorkylidas, Aglumbrotos, Tharsipolis, Sodamos, Sostratos, Klejtomachos, Thestor, Damothemis oraz Iasikrates⁴¹⁷. Stemple sześciu z nich (za wyłączeniem Tharsipolisa, Sodamosa i Sostratosa) zostały odkryte wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego⁴¹⁸. W trakcie wykopalisk prowadzonych

⁴¹⁴ Wyczerpująca analiza kompleksu pergamońskiego została przeprowadzona przez Lawalla: Lawall 2002: 295–324. Rezultaty osiągnięte przez tego badacza potwierdziły prawidłowość konkluzji Finkielsztejn odnośnie do III grupy chronologicznej: Lawall 2002: 318; cf. Dobosz 2010: 101.

⁴¹⁵ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.4.

⁴¹⁶ Conovici 2002–2003: 222.

⁴¹⁷ Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

⁴¹⁸ Znaleźiska z Pergamonu odpowiednio: Dorkylidas: Schuchhardt 1895: no. 1010, cf. Börker 1998: no. 184; Aglymbrotos: Schuchhardt 1895: no. 803, cf. Börker 1998: no. 29; Klejtomachos: Schuchhardt: no. 1086, cf. Börker 1998: no. 246; Thestor: Schuchhardt 1895: nos. 1032–1035, cf. Börker 1998: nos. 197–201; Damothemis: Schuchhardt 1895: no. 979, cf. Börker 1998: no. 166; w depozycie pergamońskim odkryty został

przez archeologów ze Szkoły Francuskiej w Atenach na terenie portyku Filipa V na Delos również odkryto stemple z imionami niektórych eponimów podgrupy IIIa⁴¹⁹.

Podgrupa IIIb

Tworzą ją imiona ośmiu eponimów: Ksenofanesa, Pratofanesa, Kratidasa, Hierona I, Archokratesa II, Timasagorasa, Filodamosa II i Kleonymosa II⁴²⁰. Stemple tych eponimów odkryte zostały nie tylko w kompleksie pergamońskim⁴²¹, lecz wchodziły również w skład materiałów tworzących kompleks z Villanova⁴²².

Podgrupa IIIc

Tworzą ją eponimowie, których stemple nie występowały w kompleksie z Villanova. Sprawowali oni swe funkcje w okresie początków działalności wytwórni ceramicznej Damokratesa I. W tym czasie w warsztacie tego producenta nie stosowano jeszcze stempli pomocniczych, występujących obok okrągłych stempli z przedstawieniem kwiatu róży w centrum⁴²³. Proponowana przez Finkielsztejn kolejność sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów podgrupy IIIc przedstawia się następująco: Agemachos, Archidamos, Ajnesidamos II, Ajnetor, Kallikrates II i jako ostatni Damokles II⁴²⁴.

jeszcze jeden stempel eponima Damothemisa, niewłączony przez Schuchhardta do publikacji materiałów kompleksu: Börker 1998: no. 165; Iasikrates: Schuchhardt 1895: no. 1036, cf. Börker 1998: no. 202.

⁴¹⁹ Kac 2007: 215.

⁴²⁰ Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

⁴²¹ Znaleźiska z Pergamonu odpowiednio: Ksenofanes: Schuchhardt 1895: nos. 1149–1154, cf. Börker 1998: nos. 289–296; Pratofanes: Schuchhardt 1895: nos. 1166–1167, cf. Börker 1998: nos. 304–306; Kratidas: Schuchhardt 1895: nos. 1112–1119, cf. Börker 1998: nos. 274–279; Hieron I: Schuchhardt 1895: nos. 1040–1049, cf. Börker 1998: nos. 203–214; Archokrates II: Schuchhardt 1895: nos. 967–977, cf. Börker 1998: nos. 151–164; Timasagoras: Schuchhardt 1895: nos. 1194–1203, cf. Börker 1998: nos. 322–330; Filodamos II: Schuchhardt 1895: nos. 1213–1220, cf. Börker 1998: nos. 331–340; Kleonymos II: Schuchhardt 1895: nos. 1097–1108, cf. Börker 1998: nos. 260–273.

⁴²² Znaleźiska z Villanova odpowiednio: Ksenofanes: Maiuri 1921–1922: nos. XVIII–XXII; Pratofanes: Maiuri 1921–1922: nos. XXIII–XXVI; Kratidas: Maiuri 1921–1922: nos. IX–XVII; Hieron I: Maiuri 1921–1922: nos. I–VIII; Archokrates II: Maiuri 1921–1922: nos. XXVII–XXVIII; Timasagoras: Maiuri 1921–1922: nos. XXIX–XXX; Filodamos II: Maiuri 1921–1922: no. XXXI; Kleonymos II: Maiuri 1921–1922: no. XXXII.

⁴²³ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.4.

⁴²⁴ Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

Podgrupa IIIId

Do podgrupy IIIId zaliczeni zostali eponimowie, których stemple odkryte zostały w kompleksie Środkowej Stoi w Atenach: Kallikratidas II, Kleukrates I, Symmachos, Nikasagoras I, Theajdetos oraz Athanodotos⁴²⁵. W okresie objętym przez ramy chronologiczne podgrupy IIIId w warsztacie ceramicznym Damokratesa I wprowadzona zostaje praktyka umieszczania na amforach stempli pomocniczych. Są to przeważnie kwadratowe lub prostokątne, rzadziej okrągłe, niewielkich rozmiarów stemple⁴²⁶. Zawierają one jedną lub więcej liter (czasami zestawionych z gwiazdką), monogramy lub przedstawienia anepigraficzne⁴²⁷. Znane są także stemple pomocnicze z pełną formą zapisu imienia Efesos w genetiwie⁴²⁸. Stemple te z reguły umieszczane były przy górnym przylepie imadła amfory, na jego bocznej powierzchni⁴²⁹.

Podgrupa IIIe

Do podgrupy IIIe Finkielsztejn zaklasyfikował eponimów, których stemple odkryto w kompleksie pergamońskim. Jednocześnie stemple z ich imionami nie zostały zarejestrowane wśród materiałów z depozytu Środkowej Stoi w Atenach. Kolejność eponimów w obrębie podgrupy IIIe bazuje na kryteriach takich jak analiza stylistyczna stempli, liczba stempli każdego z eponimów zarejestrowana w kompleksie pergamońskim oraz kolejność alfabetyczna. Ta ostatnia nie została zachowana w przypadku eponima Agestratos II, którego stemple wykazują zbieżność stylistyczną ze stemplami eponima Pejsistratos, należącego do IV grupy chronologicznej. W związku z tym Agestratos II umieszczony został jako ostatni wśród eponimów podgrupy IIIe. Kolejność alfabetyczna eponimów zaburzona została także w przypadku Aristodamosa II, umieszczonego na liście pomiędzy Aristonem II i Archilaidasem. W tym wypadku Finkielsztejn przypuszcza, że na podstawie stempla odkrytego w Gadarze na

⁴²⁵ Grace 1985: 8. Stemple wszystkich sześciu eponimów znanych ze znalezisk ze Środkowej Stoi w Atenach odkryte zostały również w kompleksie pergamońskim: Kallikratidas II: Schuchhardt 1895: nos. 1063–1082, cf. Börker 1998: nos. 223–245; Kleukrates I: Schuchhardt 1895: nos. 1087–1096, cf. Börker 1998: nos. 247–259; Symmachos: Schuchhardt 1895: nos. 1173–1187, cf. Börker 1998: nos. 307–321; Nikasagoras I: Schuchhardt 1895: nos. 1139–1145, cf. Börker 1998: nos. 280–287; Theajdetos: Schuchhardt 1895: nos. 1022–1031, cf. Börker 1998: nos. 185–196; Athanodotos: Schuchhardt 1895: nos. 809–819, cf. Börker 1998: nos. 30–41.

⁴²⁶ Palaczyk 2000: 398. Zdaniem Szelowa stemple pomocnicze są niemal zawsze kwadratowe: Šelov 1956: 136; Šelov 1966: 663.

⁴²⁷ Šelov 1956: 136; Šelov 1966: 663; Palaczyk 2000: 398.

⁴²⁸ Gentili 1958: no. 122, 12; Šelov 1956: no. 41, 140; cf. Palaczyk 2000: 398; Palaczyk 1999: 68–69.

⁴²⁹ Šelov 1956: 136; Šelov 1966: 663; Badal'janc 1973: 49; Grace 1985: 8; Palaczyk 2000: 398.

terytorium współczesnej Jordanii można założyć, iż Aristodamos II sprawował funkcję eponima bezpośrednio przed Archilaidasem. Stempel odkryty w Gadarze jest bowiem przykładem zabytku odcisniętego za pomocą przerabianej sztancy lub sztancy wykonanej z błędem. Znajdujące się na stemple imię eponima występuje w następującej formie: Ἀριστολαιδας. Wygląda na to, że wykonawca sztancy pozostawił początek imienia wcześniejszego eponima a następnie umieścił końcówkę imienia następnego urzędnika sprawującego tę funkcję⁴³⁰. Zaproponowana przez Finkielsztejn kolejność sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów przedstawia się następująco: Aratofanes I, Aristejdas II, Ariston II, Aristodamos II, Archilaidas, Ksenofon oraz Agestratos II⁴³¹.

IV grupa chronologiczna (tab. 5)

Dzięki zmianie chronologii bezwzględnej III grupy chronologicznej i przesunięciu jej datowania na lata 198–161 p.n.e. Finkielsztejnowi udało się zapełnić lukę w liście eponimów IV grupy chronologicznej. Wcześniej do tej właśnie grupy zaliczonych było jedynie 14 eponimów, przy czym jej ramy czasowe obejmowały okres 29 lat⁴³².

Podgrupa IVa

Podgrupę tę tworzą eponimowie, których stemple odkryto w trakcie badań wykopaliskowych na terenie Stoi Attalosa. Stemple tych eponimów nie są znane w formie romboidalnej, związanej z działalnością wytwórni ceramicznej Theumnastosa⁴³³. Do podgrupy IVb Finkielsztejn zaliczył, w kolejności sprawowania funkcji, następujących eponimów: Pejsistratosa, Damajnetosa, Timurrodosa, Aristomachosa I, Heragorasa, Sosikleasa i Gorgona⁴³⁴.

John Lund zwrócił uwagę na fakt, że zaproponowana przez Finkielsztejn chronologia bezwzględna działalności eponima Aristomachosa I może wymagać weryfikacji⁴³⁵. Zdaniem Finkielsztejn, datującego działalność Aristomachosa I pomiędzy 159–158 p.n.e. a 154/153 p.n.e., stemple tego eponima nie występowały wśród znalezisk z Kartaginy⁴³⁶. Nowsze

⁴³⁰ Finkielsztejn 2001a: 125, § III.4.

⁴³¹ Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

⁴³² Kac 2007: 216.

⁴³³ Finkielsztejn 2001a: 129, § III.8.

⁴³⁴ Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8.

⁴³⁵ Lund 2002.

⁴³⁶ Finkielsztejn 2001a: 128, § III. 7.

wykopaliska ekspedycji niemieckiej przyniosły jednakże stempel Aristomachosa I odkryty w kontekście sugerującym datowanie bliskie początkowi trzeciej wojny punickiej⁴³⁷.

Podgrupa IVb

Do tej podgrupy zaliczeni zostali eponimowie, których stemple występowały w warstwach związanych ze zniszczeniami Kartaginy i Koryntu w roku 146 p.n.e. Dodatkowym argumentem wydzielenia podgrupy IVb był fakt, że wszyscy włączeni w jej ramy eponimowie pełnili tę funkcję w okresie działalności warsztatu ceramicznego Theumnastosa, stosującego romboidalne sztance w praktyce stemplowania amfor⁴³⁸. Zaproponowana przez Finkielsztejn kolejność sprawowania funkcji przez eponimów podgrupy IVb prezentuje się następująco: Pausanias III, Ksenofantos II, Eudamos, Pythodoros, Pythogenes, Aleksimachos i Autokrates I⁴³⁹.

V grupa chronologiczna (tab. 6)

Zdaniem Finkielsztejn analiza materiałów epigrafiki ceramicznej, pochodzących z badań wykopaliskowych prowadzonych na stanowiskach położonych na terytorium dzisiejszego Izraela, takich jak Jerozolima, Gezer, Marissa, Samaria czy Scytopolis, dowodzi, że chronologia bezwzględna V grupy chronologicznej ustalona przez Grace (145–108 p.n.e.) powinna pozostać bez zmian. Finkielsztejn, przeprowadziwszy szczegółową analizę źródeł archeologicznych oraz analizę typologiczną stempli eponimów wchodzących w skład V grupy chronologicznej, podjął próbę rozdzielenia jej na trzy podgrupy⁴⁴⁰. Zdaniem Palaczyka, który poddał analizie okrągłe stemple z przedstawieniem głowy Heliosa, kolejność sprawowania funkcji przez eponimów V grupy chronologicznej wyglądała odmiennie od tej prezentowanej w systemie Finkielsztejn (tab. 7)⁴⁴¹.

Podgrupa Va

Do tej podgrupy zaliczeni zostali eponimowie, których stemple typologicznie odpowiadają tym znanym jeszcze z czasów IV grupy chronologicznej. Imiona tych eponimów

⁴³⁷ Niemeyer et al. 1995: 490, n. 29.

⁴³⁸ Finkielsztejn 2001a: 129sq., § III.8.

⁴³⁹ Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8.

⁴⁴⁰ Finkielsztejn 2001a: 157, §IV.6; cf. Kac 2007: 217.

⁴⁴¹ Palaczyk 2001: 328–329. Zdaniem Palaczyka początek V grupy chronologicznej powiązać należy z początkiem oblężenia Kartaginy w roku 149 p.n.e.; cf. Finkielsztejn 2004: 118.

nie występują już na okrągłych stemplach z wyobrażeniem głowy Heliosa w centralnej części pola epigraficznego⁴⁴². Są to następujący eponimowie: Timodikos, Astymedes II, Anaksandros, Tejsagoras, Aristogejtos, Anaksibulos, Lafejdes, Aleksiadas, Thersandros, Aristakos, Andrias oraz Archembrotos I⁴⁴³.

Podgrupa Vb

Podgrupa ta obejmuje okres działalności 12 eponimów, z których niemal wszyscy współpracowali z producentem Eufranorem II⁴⁴⁴. Zaproponowana przez Finkielsztejn chronologia względna podgrupy Vb przedstawia się następująco: Andronikos, Nikasagoras II, Kallikrates III, Aristogenes, Timotheos, Leontidas, Klenostratos, Polyaratos II, Tejsamenos, Aristratos, Tejmagoras I oraz Hieron II⁴⁴⁵.

Podgrupa Vc

W tej podgrupie umieszczeni zostali eponimowie, których stemple występowały w warstwach destrukcji stanowisk takich jak Marissa, Samaria i Scytopolis⁴⁴⁶. Finkielsztejn proponuje następującą kolejność sprawowania funkcji przez eponimów podgrupy Vc: Archinos, Euanor, Aristopolis, Aristombrotidas, Ajschinas, Archibios, Hestiajos, Nausippos, Aristanaks II, Aristejdas III, Damon, Aratofanes II i Agoranaks⁴⁴⁷.

VI i VII grupy chronologiczne (tab. 8–10)

Chronologia VI⁴⁴⁸ i VII grupy została przez Finkielsztejn rozpatrzona sumarycznie. Złożyło się na to kilka przyczyn. Pierwszą z nich jest fakt, że autor dysponował stosunkowo niewielką bazą źródłową. Stemple datowane na czasy VI i VII grupy chronologicznej występują bowiem niezbyt licznie w materiałach epigraficznych z wykopalisk na terenie

⁴⁴² Finkielsztejn 2001a: 157, § IV.6.

⁴⁴³ Finkielsztejn 2001a: 155, tab. 12, 1.

⁴⁴⁴ Finkielsztejn 2001a: 157, § IV.6.

⁴⁴⁵ Finkielsztejn 2001a: 155–156, tab. 12, 1–12, 2.

⁴⁴⁶ Finkielsztejn 2001a: 169, § I.2.2.2.

⁴⁴⁷ Finkielsztejn 2001a: 156, tab. 12, 2.

⁴⁴⁸ W V i VI grupie chronologicznej występują okrągłe stemple z godłem w postaci głowy Heliosa. Ich analiza została przeprowadzona przez Palaczyka. Na podstawie jej wyników autor przedstawił propozycję chronologii względnej tego okresu, podając precyzyjnie kolejność sprawowania funkcji przez niektórych eponimów tej grupy w latach 107–89 p.n.e. (tab. 11): Palaczyk 2001: 329.

południowego Lewantu. Stemple z tego właśnie regionu stanowiły główną podstawę do zbudowania szeregu wywodów Finkielsztejna. Druga przyczyna to fakt, że typy późnych stempli rodyjskich charakteryzują się znacznie mniejszym zróżnicowaniem niż stemple należące do wcześniejszych serii. Z wyżej wymienionych powodów Finkielsztejn ograniczył się jedynie do zestawienia wstępnej listy imion eponimów VI oraz VII grupy chronologicznej. Wyraził on jednak swoje przekonanie o konieczności podziału ostatniej grupy chronologicznej na dwie podgrupy. Granica pomiędzy nimi znajdować się powinna około 43–40 r. p.n.e.⁴⁴⁹ Problematiczny jest fakt, że przedstawione przez Finkielsztejna spisy eponimów obu grup chronologicznych zawierają tylko 62 imiona, z których 18 zostało odniesionych do VI grupy chronologicznej (107–88/86 p.n.e.)⁴⁵⁰, a 28 do podgrupy VIIa (85–40 p.n.e.)⁴⁵¹. Pozostałych 16 imion zdaniem Finkielsztejna należy do eponimów, którzy mogli sprawować swą funkcję jeszcze w czasach VI grupy chronologicznej lub już w okresie VIIa⁴⁵². Zaprezentowane przez autora listy eponimów obejmują więc okres od końca V grupy chronologicznej do roku mniej więcej 46 p.n.e.⁴⁵³ Nietrudno zauważyć, iż liczba eponimów włączonych do przedstawionych spisów jest mniejsza niż liczba lat wyznaczona na czas trwania poszczególnych okresów chronologicznych⁴⁵⁴. Podgrupa VIIb nie została przez Finkielsztejna scharakteryzowana. Autor nie zaprezentował także listy eponimów z tego okresu.

Przedstawiony przez Finkielsztejna system obniżonej chronologii stempli eponimów rodyjskich został poddany analizie przez Habichta, który dokonał korelacji imion kapłanów Heliosa występujących na stemplach z imionami eponimów znanymi ze źródeł epigraficznych. Rezultaty przeprowadzonego przez niego studium generalnie potwierdziły prawidłowość wyników osiągniętych przez Finkielsztejna. Habicht odnotował jednak szereg przypadków, w których dane uzyskane przy analizie źródeł epigraficznych wskazują na rozbieżności w datowaniu z systemem obniżonej chronologii Finkielsztejna⁴⁵⁵. Według Habichta, zgodnie z systemem chronologii opracowanym przez Finkielsztejna dla okresów od Ib do V, czyli od 270 do 108 r. p.n.e., znanych jest 159 eponimów. Dodatkowo Finkielsztejn

⁴⁴⁹ Finkielsztejn 2001a: 159–160; cf. Finkielsztejn 2000b: 414, tab. 2.

⁴⁵⁰ Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

⁴⁵¹ Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 15.

⁴⁵² Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 14.

⁴⁵³ Finkielsztejn 2001a: 160.

⁴⁵⁴ Kac 2007: 218.

⁴⁵⁵ Habicht 2003: 545.

umieszcza w tym czasie działalność czterech innych eponimów, odnośnie do których nie ma absolutnej pewności rzeczywistego ich istnienia. W trakcie analizy inskrypcji monumentalnych Habicht odkrył sześciu, a być może nawet ośmiu innych eponimów z okresu od 270 do 108 r. p.n.e. Ich imiona nie są jednakże dotychczas znane ze stempli. Są to eponimowie: Agathodoros, Agestratos III, Aleksimbrotidas, Antisthenes, Autokrates „Starszy” i Damajnetos oraz być może Hagesippos II i Agemachos II⁴⁵⁶. W świetle tych ustaleń Habicht proponuje przesunąć datowanie omawianego okresu o kilka lat wcześniej. Autor podkreśla jednak, że jego ustalenia są jedynie pierwszym krokiem na drodze zestawienia danych płynących z analizy stempli na amforach z informacjami uzyskanymi w toku studiów nad epigrafiką monumentalną. Jego zdaniem uzyskane rezultaty wymagają jeszcze potwierdzenia w wymiaku dalszych badań⁴⁵⁷.

Próbie weryfikacji zaproponowanego przez Finkielsztejn systemu obniżonej chronologii podjął również Lund⁴⁵⁸. Zastosował on wcześniej niewykorzystywaną w badaniach nad epigrafiką ceramiczną metodę seriacji. Przy pomocy programu komputerowego PAST⁴⁵⁹ autor ten przeprowadził analizę koneksji eponimów z producentami. Obejmowała ona eponimów zaklasyfikowanych przez Finkielsztejn do III i IV grupy chronologicznej. Program komputerowy PAST operował przy tym jedynie na podstawowych danych, którymi były informacje na temat współpracy poszczególnych eponimów z producentami rodyjskimi. W rezultacie uzyskano nową sekwencję sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów tego okresu. Jak podkreślał sam autor, otrzymane wyniki zasadniczo zgadzały się z ustaleniami Finkielsztejna⁴⁶⁰, choć odnotowano cały szereg zmian. Największe z nich dotyczyły wprowadzenia na listę eponimów sprawujących swą funkcję w czasach III i IV grupy chronologicznej imion Pausaniasa II, Theufanasa II, Klearchosa oraz Aristogejtosa. Trzej pierwsi eponimowie zaliczeni zostali przez Finkielsztejn do grupy chronologicznej IIc, a czwarty do grupy chronologicznej Va.

⁴⁵⁶ Znani są również inni eponimowie rodyjscy, których imiona spotykane w inskrypcjach monumentalnych, nie zostały jak dotąd odkryte na stemplach. Są to eponimowie: Numenios, Polycharmos i Stasippos. Wszyscy trzej są jednak późniejsi niż okres poddany przez Finkielsztejn szczegółowej analizie, tj. 270–108 p.n.e.: Habicht 2003: 259, n. 138.

⁴⁵⁷ Habicht 2003: 569–570; cf. Dobosz 2010: 109.

⁴⁵⁸ Lund 2011: 271–290.

⁴⁵⁹ Program PAST znaleźć można w witrynie internetowej: www.nhm.uio.no/norlex/past/download.

⁴⁶⁰ Lund 2011: 274: „The sequence of eponyms as worked out by the PAST program broadly corresponds to the one established by Grace and fine-tuned by Finkielsztejn in 2001. The eponyms referred by the latter to period III.a still largely precede those of period III.b and so on [...]”.

Rezultaty uzyskane dzięki programowi PAST pokazują, że eponimowie Pausanias II, Theufanes II oraz Klearchos powinni zostać zaklasyfikowani do grupy chronologicznej IIIa–IIIb, a eponim Aristogejtos do IV grupy chronologicznej⁴⁶¹. Proponowana przez Lunda nowa sekwencja sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów III i IV grupy chronologicznej przedstawia się następująco:

Tharsipolis

Aglumbrotos

Damothemis

Iasikrates

Klejtomachos

Kratidas

Pausanias II

Dorkylidas

Archokrates II

Thestor

Theufanes

Sostratos

Sodamos

Ksenofanes

Pratofanes

Klearchos

Timasagoras

Kallikrates II

Kleonymos II

Ajnetor

Hieron I

Agemachos

Filodamos II

Symmachos

Ksenofon

Ajnesidamos II

Damokles II

⁴⁶¹ Lund 2011: 274.

Kallikratidas II
Athanodotos
Ariston II
Archilaidas
Nikasagoras I
Kleukrates I
Aratofanes I
Theajdetos
Archidamos
Agestratos II
Heragoras
Pejsistratos
Aristodamos II
Sosikles
Aristomachos I
Aristejdas II
Aleksimachos
Aristogejtos
Pausanias III
Timurrodos
Ksenofantos II
Eudamos
Pythogenes
Pythodoros
Autokrates I
Damajnetos
Gorgon⁴⁶².

Uzyskana w ten sposób kolejność sprawowania funkcji przez poszczególnych eponimów III i IV grupy chronologicznej jest jedynie systemem chronologii względnej. Umieszczenie otrzymanej sekwencji w systemie chronologii bezwzględnej wymaga korelacji danych z informacjami na temat dobrze datowanych kompleksów lub wydarzeń historycznych. Jednym z nich jest zniszczenie (po trzech latach oblężenia) Kartaginy w 146 r.

⁴⁶² Lund 2011: 276–277, fig. 3a–b.

p.n.e. Ostatnim z eponimów, którego stemple zostały tam odkryte, był Gorgon. Na tej podstawie jego działalność można datować na 150–149 r. p.n.e. Jest on również ostatnim z eponimów w sekwencji opracowanej przez Lunda. Wychodząc od datowania działalności Gorgona i posuwając się wstecz otrzymujemy tym samym daty bezwzględne działalności i pozostałych eponimów (tab. 12). Otrzymana w ten sposób seria dat różni się od chronologii bezwzględnej zaproponowanej przez Finkielsztejną średnio o pięć lat. W 14 przypadkach różnica wynosi tylko dwa lata. Odnotowano jednakże siedem przypadków, gdzie różnica ta przekraczała lat 10. Lund podkreśla jednak hipotetyczny charakter sugerowanej przez niego chronologii bezwzględnej⁴⁶³. Należy wszakże odnotować dużą zbieżność rezultatów jego analizy z datami bezwzględnymi szeregu dobrze datowanych kompleksów. Przykładowo działalność eponima Sodamosa jest przez Lunda datowana na 191/190 r. p.n.e. Stemple tego eponima były jednymi z odcisków odkrytych w warstwach destrukcji domu SET w Gordion⁴⁶⁴. Miasto to zostało zniszczone przez Galatów w 189 r. p.n.e. Lawall w publikacji stempli rodyjskich z Gordion zauważa: „The fact that Σώδαμος is so well represented could mean that he should be placed as close to 189 as possible [...]”⁴⁶⁵. Potwierdzeniem prawidłowości chronologii bezwzględnej zaproponowanej przez Lunda mogą być też przytoczone przykłady jej zbieżności z datami uzyskanymi dzięki analizie źródeł historycznych i zabytków epigrafiki monumentalnej⁴⁶⁶.

Wykonana przez Lunda analiza wykazała przede wszystkim, że metoda datowania przy pomocy seriacji może być użytecznym i skutecznym narzędziem w dalszych pracach nad systemem chronologii stempli rodyjskich. Ponadto w dużej mierze potwierdziła ona prawidłowość ustaleń Finkielsztejną. Podkreślić jednak należy, że odnotowano również szereg rozbieżności obu systemów zarówno w obrębie chronologii względnej, jak i w odniesieniu do dat bezwzględnych.

Wszystkie wyżej opisane systemy chronologicznej klasyfikacji stempli rodyjskich obejmowały jedynie stemple z imionami eponimów. Chronologia absolutna stempli z imionami producentów nie została w zasadzie nigdy szczegółowo opracowana. W praktyce określenie datowania stempli poszczególnych producentów rodyjskich ograniczało się do ustalenia synchronizacji ich imion z imionami eponimów. W przypadku imion

⁴⁶³ Lund 2011: 274–275.

⁴⁶⁴ Lawall 2008: 113; Lund 2011: 276–277.

⁴⁶⁵ Lawall 2008: 114.

⁴⁶⁶ Lund 2011: 277–278.

homonimicznych metodę synchronizacji uzupełniano przede wszystkim stosując datowanie stratygraficzne i studia nad morfologią amfory, na której odcisnięty był dany stempel⁴⁶⁷.

Jedyną jak dotychczas próbę opracowania systemu klasyfikacji chronologicznej stempli producentów rodyjskich podjął Badaljanec⁴⁶⁸. Podstawą wywodów tego badacza był w pełni uzasadniony wniosek, iż w przeciwieństwie do eponimów, producenci mogli prowadzić swoją działalność na przestrzeni kilku dziesięcioleci. Teoretycznie działalność jednego producenta mogła zatem mieć miejsce w czasie sprawowania funkcji eponimów nie jednej, a dwóch lub nawet trzech sąsiadujących grup chronologicznych. W związku z tym Badaljanec zaproponował, by wydzielić pięć grup przejściowych, z których każda obejmowałaby koniec jednej i początek następnej grupy w systemie klasyfikacji chronologicznej stempli eponimów. Poza tym wydzielone zostały także dwie inne grupy producentów, umownie nazwane początkową (grupa X¹) i końcową (grupa VI^x). W grupie X¹ zdaniem Badaljanca należałoby umieścić tych producentów, którzy prowadzili swą działalność przed wprowadzeniem praktyki umieszczania na amforach stempli eponimów. Do grupy VI^x należeliby producenci, pracujący po zakończeniu okresu powszechnego stosowania stempli z imionami eponimów⁴⁶⁹. W ten sposób powstał system zespolonej chronologii stempli rodyjskich, będący połączeniem klasyfikacji stempli eponimicznych i zaproponowanej przez Badaljanca klasyfikacji stempli z imionami producentów (tab.13)⁴⁷⁰. Wydzielenie grup przejściowych w rzeczywistości pozwala bardziej precyzyjnie datować rodyjskie stemple z imionami producentów. Wprowadzenie grup X¹ i VI^x nie ma wystarczająco przekonującego uzasadnienia i nosi raczej charakter hipotezy⁴⁷¹.

System chronologiczny opracowany przez Badaljanca wydawać mógłby się idealnym narzędziem pracy epigrafików ceramicznych i wszystkich badaczy zajmujących się analizą dynamiki kontaktów handlowych z wykorzystaniem materiału ceramicznego w postaci stemplowanych amfor. Oferuje on bowiem wąskie okresy chronologiczne, w obrębie których precyzyjnie datowane mogą być nie tylko stemple eponimów, lecz również stemple z

⁴⁶⁷ O metodach datowania stempli ceramicznych: Vinogradov 1972: 6–16; Garlan 2000: 135–152; Fedoseev 2004c: 265–269; Kac 2007: 117–139.

⁴⁶⁸ Badal'anc 1980c: 3–12; cf. Badal'anc 2000: 90–100. Właściwie rozdział IV monografii Badaljanca jest w dużym stopniu powtórzeniem artykułu z roku 1980. Autor zmienił w kilku miejscach jedynie kompozycję tekstu i wniósł nieznaczające zmiany językowe. Różnią się także pewne dane liczbowe.

⁴⁶⁹ Badal'anc 1980c: 6; Badal'anc 2000: 93–94.

⁴⁷⁰ Badal'anc 1980c: 7; Badal'anc 2000: 100.

⁴⁷¹ Kac 2007: 208.

imionami producentów. Jednakże należy zwrócić uwagę na fakt, że w całościowym ujęciu system wypracowany przez Badaljanca wykazuje szereg niedoskonałości, nieścisłości i błędów⁴⁷².

Po pierwsze, tworząc swój system chronologiczny, autor nie uwzględnił fundamentalnych zmian w chronologii absolutnej stempli rodyjskich, jakie nastąpiły od początku lat siedemdziesiątych XX wieku⁴⁷³.

Po drugie, w dołączonej do monografii Badaljanca liście eponimów figuruje ponad 400 imion. Tych czterystu eponimów, według systemu chronologicznego zaproponowanego przez autora, odnosi się do trzystuletniego okresu stemplowania amfor na Rodos. Dodatkowo tylko około 250 imion eponimów znajdujących się na liście odniesionych zostało do poszczególnych grup chronologicznych⁴⁷⁴. Problematyczny jest również sposób prezentacji owej listy eponimów. Badaljanec zestawiał ją bowiem przy pomocy cyrylicy, używając typowego dla języka rosyjskiego fonetycznego zapisu imion obcojęzycznych. Nie pozwala to wiarygodnie określić całego szeregu zaprezentowanych imion⁴⁷⁵.

Po trzecie, zupełnie niejasna jest metoda, wedle której autor umieścił poszczególnych eponimów i producentów w ramach swoich nowych grup chronologicznych, a nawet ramy czasowe samych wydzielonych grup⁴⁷⁶.

Podsumowując rozważania o chronologii stempli rodyjskich, należy stwierdzić, że na obecnym etapie badań najlepszym z istniejących systemów jest bez wątpienia zaproponowany przez Finkielsztejn system chronologii obniżonej. Pod uwagę należy wziąć jednak szereg zastrzeżeń i korekt zaproponowanych przez innych badaczy. Lund podaje informacje o prowadzonych przez Badoud'a pracach nad analizą stempli z nazwą miesiąca Πάναμος δεύτερος, zabytków epigrafiki monumentalnej i źródeł pisanych. Rezultaty jeszcze niezakończonyj analizy sugerują znacznie poważniejsze zmiany w systemie chronologii stempli rodyjskich od tych zaproponowanych przez Finkielsztejn⁴⁷⁷. Pamiętać należy także, iż zarówno chronologia względna jak i bezwzględna początkowego i końcowego okresu

⁴⁷² Problematyce chronologii stempli rodyjskich poświęcony został rozdział IV monografii *Èllinističeskij Rodos. Keramičeskie klejma IOSPE III – kak istoričeskij istočnik. Analiz, problemy, rešeniâ*. Dodatkowo monografia opatrzona została indeksem zawierającym zarówno listę eponimów, jak i producentów rodyjskich.

⁴⁷³ Cecha ta charakteryzuje wszystkie prace Badaljanca poświęcone problematyce rodyjskiej epigrafiki ceramicznej; cf. Lawall 2001: 536; Kac 2007: 209–210.

⁴⁷⁴ Kac 2007: 207.

⁴⁷⁵ Problem ten dotyczy również badaczy rosyjskojęzycznych cf. Kac 2007: 207, n. 110.

⁴⁷⁶ Kac 2007: 208–209.

⁴⁷⁷ Lund 2011: 272.

stemplowania amfor na Rodos wymaga dalszych szczegółowych studiów, gdyż obecnie znajduje się jedynie na etapie wstępnego opracowania.

Rozdział IV

ANALIZA MASOWEGO MATERIAŁU CERAMICZNEGO⁴⁷⁸

Specyfika procesu stemplowania amfor wciąż pozostaje jednym z podstawowych, nie rozwiązanych problemów epigrafiki ceramicznej. Jak dotychczas nie udało się odpowiedzieć na pytania dotyczące wielu prawidłowości umieszczania stempli na amforach. Problem ten dotyczy nie tylko centrów wytwórstwa amfor, w których stemplowanie nigdy nie przybrało cech mniej lub bardziej regularnego procesu, lecz również takich jak Rodos, gdzie amfory stemplowano, jak się wydaje, dość systematycznie⁴⁷⁹. Nie zmienia to jednak faktu, iż znane są egzemplarze niestemplowanych amfor rodyjskich, których chronologia zbieżna jest z okresami, w których zwyczaj umieszczania stempli na amforach jest dobrze poświadczony w materiale archeologicznym⁴⁸⁰. W dalszym ciągu jednak brak odpowiedzi na pytanie o fundamentalnym znaczeniu – jaki jest stosunek liczby amfor stemplowanych do egzemplarzy nieopatrzonych stemplami ceramicznymi⁴⁸¹. W przypadku produkcji amfor rodyjskich

⁴⁷⁸ Problematyka analizy statystycznej masowego materiału ceramicznego w postaci fragmentów amfor, pochodzących z polskich wykopalisk w Tanais została podjęta przez autora w artykule *A Tentative Analysis of Mass Amphora Material from the Warsaw University Excavations at Tanais*: Matera 2011a: 253–259. Jest to próba analizy materiału z polskich wykopalisk w Tanais w latach 2005–2007, pochodzącego z trzech głównych okresów historii miasta – hellenistycznego, rzymskiego i późnoantycznego. Niniejszy rozdział, zgodnie z tematem prezentowanej pracy, poświęcony jest jedynie analizie ilościowej i statystycznej fragmentów amfor z okresu hellenistycznego. Prezentowane w nim informacje zostały wzbogacone o dane uzyskane w trakcie trzech kolejnych kampanii wykopaliskowych w latach 2008–2010, przeprowadzonych w Tanais przez ekspedycję Instytutu Archeologii UW i Ośrodka Badań nad Antykiem w Europie Południowo-Wschodniej UW, oraz o wyniki prac badaczy rosyjskich i niemieckich. O roli materiału ceramicznego, jakim są amfory jako źródła danych na temat ekonomii: Garlan 1983a: 27–35, Brašinskij 1984a: 21 sq.; Garlan 1983b: 37–44; Garlan 1985: 240–250; Gabrielsen 1997: 65–71; Lawall 1998: 76–78; Garlan 1999b: 131–142; Rauh 1999: 163–164; Archibald 2001: 383; Davies 2001: 27–28; Gibbins 2001: 281–282; Lawall 2005: 188 sq; Vickers 2010: 13–16; Garlan 2011: 16–17.

⁴⁷⁹ Kolákov 1975: 238.

⁴⁸⁰ Empereur 1982: 226; Brašinskij 1984a: 55.

⁴⁸¹ Zdaniem Empereura określenie stosunku amfor stemplowanych do niestemplowanych dla poszczególnych centrów produkcyjnych powinno się odbywać przy zastosowaniu współczynnika korygującego (*coefficient correcteur*): Empereur 1982: 226. Jednakże, jak słusznie zauważył Whitebread: „Unfortunately, Empereur’s calculations are too susceptible to biases in deposition and recovery to be of practical value. Different deposits can produce different correction coefficients [...]”: Whitebread 1995: 25–26. Na temat stosunku ilości amfor stemplowanych do egzemplarzy nieposiadających stempli: Brašinskij 1977: 11; Brašinskij 1984a: 54–55. W

problem ten ma nieco inny charakter. W przeciwieństwie bowiem do innych ośrodków, gdzie również stemplowano amfory, rodyjskie stemple ceramiczne umieszczano na obu imadłach tego typu naczyń⁴⁸².

Należy zgodzić się z opinią Lawalla, który trafnie zauważył, że w rozważaniach na temat handlu i ekonomiki starożytnej dominuje podejście badawcze, gdzie wykorzystywane są przede wszystkim dane płynące z analizy stempli ceramicznych, przy czym wartość źródłowa tej kategorii zabytków jest przeceniana: „[...] most research on hellenistic amphoras has significantly over-emphasized amphora stamps to the exclusion of amphoras themselves (whether stamped or not). Stamps do contribute to the study of Hellenistic economies, but most amphoras in the Hellenistic period were never stamped. The dominant paradigm of historians' interest in amphoras therefore starts from a seriously incomplete view of the available evidence. This error is understandable in light of the over-whelming emphasis on amphora stamps as opposed to the amphoras themselves on the part of Hellenistic amphora specialists. This specialist emphasis, in turn, may be understood in terms of Classical Archaeology's fascination with objects carrying writing, the relative ease of identifying the provenance of stamps, and the potential for very precise dates in certain stamp series”⁴⁸³.

Wszystkie wymienione powyżej problemy pokazują, że analiza kontaktów handlowych przeprowadzona tylko na podstawie studiów nad stemplami ceramicznymi może prowadzić do swego rodzaju przekłamania rzeczywistości⁴⁸⁴. W szczególności odnosi się to do przypadków, w których liczba stempli z poszczególnych ośrodków produkcyjnych jest w uproszczony sposób traktowana jako wyznacznik udziału w imporcie towarów z danego centrum produkcyjnego⁴⁸⁵.

Oszacowanie wielkości importu danego centrum produkcyjnego ułatwia nam analiza statystyczna odkrywanych fragmentów amfor. Dzięki niej otrzymujemy jednakże tylko przybliżone dane. Ich zestawienie z rezultatami analizy stempli ceramicznych pozwala osiągnąć bardziej wiarogodne informacje o ilości towaru importowanego z danego ośrodka.

przypadku amfor rodyjskich problem ilościowej relacji względnej naczyń stemplowanych do niestemplowanych wydaje się nie mieć aż tak dużego znaczenia, gdyż przynajmniej w okresie od drugiej połowy III w. p.n.e. do początków I w. p.n.e. stemplowane były niemalże wszystkie amfory: Empereur 1982: 226; Brašinskij 1984a: 55.

⁴⁸² Empereur 1982: 226; Brašinskij 1984a: 56.

⁴⁸³ Lawall 2005: 188.

⁴⁸⁴ Brašinskij 1984a: 15; Kuznecova 2005: 159.

⁴⁸⁵ Brašinskij 1977: 11–12; Garlan 1983a: 28. O wykorzystaniu stempli na amforach jako danych w procesie analizy kontaktów handlowych: Empereur 1982: 219–233; Whitebread 1995: 24–26.

Uzyskane w ten sposób wyniki wciąż powinny być traktowane jedynie jako przedstawienie szacunkowe. W pełni wiarogodne rezultaty uzyskać można bowiem dopiero w momencie, gdy całość powyższych rozważań uzupełniają informacje o standardach pojemności amfor. Jak bowiem wiadomo, w kręgu cywilizacji antycznej amfory były podstawowym opakowaniem, służącym do transportu i przechowywania różnego typu produktów, przede wszystkim rolniczych⁴⁸⁶. W związku z tym znaleziska ich fragmentów stanowią jedną z największych kategorii artefaktów występujących na stanowiskach klasycznych⁴⁸⁷.

Podobnie jest również w Tanais, gdzie znaleziska fragmentów amfor są najczęściej spotykaną kategorią zabytków w całym materiale archeologicznym. Stanowią one szacunkowo nawet do 80% całej odkrywanej na stanowisku ceramiki⁴⁸⁸. Analiza statystyczna tego typu źródeł w uzupełnieniu o rezultaty badań nad stemplami ceramicznymi dostarcza szeregu danych liczbowych, które mogą stanowić punkt wyjścia w procesie analizy kontaktów handlowych Tanais i całego regionu położonego w dolnym biegu Donu⁴⁸⁹.

Za podstawowy czynnik porównawczy, służący ustaleniu ilości i dynamiki importu towarów w amforach do Tanais, należy przyjąć liczbę samych amfor, dostarczonych do miasta w okresie hellenistycznym⁴⁹⁰. Podkreślić należy, że uzyskane informacje odzwierciedlać będą stan badań i referować jedynie liczbę amfor odkrytych na przebadanej do tej pory części stanowiska. Określenie samej liczby amfor na podstawie odkrytych fragmentów nosi jedynie charakter szacunkowy. Wynika to ze specyfiki dostępnego materiału. Na poziomie analizy należy bowiem przejść od pozyskanej w trakcie badań wykopaliskowych ilości fragmentów amfor danego typu do określenia „rzeczywistej” liczby amfor tego typu, co odbywać się powinno na drodze skrupulatnego zestawienia fragmentów diagnostycznych jeszcze na etapie opracowania materiału w trakcie wykopalisk⁴⁹¹. Jest to praktyka bardzo praco- i czasochłonna (w związku z czym nie zawsze możliwa w trakcie badań terenowych⁴⁹²) a jej efekty z reguły dają jedynie czysto teoretyczne wyobrażenie o liczbie egzemplarzy naczyń danego typu⁴⁹³. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż nie

⁴⁸⁶ Grakov 1935:159–160, 162 et p. 167; Grace 1949: 175; Grace 1961: s.p.; Monahov 1999: 5.

⁴⁸⁷ Lejpuns'ka 1971: 63; Monahov 1999: 5; cf. Kameneckij 1970: 83.

⁴⁸⁸ Kameneckij 1965: 304; Kameneckij 1970: 83.

⁴⁸⁹ Deopik 1981: 223; Böttger, Naumenko *in print*.

⁴⁹⁰ Šeglov 1984: 244; Matera 2011a: 254; Böttger, Naumenko *in print*.

⁴⁹¹ Kolâkov 1975: 237; Deopik 1981: 232 et p. 242; Matera 2011a: 254; Böttger, Naumenko *in print*.

⁴⁹² Lomtadze 2007: 343 sq.

⁴⁹³ Böttger, Naumenko *in print*.

wszystkie fragmenty diagnostyczne amfor mają taką samą wartość źródłową. Wylewy amfor mogą być na przykład zachowane w całości (czasami wraz z szyją naczynia i/lub imadłami) lub jedynie w niewielkich fragmentach, obejmujących do 10° całego obwodu. Jeśli fragmenty wylewów reprezentują identyczne cechy morfologiczne i zbieżną charakterystykę masy ceramicznej, lecz nie mają „zamków”, ich przynależność do jednej amfory może być ustalona jedynie czysto hipotetycznie. Z kolei imadła ze względu na stan ich zachowania podzielić należy na cztery kategorie: zachowane w całości wraz z górnym i dolnym przylepem, fragmenty z górnym przylepem, fragmenty z dolnym przylepem i części środkowe. Uniemożliwia to ustalenie liczby amfor za pomocą prostego podzielenia liczby odkrytych fragmentów imadeł na dwa⁴⁹⁴. Najbliższym kryterium odzwierciedlającym liczbę amfor, reprezentowaną przez całość fragmentów ceramiki, może być liczba odkrytych stóp tego typu naczyń⁴⁹⁵. Każda z amfor miała bowiem tylko jeden taki element diagnostyczny⁴⁹⁶. Niemniej jednak kryterium to może być stosowane tylko w odniesieniu do kompleksów otwartych⁴⁹⁷. Jako że materiał pochodzący z polskich wykopalisk w Tanais niemalże w całości pochodzi z takich właśnie kompleksów, zastosowanie tej metody jest w pełni usprawiedliwione.

W tym miejscu należy wspomnieć o szeregu trudności związanych z analizą masowego materiału ceramicznego. Należy do nich przede wszystkim brak wypracowanych i powszechnie stosowanych zasad klasyfikacji, opisu i wstępnego opracowania materiału ceramicznego już na etapie prac terenowych. Fakt ten niezwykle utrudnia lub wręcz uniemożliwia porównywanie materiału nie tylko z różnych stanowisk danego regionu, lecz czasem nawet z różnych wykopalisk prowadzonych na terenie jednego ośrodka⁴⁹⁸. Bardzo celnie problematykę wstępnego opracowania ceramicznego materiału masowego

⁴⁹⁴ Böttger, Naumenko *in print*.

⁴⁹⁵ Lomtadze 2000a: 240 et p. 245, tab. 1–2. Badacz ten zaznacza jednak, iż metoda zliczania stóp amfor bez dokładnego określenia typologicznego nie odzwierciedla realnej wielkości importu towarów transportowanych w tego typu naczyniach z określonych centrów. Jednocześnie na podstawie analizy materiałów z nekropoli Jelizawietowki i Panskoje I, Lomtadze przeprowadza próbę oceny obiektywności uzyskanych przy pomocy tej metody rezultatów. Okazuje się, że różnice pomiędzy realną wielkością importu, wyznaczoną z uwzględnieniem objętości poszczególnych typów amfor, i wielkością importu wyznaczoną na podstawie uśrednionej objętości amfor z danego centrum, nie przekraczają 3%. Jego zdaniem różnice te nie mają przy tym wpływu na ogólny obraz stosunku importowanych towarów.

⁴⁹⁶ Kolâkov 1975: 241; Deopik 1981: 222; Matera 2011a: 254.

⁴⁹⁷ Brašinskij 1984a: 56; Šeglov 1984: 244. Charakterystyka kompleksu otwartego: Kameneckij 1970: 84–85. O niebezpieczeństwach stosowania tylko kryterium liczby stóp amfor: Kolâkov 1975: 242–243.

⁴⁹⁸ Brašinskij 1984a: 53.

charakteryzuje Szczegłow: „Не составляет секрета, что почти в каждой экспедиции или группе экспедиций существует своя система первичного описания, особенно в описях материала и дневниках. При этом одни и те же наблюдаемые факты нередко излагаются различным языком, в различных системах терминов и по разным показателям (признакам). [...] Таким образом, один и тот же материал в первичной документации [...] оказывается несопоставимым, а следовательно, и непредставительным для дальнейшего исследования. [...] Чтобы получаемые в результате разведок и раскопок разных памятников, ведущихся разными исследователями, исходные фактические данные были сопоставимы, необходима унификация используемых языков и систем первичного описания наблюдательных данных, получаемых непосредственно в поле и в процессе камеральной обработки материалов”⁴⁹⁹.

Kolejną trudnością jest brak możliwości ustalenia precyzyjnej chronologii ceramicznego materiału masowego. Nawet przy założeniu, że dokładnej analizie chronologicznej poddane zostaną tylko diagnostyczne fragmenty naczyń, częstokroć okazuje się iż zakres chronologiczny analizowanego materiału obejmuje co najmniej okres półwiecza lub większy.

Problematykę analizy masowego materiału ceramicznego z Tanais jako pierwszy podjął Kamieniecki, opracowując materiały z wykopu VI, położonego, podobnie jak badany przez polską ekspedycję wykop XXV, w zachodniej części antycznego Tanais (ryc. 4–5)⁵⁰⁰. Ta część stanowiska funkcjonowała w okresie hellenistycznym. Po zdobyciu Tanais przez Polemona⁵⁰¹ została ona opuszczona a jej terytorium było wykorzystywane przez mieszkańców wschodniej części miasta jako miejsce składowania odpadów. W tej części miasta w pierwszych wiekach naszej ery funkcjonowała też nekropola dziecięca. Ceramikę pochodzącą właśnie z warstw śmietniskowych, przykrywających kompleks hellenistyczny, poddał analizie Kamieniecki⁵⁰². Zastanawiające wydaje się ubóstwo dostępnej mu bazy źródłowej. W studium materiału masowego z wykopu VI (ryc. 3–4) przeanalizował jedynie 30 fragmentów diagnostycznych amfor datowanych na okres hellenistyczny⁵⁰³. Deopik, opracowując materiał masowy z wykopu VI pod kątem rozprzestrzenienia ceramiki w

⁴⁹⁹ Щеглов 1984: 245; cf. Lomtadze 2007: 343.

⁵⁰⁰ Камениецкий 1969: 136–172.

⁵⁰¹ Strab. XI, 2, 3.

⁵⁰² Камениецкий 1969: 136.

⁵⁰³ Камениецкий 1969: 139; cf. Matera 2011a: 256.

poszczególnych warstwach, miał do dyspozycji znacznie większą bazę źródłową. Tylko z warstw śmietnikowych datowanych na okres rzymski pochodziło 70 fragmentów diagnostycznych amfor hellenistycznych, tj. ponad dwukrotnie więcej, niż miał do dyspozycji Kamieniecki⁵⁰⁴.

Wykorzystując jako narzędzie analizę statystyczną ceramicznego materiału masowego, należy uwzględnić fakt, że prawidłowość uzyskanych rezultatów zależy przede wszystkim od obiektywności danych, otrzymanych na podstawie możliwie najszerszej bazy źródłowej. Oceniając stopień obiektywności wykorzystywanych danych, nie można zapomnieć, iż znaleziska archeologiczne podlegają prawom przypadku i z tej przyczyny analiza sama w sobie przybiera już charakter względny⁵⁰⁵. Jednakże stopień obiektywności wykorzystywanych w procesie analizy statystycznej danych liczbowych może zostać zweryfikowany przy pomocy następującej formuły matematycznej:

$$\frac{200\sqrt{w(1-w)}}{n}$$

i dla małych liczb

$$\frac{200\sqrt{w(1-w)}}{n-1}$$

Jej zastosowanie pozwala określić margines błędu. W formule tej „w” oznacza stosunek liczby fragmentów danego typu naczyń do całkowitej liczby odkrytych fragmentów, a „n” całkowitą liczbę fragmentów ceramiki⁵⁰⁶.

Formuła ta została wykorzystana do określenia marginesu błędu w odniesieniu do wszystkich kategorii amfor hellenistycznych odkrytych w Tanais przez ekspedycję polską. Osiągnięte rezultaty pokazują, iż margines błędu nie przekracza 1,25% (tab. 14).

W latach 2005–2010 polska ekspedycja w Tanais, prowadząc prace na terenie wykopu XXV, odkryła 32 385 fragmentów ceramiki, w tym 22 971 fragmentów amfor. Z ogółu odkrytego materiału ceramicznego fragmenty amfor hellenistycznych stanowiły 5936 sztuk.

⁵⁰⁴ Deopik 1981: 251, tab. 3.1, p. 254–255, tab. 7.2 et p. 256–257, tab. 5.1. Przywołane dane liczbowe nie uwzględniają jasnoglinianych amfor określanych jako amfory typu sub-Kos. W przywołanych tablicach Deopik podaje tylko liczbę fragmentów wylewów oraz imadeł tego typu amfor. Liczba fragmentów stóp amfor typu sub-Kos pozostaje nieznana, ponieważ autor umieścił je w ogólnej liczbie stóp jasnoglinianych amfor zaklasyfikowanych jako „inne”: Deopik 1981: 256–257, tab. 5.1.

⁵⁰⁵ Kovalevskaâ 1965: 287; Matera 2011a: 254; Böttger, Naumenko *in print*.

⁵⁰⁶ Kovalevskaâ 1965: 290; Kameneckij 1969: 142.

Przechodząc do analizy statystycznej fragmentów amfor z okresu hellenistycznego, odnotować należy zdecydowaną przewagę fragmentów amfor rodyjskich (ryc. 6). Stanowią one 65,5% wszystkich fragmentów amfor hellenistycznych. Kolejną co do wielkości grupą są fragmenty amfor z nieokreślonych ośrodków produkcyjnych – 22,4%. Następne miejsce zajmują fragmenty amfor z Kos – 4,5% (ryc. 7). Udział fragmentów amfor „kolchidzkich” wynosi 3,6% (ryc. 8). Fragmenty amfor z Synopy (ryc. 9) stanowią 3,2% odkrytego materiału hellenistycznego. Pozostałe ośrodki produkcyjne reprezentuje materiał, którego udział procentowy nie przekracza 1%. Są to Knidos (0,3%; ryc. 10), Heraklea Pontyjska (0,3%; ryc. 11) oraz Tazos (0,1%) i centra rejonu północnej Egeidy (0,1%) (tab. 15).

Inaczej wygląda procentowy udział każdej z grup analizowanego materiału, gdy pod uwagę wziąć minimalną liczbę naczyń. Podobnie jak w przypadku analizy wszystkich odkrytych fragmentów zauważalna jest znacząca przewaga amfor rodyjskich. Stanowią one 56,1% ogółu materiału. 13,3% to amfory o nieokreślonej proveniencji. Kolejne miejsce zajmują amfory z Synopy, stanowiące 9,2% minimalnej liczby naczyń. Udział amfor „kolchidzkich” wynosi 7,1%, amfor knidyjskich 6,1%, amfor z Kos 5,1%. Około 2,0% minimalnej liczby naczyń to amfory z Heraklei Pontyjskiej, a blisko 1,0% stanowią amfory tazyjskie (tab. 16).

Rezultaty analizy statystycznej masowego materiału ceramicznego pokazują znaczne różnice pomiędzy udziałem procentowym poszczególnych grup amfor w ogólnej liczbie odkrytych fragmentów i przy uwzględnieniu minimalnej liczby naczyń. W obu przypadkach dwa pierwsze miejsca zajmują amfory rodyjskie oraz grupa amfor różnych typów o nieokreślonej proveniencji. Przy zastosowaniu analizy minimalnej liczby naczyń na trzecim miejscu znajdują się amfory synopskie, które w ogólnej liczbie odkrytych fragmentów znajdowały się na miejscu piątym. Pod względem udziału procentowego amfory kolchidzkie w obu wypadkach niezmiennie pozostają na czwartym miejscu. Piąte miejsce pod względem minimalnej liczby naczyń zajmują amfory knidyjskie, które przy analizie statystycznej ilości odkrytych fragmentów znajdowały się na miejscu szóstym. Amfory z Kos, których udział procentowy w ogólnej liczbie odkrytych fragmentów był wysoki (zajmowały trzecie miejsce), przy uwzględnieniu minimalnej liczby naczyń znajdują się na miejscu szóstym. Siódme miejsce w obu przypadkach zajmują amfory z Heraklei Pontyjskiej. Na ostatnim miejscu przy analizie zarówno liczby odkrytych fragmentów, jak i minimalnej liczby naczyń znajdują się amfory tazyjskie. Ośrodki północnej Egeidy przy analizie minimalnej liczby naczyń nie były brane pod uwagę ze względu na fakt, że nie dysponowaliśmy ich fragmentami diagnostycznymi.

Poddany analizie materiał ceramiczny w postaci fragmentów amfor odkrytych w trakcie badań wykopu XXV oraz rezultaty owej analizy wymagają pewnego komentarza.

Na początku wyjaśnić należy wysoki udział amfor o nieokreślonej proveniencji. Zajmują one bowiem drugie miejsce, zarówno biorąc pod uwagę ich udział procentowy w ogólnej liczbie odkrytych fragmentów amfor, jak i w minimalnej liczbie naczyń. Przedstawiony w ten sposób obraz jest nieco mylący, gdyż może sugerować, że mamy do czynienia z dużą partią importu z nieznanego ośrodka produkcyjnego. W rzeczywistości grupę określaną jako amfory o nieokreślonej proveniencji tworzy dla okresu hellenistycznego ponad 20 różnych typów amfor. Böttger i Naumienko wydzielili dla okresu hellenistycznego 32 typy amfor, podając proveniencję jedynie 9 z nich⁵⁰⁷. W grupie tej znajdują się amfory z dwóch ośrodków niereprezentowanych w materiale pochodzącym z wykopu XXV. Są to amfory chioskie oraz amfory Chersonezu Taurydzkiego. Badacze ci, poddając analizie masowy materiał ceramiczny w postaci fragmentów amfor datowanych na okres hellenistyczny, do grupy tej włączają również fragmenty amfor typu sub-Kos. Udział procentowy poszczególnych typów amfor o nieokreślonej proveniencji w ogólnej liczbie prezentowanego przez Böttgera i Naumienko materiału nie przekracza 0,9%. Przy tym większość z wydzielonych typów reprezentowana jest przez wartości mniejsze niż 0,1%⁵⁰⁸. Import towarów w amforach pochodzących z ośrodków produkujących poszczególne typy tych amfor nie zajmował zatem ważnego miejsca w wymianie handlowej prowadzonej w Tanais.

Kolejny problem wymagający komentarza odnosi się do amfor typu sub-Kos. W analizowanej liczbie 5936 fragmentów nie uwzględniono fragmentów jasnoglinianych (typ Zeest 61⁵⁰⁹) i czerwoglinianych (typ Zeest 62⁵¹⁰) amfor z „dwudzielnymi” (*dvustvol'nymi*) imadłami. Są to amfory typu sub-Kos, znane w literaturze zachodnioeuropejskiej przede wszystkim jako amfory typu Dressel 2–4⁵¹¹. Datowanie różnych wariantów amfor typu sub-

⁵⁰⁷ Böttger, Naumenko *in print*.

⁵⁰⁸ Ibidem.

⁵⁰⁹ Zeest 1960: 109.

⁵¹⁰ Ibidem.

⁵¹¹ Dressel 1899: tab. 2. Amfory typu pseudo-Kos występujące w różnych regionach świata starożytnego były rozmaicie klasyfikowane przez współczesnych badaczy: z terenów Brytanii jako Camulodunum 182–183: Hawkes, Hull 1947: 251 lub Callender 2: Callender 1965: 9–11; z terenów Germanii jako Haltern 66A: Loeschke 1909: 168, Oberaden 78/78A: Gose 1950: 37, Rödgen 66: Schönberger, Simon 1976: 109–110, Hofheim 73: Ritterling 1913: 302; z Italii jako Ostia LI: Panella 1970: 119–120 lub Lamboglia 3 i Lamboglia 5: Schultheis 1982: 39; z północnej Afryki jako Benghazi ER 4: Riley 1979: 149–151; z Panonii jako Kelemen 1:

Kos zamyka się w przedziałach I w. p.n.e. – pierwsza połowa II w. n.e.⁵¹², choć znane są także przykłady pochodzące z początków III w. n.e.⁵¹³ Amfory tego typu produkowane były w wielu centrach⁵¹⁴: w Italii⁵¹⁵, na terytorium dzisiejszej Hiszpanii (Katalonia, Betyka)⁵¹⁶, Francji⁵¹⁷, Szwajcarii⁵¹⁸, Anglii⁵¹⁹, w Aleksandrii Egipskiej, na terytorium Cylicji, na terytorium Afryki Północnej⁵²⁰, na wybrzeżach Karii i pobliskich wyspach⁵²¹ oraz w wielu innych regionach⁵²². Ich produkcja miała również miejsce na południowych wybrzeżach Morza Czarnego w Heraklei Pontyjskiej (jasnogliniane amfory typu Vnukov C I)⁵²³ oraz w Synopie (jasnogliniane amfory typu Vnukov Sin III)⁵²⁴. Na stanowiskach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego spotykane są głównie jasnogliniane amfory typu sub-Kos produkowane właśnie w Heraklei Pontyjskiej i Synopie. Występują one na licznych stanowiskach w warstwach datowanych na I w p.n.e. – I w. n.e.⁵²⁵ Amfory typu Vnukov C I

Kelemen 1988: 111; z Mezji Górnej jako Bjelajac IV: Bjelajac 1996: 25–28; z Mezji Dolnej: Dyczek 1: Dyczek 1999: 46–55; cf. Dyczek 2001: 52–63 lub Paraschiv 19: Paraschiv 2006: 57–59. Amfory typu sub-Kos w literaturze przedmiotu określane są również jako *Greco-Roman amphora* lub *Koan Type*: Peacock, Williams 1986: 105–106.

⁵¹² Vnukov 2000: 54.

⁵¹³ Freed 1989: 616–617; Desbat, Savay-Guerraz 1990: 203–213.

⁵¹⁴ Peacock 1977b: 266, Peacock, Williams 1986: 105.

⁵¹⁵ Hesnard 1977: 157 et p. 161–162; Facchini 1989: 560–561.

⁵¹⁶ Tchernia, Zevi 1972: 36 sq.; Pascual 1977: 47 sq.; Beltrán 1977: 108–110 et p. 112 sq.

⁵¹⁷ Tchernia, Villa 1977: 231 sq.; Becker 1989: 578–579; Morel 1989: 558–559; Meffre, Meffre 1992: 29.

⁵¹⁸ Martin-Kilcher 1992: 51–58.

⁵¹⁹ Castle 1978: 386 et p. 391.

⁵²⁰ Bonifay 2004: 146.

⁵²¹ Empereur, Picon 1989: 225–227.

⁵²² Vnukov 2000: 56; Vnukov 2003: 197.

⁵²³ Vnukov 1988: 198–202; Vnukov 2000: 57; Vnukov 2003: 197.

⁵²⁴ Vnukov 2000: 57; Vnukov 2003: 197.

⁵²⁵ O rozprzestrzenieniu znalezisk amfor typu sub-Kos na terytorium północnych wybrzeży Morza Czarnego: Zeest 1960: 30; Abramov 1993: 7; Vnukov 2006: 177 et p. 186; Böttger, Naumenko *in print*. Nie sposób tu wymienić wszystkich stanowisk, na których odkryte zostały tego typu amfory. By zobrazować ich rozprzestrzenienie zarówno w dużych ośrodkach miejskich, jak i na niewielkich stanowiskach wiejskich autor przytacza poniższe przykłady: Anfimov 1941: 262; Anfimov 1950: 89; Grakov 1954: 99; Pogrebova 1958: 217; Sokol'skij 1961: 68; Kameneckij 1963: 33; Sokol'skij 1965: 111; Smirnova 1967: 140; Burakov 1976: 65–67; Onajko, Dmitriev 1979: 140; Nikolaeva 1981: 89; Onajko, Dmitriev 1981: 97; Onajko, Dmitriev 1982: 109–110; Hrapunov 1991: 7, 10–11, 14, 16 et p. 19–20; Krapivina 1993: 96; Zajcev 2003: 33; Maslennikov 2012: 276; Suprenkov 2012: 430; Vinokurov 2012: 60, 69 et p. 71.

występują w dwóch wariantach. Pierwszy z nich, określany jako typ Vnukov C Ia, datowany jest od przełomu lat 60. i 50. I w. p.n.e. do I ćwierci I w. n.e. Chronologia drugiego wariantu, Vnukov C Ib, obejmuje okres od ostatniego dziesięciolecia I w. p.n.e. po lata 30. II w. n.e. Amfory typu Vnukov Sin III datowane są na okres od lat 40. I w. p.n.e. do końca I w. n.e.⁵²⁶

W Tanais amfory typu sub-Kos stanowią jedną z najliczniejszych kategorii znalezisk ceramicznych w warstwach i kompleksach datowanych na okres I w. p.n.e. – I w. n.e.⁵²⁷ Występują one także w materiale pochodzącym z wykopalisk na terenie nekropoli Tanais⁵²⁸. Są to przede wszystkim jasnogliniane amfory, produkowane w Heraklei Pontyjskiej, typu Vnukov C Ib. Jak słusznie zauważył A.P. Abramow: „Светлоглиняные амфоры с двустольными ручками обнаружены в серии комплексов рубежа I в. до н.э. – начала I в. н.э.: [...] в Танаисе, как в слое разрушения города Полемоном, так и в слоях начала I в. н.э., то есть города быстро восстановленного, хотя и лишенного укреплений”⁵²⁹. Również w trakcie polskich wykopalisk w Tanais zaobserwowano, że przeważająca większość fragmentów amfor typu sub-Kos pochodzi z warstw archeologicznych zalegających na stokach zachodniego rowu obronnego. Warstwy te powstały już po ekspedycji karnej króla Bosporu Polemona i zdobyciu przez niego Tanais⁵³⁰. Powyższe ustalenia stoją w sprzeczności z opinią Szełowa, zdaniem którego większość amfor typu sub-Kos należy datować na I w. p.n.e.⁵³¹ Podobnie Böttger i Naumienko w swej nieopublikowanej dotychczas pracy *Tanais i ego amfory. Istoriâ goroda – tipologiâ amfor – torgovaâ politika* przeważającą część amfor typu sub-Kos zaklasyfikowali jako amfory hellenistyczne – typ I 28. Pozostałe amfory typu sub-Kos badacze odnieśli do okresu po zdobyciu Tanais przez Polemona – typ II 1. Na podstawie przeprowadzonej klasyfikacji została również przeprowadzona analiza statystyczna, pokazująca udział obu typów amfor w materiale masowym z okresu hellenistycznego oraz „rzymskiego”. Typ I 28 stanowi blisko

⁵²⁶ Vnukov 2006: 167.

⁵²⁷ Arsen’eva 1969: 100; Boltunova 1969: 109, 123 et p. 126; Boltunova et al. 1969: 50, 52, 70, 86; Kameneckij 1969: 147; Böttger, Naumenko *in print*.

⁵²⁸ Šelov 1961: 17–18 et p. 57; Kazakova, Kameneckij 1970: 82; Arsen’eva 1977: 57 et p. 115; Arsen’eva, Naumenko 2001: 58 sq.

⁵²⁹ Abramov 1993: 7; cf. Korovina, Šelov 1965: 29–33; Boltunova et al. 1969: 14–15, 26, 28, 41 et p. 52–53; Šelov 1970: 131–132.

⁵³⁰ Matera 2011a: 256.

⁵³¹ Šelov 1970: 1961. Należy zauważyć, że przytoczone w przypisie nr 525 świadectwa archeologiczne nie znalazły należytej interpretacji w gronie badaczy Tanais, odnoszących amfory typu sub-Kos głównie do końca epoki hellenistycznej, tj. I w. p.n.e.

50% wszystkich amfor z okresu od III do I w. p.n.e. Wśród materiałów datowanych na I w. p.n.e. udział procentowy amfor tego typu jest jeszcze większy i wynosi 96%. Amfory typu II 1 w grupie materiału datowanego na I w. n.e. stanowią 11,5%⁵³². Uzyskane przez Böttgera i Naumienko dane statystyczne wymagają pewnego komentarza. Po pierwsze, znaleziska amfor typu sub-Kos, odniesione przez Böttgera i Naumienko do I w. p.n.e., odnieść należałoby jeśli nie do samego końca tego stulecia, to najwyżej do jego drugiej połowy. Po drugie, dyskusyjna jest selekcja i klasyfikacja materiału masowego. Ze względu na brak możliwości typologicznego rozróżnienia fragmentów diagnostycznych amfor typu sub-Kos takich jak wylewy i imadła, wszystkie one zostały zaliczone do typu I 28. Do typu II 1 badacze zaliczyli jedynie 20 stóp amfor. Taki podział materiału może prowadzić do mylnych wniosków odnośnie do udziału procentowego danego typu amfor w ogólnej ich liczbie z danego okresu historii miasta. Niezrozumiałym jest również fakt, że wśród poddanych analizie statystycznej 6828 fragmentów amfor typu I 28 liczba samych stóp wynosi 696, a Böttger i Naumienko jako minimalną liczbę naczyń tego typu podają 654. Niemniej jednak przytoczone dane odnośnie do ilości amfor typu sub-Kos w masowym materiale z Tanais poświadczają duży napływ towarów z centrów południowych wybrzeży Morza Czarnego (w szczególności z Heraklei Pontyjskiej) pod koniec I w. p.n.e.

Kolejną grupą materiału wymagającą omówienia są fragmenty amfor „kolchidzkich”. Są to tzw. amfory brązowogliniane, które po raz pierwszy w materiale archeologicznym wydzieliła Zeest, proponując jako rejon ich produkcji południowe wybrzeża Morza Czarnego⁵³³. W późniejszym okresie badaczka odeszła od tej koncepcji, przychylając się do opinii gruzińskich archeologów odnoszących amfory brązowogliniane do produkcji Kolchidy⁵³⁴. Winogradov i Onajko część amfor brązowoglinianych odnosili do produkcji Heraklei Pontyjskiej, a część faktycznie do wytwórstwa Kolchidy⁵³⁵. Michlin, który poświęcił osobne studium brązowoglinianym amforom, odkrytym w północno-zachodnim rejonie Półwyspu Krymskiego, wydzielił wśród nich trzy typy. Jego zdaniem dwa pierwsze odnieść należałoby do produkcji centrów południowego Pontu, trzeci do produkcji Kolchidy⁵³⁶. Dalsze badania wykazały jednak, że trzy typy wydzielone przez Michlina są w rzeczywistości

⁵³² Böttger, Naumenko *in print*.

⁵³³ Zeest 1951: 114–115; cf. Zeest 1960: 108.

⁵³⁴ Zeest 1967: 13.

⁵³⁵ Vinogradov, Onajko 1975: 89–90.

⁵³⁶ Mihlin 1974: 60–67.

jedynie różniącymi się chronologią wariantami amfor jednego typu⁵³⁷. Za atrybucją amfor brązowoglinianych do produkcji centrów Kolchidy przemawiał fakt, że ich fragmenty stanowiły wysoki odsetek w materiale ceramicznym odkrytym na terenach współczesnej zachodniej Gruzji. Ponadto zaobserwowano wizualne podobieństwo masy ceramicznej tych amfor do gliny innych kategorii wyrobów ceramicznych, niewątpliwie wytwarzanych na terytorium antycznej Kolchidy⁵³⁸. Sama hipoteza o produkcji amfor na terenie Kolchidy została postawiona po raz pierwszy jeszcze w latach 50. XX wieku⁵³⁹. Ważnym argumentem na jej potwierdzenie było odkrycie w pobliżu antycznej Dioskurias (dzisiejsze Suchumi) pieców do wypału ceramiki⁵⁴⁰. Odkryto w nich między innymi stemplowane imadła amfor. Na tych stemplach znajdowała się skrócona nazwa jednej z polis tego regionu – ΔΙΟΣ | ΚΟΥ(ΡΙΑΔΕΩΝ)⁵⁴¹. Imadła z takimi stemplami poddane zostały analizie optyko-petrograficznej. W jej wyniku wydzielono dwie bardzo bliskie petrograficznie grupy mas ceramicznych⁵⁴². Zdaniem autorów obie bez wątplenia zakwalifikować należy jako kolchidzkie⁵⁴³. Problem stanowi jednak fakt, iż jak dotychczas nie są znane pełne formy amfor z tymi stemplami. Z kolei sama glina imadeł, na których znajdują się stemple z legendą ΔΙΟΣ | ΚΟΥ, w znaczący sposób różni się od gliny typowych przykładów tzw. amfor brązowoglinianych i stanowi odrębny, pozbawiony analogii typ petrograficzny⁵⁴⁴.

Argumentem na potwierdzenie produkcji amfor brązowoglinianych na terytorium Kolchidy są rezultaty przeprowadzonej przez Wnukowa porównawczej analizy petrograficznej. Badaniom poddanych zostało 109 próbek ceramiki. 29 z nich pobrano z amfor brązowoglinianych odkrytych głównie na stanowiskach zachodniego Krymu⁵⁴⁵. Za

⁵³⁷ Tsetsckhladze, Vnukov 1992: 359, n. 7.

⁵³⁸ Voronov 1972: 110, n. 21; Puturidze 1977: 68.

⁵³⁹ Kuftin 1950: 84.

⁵⁴⁰ O pozostałościach odkrytych warsztatów ceramicznych: Voronov 1977: 160–168; cf. Gabelia 2003: 1240–1241; Šamba 2005: 78–82.

⁵⁴¹ Voronov 1977: 165. Zdaniem Kaca nie można wykluczyć, że stemple te nie zawierają nazwy miasta, a imię Dioskos w genetywie: Kac 2007: 290; Kac 2008: 106–107; cf. Kutinova 2010: 27. Znane są również inne stemple znajdujące się na amforach kolchidzkich. Informacje o stemplach na amforach brązowoglinianych: Šamba 1976: 149–157; Tsetsckhladze 1990: 98–102; Tsetsckhladze 1991: 361–381; Tsetsckhladze 1992: 104–107; Tsetsckhladze, Vnukov 1992: 372–374; Kac 2007: 289–293.

⁵⁴² Šeglov, Selivanova 1992: 40.

⁵⁴³ Šeglov, Selivanova 1992: 43.

⁵⁴⁴ Šeglov, Selivanova 1992: 40; cf. Kac 2007: 291.

⁵⁴⁵ Vnukov 1992: 70; cf. Kac 2007: 108; Kac 2008: 104.

materiał porównawczy posłużyło 81 próbek ceramiki, z których 29 należało do naczyń odkrytych na terenach antycznej Kolchidy i uznawanych za produkcję kolchidzką. Wśród nich największą grupę (21 egzemplarzy) stanowiły próbki pobrane z amfor datowanych od IV do I w. p.n.e. Pięć próbek pochodziło z pitosów i trzy z naczyń o charakterze stołowym i kuchennym. Pozostałe 52 próbki w głównej mierze pochodziły z amfor o dobrze ustalonej proveniencji. Były to amfory Heraklei Pontyjskiej datowane na drugą połowę IV i pierwszą połowę III w. p.n.e., produkowane w Heraklei Pontyjskiej amfory typu sub-Kos datowane na I w. p.n.e. – I w. n.e., amfory produkowane w Chersonezie Taurydzkim i datowane na IV–III w. n.e. oraz amfory synopskie datowane od III w. p.n.e. po IV w. n.e. Jedyne wyjątek stanowiły trzy próbki z amfor o nieustalonej, być może pontyjskiej proveniencji⁵⁴⁶.

Rezultaty uzyskane dzięki analizie petrograficznej wyżej wymienionych próbek pokazały, że charakterystyka masy ceramicznej wszystkich przebadanych w obrębie tej grupy naczyń brązowoglinianych jest sobie bliska. Poza tym masa ceramiczna naczyń brązowoglinianych odróżnia się wyraźnie od mas ceramicznych charakterystycznych dla innych ośrodków produkcyjnych zlokalizowanych w basenie Morza Czarnego. Zdaniem Wnukowa pozwala to stwierdzić, że wszystkie amfory brązowogliniane były produkowane w jednym, dużym regionie, którym była Kolchida⁵⁴⁷.

Zbliżone charakterystyki mas ceramicznych naczyń brązowoglinianych nie świadczą jednak o jednorodności glin, z których naczynia te zostały wykonane. Studium grafu podobieństw próbek glin pozwala wydzielić dwie grupy – A i B (grupa B rozdziela się dodatkowo na B₁ i B₂). Podobieństwa próbek wewnątrz obu wydzielonych podgrup są bardzo duże. Stopień podobieństwa pomiędzy grupami A i B jest natomiast nieco mniejszy⁵⁴⁸.

Z opinią o identyfikacji wszystkich brązowoglinianych amfor jako produkcji centrów Kolchidy nie zgadza się Кас. Jego zdaniem analiza przeprowadzona przez

⁵⁴⁶ Vnukov 1992: 71; cf. Tsetskhladze, Vnukov 1992: 375.

⁵⁴⁷ Vnukov 1992: 74–75: „[...] глиняная масса всех коричневоглиняных сосудов довольно близка. Каких-либо закономерностей, позволивших бы разделить исследуемые образцы по признакам глиняной массы, установить не удалось, хотя некоторые сосуды явно производились в разных регионах Колхиды. Вместе с тем, даже этих признаков достаточно для того, чтобы надежно отличать «коричневую» глину от глины других причерноморских центров. Отсюда можно сделать следующие выводы: 1) все коричневоглиняные амфоры производились в одном обширном регионе; 2) этот регион – Колхида; 3) в Колхиде, очевидно, существовала единая традиция использования в керамическом производстве сильноожегленной гидрослюдистой глины, широко распространенной по всему региону”; cf. Tsetskhladze, Vnukov 1992: 378.

⁵⁴⁸ Tsetskhladze, Vnukov, Soznic 1991: 60–61; Vnukov 1992: 78–79.

Wnukowa zasługuje na wysoką ocenę, lecz interpretacja uzyskanych wyników nie pozostaje bezsporna⁵⁴⁹. Badacz ten uważa, że za produkcję warsztatów kolchidzkich uznać można jedynie naczynia należące do grupy B₂⁵⁵⁰.

Większość naczyń, z których zostały pobrane próbki należące do tej właśnie grupy, odkryto na terytorium Kolchidy⁵⁵¹. Są to nie tylko amfory, lecz również pitosy i inne kategorie naczyń ceramicznych. Chronologicznie grupa ta obejmuje okres od IV w. p.n.e. do IV w. n.e.⁵⁵²

Identyfikacja próbek grupy A i B₁ jako produkcji warsztatów kolchidzkich budzi zdaniem Kaca szereg wątpliwości. Nieomal wszystkie poddane analizie naczynia należące do grup A i B₁ odkryte zostały poza terytorium antycznej Kolchidy. Przede wszystkim jednak różnice pomiędzy gliną próbek grupy A i B₁ ograniczają się właściwie do mniej starannego przygotowania masy ceramicznej i rodzaju stosowanych domieszek schudzających⁵⁵³. W naczyniach należących do grupy A główny rodzaj domieszki widzialnej makroskopowo (ponad 50% i nawet do 90%) stanowiły ziarna piroksenu. Udział żadnej z innych domieszek nie przekraczał 15%. W tym wypadku do sporządzenia masy ceramicznej stosowany był piasek pirokseno-bazaltowy⁵⁵⁴. Charakterystyczną cechą masy ceramicznej naczyń grupy B₁ był również wysoki udział ziaren piroksenu wśród cząsteczek domieszki schudzającej. Wynosił on ponad 40%. Poza piroksenem w masie ceramicznej próbek z grupy B₁ odnotowano również obecność skaleni potasowych, epidotu i ziaren różnych skał magmowych⁵⁵⁵. Fakt, że masy ceramiczne grupy A i B₁ poza rodzajem i ilością stosowanej domieszki schudzającej nie wykazują żadnych większych różnic, odnotował już sam

⁵⁴⁹ Кас 2007: 108: „Проведенный анализ заслуживает высокой оценки, однако предложенные С.Ю. Внуковым выводы далеко не бесспорны. Можно согласиться с тем, что глиняная масса «коричневоглиняных сосудов» имеет ряд устойчивых признаков, позволяющих надежно отличать ее от глины Синопы, Гераклеи и Херсонеса. Однако сделанный из этого факта вывод о том, что все коричневоглиняные амфоры производились в одном обширном регионе и этим регионом была Колхида, не является достаточно обоснованным»; cf. Кас 2001: 51; Кас 2008: 104.

⁵⁵⁰ Кас 2007: 108.

⁵⁵¹ Кас 2001: 51; Кас 2007: 108; Кас 2008: 104.

⁵⁵² Vnukov 1992: 81.

⁵⁵³ Кас 2001: 51; Кас 2007: 109.

⁵⁵⁴ Vnukov 1992: 79; cf. Tsetskhladze, Vnukov 1992: 381.

⁵⁵⁵ Vnukov 1992: 80; cf. Tsetskhladze, Vnukov 1992: 381.

Wnukow⁵⁵⁶. Słusznie interpretował on ten fakt jako dowód na produkcję naczyń podgrupy A i B₁ w różnych warsztatach ceramicznych jednego regionu. W opinii Kaca regionu tego szukać jednak należałoby poza terytorium Kolchidy.

Domieszka piasku pirokseno-bazaltowego charakterystyczna dla naczyń podgrupy A jest również cechą typową dla wyrobów ceramicznych pochodzących z Synopy⁵⁵⁷. Jak już wyżej wspomniano, masa ceramiczna amfor synopskich i brązowoglinianych amfor z podgrupy A różni się jednak tak znacznie, że nie pozwala to zakładać produkcji obu grup w jednym ośrodku – Synopie. Odnotowując fakt, że wczesne przykłady amfor brązowoglinianych są niewątpliwie naśladownictwem formy amfor synopskich⁵⁵⁸, stwierdzić należy, iż wiele z nich ma helikoidalnie skręconą powierzchnię stopy od strony wnętrza naczynia. Nie jest to cecha występująca w morfologii amfor synopskich⁵⁵⁹.

Wnukow i Cecchladze uważają, iż oba wyżej wspomniane fakty można wyjaśnić zakładając, że produkcją amfor brązowoglinianych grupy A zajmowali się działający na terytorium Kolchidy garncarze – imigranci z Synopy. Produkowali oni amfory z miejscowej, kolchidzkiej gliny, według znanych im wzorów⁵⁶⁰. Analogiczna sytuacja miała najprawdopodobniej miejsce w Chersonzie Taurydzkim, gdzie być może w połowie IV w. p.n.e. przeniosła się grupa garncarzy z Synopy⁵⁶¹. Surowiec dla domieszki schudzającej mógł być natomiast stamtąd importowany⁵⁶². Badania etnograficzne faktycznie potwierdzają przywiązanie garncarzy imigrantów do rodzimej tradycji wytwórstwa ceramicznego, co

⁵⁵⁶ Vnukov 1992: 80: „[...] основное различие между глиной сосудов подгрупп А и В₁ заключается в менее тщательной обработке во втором случае как глиняной массы, так и отошающей примеси”; cf. Tsetschladze, Vnukov 1992: 381.

⁵⁵⁷ Кас 2007: 109; Kassab Tezgör 2010: 123. O piroksenie z rejonu Synopy: Kuzucuoğlu 2010: 24–25.

⁵⁵⁸ Voronov 1972: 110; Voronov 1977: 165; Tsetschladze, Vnukov, Soznik 1991: 58; Tsetschladze, Vnukov 1992: 363 et p. 365; Vnukov 1992: 84; Кас 2001: 51; Gabelia 2003: 1240–1241; Кас 2007: 109; Кас 2008: 103; Tsetschladze 2009: 234; Vnukov 2010: 29.

⁵⁵⁹ Кас 2008: 103.

⁵⁶⁰ Vnukov 1992: 84; Tsetschladze 1992: 108–109; Tsetschladze, Vnukov 1992: 363. O hipotezie Cecchladzego na temat imigrantów z Synopy osiedlających się w centrach położonych na wschodnich wybrzeżach Morza Czarnego: Tsetschladze 1994: 141; Tsetschladze 1998: 91; Tsetschladze 1999: 109–113; Tsetschladze 2009: 234. Jak słusznie podkreśla M.F. Wysoki, brak podstaw źródłowych na potwierdzenie teorii o imigracji na dużą skalę z Synopy na terytorium Kolchidy w połowie IV w. p.n.e.: Vysokij 2004: 413–414.

⁵⁶¹ Monahov 1989: 76.

⁵⁶² Vnukov 1992: 84.

często związane jest z wykorzystywaniem surowca produkcyjnego przywożonego z miejsca pochodzenia garncarza⁵⁶³.

Zdaniem Kaca trudno jest jednak wyjaśnić fakt, iż z terenów antycznej Kolchidy pochodzi tak mało znalezisk brązowoglinianych amfor wykonanych z gliny należącej do grupy A⁵⁶⁴. Z dziesięciu takich naczyń aż dziewięć odkrytych zostało na terenie północnych wybrzeży Morza Czarnego, a tylko jedno na terytorium antycznej Kolchidy⁵⁶⁵. Mało przekonujące jest podane przez Wnukowa wyjaśnienie, że niemal cała produkcja amfor kolchidzkich przeznaczona była do eksportu towarów poza granice Kolchidy⁵⁶⁶. Trudno wytłumaczyć w kontekście produkcji brązowoglinianych amfor na terenie Kolchidy jest również wysoki odsetek koincydencji imion producentów na stemplach tzw. grupy Myrsilosa (stemple tego typu znajdują się właśnie na amforach brązowoglinianych) z imionami występującymi na stemplach amfor synopskich⁵⁶⁷. Odnotować należy tu fakt, że stemple z tzw. grupy Myrsilosa nie występują na stanowiskach położonych na terytorium antycznej Kolchidy⁵⁶⁸.

Reasumując należy odnotować kilka faktów świadczących o tym, że nie wszystkie amfory brązowogliniane mogą być identyfikowane jako produkcja kolchidzkich warsztatów ceramicznych. Są to podobieństwo morfologiczne poszczególnych serii amfor brązowoglinianych z amforami synopskimi oraz stosowanie analogicznej domieszki schudzającej w procesie przygotowania masy ceramicznej. Ponadto na terytorium Kolchidy dotychczas odkryto tylko jedną amforę wykonaną z gliny podgrupy A. Wspomniana wyżej koincydencja imion na stemplach z tzw. grupy Myrsilosa z imionami na stemplach amfor synopskich jest również dowodem na potwierdzenie tej tezy. W związku z tym, zdaniem Kaca, w pełni uzasadnioną wydaje się być hipoteza, że miejsca produkcji amfor brązowoglinianych szukać należy poza granicami antycznej Kolchidy. Najprawdopodobniej rejonem wytwórstwa amfor brązowoglinianych były, jak przypuszczała już Zeest, południowe wybrzeża Morza

⁵⁶³ Bobrinskij 1978: 76–77 et p. 93.

⁵⁶⁴ Kac 2001: 52; Kac 2007: 109; Kac 2008: 105.

⁵⁶⁵ Tsetschladze, Vnukov, Soznik 1991: 59–60; Vnukov 1992: 79.

⁵⁶⁶ Vnukov 1992: 86.

⁵⁶⁷ Jefremov 1994: 267; Kac 2001: 52; Kac 2007: 291–292; Kac 2008: 109. Mimo iż Jefremow odnotowuje fakt koincydencji imion producentów na stemplach z tzw. grupy Myrsilosa z imionami na stemplach synopskich, jako przypuszczalne miejsce produkcji amfor z tymi stemplami proponuje Heraklę Pontyjską. Chronologia stempli tzw. grupy Myrsilosa zdaniem Jefremowa obejmuje III i II w. p.n.e.: Jefremov 1994: 268.

⁵⁶⁸ Kac 2007: 292.

Czarnego⁵⁶⁹. Jednym z możliwych centrów produkcji mógł być znajdujący się na wschodnich obrzeżach synopskiej Perei Trapezunt⁵⁷⁰.

W nowszych pracach Wnukowa identyfikacja wszystkich amfor brązowoglinianych jako produkcji warsztatów kolchidzkich nie przybiera już cech aksjomatu. Autor podkreśla trudności związane między innymi z interpretacją wyników badań petrograficznych⁵⁷¹. Interpretacja ta wygląda zresztą nieco inaczej niż w przypadku badań opublikowanych w latach 90. ubiegłego stulecia. Jest ona zbieżna z postulatami przedstawionymi przez Kaca, choć Wnukow nie cytuje jego prac.

Amfory brązowogliniane produkowane były z dwóch rodzajów gliny, których opis odpowiada wcześniej wydzielonym przez Wnukowa glinom grupy A i B⁵⁷². Zarówno na amforach wykonanych z gliny grupy A, jak i tych uformowanych z gliny grupy B sporadycznie spotykane są stemple. Na amforach wykonanych z gliny należącej do grupy A występują wyłącznie stemple z legendą w postaci greckiego imienia, określającego producenta. Amfory z gliny grupy B mają tylko stemple anepigraficzne. Różni się również dystrybucja chorologiczna obu wymienionych grup amfor. Naczynia wykonane z gliny A odkrywane są głównie na stanowiskach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego, podczas gdy amfory wyprodukowane z gliny B występują tam sporadycznie. Stanowią one znaczący odsetek w materiale ceramicznym odkrywanym na stanowiskach leżących na terytorium antycznej Kolchidy, co potwierdza hipotezę o ich kolchidzkiej proveniencji⁵⁷³. Na uwagę zasługuje fakt, że masa ceramiczna amfor wykonanych z gliny należącej do grupy B może się znacznie różnić pod względem petrologicznym. Grupa B nie jest bowiem grupą homogeniczną i można w jej obrębie wydzielić kilka mniejszych podgrup⁵⁷⁴.

⁵⁶⁹ Zeest 1951: 114–115; cf. Zeest 1960: 108; Kac 2001: 52; Kac 2007: 110.

⁵⁷⁰ Kac 2001: 52–53; Kac 2007: 292–293; Kac 2008: 106.

⁵⁷¹ Vnukov 2010: 30: „The fabrics of the discussed vessels [“brown clay” amphorae – M. Matera] are a specific matter of consideration. This question is linked with the problem of recognition of the production centres of the “brown clay” amphorae. Unfortunately, the supposed production region of the studied containers is not examined archaeologically in detail, and doubtlessly potter workshops are not known there. Therefore the results of natural science-based are the main source of our information on the topic. Very motley characteristics of geological sediments in that mountain country, of sea and river sands in particular, obstruct seriously such analyses”.

⁵⁷² Vnukov 2010: 30; Vnukov 2011: 271.

⁵⁷³ Vnukov 2010: 30–31.

⁵⁷⁴ Vnukov 2011: 271.

Wspominane już podobieństwa morfologiczne amfor uformowanych z gliny grupy A i amfor synopskich, stosowanie analogicznej domieszki schudzającej oraz obecność greckich imion na stemplach pozwalają przypuszczać, iż wytwórstwo tych amfor zapoczątkowali pochodzący z Synopy garncarze. Miało to miejsce w którymś z ośrodków położonych w basenie Morza Czarnego. Był to ośrodek pozostający w bliskich relacjach handlowych z Synopą. Jednocześnie formacja geologiczna regionu, w którym znajdował się ów ośrodek musiała, być z jednej strony zbliżona do rejonu Synopy, a z drugiej do formacji geologicznej występującej na terytorium Kolchidy. Wszystkie wyżej wymienione warunki spełnia Trapezunt. Pozwala to na postawienie hipotezy, że właśnie w tym ośrodku lub jego najbliższych okolicach produkowane były amfory z gliny należącej do grupy A. Hipoteza ta wymaga dalszych badań⁵⁷⁵.

W ten sposób produkcja amfor brązowoglinianych odbywałaby się w dwóch różnych regionach. Jednym z nich są okolice Trapezuntu, czyli, jak uważa Wnukow, południowa Kolchida, a drugim tereny północnej i środkowej Kolchidy⁵⁷⁶.

Przeprowadzana w trakcie wykopalisk identyfikacja i wstępna analiza materiału ceramicznego nie pozwala na udzielenie jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, w którym z wyżej wymienionych regionów wyprodukowana została brązowogliniana amfora, której fragmenty odkryliśmy. Określenie proveniencji danego fragmentu amfory dokonywane jest bowiem na podstawie zestawienia informacji wynikających z wizualnej, makroskopowej oceny masy ceramicznej i cech morfologicznych naczynia. W przypadku amfor brązowoglinianych ustalenie proveniencji danego fragmentu jest praktycznie niemożliwe bez wykonania analizy petrograficznej z użyciem mikroskopu. Wnukow słusznie odnotowuje: „It was not possible to trace any correlation between the morphological varieties and the fabrics of the “brown-clay” amphorae of Hellenistic and Early Roman periods. Containers of the same form may have different temper and *vice versa*”⁵⁷⁷.

W związku z tym podczas przeprowadzanej w trakcie wykopalisk analizy masowego materiału ceramicznego wszystkie fragmenty amfor brązowoglinianych klasyfikowane były jako „kolchidzkie”. Tak też traktowana była ta partia materiału podczas przeprowadzonej analizy statystycznej. Uwzględniając uzyskany w jej efekcie rezultat, pamiętać jednak należy, że możliwym jest, iż odzwierciedla on skalę importu amfor brązowoglinianych nie z jednego,

⁵⁷⁵ Vnukov 2010: 31.

⁵⁷⁶ Vnukov 2011: 271–272.

⁵⁷⁷ Vnukov 2011: 272.

a z dwóch ośrodków/regionów. Wartości bezwzględne udziału amfor brązowoglinianych w ogólnej liczbie importu do Tanais uległyby wtedy zmniejszeniu.

Fragmenty datowanych na okres hellenistyczny amfor brązowoglinianych odkrywane są w Tanais w warstwach III–I w. p.n.e. Odnotować jednak należy, że podobnie jak w większości centrów Królestwa Bosporańskiego import towarów z Kolchidy wzrasta w I w. p.n.e.⁵⁷⁸

Powracając do kwestii analizy statystycznej materiału odkrytego w trakcie polskich wykopalisk w Tanais, odnotować należy, że bardzo podobne do wyżej opisanych wyników, przyniosła przeprowadzona na blisko trzykrotnie mniejszej próbie ilościowej, analiza fragmentów amfor hellenistycznych, dokonana przez autora na podstawie materiałów ceramicznych odkrytych w latach 2005–2007⁵⁷⁹. Udział procentowy poszczególnych grup amfor w minimalnej liczbie naczyń wykazuje pewne różnice w zestawieniu z rezultatami obecnej analizy, jednakże rzędy wielkości, względny stosunek poszczególnych grup i ich kolejność pozostają niezmiennione.

Porównanie rezultatów uzyskanych w trakcie przeprowadzonej analizy statystycznej z wynikami otrzymanymi przez badaczy rosyjskich nie jest rzeczą łatwą. Analiza statystyczna wykonana przez Kamienieckiego przeprowadzona była na stosunkowo małej próbie. Było to zaledwie 30 fragmentów diagnostycznych amfor hellenistycznych. Fakt ten powoduje, że stopień obiektywności uzyskanych rezultatów może być – ze względu na skąpą bazę źródłową – mało wiarygodny.

Analizując fragmenty amfor hellenistycznych, Kamieniecki dysponował materiałem w postaci czterech imadeł synopskich, pięciu fragmentów amfor rodyjskich (trzech fragmentów imadeł, jednego wylewu i jednej stopy), dwudziestu jeden fragmentów amfor z Kos (20 imadeł i jednej stopy) oraz jednej stopy amfory heraklejskiej⁵⁸⁰. Niediagnostycznych fragmentów amfor hellenistycznych autor ten nie wspomina. Tak szczupła baza źródłowa z trudem poddaje się analizie statystycznej. Na jej podstawie trudno również pokusić się o wyciągnięcie wniosków na temat relacji ilościowych pomiędzy poszczególnymi partiami materiału, nie wspominając o próbie interpretacji zagadnień związanych z wymianą handlową oraz jej rozmiarami.

Zdecydowanie obszerniejszą bazą źródłową dysponował Deopik. Nie licząc fragmentów amfor typu sub-Kos, było to 2214 fragmentów amfor hellenistycznych. Wśród

⁵⁷⁸ Zeest 1960: 108.

⁵⁷⁹ Matera 2011a: 254–256.

⁵⁸⁰ Kameneckij 1969: 139; cf. Matera 2011a: 256.

nich największą grupę stanowiły fragmenty amfor z Kos. Było to aż 42,5% całości materiału hellenistycznego. Drugie miejsce pod względem liczby fragmentów zajmowały amfory rodyjskie, stanowiące 36,5%. Najmniejszą grupę tworzyły fragmenty amfor synopskich, których udział w ogólnej liczbie fragmentów amfor hellenistycznych wynosił 21% (tab. 17). Analiza tego samego materiału przeprowadzona pod kątem określenia minimalnej liczby naczyń pokazuje nieco odmienne relacje pomiędzy poszczególnymi grupami materiału (tab. 18). Ich kolejność pod względem wielkości pozostaje niezmienną. Znacznie różnią się jednak relacje ilościowe, odzwierciedlające liczbę naczyń. Amfory z Kos stanowią tu 69,2% i wyraźnie przeważają nad dwiema pozostałymi grupami. W stosunku do rezultatów analizy statystycznej ilości fragmentów różnica jest duża i wynosi blisko 27%. Wyraźnie mniejszy jest za to udział procentowy amfor rodyjskich. W tym wypadku stanowi on 23,1%, tj. ponad 13% mniej, niż gdyby wziąć pod uwagę ogólną liczbę fragmentów. Ponad 13% wynosi również różnica udziału procentowego amfor synopskich w ogólnej liczbie fragmentów amfor hellenistycznych i w minimalnej liczbie naczyń. W tym drugim przypadku amfory synopskie stanowią tylko 7,7%. Porównanie wyników analizy przeprowadzonej na podstawie danych liczbowych opublikowanych przez Deopika z rezultatami analizy przeprowadzonej przez autora niniejszej pracy jest praktycznie niemożliwe. Wynika to z faktu, że amfory hellenistyczne reprezentowane są właściwie przez fragmenty naczyń pochodzących jedynie z trzech ośrodków: Kos, Rodos i Synopy. Biorąc pod uwagę fakt, że w Tanais występują również amfory z co najmniej kilku innych ośrodków o ustalonej proveniencji, ubóstwo prezentowanego materiału jest zadziwiające. Trudno bowiem uznać, że w bogatym materiale ceramicznym (razem z fragmentami amfor z okresu rzymskiego jest to aż 38 599 fragmentów) występowały jedynie hellenistyczne amfory produkowane w trzech wyżej wymienionych ośrodkach. Deopik wydziela również grupę hellenistycznych amfor jasnoglinianych z „dwudzielnymi” imadłami. Przyczyny wyłączenia tej partii materiału z przeprowadzonej przez autora niniejszej pracy analizy statystycznej omówione zostały wyżej. Deopik wspomina również o czerwoglinianych amforach datowanych na I w. p.n.e.⁵⁸¹ Nie wydziela ich jednak w osobną grupę, tylko łączy z czerwoglinianymi amforami datowanymi na I–III w. n.e.⁵⁸² Wyniki analizy oraz dane liczbowe podane przez

⁵⁸¹ Są to prawdopodobnie czerwogliniane amfory typu sub-Kos, znane na terenach północnych wybrzeży Morza Czarnego jako amfory typu Zeest 62: Zeest 1960: 109.

⁵⁸² Deopik 1981: 239. Autor całą grupę amfor czerwoglinianych charakteryzuje w następujący sposób: „Красноглиняные. Поступление в Танаис красноглиняной амфорной тары началось уже где-то в I в. до н.э. Доля ее непрерывно растет вплоть до III в. н.э.”

Deopika trudno uznać za reprezentatywne i wiarygodne. Ich interpretację pod kątem ustalenia relacji ilościowych pomiędzy poszczególnymi partiami amfor importowanych do Tanais utrudnia fakt, że jako całość materiału hellenistycznego prezentowane są właściwie jedynie amfory rodyjskie, synopskie oraz amfory z Kos i amfory typu sub-Kos.

Warto jednak odnotować i wyjaśnić fakt wysokiego udziału procentowego (zarówno w ogólnej liczbie fragmentów, jak i przy ustaleniu minimalnej liczby naczyń) amfor z Kos. Analizowany przez Deopika materiał ceramiczny pochodził z wykopu VI i jak odnotował sam autor tych badań, obejmował ceramikę datowaną od II w. p.n.e. do III w. n.e.⁵⁸³ Na wykopie tym odkryto kompleks zabudowy mieszkalnej datowany na II–I w. p.n.e.⁵⁸⁴ Na podstawie stempli odkrytych na amforach z Kos można wnioskować, iż amfory z tego ośrodka pojawiają się w Tanais w większej liczbie dopiero od końca II w., w szczególności w I w. p.n.e.⁵⁸⁵ W tym czasie ilość importowanych do Tanais amfor rodyjskich wyraźnie spada. Wyjaśnienia wysokiego udziału procentowego amfor z Kos w materiale analizowanym przez Deopika należy więc upatrywać w strukturze samego materiału i w kontekście archeologicznym, z którego pochodził.

Inaczej wygląda próba porównania rezultatów analizy materiału ceramicznego pochodzącego z wykopu XXV z wynikami uzyskanymi przez Böttgera i Naumienko. Wydzielają oni dwa okresy funkcjonowania hellenistycznego Tanais. Pierwszy z nich obejmuje czasy od założenia miasta do końca II w. p.n.e., a drugi od początków I w. p.n.e. do momentu zdobycia miasta przez Polemona. Pierwszy z tych okresów charakteryzuje przewaga w masowym materiale ceramicznym amfor rodyjskich, których minimalną liczbę ustalono na 430 egzemplarzy. Stanowiły one blisko 66% minimalnej liczby amfor. Na drugim miejscu znajdują się amfory synopskie. Ich udział procentowy wynosi 13,3%. Kolejną co do

⁵⁸³ Deopik 1981: 222.

⁵⁸⁴ Boltunova et al. 1969: 7 et p. 11.

⁵⁸⁵ Šelov 1975: 131–134; Šelov 1994: 36; Jöhrens, Il'jašenko 2001: 445–447; Böttger, Naumenko *in print*. Z terytorium Tanais znane są przykłady fragmentów amfor z Kos, których morfologia pozwala odnieść je do wcześniejszych form amfor z tego ośrodka, np. do wydzielonych przez Zeest typów 52 i 53. Pierwszy z nich datowany jest na III–II w. p.n.e., drugi na okres IV–III w. p.n.e.: Zeest 1960: 105–107, tab. XXIV, 52–53. Inną chronologię omówionych typów proponuje Abramov. Jego zdaniem amfory typu Zeest 52 datować należy od początku drugiej ćwierci I w. p.n.e. do końca tego stulecia: Abramov 1993: 44, fig. 48, 5.6. Amfory typu Zemst 53 datowane są przez niego na III–II w. p.n.e.: Abramov 1993: 44, fig. 47, 4.32. W Tanais odkryto również imadło amfory z Kos ze stemplem datowanym na połowę III w. p.n.e.: Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 359. Podsumowanie najnowszych badań nt. amfor z Kos: Papuci-Władyka 1997: 47–54; Papuci-Władyka 1998: 155–165.

wielkości grupę stanowią amfory knidyjskie – 5,05%. Pozostałe typy amfor stanowiły razem około 15,8% minimalnej liczby naczyń. Dystrybucja materiału dla drugiego z wyznaczonych przez Böttgera i Naumienko okresów wygląda zupełnie inaczej. Zdaniem autorów amfory typu sub-Kos stanowią aż 96% minimalnej liczby naczyń. W pierwszym z okresów zdaniem autorów należy wydzielić fazę, kiedy Tanais pełniło funkcję „*emporion*” oraz „fazę *polis*”. „Faza *emporion*” datowana jest na pierwszą połowę III w. p.n.e., a „faza *polis*” zaczyna się w latach 30-tych/ 20-tych tego stulecia⁵⁸⁶. Przedstawiona chronologia obu faz jest co najmniej dyskusyjna. W szczególności dotyczy to pierwszej z nich.

Przyjmując periodyzację zaproponowaną przez Naumienko i Böttgera, stwierdzić należy, że ramy chronologiczne pierwszej z wydzielonych faz (pierwsza połowa III w. p.n.e.), tj. „fazy *emporion*”, obejmują zarówno okres przed założeniem miasta Tanais, jak i okres pierwszego dziesięciolecia jego istnienia. Tego typu sumaryczne zestawienie materiału w przypadku pracy pod tytułem *Tanais i ego amfory. Istorîâ goroda – tipologiâ amfor – torgovaâ politika* trudno usprawiedliwić. Część materiału w niej omawianego odnosi się bowiem do okresu, gdy właściwe Tanais tak naprawdę jeszcze nie istniało. Poza tym łączne potraktowanie źródeł archeologicznych datowanych na koniec IV i początek III w. p.n.e. i tych odnoszących się do okresu założenia miasta może prowadzić do zafałszowania obrazu stosunków handlowych w poszczególnych okresach. Dotyczy to nie tylko skali importu i relacji ilościowych pomiędzy partiami materiału z różnych ośrodków, lecz również listy ośrodków, z których ów materiał pochodził. „Faza *polis*” rozpoczyna się natomiast po okresie dwudziesto-, trzydziestoletniej przerwy. Dotychczasowe badania wykopaliskowe, nawet przy uwzględnieniu stosunkowo słabego stopnia przebadania najwcześniejszych warstw na terenie miasta, nie przyniosły informacji na temat trwającego w przybliżeniu ćwierć wieku *hiatus* osadniczego.

Podsumowując rezultaty przeprowadzonej analizy, podkreślić należy, że nie odzwierciedlają one bezpośrednio realnej skali importu z poszczególnych ośrodków. Aby to osiągnąć, uzyskane dane muszą zostać zestawione z informacjami na temat pojemności amfor, co autor postara się przedstawić w następnym rozdziale. Analiza statystyczna masowego materiału ceramicznego pozwala jednak na szacunkowe określenie udziału poszczególnych ośrodków w ogólnej masie towarów importowanych do Tanais i docierających za pośrednictwem miasta do innych punktów położonych w delcie Donu. Uzyskane wyniki pozwalają odnotować bardzo dużą przewagę amfor rodyjskich nad

⁵⁸⁶ Böttger, Naumenko *in print*.

materiałem z pozostałych ośrodków. Amfory rodyjskie stanowią około 2/3 całości analizowanego materiału hellenistycznego. Pamiętać jednak należy, iż założenie, że w trakcie blisko trzystuletniej historii hellenistycznego Tanais orientacja jego mieszkańców na towary z tego jednego ośrodka pozostała dominująca i niezmienna, jest błędne. Charakter masowego materiału ceramicznego nie pozwala bowiem na tak precyzyjne jego datowanie, jak w przypadku stempli ceramicznych. Próba dokładnego określenia roli ośrodka/ów dominującego/yh i oszacowania ilości towarów importowanych do miasta na poszczególnych etapach jego historii przeprowadzona może być jedynie przy wykorzystaniu danych epigrafiki ceramicznej. Oczywiście nie sposób zignorować otrzymanych w trakcie analizy statystycznej danych liczbowych. Jednak ich interpretacja powinna być przeprowadzona z zastrzeżeniem, że pełny obraz uzyskać możemy jedynie przy zestawieniu ich z wynikami analizy rozprzestrzenienia chronologicznego stempli. Wyniki takiej analizy dla stempli odkrytych w Tanais pokazują, że w pierwszych dziesięcioleciach historii miasta przeważającą rolę odgrywał import z Synopy. Wspomnieć tu należy również o tym, iż od końca II w. p.n.e. wśród amfor importowanych do Tanais znacznie wzrasta udział produkcji z Kos. Jak się wydaje, import z tego ośrodka w I w. p.n.e. stanowi główne źródło dostaw towarów do Tanais. Podsumowując wyniki analizy statystycznej ceramicznego materiału masowego, wspomnieć również należy o szeregu innych uwarunkowań determinujących obiektywność uzyskanych rezultatów i możliwość ich dalszego wykorzystania w procesie odtworzenia skali importu towarów z poszczególnych ośrodków w poszczególnych okresach. Do uwarunkowań tych należy przede wszystkim brak możliwości pełnego porównania wyników analizy przeprowadzonej przez autora niniejszej pracy z rezultatami otrzymanymi przez badaczy rosyjskich i niemieckich. W pierwszej kolejności wynika to z różnic w podejściu do analizowanego materiału oraz ze stosowania różnych metod jego klasyfikacji i dokumentacji.

Rozdział V

POJEMNOŚĆ AMFOR RODYJSKICH I SKALA IMPORTU TOWARÓW DO TANAIS

W rozważaniach na temat pojemności amfor zasadniczym problemem jest wyjaśnienie kwestii rozwoju ich cech morfologicznych i związanych z tym zmian standardów objętości. Badania nad pojemnością amfor powinny być zatem prowadzone z uwzględnieniem typologii naczyń i ich rozwoju chronologicznego w obrębie grup naczyń pochodzących z jednego ośrodka produkcyjnego⁵⁸⁷. Jak bowiem słusznie odnotowała Grace, w jednym ośrodku w różnych okresach mogły być i często były produkowane amfory o różnych standardach⁵⁸⁸.

Fakt ten ma tym większe znaczenie, że przy dostawach przewożonego w amforach wina, w szczególności na dużą skalę, rachubę prowadzono nie w jednostkach miary ciał płynnych, a po prostu sumując liczbę samych naczyń, określanymi terminami *κεράμιον* lub *κάδος*⁵⁸⁹. Potwierdzenie tej tezy znaleźć można w źródłach literackich. Jako przykład przytaczam dwa fragmenty *Wyprawy Cyrusa (Anabasis)* Ksenofonta i fragment jednej z mów Demostenesa:

[...] οὗτοι δὲ ξένια πέμπουσι τοῖς Ἑλλησιν ἀλφίτων μεδίμνους τρισχιλίους, οἴνου δὲ κεράμια χίλια καὶ πεντακόσια [...] ⁵⁹⁰.

ἐνταῦθα τοῖς Ἑλλησιν οἱ Ἡρακλεῶται ξένια πέμπουσιν ἀλφίτων μεδίμνους τρισχιλίους καὶ οἴνου κεράμια δισχίλια καὶ βούς εἴκοσι οἷς ἑκατόν [...] ⁵⁹¹.

Συγγραφή

ἔδάνεισαν Ἄνδροκλῆς Σφήτιος καὶ Ναυσικράτης Καρύστιος Ἀρτέμωνι καὶ Ἀπολλοδώρῳ Φασηλίταις ἀργυρίου δραχμὰς τρισχιλίας Ἀθήνηθεν εἰς Μένδην ἢ Σκιώνην, καὶ ἐνθεῖθεν εἰς Βόσπορον, ἐὰν δὲ βούλωνται, τῆς ἐπ' ἀριστερὰ μέχρι Βορυσθένους καὶ πάλιν Ἀθήναζε, ἐπὶ

⁵⁸⁷ Brašinskij 1984: 92; Gras 2000: 606–607.

⁵⁸⁸ Grace 1949: 180.

⁵⁸⁹ Brašinskij 1976: 87. Termin *κάδος* jest jednym z określeń attyckiej jednostki pojemności stosowanym w wymiennie z nazwami *μετρητής* i *ἀμφορεύς*; cf. Hultsch 1882: 101; Nissen 1892: 868; Viedebant 1917: 60.

⁵⁹⁰ Xen. *Anab.* VI, 1, 15.

⁵⁹¹ Xen. *Anab.* VI, 2, 3.

διακοσίαις εἴκοσι πέντε τὰς χιλίας, ἐὰν δὲ μετ' Ἄρκτοῦρον ἐκπλεύσωσιν ἐκ τοῦ Πόντου ἐφ' Ἱερὸν, ἐπὶ τριακοσίαις τὰς χιλίας, ἐπὶ οἴνου κεραμίοις Μενδαίοις τρισχιλίοις, ὅς πλεύσεται ἐκ Μένδης ἢ Σκιώνης ἐν τῇ εἰκοσῶρῳ ἦν Ὑβλήσιος ναυκληρεῖ⁵⁹².

Z powyższych cytatów jasno wynika, że rachubę ilości dostarczanego wina prowadzono, określając po prostu liczbę amfor. W ten sam sposób ilość dostarczanych towarów płynnych określana jest również w korespondencji o charakterze gospodarczym. Wyklucza to stosowanie używanych w twórczości literackiej terminów *κεράμιον* lub *κάδος* jako pewnego uogólnienia, swego rodzaju *licentia poetica*. Przykładem mogą tu posłużyć dokumenty z archiwum Zenona, gdzie ilość wina określana jest właśnie za pomocą tych określeń⁵⁹³. Ze względu na to, że amfory z różnych ośrodków miały różną pojemność, samo określenie liczby amfor wymagało informacji uzupełniającej, dotyczącej pochodzenia naczyń⁵⁹⁴.

Rozpatrując kwestię pojemności antycznych amfor, należy zwrócić uwagę na fakt, że celem tego typu badań powinno być jej określenie przy zastosowaniu jednostek miar stosowanych przez ludzi, którzy te amfory wytwarzali i którym one służyły w ich codziennym życiu. Ze względu na brak źródeł mówiących o ich rozmiarach, a w szczególności o ich pojemności, jest to zadanie niełatwe⁵⁹⁵.

Określenie pojemności amfory możliwe jest na dwa sposoby: fizyczny i geometryczny. Pierwszym z fizycznych sposobów jest realny pomiar polegający na napełnieniu naczynia cieczą bądź produktem sypkim – najczęściej ziarnem – i określeniu jego pojemności. Drugi polega na wykorzystaniu do pomiaru pojemności gazu i pomiarów ciśnień. Geometrycznych metod określania pojemności jest kilka. Polegają one na zastosowaniu matematycznych wyliczeń objętości. Poniżej zostaną pokrótce omówione wszystkie z możliwych sposobów określania pojemności amfor, co pozwoli odnotować wszystkie związane z tym procesem problemy.

Pomiar objętości amfory z zastosowaniem cieczy bądź produktów sypkich możliwy jest właściwie tylko w przypadku naczyń zachowanych w całości i będących w dobrym stanie konserwatorskim. W materiale archeologicznym tak zachowane amfory występują jednak stosunkowo nielicznie. Amfory restaurowane wymagają pomiaru z zastosowaniem lżejszych materiałów, np. styropianowych kulek. Hüttig zwraca jednak uwagę na fakt, że rezultaty

⁵⁹² Demosth. XXXV,10.

⁵⁹³ P. Cairo Zen. I 59012–59014.

⁵⁹⁴ Brašinskij 1976: 88.

⁵⁹⁵ Lang, Crosby 1964: 56; Brašinskij 1976: 92.

pomiarów wykonanych z ich wykorzystaniem mogą różnić się nawet o 10% od przeprowadzanych przy użyciu wody⁵⁹⁶. Podobnego zdania była również Grace – uważała ona, że pomiary dokonywane przy użyciu cieczy i produktów sypkich mogą dać różne rezultaty w zależności od zastosowanej substancji. Jej zdaniem pomiary z wykorzystaniem produktów sypkich dają zawsze znacznie mniejszą objętość⁵⁹⁷. Z opinią tą nie zgadzał się Braszyński. Uważał on, że przy przestrzeganiu wymogów metodyki takich pomiarów różnice osiągnęte przy zastosowaniu cieczy i produktu sypkiego (ziarna) wynoszą od 50 do 200 cm³ na amforę o objętości 7–10 litrów⁵⁹⁸, czyli od 0,05% do 2%. W przypadku amfor rodyjskich, których średnia pojemność często przekracza 25 litrów, różnice w wynikach pomiarów byłyby zatem odpowiednio większe. Według danych uzyskanych przy pomiarach amfor rodyjskich dokonanych przez Wallace Matheson i Wallace’a (tab. 19–23) różnice w pomiarach dokonywanych za pomocą wody i polistyrenowych kuleczek wynoszą około 2–3%⁵⁹⁹. Serie pomiarów tych samych naczyń wykonane przez wspomnianą wyżej dwójkę badaczy wykazały jednak, że nawet przy zastosowaniu w trakcie pomiaru takiej samej substancji osiągnęte wyniki mogą się różnić o wartości przekraczające nawet 500 ml (tab. 19).

Pomiar pojemności amfory z wykorzystaniem gazu przeprowadzić można w sposób przedstawiony na rycinie 12. Oba zawory (H_1 i H_2) są otwarte. W obu naczyniach (V_S – naczynie porównawcze i V_T – amfora poddawana pomiarowi) panuje normalne ciśnienie p_0 . Następnie zawór H_2 zostaje zamknięty, co powoduje wzrost ciśnienia w naczyniu V_S do poziomu około 100 mbar. Zostaje dokonany pomiar ciśnienia p_1 , po czym zostaje zamknięty również zawór H_1 . Potem następuje otwarcie zaworu H_2 , co powoduje izotermiczne wyrównanie ciśnienia w obu naczyniach (V_S i V_T). W ten sposób otrzymujemy wartość ciśnienia p_2 . Znając pojemność naczynia porównawczego V_S ($V_S/V_T = 0,5 \dots 2,0$) otrzymujemy pojemność mierzonego naczynia V_T . Obliczanie pojemności mierzonego naczynia odbywa się z zastosowaniem wzoru $V_T = (dp_1/dp_2 - 1) \times V_S$. Współczynnik dp_1 równy jest różnicy p_1 i p_0 , a współczynnik dp_2 różnicy p_2 i p_0 . Różnice ciśnienia mierzone są za pomocą wbudowanego bezpośrednio do aparatury manometru typu u-rurka. Przy

⁵⁹⁶ Hüttig 1999: 319.

⁵⁹⁷ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 360, n. 4.

⁵⁹⁸ Brašinskij 1976: 90.

⁵⁹⁹ Wallace Matheson, Wallace 1982: appendix 1: 302–306 et appendix 3: 311–316; cf. Garlan 2000: 78; Wallace 2004: 429.

zastosowaniu tej metody pojemność naczynia może zostać określona z dokładnością do 1%⁶⁰⁰.

Wykorzystanie powyższej metody określania pojemności naczynia jest jednak bardzo utrudnione przez szereg problemów natury praktycznej. Po pierwsze, całość stosowanej aparatury, w tym podłączenie amfory, której pojemność ma być określona, musi być gazoszczelna. Aby to uzyskać, hermetyczne powinno być nie tylko połączenie amfory z pozostałą częścią aparatury. W tym wypadku uszczelnione powinny zostać również pory w masie ceramicznej naczynia. Można to osiągnąć, zanurzając amforę w wodzie. Wtedy jednak następuje parowanie wody do wnętrza naczynia, co z kolei prowadzi do zafałszowania rezultatów pomiaru⁶⁰¹. Poza tym metoda ta (ze względu na wymagania techniczne) jest niezwykle trudna do zastosowania w trakcie badań terenowych.

Matematyczne obliczenie pojemności amfory może być wykonane między innymi z zastosowaniem formuły Hierona do obliczania objętości nieregularnych brył geometrycznych:

$$V = Kh \times (d_1 + d_2 : 2)^2$$
⁶⁰².

Jej zastosowanie jest jednak problematyczne. Znamy bowiem aż trzy różne (stosowane w zależności od formy naczynia) warianty formuły Hierona⁶⁰³, służące do obliczania pojemności⁶⁰⁴. Sam ten fakt świadczy o tym, jak duży wpływ na wyniki mógł mieć ten właśnie czynnik. Główny problem stanowi jednak to, że służą one do wyznaczania pojemności pitosów, a nie amfor. Wynika z tego, że mechaniczne przeniesienie formuły Hierona w celu jej zastosowania do obliczania pojemności amfor może prowadzić do otrzymania błędnych rezultatów⁶⁰⁵.

⁶⁰⁰ Hüttig 1999: 319–320 et p. 323, fig. 3.

⁶⁰¹ Hüttig 1999: 320.

⁶⁰² We wzorze tym „K” oznacza wartość stosowanego współczynnika, „d₁” i „d₂” oznaczają odpowiednio maksymalną i minimalną średnicę naczynia, a „h” jego wysokość; Lang, Crosby 1964: 59; Brašinskij 1976: 93; Brašinskij 1978: 12; Monahov 1986: 106.

⁶⁰³ Są to $\pi\theta\omicron\epsilon\iota\delta\acute{\epsilon}\varsigma$, $\pi\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma$ σφαιροειδός oraz bliżej nieokreślony ἄλλος $\pi\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma$. Zauważyć przy tym należy, że formuła służąca do obliczania pojemności $\pi\theta\omicron\epsilon\iota\delta\acute{\epsilon}\varsigma$ matematycznie niczym nie różni się od tej przeznaczonej dla ἄλλος $\pi\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma$. Dwie pierwsze formuły różni wartość zastosowanego współczynnika „K” wynosząca w przypadku $\pi\theta\omicron\epsilon\iota\delta\acute{\epsilon}\varsigma$ $^{11}/_{14}$ ($\pi/4$) a w odniesieniu do $\pi\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma$ σφαιροειδός $^{11}/_{21}$ ($\pi/6$): Monahov, Slonov 1992: 99. Szczegółowa analiza wszystkich trzech formuł Hierona: Monahov 1986: 108.

⁶⁰⁴ Hultsch 1864: 202 sq., II.19–II.21.

⁶⁰⁵ Brašinskij 1976: 88; Brašinskij 1976: 93.

Böttger i Naumienko, którzy do obliczania pojemności amfor z Tanais użyli opartego na formule Hierona matematycznego wzoru ze współczynnikiem $\pi/4: \frac{11}{14} \times (d_1 + d_2 : 2)^2 \times h$ odnotowali, że jego zastosowanie daje rezultaty zawyżone w stosunku do realnej objętości amfor⁶⁰⁶. Wynika to z faktu, że w formule tej nie brane są pod uwagę następujące czynniki determinujące wartość poszczególnych parametrów:

- możliwość występowania masywnej, wysokiej stopy amfory, której nie należałoby uwzględniać przy pomiarze wysokości naczynia,
- grubość ścianek naczynia w odniesieniu do wyznaczonej średnicy amfory,
- miejsce zajęte przez zatyczkę częściowo umieszczoną wewnątrz szyi amfory.

W przypadku badanych przez Böttgera i Naumienko pięciu amfor rodyjskich różnice pomiędzy pomiarem objętości i jej obliczeniem za pomocą formuły Hierona wynosiły od 9,6 litra do 20,9 litra w odniesieniu do amfor pełnego standardu i od 4,9 litra do 5,8 litra dla amfor frakcyjnych⁶⁰⁷.

Kolejna z geometrycznych metod obliczania pojemności amfor opracowana została przez Hautumna w jego pracy poświęconej późnorzymskim i wczesnobizantyjskim amforom⁶⁰⁸. Podstawą tej metody jest zastosowanie matematycznych wzorów obliczania objętości brył obrotowych: walca, stożka i stożka ściętego. Obliczeń dokonuje się po uprzednim wpisaniu w rysunek amfory odpowiadających powyższym bryłom stereometrycznym figur płaskich, takich jak prostokąt, trójkąt i trapez. Ich wymiary stanowią podstawowe dane wykorzystywane we wzorach służących do obliczania objętości brył stereometrycznych. Suma objętości brył wpisanych w amforę wyznacza pojemność naczynia⁶⁰⁹. Jest to jednak metoda bardzo pracochłonna, a jej dokładność zależy od ilości brył, na które podzielono wnętrze amfory. Uzyskanie poprawnych wyników wymaga więc zastosowania dużej ilości brył, tak aby jak najdokładniej wpisywały się one w krzywizny profilu amfory. To z kolei powoduje znaczny wzrost liczby działań matematycznych. Zdaniem Hüttiga: „die dort vorgeführte Anwendung der Methode kann jedoch geradezu als Lehrbeispiel dafür dienen, wie man es nicht machen darf”⁶¹⁰.

⁶⁰⁶ Böttger, Naumenko *in print*. W tym wypadku „d₁” i „d₂” oznaczają odpowiednio maksymalną średnicę naczynia (maksymalną wydętość brzuśca) i średnicę szyi amfory.

⁶⁰⁷ Böttger, Naumenko *in print*.

⁶⁰⁸ Hautumn 1981: 166–174.

⁶⁰⁹ Hautumn 1981: 168–169.

⁶¹⁰ Hüttig 1999: 320.

Następną możliwością obliczenia pojemności amfory jest wykorzystanie w tym celu drugiego twierdzenia Pappusa–Guldina: „Objętość bryły powstającej przez obrót figury płaskiej dookoła nieprzecinającej jej osi jest równa polu tej figury pomnożonemu przez długość okręgu, jaki zakreśla przy tym środek ciężkości figury [...]”⁶¹¹. W przypadku amfor jest to znacznie bardziej skomplikowane, gdyż całość konturu bryły takiego naczynia nie może być przedstawiona przy pomocy podstawowych funkcji matematycznych. Należy w tym przypadku zastosować metodę integracji numerycznych (ryc. 13). Kontur bryły naczynia jest wtedy zdefiniowany przez wystarczająco wiele punktów odniesienia wybranych jak najęściej w równych od siebie odległościach. Wewnętrzną powierzchnię dna obliczyć należy z zastosowaniem matematycznego wzoru na przykład na wycinek kuli. Przy zastosowaniu tej metody osiągnięcie dokładnych wyników wymaga skomplikowanych obliczeń matematycznych, do czego można obecnie wykorzystać techniki komputerowe⁶¹².

Kolejnym ze sposobów matematycznego wyliczania pojemności amfor jest zastosowanie wzoru opracowanego wspólnie przez Rigoira (ryc. 14). Dzięki jego wykorzystaniu możliwym jest uniknięcie problemów związanych z obliczaniem pojemności amfor na wysokiej, pełnej stopce. Wyniki osiągnięte dzięki zastosowaniu tego wzoru obarczone są znacznie mniejszym błędem niż w przypadku użycia formuły Hierona. Przy zastosowaniu metody proponowanej przez Rigoira amfora zostaje podzielona na „x” poprzecznych pasów o tej samej wysokości „h”. Każdy z nich tworzy ścięty stożek. Pojemność amfory jest sumą pojemności wszystkich ściętych stożków obliczoną z pomocą następującego wzoru:

$$(R_1^2 + R_2^2 + R_1R_2) \times (p \times h/3)$$

We wzorze tym R_1 , R_2 etc. oznaczają promienie tworzące podstawy poszczególnych stożków⁶¹³. Niewątpliwą zaletą tej metody jest to, że podobnie jak formuła Hierona może być stosowana do obliczania pojemności naczyń niekompletnie zachowanych. W takim wypadku wystarczy, iż dysponujemy archeologicznie pełnym profilem amfory.

Wszystkie z wyżej opisanych metod określania pojemności amfory uwzględniają również pojemność szyi naczynia. Monachow i Słonow uważają jednak, że nie wchodziła ona (w całości lub częściowo) do standardu pojemności amfory⁶¹⁴. Oznaczałoby to, że szyja nie

⁶¹¹ Fichtenholz 1999: 198.

⁶¹² Hüttig 1999: 321.

⁶¹³ Rigoir 1981: 193–194.

⁶¹⁴ Monahov, Słonov 1992: 99: „По нашему мнению, в объем стандарта амфоры не входил объем горла (целиком или частично). Другими словами, горло не выполняло функции вместилища продукта [...]”.

była zapełniana przewożonym w amforze produktem. Pełniła jednak inne ważne funkcje: ułatwiała przenoszenie naczyń i ich ustawianie we wnętrzu kadłuba statku. Dzięki szyi w trakcie opróżniania amfory jej zawartość nie rozpryskiwała się. Ponadto szyję amfory w łatwy sposób można było zamknąć przy pomocy zatyczki⁶¹⁵. W związku z powyższym Monachow i Słonow do obliczania pojemności amfory proponują używać wzoru stworzonego na podstawie modyfikacji formuły Hierona: $V = Kh_4 \times (d_1 + d_2 : 2)^2$. We wzorze tym h_4 oznacza wysokość naczynia (jego zbiornika) bez szyi⁶¹⁶. Zdaniem obu badaczy taka właśnie formuła służyła greckim garncarzom do ustalania standardu wykonywanych amfor. Jej praktyczne zastosowanie było stosunkowo proste. Współczynnik „K” zależał od formy jaką miała posiadać wykonana amfora. Trzy pozostałe składowe tej formuły to głębokość zbiornika (brzuśca) i jego maksymalna średnica oraz średnica szyi w miejscu jej połączenia z brzuścem⁶¹⁷.

Z użyciem powyższego wzoru wykonano obliczenia pojemności 164 amfor różnej formy, różnych typo-standardów i pochodzących z rozmaitych centrów produkcyjnych. Ich wyniki zestawione zostały z rezultatami realnych pomiarów fizycznych. W zależności od formy amfory różnice pomiędzy uzyskanymi rezultatami wynosiły od 4 do 13%. Zdaniem autorów jest to wynik w pełni zadowalający i potwierdzający hipotezę o funkcjonowaniu jednego schematu obliczania pojemności amfor transportowych⁶¹⁸.

Odnotować jednak należy, że różnice pomiędzy wynikami realnych pomiarów i wynikami obliczeń według formuły proponowanej przez Monachowa i Słonowa zwiększają się proporcjonalnie w stosunku do objętości amfory. Zatem im większa amfora, tym większa rozbieżność obu rezultatów.

Sami autorzy powyższej koncepcji, nie podają żadnego rozgraniczenia, w jakich przypadkach pojemność szyi amfory nie wchodziła do standardu pojemności w całości, a w jakich tylko częściowo. Brak informacji źródłowych na ten temat sprawia, że omawiana koncepcja jest jedynie czysto teoretycznym, żeby nie powiedzieć życzeniowym, założeniem jej autorów. Jej prawidłowość potwierdzona zdaniem autorów dzięki wykonanym badaniom, budzi jednak pewne wątpliwości. O ile bez zastrzeżeń należy zgodzić się z Monachowem i Słonowem odnośnie do faktu, że część szyi amfory nie wchodziła do standardu jej pojemności, o tyle twierdzenie, że dotyczyło to całej szyi naczynia, jest dyskusyjne. W

⁶¹⁵ Na temat transportu, przenoszenia i zamykania amfor: Koehler 1986: 49–67.

⁶¹⁶ Monahov, Slonov 1992: 99.

⁶¹⁷ Monahov, Slonov 1992: 100.

⁶¹⁸ Monahov, Slonov 1992: 104–105.

szczegółności odnosi się to do nieanalizowanych przez autorów amfor rodyjskich. Wysoka, cylindryczna szyja amfor z tego ośrodka stanowi około 1/3 ich wysokości. Jej pojemność wynosi nawet około 3 litrów. Trudno sobie wyobrazić, że miałyby ona pozostawać pusta, niewypełniona przewożonym w amforze produktem. Amfory z tak długą szyją, nawet przy stosowanych w starożytności metodach rozmieszczania ładunku, zajmowały stosunkowo dużo miejsca w ładowni statku. Pozostawienie części amfory niezapełnionej produktem byłoby po prostu marnowaniem przestrzeni załadunkowej. Gdyby taka praktyka faktycznie miała miejsce, należałoby się raczej spodziewać, że służące do transportu produktów amfory będą miały inną formę, pozwalającą na maksymalne wykorzystanie tej przestrzeni. Byłby to zatem naczynia o innych cechach morfometrycznych, charakteryzujące się znacznie krótszymi szyjami. Ponadto pozostawienie szyi amfory niezapełnioną mogło spowodować, że nacisk bulgocącego płynu wysadzi korek.

Jedynym wytłumaczeniem pozostawiania niezapełnionej produktem szyi amfory jest sytuacja, w której naczynia służyły do transportu wina. Grecy wytwórcy wina praktycznie nie mieli możliwości zatrzymania procesu fermentacji⁶¹⁹. Oznaczać to mogło, że czasem przewożono i handlowano winem wciąż fermentującym. Pochodną procesu fermentacji jest powstawanie dwutlenku węgla – gazu mogącego rozsadzić naczynie.

Być może stosunkowo młode wina, w których proces fermentacji wciąż zachodził bardzo aktywnie, musiały być transportowane w amforach zabezpieczonych przed rozsądzeniem. W tym celu pozostawiano by szyję stosowane mogły być otwory fermentacyjne. Tego typu praktyka poświadczona jest w źródłach archeologicznych datowanych na okres rzymski i bizantyjski. Przy czym otwory fermentacyjne wykonywane były zarówno w zatyczkach, jak i w samych naczyniach. Z. Gal zwrócił uwagę na grupę okrągłych artefaktów glinianych i kamiennych, posiadających wykonany po środku otwór. Tradycyjnie zabytki tego typu interpretowane są jako ciężarki tkackie. Zdaniem autora można je jednak interpretować również jako zatyczki amfor. Badając tego typu artefakty pochodzące ze stanowiska Hurbat Rosh Zayit Z. Gal zauważył, że ich średnica odpowiada średnicy odkrytych na stanowisku naczyń zasobowych. Ponadto były one znacznie cięższe od typowych ciężarków tkackich⁶²⁰.

Podobne artefakty spotykane są na wielu antycznych stanowiskach. Różnią się one nieco od artefaktów pochodzących z Hurbat Rosh Zayit. Przede wszystkim są to głównie

⁶¹⁹ Forbes 1965: 112.

⁶²⁰ Gal 1989: 283.

fragmenty wtórnie wykorzystanych ścianek naczyń. Zostały one oszlifowane lub ociosane do formy okrągłej, a w ich powierzchni przewiercono centralnie umieszczone otwory. W Tanais w trakcie badań prowadzonych w wykopie XXV odkryto kilkanaście takich artefaktów (ryc. 15). Waga i wymiary części tych artefaktów sugerują, że nie były one raczej wykorzystywane jako obciążniki do nici w warsztatach tkackich⁶²¹. Niektóre z nich, o średnicy około 3 centymetrów, mogły służyć np. jako przęśliki. Funkcję otworu w tego typu artefaktach można jednak wyjaśnić również w inny sposób. Po otwarciu amfory czasem pojawiała się potrzeba jej powtórnego zamknięcia. Wtedy wykorzystywano tymczasowe zatyczki, wykonane z wtórnie użytych fragmentów ceramiki. Znajdujący się w nich otwór służył wtedy do wydobywania zawartości amfory. Był przy tym na tyle mały, że łatwo było go powtórnie uszczelnić⁶²². Na podstawie dostępnych nam źródeł nie można jednak wykluczyć, że omawiany typ artefaktów o większych wymiarach i wadze był wykorzystywany również w produkcji tkackiej⁶²³. Świadczyć o tym może choćby fakt, że znane są tego typu znaleziska posiadające rytą ornamentację umieszczoną po obu ich stronach⁶²⁴.

Prawdopodobnie sam fakt wykonania otworu fermentacyjnego w zatyczce amfory nie zabezpieczał jej przed rozsądzeniem przez wytwarzany w procesie fermentacji dwutlenek węgla. W tym celu, podobnie jak we współczesnej praktyce wytwarzania wina domowymi sposobami, w naczyniu należało pozostawić pustą przestrzeń, w której mógłby się kumulować gaz. Ową przestrzeń w przypadku amfor mogła stanowić szyja naczynia.

Wydaje się, że jest to jedyne logiczne wytłumaczenie ewentualnej praktyki pozostawiania szyi amfory pustą, niezapełnioną produktem. Z metodologicznego punktu widzenia owa hipoteza nie znajduje jednak potwierdzenia źródłowego. Należy również podkreślić, że praktyka pozostawiania pustych szyj amfor miałaby zastosowanie tylko w przypadku transportu wina. W odniesieniu do innych produktów byłaby nie tylko bezcelowa, ale powodowałaby straty miejsca dostępnego w przestrzeni ładunkowej statku. Podkreślenia wymaga również, fakt, że transport wciąż fermentującego wina jest jedynie hipotezą. Prawdopodobnie wino transportowano dopiero w momencie, gdy fermentacja w naturalny sposób uległa zakończeniu po przetworzeniu całego cukru zawartego w moszczu winnym. W

⁶²¹ Na temat eksperymentalnych prób tkackich oraz wagi i formy stosowanych w tym procesie ciężarków: Mårtensson, Nosch, Andersson Strand 2009: 373–398. Tam również dalsza literatura przedmiotu.

⁶²² Dyczek 1999: 245.

⁶²³ Kowal 2011: 127.

⁶²⁴ Matera *in print* A.

związku z tym trudno przyjąć twierdzenie Monachowa i Słonowa, że pojemność szyi amfory nie wchodziła do standardu pojemności całego naczynia⁶²⁵.

Jak wynika z opisu powyższych metod określania pojemności amfor, już sam ten proces może przysparzać szeregu trudności. Najdokładniejszym ze sposobów, przy użyciu których można tego dokonać, jest fizyczny pomiar z zastosowaniem gazu. Margines błędu tej metody nie przekracza 1%. Trudności techniczne związane z jej wykorzystaniem sprawiają jednak, że dotychczas nie była ona stosowana. Drugą z przynoszących dokładne rezultaty metod określania pojemności amfor jest fizyczny pomiar z zastosowaniem cieczy. Niestety możliwość stosowania tej metody ograniczona jest jedynie do naczyń zachowanych w całości, będących w dobrym stanie konserwatorskim. W innych przypadkach zmuszeni jesteśmy do stosowania metod matematycznych. Ich wykorzystanie pozwala określać pojemność amfor sklejonych z fragmentów, mających uzupełnienia lub też zachowanych fragmentarycznie, lecz posiadających pełny profil archeologiczny. Są to jednak metody bardzo czaso- i pracochłonne, częstokroć skomplikowane i, co najważniejsze, pozwalające osiągać rezultaty jedynie zbliżone do realnej pojemności naczyń.

Konieczność pomiaru pojemności amfor rodyjskich i możliwość uzyskania tym sposobem szeregu dodatkowych informacji odnotował już w latach 70. XIX wieku Dumont. Zakładał on, że wszystkie amfory rodyjskie odpowiadały jednemu wzorcowi typologicznemu, a ich pojemność nie wykazywała większych różnic pomiędzy poszczególnymi egzemplarzami i odpowiadała attyckiej jednostce miary pojemności określanej, jako ἀμφορεύς⁶²⁶. Występujące w tekstach papirusowych określenie ῥόδια (κεράμια) traktowane było jako oznaczenie standardowej pojemności⁶²⁷.

Pierwsze dane dotyczące pojemności amfor rodyjskich zostały jednakże opublikowane dopiero pod koniec pierwszej połowy XX wieku. Dokonała tego Grace, jednocześnie odnotowując fakt, że w jednym ośrodku w różnych okresach produkowane były amfory o różnych standardach pojemności. W odniesieniu do amfor rodyjskich badaczka wyróżniła

⁶²⁵ W wydanej później pracy *Grečeskie amfory v Pričernomor'e. Tipologiâ amfor veduših centrov-eksporterov tovarov v keramičeskoj tare. Katalog-opredelitel'* Monachow najwidoczniej nie stosuje proponowanego systemu obliczania pojemności amfor bez uwzględnienia pojemności szyi. Przykładowo podawana przez niego pojemność amfor rodyjskich w zasadzie odpowiada ustaleniom Braszyńskiego i wynosi 8 *choes*: Monahov 2003: 122.

⁶²⁶ Dumont 1873: 324: „J'ai émis l'opinion que toutes les amphores de Rhodes, marquées de timbres, non-seulement étaient faites sur un même type, mais d'après des mesures qui variaient fort peu”.

⁶²⁷ Wilcken 1899: 765.

dwa okresy, kiedy ich pojemność schodziła poniżej 25 litrów⁶²⁸. Miało to miejsce w trzeciej ćwierci III w. p.n.e. oraz około 175 r. p.n.e. Grace zwróciła również uwagę na istnienie rodyjskich amfor frakcyjnych. Są to naczynia morfologicznie tożsame z amforami pełnego standardu, lecz o mniejszych wymiarach. Odnotowano występowanie amfor frakcyjnych różnej objętości⁶²⁹. W zbiorach Muzeum Narodowego w Kopenhadze znajduje się amfora frakcyjna o pojemności 12,7 litra. Na imadłach tej amfory znajdują się stemple producenta Sokratesa II i eponima Ajnesidamosa II⁶³⁰. Dzięki temu możliwe jest określenie dokładnej chronologii zabytku. Działalność eponima Ajnesidamosa II datowana jest na czasy grupy chronologicznej IIIc, której granice wyznaczają daty około 181 – około 176/174 p.n.e. Finkielsztejn proponuje datować działalność Ajnesidamosa II około roku 179/177 p.n.e.⁶³¹ Rodyjska amfora frakcyjna o objętości 4 litrów znajduje się w kolekcji Muzeum Cypryjskiego w Nikozji. Na jednym z jej imadeł widnieje anepigraficzny odcisk stempla z wyobrażeniem głowy Heliosa⁶³². Analogiczne stemple należą do wyjątkowych znalezisk archeologicznych. Jeden z nich odkryty został w trakcie wykopalisk w Kition na Cyprze. Zabytek opublikował Y. Calvet, datując go szeroko na lata 250–100 p.n.e.⁶³³ Tego typu stempele zostały również odkryte przez polską ekspedycję w Tanais – numer inwentarzowy T.XXV.02.1p⁶³⁴.

Kolejne informacje na temat pojemności amfor rodyjskich zostały opublikowane również przez Grace przy okazji analizy amfor odkrytych na wraku z Antykithery⁶³⁵. Badaczka podała pojemność dwóch z odkrytych na wraku amfor rodyjskich. Wynosiła ona odpowiednio 26,790 cm³ oraz 25,410 cm³⁶³⁶. Rozważając kwestię pojemności amfor rodyjskich, Grace przywołała również wyniki pomiarów objętości pięciu stemplowanych egzemplarzy tego typu naczyń ze zbiorów Muzeum Cypryjskiego w Nikozji. Ich rezultaty przedstawiają się w następujący sposób:

⁶²⁸ W niniejszym artykule Grace publikuje również informację o amforze z Muzeum Cypryjskiego w Nikozji o numerze inwentarzowym CMC 199. Naczynie datowane jest na początek II w. p.n.e. Jego pojemność wynosi blisko 24 litry: Grace 1949: 186 et tab. 19, 5.

⁶²⁹ Grace 1949: 180.

⁶³⁰ Grace 1949: 180 et n. 21; cf. Lund 1993: 360, fig. 1.

⁶³¹ Finkielsztejn 2001: 192, tab. 19. Grace wspomnianą amforę datowała na okres około 225 r. p.n.e.: Grace 1949: 180.

⁶³² Grace 1949: 180 et n. 22.

⁶³³ Calvet 1982: 14 et p. 38, no. 110.

⁶³⁴ Arseniewa, Scholl 2002: 14 et tab. 2, fig. 4.

⁶³⁵ Wrak ten datowany jest na początek drugiej ćwierci I w. p.n.e.: Mastrocinque 2009: 313.

⁶³⁶ Grace 1965: 7.

- amfora ze stemplami eponima Pausaniasa III i producenta Hefajstiona, nr inw.: CMC 201:
28,667 cm³,
- amfora ze stemplami eponima Pythogenesa i producenta Hippokratesa, nr inw.: CMC 191:
28,500 cm³,
- amfora ze stemplami eponima Astymedesa II i producenta Hierona II, nr inw.: CMC 197:
28,750 cm³,
- amfora ze stemplami eponima Astymedesa II i producenta Euklejtosa, nr inw.: CMC 194:
ponad 29,000 cm³,
- amfora ze stemplami eponima Nikasagorasa II i producenta Eufranora, nr inw.: CMC 198:
30,000 cm³⁶³⁷.

Pierwsze systematyczne badania nad pojemnością i poszukiwaniem standardu amfor rodyjskich podjął jednak dopiero Braszyński. Ze względu na ograniczoną bazę źródłową w swoich rozważaniach pominął on datowane jeszcze na IV w. p.n.e. wczesne formy amfor z tego ośrodka⁶³⁸. Przeprowadzona analiza dotyczyła tylko jednego z dwóch typo-standardów rodyjskich amfor w klasyfikacji Zeest – typu 49⁶³⁹. Pojemność amfor typu Zeest 50⁶⁴⁰ nie była przedmiotem jego badań.

Do ustalenia pojemności i standardu wczesnych wariantów amfor typu 49 wykorzystana została amfora odkryta w roku 1934 w Myrmekionie⁶⁴¹. Na jednym z jej imadeł znajdował się odcisk stempla producenta Aksiosa. Umieszczony na drugim imadle stempel, najprawdopodobniej należący do jednego z rodyjskich eponimów, nie zachował się⁶⁴². Działalność Aksiosa datowana jest na czasy grupy chronologicznej Ic⁶⁴³. Do obliczenia pojemności tej amfory Braszyński wykorzystał wyżej wspomnianą formułę Hierona.

⁶³⁷ Grace 1965: 7, n. 8.

⁶³⁸ Brašinskij 1978: 11.

⁶³⁹ Zeest 1960: 102–104 et tab. XXIII, 49.

⁶⁴⁰ Zeest 1960: 104 et tab. XXIV, 50.

⁶⁴¹ Gajdukevič et al. 1941: 134 et p. 135, fig. 40. Jest to amfora analogiczna egzemplarzom odkrytym w trakcie wykopalisk na agorze ateńskiej: Grace 1934: 203 et p. 214 et tab. II, 4–5 i amforze odkrytej w Nessebre: Lazarov 1973: 42, no. 195, tab. XIX.

⁶⁴² Pridik 1941: 190, no. 156. W tekst poświęcony stemplowi producenta Aksiosa wkradła się pomyłka. Odesłanie do publikowanego w tym samym tomie *MIA* sprawozdania z wykopalisk w Myrmekionie w roku 1934 zamiast ilustracji numer 40, na której przedstawiona jest omawiana amfora, przywołuje ilustrację nr 48, gdzie ukazane jest wejście do znajdujących się na przylądku Karantinnyj grobowców.

⁶⁴³ Finkielsztejn 2001: 94, tab. 2 et p. 188, tab. 17; Nicolaou 2005: 74, no. 150.

Osiągnięty rezultat tylko o 2,1% odbiegał od pojemności około 26 litrów, której greckim ekwiwalentem była miara 8 attyckich *choes*⁶⁴⁴.

Braszyński słusznie zauważył, że wczesny wariant amfor typu Zeest 49 charakteryzuje się nie tylko innymi wymiarami, lecz także odmiennymi proporcjami niż wariant późniejszy (tab. 24). Podstawowe wymiary i proporcje wczesnego wariantu amfor typu Zeest 49 określone na podstawie wyżej wspomnianego naczynia odkrytego w Myrmekionie i amfory tego samego typu z Nessebre przedstawiają się w następujący sposób:

- wysokość całkowita naczynia: 705–730 mm,
- głębokość zbiornika (H_0): 670–685 mm⁶⁴⁵,
- wysokość górnej partii amfory (od linii maksymalnej wydętości brzuśca – H_1): 325–330 mm,
- średnica maksymalna (D): 350–360 mm,
- wewnętrzna średnica wylewu (d): 93–95 mm,
- zewnętrzna średnica wylewu (d_1): 115–119 mm,
- stosunek średnicy do wysokości ($D : H$): 1:2 lub 1:2,1,
- stosunek wysokości górnej do dolnej partii amfory (po linii maksymalnej średnicy – $H_1:H_2$): 1:1,2.

Te same parametry określone dla późnego wariantu amfor tego samego typu wykazują znaczne różnice:

- wysokość całkowita naczynia: 800–820 mm,
- głębokość zbiornika (H_0): 730–750 mm,
- wysokość górnej partii amfory (od linii maksymalnej wydętości brzuśca – H_1): 325–330 mm,
- średnica maksymalna (D): 320–340 mm,
- wewnętrzna średnica wylewu (d): 105–110 mm,
- zewnętrzna średnica wylewu (d_1): brak informacji,
- stosunek średnicy do wysokości ($D : H$): 1 : 2,35–2,45,

⁶⁴⁴ Brašinskij 1978: 12; cf. Brašinskij 1984a: 120. W okresie hellenistycznym oraz rzymskim w powszechnym stosowaniu były attyckie miary pojemności: Segré 1928: 133. Attycki *chous* odpowiadał pojemności około 3,25 litra: Wallace 1986: 88.

⁶⁴⁵ Pierwszy z wymiarów podany przez Braszyńskiego w tekście artykułu wynosi 670 mm: Brašinskij 1978: 11. Ten sam wymiar w aneksie będącym zestawieniem podstawowych danych metrycznych na temat amfor rodyjskich jest o 10 mm mniejszy: Brašinskij 1978: 14.

- stosunek wysokości górnej do dolnej partii amfory (po linii maksymalnej średnicy – H₁:H₂): 1:1⁶⁴⁶.

Zmiana proporcji amfor rodyjskich pod koniec III i w początkach II w. p.n.e., zdaniem Braszyńskiego, nie miała wpływu na zmianę standardu ich pojemności. Wciąż odpowiadał on wartości ośmiu attyckich *choes*⁶⁴⁷.

Na podstawie powyżej przedstawionych informacji na temat pojemności naczyń, Grace doszła do wniosku, że amfory rodyjskie w okresie do połowy trzeciej ćwierci II w. p.n.e. osiągały pojemność 28, a nawet przekraczającą 29 litrów⁶⁴⁸. Następnie objętość amfor rodyjskich na przestrzeni około pięćdziesięciu lat stopniowo ulegała zmniejszeniu. Pojemność dwóch z amfor rodyjskich odkrytych na datowanym na drugą ćwierć I w. p.n.e. wraku z Antykithery wynosiła odpowiednio 26 790 cm³ (amfora nr 1) i 25 410 cm³ (amfora nr 3)⁶⁴⁹. Pochodząca mniej więcej z tego samego okresu odkryta w Kurion amfora rodyjska ze stemplami producenta Apollofanesa i eponima Aristofylosa miała jednak pojemność tylko 22 500 cm³, czyli od 3 do 4 litrów mniejszą niż wspomniane amfory z wraku odkrytego u wybrzeży Antykithery⁶⁵⁰. Znane są również inne egzemplarze pochodzących z tego samego okresu, a nawet nieco późniejszych amfor rodyjskich, których pojemność jest zbliżona do egzemplarza z Kurion⁶⁵¹. Innymi słowy, w I w. p.n.e. pojemność amfor rodyjskich ulega zmniejszeniu nawet do poziomu poniżej 23 litrów⁶⁵². Pomimo wprowadzonych przez Finkielsztejn zmian w systemie chronologii stempli rodyjskich wywód Grace właściwie nie utracił swej aktualności. Opublikowane przez tę badaczkę dane na temat pojemności amfor rodyjskich nie powinny być jednak automatycznie przekładane na ilość (w tym wypadku objętość) produktu, który w owych amforach był transportowany. Wynika to z faktu, że w trakcie pomiarów dokonanych przez Grace amfory zapełniane były cieczą do samej krawędzi wylewu⁶⁵³. Zawyża to objętość towaru, który mógł być w danej amforze

⁶⁴⁶ Brašinskij 1978: 12.

⁶⁴⁷ Brašinskij 1978: 13; cf. Brašinskij 1984a: 121.

⁶⁴⁸ Grace 1965: 7: „Rhodian containers of toward the middle to the third quarter of the second century B.C. had apparently reached the maximum capacity of this class, 28 to over 29 liters filled to the brim”.

⁶⁴⁹ Grace 1965: 7 et p. 14.

⁶⁵⁰ Grace 1965: 7 et p. 14–15. Pierwsza publikacja wymienionej amfory bez podania prawidłowej lektury stempli: McFadden 1946: 178, no. 56. Działalność eponima Aristofylosa datowana jest na czasy grupy chronologicznej VIIa: Finkielsztejn 2001: 162, tab. 14.

⁶⁵¹ McFadden 1946: 472, nos. 17–18; Grace 1947: 448, fig. 6; Grace 1953: tab. 42, II; cf. Grace 1965: 7.

⁶⁵² Grace 1965: 7.

⁶⁵³ Ibidem.

przewożony, Grace nie uwzględniła bowiem miejsca potrzebnego na umieszczenie zatyczki. Wywody przez nią przedstawione pokazują jednak ewolucję standardu amfor rodyjskich od naczyń o pojemności 8 *choes* w okresie do połowy trzeciej ćwierci II w. p.n.e. do naczyń mniejszych o pojemności 7 *choes* w pierwszej połowie I w. p.n.e. Odnotować jednak należy obecność pojedynczych egzemplarzy amfor zarówno o większej (9 *choes*), jak i mniejszej (6 *choes*) pojemności.

Wallace Matheson i Wallace, których badania nad pojemnością amfor rodyjskich bazują na wyjątkowo bogatych informacjach uzyskanych dzięki pomiarom kilkuset naczyń, również odnotowali fakt zmian pojemności amfor rodyjskich w różnych okresach⁶⁵⁴. Według tych autorów pojemność amfor rodyjskich zmieniała się w następujący sposób. Około 300 r. p.n.e. średnia pojemność amfor rodyjskich nie przekraczała 25,5 litra, czego dowodem są amfory odkryte we wraku z Kyrenii (tab. 25)⁶⁵⁵. Pojemność 22 z 23 odkrytych tam amfor rodyjskich wynosiła od 23,1 do 28,8 litra $\pm 10\%$ ⁶⁵⁶. W latach 30. III w. p.n.e. średnia pojemność wynosiła około 26,5 litra. Taką właśnie pojemnością charakteryzowały się amfory odkryte w kompleksie znanym jako depozyt odkryty w pobliżu Hotelu de Soleil na Rodos (tab. 20 i tab. 26). Wśród odkrytych tam 137 egzemplarzy 123 nosiły stemple eponima Pausaniasa I i jednego z pięciu producentów: jego imiennika – Pausaniasa, Damonikosa, Kreona, Mikythosa oraz Ksenotimosa⁶⁵⁷. Pojemność poszczególnych egzemplarzy wahała się od 25,4 do 29,1 litra $\pm 8\%$ ⁶⁵⁸. W okresie późniejszym o około dwa dziesięciolecia średnia pojemność ponownie jest mniejsza i wynosi 25,5 litra. Są to amfory sygnowane stemplami eponima Theufanesa II i producenta Klejsimbrotidasa⁶⁵⁹. Pojemność poszczególnych naczyń z tej grupy wahała się od 25,3 do 27,8 litra (tab. 23, 27 i ryc. 16)⁶⁶⁰. Na przełomie III i II w. p.n.e. średnia pojemność amfor rodyjskich nieco spada, do poziomu przekraczającego 24,5 litra⁶⁶¹. Bazą źródłową były w tym przypadku amfory odkryte w depozycie z Villanova⁶⁶². Zmierzona została pojemność pięćdziesięciu z nich. Z tej grupy 39 amfor sygnowanych było

⁶⁵⁴ Pomiarów pojemności niektórych naczyń dokonała jeszcze Grace, lecz nigdy nie opublikowała ich wyników. Dane te zostały wykorzystane przez Wallace Matheson i Wallace'a.

⁶⁵⁵ Wallace Matheson, Wallace 1982: 294.

⁶⁵⁶ Wallace Matheson, Wallace 1982: 296, tab. 2; cf. Wallace 2004: 429–430; Garlan 2000: 79.

⁶⁵⁷ Wallace Matheson, Wallace 1982: *passim*.

⁶⁵⁸ Wallace 2004: 430; cf. Garlan 2000: 79.

⁶⁵⁹ Wallace Matheson, Wallace 1982: 294.

⁶⁶⁰ Wallace 1986: 89 et p. 91, fig. 4; Wallace 2004: 430.

⁶⁶¹ Wallace Matheson, Wallace 1982: 294.

⁶⁶² O odkryciu depozytu: Maiuri 1921–1922: 249–269.

stemplami producenta Diskosa oraz czterech eponimów – Kratidasa, Hierona I, Ksenofanesa oraz Pratofanesa. Ich pojemność wynosiła od 24,1 do 26,6 litra (tab. 21, 28 i ryc. 17)⁶⁶³. Pojemność amfor datowanych na czasy sprawowania funkcji eponima przez Kratidasa wynosiła od 24,8 do 26,2 litra, co daje średnią pojemność 25,4 litra (ryc. 18)⁶⁶⁴. Pojemność pozostałych 11 amfor poddanych pomiarom wynosiła od 24,2 (amfora sygnowana stemplami producenta Damokratesa I i eponima Pratofanesa) do 27,6 (amfora sygnowana stemplami producenta Aristosa i eponima Timasagorasa)⁶⁶⁵. Około połowy II w. p.n.e. pojemność amfor rodyjskich ponownie wzrasta i osiąga średnio 26,5 litra⁶⁶⁶. Dokładne dane na temat pojemności amfor poddanych pomiarom przez Wallace Matheson i Wallace'a pokazują tabele 19–23 oraz tabela 28.

Na podstawie wykonanych pomiarów autorzy, podobnie jak Braszyński, doszli do wniosku, że pomimo pewnych różnic w pojemności pomiędzy poszczególnymi egzemplarzami amfor oraz różnic pomiędzy amforami produkowanymi na Rodos na przestrzeni ponad trzech wieków, możliwe jest stwierdzenie funkcjonowania określonego standardu⁶⁶⁷. Zdaniem Garlana taka sytuacja jest typowa w przypadku produkcji rzemieślniczej w społeczeństwach tradycyjnych: „Que la capacité des amphores, tout comme leur forme, ait été dictée par des règles coutumières excluant tout développement anarchique; c'est ce que chacun sera prêt à admettre, au vu de n'importe quelle sorte de production artisanale en sociétés traditionnelles”⁶⁶⁸.

Wallace uważa również, iż stemple umieszczane na imadłach amfor rodyjskich były rodzajem poświadczenia ich pojemności. Autor słusznie odnotowuje, że w okresie, gdy na Rodos praktyka stemplowania amfor była szeroko rozpowszechniona, pojemność amfor wykazywała większą unifikację niż w okresie wcześniejszym⁶⁶⁹. Zaznaczyć jednak należy, że

⁶⁶³ Wallace Matheson, Wallace 1982: 308–309, tab. 9; Wallace 2004: 430.

⁶⁶⁴ Wallace 2004: 430.

⁶⁶⁵ Wallace Matheson, Wallace 1982: 309, tab. 9.

⁶⁶⁶ Wallace Matheson, Wallace 1982: 294.

⁶⁶⁷ Wallace Matheson, Wallace 1982: 296; Wallace 1986: 89. Rozpatrując kwestię standardu amfor rodyjskich w odniesieniu do antycznych miar pojemności autorzy proponują stosować system “rodyjskiego *chous*”: Wallace Matheson, Wallace 1982: 299, n. 19: „The system postulated is (approximately): 9 choes, 20¹/₄ liters; 10 choes, 22¹/₂ liters; 11 choes, 24³/₄ liters; 12 choes, 27 liters; 13 choes, 29¹/₄ liters; each norm would have a tolerance of over a liter”. Takiej możliwości nie wykluczał również Braszyński, zakładający funkcjonowanie na Rodos attyckiego systemu miar: Braśinskij 1978: 13.

⁶⁶⁸ Garlan 2000: 76.

⁶⁶⁹ Wallace 1986: 92–93; cf. Garlan 2000: 169.

w środowisku specjalistów zajmujących się zagadnieniami epigrafiki ceramicznej wciąż toczy się dyskusja na temat celu stemplowania amfor. Jedną z proponowanych hipotez jest w istocie kwestia „publicznej” kontroli nad produkcją amfor i samymi wytwórniami ceramicznymi. Trudno jednak rozstrzygnąć jaki w rzeczywistości był przedmiot oraz zakres owej kontroli. Mogła to być bowiem niekoniecznie kontrola standardów produkowanych amfor, lecz na przykład kontrola o charakterze fiskalnym⁶⁷⁰.

Informacji na temat pojemności amfor rodyjskich dostarczyły również pomiary egzemplarzy odkrytych w Tanais wykonane przez Böttgera i Naumienko oraz przez autora niniejszej pracy (tab. 29 i ryc. 19–30). Przy pomocy ziarna zmierzono pojemność ośmiu amfor. Naczynia napełniono do poziomu górnego przylepu imadeł, pozostawiając miejsce na zatyczkę, którą oryginalnie amfory były zamykane.

Dzięki stemplom znajdującym się na imadłach omawianych amfor ustalono precyzyjną chronologię sześciu egzemplarzy. Amfora ze stemplem producenta Theodorosa⁶⁷¹ (numer inwentarzowy T.89.VI.130) może być datowana na czasy końca I i II grupy chronologicznej – tj. drugą połowę III w. p.n.e.⁶⁷² Na imadłach amfory o numerze inwentarzowym: T.12.H3.1242 znajdują się stemple eponima Astymedesa II i producenta Euklejtosa. Na tej podstawie jej chronologię można odnieść do czasów grupy chronologicznej Va, tj. lat 145–134/133 p.n.e.⁶⁷³ Pozostałe cztery egzemplarze można datować na pierwszą połowę II w. p.n.e. Są to amfory ze stemplami eponima Archilaidasa i producenta Amyntasa (numer inwentarzowy: T.66.HB.25)⁶⁷⁴, eponima Aristodamosa II i producentki Kallio (numer inwentarzowy: T.69.HC.85)⁶⁷⁵, amfora ze stemplem producenta Aristoklesa II (numer inwentarzowy: T.12.H3.1656) oraz odkryta przez Iljaszenkę amfora (numer inwentarzowy: T.96.H3.248) ze stemplami eponima Theajdetosa i producenta Heraklejtosa II⁶⁷⁶. Ponadto autor dokonał obliczeń pojemności pięciu amfor rodyjskich, których stan zachowania nie pozwalał na wykonanie pomiarów fizycznych. Matematyczne określenie pojemności tych

⁶⁷⁰ Doskonałe podsumowanie dyskusji na temat celu stemplowania amfor: Garlan 2000: 153–172. W polskiej literaturze przedmiotu dokonała tego Sztetyłło: Sztetyłło 1971a: 34–39. Na temat przeznaczenia stempli na amforach patrz również: Cehmistrenko 1978: 15–20; Garlan 1993: 181–190.

⁶⁷¹ Publikacja stempla: Šelov 1994: no. 150.

⁶⁷² Nicolaou 2005: 174, no. 446.

⁶⁷³ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

⁶⁷⁴ Publikacja amfory: Šelov 1970: 144; cf. Jöhrens, Il’jašenko 2001: 375, fig. 5, 2. Publikacja stempli: Šelov 1975: no. 78 et no. 264.

⁶⁷⁵ Publikacja amfory: Jöhrens, Il’jašenko 2001: 374, fig. 4, 2. Publikacja stempli: Šelov 1975: no. 54 et no. 378.

⁶⁷⁶ Jöhrens, Il’jašenko 2001: 377, fig. 7, 1 et no. 59 et no. 201.

egzemplarzy wykonano zostało przy użyciu metody zaproponowanej przez Y. Rigoira. Ustalenie dokładnej chronologii omawianych zabytków możliwe było w przypadku trzech amfor. Na jednej z nich (numer inwentarzowy: T.12.H3.1447) znajdował się stempel producenta Hefajstiona. Jego działalność datowana jest na czasy IV i V grupy chronologicznej. Na imadłach drugiej z amfor (numer inwentarzowy: T.12.H3.2123) znajdowały się stemple eponima Tejmagorasa i producenta Midasa. Działalność tego eponima datowana jest na czasy grupy chronologicznej Vb. Trzecia amfora (numer inwentarzowy: T.12.H3.2335) datowana jest na czasy III grupy chronologicznej. Na jednym z jej imadeł znajduje się bowiem stempel producenta Diossa. Stan zachowania stempli umieszczonych na imadłach amfory o numerze inwentarzowym T.12.H3.1700 nie pozwalał na precyzyjne określenie jej chronologii. Zarówno stempel eponimiczny, jak i producencki były nieczytelne. W przypadku amfory (numer inwentarzowy: T.12.H3.2336) zachowany był tylko fragment jednego imadła. Znajdujący się na nim stempel ze względu na stan zachowania nie został odczytany. Pojemność poszczególnych egzemplarzy ukazuje tabela 29.

W tym miejscu warto również zwrócić uwagę na fakt, że najważniejsze wymiary amfor rodyjskich, tj. ich wysokość, „głębokość” brzuśca oraz maksymalna średnica naczyń, wykazują dużą unifikację (tab. 21, 23, 24)⁶⁷⁷. Różnice występujące pomiędzy poszczególnymi egzemplarzami amfor pochodzących z tego samego okresu są niewielkie i prawdopodobnie nie miały decydującego wpływu na pojemność naczyń. Oczywiście w ciągu całego okresu produkcji amfor na Rodos zachodziły pewne zmiany cech morfometrycznych i tym samym pojemności naczyń. Nie były to jednak zmiany na tyle duże, by mieć istotne znaczenie dla kwestii pojemności amfor⁶⁷⁸. Wymiary zewnętrzne musiały być zresztą kryterium, według którego garncarze wykonywali naczynia. Niewielkie wahania w obrębie tych wymiarów są w pełni wytłumaczalne, gdy weźmiemy pod uwagę charakter produkcji w świecie antycznym (patrz wyżej). Trudno sobie zresztą wyobrazić istnienie jakichś innych bardziej skomplikowanych procedur, pozwalających wykonywać naczynia o określonej pojemności.

Pierwsze próby scharakteryzowania morfologii amfor rodyjskich i ich typologizacji są dziełem Grace⁶⁷⁹. Ograniczyła się ona jednak do odnotowania pewnych cech charakterystycznych, odróżniających morfologicznie amfory rodyjskie od produkcji innych

⁶⁷⁷ Wallace Matheson, Wallace 1982: 296–297.

⁶⁷⁸ Brašinskij 1978: 12–13; Wallace Matheson, Wallace 1982: 301.

⁶⁷⁹ Grace 1934: 203–204 et tab. II, 4–5; Grace 1963: 322–324.

ośrodków. Dalsze prace nad typologią amfor rodyjskich właściwie nie wyszły poza ten zakres. Jedyne Empereur i Hesnard opublikowali krótką informację, w której wskazali kilka cech morfologii tej grupy naczyń i scharakteryzowali rozwój form amfor rodyjskich⁶⁸⁰. Mimo iż ich obserwacje były trafne i dokładnie oddawały schemat rozwoju formy amfor rodyjskich, do stworzenia szczegółowego modelu typologicznego wciąż było daleko. Dokonał tego dopiero Monachow⁶⁸¹.

Wydzielił on dwa typy amfor rodyjskich – z wysoką szyją (typ I) i z krótką szyją (typ II). Amfory typu I Monachow rozdzielił na sześć wariantów oznaczonych literami od A do F (ryc. 31). Ramy chronologiczne produkcji amfor tego typu obejmują okres od końca IV/ początku III w. p.n.e. aż do I w. p.n.e. Amfory typu II (określanego też jako typ Benaki) produkowane były stosunkowo krótko jedynie w pierwszym trzydziestoleciu III w. p.n.e.⁶⁸² Dotychczas nie są poświadczone znaleziska amfor tego typu na terytorium Tanais. Określoną przez Monachowa pojemność obu typów amfor rodyjskich i ich poszczególnych wariantów ukazuje tabela 30.

Przedstawione w niej dane na temat pojemności są niestety uproszczone i odpowiadają jedynie matematycznemu iloczynowi miary attyckiego *chous*. Niemniej jednak już tak schematyczne przedstawienie pozwala odnotować zmianę pojemności amfor rodyjskich, która zdaniem Monachowa miała miejsce pod koniec III i w początkach II w. p.n.e. Stoi to w jawnej sprzeczności z opinią Brażyńskiego który uważał, że zmiana proporcji amfor rodyjskich w tym czasie nie miała wpływu na znaczącą zmianę standardu ich pojemności⁶⁸³. Biorąc pod uwagę fakt, że bazą źródłową teorii Monachowa są jedynie dwie pochodzące z

⁶⁸⁰ Empereur, Hesnard 1987: 19–20: „Le potier rhodien est resté attaché à reproduire la même forme d’amphore à partir du milieu du IIIe siècle. Dès lors, on pourra suivre une lente évolution qui se traduira par la fermeture progressive de l’angle des anses dont la partie horizontale au départ s’élève peu à peu en devenant concave, formant une sorte d’anse “à corne” qui sera typique de la production depuis la fin du Ier siècle av. J.-C. En consequence, la partie verticale de l’anse se rapprochera sensiblement du col: ce sont heureusement des signes bien repérables pour les archéologues, même s’ils ne trouvent au cours de leurs fouilles que des anses fragmentaires. D’autres signes, comme l’arrondissement progressif de l’épaule et sa quasi disparition dans les vases les plus récents sont aussi notables que le changement de capacité qui, d’après le peu de chiffres que nous possédons jusqu’à présent, semble avoir sensiblement varié d’une époque à l’autre et même sous le même éponyme [...] sans que l’on puisse trouver une solution acceptable à ce phénomène”.

⁶⁸¹ Monachov 2003: 111–122; Monachov 2005: 69–95.

⁶⁸² Monachov 2003: 113–114.

⁶⁸³ Brażyński 1978: 13; cf. Brażyński 1984a: 121.

nekropoli Tanais amfory rodyjskie⁶⁸⁴, do twierdzenia o zmianie standardu z 8 na 7 *choes* odnosić należy się z dużą ostrożnością. Sam Monachow o tych dwóch amforach pisze w sposób następujący: „Ко второй четверти II века можно отнести сосуды мерой в 7 аттических хоев (фракционные ?) из танаисских погребений № 237 и 178 с клеймами магистратов Архилаида и Ксенофанта”⁶⁸⁵. Bierze więc pod uwagę fakt, że mogły to być amfory frakcyjne. Nie przeszkadza mu to jednak, w tabeli umieszczonej na końcu rozdziału poświęconego amforom rodyjskim, uznać naczynia o pojemności 7 attyckich *choes* za standardowe, a nie frakcyjne. Dyskusyjne może też być określenie przez Monachowa samej pojemności omawianych naczyń. Pojemność pochodzącej z pochówku nr 237 amfory o numerze inwentarzowym T.66.HB.25 została zmierzona również przez Böttgera i Naumienko. Wynosi ona 24,70 litra⁶⁸⁶. Różnica pomiędzy pojemnością tej amfory i standardową amforą rodyjską o matematycznie wyliczonej pojemności 8 attyckich *choes*, tj. około 26,26 litra, wynosi 1,56 litra. Natomiast różnica pomiędzy matematycznym iloczynem 7 attyckich *choes* (22,98 litra) i realną pojemnością omawianej amfory jest większa i wynosi 1,72 litra. Dowodzi to, iż najprawdopodobniej obie amfory z nekropoli Tanais bliższe są standardowi o pojemności 8 attyckich *choes*, a sugerowana przez Monachowa rzekoma zmiana w rzeczywistości jest jedynie odzwierciedleniem problemów metodologicznych w badaniach nad zagadnieniem pojemności i standardów stosowanych w starożytności.

Jak już wyżej wspomniano oprócz amfor pełnego standardu na Rodos w epoce hellenistycznej produkowano również amfory frakcyjne. Stanowiły one jedynie nieznaczną część produkcji rodyjskich wytwórni ceramicznych. Zdaniem Braszyńskiego ich pojemność odpowiadać miała połowie pojemności standardowej amfory, czyli 4 attyckim *choes*⁶⁸⁷. Największa ze znanych amfor frakcyjnych to odkryty w trakcie badań zachodniej nekropoli Tanais egzemplarz o pojemności 13,20 litra (ryc. 32). Pojemność pozostałych amfor frakcyjnych nie przekraczała 12,90 litra. Wśród nich znajdowały się jeszcze dwie inne amfory

⁶⁸⁴ Amfory z pochówku nr 178: Arsen’eva 1977: 20 oraz amfory z pochówku nr 237: Arsen’eva 1977: 36 sq. et tab. XI, 3; cf. Monachov 1999: 553–556. Stemple znajdujące się na imadłach obu amfor zostały opublikowane: amfory z pochówku nr 178: Šelov 1975: no. 168 et no. 451; cf. Jöhrens, Il’jašenko 2001: 460 – korekta lektury stempla z imieniem producenta; amfory z pochówku nr 237: Šelov 1970: 143; Šelov 1975: no. 78 et no. 264.

⁶⁸⁵ Monachov 2003: 119.

⁶⁸⁶ Wyniki pomiarów obu amfor podane przez Braszyńskiego wynoszą: w przypadku amfory z pochówku nr 237 – 27 000 ml, a w przypadku amfory z pochówku nr 178 – 27 600 ml: Brašinskij 1978: 14. Te dane całkowicie wykluczają możliwość, by były to amfory frakcyjne lub o standardzie 7 *choes*.

⁶⁸⁷ Brašinskij 1978: 13.

pochodzące z wykopalisk w Tanais. Była to amfora frakcyjna ze zbiorów Ermitażu⁶⁸⁸ oraz odkryta w trakcie badań północnej nekropoli miasta w pochówku nr 261 amfora o numerze inwentarzowym T.69.HC.85⁶⁸⁹. Pojemność pierwszej z nich wynosiła 12,90 litra⁶⁹⁰. Pojemność drugiej z amfor była nieco mniejsza – Braszyński podaje, że wynosiła ona 12,40 litra⁶⁹¹. Wykonane przez Böttgera i Naumienko pomiary pojemności tej amfory dały rezultat 11,50 litra⁶⁹². Różnica ta wynika zapewne z faktu, że w jednym wypadku mierzono pojemność, zapelniając naczynie do krawędzi wylewu, w drugim jedynie do poziomu górnego przylepu imadeł, pozostawiając miejsce potrzebne na zatyczkę. Jeszcze jedna rodyjska amfora frakcyjna znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Kopenhadze. Jest to naczynie pochodzące ze stanowiska Tell Bisseh w Syrii. Jego pojemność wynosi 12,70 litra⁶⁹³. Być może w tego typu naczyniach znajdowała się próbna partia wina, które wykorzystywano w trakcie pertraktacji handlowych, ustalania ceny i zawierania samej transakcji. Wtedy do każdej partii wina dołączano jedną taką amforę, co można uznać za wyjaśnienie faktu, że w stosunku do naczyń o standardowej pojemności amfory te rejestrowane są sporadycznie⁶⁹⁴. Jeszcze jedną możliwością jest założenie, że amfory frakcyjne o pojemności 1/2 podstawowego standardu wykorzystywano do przewozu jakiegoś innego, lepszego i tym samym droższego gatunku wina.

Poza amforami frakcyjnymi o pojemności odpowiadającej połowie pojemności standardowej amfory znane są również jeszcze mniejsze naczynia – amforiskosy. Ich pojemność wynosi około 4 litrów i odpowiada 1/6 podstawowego standardu⁶⁹⁵. Naczynia te miały dwudzielne imadła, w niektórych przypadkach stemplowane małymi anepigraficznymi odciskami z wyobrażeniem kwiatu róży lub głowy Heliosa w *corona radiata*⁶⁹⁶. Prawdopodobnie służyły one do przewozu cennych towarów, osiągających wysokie ceny i nie sprzedawanych na masową skalę⁶⁹⁷. W takim przypadku byłoby to dowód myślenia jakościowego. Im produkt był droższy tym pojemnik służący do jego transportu był

⁶⁸⁸ Brašinskij 1978: 14.

⁶⁸⁹ Ibidem.

⁶⁹⁰ Ibidem.

⁶⁹¹ Ibidem.

⁶⁹² Böttger, Naumenko *in print*.

⁶⁹³ Grace 1949: 180, n. 21; cf. Brašinskij 1978: 14.

⁶⁹⁴ Böttger, Naumenko *in print*.

⁶⁹⁵ Grace 1949: 180; Zeest 1960: 104; Brašinskij 1978: 13–14.

⁶⁹⁶ Zeest 1960: 104; Brašinskij 1978: 13.

⁶⁹⁷ Brašinskij 1978: 13.

mniejszy⁶⁹⁸. Pod uwagę, podobnie jak w przypadku amfor frakcyjnych, należy brać również możliwość, że naczynia te służyły do przewozu produktu przeznaczonego jako próbka do degustacji przez potencjalnego odbiorcę.

W tym miejscu wspomnieć należy również o naczyniach o jeszcze mniejszej pojemności. Nie były to już amfory, lecz dzbany posiadające jedno, wertykalne imadło – *lagynosy*. Ich objętość wynosiła około 2 litrów⁶⁹⁹. Lagynosy podobnie, jak amfory frakcyjne czy amforiskosy mogły również służyć do przewozu próbek produktu, w tym wypadku być może produktu o znacznej wartości.

Reasumując wiadomości na temat pojemności amfor rodyjskich w poszczególnych okresach, należy podkreślić, że posiadane przez nas dane są wciąż niewystarczające, a wynikający z nich obraz niepełny. Odnotować należy kilka wyłaniających się z niego faktów. Pomimo funkcjonowania standardu pojemności amfory rodyjskiej od około 300 r. p.n.e. do pierwszej połowy I w. p.n.e., różnice w objętości poszczególnych naczyń oraz wahania ich średniej pojemności mogą osiągać znaczące rozmiary. Znane są zarówno egzemplarze o pojemności 30 litrów, jak i takie, których pojemność nie przekracza 23 litrów. Z drugiej strony pojemność wyprodukowanych w jednym warsztacie amfor stemplowanych sztancą z imieniem jednego eponima, może wykazywać pewne różnice, lecz nie są one ani duże, ani znaczące. Jako świadectwo mogą posłużyć tu chociażby odkryte w Villanova amfory eponimów Kratidasa, Hierona I, Ksenofanesa i Pratofanesa. Wszystkie one zostały wyprodukowane w wytwórni Diskosa II, a ich pojemność wahała się od 24,1 do 26,6 litra.

Prawdopodobnie jednak owe różnice nie miały tak dużego znaczenia, jak mogłoby się wydawać. Garlan uważa, że jedynym problemem związanym z tym faktem była świadomość zarówno wytwórców amfor, jak i nabywców sprzedawanych w nich produktów, z jakiego rzędu odstępstwami od standardu mogą mieć do czynienia⁷⁰⁰. Jak wiadomo, amfory przeznaczone były przede wszystkim do transportu towarów, a tym samey miały pełnić określoną rolę w handlu na masową skalę. Jeśli amfory przeznaczone dla jednego odbiorcy zapełniano, stosując jednolitą miarę, realne różnice w ich pojemności były nieistotne – w każdej z amfor znajdowała się wtedy taka sama ilość produktu. Biorąc pod uwagę fakt, iż z różnych ośrodków greckiej *oikumene* znane są naczynia służące do pomiarów płynów i ciał

⁶⁹⁸ Kula 1970: 159-160.

⁶⁹⁹ Grace 1949: 180.

⁷⁰⁰ Garlan 2000: 76.

sypkich⁷⁰¹, taka możliwość jest w pełni realną. Podkreślić tu należy jednakże fakt, że do tej pory tego typu naczynia nie zostały odkryte na Rodos. Istnienie takich naczyń pozwala również czysto hipotetycznie zakładać funkcjonowanie procedur sprawdzania pojemności amfor przy odbiorze produktu. Trudno sobie wyobrazić sprawdzanie każdego z naczyń przewożonych w danej partii towaru, lecz kontrola wybiórcza nie nastęrczałaby zapewne większych problemów.

Jeśli amfory zapełniano według ich realnej objętości, to egzemplarze o pojemności większej mogły rekompensować mniejszą ilość produktu, znajdującą się w amforach o pojemności mniejszej⁷⁰². W ten kontekst doskonale wpisują się potwierdzone w źródłach historycznych i papirusowych informacje dotyczące prowadzenia rachunków w transakcjach dokonywanych na masową skalę. Jednostką rozliczeniową była w tym przypadku liczba naczyń, czyli amfor określanych terminami *κεράμιον* lub *κάδος*.

Dane przedstawione w tabeli 31 pokazują jednak, że amfory rodyjskie, mimo obserwowanych zmian pojemności przy pomiarach dokonywanych przy użyciu współczesnych jednostek objętości cieczy, stanowią dość jednorodną grupę, gdy zastosujemy miary antyczne. Zasygnalizowany tu problem ma wbrew pozorom duże znaczenie w procesie interpretacji danych i wnioskowania historycznego. Doskonale kwestię tę ujął Garlan: „Cette question, important pour juger de la nature de l'économie antique, a été récemment étudiée de façon systématique et a souvent abouti à la conclusion que le volume des amphores correspondait à un nombre très précis d'unités locales de mesure et était officiellement soumis à une stricte «standardisation» que les archéologues modernes peuvent espérer retrouver à partir des données métriques dont ils disposent”⁷⁰³. Poza tym pamiętać należy, że sam proces dokonywanego przez archeologów pomiaru i uzyskane rezultaty obarczone są pewnym błędem. Jednakże nawet po wyeliminowaniu tego błędu widać, że w homogenicznych seriach amfor rodyjskich występują pewne rozbieżności w pojemnościach poszczególnych naczyń. Świadczy to o tym, że musiał istnieć jakiś margines tolerancji

⁷⁰¹ Przykładowo: Ateny: Furtwängler 1885: no. 2669; Lang, Crosby 1964: 39–64; Thisbe (?): Rolfe 1891: 89 sq., Tazos: Ginouvès 1954: 201; cf.: Ghali-Kahil 1960: 135–136, nos. 35–36 et pl. LXI, 35–36; Olbia Pontyjska: Levi 1985: 98; Chersonesz: Kac 1994: 26, fig. 5; Fedoseev 2005b: 337–340; Hermonassa: Kovalčuk 2012: 221–222; nekropola Korkondame: Škorpil 1914c: 24; Maksimova 1937: 253 w opinii tej autorki jest to odcisk gemmy; cf. Kovalčuk 2012: 224; Fanagoria: Blavatskij 1951: 214–219; Kovalčuk 2012: 222–224; Pantikapajon: Kovalčuk 2012: 224; okolice Akry: Zawetnoje 5: Fedoseev 2004a: no. 52; osada Krutoj Bereg: Kovalčuk 2012: 225; okolice Teodozji: Gavrilov 2011: 180, no. 689.

⁷⁰² Wallace Matheson, Wallace 1982: 298.

⁷⁰³ Garlan 2000: 76.

wynikający z jednej strony z relatywnej niedokładności w odtwarzaniu danego wzorca obserwowanej w wytwórstwie tradycyjnym⁷⁰⁴, z drugiej strony ze zmiennego współczynnika kurczliwości gliny w trakcie procesu wypału⁷⁰⁵. Poza tym same cechy morfometryczne amfory determinowały ostatecznie jedynie maksymalną dopuszczalną pojemność. Oznacza to, że w amforach o różnych wymiarach i różnej realnej pojemności mogło znajdować się dokładnie tyle samo wina, a kwestia standardu dotyczyła raczej samej pojemności niż samego naczynia.

Innymi słowy, pomimo dość częstych zmian obserwowanych w średniej pojemności amfor rodyjskich na przestrzeni epoki hellenistycznej nie należy zakładać równie częstych zmian standardu ich pojemności⁷⁰⁶. Na podstawie danych, którymi dysponujemy, należy raczej stwierdzić, że amfory rodyjskie w zasadzie odpowiadają pewnemu standardowi i ich średnia pojemność oscyluje w granicach około 8 *choes*. Wspomnianej wyżej zmiany standardu pojemności, zaobserwowanej przez Monachowa, na podstawie powyższych danych odnotować nie można.

Powyższe rozważania na temat pojemności amfor rodyjskich zestawione z informacjami dotyczącymi minimalnej liczby amfor rodyjskich odkrytych w Tanais posłużyć mogą do określenia skali importu. Biorąc pod uwagę, że znane są zarówno amfory rodyjskie o nieco większej, jak i nieco mniejszej pojemności niż standard w postaci 8 attyckich *choes*, można przyjąć, że średnia pojemność amfory rodyjskiej pełnego standardu wynosiła około 26–27 litrów⁷⁰⁷. Pomimo notowanych w trakcie pomiarów zmian pojemności, standard amfor rodyjskich właściwie nie ulegał zmianie na przestrzeni wyjątkowo długiego okresu. W związku z tym próba prostego pomnożenia średniej pojemności amfory przez minimalną liczbę odkrytych w Tanais naczyń przyniesie odpowiedź co najmniej na pytanie, ile towaru zostało do miasta wwieziane. Jak odnotowano w poprzednim rozdziale, na obecnym etapie badań jako minimalną liczbę odkrytych w Tanais amfor rodyjskich przyjąć należy 488 egzemplarzy.

⁷⁰⁴ Ta sama tendencja obserwowana jest we współczesnym wytwórstwie tradycyjnym: Arcellin-Pradelle, Laubenheimer 1985: 129–139; Laubenheimer 1987: 340–344.

⁷⁰⁵ Garlan 2000: 78–79.

⁷⁰⁶ Garlan 2000: 79.

⁷⁰⁷ Kac 2007: 360. Böttger i Naumienko jako średnią pojemność amfor rodyjskich przyjmują 30 litrów, co uznać należy za wartość zawyżoną: Böttger, Naumenko *in print*.

Wyniki wspomnianego wyżej iloczynu przedstawiają się następująco: przyjmując jako średnią pojemność 26 litrów, otrzymujemy 12 688 litrów. Średnia pojemność większa o jeden litr powoduje wzrost tej wartości do 13 176 litrów. Podkreślić tu należy, że uzyskane dane nie mogą być traktowane jako kompletne i w pełni reprezentatywne. Wpływ na to mają zarówno czynniki obiektywne, takie jak wynikająca z natury procesu depozycji oraz procesów podepozycyjnych „przypadkowość” znalezisk archeologicznych, oraz czynniki subiektywne, takie jak na przykład przyjęty system dokumentacji. Materiał stanowiący podstawę źródłową pochodzi w tym przypadku jedynie z części stanowiska, stanowiącej około 3,4% jego całości. Aby uzyskać choćby teoretyczne wyobrażenie o skali importu rodyjskiego do Tanais, potrzebna jest hipotetyczna ekstrapolacja na całe terytorium miasta⁷⁰⁸. To dałoby wynik w postaci około 14 353 amfor stanowiących minimalną liczbę naczyń, które trafiły do Tanais. Iloczyn tej liczby i średniej pojemności amfory rodyjskiej w przypadku egzemplarzy o pojemności 26 litrów daje wynik 373 178 litrów importowanego produktu. Przy założeniu, że średnia pojemność amfor rodyjskich wynosiła 27 litrów, otrzymujemy 387 531 litrów przywiezionego/yh w nich towaru/ów. Liczba ta ma oczywiście wartość czysto teoretyczną i może dać jedynie bardzo przybliżone wyobrażenie o ilości towaru/ów importowanego/yh w amforach rodyjskich w okresie hellenistycznym. Proste jej podzielenie przez liczbę lat, na przestrzeni których miał on miejsce, pozwoli uzyskać teoretyczną wielkość importu rodyjskiego w skali roku. Będzie to oczywiście wynik przybliżony, co jest spowodowane faktem, że nie znamy ani dokładnej daty (daty rocznej) założenia Tanais, ani dokładnej daty końca produkcji stemplowanych amfor na Rodos. Wiemy, że miasto powstało w latach 60. III w. p.n.e., a stemplowane amfory rodyjskie produkowane były do czasów Augusta. W związku z tym założenie, że import rodyjski do Tanais mógł mieć miejsce na przestrzeni około 240 lat, zapewne nie będzie obarczone wielkim błędem. Uwzględniając czysto hipotetyczny charakter obliczeń oraz wszystkie powyższe zastrzeżenia przyjąć można, że na przestrzeni roku do miasta mogło trafić od 1555 do 1614 litrów określonych produktów, tj. około 60 amfor rodyjskich. Taką ilość można było dostarczyć do miasta nawet przy pomocy jednego niewielkiego statku. Biorąc pod uwagę rozmiary Tanais i szacunkową wielkość populacji tego ośrodka, można przyjąć, że importowane z Rodos produkty mogły nie być przeznaczone, jak wcześniej uważano, głównie na handel z plemionami koczowniczymi, lecz do konsumpcji przez samych mieszkańców miasta. W ten sposób bardziej zrozumiałym staje się obraz, w

⁷⁰⁸ Böttger, Naumenko *in print*. O ekstrapolacji danych pochodzących z przebadanej części stanowiska na całą jego powierzchnię: Brašinskij 1984a: 155–157.

którym na terenie miasta w dużej liczbie odkrywano są fragmenty amfor rodyjskich a w całej delcie Donu należą one raczej do znalezisk wyjątkowych.

Tego typu wnioski są oczywiście pewnego rodzaju uproszczeniem. Zapewne część przywożonego do Tanais rodyjskiego wina faktycznie przeznaczona była do dalszego zbytu, a głównymi jego odbiorcami byli przedstawiciele miejscowych plemion koczowniczych. Niewielka liczba amfor rodyjskich odkrytych w innych miejscach w delcie Donu może po prostu świadczyć o tym, że zakupione w Tanais wino w celu łatwiejszego transportu w warunkach koczowniczego trybu życia przelewane było do bukłaków. Pewnym potwierdzeniem tej teorii może być fakt, że podobna praktyka odnotowana została na geto-dackim stanowisku Cetățeni, leżącym po południowej stronie przedgórze karpackiego. Została tam odkryta cała seria stempli rodyjskich⁷⁰⁹. Zdaniem Măndescu w II–I w. p.n.e. na stanowisku tym duża część importowanego z Rodos wina przelewana była w bukłaki i następnie przez karpackie przełęcz transportowana na tereny obecnej Transylwanii⁷¹⁰.

Hipotetyczne określenie ogólnej skali importu przy zastosowaniu opisanych wyżej obliczeń nie pozwala oczywiście ustalić realnej ilości towaru dostarczanego do Tanais na przestrzeni określonego roku. Jest to jedynie zabieg ukazujący, jakiego rzędu wielkości czysto teoretycznie należy brać pod uwagę, rozpatrując uśrednioną skalę w krótkim okresie. W rzeczywistości operowanie wartością uśrednioną nie odzwierciedla procesu dynamiki importu z Rodos. Na pytanie, jakie realne rozmiary osiągał on w określonych okresach, odpowiedź przynieść może tylko skrupulatna analiza chronologiczna stempli. Połączenie informacji uzyskanych dzięki ekstrapolacji danych dotyczących pojemności amfor i skali wwozu rodyjskiego wina (i być może innych towarów) do Tanais z wiedzą na temat chronologii odkrytych na stanowisku stempli pozwoli prześledzić również dynamikę handlu. Zagadnieniu temu poświęcony będzie kolejny rozdział niniejszej pracy.

⁷⁰⁹ Măndescu 2000: nos. 1–15; Măndescu 2006: 39–40, p. 151, tab. 15 et p. 174, tab. 38.

⁷¹⁰ Măndescu 2013: 61.

Rozdział VI

ANALIZA DYNAMIKI IMPORTU Z RODOS NA PODSTAWIE STEMPLI CERAMICZNYCH

Stemple ceramiczne uznawane są za jedną z kategorii powszechnych znalezisk na stanowiskach antycznych. Ze względu na pewne i stosunkowo wąskie ich datowanie mają wyjątkową wartość jako źródła archeologiczne. Z tej przyczyny analiza stempli stała się podstawą badań nad handlem towarami przewożonymi w amforach transportowych. Już w XIX wieku Dumont odnotował potencjalne możliwości wykorzystania tej kategorii źródeł archeologicznych w badaniach nad intensywnością i dynamiką handlu w starożytności⁷¹¹. Brak opracowanej chronologii oraz informacji na temat proveniencji znacznej części stempli uniemożliwiał jednak rozwój tej gałęzi badań jeszcze przez wiele lat. Poza tym nie istniała metoda analizy porównawczej i interpretacji danych wyjściowych⁷¹².

Metodę porównawczej analizy statystycznej w odniesieniu do stempli ceramicznych jako pierwsi zastosowali badacze zajmujący się problematyką handlu towarami przewożonymi w amforach synopskich⁷¹³. Dokonana analiza polegała jednak jedynie na porównaniu stosunku procentowego stempli należących do poszczególnych grup chronologicznych. W ten sposób nie został uwzględniony fakt, że porównywane grupy stempli pochodzą z okresów o różnej długości. Tym samym naruszona została jedna z podstawowych zasad analizy statystycznej⁷¹⁴.

Pierwszej pełnowartościowej tego typu analizy dokonał dopiero Szelow przy okazji publikacji stempli pochodzących z Tanais. W odniesieniu do stempli rodyjskich zaproponował on, by uwzględnić „współczynnik roczny”, równy ilorazowi stempli każdej grupy chronologicznej przez liczbę lat na nią przypadającą⁷¹⁵. Innymi słowy ów

⁷¹¹ Dumont 1872: 39–40.

⁷¹² Кас 2007: 351.

⁷¹³ Brašinskij 1963: 132–145; Lazarov 1980b: 11–65.

⁷¹⁴ Кас 1992: 210; cf. Кас 2007: 352.

⁷¹⁵ Šelov 1975: 26: „Так как отрезки времени, соответствующие хронологическим группам, неодинаковы, для определения интенсивности завоза родосских амфор в Танаис в разные эпохи необходимо разделить число клейм каждой хронологической группы на приблизительное число лет, охватываемых соответствующим периодом. Полученный годовой коэффициент и даст представление об увеличении или об ослаблении ввоза”.

„współczynnik roczny” jest matematycznym modelem, nazywanym funkcją gęstości rozkładu, obliczanym według wzoru:

$$f^a_i = n_i/h_i$$

We wzorze tym f^a_i odpowiada absolutnej gęstości rozkładu, n_i to częstotliwość a h_i to wielkość danego interwału⁷¹⁶. Metoda ta, jak słusznie odnotował Szelow, pozwala osiągnąć jedynie przybliżone rezultaty, dzięki którym możliwe jest tylko nakreślenie ogólnego obrazu dynamiki importu. Wynika to przede wszystkim z faktu, że granice poszczególnych grup chronologicznych i liczba lat w każdej z nich do dnia dzisiejszego ustalone są również w przybliżeniu. Ponadto nie wszystkie stemple, w szczególności dotyczy to stempli producentów, można odnieść konkretnie do jednej grupy chronologicznej⁷¹⁷.

Podstawę źródłową niniejszych rozważań, poświęconych dynamice rodyjskiego importu do Tanais i na tereny położone w delcie Donu, stanowią będą przede wszystkim stemple odkryte w trakcie badań prowadzonych w latach 1999–2012 w wykopie XXV przez ekspedycję Ośrodka Badań nad Antykiem w Europie Południowo-Wschodniej i Instytutu Archeologii UW⁷¹⁸. Dane te zostaną uzupełnione o wyniki wcześniejszych badań prowadzonych na terenie miasta przez archeologów rosyjskich i niemieckich. Będą to stemple opublikowane w raportach pierwszego badacza Tanais – Leontjewa⁷¹⁹, zabytki odkryte przez Ekspedycję Archeologiczną Dolnego Donu i opublikowane przez Szelowa⁷²⁰, jak również

⁷¹⁶ Kac 2007: 352.

⁷¹⁷ Šelov 1975: 26.

⁷¹⁸ Materiał ten jest systematycznie opracowywany i publikowany. Na chwilę obecną opublikowane zostały zabytki epigrafiki ceramicznej odkryte w latach 2004–2010: Matera 2006a: 69–84; Matera 2006b: 33–44; Matera 2011b: 73–77; Matera 2011c: 92–100; Matera 2012a: 55–92; Matera 2012b: 17–29. W przygotowaniu są publikacje materiału z kolejnych sezonów: Matera *in print* B. Ukazały się również artykuły analityczne powstałe na bazie stempli odkrytych w wykopie XXV: Matera 2008: 249–265; Matera 2010: 80–85; Matera *in print* C. O polskich wykopaliskach w Tanais: Arseniewa, Scholl 2000: 13–16; Arseniewa, Scholl 2001: 17–19; Arseniewa, Scholl 2002: 13–20; Arsen’eva, Šoll’ 2003: 91–98; Scholl 2004: 239–245; Scholl 2005a: 137–145; Scholl 2005b: 247–259; Arsen’eva, Šoll’ 2006: 59–84; Arsen’eva, Šoll’, Matera 2006: 85–91; Šoll’ 2008a: 307–338; Šoll’ 2008b: 177–189; Scholl 2009: 167–173; Arsen’eva, Šoll’ et al. 2011a: 69–85; Arsen’eva, Šoll’ et al. 2011b: 87–106; Scholl 2011: 203–204; Scholl 2011b: 58–60; Scholl 2011c: 299–303; Arsen’eva, Šoll’ 2012: 7–94; Arsen’eva, Šoll’ et al. 2012a: 41–44; Arsen’eva, Šoll’ et al. 2012b: 45–54; Scholl 2012: 215–218; Šoll’ 2012: 11–16; Šoll’, Matera 2012: 482–488; Šoll’, Rovin’ska 2013: 48–62.

⁷¹⁹ Leont’ev 1854: 435–436.

⁷²⁰ Šelov 1975; Šelov 1994: 9–43.

stemple odkryte przez Misję Niemieckiego Instytutu Archeologicznego (DAI) i opracowane przez Jöhrensa i Iljaszenkę⁷²¹.

Wykopaliska polskiej ekspedycji Uniwersytetu Warszawskiego w Tanais prowadzone w latach 1999–2012 dostarczyły 284 egzemplarzy stempli ceramicznych datowanych na okres hellenistyczny. Największą grupę stanowią stemple rodyjskie, których zarejestrowano 264. Kolejną co do wielkości kategorią są stemple synopskie. Odkryto 14 egzemplarzy pochodzących z tego ośrodka. Ponadto w wykopie XXV odkryte zostały cztery stemple knidyjskie i po jednym stemplu z Tazos oraz z Kos (ryc. 34). Udział procentowy poszczególnych grup prezentowanego materiału przedstawia tabela 32. Dane te należy uzupełnić o stemple opublikowane przez badaczy rosyjskich i niemieckich. Tabele 33–34 prezentują liczbę stempli z poszczególnych ośrodków oraz ich udział procentowy w całości odkrytego materiału. Uzyskany w ten sposób obraz jest znacznie pełniejszy (ryc. 35) i mimo że, nie ulega on zasadniczej zmianie, odnotować należy choćby powiększenie listy partnerów handlowych miasta (tab. 34). Należały do nich również takie ośrodki jak Chersones Taurydzki czy Chios⁷²². Stemple tazyjskie oraz stempel heraklejski wiązać należy z *emporion* lub nekropolą funkcjonująca na terytorium późniejszego miasta około połowy IV w. p.n.e.⁷²³

Wyraźnie widoczna jest duża przewaga stempli rodyjskich, które stanowią 87,1% całości materiału. Taką tendencję potwierdzają również spostrzeżenia Szelowa⁷²⁴ i innych autorów publikujących stemple z Tanais⁷²⁵. Podkreślić należy jednak fakt, że liczba stempli z poszczególnych ośrodków odkrytych na danym stanowisku nie może być traktowana jako odzwierciedlenie realnego obrazu importu. Po pierwsze, praktyka stemplowania amfor mogła nosić odmienny charakter w każdym z ośrodków produkcyjnych. W większości z nich z reguły stemplowano tylko jedno imadło amfory. Na Rodos zasadniczo stemplowane były oba imadła⁷²⁶. Po drugie, pomimo dokonania przez Braszyńskiego⁷²⁷ błyskotliwej analizy problemu stosunku ilości amfor stemplowanych do niestemplowanych nasza wiedza na ten

⁷²¹ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 367–480.

⁷²² Jöhrens 2002: 143–144 et tab. 1.

⁷²³ Kac 2002c: 101.

⁷²⁴ Šelov 1970: 155–156; Šelov 1975: 8; Šelov 1994: 9.

⁷²⁵ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 368; Jöhrens 2002: 142–143; Matera 2008: 251; Matera *in print C*.

⁷²⁶ Šelov 1975: 8; Empereur 1982: 226.

⁷²⁷ Brašinskij 1984a: 53–56.

temat wciąż pozostaje niezadowolająca i ograniczona⁷²⁸. Po trzecie, pamiętać należy, że pojemność amfor produkowanych w poszczególnych ośrodkach była różna⁷²⁹.

Stosunek ilościowy dwóch największych grup stempli odkrytych w wykopie XXV, tj. stempli rodyjskich do synopskich, wynosi blisko 19:1. Nie odzwierciedla on jednak realnego obrazu wielkości importu z obu tych centrów. Jego uzyskanie możliwe jest dopiero, gdy pod uwagę wzięte zostaną materiały równoczesne chronologicznie. Wszystkie odkryte przez ekspedycję Uniwersytetu Warszawskiego stemple synopskie należą do grupy późnych odcisków. Bez względu na zastosowany system chronologiczny⁷³⁰ zabytki te należy datować na czasy od końca V do VII grupy chronologicznej. Ich chronologia bezwzględna obejmuje zatem okres od połowy III w p.n.e. po pierwsze dziesięciolecie II w. p.n.e.⁷³¹ Wśród nich dominują jednak zabytki datowane głównie na drugą połowę III w. p.n.e.⁷³² Oznacza to, że przy próbie porównania rzędu wielkości importu synopskiego i rodyjskiego do Tanais pod uwagę powinny zostać wzięte tylko rodyjskie stemple datowane na czasy grup chronologicznych I, II oraz IIIa. Dotychczas odkryto 44 takie zabytki. 18 z nich to stemple z imionami eponimów. Pozostałych 26 egzemplarzy to stemple producentów. Na czasy I i II grupy chronologicznej datowane są jednak tylko trzy stemple z imionami eponimów Pejthiadasa, Archokratesa I i Ksensotratosasa. W grupie stempli producenckich na czasy I i II grupy chronologicznej datowane mogą być tylko cztery zabytki. Są to stemple producentów Nikasikratesa, Artemidorosa, Hierotelesa oraz Soteridasa. Pozostałych 19 zabytków należy do producentów, których aktywność datowana jest na koniec II i III grupę chronologiczną. Są to stemple Hagesilasa I, Antigonosa II, Agoranaksa, Aristiona, Damokratesa I i Sokratesa II. Oznacza to, że wśród stempli rodyjskich pochodzących z badań ekspedycji Uniwersytetu Warszawskiego znajduje się tylko siedem zabytków, których datowanie zamyka się w III w.

⁷²⁸ Fakt ten przyznaje ogół badaczy: Garlan 1983a: 28; Empereur 1982: 228–229; Kac 2007: 356–357. Pomimo to w ślad za Braszyńskim większość specjalistów podejmuje próby określenia współczynnika częstotliwości stemplowania amfor. Jedyne Avram (Avram 1996: 43) uważa, że: „[...] ce qui concerne le rapport entre le nombre d’amphores timbrées et non timbrées notre ignorance est presque totale [...]”.

⁷²⁹ Brašinskij 1984a: 92–127; Wallace 2004: 429–431.

⁷³⁰ Wypracowany przez Grakowa (Grakov 1928: 107 sq.) i następnie wielokrotnie modyfikowany przez radzieckich badaczy (wszystkie modyfikacje referuje Szelov: Šelov 1975: 135–139) system chronologii stempli synopskich uznać należy za przestarzały. Dyskusja na temat chronologii stempli synopskich wciąż trwa. Zestawienie najważniejszych obecnie stosowanych systemów datowania stempli z Synopy podaje Kac: Kac 2007: 437–441.

⁷³¹ Matera *in print* C.

⁷³² Podobną tendencję odnotowuje również Jöhrens: Jöhrens 2002: 143.

p.n.e. W takim przypadku liczba stempli rodyjskich jest blisko dwukrotnie mniejsza od liczby stempli synopskich⁷³³. Tendencję tę jako pierwszy odnotował Kac⁷³⁴. Biorąc pod uwagę fakt, że na Rodos stemplowano oba imadła amfory, a w Synopie zasadniczo tylko jedno⁷³⁵, założyć należy, iż dysproporcja pomiędzy obiema grupami materiału powinna być jeszcze większa. Dodatkowo uwzględnić należy również czynnik w postaci stosunku ilościowego amfor stemplowanych do niestemplowanych. Jak już wyżej odnotowano, obecny stan wiedzy na ten temat jest dalece niezadowalający. Mimo to celowym wydaje się wykorzystanie najnowszych ustaleń dokonanych na tym polu przez Kaca⁷³⁶. W jego opinii współczynnik częstotliwości stemplowania amfor na Rodos w początkach III w. p.n.e. wynosił 0,75, co oznacza, że stemplowano cztery z pięciu amfor. Od połowy tego stulecia proces stemplowania amfor w tym ośrodku staje się na tyle rozpowszechniony i systematyczny, że wspomniany współczynnik bliski jest 1,0. W odniesieniu do amfor synopskich wartość tego samego współczynnika jest mniejsza i wynosi 0,63, co oznacza, że stemplowano dwie amfory z trzech⁷³⁷. Wszystko to dowodzi, że na wczesnym etapie historii Tanais wiodącą rolę odgrywał import z Synopy. Import towarów z Rodos nie miał aż tak dużego znaczenia, jak w późniejszych dziejach miasta, w szczególności w II w. p.n.e.⁷³⁸ Pamiętać jednak należy o znaczących różnicach w pojemności amfor rodyjskich i synopskich. W przypadku naczyń pochodzących z tego drugiego ośrodka średnia pojemność amfor datowanych na czasy obejmujące ramy chronologiczne wczesnej historii Tanais (tj. od założenia miasta przez drugą połowę III w. p.n.e.) wynosiła od 17,5 do 19,2 litra⁷³⁹. Dokładnymi danymi o pojemności amfor rodyjskich na przestrzeni całego tego okresu nie dysponujemy. Wiadomo jednak, że w drugiej połowie III w. p.n.e. ich średnia objętość osiągała około 26,5 litra⁷⁴⁰.

Obserwowana zmiana partnerów handlowych dostarczających towary do Tanais i na tereny leżące w delcie Donu miała miejsce w początkach II w. p.n.e. Wyjaśnienie jej przyczyn jest zadaniem trudnym. Jednej z nich należy zapewne upatrywać w postępującej „barbaryzacji” greckiej części społeczności Tanais. Podstawowymi produktami w diecie

⁷³³ Matera *in print* C.

⁷³⁴ Kac 2002c: 102.

⁷³⁵ Znane są sporadyczne przypadki amfor synopskich ze stemplami na obu imadłach: Šelov 1975: 8.

⁷³⁶ Kac 2007: 356–358.

⁷³⁷ Kac 2007: 357–358 et tab. 21.

⁷³⁸ Matera *in print* C.

⁷³⁹ Monahov 1992: 183, tab. 1; Monahov 1993: 126; Monahov 2003: 158.

⁷⁴⁰ Wallace Matheson, Wallace 1982: *passim*; Monahov 2003: 122.

starożytnych Greków były wino i oliwa z oliwek. Drugi z tych produktów ze względu na panujący na północnych wybrzeżach Morza Czarnego klimat musiał być tam importowany. Synopa była jednym ze znaczących producentów oliwy z oliwek⁷⁴¹. Najprawdopodobniej to właśnie ten ośrodek był jej głównym dostarczycielem na rynki greckich kolonii położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego⁷⁴². Z biegiem czasu, gdy oddaleni od innych ośrodków rodzimej kultury greccy mieszkańcy Tanais zaczęli przejmować coraz więcej od współmieszkańców – przedstawicieli lokalnej kultury, wywodzącej się od koczowniczych ludów stepowych, w ich sposobie życia i diecie oliwa przestała być może pełnić tak istotną rolę. Wzrosło natomiast znaczenie wina, które było głównym produktem importowanym właśnie z Rodos⁷⁴³. Druga z przyczyn, która mogła mieć wpływ na wzrost importu z Rodos, to zmiany, jakie zaszły w początkach II w. p.n.e. w produkcji ceramicznej Synopy. W tym okresie z nieznanymi nam przyczyn kończy się systematyczne stemplowanie amfor sztancami z imionami astynomów. Nie wydaje się jednak, by było to związane z ograniczeniem skali produkcji, gdyż stemple ostatnich astynomów VII grupy chronologicznej są bogato reprezentowane w materiale archeologicznym. Nadmienić przy tym należy, że koniec procesu systematycznego stemplowania amfor synopskich, jak można sądzić na podstawie materiału archeologicznego, nastąpił nagle. Nie oznaczało to jednak całkowitej rezygnacji ze stemplowania amfor i dachówek. Jeszcze na przestrzeni około 150 lat produkcja synopskich warsztatów ceramicznych podlegała sporadycznemu stemplowaniu. Były to stemple zawierające jedynie imię producenta⁷⁴⁴. Na obecnym etapie badań nie jesteśmy jednak w stanie powiedzieć nic więcej o charakterze i przyczynach zmian, które miały miejsce w organizacji wytwórstwa ceramicznego w Synopie w pierwszych dziesięcioleciach II w. p.n.e. Odnotować jednak należy, że koniec stemplowania amfor synopskich sztancami z imionami astynomów w przybliżeniu odpowiada okresowi, kiedy Synopa traci swą niezależność i przechodzi w roku 183 p.n.e. pod władzę króla Pontu Farnakesa I⁷⁴⁵. Wpływ tych wydarzeń

⁷⁴¹ Strabo II.I.15; Strabo XII.III.2; Dzięki źródłom pisanimy posiadamy również informacje o wytwórstwie wina w tym ośrodku: Xen. *Anab.* VI, 1, 15. Na temat produkcji oliwy z oliwek w Synopie: Doonan 2002: 192–194.

⁷⁴² Robinson 1906: 129 et p. 141; Brašinskij 1963: 136; Maksimova 1956: 91–93; Doonan 2002: 193; de Boer 2007: 9–11.

⁷⁴³ Matera *in print* C.

⁷⁴⁴ Kac 2007: 271.

⁷⁴⁵ Maksimova 1956: 179–180; Doonan 2003: 1384, autor omyłkowo podaje, że wydarzenie to miało miejsce za panowania Farnakesa II.

na skalę importu z tego ośrodka do Tanais rozpatrywany może być jednak tylko czysto teoretycznie.

Z grupy stempli rodyjskich precyzyjnie datować można 188 egzemplarzy. Spośród nich jeden zabytek to stempel eponimiczno-producencki, 82 zabytki to stemple eponimów a pozostałe 105 – producentów.

Spośród stempli z imionami eponimów najwcześniejszy zabytek datować należy jeszcze na czasy I grupy chronologicznej – grupę chronologiczną Ic. Jest to wyżej wspomniany stempel eponimiczno-producencki z imionami eponima Pejthiadasa i producenta Aksiosa⁷⁴⁶. Najpóźniejsze ze stempli eponimicznych to pięć zabytków datowanych na czasy VI grupy chronologicznej. Są to stemple eponimów Aristomachosa II⁷⁴⁷, Archembrotosa II⁷⁴⁸, Nikomachosa⁷⁴⁹ (2 egzemplarze) oraz Timoklesa II⁷⁵⁰. Rozkład chronologiczny pozostałych stempli z imionami eponimów przedstawia się następująco: II grupa chronologiczna – 2; III grupa chronologiczna – 46; IV grupa chronologiczna – 16; V grupa chronologiczna – 13 (tab. 35).

W procesie analizy dynamiki importu towarów z Rodos do Tanais to właśnie grupa stempli z imionami eponimów stanowi (ze względu na precyzyjne datowanie) podstawę bazy źródłowej. Stemple producentów stanowić mogą jedynie materiał pomocniczy. Wynika to z faktu, że działalność niektórych wytwórni ceramicznych obejmowała nawet okres kilkudziesięciu lat. Tym samym stemple z imionami właścicieli tych warsztatów datowane mogą być w przedziałach dwóch, a nawet trzech grup chronologicznych. Powoduje to, że ich wykorzystanie do ustalenia gęstości rozkładu stempli w obrębie każdej z grup chronologicznych jest zadaniem praktycznie niemożliwym. Z tego też powodu w niniejszej pracy w tym celu wykorzystane zostaną jedynie stemple eponimów.

Wyniki analizy gęstości rozkładu stempli eponimicznych, odkrytych w trakcie badań archeologicznych prowadzonych przez ekspedycję Uniwersytetu Warszawskiego, ukazuje tabela 36. Próba porównania osiągniętych rezultatów z wynikami analizy dokonanej przez Szelowa (tab. 37) napotyka pewne trudności. Autor ten w swych badaniach stosował wersję

⁷⁴⁶ Datowanie działalności eponima Pejthiadasa: Finkielsztejn 2001: 94, tab. 2 et p. 188, tab. 17; Nicolaou 2005: 74, no. 150.

⁷⁴⁷ Datowanie działalności eponima Aristomachosa II: Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13; Nicolaou 2005: 276, no. 39.

⁷⁴⁸ Datowanie działalności eponima Archembrotosa II: Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

⁷⁴⁹ Datowanie działalności eponima Nikomachosa: Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13; cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 46; Ariel, Finkielsztejn 1994: 193, za no. SAH 13.

⁷⁵⁰ Datowanie działalności eponima Timoklesa II: Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

opracowanego przez Grace i Savvatianou-Pétropoulakou systemu chronologii stempli rodyjskich⁷⁵¹. Różni się on znacząco od systemu Finkielsztejna. Dotyczy to zarówno krańcowych dat każdej z grup, jak i długości ich trwania. W związku z tym wartości bezwzględne gęstości rozkładu określone dla poszczególnych grup chronologicznych różnią się od uzyskanych przy analizie stempli z wykopu XXV. Pozostawiając tę kwestię i przenosząc punkt ciężkości na zagadnienie rozmiarów importu rodyjskiego na przestrzeni historii Tanais, odnotować należy zasadniczą zbieżność uzyskanych rezultatów. Pokazują one, że towary w amforach rodyjskich do końca III w. p.n.e. napływały do Tanais równomiernie, choć na niewielką skalę. Jak już wyżej odnotowano, gwałtowny wzrost importu z Rodos następuje w pierwszych dwóch dekadach II w. p.n.e. Do połowy tego stulecia utrzymuje się on na wysokim poziomie, choć nie osiąga już takich rozmiarów jak w ciągu pierwszych 20 lat. Wyraźnie widoczny jest również spadek skali wwozu towarów z Rodos, notowany od końca II w. p.n.e. i na przestrzeni I w. p.n.e. Jedyny wyjątek różniący wyniki uzyskane przez Szelowa i rezultaty analizy stempli z wykopu XXV dotyczy okresu drugiej połowy II w. p.n.e. W materiale badanym przez Szelowa gęstość rozkładu tak datowanych stempli, choć mniejsza od rejestrowanej w pierwszej połowie II w. p.n.e., wciąż pozostaje stosunkowo wysoka. Rezultaty analizy stempli odkrytych przez ekspedycję Uniwersytetu Warszawskiego pokazują wyraźny i duży spadek skali importu z Rodos w tym okresie. Odpowiedź na pytanie o przyczyny takiej różnicy wyników kryje się prawdopodobnie w fakcie, iż warstwy datowane na II w. p.n.e. były w wykopie XXV eksplorowane jedynie w niewielkim stopniu. Na przeważającej powierzchni tego wykopu eksplorację doprowadzono jedynie do poziomu konstrukcji architektonicznych datowanych na czasy panowania w Królestwie Bosporańskim Mitrydatesa VI Eupatora⁷⁵². Z tej przyczyny liczba stempli datowanych na czasy V grupy chronologicznej jest wśród materiałów pochodzących z wykopu XXV odpowiednio mniejsza. Poza tym do ustalenia gęstości rozkładu materiału z poszczególnych grup Szelow wykorzystał zarówno stemple eponimiczne, jak i producenckie⁷⁵³. Wśród stempli pochodzących z wykopu XXV liczba stempli z imionami producentów, których działalność częściowo lub w całości datowana jest na czasy V grupy chronologicznej, jest również stosunkowo wysoka. Spośród 106 stempli producenckich chronologia aż 38 zabytków obejmuje czasy V grupy chronologicznej.

⁷⁵¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 301–302.

⁷⁵² Arsen'eva, Šoll' et al. 2011b: 90; Šoll' 2012: 13; Šoll', Matera 2012: 486–487.

⁷⁵³ Šelov 1975: 25–26.

Najpełniejszy obraz dynamiki importu towarów rodyjskich do Tanais na przestrzeni całej historii tego miasta w epoce hellenistycznej uzyskać można tylko wykorzystując pełny zasób materiałów źródłowych. Poza stemplami z polskich wykopaliisk prowadzonych w zachodniej części miasta oraz tymi opublikowanymi przez Szełowa⁷⁵⁴ w roku 1975 uwzględnić należy również materiały zamieszczone przez tego badacza w artykule z roku 1994⁷⁵⁵ oraz stemple z wykopaliisk Niemieckiego Instytutu Archeologicznego⁷⁵⁶. Uzyskaną w ten sposób bazę źródłową stanowi 526 stempli z imionami eponimów. Za podstawę datowania wszystkich zabytków posłużył system chronologii obniżonej autorstwa Finkielsztejn⁷⁵⁷. Podział chronologiczny omawianej grupy zabytków przedstawia się następująco:

- I grupa chronologiczna: 11 zabytków,
- II grupa chronologiczna: 54 zabytki,
- III grupa chronologiczna: 207 zabytków,
- IV grupa chronologiczna: 85 zabytków,
- V grupa chronologiczna: 143 zabytki,
- VI grupa chronologiczna: 23 zabytki,
- grupa chronologiczna VI/VIIa: 3 zabytki.

Rezultaty otrzymane w wyniku analizy gęstości rozkładu stempli poszczególnych grup chronologicznych prezentuje tabela 38. Na tej podstawie wnioskować można, że do końca III w. p.n.e. towary importowane w amforach rodyjskich napływały do Tanais regularnie, lecz w niedużych ilościach. Skala importu z Rodos znacząco wzrasta w okresie pierwszych czterech dziesięcioleci II w. p.n.e., by osiągnąć szczytową wartość w okresie następnych 15 lat. Innymi słowy, na przestrzeni pierwszej połowy II w. p.n.e. towary w amforach rodyjskich dostarczano na rynek w Tanais na naprawdę dużą skalę. Odgrywały one kluczową rolę w wymianie handlowej miasta w tym okresie. W drugiej połowie II w. p.n.e. wielkość importu z Rodos ulega wyraźnemu zmniejszeniu, lecz wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie. W początkach następnego stulecia ilość towarów z Rodos dostarczana do Tanais systematycznie maleje. Od końca pierwszej ćwierci I w. p.n.e. są one dostarczane na niewielką skalę. Dostawy noszą przy tym bardzo nieregularny charakter. Rodos traci status głównego dostawcy towaru na rynek w Tanais. Produkty do miasta przywożone są na coraz

⁷⁵⁴ Šelov 1975: 29–80.

⁷⁵⁵ Šelov 1994: 11–23.

⁷⁵⁶ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 378–408.

⁷⁵⁷ Finkielsztejn 2001a.

większą skalę również innych ośrodków. Wzrasta rola importu z Kos oraz z Kolchidy, a pod koniec I w. p.n.e. również z Heraklei Pontyjskiej (patrz rozdział IV).

Dzięki szczegółowo opracowanemu przez Finkielsztejn systemowi chronologii obraz dynamiki importu towarów rodyjskich do Tanais może zostać uszczegółowiony. W tym celu określona musi zostać gęstość rozkładu stempli w ramach każdej z podgrup chronologicznych. Rezultaty tych obliczeń prezentuje tabela 39. Pokazują one wyraźnie, iż w początkach istnienia Tanais import towarów z Rodos odbywał się na niewielką skalę (grupa chronologiczna Ib). Na przestrzeni około pół wieku od założenia miasta wwóz towarów rodyjskich powoli, lecz systematycznie rośnie (grupy chronologiczne Ib – IIa). Ostatnie 20 lat III w. p.n.e. to okres niewielkiego, powolnego spadku liczby docierających do Tanais produktów z Rodos (grupy chronologiczne IIa – IIc). W pierwszym dziesięcioleciu II w. p.n.e. (grupa chronologiczna IIIa) następuje gwałtowny i bardzo duży wzrost importu rodyjskiego. W ciągu następnej dekady ilość dostarczanych do Tanais towarów z Rodos wciąż wzrasta systematycznie, choć znacznie wolniej, niż to miało miejsce w poprzednim dziesięcioleciu (grupa chronologiczna IIIb). Na przestrzeni następnych kilku lat (grupa chronologiczna IIIc) wielkość importu rodyjskiego spada blisko o połowę. Ten krótkotrwały spadek poprzedza trwający około 15 lat (grupy chronologiczne IIIId – IIIe) okres największego natężenia dostaw produktów rodyjskich do Tanais. W pierwszej połowie tego okresu (grupa chronologiczna IIIId) następuje kolejny gwałtowny wzrost ilości towarów rodyjskich na rynku Tanais. Trwa on nieprzerwanie, choć nieco wolniej, w czasach grupy chronologicznej IIIe. Wtedy to ilość towarów rodyjskich dostarczanych do Tanais osiąga najwyższy poziom w całej historii miasta. Kolejne 15 lat (grupy chronologiczne IVa – IVb) to czas, gdy notowany jest niewielki spadek ilości amfor rodyjskich i przywożonego w nich towaru. Postępuje on jednak systematycznie. W okresie datowanym od połowy lat 40. do połowy lat 30. II w. p.n.e. (grupa chronologiczna Va) dostawy produktów z Rodos osiągają mniej więcej ten sam poziom, co w pierwszej połowie lat 70. tego stulecia. Na przestrzeni kolejnego dziesięciolecia (grupa chronologiczna Vb) notowany jest ostatni już wzrost ilości towarów importowanych z Rodos. Od tego momentu poziom dostaw produktów rodyjskich zaczyna systematycznie spadać (grupy chronologiczne Vc oraz VI). Zmniejsza się on stopniowo aż do początku lat 80. I w. p.n.e. Od końca II w. p.n.e. towary w amforach rodyjskich wciąż docierają na rynek Tanais, lecz skala tych dostaw jest niewielka. Taki stan rzeczy trwa około 15–20 lat. W początkach drugiego dziesięciolecia I w. p.n.e. rozpoczyna się gwałtowny spadek importu towarów rodyjskich. Właściwie do samego końca historii Tanais

w okresie hellenistycznym, tj. do zdobycia miasta przez króla bosporańskiego Polemona I, amfory rodyjskie i przewożone w nich produkty docierają tu sporadycznie.

Na obecnym etapie badań jest to najpełniejszy obraz dynamiki importu towarów w amforach rodyjskich do Tanais. Podkreślić należy, że przedstawione wywody powinny być traktowane z pewną dozą ostrożności. Ukazują one określone tendencje kształtujące rynek towarów w Tanais na przestrzeni epoki hellenistycznej. Nie pozwalają jednakże ani w pełni określić przyczyn obserwowanych wahań w ilości dostarczanych towarów, ani tym bardziej ustalić, jakie procesy historyczne one odzwierciedlają. Pytaniem zasadniczym pozostaje kwestia, czy zmieniający się obraz skali dostaw produktów rodyjskich (najprawdopodobniej wina) jest odbiciem zjawisk czysto ekonomicznych, czy też ma związek z realnymi wydarzeniami lub faktami historycznymi. Dotyczyć to może zarówno samej historii Tanais, jak i procesów zachodzących na szerszym tle historycznym. Ostateczna odpowiedź na to pytanie nie zawsze jest możliwa. Interpretacja niektórych z uchwyconych zmian w wielkości importu rodyjskiego jest niezwykle trudna lub wręcz niemożliwa. W kilku przypadkach jest jednak inaczej i na tej podstawie możemy scharakteryzować niektóre z procesów historycznych.

Jednym z nich jest bez wątpienia wspomniana już wyżej zmiana głównych partnerów handlowych Tanais, która miała miejsce w początkach II w. p.n.e. Synopa, będąca do tej pory głównym importerem towarów, ustępuje miejsca Rodos. Z jednej strony jest to prawdopodobnie związane z postępującą „barbaryzacją” społeczeństwa Tanais, z drugiej strony potencjalnie świadczy o wzroście roli wymiany handlowej pomiędzy Tanais a miejscowymi koczownikami. Odkrywane w Tanais na masową skalę fragmenty amfor rodyjskich oraz stemple z tego ośrodka, podobnie jak fragmenty amfor i stemple z innych centrów greckiej *oikumene*, potwierdzają tylko ogromną rolę, jaką odgrywało miasto w handlu pomiędzy Grekami a przedstawicielami miejscowych plemion. We wstępie niniejszej pracy wspomniano już traktujące o tym fragmenty dzieła Strabona⁷⁵⁸.

Notowany w Tanais spadek ilości towarów z Rodos w drugiej połowie II w. p.n.e.⁷⁵⁹ uznać należy za jeden z argumentów potwierdzających zmianę orientacji eksportu rodyjskiego po ogłoszeniu Delos wolnym portem. Jak pokazuje analiza gęstości rozkładu stempli datowanych na ten okres, nie był to proces gwałtowny, lecz zachodzący stopniowo. Pozwoliło to Rodyjczykom dokonać reorganizacji i przebudowy sieci partnerów handlowych.

⁷⁵⁸ Strabo VII, 4, 5; Strabo XI, 2, 3.

⁷⁵⁹ Lazarov 1986: 405; Étienne 1990: 216, fig. 4 et p. 218; Badal’janc 1999: 252; Rauh 1999: 168; Finkielsztejn 2001b: 188, fig. 3 et p. 189.

W przypadku Tanais proces ten być może wymusił znalezienie nowych dostawców. Jak już wyżej wspomniano, wynikiem tego jest obserwowany w I w. p.n.e. wzrost importu z ośrodków takich jak Kos czy Kolchida a pod koniec stulecia także Heraklea Pontyjska.

Gwałtowny spadek importu rodyjskiego pod sam koniec II i w początkach I w. p.n.e. oraz następujący w tym czasie wzrost roli handlu z ośrodkami Pontu są też wynikiem znalezienia się Królestwa Bosporańskiego pod władzą Mitrydatesa VI Eupatora. Jego wojny z Rzymem niewątpliwie miały wpływ na ograniczenie wymiany handlowej ośrodków położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego z centrami basenu Morza Egejskiego⁷⁶⁰. W 65 r. p.n.e. pokonany w Azji Mniejszej król Pontu ucieka na tereny Bosporu. Ma wtedy nawet miejsce zarządzona przez Pompejusza blokada morska terenów wciąż znajdujących się pod władzą Mitrydatesa⁷⁶¹.

Wiodąca rola jaką na przestrzeni całego II w. p.n.e. odgrywały w Tanais dostawy towarów z Rodos nie jest zapewne li tylko wynikiem obserwowanej w tym okresie ekspansji eksportu rodyjskiego na rynki położone nad Morzem Czarnym oraz w basenie Morza Śródziemnego. Głównym produktem dostarczanym do Tanais w amforach rodyjskich było bez wątpienia wino. Pochodzący z Rodos gatunek uznawany był za produkt codziennego użytku. To z kolei determinowało jego stosunkowo niską cenę⁷⁶². Wydaje się, że w Tanais czynnik ten również mógł mieć wpływ na wielkość importu. Duża część przywożonego do Tanais wina przeznaczona była zapewne na dalszy handel z przedstawicielami miejscowych plemion.

Pytaniem wciąż pozostającym bez odpowiedzi jest kwestia, czy pomiędzy Tanais i Rodos istniały bezpośrednie kontakty handlowe, czy też całość importu z tego ośrodka trafiała na tereny delty Donu za pośrednictwem centrów Królestwa Bosporańskiego. Zdaniem Szelowa za najbardziej prawdopodobną przyjąć należy tę drugą wersję. W jego opinii w handlu pomiędzy Rodos i Tanais pośredniczył jeden z dużych ośrodków bosporańskich – Pantikapajon lub Fanagoria. Za drugim z tych ośrodków przemawiać miałyby zarejestrowana na tym stanowisku przewaga importu z Rodos nad importem z Synopy, analogiczna do tej występującej również w Tanais. W Pantikapajonie, podobnie jak na innych stanowiskach europejskiej części Królestwa Bosporańskiego, przeważać miał import towarów pochodzących z Synopy⁷⁶³. Opinia Szelowa budzi jednak pewne zastrzeżenia.

⁷⁶⁰ Šelov 1983: 56–57.

⁷⁶¹ Plut. *Pomp.* 34–36; Plut. *Pomp.* 38–39; Dio Cass. XXVI, 54–XXXVII, 4.

⁷⁶² Kruit, Worp 2000: 92–93.

⁷⁶³ Šelov 1975: 159.

Po pierwsze, jak wyżej dowiedziono, o przewadze w Tanais importu towarów rodyjskich nad synopskimi mówić można tylko odnośnie do początków II w. p.n.e. Przez cały okres funkcjonowania miasta w III w. p.n.e. to Synopa jest głównym dostawcą na jego rynek. Podkreślić przy tym należy, że porównywane mogą być jedynie materiały równoczesne chronologicznie, a co z tego wynika, ogromna liczba stempli rodyjskich datowanych na II w. p.n.e. nie powinna być tu w ogóle brana pod uwagę. Inne podejście uznać należy za błąd metodologiczny. Te uwagi odnoszą się również do materiałów odkrytych w Fanagorii.

Po drugie, baza źródłowa⁷⁶⁴ w postaci poddanych analizie stempli z Fanagorii jest (w szczególności w porównaniu z Tanais) stosunkowo skromna. Brak jakichkolwiek nowszych publikacji stempli odkrytych na terenie tego ośrodka nie pozwala na uzupełnienie danych i ich ewentualną weryfikację. Zarejestrowana tam przewaga liczebna stempli rodyjskich nie musi wcale (podobnie jak w przypadku Tanais) dowodzić przewagi importu towarów rodyjskich nad synopskimi.

Po trzecie, liczba opublikowanych stempli z Pantikapajonu jest na tyle niewielka, że na tej podstawie naprawdę trudno stwierdzić, który z dwóch głównych ośrodków Królestwa Bosporańskiego pełnił rolę pośrednika w handlu pomiędzy Rodos i Tanais.

Argumentem przemawiającym za teorią, że to właśnie poprzez rynek w Fanagorii amfory rodyjskie docierały do Tanais, może być przekaz Strabona. Charakteryzuje on Fanagorię jako wielki punkt przeładunkowy towarów, mających trafić do lokalnych plemion barbarzyńskich⁷⁶⁵.

Wszystko to nie rozstrzyga jednak kwestii zasadniczej i nie przynosi odpowiedzi, czy towary rodyjskie docierały do Tanais bezpośrednio, czy też poprzez rynki Królestwa Bosporańskiego. W samym Tanais poza amforami rodyjskimi nie odkryto innych zabytków mogących świadczyć o regularnych, bezpośrednich kontaktach z tym ośrodkiem. Brak przede wszystkim znalezisk monet rodyjskich, które przy tak intensywnej bezpośredniej wymianie handlowej powinny trafiać do miasta.

Poświadczone są za to kontakty pomiędzy Rodos i Królestwem Bosporańskim. Wymienić należy tu inskrypcję dedykacyjną trzech braci, Rodyjczyków⁷⁶⁶, którzy, jak sądzi Szelow, trafili do Królestwa Bosporańskiego w związku z prowadzoną przez siebie działalnością handlową. Inskrypcja datowana jest na pierwszą połowę III w. p.n.e.⁷⁶⁷ Na

⁷⁶⁴ Šelov 1956: 128–153.

⁷⁶⁵ Strabo XI, 2, 10.

⁷⁶⁶ Latyshev 1890: no. 35 = *IOSPE II*, 35.

⁷⁶⁷ Šelov 1958: 333.

Rodos odkryto zachowaną fragmentarycznie inskrypcję, w której obok innych osób wymieniony jest również człowiek pochodzący z Królestwa Bosporańskiego. Zdaniem Grakowa mogła to być umowa między kupcami eksportującymi wino z Rodos na tereny północnych wybrzeży Morza Czarnego. Co ciekawe, inskrypcja datowana jest na początek I w. p.n.e., czyli czasy, gdy praktycznie w całym basenie Morza Czarnego ilość towarów dostarczanych w amforach rodyjskich gwałtownie spada⁷⁶⁸. Na II–I w. p.n.e. datowane są odkryte również na Rodos inskrypcje nagrobne z imionami niewolników pochodzących z terenów północnych wybrzeży Morza Czarnego⁷⁶⁹. Mogli jednak oni trafić na Rodos nie na drodze bezpośredniego zakupu, lecz na przykład poprzez rynek niewolników na Delos. Należy jednak wziąć pod uwagę, że niewolnicy z terenów północnych wybrzeży Morza Czarnego pojawiają się na Rodos w okresie bardzo intensywnych kontaktów handlowych wyspy z centrami tego regionu. Pozwala to przypuszczać, że trafiali oni na Rodos bezpośrednio z tamtejszych rynków⁷⁷⁰. Wśród nich zapewne znajdowały się także rynki Królestwa Bosporańskiego. Przykładem może być tu samo Tanais, gdzie funkcjonowanie handlu niewolnikami poświadczane jest przekazem Strabona⁷⁷¹. Niewolnicy są tam wymienieni jako jeden z głównych „towarów”. Brak znalezisk monet rodyjskich w samym mieście oraz na terenach delty Donu w zestawieniu z informacją Strabona pozwala przypuszczać, że wymiana mogła odbywać się na zasadach barteru. Pewnym potwierdzeniem tej teorii może być fakt, że w Tanais odkryto bardzo niewiele monet bosporańskich datowanych na okres hellenistyczny⁷⁷². Może to świadczyć o funkcjonowaniu na terenie miasta wymiany bezgotówkowej. Nie jest to jednak dowód potwierdzający bezpośrednie kontakty Tanais i Rodos.

Stwierdzić należy, że na obecnym etapie badań brak przekonujących dowodów mogących poświadczyć bezpośrednio kontakty Rodos i Tanais, jak i takich, które pozwoliłyby zakładać pośrednictwo któregoś z dużych ośrodków Królestwa Bosporańskiego. Teoria Szelowa, w myśl której towary w amforach rodyjskich trafiały do Tanais przez Fanagorię, jest bardzo ciekawa, lecz należy ją traktować jedynie jako hipotezę.

⁷⁶⁸ Grakov 1939: 287, no. 59.

⁷⁶⁹ Grakov 1939: 308–309, nos. 113–119.

⁷⁷⁰ Šelov 1958: 333–334.

⁷⁷¹ Strabo XI, 2, 3.

⁷⁷² Šelov 1960: 134–135; Šelov 1975: 180–181.

Porównanie dynamiki importu rodyjskiego wina do Tanais z innymi centrami północnych wybrzeży Morza Czarnego i uzyskanie w ten sposób możliwie szerokiego obrazu jednego z aspektów historii ekonomicznej tego miasta jest dość trudnym zadaniem. Wynika to z faktu, że zdecydowana większość stempli rodyjskich odkrytych na stanowiskach położonych w tym regionie nie została nigdy opublikowana⁷⁷³. Weszły one, co prawda, do rękopisu trzeciego tomu *IOSPE*, lecz jak już wyżej odnotowano, dostęp do niego dla badaczy spoza granic niegdyś Związku Radzieckiego, a obecnie Rosji i Ukrainy, jest praktycznie nie możliwy. Część tego materiału została opublikowana jeszcze w XIX i początkach XX wieku⁷⁷⁴. W publikacjach tych zdarzają się jednak błędy w lekturze czy atrybucji poszczególnych egzemplarzy. Prawdziwym problemem jest ubóstwo materiału ilustracyjnego. Z tego to powodu w wielu przypadkach niemożliwą staje się próba określenia przynależności konkretnych stempli do konkretnych eponimów czy producentów. Dotyczy to przede wszystkim przypadków imion homonimicznych. Brak również możliwości weryfikacji *lectio* stempli, co nabiera szczególnego znaczenia w przypadku egzemplarzy o lekturze dyskusyjnej.

Po drugiej wojnie światowej badacze radzieccy i rosyjscy, choć mniej systematycznie niż we wcześniejszym okresie, również publikowali stemple ceramiczne odkryte na stanowiskach leżących na północnych wybrzeżach Morza Czarnego⁷⁷⁵. Z reguły nie były to jednak publikacje o charakterze materiałowym, a prezentowane w nich wybiórczo zabytki służyły raczej jako podstawa do ogólnego wnioskowania na temat kontaktów handlowych

⁷⁷³ Šelov 1975: 27: „Было бы очень интересно сравнить полученные результаты, касающиеся динамики завоза родосской амфорной тары в Танаис, с соответствующими данными по всем другим северочерноморским центрам, прежде всего по городам Боспора. К сожалению, такое сопоставление представляет значительные трудности. [...] число родосских клейм, найденных во многих центрах [...], слишком невелико, чтобы можно было привлекать эти клейма для сравнительных статистических подсчетов”.

⁷⁷⁴ Leont'ev 1854: 435–436; Becker 1855: 416–521; Becker 1861–1867: 451–502; Bekker 1863: 18–75; Becker 1864–1872: 445–536; Bekker 1868: 3–84; Becker 1878a: 207–232; Becker 1878b: 1–117; Bekker 1879: 13–50; Jurgevič 1879: 51–66; Jurgevič 1889: 47–60; Jurgevič 1895: 87–174; Jurgevič 1898a: 26–32; Jurgevič 1898b: 62–64; Škorpil 1902: 122–165; Škorpil 1904: 19–166; Marti, Škorpil 1910: 109–157; Mahov 1912: 150–183; Mahov 1913: 159–163; Škorpil 1914a: 119–128; Pridik 1917; Pridik 1941: 173–193.

⁷⁷⁵ Kruškol 1949: 98–100; Štaerman 1951: 31–49; Štaerman 1952: 387–394; Šelov 1956: 128–153; Šelov 1957: 202–226; Savel'ev 1964: 196–206; Pruglo 1967: 42–48; Sal'nikov 1968: 252–256; Beleckij, Ākovenko 1969: 153–160; Badal'anc 1970: 113–126; Vasilienko 1971c: 137–149; Pruglo 1972: 12–20; Kruglikova, Vinogradov 1973: 44–53; Badal'anc 1978a: 207–217; Golencov, Golenko 1979: 74–84; Zolotarev 1979: 66–73; Golencov, Peters 1981: 207–222; Kolesnikov 1985: 67–93; Kac, Fedoseev 1986: 85–105; Machneva 1994: 105–122; Fedoseev, Zin'ko 1997: 55–60; Fedoseev 1998: 253–270; Molev 1998: 76–81.

poszczególnych ośrodków. Brak lektury oraz ilustracji poszczególnych stempli znacznie utrudnia korzystanie z samego materiału⁷⁷⁶. Na tym tle publikacje stempli z Tanais autorstwa Szelowa⁷⁷⁷ są jednym z nielicznych zasługujących na uwagę i uznanie wyjątków. Brakuje również publikacji większych partii nowego materiału⁷⁷⁸.

Pewnych informacji, pozwalających podjąć próbę porównania dynamiki importu rodyjskiego wina do Tanais z innymi centrami północnych wybrzeży Morza Czarnego, dostarczają prace Badaljanca⁷⁷⁹. Autor ten dokonał analizy porównawczej kontaktów handlowych Rodos z trzema największymi centrami tego regionu: Olbią Pontyjską, Chersoneszem Taurydzkim i Królestwem Bosporańskim. W tej sytuacji, gdy dysponujemy danymi liczbowymi opublikowanym przez Badaljanca, próba ukazania na zarysowanym przez niego tle specyfiki Tanais nie powinna nastęrczać problemów.

Dokonując wspomnianej analizy, Badaljanec zignorował jednak jedną z kardynalnych zasad, wyrażoną już przez Szelowa: „Применение годового коэффициента при сопоставлении находок из различных городов нецелесообразно, так как на величину коэффициента будет влиять разница в общем числе найденных в том или ином пункте клейм”⁷⁸⁰. W związku z tym w przedstawionej przez niego tablicy obok danych wyjściowych, takich jak liczba odkrytych w każdym z ośrodków stempli poszczególnych

⁷⁷⁶ Z punktu widzenia potrzeb współczesnej epigrafiki ceramicznej są to prace niespełniające podstawowych kryteriów i prawideł stosowanych przy publikacji stempli ceramicznych. O zasadach publikacji stempli: Garlan, Badu 2011: 411–425.

⁷⁷⁷ Šelov 1975; Šelov 1994: 9–43.

⁷⁷⁸ Poza publikacją stempli z Tanais: Jöhrens, Il’jašenko 2001: 367–480 i stanowiska Panskoje I: Kac et al. 2002: 101–126, oraz wydanymi stosunkowo niedawno publikacjami amfor i stempli z Olbii: Lawall et al. 2010: 355–406, katalogu stempli odkrytych na terenie chory antycznej Teodozji: Gavrilov 2011 oraz stempli z Kytajonu: Molev 2010: 255 sq. publikowane były tylko mniejsze partie materiału: Fedoseev 2000: 203–207; Domžalskij, Čistov 2003: tab. 3, 38–39 et tab. 6, 40; Vlasova 2003a: 46–59; Vlasova 2003b: 110–113; Fedoseev 2004a: 45–56; Tolstikov, Koval’čuk 2005: 377–392; Diatroptov 2006: 137–146; Zajcev 2010: 326–334; Matera 2006a: 69–84; Matera 2006b: 33–44; Fateev 2009b: 284–303; Plešivenko 2009: 131–136; Matera 2012a: 55–92; Matera 2012b: 17–29; Matera 2012c: 95–129. Zaznaczyć przy tym należy, że w większości wymienionych publikacji stemple rodyjskie stanowią nieznaczný odsetek całości materiału lub nie są wcale publikowane. Nadzieję na udostępnienie większej partii stempli odkrytych na terenach Królestwa Bosporańskiego wiązać można z trwającym projektem publikacji stempli ze zbiorów Muzeum kerczeńskiego. O projekcie: Fedoseev 2005a: 430–436. Jak dotychczas owocem projektu jest publikacja poświęcona stemplom umieszczanym na dachówkach bosporańskich: Fedoseev 2012.

⁷⁷⁹ Badal’anc 1986: 87–99; Badal’janc 1999: 247–253; Badal’anc 2000: 196–212.

⁷⁸⁰ Šelov 1975: 27; cf. Kac 1992: 216; Kac 2007: 354.

grup chronologicznych, podane zostały również „średnie roczne współczynniki” (tab. 40–41)⁷⁸¹. Jest to błąd metodyczny, który może prowadzić do uzyskania nieprawdziwych rezultatów i w dalszej kolejności do błędnych wniosków natury historycznej⁷⁸².

Zdaniem Kaca uniknąć tego typu błędów można poprzez zastosowanie wzoru pozwalającego obliczyć względną gęstość rozkładu:

$$f^0_i = q_i/h_i$$

We wzorze tym względna gęstość rozkładu jest ilorazem częstości rozkładu i wielkości danego interwału (liczby lat każdej z grup chronologicznych)⁷⁸³. Stosując ten wzór, Kac na podstawie danych opublikowanych przez Badaljanca w roku 1986 przeliczył raz jeszcze wszystkie wielkości (tab. 42). Osiągnięte przez niego rezultaty wykazywały znaczne różnice w stosunku do obliczeń Badaljanca. Dotyczyło to przede wszystkim Chersonezu Taurydzkiego⁷⁸⁴. Różnicę w wynikach osiągniętych przez obu badaczy widać najlepiej na przykładzie histogramów oraz poligonów rozkładu⁷⁸⁵.

W swej monografii poświęconej stemplom rodyjskim, które weszły do III tomu *IOSPE*, Badaljanca właściwie ograniczył analizę do wyznaczenia stosunku procentowego poszczególnych grup materiału we wszystkich z wyżej wspomnianych ośrodków (tab. 43) i krótkiego komentarza. Przyjęcie takiej metodyki badań i całkowitą rezygnację z jakichkolwiek wyznaczników, w tym propozycji metodycznych Kaca, tłumaczy on w czterech punktach⁷⁸⁶. Z niektórymi z nich trudno się zgodzić. W tej pracy Badaljanca

⁷⁸¹ Badal'anc 1986: 92, tab. 2; Badal'janc 1999: 250. Przedstawione w obu pracach dane nieznacznie się różnią, co zapewne (autor niestety nie podaje takich informacji) wynika z włączenia do nowszej pracy danych dotyczących stempli datowanych na czasy VII grupy chronologicznej. W monografii poświęconej stemplom rodyjskim z trzeciego tomu *IOSPE* Badaljanca podaje jeszcze inne dane liczbowe: Badal'anc 2000: 198.

⁷⁸² Kac 2007: 370–371.

⁷⁸³ Kac 1992: 223; Kac 2007: 354.

⁷⁸⁴ Kac 1992: 222; Kac 2007: 370–371.

⁷⁸⁵ Kac zwraca uwagę na fakt, że zarówno opublikowany przez Badaljanca histogram, jak i poligon rozkładu zostały błędnie przedstawione: Kac 1992: 217–218: „[...] при их создании автором был совершен ряд труднообъяснимых ошибок. Главная из них – расположение на оси ординат не «средних годовых коэффициентов», как можно было бы ожидать, а абсолютных значений количества обнаруженных клейм”.

⁷⁸⁶ Badal'anc 2000: 199: „Конечно, пожелания (методологические – М. Матера) В.И. Каца заслуживают внимания и я был бы рад подписаться под каждым его словом, но лишь в том случае если:

а) в научном обороте использована вся совокупность (или большая часть) родосских клейм за вес почти 300-летний период клеймения;

rezygnuje również ze stosowania ogólnie przyjętego systemu chronologicznego autorstwa Grace z podziałem na sześć (lub siedem grup chronologicznych)⁷⁸⁷ na rzecz własnego systemu zespolonej chronologii eponimów i producentów⁷⁸⁸. W związku z tym wykorzystanie najnowszych i najpełniejszych danych kwantytatywnych opublikowanych w monografii Badaljanca jest niemożliwe. Aby mogły być one wykorzystane w procesie analizy porównawczej importu rodyjskiego do Tanais, należałoby dokonać transpozycji tych danych na obecnie stosowany system chronologii opracowany przez Finkielsztejna. Różnice w konstrukcji obu systemów oraz w ich chronologii bezwzględnej praktycznie to uniemożliwiają⁷⁸⁹.

Za najpełniejsze dane źródłowe, na podstawie których można przeprowadzić analizę porównawczą, uznać należałoby informacje opublikowane w roku 1999 (tab. 41)⁷⁹⁰. Stanowią one w dużej mierze powtórzenie wcześniej opublikowanych danych⁷⁹¹. Badaljanc dodał jedynie informacje na temat stempli VII grupy chronologicznej. Pamiętać jednak należy, że badacze radzieccy i rosyjscy przez długi czas konsekwentnie stosowali klasyfikację stempli rodyjskich z podziałem na sześć grup chronologicznych. Ostatnia grupa obejmowała przy tym stemple datowane przez Grace i badaczy z Europy Zachodniej na czasy VI i VII grupy chronologicznej. Brak zmiany liczby stempli w VI grupie każe przypuszczać, że Badaljanc dodał jedynie nowe dane dotyczące odcisków datowanych na ostatni okres chronologiczny. Wszystkie stemple włączone wcześniej do VI grupy nie zostały natomiast poddane ponownej klasyfikacji chronologicznej. Prowadzi to do przekłamania rezultatów dotyczących rozmiarów importu rodyjskiego w najpóźniejszym okresie. Pamiętać również należy, że dane opublikowane przez Badaljanca w roku 1999 realną wartość uzyskują dopiero po ponownym

б) полностью разработана общая хронологическая классификация родосской керамической эпиграфики, как эпонимной, так и фабрикантской категорий;

в) известен весь круг стран и отдельных центров с которыми Родос имел экономические отношения;

г) известна вся номенклатура товаров и продуктов экспортируемых и импортируемых Родосом в амфорах собственного производства [...]”.

⁷⁸⁷ Pomimo pojawienia się nowszych opracowań problematyki chronologii stempli rodyjskich Badaljanc w swoich wcześniejszych pracach systematycznie wykorzystywał model opublikowany przez Grace i Savvatianou-Pétropoulakou: Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 286.

⁷⁸⁸ Badal’anc 2000: 198.

⁷⁸⁹ Uwagi krytyczne na temat systemu zespolonej chronologii Badaljanca znalazły się w rozdziale poświęconym chronologii stempli rodyjskich.

⁷⁹⁰ Badal’janc 1999: 250.

⁷⁹¹ Badal’anc 1986: 92, tab. 2.

ich przeliczeniu z zastosowaniem wzoru pozwalającego wyznaczyć względną gęstość rozkładu. Na obecnym etapie badań informacje te mogą być uzupełnione o niezbyt liczną grupę opublikowanych stempli eponimicznych z Olbii⁷⁹² oraz materiał pochodzący z okolic Teodozji. Wyniki takiej operacji prezentuje tabela 44⁷⁹³. Wprowadzenie nowych danych nie wpływa jednak na zmianę ogólnego obrazu względnej gęstości rozkładu stempli rodyjskich w ośrodkach leżących na północnych wybrzeżach Morza Czarnego. Niewielkim zmianom ulega co prawda współczynnik częstości rozkładu oraz gęstość rozkładu wyznaczona w odniesieniu do niektórych grup chronologicznych, ale są to tylko nieznaczne zmiany kwantytatywne.

Uzyskane w ten sposób rezultaty odzwierciedlają możliwie najpełniejszy obraz dynamiki importu z Rodos na tereny północnych wybrzeży Morza Czarnego. Dopiero z ich wykorzystaniem uzyskujemy tło do analizy porównawczej materiału z Tanais. Przedstawione w tabeli 45 wyniki tej analizy wymagają pewnych wyjaśnień.

⁷⁹² Diatroptov 2006: 140–141. Są to stemple eponimów: Agemachosa, Agestratosa I i II (3 egzemplarze), Athanodotosa (2 egzemplarze), Ajnesidamosa II, Ajnetora, Ajschylina, Aleksimachosa, Aristanaksa II, Aristomachosa I, Aristona II, Archokratesa I (2 egzemplarze), Astymedesa II, Gorgona (4 egzemplarze), Damajnetosa, Damokratesa I i II, Dorkylidasa (2 egzemplarze), Eudamosa, Euklesa II, Eukratidasa, Eufranora II, Theajdetosa, Thestora (2 egzemplarze), Iasikratesa (3 egzemplarze), Hierona I, Kallikratidasa II, Klejtomachosa, Kleonymosa II (2 egzemplarze), Kratidasa, Leontidasa, Ksenostratosa, Onasandrosa, Pausaniasa III (2 egzemplarze), Pratofanesa, Symmachosa, Sodamosa (2 egzemplarze) oraz Sosiklesa. Lawall et al. 2007: nos. L-116 – L-117, nos. L-160 – L-187, nos. L-326 – L-328, nos. L-330 – L-336. Są to stemple eponimów: Agemachosa, Agestratosa II (2 egzemplarze), Athanodotosa, Ajnesidamosa II, Aleksimachosa (2 egzemplarze), Aristopolisa, Archibiosa, Autokratesa I, Charmoklesa (2 egzemplarze), Damajnetosa (3 egzemplarze), Euanora, Eudamosa (3 egzemplarze), Gorgona, Heragorasa, Kallikratesa II (3 egzemplarze), Kallikratidasa II, Nikasagorasa I, Ksenofantosa II, Pausaniasa III (2 egzemplarze), Pejsistratosa, Polyklesa, Sosiklesa, Timasagorasa (2 egzemplarze), Timoklejdas, Timurrodosa (2 egzemplarze), Filinosa oraz Filonidasa.

⁷⁹³ Gavrilov 2011: 328, no. 1: stempel eponima Eupolemosa; 330, no. 3: stempel eponima Pausaniasa I; 330, no. 5: stempel eponima Athanodotosa; 330, no. 6: stempel eponima Heragorasa; 331, no. 8: stempel eponima Euanora; 331, no. 9: stempel eponima Nausipposa; 331, no. 10: stempel eponima Timotheosa (autor publikacji nie uzupełnia uszkodzonej legendy i nie podaje chronologii zabytku); 334, no. 1: stempel eponima Theajdetosa; 334, no. 2: stempel eponima Damajnetosa (autor podaje błędną lekturę stempla: ΕΠΙ Ε[ΥΚΛΗ]ΘΣ | ΔΑΜΑΙΝΕ[Τ]ΘΣ | ΤΟΥ | ΔΙ[ΟΤΙ]ΜΟ konstatując jednocześnie, że należy on do eponima Damajnetosa syna Diotimosia. W rzeczywistości legenda stempla przedstawia się w następujący sposób: ΕΠ' ΙΕ[ΡΕ]ΩΣ | ΔΑΜΑΙΝΕ | ΤΟΥ | ΔΙΟ[ΣΘΥ]ΟΥ. Zdaniem Criscuolo eponima Damajnetosa można identyfikować jako syna Lysaniasa – kapłana Ateny Lindia, sprawującego swą funkcję około 199 r. p.n.e.: Criscuolo 1982: 52, n. 128; cf. Garozzo 2011: 117); 335, no. 3: stempel eponima Aristogenesa; 335, no. 4: stempel eponima Polyaratosa II. Do stempli eponimicznych Gavrilov zalicza również stempel producenta Aristopolisa: Gavrilov 2011: 335, no. 5.

Na początku podkreślić należy, że dokonanie analizy porównawczej dynamiki importu rodyjskiego do Tanais na tle głównych ośrodków północnych wybrzeży Morza Czarnego napotyka szereg trudności. O większości z nich wspomiano już wyżej. Są to przede wszystkim brak możliwości weryfikacji danych i ich transpozycji na system chronologiczny Finkielsztejna oraz rozbieżności w stosowanych przy datowaniu stempli systemach chronologii. Ma to duży wpływ na jeden z podstawowych współczynników używany przy wyznaczaniu gęstości rozkładu, czyli długość trwania poszczególnych grup chronologicznych. Przy obecnym stanie wiedzy i funkcjonujących w obiegu naukowym danych kwantytatywnych uzyskanie rezultatów nieobarczonych ryzykiem błędu jest zatem rzeczą niezmiernie trudną. Z tego powodu przedstawione w tabeli 45 wyniki analizy porównawczej względnej gęstości rozkładu stempli muszą być traktowane z największą dozą ostrożności. Pamiętać przy tym należy, że porównując gęstość rozkładu i tym samym wielkość importu przypadającego na czasy poszczególnych grup chronologicznych, mamy do czynienia z wielkościami szacunkowymi. W żadnym wypadku nie stanowią one wartości bezwzględnych.

Na podstawie wyników przeprowadzonej analizy stwierdzić można widoczną na tle innych ośrodków północnych wybrzeży Morza Czarnego specyfikę dynamiki importu rodyjskiego do Tanais. Szczególną uwagę zwrócić należy na jej porównanie z rezultatami notowanymi w odniesieniu do miast Królestwa Bosporańskiego. Tam, podobnie jak w Tanais, na pierwszym etapie import produktów rodyjskich nie odgrywa znaczącej roli. Skala dostaw towarów w amforach rodyjskich przekracza jednak znacznie rozmiar dostaw do Tanais. W czasach dwóch następnych grup chronologicznych import z Rodos zarówno do Tanais, jak i na tereny Królestwa Bosporańskiego, systematycznie wzrasta. W Tanais proces ten zachodzi jednak nieco szybciej. Ponadto skala dostaw produktów rodyjskich do miasta przekracza ilość towaru importowaną do ośrodków bosporańskich. Uwagę zwraca gwałtowny wzrost ilości dostarczanych z Rodos towarów w czasach III grupy chronologicznej. Jest on wyraźnie widoczny w odniesieniu nie tylko do Tanais, lecz również w Olbii, Chersonzie Taurydzkim i na terenach Bosporu. Wyraźna różnica w dynamice importu rodyjskich produktów do Tanais i pozostałych ośrodków zauważalna jest w okresie IV grupy chronologicznej. Wtedy to we wszystkich ośrodkach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego rozpoczyna się mniej lub bardziej gwałtowny spadek ilości dóbr konsumpcyjnych dostarczanych z Rodos. Wyjątek stanowi Tanais, gdzie w tym okresie wciąż następuje wzrost importu. Skala dostaw z Rodos osiąga przy tym najwyższy notowany w historii miasta poziom. W czasach przypadających na kolejne grupy chronologiczne

w Tanais, podobnie jak w pozostałych ośrodkach, następuje spadek ilości towarów przywożonych w amforach rodyjskich. Będzie on systematycznie postępował do samego końca produkcji stemplowanych amfor na Rodos. Odnotować jednak należy, że w drugiej połowie II w. p.n.e. do Tanais i ośrodków Królestwa Bosporańskiego import z Rodos dociera wciąż na stosunkowo dużą skalę. W tym samym czasie na rynki w Olbii, Chersonzie Taurydzkim i pozostałych ośrodkach towary przewożone w amforach rodyjskich dostarczane są w niewielkich ilościach. W czasach VI i VII grupy chronologicznej we wszystkich ośrodkach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego produkty przywożone z Rodos pojawiają się w minimalnych ilościach.

Podsumowując rezultaty analizy gęstości rozkładu stempli rodyjskich w Tanais oraz wyniki analizy porównawczej podkreślić należy, że wnoszą one znaczące zmiany do powszechnie akceptowanego dotychczas obrazu dynamiki towarów rodyjskich. Dotyczy to przede wszystkim czasów IV grupy chronologicznej, kiedy to w Tanais, w przeciwieństwie do pozostałych ośrodków, notowany jest wzrost importu z Rodos. Gdyby obserwacja ta nie była potwierdzona podczas analizy absolutnej gęstości rozkładu stempli rodyjskich w Tanais, można by przypuszczać, iż powstała ona w skutek aberracji obrazu spowodowanej jakością danych wyjściowych. W systemie chronologii stempli rodyjskich o ponad połowę zmniejszona została liczba lat wewnątrz IV grupy chronologicznej. Ma to, rzecz jasna, duży wpływ na wartość jednego ze współczynników stosowanych przy wyznaczaniu gęstości rozkładu. Analiza stempli z Tanais przeprowadzona jednak została po uprzednim określeniu chronologii wszystkich zabytków według systemu Finkielsztejna. Przy założeniu, że pod uwagę brane są nie wartości bezwzględne dotyczące importu z Rodos w tym okresie, lecz stosunek ilościowy, wydaje się, że uzyskany wynik można przyjąć za prawidłowy. Pomimo to wielokrotnie już podkreślany fakt braku możliwości weryfikacji i transpozycji najpełniejszych danych kwantytatywnych opublikowanych przez Badaljanca zmusza do traktowania przedstawionych rezultatów z dużą dozą ostrożności.

Nieco inaczej przedstawia się sytuacja w odniesieniu do analizy dynamiki importu rodyjskiego do samego Tanais. Wykorzystanie szerokiej i reprezentatywnej bazy źródłowej pozwala zakładać prawidłowość otrzymanych wyników. Wydaje się, że nowe materiały powiększające i uzupełniające dostępną bazę źródłową nie powinny znacząco zmienić obrazu przedstawionego w niniejszej pracy. Wraz z rozwojem badań nad chronologią stempli rodyjskich będzie on z natury ulegał pewnym modyfikacjom. Jednakże już na obecnym etapie badań stwierdzić można, w jaki sposób kształtowały się dostawy towarów rodyjskich na przestrzeni całej historii Tanais. Podkreślić należy, że rezultaty przeprowadzonej analizy

odpowiadają w dużej mierze obserwacjom poczynionym przez Szelowa, aczkolwiek pokazują zdecydowanie inny obraz skali importu rodyjskiego w drugiej ćwierci II w. p.n.e.

Na obecnym etapie badań nie sposób zgodzić się również z opinią Szelowa na temat przewagi importu z Rodos nad importem z Synopy. W okresie, gdy do miasta jednocześnie trafiały towary z obu tych centrów, na rynku Tanais dominowały produkty dostarczane z Synopy. Jedynie w pierwszym dwudziestoleciu II w. p.n.e., kiedy to następuje gwałtowny wzrost ilości towarów dostarczanych w amforach rodyjskich, sytuacja ulega odwróceniu.

ZAKOŃCZENIE

W prezentowanej dysertacji podjąłem próbę całościowego opracowania problematyki importu z Rodos do Tanais w okresie od III do I w. p.n.e. Rola jaką odgrywał on w historii ekonomicznej kolonii greckiej położonej w delcie Donu była wielokrotnie podkreślana w literaturze naukowej. Pomimo to tematyka ta nie stała się nigdy przedmiotem szczegółowych badań. Brakowało również próby ukazania dynamiki dostaw towarów rodyjskich do Tanais na tle innych kolonii greckich położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego.

Problemy z dotarciem do niektórych materiałów, brak opracowań przeważającej liczby stempli odkrytych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego oraz trudności z dostępem do wiarogodnych danych kwantytatywnych – wszystko to bardzo utrudniało moją pracę nad prezentowanym zagadnieniem. Szczególnie dotkliwym był brak nowych publikacji stempli odkrytych na terenie najważniejszych ośrodków Królestwa Bosporańskiego. Rozpoczęty projekt publikacji stempli ze zbiorów Muzeum Kerczeńskiego niesie nadzieję na zmianę obecnego stanu rzeczy. Znajduje się on jednak na początkowym etapie i minie jeszcze nieco czasu nim opublikowane zostaną choćby stemple z najważniejszych ośrodków, w których praktyka stemplowania amfor przybrała regularny charakter. Systematycznie opracowywane i publikowane materiały z Tanais choć w części wypełniają luki w naszej wiedzy. Podkreślić jednak należy, że przytłaczająca większość odkrytych w Tanais stempli opublikowana została przy zastosowaniu obecnie nieaktualnych systemów chronologicznych. Praca z tym materiałem wymagała więc jego ponownego datowania.

W tym celu zastosowany został opracowany przez G. Finkielsztejn system chronologii stempli rodyjskich. Umożliwiło to weryfikację i uściślenie datowania wszystkich tego typu zabytków odkrytych w Tanais. Dzięki temu możliwe było wykorzystanie tej kategorii znalezisk jako pełnowartościowego materiału źródłowego. Włączenie do tej grupy umieszczonych w części katalogowej pracy stempli pochodzących z wykopalisk prowadzonych przez Ośrodek Badań nad Antykiem w Europie Południowo-Wschodniej i Instytut Archeologii UW znacząco powiększyło objętość bazy źródłowej.

Ważnym aspektem prezentowanej pracy było wprowadzenie do rozważań na temat wielkości importu z Rodos danych pochodzących z analizy masowego materiału ceramicznego. Pozwoliło to uzyskać wyobrażenie o skali w jakiej towary przewożone w amforach rodyjskich docierały do Tanais oraz jak istotną rolę odgrywał import z Rodos w wymianie handlowej tej kolonii greckiej. Połączenie danych uzyskanych w trakcie analizy ceramicznego materiału masowego z informacjami na temat pojemności amfor rodyjskich

umożliwiło określenie realnej wielkości wwozu produktów z Rodos. Uzyskane rezultaty potwierdziły jednocześnie wysoką wartość źródłową kategorii zabytków jaką jest masowy materiał ceramiczny. Mam nadzieję, że skłoni to archeologów terenowych do traktowania ogółu odkrywanej na stanowisku ceramiki, jako bezcennego źródła w procesie analizy kontaktów handlowych i szerszego wykorzystywania tej kategorii materiału przy rozważaniach na temat historii ekonomicznej.

Analiza stempli rodyjskich odkrytych w Tanais pozwoliła prześledzić dynamikę dostaw towarów z Rodos. Dzięki temu możliwe było uzyskanie kompletnego obrazu zmian zachodzących w tej materii na przestrzeni historii miasta. Wpłynęło to znacząco na uzupełnienie naszej wiedzy na ten temat. W efekcie dokonano korekty niektórych wcześniejszych ustaleń. Ukazanie zmian zachodzących w natężeniu kontaktów handlowych i dostaw z Rodos do Tanais na tle wydarzeń historycznych pozwoliło wyjaśnić przyczyny niektórych z nich. Dotyczy to zarówno wydarzeń rozgrywających się w skali mikroregionu, jak i tych, które miały miejsce w innych częściach greckiej *oikumene*. Publikacja nowych materiałów i powiększenie bazy źródłowej pozwoli z pewnością na lepsze poznanie szeregu procesów historycznych.

Dokonanie analizy porównawczej importu z Rodos do Tanais na tle najważniejszych ośrodków północnych wybrzeży Morza Czarnego pozwoliło ukazać specyfikę dostaw towarów rodyjskich do miasta w skali całego regionu. Dzięki temu prześledzone zostały osobliwości dostaw towarów rodyjskich do Tanais w poszczególnych okresach historii miasta. Porównanie z innymi ośrodkami ukazuje wyjątkową rolę jaką odgrywało Tanais w życiu lokalnej społeczności. Osiągnięte rezultaty pozwoliły również dokonać korekty funkcjonujących w nauce koncepcji na temat wymiany handlowej Rodos z ośrodkami zlokalizowanymi na północnych wybrzeżach Morza Czarnego.

W efekcie po raz pierwszy przedstawiony został możliwie pełny obraz importu z Rodos i jego rola nie tylko w dziejach Tanais, ale również całego regionu. Podkreślić jednak należy, że prezentowane rezultaty są odzwierciedleniem obecnego stanu badań. Liczne niedostatki bazy źródłowej powodują jednocześnie, że miejscami ukazany w pracy obraz jest niekompletny. Kolejne publikacje materiałów źródłowych oraz pełniejsze wykorzystanie możliwości płynących z analizy ceramicznego materiału masowego pozwolą uzupełnić naszą wiedzę o nowe elementy.

Aneks do rozdziału III

ALFABETYCZNA LISTA EPONIMÓW I WSPÓŁPRACUJĄCYCH Z NIMI PRODUCENTÓW⁷⁹⁴

Agemachos/ΑΓΕΜΑΧΟΣ

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ II⁷⁹⁵

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ^{796*}

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ⁷⁹⁷

Ariston/ΑΡΙΣΤΩΝ⁷⁹⁸

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I⁷⁹⁹

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ⁸⁰⁰

Agestratos I/ΑΓΕΣΤΡΑΤΟΣ I

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁸⁰¹

Agestratos II/ΑΓΕΣΤΡΑΤΟΣ II

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ II⁸⁰²

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ⁸⁰³

⁷⁹⁴ W celu uniknięcia nieporozumień wynikających z odmiennej pisowni imion w języku greckim i polskim niniejsza lista zestawiona została według kolejności alfabetu greckiego. Koneksje hipotetyczne, budzące wątpliwości oraz takie, których istnienie zakłada się na podstawie zbieżności stylistycznych stempli eponimów i producentów, zaznaczone zostały za pomocą znaku *.

⁷⁹⁵ Jurgevič 1895: 106, no. 4; Conovici, Garlan 2004: 111, n. 92; cf. Lund 2011: 279.

⁷⁹⁶ Finkielsztein 2001a: 109, Style T4a.

⁷⁹⁷ Lungu 1990: 213, no. 2a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁷⁹⁸ Hiller von Gaertringen 1898: no. 2a–b; cf. Lund 2011: 279; Bleckmann 1907: 31, no. 6; Bleckmann 1912: 252; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 262 et p. 293.

⁷⁹⁹ Paris 1914: 322, za no. II.1 et no. XXX.1; Badal'anc 1980a: 164; Lungu 1990: 213, no. 3a–b; cf. Lund 2011: 279; Badal'anc 2000: 262 et p. 298.

⁸⁰⁰ Lejpunskaâ 1984: 68; Finkielsztein 2001a: 109, Style T4a; Barker 2004: no. 15; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 106a–b; cf. Lund 2011: 279; Badal'anc 2000: 262 et p. 306.

⁸⁰¹ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 263 et p. 296.

⁸⁰² Bleckmann 1907: 31, no. 7; cf. Lund 2011: 279; Porro 1914: nos. 43–44; Gentili 1958: 27; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 263 et p. 288.

Afrodisios I/ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ I⁸⁰⁴

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ⁸⁰⁵

Nikasion/ΝΙΚΑΣΙΩΝ⁸⁰⁶

Polyksenos/ΠΟΛΥΞΕΝΟΣ⁸⁰⁷

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ⁸⁰⁸

Hagemon/ΑΓΗΜΩΝ

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁸⁰⁹

Hagesis/ΑΓΗΣΙΣ

Aksios/ΑΞΙΟΣ⁸¹⁰

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁸¹¹

Aglumbrotos/ΑΓΛΟΥΜΒΡΟΤΟΣ

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ^{812*}

Menon II/MENΩΝ II^{813*}

Sosilas/ΣΩΣΙΛΑΣ⁸¹⁴

⁸⁰³ Finkielsztein 2001a: 122, § III.3, n. 142; Raptou, Marangou 2008: no. 1a–b et p. 376; cf. Lund 2011: 279.

⁸⁰⁴ Pridik 1926: 322 et p. 331; cf. Lund 2011: 279; Badal'anc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100034; Badal'anc 2000: 294. Koneksja Agestratos II – Afrodisios I została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 263.

⁸⁰⁵ Porro 1914: no. 29bis; cf. Lund 2011: 279; Badal'anc 2000: 263.

⁸⁰⁶ Gentili 1958: 27 et p. 36, no. 16a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁸⁰⁷ Porro 1914: nos. 45–46; cf. Lund 2011: 279.

⁸⁰⁸ Badal'anc 1980a: 165; cf. Lund 2011: 279; Badal'anc 2000: 263 et p. 317; Finkielsztein 2001a: 121, § III.2.

⁸⁰⁹ Grace 1963: 324; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 296. Koneksja Hegemon – Hieroteles została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji.

⁸¹⁰ Finkielsztein 2001a: 59, § II.2.1 et pl. I, nos. 2–3; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.29 (MGR P. 24992); ALEX ABC 0920.30 (MGR P. 24993).

⁸¹¹ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 263 et p. 296.

⁸¹² Jöhrens 1999a: 19, za no. 18; Finkielsztein 2001a: 104 et p. 108, Style T3; cf. Lund 2011: 279.

⁸¹³ Finkielsztein 2001a: 104 et p. 108, Style T3; cf. Lund 2011: 279.

⁸¹⁴ Badal'anc 2000: 263 et p. 313. Najprawdopodobniej Badaljanc miał na myśli producenta Sosilasa. Zestawiając listę eponimów rodyjskich i współpracujących z nimi producentów, Badaljanc zastosował typowy w

Aglokritos/ΑΓΛΩΚΡΙΤΟΣ

Zenon I/ZHNΩN I⁸¹⁵

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{816*}

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁸¹⁷

Mikythos/ΜΙΚΥΘΟΣ^{818*}

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ⁸¹⁹

Agrios/ΑΓΡΙΟΣ

Hagesikles I/ΑΓΗΣΙΚΛΗΣ I⁸²⁰

Bojskos/ΒΟΙΣΚΟΣ⁸²¹

Eufron/ΕΥΦΡΩΝ⁸²²

języku rosyjskim zapis fonetyczny obcojęzycznych nazw własnych. Nie podał przy tym wersji oryginalnej. Zapisane w ten sposób imiona greckie ulegają niejednokrotnie tak dalece posuniętym transformacjom, że nawet autorzy, dla których rosyjski jest językiem ojczystym nie potrafią zidentyfikować postaci, wymienionej w tekście. Najlepszym przykładem są tu słowa jednego z najwybitniejszych rosyjskich epigrafików ceramicznych, W. Kaca: „[...] сами списки имен эпонимов и фабрикантов выполнены с нарушением всех правил составления индексов такого рода. Для написания имен и их группировки использована кириллица. В результате в нескольких десятках случаев не удалось надежно определить, какие греческие имена имелись в виду.”: Кас 2007: 207, n. 110.

⁸¹⁵ Grace 1963: 326, n. 16; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 263 et p. 302; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 71.

⁸¹⁶ Finkielsztejn 2001a: 99 sq., § II.8.5, Style S2a.

⁸¹⁷ Finkielsztejn 2001a: 76.

⁸¹⁸ Grace 1934: nos. 21–22; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 308. Koneksi Aglokritos – Mikythos została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksi: Badal’anc 2000: 263.

⁸¹⁹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 312, nos. E 33–E 34; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 263 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 148 sq., § IV.5.4; Palaczyk 2001: 328.

⁸²⁰ Badal’anc 1980a: 163; Badal’anc 2000: 263 et p. 289 et p. 302.

⁸²¹ Badal’anc 1980a: 164; Badal’anc 2000: 295. Koneksi Agrios – Bojskos została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksi: Badal’anc 2000: 263.

Athanagoras/ΑΘΑΝΑΓΟΡΑΣ

Damokrates III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙΙ⁸²³

Athanodotos/ΑΘΑΝΟΔΟΤΟΣ

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΙΙ⁸²⁴

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ⁸²⁵

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ⁸²⁶

Ariston/ΑΡΙΣΤΩΝ⁸²⁷

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι⁸²⁸

Zojlos/ΖΩΙΛΟΣ⁸²⁹

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ⁸³⁰

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ⁸³¹

Sarapion/ΣΑΡΑΠΙΩΝ⁸³²

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ⁸³³

⁸²² Grace 1956a: 141, no. 70; Badal'anc 1980a: 165; Avram 1988: 311, no. 133; Badal'anc 2000: 302; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.27 (MGR P. 24990); ALEX ABC 0920.48 (MGR P. 25010); ALEX ABC 0920.51 (MGR P. 25013); ALEX ABC 0920.43 (MGR P. 25006); ALEX ABC 0619.35 (MGR P. 30315). Koneksi Agrios – Eufron została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wymienia on nawet imienia eponima Agriosa: Badal'anc 2000: 262–287.

⁸²³ Macalister 1912: no. 34 et no. 170; Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 14 et p. 170, n. 19.

⁸²⁴ Grace 1949: 180, n. 23; cf. Nicolaou 2005: 417, no. 58a–b; cf. Lund 2011: 279; Grace 1985: 10; Empereur; Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100031.

⁸²⁵ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 141, nos. 29–30; Badal'anc 1980a: 163; Grace 1985: 10; Nicolaou, Empereur 1986: no. 3a–b; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3; Nicolaou 2005: 414, no. 45a–b et p. 419, no. 70a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁸²⁶ Badal'anc 1980a: 163–164; Grace 1985: 10; cf. Lund 2011: 279; Badal'anc 2000: 270 et p. 290.

⁸²⁷ Grace 1985: 10; Nicolaou 2005: 429, no. 117a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁸²⁸ Grace 1985: 10, n. 19; Finkielsztejn 2001a: 117.

⁸²⁹ Börker 1998: 19–20, no. 40 et p. 47, no. 451; cf. Lund 2011: 279.

⁸³⁰ Grace 1985: 10, n. 19; Finkielsztejn 2001a: 117.

⁸³¹ Barker 2004: no. 8; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 99a–b; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4b.

⁸³² Grace 1985: 10; Nicolaou 2005: 429–430, no. 118a–b; cf. Lund 2011: 279.

Ajnesidamos I/ΑΙΝΗΣΙΔΑΜΟΣ Ι

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁸³⁴

Ajnesidamos II/ΑΙΝΗΣΙΔΑΜΟΣ ΙΙ

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ⁸³⁵

Aristarchos/ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ⁸³⁶

Olympos/ΟΛΥΜΠΟΣ⁸³⁷

Rodippos/ΡΟΔΙΠΠΟΣ⁸³⁸

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΙ⁸³⁹

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ⁸⁴⁰

Ajnetor/ΑΙΝΗΤΩΡ

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΙΙ⁸⁴¹

Aristarchos/ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ⁸⁴²

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ⁸⁴³

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι⁸⁴⁴

⁸³³ Grace 1985: 10; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2.

⁸³⁴ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 287 et p. 297.

⁸³⁵ Empereur, Hesnard 1987: 60 et p. 61, fig. 11; cf. Monahov 2003: 119, n. 58 et p. 312, tab. 82, 3; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 82a–b; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3.

⁸³⁶ Conovici, Irimia 1991: 167, za no. 320; cf. Lund 2011: 279.

⁸³⁷ Pridik 1926: 328–329 et p. 331; cf. Lund 2011: 279; Badal'anc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100064; Badal'anc 2000: 287 et p. 310; Finkielsztejn 2001a: 205, n. 5.

⁸³⁸ Finkielsztejn 2001a: 205, n. 5; cf. Lund 2011: 279.

⁸³⁹ Grace 1949: 180, n. 21; cf. Lund 2011: 279; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 279, n. 2; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100065; Lund 1993: 360, fig. 1; Badal'anc 2000: 287 et p. 312; Finkielsztejn 2001a: 205, n. 5.

⁸⁴⁰ Nicolaou 2005: 25–26, no. 21a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁸⁴¹ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100028; Lungu 1990: 214, no. 4a–b; Şenol, Şenol 1997: no. 1a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁸⁴² Orsi 1904: 374; cf. Lund 2011: 279; Brugnone 1986: no. 66, n. 363.

⁸⁴³ Börker 1998: 21, za no. 59 et p. 44, no. 409; cf. Lund 2011: 279.

⁸⁴⁴ Lungu 1990: 214, no. 5a–b; cf. Lund 2011: 279; Jöhrens 1999a: 40, za no. 94 et p. 54, za no. 137; Jöhrens 1999b: 246, za no. 10.3.

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ⁸⁴⁵

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ⁸⁴⁶

Ajschinas/ΑΙΣΧΙΝΑΣ

Bosporos/ΒΟΣΠΟΡΟΣ⁸⁴⁷

Menestratos/MENEΣΤΡΑΤΟΣ⁸⁴⁸

Polyaratos/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ⁸⁴⁹

Sosikles/ΣΩΣΙΚΛΗΣ⁸⁵⁰

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ⁸⁵¹

Ajschylinos/ΑΙΣΧΥΛΙΝΟΣ

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{852*}

Mentor/MENTΩΡ⁸⁵³

Ksenotimos/ΞΕΝΟΤΙΜΟΣ^{854*}

Aleks(-)/ΑΛΕΞ(-)

Nika(-)/ΝΙΚΑ(-)⁸⁵⁵

Aleksiadas/ΑΛΕΞΙΑΔΑΣ

⁸⁴⁵ Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a; Nicolaou 2005: 187, za no. 479.

⁸⁴⁶ Lungu 1990: 214, no. 6a–b; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2.

⁸⁴⁷ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 307, za no. E 17; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 287 et p. 295; Finkielsztejn 2001a: 137, n. 180. Badal'anc podaje imię Bostoros – ΒΟΣΤΟΡ.

⁸⁴⁸ Paris 1914: 323; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 307; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.3; Palaczyk 2001: 328. Koneksijs Ajschinas – Menestratos została wymieniona przez Badal'anc tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksijs: Badal'anc 2000: 287.

⁸⁴⁹ Ariel, Finkielsztejn 1994: 212, za nos. SAH 72–SAH 73.

⁸⁵⁰ Hall 1885: no. 5052: Stasikleus = Di Cesnola 1903: no. 81; cf. Nicolaou 2005: 408, no. 15a–b; Bleckmann 1912: 250; Grace 1962: 112 et p. 114, no. 1; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 287 et p. 312.

⁸⁵¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 312, za no. E 33; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 287 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.4.

⁸⁵² Finkielsztejn 2001a: 99 et p. 112, tab. 4.

⁸⁵³ Jöhrens 1999a: 47, za no. 116.

⁸⁵⁴ Finkielsztejn 2001a: 102 et p. 112, tab.4.

⁸⁵⁵ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0392.40 (MGR P. 28135).

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ⁸⁵⁶

Diodotos II/ΔΙΟΔΟΤΟΣ ΙΙ⁸⁵⁷

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ⁸⁵⁸

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ⁸⁵⁹

Imas/ΙΜΑΣ⁸⁶⁰

Midas/ΜΙΔΑΣ⁸⁶¹

Nikias I/ΝΙΚΙΑΣ Ι⁸⁶²

Panchares/ΠΑΓΧΑΡΗΣ⁸⁶³

Aleksimachos/ΑΛΕΞΙΜΑΧΟΣ

Andrikos/ΑΝΔΡΙΚΟΣ⁸⁶⁴

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ⁸⁶⁵

Hermias/ΕΡΜΙΑΣ⁸⁶⁶

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ⁸⁶⁷

⁸⁵⁶ Börker 1974: 43 sq., za nos. 34–35; Ariel, Finkielsztejn 1994: 199, za no. SAH 33; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁸⁵⁷ Raptou, Marangou 2008: no. 10a–b et p. 376.

⁸⁵⁸ Bleckmann 1907: 32, no. 21; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 308, za no. E 19; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 263 et p. 300; Nicolaou 2005: 405, no. 2a–b.

⁸⁵⁹ Hall 1885: no. 5043 = Di Cesnola 1903: no. 86; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 20a–b; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 263 et p. 301.

⁸⁶⁰ Badal'ânc 2000: 263 et p. 303.

⁸⁶¹ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 263 et p. 308; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1.

⁸⁶² Nicolaou 2005: 418, no. 64a–b.

⁸⁶³ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 125.

⁸⁶⁴ Grace 1974a: 96, za no. A5; Nicolaou, Empereur 1986: 526, za no. 10; cf. Lund 2011: 280; Badal'ânc 2000: 264 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 136, n. 176.

⁸⁶⁵ Pridik 1926: 309, 321 et p. 331; Badal'ânc 1980a: 163; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100069; cf. Lund 2011: 280; Badal'ânc 2000: 264 et p. 290.

⁸⁶⁶ Grace 1974a: 95, no. A3 et p. 97, nos. 2–3; cf. Nicolaou 2005: 31–32, no. 41a–b et p. 416–417, no. 56a–b; cf. Lund 2011: 280; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100070.

⁸⁶⁷ Badal'ânc 1980a: 165; cf. Lund 2011: 280; Badal'ânc 2000: 264 et p. 301. Zdaniem Finkielsztejna koneksje pomiędzy Aleksimachosem i Euklejtosem budzą wątpliwości, gdyż producent ten zasadniczo współpracował z eponimami, których działalność przypadała na czasy V grupy chronologicznej: Finkielsztejn 2001a: 137, n. 176.

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ⁸⁶⁸

Hippokrates/ΠΙΠΟΚΡΑΤΗΣ^{869*}

Imas/ΙΜΑΣ⁸⁷⁰

Manes/MΑΝΗΣ⁸⁷¹

Menothemis/MΗΝΟΘΕΜΙΣ⁸⁷²

Timo II/TΙΜΩ ΙΙ⁸⁷³

Anaksandros/ΑΝΑΞΑΝΔΡΟΣ

Andrikos/ΑΝΔΡΙΚΟΣ⁸⁷⁴

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ⁸⁷⁵

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ⁸⁷⁶

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ⁸⁷⁷

Linos/ΛΙΝΟΣ⁸⁷⁸

Matrodoros/MΑΤΡΟΔΩΡΟΣ⁸⁷⁹

Midas/MΙΔΑΣ⁸⁸⁰

Nicolaou podaje jednak informacje o koneksjach Euklejtosa z eponimem Heragorasem, którego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej IVa.

⁸⁶⁸ Gentili 1958: 27; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 379; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 2000: 264 et p. 314.

⁸⁶⁹ Grace 1974a: 94, za no. A 3.

⁸⁷⁰ Lawall et al. 2010: no. L-326a–b.

⁸⁷¹ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 264 et p. 306; cf. Lund 2011: 280.

⁸⁷² Grace 1974a: 94, za no. A3; cf. Lund 2011: 280.

⁸⁷³ Lund 2011: 280.

⁸⁷⁴ Badal'anc 2000: 264 et p. 290. Zdaniem Badaljanca producent Andrikos współpracował z eponimem Anaksandrosem II.

⁸⁷⁵ Empereur 1990: 204 et p. 208; Finkielsztejn 2001a: 123, n. 141.

⁸⁷⁶ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2.

⁸⁷⁷ Nicolaou, Empereur 1986: no. 10a–b; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 77a–b; Badal'anc 2000: 264 et p. 296; Nicolaou 2005: 418, no. 63a–b. Zdaniem Badaljanca producent Hieron współpracował z eponimem Anaksandrosem I.

⁸⁷⁸ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 264 et p. 306. Zdaniem Badaljanca producent Linos współpracował z eponimem Anaksandrosem I.

⁸⁷⁹ Raptou, Marangou 2008: no. 8a–b et p. 376.

⁸⁸⁰ Finkielsztejn 2001a: 133.

Anaksibulos/ΑΝΑΞΙΒΟΥΛΟΣ

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ^{881*}

Midas/ΜΙΔΑΣ⁸⁸²

Nysios/ΝΥΣΙΟΣ⁸⁸³

Timaratos/ΤΙΜΑΡΑΤΟΣ⁸⁸⁴

Andrias/ΑΝΔΡΙΑΣ

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ⁸⁸⁵

Aratofanes/ΑΡΑΤΟΦΑΝΗΣ⁸⁸⁶

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ^{887*}

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ⁸⁸⁸

Iason II/ΙΑΣΩΝ ΙΙ⁸⁸⁹

Midas/ΜΙΔΑΣ⁸⁹⁰

Timoksenos/ΤΙΜΟΞΕΝΟΣ⁸⁹¹

Andronikos/ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ⁸⁹²

⁸⁸¹ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁸⁸² Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.2.1; Barker 2004: no. 5; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 96a–b.

⁸⁸³ Porro 1914: nos. 47–48.

⁸⁸⁴ Nicolaou 2005: 437, no. 136a–b.

⁸⁸⁵ Nilsson 1909: no. 49, 1; Bleckmann 1912: 250–251; Pridik 1926: 309 et p. 319–320; Grace 1934: 219, fig. 2; Šelov 1956: 133; Badal’anc 1980a: 163; Badal’anc 2000: 264 et p. 288; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.2; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0310.18 (MGR P. 21223).

⁸⁸⁶ Raptou, Marangou 2008: no. 6a–b et p. 376.

⁸⁸⁷ Finkielsztejn 2001a: 173, n. 41.

⁸⁸⁸ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1; Nicolaou 2005: 387, no. P 8a–b.

⁸⁸⁹ Nilsson 1909: 368, za no. 49, 4 et p. 434, za no. 247, 2; Bleckmann 1912: 250; Grace 1934: 219, fig. 2; Gentili 1958: 26; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 264 et p. 303; Finkielsztejn 2001a: 146, § IV.5; Nicolaou 2005: 430, no. 120a–b.

⁸⁹⁰ Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

⁸⁹¹ Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5 et p. 119.

⁸⁹² Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 163; Badal’anc 2000: 264 et p. 288; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1.

Artimas/APTIMΑΣ⁸⁹³

Bromios/BPOMIOΣ^{894*}

Diodotos I/ΔΙΟΔΟΤΟΣ Ι⁸⁹⁵

Euklejtos/EΥΚΛΕΙΤΟΣ⁸⁹⁶

Eufnanor II/ΕΥΦΡΑΝΩΡ ΙΙ⁸⁹⁷

Lysion/ΛΥΣΙΩΝ⁸⁹⁸

Midas/ΜΙΔΑΣ⁸⁹⁹

Timoksenos/ΤΙΜΟΞΕΝΟΣ⁹⁰⁰

Antileon/ΑΝΤΙΛΕΩΝ

Eufnanor II/ΕΥΦΡΩΝ⁹⁰¹

Antilochos II/ΑΝΤΙΛΟΧΟΣ ΙΙ

Musajos/ΜΟΥΣΑΙΟΣ⁹⁰²

Antipatros/ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ

Artimas/APTIMΑΣ^{903*}

Ariston/ΑΡΙΣΤΩΝ⁹⁰⁴

Galestes/ΓΑΛΕΣΤΗΣ⁹⁰⁵

⁸⁹³ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100073; Andrikos – Artimas, korekta: Nicolaou 2005: 144, za no. 355; Nicolaou 2005: 432, no. 124a–b; cf. Finkielsztejn 2001a: 146, n. 201.

⁸⁹⁴ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁸⁹⁵ Barker 2004, no. 6; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 97a–b.

⁸⁹⁶ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2; Barker 2004: no. 10; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 101a–b.

⁸⁹⁷ Ariel, Finkielsztejn 1994: 191, za no. SAH 8 et p. 206, za no. SAH 52; Finkielsztejn 2001a: 138, § IV.3.2 et p. 139, tab. 9; Badoud 2010: no. 4a–b.

⁸⁹⁸ Porro 1914: nos. 1–2: „errore del bollo per Λύσιππος”; cf. Akamatis 2000: 96, za no. P 103 et p. 208, n. 1724. Zdaniem Akamatisa na stemplu producenckim widnieje imię Lysiona.

⁸⁹⁹ Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1

⁹⁰⁰ Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5 et p. 119; Badoud 2010: no. 5a–b.

⁹⁰¹ Badal’ânc 2000: 264 et p. 302; Finkielsztejn 2001a: pl. III, no. 56; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.22 (MGR P. 24985); ALEX ABC 0920.47 (MGR P. 25009).

⁹⁰² Monahov 2003: 119, n. 61 et p. 313, tab. 83, 5.

⁹⁰³ Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.1.

⁹⁰⁴ Paris 1914: 322.

Damokratres III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙΙ⁹⁰⁶

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ^{907*}

Apollonios/ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

Doros II/ΔΩΡΟΣ ΙΙ⁹⁰⁸

Menandros II Laodikeus/MENANΔΡΟΣ ΙΙ ΛΑΟΔΙΚΕΥΣ⁹⁰⁹

Aratofanes I/ΑΡΑΤΟΦΑΝΗΣ Ι

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ⁹¹⁰

Aretakles/ΑΡΕΤΑΚΛΗΣ⁹¹¹

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ⁹¹²

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ⁹¹³

Kallio/ΚΑΛΛΙΩ⁹¹⁴

Nikasion/ΝΙΚΑΣΙΩΝ⁹¹⁵

Nysios/ΝΥΣΙΟΣ⁹¹⁶

Aratofanes II/ΑΡΑΤΟΦΑΝΗΣ ΙΙ

Galestes/ΓΑΛΕΣΤΗΣ⁹¹⁷

⁹⁰⁵ Finkielsztein 2001a: 132 sq., § IV.1.2.1.

⁹⁰⁶ Bleckmann 1912: 250; Grace 1934: 219, fig. 2; Gentili 1958: 27; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 307, za no. E 18; Badal'anc 2000: 264 et p. 299; Finkielsztein 2001a: 161, tab. 13 .

⁹⁰⁷ Finkielsztein 2001a: 149 sq., § IV.5.4 et p. 161, tab. 13; Palaczyk 2001: 328.

⁹⁰⁸ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 265 et p. 300.

⁹⁰⁹ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0375.03 (MGR P. 27782); ALEX ABC 0688.02 (MGR P. 35297).

⁹¹⁰ Bleckmann 1907: 32, no. 17; cf. Lund 2011: 280; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 265 et p. 289.

⁹¹¹ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 265 et p. 291.

⁹¹² Perdrizet 1896: 356–357; cf. Nicolaou 2005: 412, no. 38a–b; cf. Lund 2011: 280; Hiller von Gaertringen 1898: 232; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100231; Badal'anc 2000: 265 et p. 292; Finkielsztein 2001a: 114, n. 129.

⁹¹³ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 265 et p. 297.

⁹¹⁴ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 265 et p. 304.

⁹¹⁵ Finkielsztein 2001a: 173, n. 41; Lund 2011: 280.

⁹¹⁶ Porro 1914: nos. 3–4; cf. Lund 2011: 280.

⁹¹⁷ Ariel 1988: 32.

Demetrios/ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ⁹¹⁸

Dionysios I/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ι⁹¹⁹

Ejrenajos/ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ⁹²⁰

Zenon I/ΖΗΝΩΝ Ι⁹²¹

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁹²²

Lysion/ΛΥΣΙΩΝ⁹²³

Aretakles/ΑΡΕΤΑΚΛΗΣ

Demetrios/ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ⁹²⁴

Dionysios I/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ι⁹²⁵

Zenon I/ΖΗΝΩΝ Ι⁹²⁶

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁹²⁷

Potamokles/ΠΟΤΑΜΟΚΛΗΣ⁹²⁸

Aris(-)/ΑΡΙΣ(-)

Nika(-)/ΝΙΚΑ(-)⁹²⁹

Aristakos/ΑΡΙΣΤΑΚΟΣ

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ⁹³⁰

⁹¹⁸ Badal'ânc 2000: 265.

⁹¹⁹ Badal'ânc 2000: 265.

⁹²⁰ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 265 et p. 318; Nicolaou 2005: 415–416, no. 52a–b.

⁹²¹ Finkielsztejn 2001a: 67, pl. II, no. 21; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.17 (MGR P. 24980).

⁹²² Badal'ânc 2000: 265.

⁹²³ Badal'ânc 2000: 265 et p. 306.

⁹²⁴ Grace 1986: 559, fig. 5, 23 et fig. 5, 27–28 et p. 564, no 23a–b; cf. Monahov 2003: 116 et p. 309, tab. 79, 7; Badal'ânc 2000: 265 et p. 299; Finkielsztejn 2001a: 49, n. 61.

⁹²⁵ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 139, nos. 1–2; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 265 et p. 300.

⁹²⁶ Finkielsztejn 2001a: 67, § II.2.2 et p. 105, tab. 3.

⁹²⁷ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 265 et p. 296; Finkielsztejn 2001a: 105, tab. 3.

⁹²⁸ Grace 1968: za no. 23; Finkielsztejn 2001a: 105, tab. 3.

⁹²⁹ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0392.41 (MGR P. 28136).

⁹³⁰ Nilsson 1909: no. 76, 1; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 163; Badal'ânc 2000: 265 et p. 288; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0310.22 (MGR P. 26172); ALEX ABC 0310.19 (MGR P. 21224).

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΦΑ^{931*}

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ⁹³²

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ⁹³³

Sosilas/ΣΩΣΙΛΑΣ⁹³⁴

Aristanaks I/ΑΡΙΣΤΑΝΑΞ Ι

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁹³⁵

Aristarchos/ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁹³⁶

Aristanaks II/ΑΡΙΣΤΑΝΑΞ ΙΙ

⁹³¹ Finkielsztejn 2001a: 173, n. 4.

⁹³² Hall 1885: no. 5058: omyłkowa lektura imienia eponima ΕΠΙ ΑΡΙΣΤ | ΡΑΧΟΥ | ΣΜΙΝΘΙΟΥ = Di Cesnola 1903: no. 80; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 26; cf. Nicolaou 2005: 408, no. 14a–b; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 265 et p. 301; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁹³³ Hall 1885: no. 5057: Aristanou (sic!) = Di Cesnola 1903: no. 83; cf. Nicolaou 2005: 408, no. 17a–b; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 265 et p. 301; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁹³⁴ Porro 1914: nos. 35–36. Porro podaje lekturę stempla z imieniem producenta w następującej formie: Σωσ...δα. Imię Sosidas nie jest poświadczane w rodyjskiej epigrafice ceramicznej. Znany jest natomiast producent rodyjski o imieniu Sosilas. Okres jego działalności datowany jest na czasy IV–V grupy chronologicznej, co dobrze koresponduje z datowaniem aktywności eponima Aristakosa. Ponadto nietrudno wyobrazić sobie pomyłkę lambdy z delta.

⁹³⁵ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 265; Finkielsztejn 2001a: 76 et p. 94, tab. 2. Koneksja Aristanaks I – Hieroteles została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie eponimów i współpracujących z nimi producentów. W analogicznym spisie zestawionym dla producentów nie wspomina on tej koneksji.

⁹³⁶ Badal'anc 2000: 265 et p. 296. Zdaniem Badaljanca jest to eponim Aristarchos I. Aristarchos II w opinii tego autora współpracował z producentami takimi jak Agathobulos i Drakontidas: Badal'anc 2000: 265. Działalność obu wymienionych producentów datowana jest na czasy V grupy chronologicznej: Nicolaou 2005: 123, nos. 290–293 (Agathobulos) et Nicolaou 2005: 162–163, nos. 409–411 (Drakontidas). O ile działalność dotychczas znanego eponima Aristarchosa datowana jest na czasy grupy chronologicznej Ib: Finkielsztejn 2001a: 93 et 94, tab. 2. Badaljanc wyróżnia drugiego z eponimów noszących imię Aristarchos. Znane nie tylko dzięki Badaljancowi koneksje Agathobulosa i Drakontidasa z eponimem Aristakosem pozwalają postawić hipotezę, że w rzeczywistości doszło do pomyłki. Błędna lektura w przypadku tak podobnych imion, uwzględniając często zły stan zachowania stempli, jest w pełni możliwa. Tym samym uważam, iż błędem jest wydzielenie drugiego z eponimów o imieniu Aristarchos, tym bardziej, że brak na ten temat udokumentowanych danych źródłowych.

Artimas/APTIMΑΣ^{937*}

Damokrates III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙΙ⁹³⁸

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ⁹³⁹

Aristejdas I/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ Ι

Aristonikos/ΑΡΙΣΤΟΝΙΚΟΣ⁹⁴⁰

Aristofanes/ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ⁹⁴¹

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ^{942*}

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{943*}

Pausanias II/ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ ΙΙ⁹⁴⁴

Aristejdas II/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ ΙΙ

Athanodotos/ΑΘΑΝΟΔΟΤΟΣ⁹⁴⁵

⁹³⁷ Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.1 et p. 156, tab. 12.2.

⁹³⁸ Finkielsztejn 2001a: 156, tab. 12.2; Raptou, Marangou 2008: no. 7a–b et p. 376. W publikacji Raptou i Marangou stempel z imieniem producenta odczytany został w następujący sposób: Σ[α]μοήλτευς | Ζ. Dwie pierwsze litery zachowane są jedynie fragmentarycznie. Pojedyncza litera w drugim wersie to odwrócona Z lub odwrócone w płaszczyźnie pionowej i poziomej N. Komentarz towarzyszący publikacji: „Il s’agit de l’éponyme Aristanax 2 qui est associé ici pour la première fois à un timbre unique à ce jour mentionnant un fabricant nommé Samoèltès ou Damoèltès”. W rzeczywistości przy takiej interpretacji byłby to unikatowy stempel producencki. Na zdjęciu tego stempla w imieniu producenta po H wyraźnie widoczna jest A zamiast Δ. Omyłkowa lektura dotyczy również pierwszej litery imienia. Zamiast Σ należałoby widzieć w tym miejscu dolną część Δ. Legenda stempla wyglądałaby więc następująco ΔΑΜΟΗΑΤΕΥΣ (sic!). W miejscu występującej w napisie H powinny znajdować się dwie litery K oraz P. Na skutek pomyłki wykonawcy sztancy zostały one zastąpione literą H. W legendzie stempla oryginalnie powinno się więc znajdować imię producenta Damokratesa. Znanych jest aż trzech producentów rodyjskich noszących to imię. Damokrates III wykorzystywał prostokątne stemple z dwuwiersową legendą, gdzie w pierwszym z wersów znajdowało się wyrażone w genetiwie imię producenta, a w drugim oddzielne litery greckiego alfabetu. Działalność Damokratesa III datowana jest na czasy końca V i początków VI grupy chronologicznej: Nicolaou 2005: 154–155, no. 388. Temu właśnie producentowi należałoby przypisać publikowany przez Raptou i Marangou stempel.

⁹³⁹ Palaczyk 2001: 328.

⁹⁴⁰ Finkielsztejn 2001a: 105, tab. 3.

⁹⁴¹ Finkielsztejn 2001a: 105, tab. 3.

⁹⁴² Jöhrens 1999a: no. 12; Finkielsztejn 2001a: 76, n. 53 et p. 105, tab. 3.

⁹⁴³ Jöhrens 1999a: no. 104; Finkielsztejn 2001a: 99, § II.8.5, Style S2a et p. 105, tab. 3.

⁹⁴⁴ Börker 1998: 22, no. 89 et p. 51, no. 501; Jöhrens 1999a: 44, za no. 104.

Menekrates II/MENEKPATΗΣ II⁹⁴⁶

Nanis/NANIΣ⁹⁴⁷

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ⁹⁴⁸ (ryc. 35)

Aristejdas III/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ III

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ⁹⁴⁹

Anaksippidas/ΑΝΑΞΙΠΠΙΔΑΣ^{950*}

Galestes/ΓΑΛΕΣΤΗΣ⁹⁵¹

Menekrates III/MENEKPATΗΣ III⁹⁵²

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ⁹⁵³

Aristeus/ΑΡΙΣΤΕΥΣ

Aristonikos/ΑΡΙΣΤΟΝΙΚΟΣ⁹⁵⁴

Zenon I/ΖΗΝΩΝ Ι⁹⁵⁵

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{956*}

⁹⁴⁵ Lund 1993: 360, fig. 1; cf. Lund 2011: 280.

⁹⁴⁶ Šelov 1975: no. 40 et no. 405; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 374, fig. 4, 1; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 307. Koneksijsja Aristejdas II – Menekrates II została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksijsji: Badal'anc 2000: 266.

⁹⁴⁷ Bleckmann 1907: 31, no. 8; Gentili 1958: 27; cf. Nicolaou 2005: 438, no. 139a–b; cf. Lund 2011: 280 et n. 92; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 309; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4b. Koneksijsja Aristejdas II – Nanis została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksijsji: Badal'anc 2000: 266.

⁹⁴⁸ Badal'anc 2000: 317. Koneksijsja Aristejdas II – Filajnios została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksijsji: Badal'anc 2000: 266; T.12.H3.2322

⁹⁴⁹ Badal'anc 2000: 266 et p. 288.

⁹⁵⁰ Finkielsztejn 2001a: 144, n. 95 et p. 145, tab. 11.

⁹⁵¹ Finkielsztejn 2001a: 133, § IV.1.2.1 et p. 156, tab. 12.2.

⁹⁵² Palaczyk 2001: 328; Nicolaou 2005: 43, za no. 77.

⁹⁵³ Palaczyk 2001: 328.

⁹⁵⁴ Finkielsztejn 2001a: 79 et p. 105, tab. 3.

⁹⁵⁵ Grace 1963: 324, n. 12; Finkielsztejn 2001a: 70 et p. 105, tab. 3.

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ⁹⁵⁷

Lykolas/ΛΥΚΟΛΑΣ⁹⁵⁸

Potamokles/ΠΟΤΑΜΟΚΛΗΣ⁹⁵⁹

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ

Eufron/ΕΥΦΡΩΝ⁹⁶⁰

Aristobulos/ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ

Engenes/ΕΓΓΕΝΗΣ⁹⁶¹

Aristogejtos/ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΣ

Andrikos/ΑΝΔΡΙΚΟΣ⁹⁶²

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ⁹⁶³

Dorotheos/ΔΩΡΟΘΕΟΣ⁹⁶⁴

Kallio/ΚΑΛΛΙΩ⁹⁶⁵

Midas/ΜΙΔΑΣ⁹⁶⁶

Nikias I/ΝΙΚΙΑΣ Ι⁹⁶⁷

Nysios/ΝΥΣΙΟΣ⁹⁶⁸

Aristogenes/ΑΡΙΣΤΟΓΕΝΗΣ

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ⁹⁶⁹

⁹⁵⁶ Finkielsztein 2001a: 99, Style S1a et p. 105, tab. 3.

⁹⁵⁷ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 266 et p. 296.

⁹⁵⁸ Finkielsztein 2001a: 78, § II.4.3 et p. 105, tab. 3.

⁹⁵⁹ Finkielsztein 2001a: 80 et p. 105, tab. 3.

⁹⁶⁰ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.07 (MGR P. 24970).

⁹⁶¹ CEAEA nr inw.: ALEX MGR P. 16606).

⁹⁶² Lund 2011: 280.

⁹⁶³ Ariel, Finkielsztein 1994: 199, za no. SAH 33; cf. Lund 2011: 280; Finkielsztein 2001a: 123, § III.3.

⁹⁶⁴ Gentili 1958: 27 et p. 36, no. 17a–b; cf. Lund 2011: 280.

⁹⁶⁵ Lund 2011: 280 et n. 96.

⁹⁶⁶ Finkielsztein 2001a: 155, tab. 12.1.

⁹⁶⁷ Bevilacqua 1994: no. 1a-b; cf. Lund 2011: 280.

⁹⁶⁸ Badal'ânc 2000: 266 et p. 310.

Artimas/APTIMΑΣ^{970*}

Euklejtos/EYKΛEITΟΣ⁹⁷¹

Eufnanor II/EYΦΡΑΝΩΡ II⁹⁷²

Lysion/ΛΥΣΙΩΝ⁹⁷³

Midas/ΜΙΔΑΣ⁹⁷⁴

Rodon II/ΡΟΔΩΝ II⁹⁷⁵

Aristodamos II/ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΣ II

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ⁹⁷⁶

Heraklejtos/ΕΡΑΚΛΕΙΤΟΣ^{977*}

Iason I/ΙΑΣΩΝ I⁹⁷⁸

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ⁹⁷⁹

Kallio/ΚΑΛΛΙΩ⁹⁸⁰

Nanis/NΑΝΙΣ^{981*}

⁹⁶⁹ Nilsson 1909: no. 98, 2; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Gentili 1958: 26; Badal'anc 2000: 266 et p. 288; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁹⁷⁰ Finkielsztejn 2001a: 146, § IV.5.1.

⁹⁷¹ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁹⁷² Finkielsztejn 2001a: 138, tab. 9 et p. 155, tab. 12.1.

⁹⁷³ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁹⁷⁴ Hall 1885: no. 5063 = Di Cesnola 1903: no. 85; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 27; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 19a–b; Hall 1885: no. 5053 = Di Cesnola 1903: no. 89; cf. Bleckmann 1907: 33, no. 29; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 23a–b; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1948: 146; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 266 et p. 308; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1.

⁹⁷⁵ Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.1 et p. 155, tab. 12.1.

⁹⁷⁶ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100079; cf. Nicolaou 2005: 384–385, no. P 3a–b; Lund 2011: 280.

⁹⁷⁷ Finkielsztejn 2000c: 209, pl. 109b et 109d; Finkielsztejn 2001a: 205, n.4; cf. Lund 2011: 280.

⁹⁷⁸ Bleckmann 1907: 22 et p. 31, no. 9; cf. Lund 2011: 280; Bleckmann 1912: 251; Porro 1914: nos. 49–50; Grace 1934: 219, fig. 2; Gentili 1958: 27; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 266 et p. 303.

⁹⁷⁹ Bleckmann 1907: 22 et p. 32, no. 19; Macalister 1912: 354, no. 92 et p. 358, no. 266; cf. Lund 2011: 280; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 266 et p. 297.

⁹⁸⁰ Šelov 1975: no. 54 et no. 378; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 374, fig. 4, 2; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 266 et p. 304.

⁹⁸¹ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 266 et p. 309; cf. Nicolaou 2005: 47, za no. 85.

Thiasos/ΘΙΑΣΟΣ⁹⁸²

Timakrates/TIMAKPATΗΣ^{983*}

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ⁹⁸⁴

Aristokrates I/ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ Ι

Ion/ΙΩΝ⁹⁸⁵

Aristokrates II/ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙ

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ⁹⁸⁶

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι⁹⁸⁷

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ⁹⁸⁸

Aristomachos I/ΑΡΙΣΤΟΜΑΧΟΣ Ι

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ⁹⁸⁹

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ⁹⁹⁰

Nanis/NΑΝΙΣ⁹⁹¹

⁹⁸² Badal'anc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100101; Badal'anc 2000: 266 et p. 315. O pisowni imion greckich przez Badaljanca i wynikających z tego problemach patrz wyżej.

⁹⁸³ Finkielsztejn 2001a: 205, n. 4.

⁹⁸⁴ Nicolaou, Empereur 1986: no. 4a–b; cf. Nicolaou 2005: 419, no. 71a–b; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 2000: 266 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

⁹⁸⁵ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 267 et p. 303.

⁹⁸⁶ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 292. Koneksja Aristokrates II – Aristokles II została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 267.

⁹⁸⁷ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 267 et p. 298; cf. Finkielsztejn 2001: 158, § IV.7.2: Finkielsztejn poddaje w wątpliwość nie tylko koneksję pomiędzy Aristokratesem II i Damokratesem I, lecz również sam fakt istnienia tego eponima.

⁹⁸⁸ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 297. Koneksja Aristokrates II – Hippokrates została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 267.

⁹⁸⁹ Gentili 1958: 27 et p. 36, no. 18a–b; cf. Lund 2011: 280; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et n. 142 et p. 130, tab. 8.

⁹⁹⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T5 et p. 130, tab. 8.

⁹⁹¹ Nicolaou 2005: 436, no. 134a-b; cf. Lund 2011: 280.

Onasiojkos/ΟΝΑΣΙΟΙΚΟΣ⁹⁹²

Polyksenos/ΠΟΛΥΞΕΝΟΣ⁹⁹³

Aristomachos II/ΑΡΙΣΤΟΜΑΧΟΣ ΙΙ

Apollofanos/ΑΠΟΛΛΟΦΑΝΗΣ⁹⁹⁴

Aratofanes/ΑΡΑΤΟΦΑΝΗΣ⁹⁹⁵

Aristofanes II/ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ ΙΙ⁹⁹⁶

Kassandros/ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΣ⁹⁹⁷

Stefanos/ΣΤΕΦΑΝΟΣ⁹⁹⁸

Straton/ΣΤΡΑΤΩΝ⁹⁹⁹*

Filippos/ΦΙΛΙΠΠΟΣ¹⁰⁰⁰

Aristombrotidas/ΑΡΙΣΤΟΜΒΡΟΤΙΔΑΣ

Artimas/ΑΡΤΙΜΑΣ¹⁰⁰¹*

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹⁰⁰²

Galestes/ΓΑΛΕΣΤΗΣ¹⁰⁰³

⁹⁹² Škorpil 1913: 173, no. 2; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 383, za no. 25; cf. Lund 2011: 280.

⁹⁹³ Badoud 2010: no. 3a–b; cf. Lund 2011: 280.

⁹⁹⁴ Ariel, Finkielsztejn 1994: no. SAH 14 et no. SAH 22; Finkielsztejn 2001: 133, n. 164 et p. 161, tab. 13; Ariel 2003: no. SAH 2.

⁹⁹⁵ Bleckmann 1912: 250; Gentili 1958: 26; Badal'ânc 2000: 267 et p. 291.

⁹⁹⁶ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 267 et p. 293.

⁹⁹⁷ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 267 et p. 304.

⁹⁹⁸ Grace 1962: 117, za no. 11; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 267 et p. 313; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0011.40; BIBALEX ABC 0029 (ALEX MGR P. 17001).

⁹⁹⁹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 267 et p. 314.

¹⁰⁰⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37 et p. 315, za no. E 41; Finkielsztejn 2001a: 160, n. 229; Palaczyk 2001: 329; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 267 et p. 317.

¹⁰⁰¹ Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.1 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰⁰² Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 267 et p. 292. Zdaniem Badaljanca producent Aristokles II współpracował z eponimem Aristombrotidasem I. Inni badacze nie wydzielają dwóch eponimów o tym imieniu.

¹⁰⁰³ Finkielsztejn 2001a: 133, § IV.1.2.1 et p. 156, tab. 12.2; Nicolaou 2005: 422, no. 87a–b.

Doros II/ΔΩΡΟΣ ΙΙ¹⁰⁰⁴

Menestratos/MENEΣΤΡΑΤΟΣ¹⁰⁰⁵

Polyaratos/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ¹⁰⁰⁶

Sotajros/ΣΩΤΑΙΡΟΣ¹⁰⁰⁷

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ^{1008*}

Aristomenes/ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ

Filippos/ΦΙΛΙΠΠΟΣ¹⁰⁰⁹

Aristonomos/ΑΡΙΣΤΟΝΟΜΟΣ

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹⁰¹⁰

Aristopolis/ΑΡΙΣΤΟΠΟΛΙΣ

Menestratos/MENEΣΤΡΑΤΟΣ¹⁰¹¹

Sotajros/ΣΩΤΑΙΡΟΣ¹⁰¹²

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹⁰¹³

Aristofylos/ΑΡΙΣΤΟΦΥΛΟΣ

¹⁰⁰⁴ Ariel, Finkielsztejn 1994: 203, za no. SAH 42; Finkielsztejn 2001a: 152, § IV.5.6 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰⁰⁵ Crowfoot 1957: 387; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 267 et p. 307; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.3 et p. 156, tab. 12.2; Palaczyk 2001: 328.

¹⁰⁰⁶ Hall 1885: no. 5061 = Di Cesnola 1903: no. 82; cf. Nicolaou 2005: 408, no. 16a–b; Bleckmann 1912: 250; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 267 et p. 311.

¹⁰⁰⁷ Finkielsztejn 200a: 136, za no. ARh 7; Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.2 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰⁰⁸ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 312, za no. E 33; Badal'anc 1980a: 165; Ariel, Finkielsztejn 1994: 196, za no. SAH 23; Badal'anc 2000: 267 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.4 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰⁰⁹ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 267 et p. 317; Palaczyk 2001: 329.

¹⁰¹⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 312, za no. E 33; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 267 et p. 317; Palaczyk 2001: 328.

¹⁰¹¹ Pridik 1926: 310–311 et p. 327 et p. 331; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 296, n. 2; Badal'anc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100113; Badal'anc 2000: 268 et p. 307; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.3 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰¹² Grace 1952: no. 24b; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 297, n. 1; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 10194; Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.2 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰¹³ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 312, za no. E 33; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 268 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.4 et p. 156, tab. 12.2; Palaczyk 2001: 328; Nicolaou 2005: 422, no. 86a–b.

Apollofanes/ΑΠΟΛΛΟΦΑΝΗΣ¹⁰¹⁴

Aristratos/ΑΡΙΣΤΡΑΤΟΣ

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ^{1015*}

Aleksandros/ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ^{1016*}

Damokrates III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙΙ¹⁰¹⁷

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹⁰¹⁸

Midas/ΜΙΔΑΣ¹⁰¹⁹

Menekles/MENEΚΛΗΣ¹⁰²⁰

Rodon II/ΡΟΔΩΝ ΙΙ¹⁰²¹

Sosikles/ΣΩΣΙΚΛΗΣ¹⁰²²

Ariston II/ΑΡΙΣΤΩΝ ΙΙ

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ^{1023*}

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ¹⁰²⁴

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹⁰²⁵

¹⁰¹⁴ McFadden 1946: no. 56: autor nie podaje lektury stempli: „On top of each handle, a round stamp with a large rose as device; around the rose, vestiges of lettering incompletely impressed, of which may be read on one handle –φρανευς [...]”; Grace 1965: 9, fig. 3 et p. 14–15; cf. Nicolaou 2005: 415, no. 50a–b.

¹⁰¹⁵ Finkielsztejn 2001a: 119, n. 136.

¹⁰¹⁶ Coulson et al. 1997: 48, za no. 1 et p. 50–51, za no. 9; Finkielsztejn 2001a: 144.

¹⁰¹⁷ Finkielsztejn 2001a: 151, § IV.5.5 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰¹⁸ Badal’ânc 1980a: 164; Badal’ânc 2000: 268 et p. 297.

¹⁰¹⁹ Hall 1885: no. 5054: lektura stempla eponimicznego ΕΠΙ ΑΡΙΣ | ΤΟΚΛΕΟΥΣ | ΑΡΤΑΜΙΤΙΟΥ = Di Cesnola 1903: no. 91; cf. Bleckmann 1907: 33, no. 30; cf. Nicolaou 2005: 410, no. 25a–b z korektą lektury; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et n. 162.

¹⁰²⁰ Coulson et al. 1997: 54, za no. 22.

¹⁰²¹ Nicolaou, Empereur 1986: no. 8a–b; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 75a–b; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100011; Badal’ânc 2000: 268 et p. 312; Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.1 et p. 156, tab. 12.2; Nicolaou 2005: 432–433, no. 125a–b.

¹⁰²² Nicolaou 2005: 387, no. P 9a–b.

¹⁰²³ Badal’ânc 1980a: 163; cf. Lund 2011: 280; Badal’ânc 2000: 268 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 124, tab. 6.

¹⁰²⁴ Nicolaou 1976–1977: 89, no. 1; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, nos. 100080–100081; Şenol, Şenol 1997: no. 2a–b; Badal’ânc 2000: 268 et p. 290; Nicolaou 2005: 416, no. 54a–b; cf. Lund 2011: 280.

Aristopolis/ΑΡΙΣΤΟΠΟΛΙΣ¹⁰²⁶

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹⁰²⁷

Dios/ΔΙΟΣ¹⁰²⁸

Hermon/ΕΡΜΩΝ¹⁰²⁹

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹⁰³⁰

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹⁰³¹

Aristonidas/ΑΡΙΣΤΩΝΙΔΑΣ

Aristomenes/ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ¹⁰³²

Hellanikos/ΕΛΛΑΝΙΚΟΣ¹⁰³³

Aristonymos/ΑΡΙΣΤΩΝΥΜΟΣ

Doros II/ΔΩΡΟΣ ΙΙ¹⁰³⁴

Harmosilas/ΑΡΜΟΣΙΛΑΣ

Hellanikos/ΕΛΛΑΝΙΚΟΣ¹⁰³⁵

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹⁰³⁶

¹⁰²⁵ Badal'anc 1980a: 164; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 2000: 268 et p. 292.

¹⁰²⁶ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000:292. Koneksja Ariston – Aristopolis została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 268.

¹⁰²⁷ Badal'anc 1980a: 164; cf. Lund 2011: 280; Grace 1985: 8; Badal'anc 2000: 268 et p. 298.

¹⁰²⁸ Šelov 1975: no. 68 et no. 326; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 375, fig. 5, 1; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 268 et p. 299.

¹⁰²⁹ Mirčev 1958: nos. 88–89; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100118; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 2000: 268 et p. 296.

¹⁰³⁰ Badal'anc 1980a: 164; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 2000: 268 et p. 297.

¹⁰³¹ Brugnone 1986: 80, za no. 96; Jöhrens 1999a: 72, za no. 189 et p. 55–56, nos. 139–140; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4b; Lund 2011: 280.

¹⁰³² Barker 2004: no. 19; cf. Nicolaou 2005: 426, no. 109a–b.

¹⁰³³ Grace 1961: s.p., fig. 23; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100009.

¹⁰³⁴ Nicolaou 2005: 433, no. 126a–b.

¹⁰³⁵ Ariel, Finkielsztejn 1994: 204, za no. SAH 45; Jöhrens 1999a: 22, za no. 32 et p. 43, za no. 100; Finkielsztejn 2001a: 102, § II.9.4 et p. 112, tab. 4.

¹⁰³⁶ Jöhrens 1999a: 22, za no. 32 et p. 44, za no. 104; Finkielsztejn 2001a: 100, § II.8.5, Style S2b et p. 112, tab.

Menon I/MENΩN I¹⁰³⁷

Pasion I/ΠΑΣΙΩΝ I¹⁰³⁸

Prothymos/ΠΡΟΘΥΜΟΣ¹⁰³⁹

Archembrotos I/ΑΡΧΕΜΒΡΟΤΟΣ I

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ¹⁰⁴⁰

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹⁰⁴¹

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ¹⁰⁴²

Thesmokritos/ΘΕΣΜΟΚΡΙΤΟΣ¹⁰⁴³

Iason II/ ΙΑΣΩΝ ΙΙ¹⁰⁴⁴

Midas/ΜΙΔΑΣ¹⁰⁴⁵

Archembrotos II/ΑΡΧΕΜΒΡΟΤΟΣ ΙΙ

Engenes/ΕΓΓΕΝΗΣ¹⁰⁴⁶

¹⁰³⁷ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 303, za no. E 5; Grace 1974a: 199; Criscuolo 1982: nos. 20–21; Finkielsztejn 2001a: 104, § II.9.8 et p. 112, tab. 4; Nicolaou 2005: 429, no. 116a–b.

¹⁰³⁸ Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 165; Ariel, Finkielsztejn 1994: 212, za no. SAH 70; Coulson et al. 1997: 56, za no. 26; Badal’anc 2000: 310. Koneksja Harmosilas – Pasion I została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal’anc 2000: 270.

¹⁰³⁹ Bleckmann 1907: 31, no. 14; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100120; Badal’anc 2000: 270 et p. 311.

¹⁰⁴⁰ Reisner et al. 1924: 311: w imieniu producenta omyłkowo P zamiast B oraz Δ zamiast Λ, korekta: Brugnone 1986: no. 11; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 163; Badal’anc 2000: 268 et p. 288; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.2. et p. 155, tab. 12.1; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0310.25 (MGR P. 26174).

¹⁰⁴¹ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

¹⁰⁴² Hall 1885: no. 5046 = Di Cesnola 1903: no. 76; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 23; cf. Nilsson 1909: 115, korekta do Hall 1885: no. 5046; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 10a–b; Škorpil 1904: nos. 404a–404v; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 268 et p. 301; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁰⁴³ Raptou, Marangou 2008: no. 14a–b et p. 376.

¹⁰⁴⁴ Jöhrens 1999a: 90, za no. 239; Finkielsztejn 2001a: 146, § IV.5.

¹⁰⁴⁵ Macalister 1912: 359, no. 321; Burow 1998: no. 115 et no. 270; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1; Nicolaou 2005: 386, nos. P 6a–b et P 7a–b.

¹⁰⁴⁶ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0095.13 (MGR P. 22306); ALEX ABC 0095.25 (MGR P. 22318).

Hermajos III/ΕΡΜΑΙΟΣ ΙΙΙ¹⁰⁴⁷

Menandros/MΕΝΑΝΔΡΟΣ¹⁰⁴⁸

Stefanos/ΣΤΕΦΑΝΟΣ¹⁰⁴⁹

Archibios/ΑΡΧΙΒΙΟΣ

Ejrenajos/ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ¹⁰⁵⁰

Menestratos/MΕΝΕΣΤΡΑΤΟΣ¹⁰⁵¹

Midas/ΜΙΔΑΣ¹⁰⁵²

Polyaratos/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ¹⁰⁵³

Sotajros/ΣΩΤΑΙΡΟΣ¹⁰⁵⁴

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹⁰⁵⁵

Archidamos/ΑΡΧΙΔΑΜΟΣ

Aristokles ΙΙ/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹⁰⁵⁶

Ariston/ΑΡΙΣΤΩΝ¹⁰⁵⁷

Iason Ι/ΙΑΣΩΝ Ι¹⁰⁵⁸

Sokrates ΙΙ/ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΙ¹⁰⁵⁹

¹⁰⁴⁷ Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

¹⁰⁴⁸ Grace 1965: 9, fig. 3 et p. 14–15; Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100221; Badal'ânc 2000: 268 et p. 306.

¹⁰⁴⁹ Grace 1962: 117, za no. 11.

¹⁰⁵⁰ Grace 1962: 116, za no. 5; Ariel, Finkielsztejn 1994: 203, za no. SAH 44; Finkielsztejn 2001a: 98, n. 99 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰⁵¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 296, n. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 269 et p. 307; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.3 et p. 156, tab. 12.2; Palaczyk 2001: 328.

¹⁰⁵² Monahov 1999: 556 et p. 565, fig. 238, 2; Badal'ânc 2000: 269 et p. 308.

¹⁰⁵³ Ariel, Finkielsztejn 1994: 212, za no. SAH 72.

¹⁰⁵⁴ Ariel, Finkielsztejn 1994: 198, za no. SAH 28–29; Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.2 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰⁵⁵ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 269 et p. 317.

¹⁰⁵⁶ Pridik 1926: 322 et p. 331; cf. Lund 2011: 280; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 269 et p. 292.

¹⁰⁵⁷ Barker 2004: no. 11; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 102a–b; Lund 2011: 280.

¹⁰⁵⁸ Pridik 1926: 319; cf. Lund 2011: 280; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 269 et p. 303; Finkielsztejn 2001a: 128, § III.7 et n. 153; Jöhrens, Il'jašenko 2001: 465, korekta do: Šelov 1994: no. 151.

Timo II/TIMΩ II¹⁰⁶⁰

Archilaidas/ΑΡΧΙΛΑΙΔΑΣ

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ II¹⁰⁶¹

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ¹⁰⁶²

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ¹⁰⁶³

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ II¹⁰⁶⁴

Damokles/ΔΑΜΟΚΛΗΣ¹⁰⁶⁵

Dorion/ΔΩΡΙΩΝ¹⁰⁶⁶

Nikasion/ΝΙΚΑΣΙΩΝ¹⁰⁶⁷

Archinos/ΑΡΧΙΝΟΣ

Artimas/ΑΡΤΙΜΑΣ¹⁰⁶⁸

Menestratos/MENEΣΤΡΑΤΟΣ¹⁰⁶⁹

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ^{1070*}

¹⁰⁵⁹ Levi, Pugliese Carratelli 1961–1962: 611, no. 17 et p. 615, no. 53; Levi 1965–1966a: 547 et p. 548, fig. 1; Grace 1974a: 95, no. A 4; Nicolaou 2005: 277, no. 43a–b; cf. Lund 2011: 280.

¹⁰⁶⁰ Bleckmann 1907: 33, no. 35; cf. Lund 2011: 280; Badal'ânc 2000: 269 et p. 315.

¹⁰⁶¹ Nicolaou 2005: 422, no. 85a–b; cf. Lund 2011: 280.

¹⁰⁶² Nicolaou 2005: 443, no. 149a–b; cf. Lund 2011: 280.

¹⁰⁶³ Šelov 1975: no. 78 et no. 264; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 375, fig. 5, 2; Badal'ânc 1980a: 163; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100048; Badal'ânc 2000: 269 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 124, tab. 6; Badoud 2010: no. 1a–b; cf. Lund 2011: 280.

¹⁰⁶⁴ Grace 1949: 186, no. 5 et p. 187, nos. 4–5; cf. Nicolaou, Empereur 1986: no. 5a–b; cf. Nicolaou 2005: 419–420, no. 72a–b; cf. Lund 2011: 281; Šelov 1975: no. 77 et no. 288; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 376, fig. 6, 1; Badal'ânc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100106; Ohotnikov, Ostroverhov 1993: 44; Badal'ânc 2000: 269 et p. 292; Badoud 2010: no. 2a–b.

¹⁰⁶⁵ Bleckmann 1907: 31, no. 1; cf. Lund 2011: 281; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 269 et p. 298.

¹⁰⁶⁶ Badoud 2010: 170, n. 31; cf. Lund 2011: 281.

¹⁰⁶⁷ Barker 2004: no. 16; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 107a–b; Lund 2011: 281.

¹⁰⁶⁸ Hall 1885: no. 5051: błędna lektura stempla z imieniem eponima = Di Cesnola 1903: no. 77; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 11a–b; Finkielsztejn 2001a: 147, n. 202, § IV.5.1 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁰⁶⁹ Finkielsztejn 2000a: 147, za no. CRh 29; Finkielsztejn 2001a: 148, n. 205, § IV.5.3 et p. 156, tab. 12.2; Palaczyk 2001: 328.

Archokrates I/ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ I

Antigonos II/ΑΝΤΙΓΟΝΟΣ¹⁰⁷¹

Hellanikos/ΕΛΛΑΝΙΚΟΣ¹⁰⁷²

Archokrates II/ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ II

Agathokles I/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ I¹⁰⁷³

Aristos/ΑΡΙΣΤΟΣ¹⁰⁷⁴

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹⁰⁷⁵

Dokimos/ΔΟΚΙΜΟΣ¹⁰⁷⁶

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹⁰⁷⁷

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹⁰⁷⁸

Astymedes I/ΑΣΤΥΜΕΔΗΣ I

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ^{1079*}

Diskos I/ΔΙΣΚΟΣ I¹⁰⁸⁰

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1081*}

Astymedes II/ΑΣΤΥΜΕΔΗΣ II

¹⁰⁷⁰ Ariel, Finkielsztejn 1994: 212, za no. SAH 98; Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21; Palaczyk 2001: 328; Habicht 2003: 550.

¹⁰⁷¹ Lungu 1990: 211 et p. 216, tab. 2; Kitov 1996: 17–18; cf. Lund 2011: 281. Prawidłowej identyfikacji eponima jako Archokratesa I dokonał Finkielsztejn: Finkielsztejn 2001a: 123, § III.4, n. 142.

¹⁰⁷² Jöhrens 1999a: 56, za no. 141 et p. 271, za no. AS 15; Finkielsztejn 2001a: 102, § II.9.4 et p. 112, tab. 4.

¹⁰⁷³ Nicolaou 2005: 279, no. 50; CEAEA nr inw.: ABC 0099.32.

¹⁰⁷⁴ Maiuri 1921–1922: no. XXVII; cf. Wallace Matheson, Wallace 1982: 310, tab. 9e; cf. Lund 2011: 281; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 269 et p. 291; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹⁰⁷⁵ Finkielsztejn 2001a: 158, § IV.7.2.

¹⁰⁷⁶ Pridik 1926: 311 et p. 320 et p. 323; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 269 et p. 300; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 344.10.

¹⁰⁷⁷ Gentili 1958: 28; Finkielsztejn 2001a: 107, § II.11.4 et p. 110.

¹⁰⁷⁸ Gentili 1958: 28.

¹⁰⁷⁹ Finkielsztejn 2001a: 108, Style T1b et Style T2 et p. 112, tab. 4.

¹⁰⁸⁰ Sztetyło 2000: no. 20 et no. 70. Przy stemplu eponima (no. 20) omyłkowo znalazła się informacja, że drugi ze stempli umieszczonych na amforze należy do producenta Diskosa II.

¹⁰⁸¹ Finkielsztejn 2001a: 100, § II.8.5, Style S2b et p. 112, tab. 4.

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ¹⁰⁸²

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹⁰⁸³

Damokles/ΔΑΜΟΚΛΗΣ¹⁰⁸⁴

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹⁰⁸⁵

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ¹⁰⁸⁶

Linos/ΛΙΝΟΣ¹⁰⁸⁷

Midas/ΜΙΔΑΣ¹⁰⁸⁸

Autokrates I/ΑΥΤΟΚΡΑΤΗΣ Ι

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹⁰⁸⁹

Diodotos I/ΔΙΟΔΟΤΟΣ Ι¹⁰⁹⁰

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ¹⁰⁹¹

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ¹⁰⁹²

Imas/ΙΜΑΣ¹⁰⁹³

¹⁰⁸² Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 306, za no. E15; Badal'anc 1980a: 163; Astymedes III; Badal'anc 2000: 270 et p. 288; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.2 et p. 155, tab. 12.1; Nicolaou 2005: 280, no. 52a–b et p. 430, no. 119a–b.

¹⁰⁸³ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁰⁸⁴ Porro 1914: nos. 5–6.

¹⁰⁸⁵ Grace 1965: 7, n. 8; cf. Nicolaou, Empereur 1986: no. 11a–b; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 78a–b; Šelov 1975: no. 87 et no. 351; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 376, fig. 6, 2; Badal'anc 1908a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100216; Badal'anc 2000: 270 et p. 301; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁰⁸⁶ Grace 1965: 7, n. 8; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100215; Nicolaou, Empereur 1986: no. 9a–b; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 76a–b; Badal'anc 2000: 270 et p. 296; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁰⁸⁷ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 270 et p. 306.

¹⁰⁸⁸ Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁰⁸⁹ Börker 1974: 44, n. 85; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et 130, tab. 8; Lund 2011: 281.

¹⁰⁹⁰ Ariel, Finkielsztejn 2003: 141, za no. Rh 5; cf. Lund 2011: 281.

¹⁰⁹¹ Nicolaou 2005: 422, no. 84a–b; Raptou, Marangou 2008: no. 4a–b et p. 376; cf. Lund 2011: 281.

¹⁰⁹² Gentili 1958: no. 19a–b; Imię eponima Gentili rekonstruuje czytając ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ; Nachtergael podaje inną rekonstrukcję imienia tego eponima – ΑΥΤΟΚΡΑΤΗΣ: Nachtergael 1978: 40, n. 6; cf. Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8; Lund 2011: 281.

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ¹⁰⁹⁴

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹⁰⁹⁵ (rzc. 36)

Manes/MΑΝΗΣ¹⁰⁹⁶

Timoksenos/ΤΙΜΟΞΕΝΟΣ¹⁰⁹⁷

Autokrates II/ΑΥΤΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙ

Hermajos III/ΕΡΜΑΙΟΣ ΙΙΙ¹⁰⁹⁸

Stachys/ΣΤΑΧΥΣ¹⁰⁹⁹

Bakchios/ΒΑΚΧΙΟΣ

Epikrates II/ΕΠΙΚΡΑΤΗΣ ΙΙ¹¹⁰⁰

Bulagoras/ΒΟΥΛΑΓΟΡΑΣ

Eufron/ΕΥΦΡΩΝ¹¹⁰¹

Gorgon/ΓΟΡΓΩΝ

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹¹⁰²

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ¹¹⁰³

¹⁰⁹³ Berthier 1943: 28–29; Grace 1961: s.p., fig. 31; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 304, za no. E7; Grace 1979: fig. 31; cf. Lund 2011: 281; Badal’anc 1980a: 165; Bald Romano 1994: no. 61; Badal’anc 2000: 262 et p. 303; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8.

¹⁰⁹⁴ Badal’anc 1980a: 165; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 380–381; Badal’anc 2000: 262 et p. 314; Finkielsztejn 2001a: 125, § III, 6 et 130, tab. 8; Palaczyk 2001: 328; Christophi, Empereur 2002: no. 12; cf. Lund 2011: 281.

¹⁰⁹⁵ Badal’anc 1980a: 164; Badal’anc 2000: 262 et p. 297; cf. Lund 2011: 281; T.12.H3.2323.

¹⁰⁹⁶ Berlin, Herbert 2003: no. SAH 10 et no. SAH 11; cf. Lund 2011: 281.

¹⁰⁹⁷ Badal’anc 2000: 262 et p. 316.

¹⁰⁹⁸ Bleckmann 1912: 250; Badal’anc 1980a: 164; Sztetyłło 1991a: no. 35; cf. Nicolaou 2005: 422, no. 88a–b; Badal’anc 2000: 262 et p. 295, jako koneksja z Autokratesem I; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0112.10 (MGR P. 23927); ALEX ABC 0284.49 (MGR P. 26514).

¹⁰⁹⁹ Hall 1885: no. 5059 = Di Cesnola 1903: no. 99; cf. Nicolaou 2005: 411, no. 32a–b.

¹¹⁰⁰ Grace 1953: 119 et tab. 42, III; cf. Nicolaou 2005: 414, no. 47a–b; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 270 et p. 319.

¹¹⁰¹ Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 270 et p. 302; CEAEA nr inw.: MGR P. 11028 (P. 11028).

¹¹⁰² Jöhrens 1999b: no. 13 et no. 25; Finkielsztejn 2001a: 129, § III.8; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁰³ Porro 1914: nos. 7–8; cf. Lund 2011: 281; Finkielsztejn 2001a: 173, n. 41.

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ¹¹⁰⁴

Daemon/ΔΑΗΜΩΝ

Zenon I/ΖΗΝΩΝ Ι^{1105*}

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1106*}

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹¹⁰⁷

Damajnetos/ΔΑΜΑΙΝΕΤΟΣ

Imas/ΙΜΑΣ¹¹⁰⁸

Menestes/ΜΕΝΕΣΤΗΣ¹¹⁰⁹

Damatrios/ΔΑΜΑΤΡΙΟΣ

Menodoros/ΜΗΝΟΔΩΡΟΣ¹¹¹⁰

Damothemis/ΔΑΜΟΘΕΜΙΣ

Agathokles I/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ Ι¹¹¹¹

Hagesilas I/ΑΓΗΣΙΛΑΣ Ι¹¹¹²

Ajneas/ΑΙΝΕΑΣ^{1113*}

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹¹¹⁴

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹¹¹⁵

¹¹⁰⁴ Badal'ânc 2000: 271; Monahov 2003: 120, n. 70 et p. 314, tab. 84, 3.

¹¹⁰⁵ Finkielsztejn 2001a: 71 et p. 105, tab. 3.

¹¹⁰⁶ Finkielsztejn 2001a: 99 et p. 105, tab. 3.

¹¹⁰⁷ Grace 1953: no. 170, pl. 42a–b; Badal'ânc 1980a: 164; Jöhrens 1999a: 15, za no. 12; Badal'ânc 2000: 272 et p. 296; Finkielsztejn 2001a: 105, tab. 3.

¹¹⁰⁸ Hall 1885: no. 5044 = Di Cesnola 1903: no. 88; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 28; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 22a–b; cf. Lund 2011: 281; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271 et p. 303; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8.

¹¹⁰⁹ Hall 1885: no. 5044: Damainemos (sic!) = Di Cesnola 1903: no. 75; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 22; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 9a–b; cf. Lund 2011: 281; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271 et p. 307.

¹¹¹⁰ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271 et p. 307.

¹¹¹¹ Lejpunskáâ 1984: 68; cf. Conovici, Garlan 2004: 107–108, n. 42; cf. Lund 2011: 281.

¹¹¹² Škorpil 1913: 173, no. 3; Lungu 1990: 215, no. 1a–b; cf. Lund 2011: 281; Jöhrens 1999a: 36, za no. 83.

¹¹¹³ Grace 1974b: no. A 2; Jöhrens 1999a: no. 33.

¹¹¹⁴ Russell 1997: nos. 18–19; cf. Lund 2011: 281; Jöhrens 1999a: 300, 33.88.

Menon II/MENΩN II¹¹¹⁶

Damokles II/ΔΑΜΟΚΛΗΣ II

Ajneas/AINEΑΣ¹¹¹⁷

Marsyas/MAPΣYΑΣ¹¹¹⁸

Olympos/OΛYMPIOΣ¹¹¹⁹

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I

Aksios/AΞIOΣ¹¹²⁰

Hieroteles/IEPOTEΛΗΣ¹¹²¹

Damokrates II/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ II

Menodoros II/MHNOΔΩPOΣ II¹¹²²

Nikias/NIKIAΣ¹¹²³

Damosthenes/ΔΑΜΟΣΘΕΝΗΣ

Agathokles/AΓAΘOKΛΗΣ^{1124*}

Theudotos I/ΘEYΔOTOΣ I¹¹²⁵

¹¹¹⁵ Lawall 2007: 45, za no. AH 36; cf. Lund 2011: 281.

¹¹¹⁶ Finkielsztejn 2001a: 104 et p. 124, tab. 6.

¹¹¹⁷ Buzoianu, Cheluță-Georgescu 1998: no. 127a–b; cf. Lund 2011: 281.

¹¹¹⁸ Beaudouin, Pottier 1879: no. 11; cf. Nicolaou 2005: 406, no. 5a–b; cf. Lund 2011: 281; Bleckmann 1907: 32, no. 20; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a.

¹¹¹⁹ Gentili 1958: 27 et p. 37, no. 22a–b; cf. Lund 2011: 281.

¹¹²⁰ Empereur 1990: no. 5; Finkielsztejn 2001a: 59–60, § II.2.1 et pl. I, no. 5; Nicolaou 2005: 428, no. 114a–b; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 920.01.

¹¹²¹ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 271 et p. 296.

¹¹²² CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0387.13 (MGR P. 27912).

¹¹²³ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271 et p. 309.

¹¹²⁴ Badal'ânc 2000: 272 et p. 288. Badal'ânc nie podaje, którego z producentów noszących to imię ma na myśli. Nie zmienia to faktu, że koneksje pomiędzy eponimem Damosthenesem i którymkolwiek z producentów o imieniu Agathokles są mało prawdopodobne. Działalność eponima Damosthenesa datowana jest bowiem na czasy grupy chronologicznej Ia: Finkielsztejn 2001a: 55, § I.3, a obu producentów o imieniu Agathokles na czasy III grupy chronologicznej: Nicolaou 2005: 124–125, nos. 294–296 (Agathokles I) et 125–126, nos. 297–302 (Agathokles II).

¹¹²⁵ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.14 (MGR P. 24977); ALEX ABC 0920.52 (MGR P. 25014).

Damo(-)/ΔΑΜΩ(-)

Hagesan(-)/ΑΓΗΣΑΝ(-)¹¹²⁶

Nika(-)/ΝΙΚΑ(-)¹¹²⁷

Damon/ΔΑΜΩΝ

Galestes/ΓΑΛΕΣΤΗΣ¹¹²⁸

Damokrates III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙΙ¹¹²⁹

Polyaratos/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ¹¹³⁰

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹¹³¹

Dionysios/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Theofilos/ΘΕΟΦΙΛΟΣ¹¹³²

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ¹¹³³

Menandros II Laodikeus/MENANΔΡΟΣ ΙΙ ΛΑΟΔΙΚΕΥΣ¹¹³⁴

Diopejthes/ΔΙΟΠΕΙΘΗΣ

Moschos I/ΜΟΣΧΟΣ Ι¹¹³⁵

Theudotos I/ΘΕΥΔΟΤΟΣ Ι¹¹³⁶

Dorkylidas/ΔΟΡΚΥΛΙΔΑΣ

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ¹¹³⁷

¹¹²⁶ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.46 (MGR P. 25008).

¹¹²⁷ Milne 1905: 126, no. 26095: stempel omyłkowo atrybuowany jako knidyjski; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0392.42 (MGR P. 28137).

¹¹²⁸ Finkielsztejn 2001a: 133, § IV.1.2.1 et 156, tab. 12.2.

¹¹²⁹ Finkielsztejn 2000a: 137, n. 1; Finkielsztejn 2000c: 209; Finkielsztejn 2001a: 156, tab. 12.2.

¹¹³⁰ Nicolaou 2005: 388, no. P 10a–b.

¹¹³¹ Palaczyk 2001: 325 et p. 328.

¹¹³² CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0342.20 (MGR P. 25849).

¹¹³³ Bleckmann 1912: 250; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 272 et p. 296.

¹¹³⁴ Sztetyłło 1976a: no. 6; Ariel, Finkielsztejn 1994: 202, no. SAH 40; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0118.30 (MGR P. 23900); ABC 0118.27 (MGR P. 23897); ABC 0375.05 (MGR P. 27784); ALEX MGR P. 16597.

¹¹³⁵ CEAEA nr inw.: CEALEX CRI 1196; ALEX ABC 0920.21 (MGR P. 24984).

¹¹³⁶ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.12 (MGR P. 24975).

¹¹³⁷ Badal'ânc 1980a: 164.

Apollonidas/ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΑΣ¹¹³⁸

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹¹³⁹

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹¹⁴⁰

Theon/ΘΕΩΝ¹¹⁴¹

Drakon/ΔΡΑΚΩΝ

Menethos/MENEΘΟΣ^{1142*}

Eksakestos/ΕΞΑΚΕΣΤΟΣ

Zenon I/ZHNΩΝ Ι¹¹⁴³

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹¹⁴⁴

Epicharmos/ΕΠΙΧΑΡΜΟΣ

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹¹⁴⁵

Euanor/ΕΥΑΝΩΡ

Athos/ΑΘΩΣ¹¹⁴⁶

Afrodisios/ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ¹¹⁴⁷

Menestratos/MENEΣΤΡΑΤΟΣ¹¹⁴⁸

¹¹³⁸ Bleckmann 1912: 250; Paris 1914: 325; Badal'anc 1980a: 164; cf. Lund 2011: 281; Badal'anc 2000: 272 et p. 291.

¹¹³⁹ Paris 1914: 325; Amandry et al. 1972: 64–65, no. 104; cf. Lund 2011: 281; Maffre 1972: no. 104; Badal'anc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100096; Badal'anc 2000: 272 et p. 292.

¹¹⁴⁰ Jöhrens 1999a: no 34 a–b; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁴¹ Jöhrens 1999a: 45, za no. 105; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁴² Badal'anc 2000: 272 et p. 307. Koneksja ta jak dotąd znana jedynie dzięki Badaljancowi. Imię producenta dotychczas nie znane w rodyjskiej epigrafice ceramicznej. Jego zapis cyrylicą przedstawia się następująco: MEHET. O pisowni imion greckich przez Badaljanca i wynikających z tego problemach patrz wyżej.

¹¹⁴³ Grace 1952: 536, no. 17, pl. XXI; Crowfoot 1957: 387; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 286 et p. 302; Finkielsztein 2001a: 67, pl. II, no. 23; Nicolaou 2005: 418, no. 66a–b; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.04 (MGR P. 24967).

¹¹⁴⁴ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 286 et p. 297.

¹¹⁴⁵ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 287 et p. 297.

¹¹⁴⁶ Maiuri 1921–1922: 268, no. 2 et fig. 9; korekta lektury Maiuriego: Börker 1978: 38, n. 20; cf. Finkielsztein 2001a: 142, n. 192; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 286 et p. 294.

¹¹⁴⁷ Nicolaou 2005: 427–428, no. 113a–b.

Filostefanos/ ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹¹⁴⁹

Eudamos/ΕΥΔΑΜΟΣ

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹¹⁵⁰

Bularchos/ΒΟΥΛΑΡΧΟΣ¹¹⁵¹

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹¹⁵²

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ¹¹⁵³

Hermias/ΕΡΜΙΑΣ¹¹⁵⁴

Zenon II/ ΖΗΝΩΝ ΙΙ¹¹⁵⁵

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ¹¹⁵⁶

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹¹⁵⁷

Menodoros/ΜΕΝΟΔΩΡΟΣ¹¹⁵⁸

Nikasion/ΝΙΚΑΣΙΩΝ¹¹⁵⁹

Eukles I/ΕΥΚΛΗΣ Ι

Bak(-)/ΒΑΚ(-)¹¹⁶⁰

Eukles II/ΕΥΚΛΗΣ ΙΙ

Anaksilas/ΑΝΑΞΙΛΑΣ¹¹⁶¹

¹¹⁴⁸ Bleckmann 1907: 31, no. 10; Paris 1914: 323; Gentili 1958: 27; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 286 et p. 307; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.3 et p. 156, tab. 12.2; Palaczyk 2001: 328.

¹¹⁴⁹ Palaczyk 2001: 328.

¹¹⁵⁰ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 273 et p. 292.

¹¹⁵¹ Badal'ânc 2000: 273 et p. 295.

¹¹⁵² Badal'ânc 2000: 273 et p. 295; Monahov 2003: 119, n. 62 et p. 312, tab. 82, 4.

¹¹⁵³ Brugnone 1986: 74, za no. 84; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁵⁴ Lund 2011: 281.

¹¹⁵⁵ Munro 1891: 326; cf. Nicolaou 2005: 412, no. 37a–b; cf. Lund 2011: 281; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100056.

¹¹⁵⁶ Badal'ânc 1980a: 165; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 382; cf. Lund 2011: 281; Badal'ânc 2000: 273 et p. 314.

¹¹⁵⁷ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 273 et p. 297.

¹¹⁵⁸ Nilsson 1909: no. 202,1; cf. Gentili 1958: 26–27; cf. Lund 2011: 281; Bleckmann 1912: 250; Badal'ânc 2000: 273.

¹¹⁵⁹ Grace 1948: 146; cf. Nicolaou 2005: 412–413, no. 39a–b; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁶⁰ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0335.27 (MGR P. 21936); ALEX ABC 0335.31 (MGR P. 21939).

Damonikos/ΔΑΜΟΝΙΚΟΣ¹¹⁶²

Zenon I/ZHNΩN I¹¹⁶³

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹¹⁶⁴

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹¹⁶⁵

Potamokles/ΠΟΤΑΜΟΚΛΗΣ¹¹⁶⁶

Eukratidas/ΕΥΚΡΑΤΙΔΑΣ

Theodoros/ ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹¹⁶⁷

Mojrichos/MOΙΡΙΧΟΣ¹¹⁶⁸

Eufnanor I/ΕΥΦΝΑΝΩΡ I

Hellanikos/ΕΛΛΑΝΙΚΟΣ¹¹⁶⁹

Theodoros/ ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1170*}

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹¹⁷¹

¹¹⁶¹ Finkielsztejn 2001a: 105, tab. 3.

¹¹⁶² Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 293; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 273 et p. 299. Ta sama koneksja wymieniona jest przez autora również w innym miejscu jego pracy: Badal'anc 2000: 286. Różni się jedynie zapis imienia eponima w pierwszym przypadku EBKJI: Badal'anc 2000: 273, w drugim ΕΒΚJIEC: Badal'anc 2000: 286.

¹¹⁶³ Getov 1988: 23, no. 4; Badal'anc 2000: 286 et p. 302; Finkielsztejn 2001a: 68, pl. II, no. 26; CEAEA nr inw.: Cabyle, Secteur V, 1981. No. 2641.

¹¹⁶⁴ Finkielsztejn 2001a: 99, § II.8.5 et 105, tab. 3.

¹¹⁶⁵ Grace 1963: 324, n. 12 et p. 328, n. 20; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 273 et p. 297. Badal'anc nie precyzuje, którego z eponimów o imieniu Eukles ma na myśli. Datowanie działalności Euklesa I pozwala jednak bez wątplenia koneksje z producentem Hierotelesem przypisać Euklesowi II.

¹¹⁶⁶ Grace 1952: nos. 14–15 et pl. XXI; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 273 et p. 311; Finkielsztejn 2001a: 80, § II.4.5 et p. 105, tab. 3.

¹¹⁶⁷ Jöhrens 1999a: no. 37; Finkielsztejn 2001a: 100, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

¹¹⁶⁸ Grace 1952: 524, no. 1, fig. 3; cf. Finkielsztejn 2001a: 129, n. 158; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 308. Koneksja Eukratidas – Mojrichos została wymieniona przez Badal'anc tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 273.

¹¹⁶⁹ Sztetyło 2000: no. 21; Finkielsztejn 2001a: 102, § II.9.4 et p. 112, tab. 4.

¹¹⁷⁰ Jöhrens 1999a: no. AS 4; Finkielsztejn 2001a: 100 et p. 112, tab. 4.

¹¹⁷¹ Finkielsztejn 2001a: 76, § II.3 et p. 112, tab. 4.

Menekrates/MENEKPATHΣ¹¹⁷²

Dionysios/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ¹¹⁷³

Pasion/ΠΑΣΙΩΝ¹¹⁷⁴

Eufnanor II/ΕΥΦΡΑΝΩΡ II

Athos/ΑΘΩΣ¹¹⁷⁵

Eufnanoridas/ΕΥΦΡΑΝΩΡΙΔΑΣ

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹¹⁷⁶

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹¹⁷⁷

Zenodotos/ZΗΝΟΔΟΤΟΣ

Hermajos III/ΕΡΜΑΙΟΣ III¹¹⁷⁸

Menandros II Laodikeus/MENANΔΡΟΣ II ΛΑΟΔΙΚΕΥΣ¹¹⁷⁹

Hestiajos/ΕΣΤΙΕΙΟΣ

Menestratos/MENEΣΤΡΑΤΟΣ¹¹⁸⁰

Echebulos/ΕΧΕΒΟΥΛΟΣ

Aratajos/ΑΡΑΤΑΙΟΣ¹¹⁸¹

Damokrates III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ III¹¹⁸²

¹¹⁷² Grace 1956: nos. 98–99.

¹¹⁷³ Empereur, Tuna 1989: 298 za no. 24; Finkielsztein 2001a: 103, § II.9.5 et p. 112, tab. 4.

¹¹⁷⁴ Coulson et al. 1997: no. 18 et no. 26; Jöhrens 1999a: 25, za no. 39; Finkielsztein 2001: 108.

¹¹⁷⁵ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 273 et p. 294.

¹¹⁷⁶ Škorpil 1904: no. 419; Nilsson 1909: 157, n. 2 et p. 425, no. 214, 3; Pridik 1917: 9, no. 165; Pridik 1926: 313 et p. 321; Pridik 1941: 190, za no. 156; Šelov 1956: 146; Gramatopol, Poenaru Bordea 1968: 57, no. 50; Badal'anc 1973: 57 et p. 62; Sztetyłło 1975: 167, no. 3; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 273 et p. 289; Finkielsztein 2001a: 60, § II.2.1 et pl. I, no. 6; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.31 (MGR P. 24994); ALEX ABC 0920.33 (MGR P. 24996).

¹¹⁷⁷ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 273 et p. 296.

¹¹⁷⁸ Şenol 2003: 224, no. 36; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0348.21 (MGR P. 27050); ALEX ABC 0137.04.

¹¹⁷⁹ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0375.04 (MGR P. 27783); ABC 0688.32 (MGR P. 35324); ALEX ABC 0688.37.

¹¹⁸⁰ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 271 et p. 307; Nicolaou 2005: 415, no. 51a–b.

¹¹⁸¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 316, za no. E 42; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 287.

Hierokles/ΙΕΡΟΚΛΗΣ¹¹⁸³

Filippos/ΦΙΛΙΠΠΟΣ¹¹⁸⁴

Heragoras/ΗΡΑΓΟΡΑΣ

Agesarchos/ΑΓΗΣΑΡΧΟΣ¹¹⁸⁵

Ajnos/ΑΙΝΟΣ¹¹⁸⁶

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ¹¹⁸⁷

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ¹¹⁸⁸

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹¹⁸⁹

Damofilos/ΔΑΜΟΦΙΛΟΣ¹¹⁹⁰

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹¹⁹¹

Imas/ΙΜΑΣ¹¹⁹²

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹¹⁹³

Nysios/ΝΥΣΙΟΣ¹¹⁹⁴

¹¹⁸² Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 315, za no. E 43; Badal'ânc 2000: 287 et p. 299; Damokrates II; Finkielsztejn 2001a: 151, § IV.5.5.

¹¹⁸³ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 309, za no. E 24; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 296. Koneksja Echebulos – Hierokles została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'ânc 2000: 287.

¹¹⁸⁴ Palaczyk 2001: 328–329.

¹¹⁸⁵ Ariel 1990: 60, za no. S 274 et p. 86, pl. 2.1; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁸⁶ Nicolaou 2005: 414–415, no. 48a–b; cf. Lund 2011: 281; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100239.

¹¹⁸⁷ Finkielsztejn 2001a: 122, n. 142 et p. 130, tab. 8; cf. Ariel 2005: 182, za no. 1; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁸⁸ Nicolaou 2005: 438, no. 138a–b; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁸⁹ Badal'ânc 1980a: 164; Jöhrens 1999b: no. 8 et no. 15; Badal'ânc 2000: 270 et p. 292; Nicolaou 2005: 413, no. 42a–b; cf. Lund 2011: 281.

¹¹⁹⁰ Badal'ânc 1980a: 164; cf. Lund 2011: 281; Badal'ânc 2000: 299. Koneksja Heragoras – Damofilos została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'ânc 2000: 270.

¹¹⁹¹ Nicolaou 2005: 413, no. 41a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹¹⁹² Jöhrens 1999b: 253, za no. 29

¹¹⁹³ Sztetyło 1976a: no. 92 et no. 109; cf. Nicolaou 2005: 417, no. 60a–b; cf. Lund 2011: 282; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100167; Finkielsztejn 2001a: 109.

Timoksenos/ΤΙΜΟΞΕΝΟΣ¹¹⁹⁵

Chariton/ΧΑΡΙΤΩΝ¹¹⁹⁶

Tharsipolis/ΘΑΡΣΙΠΟΛΙΣ

Agathokles I/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ Ι¹¹⁹⁷

Hagesilas I/ΑΓΗΣΙΛΑΣ Ι¹¹⁹⁸

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ¹¹⁹⁹

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹²⁰⁰

Menon II/MENΩΝ ΙΙ¹²⁰¹

Theajdetos/ΘΕΑΙΔΗΤΟΣ

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ¹²⁰²

Aristos/ΑΡΙΣΤΟΣ¹²⁰³

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹²⁰⁴

Heraklejtos/ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ¹²⁰⁵

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹²⁰⁶

Thersandros/ΘΕΡΣΑΝΔΡΟΣ

¹¹⁹⁴ Jöhrens 1999a: 73, za no. 192; Lund 2011: 282.

¹¹⁹⁵ Badal'anc 2000: 270 et p. 316.

¹¹⁹⁶ Bleckmann 1907: 32, no. 13; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 270 et p. 318.

¹¹⁹⁷ Nicolaou 2005: 435, no. 130a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹¹⁹⁸ Pridik 1926: 314 et p. 320; Calvet 1978: no. 2; cf. Nicolaou 2005: 417–418, no. 62a–b; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 283 et p. 289.

¹¹⁹⁹ Crowfoot 1957: 387; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁰⁰ Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁰¹ Finkielsztejn 2001a: 104, § II.9.8 et p. 124, tab. 6.

¹²⁰² Nicolaou 2005: 285, no. 72a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁰³ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 141, no. 26 et no. 27; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 283 et p. 291.

¹²⁰⁴ Akamatis 2000: za no. P 31 et n. 854; Finkielsztejn 2001a: 117.

¹²⁰⁵ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 377, fig. 7, 1 et no. 59 et no. 201; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁰⁶ Hall 1885: no. 5060 = Di Cesnola 1903: no. 79; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 25; cf. Nicolaou 2005: 408, no. 13a–b; cf. Lund 2011: 282; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Calvet 1982: no. 58; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100171; Badal'anc 2000: 283 et p. 298.

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ¹²⁰⁷

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹²⁰⁸

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹²⁰⁹

Imas/ΙΜΑΣ*¹²¹⁰

Kallon/ΚΑΛΛΩΝ¹²¹¹

Midas/ΜΙΔΑΣ*¹²¹²

Timaratos/ΤΙΜΑΡΑΤΟΣ¹²¹³

Timoksenos/ΤΙΜΟΞΕΝΟΣ¹²¹⁴

Thestor/ΘΕΣΤΩΡ

Hagesilas/ΑΓΗΣΙΛΑΣ¹²¹⁵

Ajneas/ΑΙΝΕΑΣ^{1216*}

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹²¹⁷

¹²⁰⁷ Hall 1885: no. 5055; Androbulos = Di Cesnola 1903: no. 72; cf. Bleckmann 1907: 33, no. 33; cf. Nicolaou 2005: 406, no. 6a–b; Nilsson 1909: no. 233, 1; Bleckmann 1912: 250–251; Reisner et al. 1924: 311: w imieniu producenta omyłkowo P zamiast B oraz Δ zamiast Λ; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1948: 145: korekta lektury I.H. Halla; Badal'ânc 1980a: 163; Grace 1985: 13, n. 24; Badal'ânc 2000: 283 et p. 288; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0310.27 (MGR P. 26176).

¹²⁰⁸ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

¹²⁰⁹ Grace 1965: 7, n. 8; Grace 1985: 13, n. 24; Nicolaou, Empereur 1986: no. 14a–b; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 80a–b; Badal'ânc 2000: 283 et p. 301; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2.

¹²¹⁰ Porro 1914: nos. 37–38. Ze zdaniem Porra o koneksjach pomiędzy Thersandrosem i Imasem zgadzają się Brugnone: Brugnone 1986: 34, no. 18 et n. 113 et p. 77, no. 90 et n. 445 oraz Akamatis: Akamatis 2000: 79, za no. P 57. Koneksję tę podają w wątpliwość Finkielsztejn: Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 132, § IV.1.2.1 oraz Nicolaou: Nicolaou 2005: 286, no. 73.

¹²¹¹ Grace 1985: 13, n. 24; Bevilacqua 1994: no. 2a–b; Buzoianu, Cheluță-Georgescu 1998: no. 133a–b.

¹²¹² Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1, 132, § IV.1.2.1.

¹²¹³ Sztetyłło 1976a: no. 188 et no. 210; cf. Nicolaou 2005: 417, no. 59a–b; Grace 1985: 13, n. 24; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 220 et no. 100052; Empereur, Hesnard 1987: 60 et p. 61, fig. 12; cf. Monahov 2003: 120 et p. 314, tab. 84, 1.

¹²¹⁴ Finkielsztejn 2001: 119, § III.1.2.3.

¹²¹⁵ Nicolaou 2005: 72–73, no. 148a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²¹⁶ Ariel 1999: 26, no. 3.

¹²¹⁷ Paris 1913: 157, no. XVII, 1 et p. 161, no. XLIX, 3 et p. 172; cf. Lund 2011: 282; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 292. Koneksja Thestor – Aristejdas została wymieniona przez Badaljanca tylko

Aristokrates/ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ¹²¹⁸

Dios/ΔΙΟΣ¹²¹⁹

Theogenes/ΘΕΥΓΕΝΗΣ

Menandros II Laodikeus/MENANΔΡΟΣ ΙΙ ΛΑΟΔΙΚΕΥΣ¹²²⁰

Theodoros I/ΘΕΥΔΩΡΟΣ Ι

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹²²¹

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹²²²

Theodoros II/ΘΕΥΔΩΡΟΣ ΙΙ

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹²²³

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹²²⁴

Menon II/MENΩΝ ΙΙ¹²²⁵

Nejlos/ΝΕΙΛΟΣ¹²²⁶

Theufanes II/ΘΕΥΦΑΝΗΣ ΙΙ

Asklapiadas I/ΑΣΚΛΑΠΙΑΔΑΣ Ι¹²²⁷

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1228*}

w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 283.

¹²¹⁸ Brugnone 1986: 36, n. 123, za no. 19; cf. Lund 2011: 282; Jöhrens 1999a: no. 175 et no. 179.

¹²¹⁹ Grace 1963: 323, fig. 1.9 et p. 334, no. 9; cf. Lund 2011: 282 et p. 299; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 299. Koneksja Thestor – Dios została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 283.

¹²²⁰ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0375.02 (MGR P. 27781); ALEX ABC 0140.26.

¹²²¹ Conovici, Irimia 1991: no. 255; Finkielsztejn 2001a: 61, § II.2.1; Nicolaou 2005: 74, no. 150; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.03 (MGR P. 24966).

¹²²² Conovici, Irimia 1991: za no. 255; Jöhrens 1999a: no. 12; Finkielsztejn 2001a: 76.

¹²²³ Brugnone 1986: za no. 20; cf. Nicolaou 2005: 138, no. 337.

¹²²⁴ Finkielsztejn 2001a: 100, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

¹²²⁵ Finkielsztejn 2001a: 104, § II.9.8 et p. 112, tab. 4.

¹²²⁶ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0391.15 (P. 28072); KF328/1000328; ALEX ABC 0391.14 (MGR P. 28071); CEALEX MAR 096 (SCA 67); ALEX ABC 0366.29 (MGR P. 27706).

¹²²⁷ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0325.26.

Klejsimbrotidas/ΚΛΕΙΣΙΜΒΡΟΤΙΔΑΣ¹²²⁹

Menon I/MENΩΝ I¹²³⁰

Menon II/MENΩΝ II¹²³¹

Sthennidas/ΣΘΕΝΝΙΔΑΣ¹²³²

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ II¹²³³

Thrasydamos/ΘΡΑΣΥΔΑΜΟΣ

Epigonos I/ΕΠΙΓΟΝΟΣ I¹²³⁴

Timokleidas/TIMOKΛΕΙΔΑΣ¹²³⁵

Iasikrates/ΙΑΣΙΚΡΑΤΗΣ

Hagesilas I/ΑΓΗΣΙΛΑΣ I¹²³⁶

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ¹²³⁷

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹²³⁸

Dios/ΔΙΟΣ¹²³⁹

Iason/ΙΑΣΩΝ

Aratajos/ΑΡΑΤΑΙΟΣ¹²⁴⁰

Timarchidas/TIMΑΡΧΙΔΑΣ¹²⁴¹

¹²²⁸ Finkielsztejn 2001a: 100, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

¹²²⁹ Wallace Matheson, Wallace 1982: 320 et pl. 80b; cf. Monahov 2003: 118, n. 54 et p. 312, tab. 82, 2; cf. Lund 2011: 282.

¹²³⁰ Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.7 et p. 112, tab. 4.

¹²³¹ Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.8 et p. 112, tab. 4.

¹²³² Lawall 2008: 113.

¹²³³ Lungu 1990: 215, no. 2a-b; cf. Lund 2011: 282.

¹²³⁴ Badal'ânc 2000: 285 et p. 318.

¹²³⁵ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 139, nos. 11–12; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 285 et p. 316.

¹²³⁶ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 303, za no. E 4; cf. Lund 2011: 282; Nachtergaele 1978: 22, za no. 2; Badal'ânc 1980a: 163; Badal'ânc 2000: 274 et p. 289.

¹²³⁷ Empereur 1990: nos. 1–2; cf. Lund 2011: 282.

¹²³⁸ Börker 1998: 44–45, za no. 415; cf. Lund 2011: 282; Jöhrens 1999a: 38, za no. 88.

¹²³⁹ Lungu 1990: 216, no. 3a–b; Lungu 2011: 282.

¹²⁴⁰ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 274 et p. 291.

¹²⁴¹ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 274 et p. 315.

Hierokles/ΙΕΡΟΚΛΗΣ

Doros II/ΔΩΡΟΣ ΙΙ^{1242*}

Kleno/ΚΛΗΝΩ¹²⁴³

Hieron I/ΙΕΡΩΝ Ι

Antigonos II/ΑΝΤΙΓΩΝΟΣ ΙΙ¹²⁴⁴

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ¹²⁴⁵

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹²⁴⁶

Aristokrates/ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ¹²⁴⁷

Damofilos/ΔΑΜΟΦΙΛΟΣ¹²⁴⁸

Diskos II/ΔΙΣΚΟΣ ΙΙ¹²⁴⁹

Dion/ΔΙΩΝ¹²⁵⁰

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹²⁵¹

¹²⁴² Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 270. W tym miejscu Badal'anc podaje informacje na temat koneksji eponima Hieroklesa z producentem/ką Do (w oryginalne zapis ΓΕΡΟΚΛΙ – ΔΟ). W rodyjskiej epigrafice ceramicznej takie imię nie zostało dotychczas zarejestrowane. Być może mamy do czynienia z literówką w tekście artykułu i pracy Badal'anc i zapis powinien wyglądać ΓΕΡΟΚΛΙ – ΔΟΡ. Imię Doros jest dobrze poświadczone w rodyjskiej epigrafice ceramicznej. Poza tym producent Doros II współpracował również z innymi eponimami grupy chronologicznej V, VI lub VIIa – Apolloniosem, Aristonymosem i Mnaseasem. Hipoteza ta wygląda bardzo prawdopodobnie. Podkreślić jednak należy, że koneksje Hieroklesa i Dorosa II nie zostały dotychczas potwierdzone przez inne źródła.

¹²⁴³ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 270 et p. 305.

¹²⁴⁴ Schuchhardt 1895: no. 1042; cf. Börker 1998: no. 341; Bleckmann 1907: 33, no. 36; Nilsson 1909: no. 253, 2; Bleckmann 1912: 250; Pridik 1926: 314 et p. 320–321; Crowfoot 1957: 387; cf. Lund 2011: 282; Gentili 1958: 26; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 271; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.4; Nicolaou 2005: 313–314, no. 180.

¹²⁴⁵ Gentili 1958: 27 et p. 29, no. 120, 13.

¹²⁴⁶ Jöhrens 1999a: no. 175; Nicolaou 2005: 77, za no. 158.

¹²⁴⁷ Gentili 1958: 27 et p. 34, no. 3a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁴⁸ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 271 et p. 299; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁴⁹ Maiuri 1921–1922: nos. I–VI; cf. Wallace Matheson, Wallace 1982: appendix 2, 309, tab. 9b; cf. Lund 2011: 282; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 271 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹²⁵⁰ Nicolaou 2005: 422, no. 89a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁵¹ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 271 et p. 297; cf. Lund 2011: 282.

Lysikles/ΛΥΣΙΚΛΗΣ¹²⁵²

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹²⁵³

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΙ¹²⁵⁴

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹²⁵⁵

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ¹²⁵⁶

Afrodisios/ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ¹²⁵⁷

Gorgias/ΓΟΡΓΙΑΣ¹²⁵⁸

Midas/ΜΙΔΑΣ¹²⁵⁹

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹²⁶⁰

Hippias/ΙΠΠΙΑΣ

Menandros II Laodikeus/MENANΔΡΟΣ ΙΙ ΛΑΟΔΙΚΕΥΣ¹²⁶¹

Isodotos/ΙΣΟΔΟΤΟΣ

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹²⁶²

Kallikrates I/ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ Ι

Zenon I/ΖΗΝΩΝ Ι¹²⁶³

¹²⁵² Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁵³ Nicolaou, Empereur 1986: 516, za no. 2; cf. Lund 2011: 282; Jöhrens 1999a: 72, za no. 189 et p. 271, no. AS 16; Badal'ânc 2000: 271 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a.

¹²⁵⁴ Becker 1855: 426, no. 63; Hiller von Gaertringen 1898: 233; Bleckmann 1907: 31, no. 2; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271 et p. 312; Finkielsztejn 2001a: 192; Nicolaou 2005: 428–429, no. 115a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁵⁵ Börker 1998: 29–30, za no. 206; Jöhrens 1999a: 271, za no. AS 16 et p. 75, no. 199; cf. Lund 2011: 282; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹²⁵⁶ Badal'ânc 1980a: 163; Badal'ânc 2000: 271 et p. 288; Nicolaou 2005: 416, no. 53a–b.

¹²⁵⁷ Barker 2004: no. 14; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 105a–b.

¹²⁵⁸ Nicolaou 2005: 435, no. 131a–b.

¹²⁵⁹ Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1.

¹²⁶⁰ Nicolaou 2005: 388–389, no. P 11a–b.

¹²⁶¹ CEAEA nr inw.: ALEX MGR P. 16639.

¹²⁶² Empereur, Tuna 1989: 295; Badal'ânc 2000: 274 et p. 296.

¹²⁶³ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 274 et p. 302.

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹²⁶⁴

Soteridas/ΣΩΤΕΡΙΔΑΣ¹²⁶⁵

Kallikrates II/ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ II

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹²⁶⁶

Dios/ΔΙΟΣ¹²⁶⁷

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹²⁶⁸

Kallikrates III/ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ III

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ¹²⁶⁹

Midas/ΜΙΔΑΣ¹²⁷⁰

Kallikratidas I/ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΙΔΑΣ I

Aristofanes I/ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ I¹²⁷¹

Artemidoros/ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣ¹²⁷²

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹²⁷³*

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹²⁷⁴

Pausanias I/ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ¹²⁷⁵

¹²⁶⁴ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 274 et p. 296.

¹²⁶⁵ Pridik 1917: 11, no. 210; Pridik 1926: 314 et p. 320 et p. 330; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 274 et p. 313. Zdaniem Badaljanca Soteridas współpracował z eponimem Kallikratesem II. Podobną opinię wyrażała również Sztetyło: Sztetyło 1991a: 42, za no. 49; Sztetyło 2000: 82, za no. 32.

¹²⁶⁶ Gentili 1958: 227 et p. 34, no. 5a–b; cf. Lund 2011: 282; Jöhrens 1999b: 246, za no. 10.3.

¹²⁶⁷ Levi 1964: nos. 334–335; Badal'anc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100144; Şenol, Şenol 1997: no. 3a–b; Badal'anc 2000: 274 et p. 299; Nicolaou 2005: 441, no. 147a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁶⁸ Jöhrens 1999a: 72, za no. 189; cf. Lund 2011: 282; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a.

¹²⁶⁹ Gentili 1958: 27.

¹²⁷⁰ Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1.

¹²⁷¹ Finkielsztejn 2001a: 78, § II.4.4; Nicolaou 2005: 288–289, no. 83a–b.

¹²⁷² Monahov 2003: 118, n. 52 et p. 311, tab. 81, 4.

¹²⁷³ Finkielsztejn 2001a: 99, § II.8.5 et p. 105, tab. 3.

¹²⁷⁴ Badal'anc 2000: 274. Koneksi Kallikratidas I – Hieroteles została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie eponimów i współpracujących z nimi producentów. W analogicznym spisie zestawionym dla producentów nie wspomina on tej koneksi: Badal'anc 2000: 296.

Kallikratidas II/ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΙΔΑΣ II

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹²⁷⁶

Iason I/ΙΑΣΩΝ I¹²⁷⁷

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹²⁷⁸

Nikagis/ΝΙΚΑΓΙΣ¹²⁷⁹

Kalliksejnos/ΚΑΛΛΙΞΕΙΝΟΣ

Straton/ΣΤΡΑΤΩΝ¹²⁸⁰

Filippos/ΦΙΛΙΠΠΟΣ¹²⁸¹

Klearchos/ΚΛΕΑΡΧΟΣ

Hagesilas/ΑΓΗΣΙΛΑΣ¹²⁸²

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹²⁸³

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹²⁸⁴

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ II¹²⁸⁵

Fajskos/ΦΑΙΣΚΟΣ¹²⁸⁶

Klejtomachos/ΚΛΕΙΤΟΜΑΧΟΣ

Agathokles I/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ I¹²⁸⁷

¹²⁷⁵ Monahov 1999: 548, tab. 230; cf. Monahov 2003: 311, tab. 81, 5.

¹²⁷⁶ Badal'ânc 1980a: 164; Grace 1985: 8 et p. 45, za no. 1; Jöhrens 1999a: 40, za no. 94; Badal'ânc 2000: 274 et p. 298; Finkielsztejn 2001a: 117, § III. 1.2.3.

¹²⁷⁷ Pridik 1926: 315 et p. 320 et p. 325; cf. Lund 2011: 282; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 274 et p. 303.

¹²⁷⁸ Finkielsztejn 2001a: 109; Barker 2004: no. 12; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 103a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁷⁹ Lund 2011: 282.

¹²⁸⁰ Ariel, Finkielsztejn 1994: no. SAH 61 et no. SAH 78.

¹²⁸¹ Nicolaou 2005: 431, no. 122a–b.

¹²⁸² CEAEA nr inw.: KF15/1000015.

¹²⁸³ Lawall 2007: 45, za no. AH 36; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁸⁴ Finkielsztejn 2001a: 100, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

¹²⁸⁵ Nicolaou 2005: 434, no. 128a–b; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁸⁶ Jöhrens 2009: nos. 54–55; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁸⁷ Nicolaou 2005: 433–434, no. 127a–b; cf. Lund 2011: 282.

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹²⁸⁸

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹²⁸⁹

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΙ¹²⁹⁰

Kleu(-)/ΚΛΕΥ(-)

Nika(-)/ΝΙΚΑ(-)¹²⁹¹

Kleudikos/ΚΛΕΥΔΙΚΟΣ

Engenes/ΕΓΓΕΝΗΣ¹²⁹²

Kleukrates I/ΚΛΕΥΚΡΑΤΗΣ Ι

Athanodotos/ΑΘΑΝΟΔΟΤΟΣ¹²⁹³

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹²⁹⁴

Ariston/ΑΡΙΣΤΩΝ¹²⁹⁵

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹²⁹⁶

Zenon II/ΖΗΝΩΝ ΙΙ¹²⁹⁷

Olympos/ΟΛΥΜΠΙΟΣ¹²⁹⁸

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΙ¹²⁹⁹

Kleonymos I/ΚΛΕΩΝΥΜΟΣ Ι

¹²⁸⁸ Paris 1913: no. LV.

¹²⁸⁹ Grace 1985: 40; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100097; Jöhrens 1999a: 38, za no. 88; Lund 2011: 282.

¹²⁹⁰ Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁹¹ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.39 (MGR P. 25002).

¹²⁹² CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0346.14 (MGR P. 25987).

¹²⁹³ Levi 1964: nos. 332–333; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 275 et p. 294.

¹²⁹⁴ Börker 1998: za no. 249; Jöhrens 1999a: 57, za no. 144.

¹²⁹⁵ Gentili 1958: 27 et p. 34–35, no. 6a–b; cf. Criscuolo 1982: 84–85, no. 83 et n. 270 z korektą lektury imienia eponima; cf. Lund 2011: 282.

¹²⁹⁶ Macalister 1912: 356, no. 168; Grace 1985: 8 et p. 45, za no. 1; Jöhrens 1999a: 40, za no. 94 et p. 57, za no. 144; Badal'anc 2000: 275 et p. 298; Nicolaou 2005: 441, no. 145a–b; cf. Lund 2011: 282–283.

¹²⁹⁷ Bleckmann 1907: 33, no. 34; cf. Lund 2011: 283; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 275 et p. 302.

¹²⁹⁸ Jöhrens 1999a: 57, za no. 144; Lund 2011: 283.

¹²⁹⁹ Lund 2011: 283.

Eufron/ΕΥΦΡΩΝ¹³⁰⁰

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹³⁰¹

Kleonymos II/ΚΛΕΩΝΥΜΟΣ ΙΙ

Agathokles I/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ Ι¹³⁰²

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹³⁰³

Aristos/ΑΡΙΣΤΟΣ¹³⁰⁴

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹³⁰⁵

Dios/ΔΙΟΣ¹³⁰⁶

Dorotheos/ΔΩΡΟΘΕΟΣ¹³⁰⁷

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹³⁰⁸

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹³⁰⁹

Filon/ΦΙΛΩΝ¹³¹⁰

Klenostratos/ΚΛΗΝΟΣΤΡΑΤΟΣ

Glaukias/ΓΛΑΥΚΙΑΣ¹³¹¹

¹³⁰⁰ Finkielsztejn 2001a: 56; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.24 (MGR P. 24987).

¹³⁰¹ Badal'ânc 1980a: 164; Empereur, Tuna 1989: 295; Empereur 1990: nos. 3–4; Badal'ânc 2000: 275 et p. 296.

¹³⁰² Börker 1998: 33–34, no. 260; cf. Burow 1998: 79, no. 10 et p. 92, no. 238; cf. Lund 2011: 283.

¹³⁰³ Börker 1998: za no. 263; Jöhrens 1999a: 58, za no. 146.

¹³⁰⁴ Maiuri 1921–1922: no. XXXII; cf. Lund 2011: 283; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 275 et p. 291; Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

¹³⁰⁵ Berthier 1943: 23–25; Crowfoot 1957: 387; Brugnone 1986: 44, za no. 39 et p. 71, za no. 79, n. 402; Getov 1989: no. 2 a–b; Ghetov 1990: 307; cf. Lund 2011: 283; Jöhrens 1999a: 40, za no. 94 et p. 58, za no. 146.

¹³⁰⁶ Crowfoot 1957: 387; cf. Lund 2011: 283; Jöhrens 1999a: 41, za no. 97.

¹³⁰⁷ Lungu 1990: 214, no. 7a–b; cf. Lund 2011: 283.

¹³⁰⁸ Nicolaou, Empereur 1986: no. 2a–b; cf. Nicolaou 2005: 419, no. 69a–b; cf. Lund 2011: 283; Badal'ânc 2000: 275 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a.

¹³⁰⁹ Börker 1998: 34–35, za no. 273 et p. 52, no. 521; cf. Lund 2011: 283; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹³¹⁰ Grace 1974a: 93, za no. A 2; cf. Nicolaou 2005: 417, no. 57a–b; cf. Lund 2011: 283; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100121.

¹³¹¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 316, no. E 45; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 275 et p. 297.

Damofilos/ΔΑΜΟΦΙΛΟΣ¹³¹²

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹³¹³

Eufnanor II/ΕΥΦΡΑΝΩΡ II¹³¹⁴

Midas/ΜΙΔΑΣ¹³¹⁵

Kratidas/ΚΡΑΤΙΔΑΣ

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ¹³¹⁶

Antigonos II/ΑΝΤΙΓΟΝΟΣ II¹³¹⁷

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ^{1318*}

Diskos II/ΔΙΣΚΟΣ II¹³¹⁹

Istros/ΙΣΤΡΟΣ¹³²⁰

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ^{1321*}

Lafejdes/ΛΑΦΕΙΔΗΣ

Anaksippidas/ΑΝΑΞΙΠΠΙΔΑΣ¹³²²

Aratofanes/ΑΡΑΤΟΦΑΝΗΣ¹³²³

¹³¹² Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 317, za no. E 45; Badal'ânc 1980a: 164; Akamatis 2000: no. P 95; Badal'ânc 2000: 275 et p. 299; Finkielsztejn 2001a: 143, § IV.4.

¹³¹³ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 275 et p. 301.

¹³¹⁴ Badal'ânc 2000: 275 et p. 302; Finkielsztejn 2001a: 138, § IV.3.2 et p. 155, tab. 12.1 et p. 157, n. 225.

¹³¹⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 317, za no. E 45; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 275 et p. 308; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1, p. 132, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹³¹⁶ Grace 1956a: nos. 102–103; cf. Lund 2011: 283; Badal'ânc 1980a: 163; Badal'ânc 2000: 276 et p. 289.

¹³¹⁷ Bleckmann 1907: 33, no. 37; cf. Lund 2011: 283; Paris 1914: no. LVIII, 1; Gentili 1958: 27; Badal'ânc 1980a: 163; Börker 1998: no. 342; Badal'ânc 2000: 276 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.4, n. 142; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0317.26; ALEX MGR P. 16221.

¹³¹⁸ Jöhrens 1999a: 59, za no. 149.

¹³¹⁹ Maiuri 1921–1922: nos. IX–XVII; cf. Lund 2011: 283; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 164; Wallace Matheson, Wallace 1982: 320 et pl. 80c; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100151; Badal'ânc 2000: 276 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹³²⁰ Wallace Matheson, Wallace 1982: 310, tab. 9e; cf. Lund 2011: 283.

¹³²¹ Porro 1916: 100, 108 et p. 118; Gentili 1958: 28; Sztetyło 1991a: no. 64; Jöhrens 1999a: 75, za no. 199; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹³²² Badal'ânc 2000: 277. Zdaniem Badaljanca Anaksippidas współpracował z eponimem Lafejdesem II. Inni badacze nie wydzielają dwóch eponimów o imieniu Lafejdes.

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹³²⁴

Damofilos/ΔΑΜΟΦΙΛΟΣ¹³²⁵

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ¹³²⁶

Thesmokritos/ΘΕΣΜΟΚΡΙΤΟΣ¹³²⁷

Thesmofejdes/ΘΕΣΜΟΦΕΙΔΗΣ¹³²⁸

Timoksenos/ΤΙΜΟΞΕΝΟΣ¹³²⁹

Leontidas/ΛΕΟΝΤΙΔΑΣ

Anaksippidas/ΑΝΑΞΙΠΠΙΔΑΣ¹³³⁰

Apollodoros/ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ¹³³¹

Damofilos/ΔΑΜΟΦΙΛΟΣ¹³³²

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ^{1333*}

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹³³⁴

Eufnanor II/ΕΥΦΡΑΝΩΡ ΙΙ^{1335*}

Midas/ΜΙΔΑΣ^{1336*}

¹³²³ Nicolaou 2005: 439–440, no. 142a–b. Zdaniem Nicolaou producentem współpracującym z eponimem Lafejdesem był Aratofanes II.

¹³²⁴ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 277 et p. 292; Finkielsztejn 2001a: 119 et p. 179, n. 65.

¹³²⁵ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 277 et p. 299.

¹³²⁶ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹³²⁷ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 315. Koneksijs Lafejdes – Thesmokritos została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksijs: Badal'anc 2000: 277.

¹³²⁸ Jacopich 1928: 34–35, fig. 14; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0168.25 (MGR P. 19104).

¹³²⁹ Badal'anc 2000: 277 et p. 292. Koneksijs Lafejdes – Timoksenos została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie eponimów i współpracujących z nimi producentów. W analogicznym spisie zestawionym dla producentów nie wspomina on tej koneksijs: Badal'anc 2000: 299.

¹³³⁰ Dumont 1873: 324; Hall 1885: 394, bez numeru = Di Cesnola 1903: no. 96; cf. Nicolaou 2005: 411, no. 30a–b; Badal'anc 2000: 277 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 144, n. 196; Nicolaou 2005: 405–406, no. 4a–b.

¹³³¹ Gramatopol, Poenaru Bordea 1969: no. 1143.

¹³³² Jöhrens, Il'jašenko 2001: 416, za no. 188.

¹³³³ Finkielsztejn 2001a: 173, n. 41.

¹³³⁴ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV. 2 et p. 155, tab. 12.1.

¹³³⁵ Finkielsztejn 2001a: 138 et p. 155, tab. 12.1.

Lykaon/ΛΥΚΑΩΝ

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹³³⁷

Lykon/ΛΥΚΩΝ

Styraks/ΣΤΥΡΑΞ¹³³⁸

Lysandros/ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹³³⁹

Sotas/ΣΩΤΑΣ¹³⁴⁰

Mentajos/MΕΝΤΑΙΟΣ

Kallikles/ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ¹³⁴¹

Moschos I/ΜΟΣΧΟΣ Ι¹³⁴²

Menofilos/MΗΝΟΦΙΛΟΣ

Aristofanes II/ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ ΙΙ¹³⁴³

Hermajos III/ΕΡΜΑΙΟΣ ΙΙΙ¹³⁴⁴

Mnaseas/MΝΑΣΕΑΣ

Doros II/ΔΩΡΟΣ¹³⁴⁵

Mytion/MΥΤΙΩΝ

Dionysios I/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ι^{1346*}

¹³³⁶ Finkielsztejn 2001a: 155, tab. 12.1.

¹³³⁷ Finkielsztejn 2001a: 59, § II.2.1 et pl. I, no. 1; Attalah 2003: no. 8; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.32 (P. 24995).

¹³³⁸ Grace 1953: no. 115; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 277 et p. 313; Nicolaou 2005: 291–292, no. 95. W pracy Badaljanca imię producenta podano w wersji СТИРОКС. O pisowni imion greckich przez Badaljanca i wynikających z tego problemach patrz przypis wyżej.

¹³³⁹ Badal'ânc 1980a: 164; Empereur, Tuna 1989: 295; Badal'ânc 2000: 277 et p. 296.

¹³⁴⁰ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 277 et p. 313.

¹³⁴¹ Grandjean 1992: 568, fig. 14, 84 et p. 569, no. 84; cf. Monahov 2003: 115 et p. 309, tab. 79, 5.

¹³⁴² CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0390.37 (MGR P. 28057).

¹³⁴³ Badal'ânc 2000: 278 et p. 293.

¹³⁴⁴ CEAEA nr inw.: CEALEX CON. 1400.

¹³⁴⁵ Nicolaou 2005: 418, no. 65a–b.

¹³⁴⁶ Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.5 et p. 112, tab. 4.

Hellanikos/ΕΛΛΑΝΙΚΟΣ¹³⁴⁷

Epigonos I/ΕΠΙΓΟΝΟΣ Ι^{1348*}

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1349*}

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ^{1350*}

Menekrates I/ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣ Ι¹³⁵¹

Menon I/ΜΕΝΩΝ Ι¹³⁵²

Pasion I/ΠΑΣΙΩΝ Ι¹³⁵³

Nausippos/ΝΑΥΣΙΠΠΟΣ

Herakleon/ΗΡΑΚΛΕΩΝ¹³⁵⁴

Polyaratos/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ^{1355*}

Filippos/ΦΙΛΙΠΠΟΣ¹³⁵⁶

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹³⁵⁷

Nikasagoras I/ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ Ι

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΙΙ¹³⁵⁸

Hagesippos I/ΑΓΗΣΙΠΠΟΣ Ι¹³⁵⁹

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ¹³⁶⁰

¹³⁴⁷ Ariel, Finkielsztejn 1994: za no. SAH 45; Finkielsztejn 2001a: 102, § II.9.4 et p. 112, tab. 4.

¹³⁴⁸ Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.6 et p. 112, tab. 4.

¹³⁴⁹ Jöhrens 1999a: 27, za no. 48; Finkielsztejn 2001a: 99–100, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

¹³⁵⁰ Finkielsztejn 2001a: 76, § II.3 et p. 112, tab. 4.

¹³⁵¹ Grace 1956: za no. 98; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 278 et p. 306.

¹³⁵² Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.7–8 et p. 112, tab. 4.

¹³⁵³ Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Coulson et al. 1997: 56, za no. 26.

¹³⁵⁴ Barker 2004: no. 18; cf. Nicolaou 2005: 425–426, no. 108a–b.

¹³⁵⁵ Nicolaou 2005: 434, no. 129a–b.

¹³⁵⁶ Palaczyk 2001: 329.

¹³⁵⁷ Palaczyk 2001: 329.

¹³⁵⁸ Nicolaou 2005: 419, no. 67a–b; cf. Lund 2011: 283.

¹³⁵⁹ Hall 1885: 395, no. 5040: lektura stempla eponimicznego: ΕΠΙ ΦΙΛΑΣΑ | ΓΟΡΑ | ΠΑΝΑΜΟΥ = Di Cesnola 1903: no. 100; cf. Nicolaou 2005: 411, no. 33a–b; cf. Lund 2011: 283; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 279.

Ariston/ΑΡΙΣΤΩΝ¹³⁶¹

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ^{1362*}

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹³⁶³

Diofantos/ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ¹³⁶⁴

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹³⁶⁵

Heraklejtos/ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ¹³⁶⁶

Linos/ΛΙΝΟΣ¹³⁶⁷

Nikasagoras II/ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ ΙΙ

Agathobulos/ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΣ¹³⁶⁸

Damofilos/ΔΑΜΟΦΙΛΟΣ^{1369*}

Diofantos/ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ¹³⁷⁰

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ¹³⁷¹

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ^{1372*}

¹³⁶⁰ Badal'anc 1980a: 163; cf. Lund 2011: 283; Badal'anc 2000: 279 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3; Lawall 2007: 44, za no. AH 34.

¹³⁶¹ Lawall 2007: 44, za no. AH 34; cf. Lund 2011: 283.

¹³⁶² Grace 1950: 135, n. 2 et nos. 76–77; Nicolaou 2005: 440, no. 144a–b; Lawall 2007: 44, za no. AH 34; cf. Lund 2011: 283.

¹³⁶³ Mercado 1976: 163–164, n. 31, fig. 16; Badal'anc 1980a: 164; Grace 1985: 9 et p. 45, no. 2a–c; cf. Lund 2011: 283; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 248; Jöhrens 1999a: 40, za no. 94 et p. 59, za no. 150; Jöhrens 1999b: 246 sq., za no. 10.4; Badal'anc 2000: 279 et p. 298.

¹³⁶⁴ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100141.

¹³⁶⁵ Badal'anc 2000: 279 et p. 298.

¹³⁶⁶ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 279 et p. 295; Lawall 2007: 44, za no. AH 34; cf. Lund 2011: 283.

¹³⁶⁷ Maiuri 1921–1922: 268, n. 1; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 279 et p. 306; Nicolaou 2005: 431, no. 121a–b.

¹³⁶⁸ Nilsson 1909: no. 329, 5–6; Bleckmann 1912: 250–251; Macalister 1912: 360, no. 359 et no. 361 (korekta imienia producenta); Levi, Pugliese Carratelli 1961–1962: no. 45; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 279 et p. 288; Finkielsztejn 2001a: 147 et p. 155, tab. 12.1; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0310.29 (MGR P. 26228).

¹³⁶⁹ Coulson et al. 1997: 25, za no. 25.

¹³⁷⁰ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100141; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹³⁷¹ Barker 2004: no. 9; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 100a–b; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹³⁷² Macalister 1912: 357, no. 216; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1 .

Eufnanor II/ΕΥΦΡΑΝΩΡ ΙΙ¹³⁷³

Lysion/ΛΥΣΙΩΝ¹³⁷⁴

Midas/ΜΙΔΑΣ¹³⁷⁵

Timoksenos/ΤΙΜΟΞΕΝΟΣ¹³⁷⁶

Nikomachos/ΝΙΚΟΜΑΧΟΣ

Apollofanos/ΑΠΟΛΛΟΦΑΝΗΣ¹³⁷⁷

Doros II/ΔΩΡΟΣ ΙΙ¹³⁷⁸

Hermaskos/ΕΡΜΑΙΣΚΟΣ¹³⁷⁹

Nikarchos/ΝΙΚΑΡΧΟΣ¹³⁸⁰

Nikotimos/ΝΙΚΟΤΙΜΟΣ

Plutos/ΠΛΟΥΤΟΣ¹³⁸¹

Nikon/ΝΙΚΩΝ

Zenon I/ΖΗΝΩΝ Ι^{1382*}

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1383*}

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹³⁸⁴

Lykolas/ΛΥΚΟΛΑΣ^{1385*}

¹³⁷³ Grace 1965: 7, n. 8; cf. Nicolaou, *Empereur* 1986: no. 15a–b; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 81a–b; Badal’anc 1980a: 165; *Empereur*, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100160; Badal’anc 2000: 279 et p. 302; Finkielsztejn 2001a: 138, § IV.3.2, n. 182 et p. 155, tab. 12.1.

¹³⁷⁴ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1; Nicolaou 2005: 96–97, no. 222a–b.

¹³⁷⁵ Finkielsztejn 2001a: 132, §IV.1.2.1.

¹³⁷⁶ Finkielsztejn 2001a: 119.

¹³⁷⁷ Finkielsztejn 2001a: 133, n. 164.

¹³⁷⁸ Grace, Savvatanou-Pétropoulakou 1970: 317, za no. E 46; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 279 et p. 300; Monahov 2003: 120, n. 72 et p. 314, tab. 84, 5; Nicolaou 2005: 414, no. 46a–b. Badaljanc nie wyróżnia dwóch producentów noszących imię Doros.

¹³⁷⁹ Badal’anc 1980a: 164; Badal’anc 2000: 279 et p. 295.

¹³⁸⁰ Grace 1952: no. 31a–b; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 279 et p. 309.

¹³⁸¹ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0186.01 (MGR P. 19452).

¹³⁸² Finkielsztejn 2001a: 70 sq. et p. 105, tab. 3.

¹³⁸³ Finkielsztejn 2001a: 99, § II.8.5 et p. 105, tab. 3.

¹³⁸⁴ Badal’anc 1980a: 164; Badal’anc 2000: 279 et p. 297.

Ksenaretos I/ΞΕΝΑΡΕΤΟΣ

Potamokles/ΠΟΤΑΜΟΚΛΗΣ¹³⁸⁶

Timo I/TΙΜΩ Ι¹³⁸⁷

Ksenaretos II/ΞΕΝΑΡΕΤΟΣ ΙΙ (?)¹³⁸⁸

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹³⁸⁹

Ksenostratos/ΞΕΝΟΣΤΡΑΤΟΣ

Diskos I/ΔΙΣΚΟΣ Ι¹³⁹⁰

Epigonos I/ΕΠΙΓΟΝΟΣ Ι¹³⁹¹

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹³⁹²

Menon I/MΕΝΩΝ Ι^{1393*}

Ksenofanes/ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ¹³⁹⁴

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹³⁹⁵

¹³⁸⁵ Finkielsztejn 2001a: 77, § II.4.3 et p. 105, tab. 3.

¹³⁸⁶ Pridik 1926: 316 et p. 320 et p. 328–329; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 276 et p. 311; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.35 (MGR P. 24998); ALEX ABC 0920.50 (MGR P. 25012).

¹³⁸⁷ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.36 (MGR P. 24999).

¹³⁸⁸ Większość badaczy wydziela jedynie jednego eponima o imieniu Ksenaretos. Jego działalność datowana jest przez Finkielsztejn na czasy grupy chronologicznej IIa: Finkielsztejn 2001a: 191, tab. 18.

¹³⁸⁹ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 276 et p. 298.

¹³⁹⁰ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 139, nos. 5–6; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 276 et p. 300.

¹³⁹¹ Pridik 1941: no. 51; Šelov 1956: 133; Jöhrens 1999a: no. 53; Ariel 2003: 195, no. SAH 5; Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.6 et p. 112, tab. 4; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0347.28; ALEX ABC 0283.43 (MGR P. 26662). Koneksię Ksenostratos – Epigonos I wymienia również Badal'ânc: Badal'ânc 2000: 276 et p. 318. Jednocześnie kilka wersów wyżej na tej samej stronie autor podaje informacje na temat koneksi producenta Epigonosa I z eponimem o imieniu Ksen (w oryginale KCEH). Najprawdopodobniej chodzi tu również o eponima Ksenostratos. Znane są bowiem stemple tego eponima ze skróconą wersją imienia, współwystępujące ze stemplami producenta Epigonosa I: ΕΠΙ ΞΕΝΟ(ΣΤΡΑΤΟΥ) ΕΠΙΓΟ(ΝΟΥ): Dumont 1872a: 93, no. 122 et p. 104, no. 207; Nilsson 1909: 106; Jöhrens 1999a: no. 53.

¹³⁹² Finkielsztejn 2001a: 99, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

¹³⁹³ Finkielsztejn 2001a: 104, § II.9.7 et p. 112, tab. 4.

¹³⁹⁴ Nicolaou 2005: 98–99, no. 224a–b et p. 292–293, no. 98a–b; cf. Lund 2011: 283.

¹³⁹⁵ Jöhrens 1999a: no. 154 et no. 175.

Diskos II/ΔΙΣΚΟΣ II¹³⁹⁶

Hieron I/ΙΕΡΩΝ I¹³⁹⁷

Menon II/MENΩΝ II¹³⁹⁸

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ II¹³⁹⁹

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹⁴⁰⁰

Ksenofantos I/ΞΕΝΟΦΑΝΤΟΣ I

Dionysios I/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ I¹⁴⁰¹

Diskos I/ΔΙΣΚΟΣ I¹⁴⁰²

Hellanikos/ΕΛΛΑΝΙΚΟΣ¹⁴⁰³

Epigonos I/ΕΠΙΓΟΝΟΣ I¹⁴⁰⁴

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1405*}

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ^{1406*}

Ksenofantos II/ΞΕΝΟΦΑΝΤΟΣ II

Andrikos/ΑΝΔΡΙΚΟΣ¹⁴⁰⁷

¹³⁹⁶ Maiuri 1921–1922: no. XVIII et nos. XX–XXII; cf. Lund 2011: 283; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1950: no. 21; Grace 1953: 119 et tab. 42, II; Badal’anc 1980a: 164; Wallace Matheson, Wallace 1982: 309; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100152; Badal’anc 2000: 276 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹³⁹⁷ Badal’anc 2000: 276 et p. 296. Zdaniem Badaljanca producent Hieron (zapewne chodzi o Hierona I, lecz autor nie wydziela dwóch producentów o tym imieniu) współpracował z eponimem Ksenofanesem II.

¹³⁹⁸ Finkielsztejn 2001a: 104, § II.9.8 et p. 123–124, tab. 6.

¹³⁹⁹ Bekker 1868: 13–14, no. 38; Hiller von Gaertringen 1898: 233; Bleckmann 1907: 31, no. 3; cf. Lund 2011: 283; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 276 et p. 312.

¹⁴⁰⁰ Bleckmann 1907: 32, no. 18; cf. Lund 2011: 283; Nilsson 1909: 164; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1968: 176–177, no. 9; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 276 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2 et p. 124, tab. 6; Marangou 2009: no. 21. Zdaniem Badaljanca producent Filajnios współpracował z eponimem Ksenofanesem I.

¹⁴⁰¹ Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.5 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁰² Nicolaou 2005: 405, no. 1a–b.

¹⁴⁰³ Finkielsztejn 2001a: 102, § II.9.4 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁰⁴ Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.6 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁰⁵ Grace 1963: 326, n. 17; Finkielsztejn 2001a: 99, § II.8.2 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁰⁶ Jöhrens 1999a: 15, za no. 12.

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹⁴⁰⁸

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ¹⁴⁰⁹

Diskos II/ΔΙΣΚΟΣ II¹⁴¹⁰

Hermias/ΕΡΜΙΑΣ¹⁴¹¹

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ¹⁴¹²

Imas/ΙΜΑΣ¹⁴¹³

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΣ¹⁴¹⁴

Fanias/ΦΑΝΙΑΣ¹⁴¹⁵

Ksenofon/ΞΕΝΟΦΩΝ

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ¹⁴¹⁶

Andrikos/ΑΝΔΡΙΚΟΣ¹⁴¹⁷

Dios/ΔΙΟΣ¹⁴¹⁸

Sarapion/ΣΑΡΑΠΙΩΝ¹⁴¹⁹

¹⁴⁰⁷ Porro 1914: nos. 51–52; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130 z korektą Finkielsztejna: Finkielsztejn 2001a: 136, n. 176; cf. Lund 2011: 283; Badal'ânc 2000: 277 et p. 290.

¹⁴⁰⁸ Badal'ânc 2000: 277 et p. 298.

¹⁴⁰⁹ Finkielsztejn 2001a: 173, n. 41.

¹⁴¹⁰ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 277 et p. 300.

¹⁴¹¹ Šelov 1975: no. 168 et no. 451; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 376, fig. 6, 2 et p. 460: korekta lektury imienia producenta; cf. Lund 2011: 283; Lungu 1994: no. 44a–b; Badal'ânc 2000: 277 et p. 295.

¹⁴¹² Gentili 1958: 28; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 383–384; Badal'ânc 2000: 277 et p. 314; Nicolaou 2005: 439, no. 141a–b; cf. Lund 2011: 283.

¹⁴¹³ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 (?) et p. 130, tab. 8.

¹⁴¹⁴ Hall 1885: no. 5041 = Di Cesnola 1903: no. 78; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 24; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 12a–b; cf. Lund 2011: 283; Hiller von Gaertringen 1898: 232; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 277 et p. 298.

¹⁴¹⁵ Nicolaou 2005: 436–437, no. 135a–b; cf. Lund 2011: 283.

¹⁴¹⁶ Dumont 1873: 324; cf. Nicolaou 2005: 405, no. 3a–b et p. 410, no. 26a–b; Hall 1885: no. 5066 = Di Cesnola 1903: no. 92; cf. Bleckmann 1907: 33, no. 31; cf. Nicolaou 2005: 410, no. 26a–b; cf. Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3; Badal'ânc 1980a: 163; Badal'ânc 2000: 277 et p. 290; Barker 2004: no. 7; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 98a–b; cf. Lund 2011: 283.

¹⁴¹⁷ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100074.

¹⁴¹⁸ Badoud 2010: 170, n. 31; cf. Lund 2011: 283.

Pasifon/ΠΑΣΙΦΩΝ

Hermajos III/ΕΡΜΑΙΟΣ ΙΙΙ¹⁴²⁰

Filippos/ΦΙΛΙΠΠΟΣ¹⁴²¹

Pausanias I/ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ Ι

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹⁴²²

Damonikos/ΔΑΜΟΝΙΚΟΣ¹⁴²³

Zenon I/ZΗΝΩΝ Ι¹⁴²⁴

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁴²⁵

Mikythos/ΜΙΚΥΘΟΣ¹⁴²⁶

Pausanias II/ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ ΙΙ

Hagesilas/ΑΓΗΣΙΛΑΣ¹⁴²⁷

Eukrates/ΕΥΚΡΑΤΗΣ¹⁴²⁸

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹⁴²⁹

Pausanias III/ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ ΙΙΙ

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹⁴³⁰

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹⁴³¹ (rzc. 37)

¹⁴¹⁹ Jöhrens 1999a: no. 196.

¹⁴²⁰ Finkielsztejn 2001a: 160, n. 230; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0191.23 (MGR P. 19678); ALEX ABC 0191.25 (MGR P. 19680); CEALEX DI 1092.

¹⁴²¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970:315 za no. E 41; Palaczyk 2001: 329.

¹⁴²² Finkielsztejn 2001a: 61, § II.2.1.

¹⁴²³ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 279 et p. 299.

¹⁴²⁴ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 279 et p. 302.

¹⁴²⁵ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 279 et p. 297.

¹⁴²⁶ Wallace Matheson, Wallace 1982: 320 et pl. 80a; cf. Monahov 2003: 311, tab. 81, 1; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100041.

¹⁴²⁷ Lawall 2007: 43, za no. AH 30; cf. Lund 2011: 283.

¹⁴²⁸ Grace 1934: 219, fig. 2.

¹⁴²⁹ Ariel 1988: 34–35.

¹⁴³⁰ Badal'anc 1980a: 164; Pausanias II; korekta: Jöhrens 1999a: 68, za no. 177; cf. Lund 2011: 283; Badal'anc 2000: 279 et p. 292; Pausanias II; Ariel, Finkielsztejn 2003: no. Rh 1a–b.

¹⁴³¹ T.12.H3.1478.

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹⁴³²

Epikrates/ΕΠΙΚΡΑΤΗΣ¹⁴³³

Hermon/ΕΡΜΩΝ¹⁴³⁴

Hefajstion/ΗΦΑΙΣΤΙΩΝ¹⁴³⁵

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ¹⁴³⁶

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ¹⁴³⁷

Imas/ΙΜΑΣ¹⁴³⁸

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹⁴³⁹

Nikias I/ΝΙΚΙΑΣ Ι¹⁴⁴⁰

Nysios/ΝΥΣΙΟΣ¹⁴⁴¹

Onasiojkos/ΟΝΑΣΙΟΙΚΟΣ¹⁴⁴²

Timo II/ΤΙΜΩ ΙΙ¹⁴⁴³

¹⁴³² Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 279 et p. 298; cf. Lund 2011: 283. Zdaniem Finkiesztejna Damokrates I współpracował z eponimem Pausaniasem III: Finkielsztejn 2001a: 119, n. 135.

¹⁴³³ Grace 1934: nos. 4–5; cf. Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 305, za no. E 12; cf. Lund 2011: 283; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 280 et p. 319.

¹⁴³⁴ Badal'ânc 2000: 280 et p. 296.

¹⁴³⁵ Grace 1947: 450, fig. 8; cf. Grace 1965: 7, n. 8; cf. Nicolaou, Empereur 1986: no. 7a–b; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 74a–b; cf. Lund 2011: 283; Badal'ânc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100170; Badal'ânc 2000: 280 et p. 296.

¹⁴³⁶ Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 385; cf. Lund 2011: 283; Badal'ânc 2000: 280 et p. 314; Finkielsztejn 2001a: 61 sq., n. 20 et p. 125 § III.6; Palaczyk 2001: 328.

¹⁴³⁷ Finkielsztejn 2001a: 136, n. 176; cf. Lund 2011: 283.

¹⁴³⁸ Bleckmann 1907: 31, no. 11; Hiller von Gaertringen 1908: no. 1a–b; Porro 1914: nos. 13–14; Grace 1934: 219, fig. 2; Pausanias II; Lenger 1955: no. 3; Pausanias II; Gentili 1958: 27; Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100176; Badal'ânc 2000: 280 et p. 303; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8; Nicolaou 2005: 413, no. 40a–b; cf. Lund 2011: 283.

¹⁴³⁹ Badal'ânc 1980a: 164; Pausanias II; korekta: Brugnone 1986: 78, za no. 71, n. 453; cf. Lund 2011: 284; Badal'ânc 2000: 280 et p. 298; Pausanias II.

¹⁴⁴⁰ Barker 2004: no. 20; cf. Nicolaou 2005: 426, no. 110a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁴¹ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 305, za no. E 12; cf. Lund 2011: 284; Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100189; Badal'ânc 2000: 280 et p. 310.

¹⁴⁴² Gentili 1958: 27 et p. 35, no. 7a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁴³ Zajcev 2003: 14 et p. 95, fig. 25, 3; Zajcev 2005: 263; cf. Lund 2011: 284.

Pejthiadas/ΠΕΙΘΙΑΔΑΣ

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹⁴⁴⁴

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁴⁴⁵

Pejsistratos/ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ

Hagesikles II/ΑΓΗΣΙΚΛΗΣ ΙΙ^{1446*}

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹⁴⁴⁷

Nanis/NΑΝΙΣ¹⁴⁴⁸

Polyaratos I/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ Ι

Eufron/ΕΥΦΡΩΝ¹⁴⁴⁹

Mikythos/ΜΙΚΥΘΟΣ¹⁴⁵⁰

Polyaratos II/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ ΙΙ

Damokrates III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙΙ^{1451*}

Damofilos/ΔΑΜΟΦΙΛΟΣ¹⁴⁵²

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ¹⁴⁵³

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹⁴⁵⁴

¹⁴⁴⁴ Grace 1952: 535, no. 16; Grace 1953-2: 126, no. 132; Badal'ânc 1980a: 163; Badal'ânc 2000: 280 et p. 289; Finkielsztejn 2001a: 62, pl. I, no. 10; Matera 2012a: no. 1; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.05 (MGR P. 24968).

¹⁴⁴⁵ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 280 et p. 297.

¹⁴⁴⁶ Badal'ânc 1980a: 163; cf. Lund 2011: 284; Badal'ânc 2000: 280 et p. 289.

¹⁴⁴⁷ Nilsson 1909: appendix: 530, no. 2a–b; cf. Gentili 1958: 26; cf. Lund 2011: 284; Bleckmann 1912: 250–251; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 280 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T5.

¹⁴⁴⁸ Barker 2002b: no. 3; Barker 2004: no. 1; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 91a–b; Raptou, Marangou 2008: no. 2a–b et p. 376; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁴⁹ Badal'ânc 2000: 281 et p. 302; Finkielsztejn 2001a: 56, pl. III, no. 55; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.25 (MGR P. 24988).

¹⁴⁵⁰ Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 204; Empereur, Hesnard 1987: 58 et p. 59, fig. 8; cf. Monahov 2003: 121 et p. 315, tab. 85, 1; Badal'ânc 2000: 281 et p. 308.

¹⁴⁵¹ Finkielsztejn 2001a: 150, § IV.5.5 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁴⁵² Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 281 et p. 299.

¹⁴⁵³ Finkielsztejn 2001a: 137, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

Eufanor II/ΕΥΦΑΝΩΡ ΙΙ^{1455*}

Midas/ΜΙΔΑΣ^{1456*}

Rodon II/ΡΟΔΩΝ ΙΙ¹⁴⁵⁷

Timotheos/ΤΙΜΟΘΕΟΣ¹⁴⁵⁸

Polykles/ΠΟΛΥΚΛΗΣ

Damosthenes/ΔΑΜΟΣΘΕΝΗΣ¹⁴⁵⁹

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁴⁶⁰

Onasimos I/ΟΝΑΣΙΜΟΣ Ι¹⁴⁶¹

Polykrates/ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ

Dionysios I/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ι^{1462*}

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1463*}

Polycharmos/ΠΟΛΥΧΑΡΜΟΣ

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹⁴⁶⁴

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁴⁶⁵

Pratofanes/ΠΡΑΤΟΦΑΝΗΣ

Agathokles I/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ Ι¹⁴⁶⁶

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ^{1467*}

¹⁴⁵⁴ Finkielsztejn 2001a: 137, § IV.2, n. 178 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁴⁵⁵ Finkielsztejn 2001a: 140, § IV.3.2, n. 185 et p. 139, tab. 9 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁴⁵⁶ Finkielsztejn 2001a: 133 sq., § IV.1.2.2 et p. 252 sq. et p. 155, tab. 12.1.

¹⁴⁵⁷ Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁴⁵⁸ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 281 et p. 316.

¹⁴⁵⁹ Jöhrens 1999a: 14, za no. 11.

¹⁴⁶⁰ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 281 et p. 297.

¹⁴⁶¹ Empereur, Tuna 1989: 277, n. 2; Ariel 2004: 27.

¹⁴⁶² Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.5, n. 112 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁶³ Nicolaou 2005: 105, za no. 242.

¹⁴⁶⁴ Finkielsztejn 2001a: 62–63, § II.2.1 et pl. I, no. 11; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0318.14.

¹⁴⁶⁵ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 281 et p. 297.

¹⁴⁶⁶ Nicolaou 2005: 384, no. P 2a–b; cf. Lund 2011: 284.

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ¹⁴⁶⁸

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹⁴⁶⁹

Diskos II/ΔΙΣΚΟΣ ΙΙ¹⁴⁷⁰

Istros/ΙΣΤΡΟΣ¹⁴⁷¹

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹⁴⁷²

Ptolemajos/ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ

Engenes/ΕΓΓΕΝΗΣ¹⁴⁷³

Pythogenes/ΠΥΘΟΓΕΝΗΣ

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹⁴⁷⁴

Hefajstion/ΗΦΑΙΣΤΙΩΝ¹⁴⁷⁵

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ¹⁴⁷⁶

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ^{1477*}

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹⁴⁷⁸

¹⁴⁶⁷ Bleckmann 1907: 32, no. 17; cf. Conovici, Garlan 2004: 110, n. 75, za no. 15 z korektą lektury; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁶⁸ Badal'ânc 1980a: 163–164; cf. Lund 2011: 284; Badal'ânc 2000: 281 et p. 290.

¹⁴⁶⁹ Maiuri 1921–1922: no. XXVI; cf. Lund 2011: 284; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 281 et p. 298.

¹⁴⁷⁰ Maiuri 1921–1922: nos. XXIII–XXIV; cf. Lund 2011: 284; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 281 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹⁴⁷¹ Maiuri 1921–1922: no. XXV; cf. Lund 2011: 284; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 281 et p. 303.

¹⁴⁷² Nilsson 1909: 154; Bleckmann 1912: 250; Porro 1916: 108; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 281 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2 et p. 124, tab. 6; Ariel 2005: 184, za no. 8 et no. 11; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁷³ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0346.07 (MGR P. 25981).

¹⁴⁷⁴ Finkielsztejn 2001a: 123§ III.3 et p. 130, tab. 8; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁷⁵ Hall 1885: no. 5065: błędna lektura imienia eponima = Di Cesnola 1903: no. 87; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 21a–b; Munro, Tubbs 1890: 34; cf. Nicolaou 2005: 412, no. 35a–b; Badal'ânc 2000: 280 et p. 296; Barker 2002a: no. 8; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 94a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁷⁶ Gentili 1958: 27; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 385–388; cf. Lund 2011: 284; Badal'ânc 2000: 280 et p. 314; Finkielsztejn 2001a: 125, § III.6; Palaczyk 2001: 328.

¹⁴⁷⁷ Nicolaou 2005: 413, no. 43a–b; cf. Lund 2011: 284.

Komos/ΚΩΜΟΣ¹⁴⁷⁹

Papas/ΠΑΠΑΣ¹⁴⁸⁰

Timo II/ΤΙΜΩ ΙΙ¹⁴⁸¹

Pythodoros/ΠΥΘΟΔΩΡΟΣ

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹⁴⁸²

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹⁴⁸³

Diokleja/ΔΙΟΚΛΕΙΑ¹⁴⁸⁴

Zenon II/ΖΗΝΩΝ ΙΙ¹⁴⁸⁵

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ¹⁴⁸⁶

Imas/ΙΜΑΣ¹⁴⁸⁷

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹⁴⁸⁸

Isidoros/ΙΣΙΔΩΡΟΣ¹⁴⁸⁹

Sthenelas/ΣΘΕΝΕΛΑΣ

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹⁴⁹⁰

¹⁴⁷⁸ Grace 1965: 7, n. 8; cf. Nicolaou, *Empereur* 1986: no. 6a–b; Badal’ânc 2000: 280; Finkielsztejn 2001a: 45, n. 44; Nicolaou 2005: 420, no. 73a–b et p. 443, no. 150a–b; cf. Lund 2011: 284 et p. 298.

¹⁴⁷⁹ Nicolaou 2005: 385–386, no. P 5a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁸⁰ Finkielsztejn 2000c: 209; Lund 2011: 284.

¹⁴⁸¹ Kawanishi, Suto 2005: no. 76 et no. 247.

¹⁴⁸² Gentili 1958: 29.

¹⁴⁸³ Börker 1974: nos. 34–35; cf. Lund 2011: 284; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3 et p. 130, tab. 8.

¹⁴⁸⁴ Canarache 1957: 377; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 305, za no. E 13 et p. 308, za no. E 19; cf. Lund 2011: 284; Badal’ânc 1980a: 164; Badal’ânc 2000: 280 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 173, n. 41.

¹⁴⁸⁵ Nicolaou 2005: 421, no. 83a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁸⁶ Porro 1914: nos. 9–10; Gentili 1958: 27; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 305, za no. E 13; cf. Lund 2011: 284; Badal’ânc 1980a: 165; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 374, fig. 1 et p. 388–389; Badal’ânc 2000: 280 et p. 314; Palaczyk 2001: 328.

¹⁴⁸⁷ Porro 1914: nos. 15–16; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 (?) et p. 130, tab. 8; Nicolaou 2005: 385, no. P 4a–b et p. 436, no. 133a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁸⁸ Nicolaou, *Empereur* 1986: 520, n. 3; cf. Nicolaou 2005: 435, no. 132a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁸⁹ Badal’ânc 1980a: 165; Badal’ânc 2000: 280 et p. 303.

¹⁴⁹⁰ Badal’ânc 1980a: 163; Badal’ânc 2000: 282 et p. 289; Finkielsztejn 2001a: 63, § II.2.1; Kac 2002b: 249.

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁴⁹¹

Simylinos/ΣΙΜΥΛΙΝΟΣ

Dionysios I/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ι¹⁴⁹²

Epigonos I/ΕΠΙΓΟΝΟΣ Ι¹⁴⁹³

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁴⁹⁴

Menon I/ΜΕΝΩΝ Ι¹⁴⁹⁵

Chares/ΧΑΡΗΣ^{1496*}

Chresimos/ΧΡΗΣΙΜΟΣ¹⁴⁹⁷

Symmachos/ΣΥΜΜΑΧΟΣ

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΙΙ¹⁴⁹⁸

Amyntas/ΑΜΥΝΤΑΣ¹⁴⁹⁹

Aristarchos/ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ¹⁵⁰⁰

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹⁵⁰¹

Dios/ΔΙΟΣ¹⁵⁰²

Hermon/ΕΡΜΩΝ¹⁵⁰³

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹⁵⁰⁴

¹⁴⁹¹ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 282 et p. 297.

¹⁴⁹² Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.5 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁹³ Pridik 1926: 318 et p. 320; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 281 et p. 318.

¹⁴⁹⁴ Finkielsztejn 2001a: 76, § II.3 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁹⁵ Grace 1934: no. 74; Conovici, Irimia 1991: 164, za no. 280; Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.7 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁹⁶ Conovici, Irimia 1991: 165, za no. 300; Finkielsztejn 2001a: 57, n. 11.

¹⁴⁹⁷ Crowfoot 1957: 387; Conovici, Irimia 1991: 164, za no. 280; Finkielsztejn 2001a: 102, § II.9.4 et p. 112, tab. 4.

¹⁴⁹⁸ Gentili 1958: no. 20a-b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁴⁹⁹ Gentili 1958: 27 et p. 35; no. 11a-b; cf. Lund 2011: 284; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 124, tab. 6.

¹⁵⁰⁰ Gentili 1958: 27 et p. 35, nos. 9a-b et 10a-b; Nicolaou 2005: 417, no. 61a-b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵⁰¹ Grace 1968: 175, za no. 3; Badal'ânc 1980a: 164; Grace 1985: 8; Jöhrens 1999a: 40, za no. 94 et p. 61, za no. 157; Badal'ânc 2000: 282 et p. 298; Finkielsztejn 2001a: 117, § III. 1.2.3.

¹⁵⁰² Barker 2002a: no. 5; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 93a-b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵⁰³ Gentili 1958: 27 et p. 35, no. 8a-b; cf. Lund 2011: 284.

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ II¹⁵⁰⁵

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹⁵⁰⁶

Sodamos/ΣΩΔΑΜΟΣ

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ¹⁵⁰⁷

Aristion/ΑΡΙΣΤΙΩΝ¹⁵⁰⁸

Aristokrates/ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ^{1509*}

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹⁵¹⁰

Dios/ΔΙΟΣ¹⁵¹¹

Klejsimbrotidas/ΚΛΕΙΣΙΜΒΡΟΤΙΔΑΣ¹⁵¹²

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹⁵¹³

Menothemis/ΜΗΝΟΘΕΜΙΣ¹⁵¹⁴

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ II¹⁵¹⁵

Sosidamos/ΣΩΣΙΔΑΜΟΣ

Theudotos I/ΘΕΥΔΟΤΟΣ I¹⁵¹⁶

Timo I/TIMO I¹⁵¹⁷

¹⁵⁰⁴ Jöhrens 1999a: 61, za no. 157, et p. 72, za no. 189; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a.

¹⁵⁰⁵ Giveon 1963: 26–27; cf. Lund 2011: 284; Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 302, za no. E 3 et p. 371; Grace 1974a: 96, za no. A 4; Jöhrens 1999a: 50, za no. 127.

¹⁵⁰⁶ Nicolaou 2005: 441, no. 146a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵⁰⁷ Jöhrens 1999a: 32, za no. 66 et p. 38, za no. 87; Finkielsztejn 2001a: 109.

¹⁵⁰⁸ Lawall 2007: 44–45, za no. AH 35a–b; cf. Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵⁰⁹ Lawall 2007: 43, za no. AH 31 et p. 45, za no. AH 35a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵¹⁰ Nicolaou 2005: 110–111, no. 256a–b; Lawall 2007: 45, za no. AH 36; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵¹¹ Bleckmann 1907: 32, no. 16; cf. Lund 2011: 284; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’ânc 1980a: 164; Badal’ânc 2000: 282 et p. 299.

¹⁵¹² Grace 1956a: 144, za no. 110; cf. Lund 2011: 284; Badal’ânc 1980a: 165; Badal’ânc 2000: 282 et p. 304.

¹⁵¹³ Jöhrens 1999a: 61, za no. 157.

¹⁵¹⁴ Berthier 1943: 30–32; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵¹⁵ Hiller von Gaertringen 1898: 232–233; Bleckmann 1907: 32, no. 15; Reisner et al. 1924: 311 et p. 312, no. 72 et p. 315, no. 76; cf. Şenol 1996: no. 1a–b; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’ânc 1980a: 165; Badal’ânc 2000: 282 et p. 312; Lawall 2007: 44–45, za no. AH 35a–b; cf. Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 284.

¹⁵¹⁶ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.40 (MGR P. 25003).

Sosikles/ΣΩΣΙΚΛΗΣ

Antimachos/ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ¹⁵¹⁸

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ II¹⁵¹⁹

Epigonos II/ΕΠΙΓΟΝΟΣ II^{1520*}

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ^{1521*}

Onasiojkos/ΟΝΑΣΙΟΙΚΟΣ¹⁵²²

Polyksenos/ΠΟΛΥΞΕΝΟΣ¹⁵²³

Sostratos/ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ

Agoranaks/ΑΓΟΡΑΝΑΞ¹⁵²⁴

Menon II/ΜΕΝΩΝ II¹⁵²⁵

Sokrates II/ΣΩΚΡΑΤΗΣ II¹⁵²⁶

Sochares/ΣΩΧΑΡΗΣ

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1527*}

T(e)imagoras I/T(E)ΙΜΑΓΟΡΑΣ I

Aleksandros/ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ^{1528*}

Afrodiosios/ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ¹⁵²⁹

¹⁵¹⁷ CEAEA nr inw.: ALEX MGR 998.24 (MGR P. 5939).

¹⁵¹⁸ Nicolaou 2005: 415, no. 49a–b; cf. Lund 2011: 284–285.

¹⁵¹⁹ Munro 1891: 326; cf. Nicolaou 2005: 412, no. 36a–b; cf. Lund 2011: 284–285.

¹⁵²⁰ Finkielsztein 2001a: 109 et p. 125, § III.5, n. 143 et p. 130, tab. 8.

¹⁵²¹ Finkielsztein 2001a: 109 et p. 110, § II.11.6 et p. 130, tab. 8.

¹⁵²² Hall 1885: no. 5067 = Di Cesnola 1903: no. 90; cf. Nicolaou 2005: 410, no. 24a–b; cf. Lund 2011: 284–285; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 282 et p. 310.

¹⁵²³ Nicolaou 2005: 440, no. 143a–b; cf. Lund 2011: 284–285.

¹⁵²⁴ Grace 1956a: 143, za no. 102; Grace 1961: s.p., fig. 25; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 282 et p. 289; Finkielsztein 2001a: 109; Nicolaou 2005: 383–384, no. P 1a–b; cf. Lund 2011: 285.

¹⁵²⁵ Finkielsztein 2001a: 104 et p. 124, tab. 6.

¹⁵²⁶ Grace, Savvatiou-Pétropoulakou 1970: 302, za no. E 3; cf. Badoud 2010: 169, n. 29; cf. Lund 2011: 285; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 282 et p. 312.

¹⁵²⁷ Finkielsztein 2001a: 99, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

¹⁵²⁸ Nicolaou 2005: 427, no. 112a–b.

¹⁵²⁹ Nicolaou 2005: 426–427, no. 111a–b.

Damokrates III/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ ΙΙΙ¹⁵³⁰

Midas/ΜΙΔΑΣ¹⁵³¹

Nikarchos/ΝΙΚΑΡΧΟΣ¹⁵³²

Rodon II/ΡΟΔΩΝ ΙΙ¹⁵³³

T(e)imagoras II/Τ(Ε)ΙΜΑΓΟΡΑΣ ΙΙ

Nomarchos/ΝΟΜΑΡΧΟΣ¹⁵³⁴

T(e)isagoras/T(Ε)ΙΣΑΓΟΡΑΣ

Andrikos/ΑΝΔΡΙΚΟΣ¹⁵³⁵

Apollonios/ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ¹⁵³⁶

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ¹⁵³⁷

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹⁵³⁸

Hefajstion/ΗΦΑΙΣΤΙΩΝ¹⁵³⁹

Kallon/ΚΑΛΛΩΝ¹⁵⁴⁰

Matrodoros/ΜΑΤΡΟΔΩΡΟΣ¹⁵⁴¹

Tejsamenos/ΤΕΙΣΑΜΕΝΟΣ

Eufnanor II/ΕΥΦΝΑΝΩΡ ΙΙ¹⁵⁴²

Midas/ΜΙΔΑΣ¹⁵⁴³

¹⁵³⁰ Finkielsztejn 2001a: 150 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁵³¹ Ariel, Finkielsztejn 1994: 200, za no. SAH 34; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 133 sq., § IV.1.2.2.

¹⁵³² Badal'ânc 2000: 284 et p. 309.

¹⁵³³ Barker 2004: no. 13; Nicolaou 2005: 425, no. 104a–b.

¹⁵³⁴ Hall 1885: no. 5039 = Di Cesnola 1903: no. 84; cf. Nicolaou 2005: 408–409, no. 18a–b.

¹⁵³⁵ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵³⁶ Raptou, Marangou 2008: no. 5a–b et p. 376.

¹⁵³⁷ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3, n. 141 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵³⁸ Munro, Tubbs 1890: 34; cf. Nicolaou 2005: 411, no. 34a–b; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵³⁹ Badal'ânc 2000: 283 et p. 296; Nicolaou 2005: 439, no. 140a–b.

¹⁵⁴⁰ Porro 1914: nos. 19–20.

¹⁵⁴¹ Nicolaou 2005: 437–438, no. 137a–b.

¹⁵⁴² Finkielsztejn 2001a: 140, § IV.3.3, n. 188, p. 141, tab. 10, p. 156, tab. 12.2.

Nojlos/ΝΩΙΛΟΣ¹⁵⁴⁴

Polyaratos/ΠΟΛΥΑΡΑΤΟΣ¹⁵⁴⁵

Rodon II/ΡΟΔΩΝ ΙΙ¹⁵⁴⁶

Timarchos/TΙΜΑΡΧΟΣ

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁵⁴⁷

Timasagoras/TΙΜΑΣΑΓΟΡΑΣ

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹⁵⁴⁸

Aristokrates/ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ¹⁵⁴⁹

Aristos/ΑΡΙΣΤΟΣ¹⁵⁵⁰

Glaukias/ΓΛΑΥΚΙΑΣ¹⁵⁵¹

Marsyas/ΜΑΡΣΥΑΣ¹⁵⁵²

Nikagis/ΝΙΚΑΓΙΣ¹⁵⁵³

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹⁵⁵⁴

Filokrates I/ΦΙΛΟΚΡΑΤΗΣ Ι¹⁵⁵⁵

¹⁵⁴³ Nicolaou, *Empereur* 1986: no. 12a–b; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 79a–b; Badal’ânc 2000: 285 et p. 308; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1, p. 134, § IV.1.2.2 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁵⁴⁴ Badal’ânc 2000: 285 et p. 310.

¹⁵⁴⁵ Ariel, Finkielsztejn 1994: 212, za no. SAH 72.

¹⁵⁴⁶ Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.1 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁵⁴⁷ *Empereur*, Tuna 1989: 295; Badal’ânc 2000: 284 et p. 297.

¹⁵⁴⁸ Lungu 1990: 214, no. 8a–b; cf. Lund 2011: 285.

¹⁵⁴⁹ Calvet 1972: no. 38 et no. 51; cf. Nicolaou 2005: 416, no. 55a–b; cf. Lund 2011: 285.

¹⁵⁵⁰ Maiuri 1921–1922: no. XXIX et no. XXX [?]; cf. Lund 2011: 285; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’ânc 1980a: 164; Badal’ânc 2000: 284 et p. 291; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹⁵⁵¹ Lund 2011: 285.

¹⁵⁵² Gentili 1958: 28; Lungu 1990: 213, no. 1a–b; cf. Lund 2011: 285; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4b; Nicolaou 2005: 187, za no. 479.

¹⁵⁵³ Barker 2002b: nos. 1–2; Barker 2004: nos. 3–4; cf. Nicolaou 2005: 114–115, no. 267a–b et p. 423, no. 90a–b; cf. Lund 2011: 285.

¹⁵⁵⁴ Börker 1974: 44, za no. 37; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹⁵⁵⁵ Hall 1885: no. 5042 = Di Cesnola 1903: no. 95; cf. Nicolaou 2005: 410–411, no. 29a–b; cf. Lund 2011: 285; Badal’ânc 2000: 284 et p. 317.

Timo(-)/TIMO(-)

Nika(-)/ΝΙΚΑ(-)¹⁵⁵⁶

Timodikos/TIMODAIKOS

Aristokles II/ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΙΙ¹⁵⁵⁷

Bromios/ΒΡΟΜΙΟΣ^{1558*}

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹⁵⁵⁹

Theumnastos/ΘΕΥΜΝΑΣΤΟΣ¹⁵⁶⁰

Hieron II/ΙΕΡΩΝ ΙΙ¹⁵⁶¹

Hippokrates/ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ¹⁵⁶²

Menon I/MENΩΝ Ι¹⁵⁶³

Sosilas/ΣΩΣΙΛΑΣ¹⁵⁶⁴

Timotheos/TIMOΘΕΟΣ

Artimas/ΑΡΤΙΜΑΣ¹⁵⁶⁵

Drakontidas/ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑΣ¹⁵⁶⁶

Euklejtos/ΕΥΚΛΕΙΤΟΣ¹⁵⁶⁷

Eufnanor II/ΕΥΦΡΑΝΩΡ ΙΙ¹⁵⁶⁸

¹⁵⁵⁶ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0392.43 (MGR P. 28138).

¹⁵⁵⁷ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 284 et p. 292; Finkielsztejn 2001a: 119.

¹⁵⁵⁸ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁵⁹ Porro 1914: nos. 41–42; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁶⁰ Gentili 1958: 27; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 389 et p. 391; Badal'ânc 2000: 284 et p. 314; Finkielsztejn 2001a: 127, § III.6; Palaczyk 2001: 328.

¹⁵⁶¹ Porro 1914: nos. 17–18; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁶² Nicolaou 2005: 182, no. 462; Finkielsztejn 2001a: 119.

¹⁵⁶³ Badal'ânc 2000: 284 et p. 307.

¹⁵⁶⁴ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 284 et p. 313; Nicolaou 2005: 431–432, no. 123a–b.

¹⁵⁶⁵ Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁶⁶ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁶⁷ Grace 1962: 115 sq.; Riley 1979: no. D 16a–b; Volpe 1980–1987: 108; Ariel 2001: 157, za no. 12; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁶⁸ Ariel, Finkielsztejn 1994: 218, za no. SAH 86; Finkielsztejn 2001a: 138, § IV.3.2 et p. 155, tab. 12.1.

Midas/ΜΙΔΑΣ^{1569*}

Lysion/ΛΥΣΙΩΝ^{1570*}

Timoksenos/TΙΜΟΞΕΝΟΣ^{1571*}

Timokleidas/TΙΜΟΚΛΕΙΔΑΣ

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ^{1572*}

Menon I/MΕΝΩΝ Ι^{1573*}

Timokles I/TΙΜΟΚΛΗΣ Ι

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹⁵⁷⁴

Timokles II/TΙΜΟΚΛΗΣ ΙΙ

Hierokles/ΙΕΡΟΚΛΗΣ¹⁵⁷⁵

Timosthenes/TΙΜΟΣΘΕΝΗΣ

Menandros II Laodikeus/MΕΝΑΝΔΡΟΣ ΙΙ ΛΑΟΔΙΚΕΥΣ¹⁵⁷⁶

Timostratos/TΙΜΟΣΤΡΑΤΟΣ

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁵⁷⁷

Timurrodos/TΙΜΟΥΡΡΟΔΟΣ

Hermias/ΕΡΜΙΑΣ¹⁵⁷⁸

¹⁵⁶⁹ Finkielsztejn 2001a: 133, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁷⁰ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁷¹ Ariel, Finkielsztejn 1994: 218, za no. SAH 87; Finkielsztejn 2001a: 119; Barker 2002b: no. 72; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 95a–b; Ariel, Finkielsztejn 2003: no. Rh 2.

¹⁵⁷² Finkielsztejn 2001a: 99 et p. 105, tab. 3.

¹⁵⁷³ Finkielsztejn 2001a: 103, § II.9.7.

¹⁵⁷⁴ Finkielsztejn 2001a: 63, § II.2.1.

¹⁵⁷⁵ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 296. Koneksi Timokles II – Hierokles została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksi: Badal'anc 2000: 284.

¹⁵⁷⁶ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0225.04 (MGR P. 20598).

¹⁵⁷⁷ Muşeteanu et al. 1978: no. 32; Empereur, Tuna 1989: 295; Badal'anc 2000: 284 et p. 297.

¹⁵⁷⁸ Fairbanks 1928: 65; cf. Nicolaou 2005: 414, no. 44a–b; cf. Lund 2011: 285; Grace 1974a: 97; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 295. Koneksi Timurrodos – Hermias została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksi: Badal'anc 2000: 285.

Imas/ΙΜΑΣ¹⁵⁷⁹

Nanis/ΝΑΝΙΣ¹⁵⁸⁰

Nysios/ΝΥΣΙΟΣ¹⁵⁸¹

Fajnilas/ΦΑΙΝΙΛΑΣ

Hierokles/ΙΕΡΟΚΛΗΣ¹⁵⁸²

Filinos/ΦΙΛΙΝΟΣ

Hagesikles I/ΑΓΗΣΙΚΛΗΣ Ι¹⁵⁸³

Aksios/ΑΞΙΟΣ¹⁵⁸⁴

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁵⁸⁵

Filodamos II/ΦΙΛΟΔΑΜΟΣ ΙΙ

Agathokles II/ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΙΙ¹⁵⁸⁶

Aristejdas/ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΣ¹⁵⁸⁷

Aristos/ΑΡΙΣΤΟΣ¹⁵⁸⁸

Ariston/ΑΡΙΣΤΩΝ¹⁵⁸⁹

¹⁵⁷⁹ Hiller von Gaertringen 1898: 233; Bleckmann 1907: 32, no. 12; cf. Lund 2011: 285; Grace 1934: 219, fig. 2; Gentili 1958: 27; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 285 et p. 303; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8.

¹⁵⁸⁰ Barker 2002b: no. 4; Barker 2004: no. 2; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 92a–b; cf. Lund 2011: 285.

¹⁵⁸¹ Raptou, Marangou 2008: no. 3a–b et p. 376; cf. Lund 2011: 285.

¹⁵⁸² Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 296. Koneksja Fajnilas – Hierokles została wymieniona przez Badaljanca tylko w alfabetycznym spisie producentów i współpracujących z nimi eponimów. W analogicznym spisie zestawionym dla eponimów nie wspomina on tej koneksji: Badal'anc 2000: 285.

¹⁵⁸³ Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 285 et p. 289.

¹⁵⁸⁴ Šelov 1965: 148; Badal'anc 1973: 57 et p. 62; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 285 et p. 289; Finkielsztejn 2001a: 63–64, § II.2.1 et pl. I, no. 14; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.16 (MGR P. 24979).

¹⁵⁸⁵ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 285 et p. 297.

¹⁵⁸⁶ Hiller von Gaertringen 1898: 232, no. 1a–b: błędna lektura imienia eponima; cf. Bleckmann 1912: 31, no. 5; cf. Lund 2011: 285; Badal'anc 2000: 285.

¹⁵⁸⁷ Börker 1998: 38, za no. 332.

¹⁵⁸⁸ Maiuri 1921–1922: no. XXXI; cf. Lund 2011: 285; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 285 et p. 291; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2, n. 138 et p. 124, tab. 6..

¹⁵⁸⁹ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 140–141, nos. 23–24; cf. Lund 2011: 285; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 285 et p. 293.

Damokrates I/ΔΑΜΟΚΡΑΤΗΣ I¹⁵⁹⁰

Filajnios/ΦΙΛΑΙΝΙΟΣ¹⁵⁹¹

Filokrates/ΦΙΛΟΚΡΑΤΗΣ

Zenon I/ZHNΩN I^{1592*}

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹⁵⁹³

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁵⁹⁴

Kreon/ΚΡΕΩΝ¹⁵⁹⁵

Lykolas/ΛΥΚΟΛΑΣ^{1596*}

Ksenon/ΞΕΝΩΝ¹⁵⁹⁷

Filon(i)das/ΦΙΛΩΝ(Ι)ΔΑΣ

Dionysios I/ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ I¹⁵⁹⁸

Zenon I/ZHNΩN I¹⁵⁹⁹

Theodoros/ΘΕΥΔΩΡΟΣ¹⁶⁰⁰

Hieroteles/ΙΕΡΟΤΕΛΗΣ¹⁶⁰¹

Ksenotimos/ΞΕΝΟΤΙΜΟΣ¹⁶⁰²

¹⁵⁹⁰ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 145, nos. 72–73; cf. Lund 2011: 285; Badal’anc 1980a: 164; Badal’anc 2000: 285 et p. 298.

¹⁵⁹¹ Hall 1885: no. 5049 = Di Cesnola 1903: no. 97; cf. Bleckmann 1907: 33, no. 32; cf. Nicolaou 2005: 411, no. 31a–b; cf. Lund 2011: 285; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 285 et p. 317; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹⁵⁹² Finkielsztejn 2001a: 71, n. 34 et p. 105, tab. 3.

¹⁵⁹³ Finkielsztejn 2001a: 99 et p. 105, tab. 3.

¹⁵⁹⁴ Badal’anc 1980a: 164; Badal’anc 2000: 285 et p. 297; Finkielsztejn 2001a: 76 et p. 105, tab. 3.

¹⁵⁹⁵ Jöhrens 1999a: 46, za no. 111.

¹⁵⁹⁶ Finkielsztejn 2001a: 77, § II.4.3, 92 et p. 105, tab. 3.

¹⁵⁹⁷ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.08 (MGR P. 24971).

¹⁵⁹⁸ Finkielsztejn 2001a: 103 et p. 105, tab. 3.

¹⁵⁹⁹ Finkielsztejn 2001a: pl. II, no. 24; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.28 (MGR P. 24991).

¹⁶⁰⁰ Finkielsztejn 2001a: 99 et p. 105, tab. 3.

¹⁶⁰¹ Grace 1953: 119 et pl. 42, I; cf. Grace 1963: 324; cf. Nicolaou, Empereur 1986: no. 1a–b; Badal’anc 1980a: 164; Badal’anc 2000: 286 et p. 297; Nicolaou 2005: 419, no. 68a–b. Zdaniem Badaljanca jest to eponim Filonidas I. Inni badacze nie wydzielają drugiego eponima noszącego to imię.

Potamokles/ΠΟΤΑΜΟΚΛΗΣ¹⁶⁰³

Fokion/ΦΩΚΙΩΝ

Eufron/ΕΥΦΡΩΝ¹⁶⁰⁴

Bak(-)/ΒΑΚ(-)¹⁶⁰⁵

Chrysaor/Chrysaon/ΧΡΥΣΑΩΡ/ΧΡΥΣΑΩΝ

Aratajos/ΑΡΑΤΑΙΟΣ¹⁶⁰⁶

Filostefanos/ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΣ¹⁶⁰⁷

Chrysostratos/ΧΡΥΣΟΣΤΡΑΤΟΣ

Eufron/ΕΥΦΡΩΝ¹⁶⁰⁸

¹⁶⁰² Finkielsztejn 2001a: 103 et p. 105, tab. 3.

¹⁶⁰³ Finkielsztejn 2001a: 80, § II.4.5 et p. 105, tab. 3.

¹⁶⁰⁴ Finkielsztejn 2001a: 56; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.20 (MGR P. 24983).

¹⁶⁰⁵ CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0335.32 (MGR P. 21940); ALEX ABC 0335.33 (MGR P. 21941).

¹⁶⁰⁶ Nicolaou 2005: 442, no. 148a–b.

¹⁶⁰⁷ Hall 1885: no. 5047: błędna lektura stempla z imieniem producenta = Di Cesnola 1903: no. 73; cf. Nicolaou 2005: 406, no. 7a–b; Badal’anc 1980a: 165; Empereur 1990: nos. 9–10; Badal’anc 2000: 286 et p. 317.

¹⁶⁰⁸ Badal’anc 2000: 286 et p. 302; Finkielsztejn 2001a: 56, pl. III, no. 57; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0920.54 (MGR P. 25015); CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0362.22 (MGR P. 27308).

ŹRÓDŁA ANTYCZNE

- G. Kaibel, *Athenaei Naucraticae Deipnosophistarum libri XV*, Lipsiae 1887.
- L. Dindorf, *Dionis Cassii Cocceiani Historia Romana*, vol. I, Lipsiae 1863.
- W. Rennie, *Demosthenis Orationes*, Oxonii 1921.
- C. Sintenis, *Plutarchi Vitae parallelae*, vol. 3, Lipsiae 1869.
- Th. Büttner-Wobst, *Polybii Historiae*, vol. 2, Lipsiae 1889.
- Th. Büttner-Wobst, L. Dindorf, *Polybii Historiae*, vol. 4, Lipsiae 1904.
- A. Meineke, *Strabonis Geographica*, Lipsiae 1877.
- E. Marchant, *Xenophontis opera omnia*, vol. 3, Oxonii 1904 (repr. 1961).

BIBLIOGRAFIA

- Abdallah et al. 1996 Abdallah M., Mohamed Ahmed A., William A., Carrez Maratray J.-Y., Wagner G., *Timbres amphoriques grecs de Tell el-Moufarique*, CRIPEL 18, p. 143–151.
- Abramov 1993 Abramov A.P., *Antičnye amfory. Periodizaciâ i hronologiâ*, BS 3, p. 4–135.
- Ager 1991 Ager S.L., *Rhodes: The Rise and Fall of a Neutral Diplomat*, *Historia* 40, p. 10–41.
- Ahmerov 1946 Ahmerov R.B., *Obzor keramičeskikh masterskikh èllinističeskogo Hersonesa*, VDI 2, p. 188–191.
- Ahmerov 1948 Ahmerov R.B., *Klejmennye čerepicy drevniegrečeskogo Hersonesa*, VDI 1, p. 163–169.
- Ahmerov 1949 Ahmerov R.B., *Ob astinomnyh klejmah èllinističeskogo Hersonesa*, VDI 4, p. 99–123.

- Ahmerov 1951 Ahmerov R.B., *O klejmah keramičeskikh masterov èllinističeskogo Hersonesa*, VDI 3, p. 77–84.
- Akamatis 2000 Akamatis I.M., *Ensfragistes labes amforeon apo tin agora tis Pellas: Anaskafi 1980–1987. Oi omades Parmeniskou kai Rodou*, Athina.
- Amandry et al. 1972 Amandry P., Rougemont G., Grandjean Y., Maffre J.-J., Holtzmann B., *Collection de l'École française d'Athènes*, BCH 96, p. 5–115.
- Anfimov 1941 Anfimov N.V., *Novye dannye k istorii aziatskogo Bospora (Semibratnee gorodiše)*, SA 7, p. 258–267.
- Anfimov 1947 Anfimov N.V., *Zemlâne sklepy sarmatskogo vremeni v gruntovyh mogil'nikah Prikuban'â* [KSIIMK, vol. 16], p. 148–157.
- Anfimov 1950 Anfimov N.V., *Mèotskie poseleniâ Vostočnogo Priazov'â* [KSIIMK, vol. 34], p. 85–96.
- Arcellin-Pradelle, Laubenheimer 1985 Arcellin-Pradelle Ch., Laubenheimer F., *La notion de série en céramique tournée*, in: *Histoire des techniques et sources documentaires. Méthodes d'approche et expérimentation en région méditerranéenne. Actes du Colloque du G.I.S., 21–23 Octobre 1982*, [Cahiers du G.I.S., vol. 7], Aix-en-Provence, p. 129–139.
- Archibald 2001 Archibald Z.H., *Away from Rostovtzeff. A new SEHHW*, in: Archibald Z.H., Davies J., Gabrielsen V., Oliver G.J., eds., *Hellenistic Economies*, London, p. 379–388.
- Ariel 1988 Ariel D.T., *Two Rhodian Amphoras*, IEJ 38, p. 31–35.
- Ariel 1990 Ariel D.T., *Imported Stamped Amphora Handles*, in: Ariel D.T., ed., *Excavations at the City of David 1978–1985 directed by Yigal Shiloh*, vol. 2, Qedem 30, p. 13–98.

- Ariel 1999 Ariel D.T., *Stamped Amphora Handles from Giv'At Yasaf (Tell Er-Ras)*, 'Atiqot 37, p. 25–30.
- Ariel 2000 Ariel D.T., *Imported Greek Stamped Amphora Handles*, in: Geva H., ed., *Jewish Quarter Excavations in the Old City of Jerusalem Conducted by Nahman Avigad, 1969–1982. I: Architecture and Stratigraphy: Areas A, W and X-2. Final Report*, Jerusalem, p. 267–280.
- Ariel 2001 Ariel D.T., *Stamped Amphora Handles*, in: Frankel R., Getzov N., Aviam M., Degani A., *Settlement Dynamics and Regional Diversity in Ancient Upper Galilee* [IAA Reports, vol. 14], Jerusalem, p. 154–163.
- Ariel 2003 Ariel D.T., *Imported Hellenistic Stamped Amphora Handles*, in: Herbert S.C., Berlin A., *Excavations at Coptos (Qift) in Upper Egypt 1987–1992*, [JRS Suppl., vol. 53], Portsmouth, p. 193–200.
- Ariel 2004 Ariel D.T., *Stamped Amphora Handles from Bet-She'an: Evidence for the Urban Development of the City in the Hellenistic Period*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002*, [MDIA, vol. 5], Athens, p. 23–30.
- Ariel 2005 Ariel D.T., *Stamped Amphora Handles and Unstamped Amphora Fragments from Acre ('Akko)*, 'Atiqot 50, p. 181–193.
- Ariel 2006a Ariel D.T., *Stamped Amphora Handles from Tel Mikhal (Tel Michal)*, 'Atiqot 52, p. 89–91.
- Ariel 2006b Ariel D.T., *Stamped Amphora Handles*, in: Kletter R., *A Middle Bronze Age II Site West of Tell Qasile*, 'Atiqot 53, p. 122–123.

- Ariel, Finkielsztejn 1994 Ariel D.T., Finkielsztejn G., *Stamped Amphora Handles*, in: Herbert S.C., ed., *Tel Anafa I I, Final Report on Ten Years of Excavation at a Hellenistic and Roman Settlement in Northern Israel* [JRA Suppl., vol. 10], Ann Arbor, p. 183–240.
- Ariel, Finkielsztejn 2003 Ariel D.T., Finkielsztejn G., *Amphora Stamps and Imported Amphoras*, in: Kloner A., *Maresha Excavations Final Report I: Subterranean Complexes 21, 44, 70* [IAA Reports, vol. 17], Jerusalem, p. 137–151.
- Arsen'eva 1969 Arsen'eva T.M., *Issledovanie vala na zapadnom učastke gorodiša Tanaisa (1957 g.)*, in: Šelov D.B., ed., *Antičnye drevnosti Podon'â-Priazov'â* [MIA, vol. 154], Moskva, p. 98–103.
- Arsen'eva 1977 Arsen'eva T.M., *Nekropol' Tanaisa*, Moskva.
- Arsen'eva 2007 Arsen'eva T.M., *Nekotorye itogi rabot v Tanaise*, Vestnik Tanaisa 2, p. 13–22.
- Arsen'eva 2008 Arsen'eva T.M., *Nekotorye itogi rabot v Tanaise*, Novensia 18–19, p. 9–27.
- Arsen'eva, Betger, Vinogradov 1996 Arsen'eva T.M., Betger B., Vinogradov Ū.G., *Novye issledovaniâ v Tanaise*, VDI 3, p. 54–72.
- Arsen'eva, Böttger, Vinogradov 1995 Arsen'eva T.M., Böttger B., Vinogradov Ju.G., *Griechen am Don. Die Grabungen in Tanais 1994*, EurAnt 1, p. 213–263.
- Arsen'eva, Naumenko 1994 Arsen'eva T.M., Naumenko S.A., *K voprosu o torgovyh svâzâh Tanaisa*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VII meždunarodnoj naučnoj konferencii (17–21 maâ 1994 g.)*, Rostov-na-Donu, p. 69–70.
- Arsen'eva, Arsen'eva T.M., Naumenko S.A., *Raskopki Tanaisa v centre vostočnoj*

- Naumenko 2001 *časti gorodiša*, DB 4, p. 56–124.
- Arsen'eva, Šelov 1965 Arsen'eva T.M., Šelov D.B., *Raskopki central'noj časti Tanaisa (1955–1957 gg.)*, in: Šelov D.B., ed., *Drevnosti Nižnego Dona* [MIA, vol. 127], Moskva, p. 7–17.
- Arsen'eva, Šoll' 2003 Arsen'eva T., Šoll' T., *Otčet o sovmestnyh issledovaniâh, provedennyh v Tanaise v sezon 2003 goda Beatoj Balûkevič, Lûdmiloj Kazakovej, Svetlanoj Naumenko i Mariušem Vol'skim*, Światowit 5 (XLVI), p. 91–98.
- Arsen'eva, Šoll' 2006 Arsen'eva T., Šoll' T. pri sovmestnoj rabote s Beatoj Balûklevič, Svetlanoj Naumenko i Martinom Materoj, *Otčet ob itogah issledovanij v 2004 godu v Tanaise*, Światowit 6 (XVLII), p. 59–84.
- Arsen'eva, Šoll' 2012 Arsen'eva T.M., Šoll' T. pri učasti M. Matera, S.A. Naumenko, *Issledovaniâ v Zapadnom gorodskom rajone Tanaisa v 2010 g. (raskop XXV)*, Novensia 23, p. 7–94.
- Arsen'eva, Šoll', Matera 2006 Arsen'eva T., Šoll' T., Matera M. pri sovmestnoj rabote s Svetlanoj Naumenko i Šymonom Ostrovskim, *Otčet ob itogah issledovanij v 2005 godu v Tanaise*, Światowit 6 (XVLII), p. 85–91.
- Arsen'eva, Šoll' et al. 2011a Arsen'eva T.M., Šoll' T., Matera M., Naumenko S.A., Rovin'ska A., *Issledovaniâ v zapadnom gorodskom rajone Tanaisa v 2008 g. (raskop XXV)*, Światowit 8 (XLIX), p. 69–85.
- Arsen'eva, Šoll' et al. 2011b Arsen'eva T.M., Šoll' T., Matera M., Naumenko S.A., Rovin'ska A., *Issledovaniâ v zapadnom gorodskom rajone Tanaisa v 2009 g. (raskop XXV)*, Światowit 8 (XLIX), p. 87–106.
- Arsen'eva, Šoll' et al. 2012a Arsen'eva T.M., Šoll' T., Matera M., Naumenko S.A., Rovin'ska A., *Otčet ob issledovaniâh v Tanaise v 2006 godu (raskop XXV)*, Światowit 7 (XLVIII), p. 41–44.

- Arsen'eva, Šoll' et al. 2012b Arsen'eva T.M., Šoll' T., Matera M., Naumenko S.A., Rovin'ska A., *Otčet ob issledovaniâh v Tanaisie v 2007 godu (raskop XXV)*, Światowit 7 (XLVIII), p. 45–54.
- Arseniowa, Scholl 2000 Arseniowa T., Scholl T. przy współpracy Ludmiły Kazakowej, Krzysztofa Misiewicza, Swietłany Naumienko, Ewy Omernik i Karola Piaseckiego, *Sprawozdanie z kampanii wykopaliskowej przeprowadzonej na terenie zachodniej nekropoli Tanais w sezonie 1999*, Światowit 2 (XLIII), p. 13–16.
- Arseniowa, Scholl 2001 Arseniowa T., Scholl T. przy współpracy Beaty Balukiewicz, Roksany Chowaniec, Piotra Jaworskiego, Ludmiły Kazakowej, Swietłany Naumienko i Katarzyny Szantoch, *Sprawozdanie z kampanii wykopaliskowej przeprowadzonej na terenie tzw. zachodniej nekropoli Tanais w sezonie 2000*, Światowit 3 (XLIV), p. 17–19.
- Arseniowa, Scholl 2002 Arseniowa T., Scholl T. przy współpracy B. Balukiewicz, J. Jabłonowskiej-Tarachy, L. Kazakowej, S. Naumienko i A. Pastewki, *Sprawozdanie z kampanii wykopaliskowej w Tanais przeprowadzonej w sezonie 2002*, Światowit 4 (XLV), p. 13–20.
- Arseniowa et al. 1998 Arseniowa T., Kozakova L., Naumienko S., Tolochko I., *Tanais. North-Eastern Outpost of Ancient World*, Novensia 10, p. 53–63.
- Arsenyeva 2003 Arsenyeva T.M., *Tanais*, in: Grammenos D.V., Petropoulos E.K., eds., *Ancient Greek Colonies in the Black Sea*, [Publications of the Archaeological Institute of Northern Greece 4], Thessaloniki, p. 1047–1102.
- Ashton 1988 Ashton R., *Rhodian Coinage and the Colossus*, *Revue Numismatique* 30, p. 75–90.

- Ašik 1848 Ašik A.B., *Bosporskoe carstvo s ego paleografičeskimi i nadgrobnyimi pamâtnikami, raspisnymi vazami, planami, kartami i vidami*, vol. II, Odessa.
- Attalah 2003 Attalah N., *Timbres amphoriques du nord del la Jordanie* [TOPOI Suppl., vol 4], p. 485–498.
- Avdeev 1991 Avdeev A.G., *Zametki ob èblemach na sinopskich keramičeskikh klejmah*, VDI 4, p. 82–90.
- Avdeev, Peters 1987 Avdeev A.G., Peters B.G., *Zametki ob amfornyh klejmah iz raskopok Feodosii*, SA 3, p. 214–219.
- Avram 1988 Avram A., *Amfore și țigle ștampilate din colecția „Dr. Horia Slobozianu”*, SCIVA 39, p. 287–313.
- Avram 1996 Avram A., *Histria VIII. Les résultats des fouilles. Les timbres amphoriques I. Thasos*, Bucarest.
- Âjlenko 1990 Âjlenko V.P., *Dinastičeskaâ istoriâ Bospora ot Mitridata Evpatora do Kotisa I*, in: Blavatskaâ T.V., ed., *Èpigrafičeskie pamâtniki i âzyki drevnej Anatolii, Kipra i antičnogo Severnogo Pričernomor'â*, Moskva, p. 128–215.
- Badal'ânc 1970 Badal'ânc Ū.S., *Rodosskie amfornye klejma iz Nimfeâ*, VDI 3, p. 113–126.
- Badal'ânc 1973 Badal'ânc Ū.S., *Dopolnitel'nye i «kursivnye» klejma na amforah èllinističeskogo Rodosa*, VDI 4, p. 48–64.
- Badal'ânc 1976 Badal'ânc Ū.S., *Hronologičeskoe sootvetstvie imen eponimov i fabrikantov na amforah Rodosa*, SA 4, p. 32–41.

- Badal'ânc 1978a Badal'ânc Ū.S., *Rodosskie amfornye klejma (raskopki 1970–1974 gg.)*, SA 4, p. 207–217.
- Badal'ânc 1978b Badal'ânc Ū.S., *Raznovidnosti legend rodoskich amfor*, VDI 1, p. 124–133.
- Badal'ânc 1980a Badal'ânc Ū.S., *Novye hronologiĉeskie sootvetstviâ liĉnyh imen na rodoskich amforah*, SA 2, p. 161–166.
- Badal'ânc 1980b Badal'ânc Ū.S., *Omonimy liĉnyh imen na rodoskich amforah*, VDI 3, p. 167–179.
- Badal'ânc 1980c Badal'ânc Ū.S., *Opyt hronologiĉeskoj klassifikacii rodoskich fabrikantskih klejm*, NÈ 13, p. 3–12.
- Badal'ânc 1986 Badal'ânc Ū.S., *Torgovo-èkonomiĉeskie svâzi Rodosa s Severnym Priĉernomor'em v èpohu èllinizma (po materialam keramiĉeskoj èpigrafiki)*, VDI 1, p. 87–99.
- Badal'ânc 1992 Badal'ânc Ū.S., *Differenty rodoskich amfornyh klejm*, VDI 3, p. 119–130.
- Badal'ânc 2000 Badal'ânc Ū.S., *Èllinistiĉeskij Rodos. Keramiĉeskie klejma IOSPE III – kak istoriĉeskij istoĉnik. Analiz, problemy, reŝeniâ*, Moskva.
- Badal'janc 1999 Badal'janc Ju.S., *La Rhodes hellénistique et le nord de la Mer Noire (Les relations économiques d'après l'èpigraphie cèramique)*, in: Garlan Y., ed., *Production et commerce des amphores anciennes en Mer Noire*, Aix-en-Provence, p. 247–253.
- Badoud 2003 Badoud N., *Remarques sur la chronologie des éponymes amphoriques rhodiens*, REA 105, p. 579–587.
- Badoud 2010 Badoud N., *Amphores rhodiennes vues à Damas par Henri Seyrig*, Syria 87, p. 165–172.

- Bald Romano 1994 Bald Romano I., *A Hellenistic Deposit from Corinth: Evidence for Interim Period Activity (146–44 B. C.)*, *Hesperia* 63, p. 57–104.
- Balkanska 1985 Balkanska A., *Amforni pečati ot trakijsko ukrepeno seliše v m. Sborânovu kraj Isperih*, *Arheologiâ* 27, p. 24–31.
- Barker 2002a Barker C., *Rhodian Amphora Stamps*, in: Raptou E., Stylianou E., Vassiliou E., *A Hellenistic Tomb in Pegeia (P.M. 3534)* [RDAC], p. 215–217.
- Barker 2002b Barker C., *Three new eponym–fabricant combinations on Rhodian amphorae from the Tombs of the Kings’ at Nea Paphos* [RDAC], p. 189–200.
- Barker 2004 Barker C., *The Use of Rhodian Amphorae in Hellenistic Graves at Nea Paphos, Cyprus*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002*, [MDIA, vol. 5], Athens, p. 73–83.
- Beaudouin, Pottier 1879 Baudouin M., Pottier E., *Inscriptions de l’île de Chypre*, BCH 3, p. 163–176.
- Becker 1855 Becker P., *Ueber die im südlichen Russland gefundenen Henkelinschriften auf griechischen Thongefässen*, in: *Mélanges Gréco-Romains*, vol. 1, St.-Pétersbourg, p. 416–521.
- Becker 1861–1867 Becker P., *Ueber eine Sammlung unedierter Henkelinschriften aus dem südlichen Russland* [JCP Suppl., vol. 4], p. 451–502.
- Becker 1864–1872 Becker P., *Ueber eine zweite Sammlung unedierter Henkelinschriften aus dem südlichen Russland* [JCP Suppl., vol. 5], p. 445–536.

- Becker 1878a Becker P., *Ueber eine neue Sammlung unedierter Henkelinschriften aus dem südlichen Russland (Nachtrag.)* [JCP Suppl., vol. 10], p. 207–232.
- Becker 1878b Becker P., *Ueber eine dritte Sammlung unedierter Henkelinschriften aus dem südlichen Russland und über Dumont's Inscriptions céramiques de Grèce (Paris 1878)* [JCP Suppl., vol. 10], p. 1–117.
- Becker 1989 Becker Chr., *Production régionale d'amphores de type Dressel 2–4 et de type Dressel 1*, in: Lenoir M., Manacorda D., Panella C., eds., *Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherche*, [CEFR, vol. 114], Rome, p. 578–579.
- Bekker 1863 Bekker P., *O nadpisâh na ručkah grečeskikh amfor i kuskah drevnej čerepicy*, ZOOID 5, p. 18–75.
- Bekker 1868 Bekker P. *Novaâ kolleksiâ nadpisej na ručkah drevnih sosudov najdenyih v ũžnoj Rossii*, ZOOID 7, p. 3–84.
- Bekker 1879 Bekker P., *O nadpisâh na ručkah grečeskikh amfor iz sobraniâ I.K. Suručana*, ZOOID 11, p. 13–50.
- Beleckij, Âkovenko 1969 Beleckij A.A., Âkovenko È.V., *Novye èpigrafičeskie nahodki v skifskih kurganah Kerčenskogo Poluostrova*, VDI 3, p. 153–160.
- Beltrán 1977 Beltrán M.L., *Problemas de la morfología y del concepto histórico geográfico que recubre la noción tipo. Aportaciones a la tipología de las ânforas beticas*, in: *Méthodes classiques et méthodes formelles dans l'étude typologique des amphores. Actes du colloque de Rome, 27–29 mai 1974* [CEFR, vol. 32], Rome, p. 97–131.
- Berlin, Herbert 2003 Berlin A., Herbert S.C., *A New Administrative Center for Persian and Hellenistic Galilee: Preliminary Report of the University of Michigan/ University of Minnesota Excavations*, BASOR 329, p. 13–59.

- Bernhard 1957 Bernhard M.L., ed., *Katalog wystawy zabytków z wykopalisk w Mirmeki w r. 1956*, Warszawa.
- Berthier 1943 Berthier A., *Découverte à Constantine de deux sépultures contenant des amphores grecques*, *Revue Africaine* 87, p. 23–32.
- Berthold 1984 Berthold R.M., *Rhodes in the Hellenistic Age*, Ithaca.
- Berzin 1959 Berzin È.O., *Iz istorii proizvodstva klejmenoj čerepicy na Bospore (IV–načalo III v. do n.è.)*, SA 4, p. 53–60.
- Bevilacqua 1994 Bevilacqua G., *Bolli anforari rodii da Faleri Novi*, in: *Epigrafia della produzione e della distribuzione. Actes de la VIIe Rencontre franco-italienne sur l'épigraphie du monde romain organisée par l'Université de Roma – La Sapienza et l'École française de Rome sous le patronage de l'Association internationale d'épigraphie grecque et latine, Rome, 5–6 juin 1992*, Rome, p. 463–475.
- Bischoff 1884 Bischoff E., *De fastis Graecorum antiquioribus*, LSCP 7, p. 313–415.
- Bischoff 1894 Bischoff E.F., *Beiträge zur Wiederherstellung altgriechischer Kalender*, LSCP 16, p. 141–158.
- Bjelajac 1996 Bjelajac L., *Amfore gornjo mezijskog Podunavlja*, Beograd.
- Blaramberg 1822 de Blaramberg M., *Notice sur quelques objets d'antiquité, découverts en Tauride dans un tumulus, près du site de l'ancienne Panticapée*, Paris.
- Blavatskij 1951 Blavatskij V.D., *Raskopki nekropolâ Fanagorii v 1938, 1939 i 1940 gg.*, in: Blavatskij V.D., Grakov B.N., eds., *Materialy po arheologii Severnogo Pričernomor'â v antičnuû èpohu*, vol. I [MIA, vol. 19], Moskva, p. 189–226.

- Blavatskij, Peters Blavatskij V.D., Peters B.G., *Korablekrušenje konca IV – načala III vv. do n.è. okolo Donuzlava*, SA 3, p. 151–158.
- Bleckmann 1907 Bleckmann F., *De inscriptionibus quae leguntur in vasculis rhodiis*, Göttingen.
- Bleckmann 1912 Bleckmann F., *Zu den rhodischen eponymen Heliospriestern*, Klio 12, p. 249–258.
- Bobrinskij 1978 Bobrinskij A.A., *Gončarstvo Vostočnoj Evropy. Istočniki i metody izučeniâ*, Moskva.
- de Boer 2007 de Boer J.G., *Sinopean Amphorae, South-East and North-West*, in: Solov'ev S.L., ed., *Greeks and Barbarians in Cimmerian Bosphorus in VII–I centuries BC. Proceedings of International Scientific Conference Taman' (Russia), October 2000* [BAR IS, vol. 1729], Oxford, p. 7–10.
- Bojko 1999 Bojko A.L., *K istorii izučeniâ antičnogo goroda Tanaisa (O predposylkah i celi raskopok 1853 g.)*, Donskaâ arheologičeskâ 1, p. 70–83.
- Boltunova 1969 Boltunova A.I., *Raskopki oboronitel'noj steny zapadnogo rajona Tanaisa (1958–1963 gg.)*, in: Šelov D.B., ed., *Antičnye drevnosti Podon'â–Priazov'â* [MIA, vol. 154], Moskva, p. 104–135.
- Boltunova et al. 1969 Boltunova A.I., Kameneckij I.S., Deopik D.V., *Raskopki zapadnogo rajona Tanaisa (1957–1960 gg.)*, in: Šelov D.B., ed., *Antičnye drevnosti Podon'â–Priazov'â* [MIA, vol. 154], Moskva, p. 6–97.
- Bonifay 2004 Bonifay M., *Études sur la céramique romaine tardive d'Afrique* [BAR IS, vol. 1301], Oxford.
- Bon, Bon 1957 Bon A.-M., Bon A., *Les timbres amphoriques de Thasos* [Études thasiennes, vol. 4], Paris.

- Borisova 1949 Borisova V.V., *Amfornyje ručki s imenami astinomov drevnego Hersonesa*, VDI 3, p. 86–92.
- Borisova 1955 Borisova V.V., *K voprosu ob astinomah Hersonesa*, VDI 2, p. 143–148.
- Borisova 1974 Borisova V.V., *Keramičeskie klejma Hersonesa i klassifikaciâ hersonesskih amfor*, NÈ 11, p. 99–124.
- Botti 1893 Botti G., *Notice des monuments exposés au Musée Greco-Romain d'Alexandrie*, Alexandrie.
- Botti 1897 Botti G., *Fouilles à la colonne théodosienne (1896). Mémoire présenté à la société archéologique*, Alexandrie.
- Botti 1898 Botti G., *Plan de la ville d'Alexandrie à l'époque ptolémaïque. Monuments et localités de l'ancienne Alexandrie d'après les écrivains et les fouilles. Mémoire présenté à la société archéologique*, Alexandrie.
- Botti 1901 Botti G., *Catalogue des monuments exposés au Musée Gréco-Romain d'Alexandrie*, Alexandrie.
- Börker 1974 Börker Ch., *Griechische Amphorenstempel vom Tell Halaf bis zum Persischen Golf*, BaM 7, p. 31–49.
- Börker 1978a Börker Ch., *Der rhodische Kalender*, ZPE 31, p. 193–218.
- Börker 1978b Börker Ch., *Zur Datierung einiger Inschriften aus der rhodischen Peraia*, ZPE 28, p. 35–39.
- Börker 1998 Börker Ch., *Der Pergamon-Komplex*, in: Börker Ch., Burow J., *Die hellenistischen Amphorenstempel aus Pergamon* [Pergamenische Forschungen, vol. 11], Berlin, p. 3–69.

- Böttger, Naumenko *Böttger B., Naumenko S.A., Tanais i ego amfory. Istoriâ goroda – in print* *tipologiâ amfor – torgovaâ politika*
- Brašinskij 1959 Brašinskij I.B., *V. Canarache. Importul amforelor stampilate la Istria*, VDI 2, p. 183–188.
- Brašinskij 1961a Brašinskij I.B., *Uspehi keramičeskoj èpigrafiki*, SA 2, p. 293–306.
- Brašinskij 1961b Brašinskij I.B., *Amfory iz raskopok Elizavetovskogo mogilnika v 1959 g.*, SA 3, p. 178–186.
- Brašinskij 1963 Brašinskij I.B., *Èkonomičeskie svâzi Sinopy v IV–II vv. do n.è.*, in: Boltunova A.I., ed., *Antičnyj gorod*, Moskva, p. 132–145.
- Brašinskij 1964 Brašinskij I.B., *Kompleks krovel'noj čerepicy iz raskopok ol'vijskoj agory 1959–1960 gg.*, in: Gajdukevič V.F., *Ol'viâ. Temenos i agora*, Moskva, p. 285–313.
- Brašinskij 1965 Brašinskij I.B., *Keramičeskie klejma Geraklei Pontijskoj*, NÈ 5, p. 10–27.
- Brašinskij 1966 Brašinskij I.B., *Novye zarubežnye issledovaniâ po keramičeskoj èpigrafike*, SA 2, p. 332–340.
- Brašinskij 1970 Brašinskij I.B., *Novye dannye o grečeskom importe na Nižnem Donu (po materialam Elizavetovskogo gorodiša i mogil'nika)* [KSIA, vol. 124], p. 12–18.
- Brašinskij 1976 Brašinskij I.B., *Metodika izučeniâ standartov drevnegrečeskoj keramičeskoj tary*, SA 3, p. 87–102.

- Brašinskij 1977 Brašinskij I.B., *Nekotorye voprosy metodiki issledovaniâ importa tovarov v keramičeskoj tare v antičnoe Pričernomor'e* [KSIA, vol. 148], p. 10–15.
- Brašinskij 1978 Brašinskij I.B., *Standarty rodosskih amfor* [KSIA, vol. 156], p. 11–16.
- Brašinskij 1980 Brašinskij I.B., *Grečeskij keramičeskij import na Nižnem Donu v V–III vv. do n.è.*, Leningrad.
- Brašinskij 1984a Brašinskij I.B., *Metody issledovaniâ antičnoj trgovli (na primere Severnogo Pričernomor'â)*, Leningrad.
- Brašinskij 1984b Brašinskij I.B., *Voprosy hronologii keramičeskikh klejm i tipologičeskogo razvitiâ amfor Geraklei Pontijskoj*, NÈ 14, p. 3–22.
- Brashinsky 1973 Brashinsky J.B., *The Progress of Greek Ceramic Epigraphy in the USSR*, *Eirene* 11, p. 111–144.
- Brugnone 1986 Brugnone A., *Bolli anforari rodii dalla necropoli di Lilibeo*, *Kokalos* 32, p. 10–100.
- Brun 1863 Brun F., *Donesenie o poezdke k ustâm Buga i Dnepra*, *ZOOID* 5, p. 985–993.
- Burakov 1976 Burakov A.V., *Kozyrskoe gorodiše rubeža i pervyh stoletij našej èry*, Kiev.
- Burow 1998 Burow J., *Die übrigen Stempel aus Pergamon*, in: Börker Ch., Burow J., *Die hellenistischen Amphorenstempel aus Pergamon* [Pergamenische Forschungen, vol. 11], Berlin, p. 73–138.
- Buzoianu,
Cheluță-Georgescu
1998 Buzoianu L., Cheluță-Georgescu N., *Noi ștampile amforice de la Callatis*, *Pontica* 31, p. 49–98.

- Bylkowa, Nemcev 2007 Bylkowa V.P., Nemcev S.O., *Razrabotka tipologii «kolpačkovyh» nožek hiosskih amfor na osnove statističeskogo analiza formal'no vydelennyh priznakov*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Materialy XII meždunarodnoj naučnoj konferencii 26–31 maâ 2007 g.*, Rostov-na-Donu, p. 55–57.
- Bylkowa, Nemcev 2009 Bylkowa V.P., Nemcev S.O., *Statistiko-kombinatornyj analiz kak osnova tipologii i chronologii «kolpačkovyh» nožek (po materialam Belozerskogo poseleniâ)*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v skifo-antičnoe i hazarskoe vremâ*, Rostov-na-Donu, p. 139–147.
- Callender 1965 Callender M.H., *Roman Amphorae with Index of Stamps*, London.
- Calvet 1972 Calvet Y., *Les timbres amphoriques (1965–1970). Salamine de Chypre III*, Paris.
- Calvet 1978 Calvet Y., *Les timbres amphoriques de Salamine (1971–1974) [RDAC]*, p. 222–234.
- Calvet 1982 Calvet Y., *Kition-Bamboula, I. Les timbres amphoriques*, Paris.
- Calvet 1993 Calvet Y., *Les timbres amphoriques*, in: Salles J.-F., ed., *Kition-Bamboula, IV. Les niveaux hellénistiques*, Paris, p. 61–79.
- Caminiti 1892 Caminiti G., *Nuove scoperte di antichità dentro e fuori l'abitato*, NSA, p. 486–490.
- Canarache 1957 Canarache V., *Importul amforelor ștampilate la Istria*, București.
- Carrez-Maratray Carrez-Maratray J.-Y., Wagner G., El-Taba'I A., El-Gindi R., *Timbres*

- et al. 1996 *amphoriques de Tell Farama (TAFE) et de Tell el-Herr (TATEH)*, CRIPEL 18, p. 179–193.
- Casson 1984 Casson L., *Ancient Trade and Society*, Detroit.
- Castle 1978 Castle S.A., *Amphorae from Brockley Hill, 1975*, *Britannia* 9, p. 383–392.
- Cavedoni 1859 Cavedoni C., *Congetture intorno all'uso delle anfore rodie con anse scritte, che trovansi in diverse lontane contrade*, *BICA*, p. 171–172.
- Cehmistrenko 1958 Cehmistrenko V.I., *K voprosu o periodizacii sinopskih keramičeskikh klejm*, *SA* 1, p. 56–70.
- Cehmistrenko 1960 Cehmistrenko V.I., *Sinopskie keramičeskie klejma s imenami gončarnyh masterov*, *SA* 3, p. 59–77.
- Cehmistrenko 1964 Cehmistrenko V.I., *Zametki o sinopskih klejmah*, *SA* 1, p. 321–324.
- Cehmistrenko 1967 Cehmistrenko V.I., *Zametki o sinopskih klejmah*, *SA* 1, p. 256–261.
- Cehmistrenko 1968 Cehmistrenko V.I., *O prinadležnosti vtoryh imen v sinopskih klejmah*, *NÈ* 7, p. 23–35.
- Cehmistrenko 1971 Cehmistrenko V.I., *Zametki o sinopskih klejmah*, *SA* 3, p. 67–75.
- Cehmistrenko 1976 Cehmistrenko V.I., *Sinopskoe klejmo iz Gorgippii* [*KSIA*, vol. 145], p. 41–43.
- Cehmistrenko 1978 Cehmistrenko V.I., *O haraktere keramičeskogo klejmeniâ v antičnuû èpohu* [*KSIA*, vol. 128], p. 15–20.
- Cesnola 1903 di Cesnola L.P., *A Descriptive Atlas of the Cesnola Collection of Cypriote Antiquities in the Metropolitan Museum of Art, New York*, vol.

III, *Supplement: Greek Inscriptions Not Reproduced in this Volume*, New York.

- Chaby 2009 Chaby R., *Les timbres amphoriques trouvés à Tanis de 1976 à 2008*, Paris.
- Christophi, Empereur 2002 Christophi C., Empereur J.-Y., *Nouveau catalogue des matrices du fabricant d'amphores rhodiennes Theumnastos*, in: Empereur J.-Y., ed., *Alexandrina 2. Recueil d'articles sur Alexandrie antique* [Études Alexandrines, vol. 6], Le Caire, p. 341–349.
- Coja 1986 Coja M., *Les centres de production amphorique identifiés à Istros*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 417–450.
- Conovici 1998 Conovici N., *Histria VIII. Les résultats des fouilles. Les timbres amphoriques 2. Sinope*, Bucarest.
- Conovici 2000 Conovici N., *Un eponyme rhodien inconnu: Pythokritos 1*, in: Babes M., Avram A., eds., *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques. Hommage à Petre Alexandrescu à son 70e anniversaire*, Bucarest, p. 210–215.
- Conovici 2002–2003 Conovici N., *Gérald Finkielsztein, Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J.-C. environ. Premier bilan*, BAR International Series 990. Oxford 2001, *Dacia* 46–47, p. 219–224.
- Conovici, Garlan 2004 Conovici N., Garlan Y., *Les timbres amphoriques étrangers trouvés à Sinope*, *Anatolia Antiqua* 12, p. 105–122.
- Conovici, Irimia 1991 Conovici N., Irimia M., *Timbres amphoriques et autres inscriptions céramiques découverts à Satu Nou (comm. D'Oltina, dép. de Constanza)*, *Dacia* 35, p. 139–175.

- Conovici, Lungu 2007 Conovici N., Lungu V., *Timbres amphoriques du Musée Municipal de Bucarest*, SCIVA 58, p. 33–54.
- Coulson et al. 1997 Coulson W.D.E., Mook M.S., Rehard J.W., Grace V.R., *Stamped Amphora Handles from Tel Beersheba*, BASOR 306, p. 47–62.
- Criscuolo 1982 Criscuolo L., *Bolli d'anfora greci e romani. La collezione dell'Università Cattolica di Milano*, [Studi di Storia Antica, vol. 6], Bologna.
- Crowfoot 1957 Crowfoot J.W., *Potter's Stamps*, in: Crowfoot J.W., Crowfoot G.M., Kenyon K.M., *The Objects from Samaria* [Samaria – Sebaste, vol. III], London, p. 379–388.
- Davies 2001 Davies J.K., *Hellenistic economies in the post-Finley era*, in: Archibald Z.H., Davies J., Gabrielsen V., Oliver G.J., eds., *Hellenistic Economies*, London, p. 11–62.
- Debidour 1986 Debidour M., *En classant les timbres thasiens*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 311–334.
- Delattre 1891 Delattre A.L., *Marques des vases grecs et romains trouvées à Carthage 1888–1890*, Mélanges d'archéologie et d'histoire 11, p. 53–80.
- Delattre 1893 Delattre A.L., *Marques des vases grecs et romains trouvées à Carthage 1891–1893*, Mélanges d'archéologie et d'histoire 13, p. 31–47.
- Deopik 1970 Deopik D.V., *Klassifikaciâ i statističeskij analiz keramičeskogo kompleksa poseleniâ u s. Kirowo*, in: Leskov A.M., ed., *Drevnosti Vostočnogo Kryma (Predskifskij period i skify)*, Kiev, p. 60–96.

- Deopik 1981 Deopik D.V., *Keramičeskij kompleks i kul'turnyj sloj*, in: Koval'čenko I.D., ed., *Matematičeskie metody v social'no-ékonomičeskikh i arheologičeskikh issledovaniáh*, Moskva, p. 222–267.
- Deopik,
Karapet'ânc 1970 Deopik D.V., Karapet'ânc A.M., *Nekotorye principy opisaniâ primenitel'nogo k vozmožnostâm statističeskogo analiza*, in: Kolčín B.A., Šer Â.A., eds., *Statistiko-kombinatornye metody v arheologii*, Moskva, p. 100–119.
- Desbat,
Savay-Guerraz 1990 Desbat A., Savay-Guerraz H., *Note sur la découverte d'amphores Dressel 2/4 italiques, tardives, à Saint-Romain-en-Gal (Rhône)*, *Galia* 47, p. 203–213.
- Diatroptov 2006 Diatroptov P.D., *Keramičeskie klejma*, in: Zin'ko V.N., ed., *Drevnejšij temenos Ol'vii Pontijskoj* [MAIET Suppl., vol 2], Simferopol', p. 137–146.
- Dobosz 2009 Dobosz A., *Nazwy osobowe na stemplach amfor rodyjskich: analiza językoznawcza i socjologiczna*, Kraków; niepublikowana praca magisterska.
- Dobosz 2010 Dobosz A., *Recent research on the chronology of Rhodian amphora stamps*, SAAC 14, p. 93–114.
- Dobosz 2011 Dobosz A., *What did the burning torch appearing on Rhodian amphora stamps symbolize?*, SAAC 15, p. 117–125.
- Dobosz *in print* Dobosz A., *Imiona na stemplach amfor rodyjskich*.
- Dođer 1994 Dođer E., *Rodoslu Çömlekçi Hieroteles*, *ADerg* 2, p. 195–218.

- Doğer 1997 Doğer E., *Hisarönü/Çubucak Rodos Amphora Atölyeleri Kazısı*, in: *XVIII. Kazi Sonuçlari Toplantisi 27–31 Mayıs 1996 Ankara*, vol. 2, Ankara, p. 235–254.
- Doğer, Şenol 1996 Doğer E., Şenol A.K., *Rhodos Peraiasi'nda İki Yeni Amphora Atölyesi*, *ADerg* 4, p. 59–73.
- Doğer, Şenol 1999 Doğer E., Şenol A.K., *1997 Yılı Marmaris Hisarönü-Çubucak Kazıları*, in: *XX. Kazi Sonuçlari Toplantisi 25–29 Mayıs 1998 Tarsus*, vol. 2, Ankara, p. 439–446.
- Doğer, Şenol 2000 Doğer E., Şenol A.K., *1997 Yılı Marmaris Hisarönü-Çubucak Seramik Atölyeleri Kazıları*, in: *XXI. Kazi Sonuçlari Toplantisi 24–28 Mayıs 1999 Ankara*, vol. 2, Ankara, p. 293–304.
- Domžalskij, Čistov 2003 Domžalskij K., Čistov D.E., *Itogi rabot na učastke «N» (1994–1998)*, in: *Materialy Nimfejskoj Èkspedicii*, Sankt-Peterburg 2003, p. 3–41.
- Doonan 2002 Doonan O., *Production in a Pontic landscape: the hinterland of Greek and Roman Sinope*, in: Faudot M., Fraysse A., Geny É., eds., *Pont-Euxin et commerce. La genèse de la „route de la soie”. Actes du IXe Symposium de Vani (Colchide) – 1999*, Paris, p. 185–198.
- Doonan 2003 Doonan O., *Sinope*, in: Grammenos D.V., Petropoulos E.K., eds., *Ancient Greek Colonies in the Black Sea* [Publications of the Archaeological Institute of Northern Greece, vol. 4], Thessaloniki, p. 1379–1402.
- Dressel 1899 Dressel H., *Inscriptiones urbis Romae latinae. Instrumentum domesticum* [Corpus Inscriptionum Latinarum, vol. XV, pars. 2, fasc. I] Berolini.
- Dumont 1869 Dumont A., *Timbre amphorique rhodien portant le nom d'un mois intercalaire*, *RevArch* 20, p. 360.

- Dumont 1872a Dumont A., *Inscriptions céramiques de Grèce*, Paris.
- Dumont 1872b Dumont A., *Timbres rhodiens trouvés à Arezzo et à Chiusi*, *RevArch* 24, p. 157–159.
- Dumont 1873 Dumont A., *Inscriptions céramiques de l'île de Chypre*, *RevArch* 25, p. 317–326.
- Dyczek 1999 Dyczek P., *Amfory rzymskie z obszaru dolnego Dunaju. Dystrybucja amfor i transportowanych w nich produktów w I–III w. po Chr.*, Warszawa.
- Dyczek 2001 Dyczek P., *Roman Amphorae of the 1st–3rd centuries AD found on the Lower Danube. Typology*, Warsaw.
- Eckstein 1988 Eckstein A.M., *Rome, the War with Perseus, and Third Party Mediation*, *Historia* 37, p. 414–444.
- Efremov 1991 Efremov N.V., *O nekotoryh èblemah v sinopskih keramičeskich klejmah*, *VDI* 2, p. 68–79.
- El'nickij 1940 El'nickij L., *O bosporskih amfornyh klejmah*, *VDI* 3–4, p. 318–325.
- El'nickij 1946 El'nickij L.E., *Pamâti V.V. Latyševa*, *VDI* 4, p. 166–167.
- Empereur 1977 Empereur J.-Y., *Timbres amphoriques de Crocodilopolis-Arsinoé*, *BIFAO* 77, p. 197–233.
- Empereur 1982 Empereur J.-Y., *Les anses d'amphores timbrées et les amphores: aspects quantitatifs*, *BCH* 106, p. 219–233.
- Empereur 1990 Empereur J.-Y., *I chronologisi ton rodiakon amforeon stin ellinistiki periodo*, in: *B' Epistimoniki synantisi gia tin ellinistiki keramiki –*

Chronologica problemata tis ellinistikis keramikis – Praktika (Rhodos 22–25 Martiou 1989), Athina, p. 199–209.

- Empereur, Guimier-Sorbets 1986 Empereur J.-Y., Guimier-Sorbets A.M., *Une banque de données sur les vases conteneurs – amphores et lagynoi – dans le monde grec et romain*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 127–141.
- Empereur, Hesnard 1987 Empereur J.-Y., Hesnard A., *Les amphores hellénistiques*, in: Lévêque P., Morel J.-P., eds., *Céramiques hellénistiques et romaines*, vol. 2, Besançon 1987, p. 9–71.
- Empereur, Picon 1989 Empereur J.-Y., Picon M., *Les régions de production d'amphores impériales en Méditerranée orientale*, in: Lenoir M., Manacorda D., Panella C., eds., *Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherche* [CEFR, vol. 114], Rome, p. 223–248.
- Empereur, Tuna 1989 Empereur J.-Y., Tuna N., *Hiérotélès, potier rhodien de la Pérée*, BCH 113, p. 277–299.
- Étienne 1986 Étienne R., *La date du prêtre éponyme de Rhodes, Autocratès*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 45–47.
- Étienne 1990 Étienne R., *Ténos II. Ténos et les Cyclades du milieu du IVe siècle av. J.-C. au milieu du IIIe siècle après J.-C.*, [BEFAR, vol. 263 bis] Paris.
- Fabretti 1870 Fabretti A., *Figuline di Cipro, nel museo di Torino*, Bdl, p. 202–203.
- Facchini 1989 Facchini G.M., *Una fornace d'anfore Dressel 2–4 a Brignano Frascata (AL)*, in: Lenoir M., Manacorda D., Panella C., eds., *Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherche* [CEFR, vol. 114], Rome, p. 560–561.

- Fairbanks 1928 Fairbanks A., *Catalogue of Greek and Etruscan Vases 1: Early Vases Preceding Athenian Black-Figured Ware Early Vases*, Cambridge.
- Fateev 2009a Fateev O.V., *Novaâ tipologiâ klejm Geraklei Pontijskoj*, *Starožitnosti stepovogo Pričornomor'â i Krimu* 15, p. 190–193.
- Fateev 2009b Fateev O.V., *Amfory i klejma Geraklei Pontijskoj iz Kapulovki*, *Starožitnosti stepovogo Pričornomor'â i Krimu* 15, p. 284–303.
- Fedoseev 1990 Fedoseev N.F., *O vremeni sosušestvovaniâ Elizavetovskogo gorodiša i Tanaisa* [AMA, vol. 7], p. 154–160.
- Fedoseev 1992a Fedoseev N.F., *Itogi i perspektivy izučeniâ sinopskih keramičeskikh klejm*, in: Kac V.I., Monachov S.Ū., eds., *Grečeskie amfory. Problemy razvitiâ remesla i trgovli v antičnom mire*, Saratov, p. 147–163.
- Fedoseev 1992b Fedoseev N.F., *K voprosu o lokalizacii Psoi*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VI naučnoj konferencii*, Rostov-na-Donu, p. 32–33.
- Fedoseev 1993 Fedoseev N.F., *Utočnennyj spisok magistratov kontrolirovavših keramičeskoe proizvodstvo v Sinope*, *VDI* 2, p. 85–104.
- Fedoseev 1995 Fedoseev N.F., *Blagodeâniâ Evmela*, in: *Antičnye polisy i mestnoe naselenie Pričernomor'â. Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii*, Sevastopol', p. 162–167.
- Fedoseev 1996 Fedoseev N.F., *Elizavetovskoe gorodiše – Psoâ – Tanais*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VIII meždunarodnoj naučnoj konferencii (20–25 maâ 1996 g.)*, Rostov-na-Donu, p. 97–101.

- Fedoseev 1997 Fedoseev N. F., *Sinopskoe klejmo Afastiâ*, BIAS 1, p. 379–381.
- Fedoseev 1998 Fedoseev N.F., *Keramičeskie klejma iz raskopok poseleniâ “Baklan’â skala”*, DB 1, p. 253–270.
- Fedoseev 1999a Fedoseev N.F., *Ceramic Stamps*, in: Scholl T., Zin’ko V., *Archaeological Map of Nymphaion (Crimea)* [Bibliotheca Antiqua, vol. 23], Warsaw, p. 118–119.
- Fedoseev 1999b Fedoseev N.F., *Classification des timbres astynomiques de Sinope*, in: Garlan Y., ed., *Production et commerce des amphores anciennes en Mer Noire*, Aix-en-Provence, p. 27–43.
- Fedoseev 1999c Fedoseev N.F., *Elizavetovskoe gorodiše – Psoâ – Tanais*, Donskaâ arheologiâ 3–4, p. 14–24.
- Fedoseev 2000 Fedoseev N.F., *Keramičeskie klejma kompleksa «Grot» poseleniâ Sûûr-taš*, PIFK 8, p. 203–207.
- Fedoseev 2001 Fedoseev N.F., *O kollekcii keramičeskikh klejm v Nacional’nom muzee Varšavy* [BI, vol. 1], Simferpol, p. 55–74.
- Fedoseev 2004a Fedoseev N.F., *Keramičeskie klejma iz raskopok 2002 g. na poselenii Zavetnoe 5*, in: Solov’ev S.L., Šepko L.G., *Arheologičeskie pamâtniki sel’skoj okrugy Akry. Poselenije Zavetnoe 5. Itogi rabot kompleksnoj arheologičeskoj èkspedicii 2002 g.*, vol. I, Sankt-Peterburg, p. 45–56.
- Fedoseev 2004b Fedoseev N.F., *K diskussii o hronologii sinopskih keramičeskikh klejm*, in: *Bosporskij Fenomen. Problemy hronologii i datirovki pamâtnikov*, vol. 2, Sankt-Peterburg, p. 40–51.
- Fedoseev 2004c Fedoseev N.F., *Metody hronologičeskogo datirovaniâ keramičeskikh klejm*, *Starožitnosti stepovogo Pričornomor’â i Krimu* 11, p. 265–269.

- Fedoseev 2004d Fedoseev N.F., *O keramičeskikh klejmah, «sравnitel'nyh ob''emah importa» na poselenii «Baklan'â skala», DB 7, p. 366–403.*
- Fedoseev 2005a Fedoseev N.F., *Proekt publikacii kollekcii keramičeskikh klejmov Kerčenskogo muzeâ, in: Bosporskij Fenomen. Problemy sootnošeniâ pis'mennyh i arheologičeskikh istočnikov, Sankt-Peterburg, p. 430–436.*
- Fedoseev 2005b Fedoseev N.F., *Mernye sosudy Hersonesa Tavričeskogo, HS 14, p. 337–340.*
- Fedoseev 2007 Fedoseev N.F., *Trizna Zmeinogo kurgana nekropolâ Ūz-Oba, in: Bosporskij Fenomen. Sakral'nyj smysl regiona, pamâtnikov, nahodok, vol. 2, Sankt-Peterburg, p. 296–303.*
- Fedoseev 2008a Fedoseev N.F., *Izobraženiâ oružiâ na keramičeskikh klejmah, in: Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antičnosti i srednevekov'â. Militaria [BČ, vol. 9], Kerč, p. 279–284.*
- Fedoseev 2008b Fedoseev N.F., *Agoranomy Sinopy, in: Avram A., Lungu V., Neagu M., eds., Filias Charin. Mélanges à la mémoire de Niculae Conovici, Călârași, p. 57–70.*
- Fedoseev 2008c Fedoseev N.F., *Datam i Sinopa – monety i klejma, in: Numizmatični, sfragistični i epigrafski prinosi k'm istoriâta na Černomorskoto krajbrežie. Meždunarodna konferenciâ v pamet na st. n. s. Milko Mirčev. Varna, 15 – 17 septemvri 2005 g., Acta Musei Varnaensis 7–1, p. 20–32.*
- Fedoseev 2009 Fedoseev N.F., *Keramičeskaâ èpigrafika i aktual'nye voprosy arheologii Bospora Kimmerijskogo, in: Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antičnosti i srednevekov'â. Aktual'nye problemy [BČ, vol. 10], Kerč, p. 448–458.*

- Fedoseev 2012 Fedoseev N.F., *Keramičeskie klejma. Bospor* [Iz sobraniâ Kerčenskogo istoriko-kul'turnogo zapovednika. Kolleksiâ keramičeskikh klejmi, vol. I], Kiev.
- Fedoseev, Zin'ko 1997 Fedoseev N.F., Zin'ko V.N., *Ceramic Stamps from the Rural Settlement of Geroevka-2 (the Chora of Nymphaion)*, *Archeologia* 48, p. 55–60.
- Fichtenholz 1999 Fichtenholz G.M., *Rachunek różniczkowy i całkowity*, vol. II, Warszawa.
- Fidelschi, Mateevici 2007 Fidelschi S.A., Mateevici N., *Ștampile amforistice descoperite în așezarea de la Ciobruciu (campanile 2004–2005)*, in: *Simpozion de numismatică organizat cu ocazia comemorării sfântului Ștefan cel Mare, domn al Moldovei (1504–2004). Chișinău, 29 septembrie – 2 octombrie 2004*, București, p. 29–34.
- Finkielsztejn 1995 Finkielsztejn G., *Chronologie basse des timbres amphoriques rhodiens et évaluation des exportations d'amphores*, *Acta Hyperborea* 6, p. 279–296.
- Finkielsztejn 2000a Finkielsztejn G., *Amphoras and Stamped Handles from 'Akko, 'Atiqot* 39, p. 135–153.
- Finkielsztejn 2000b Finkielsztejn G., *Chronologie et diffusion des dernières amphores timbrées rhodiennes: étude préliminaire*, in: *Congressus vicesimus Rei Cretariae Romanae Fautorum Ephesi et Pergami habitus MCMXCVIII* [Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta, vol. 36], Abingdon, p. 407–415.
- Finkielsztejn 2000c Finkielsztejn G., *Amphores importées au Levant Sud à l'époque hellénistique*, in: *E' Epistimoniki synantisi gia tin ellinistiki keramiki – Chronologika problimata. Kleista synola – ergastiria*, Athens, p. 207–220.

- Finkielsztejn 2001a Finkielsztejn G., *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J.-C. environ. Premier bilan* [BAR IS, vol. 990], Oxford.
- Finkielsztejn 2001b Finkielsztejn G., *Politique et commerce à Rhodes au IIe s. a.C.: le témoignage des exportations d'amphores*, in: Bresson A., Descat R., eds., *Les cités d'Asie Mineure Occidentale au IIe siècle a.C.*, Bordeaux, p. 181–196.
- Finkielsztejn 2004 Finkielsztejn G., *Establishing the Chronology of Rhodian Amphora Stamps: the Next Steps*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002* [MDIA, vol. 5], Athens, p. 117–121.
- Forbes 1965 Forbes R.J., *Studies in Ancient Technology*, vol. 3, Leiden.
- Franzius 1840 Franzius I., *Elementa epigraphica Graecae*, Berolini.
- Franzius 1851 Franzius I., *De inscriptionibus diotarum in Sicilia repertarum*, *Philologus* 6, p. 278–305.
- Fraser 1972 Fraser P.M., *Ptolemaic Alexandria*, vol. I, Oxford.
- Freed 1989 Freed J., *Late stamped Dressel 2/4 amphoras from a deposit dated post 200 A.D. at villa site 10 on the Via Gabina*, in: Lenoir M., Manacorda D., Panella C., eds., *Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherche* [CEFR, vol. 114], Rome, p. 616–617.
- Frolov 1999 Frolov È.D., *Russkaâ nauka ob antičnosti (istoriografičeskie očerki)*, Sankt-Peterburg.
- Frolova 1978 Frolova N.A., *O vremeni pravleniâ Dinamii*, SA 2, p. 49–61.

- Furtwängler 1885 Furtwängler A., *Beschreibung der Vasensammlung im Antiquarium*, vol. 2, Berlin.
- Gabelia 2003 Gabelia A.N., *Dioscurias*, in: Grammenos D.V., Petropoulos E.K., eds., *Ancient Greek Colonies in the Black Sea*, vol. 2 [Publications of the Archaeological Institute of Northern Greece, vol. 4], Thessaloniki, p. 1215–1265.
- Gabrielsen 1993 Gabrielsen V., *Rhodes and Rome after the Third Macedonian War*, in: Bilde P., Engberg-Pedersen T., Hannestad L., Zahle J., eds., *Centre and Periphery in the Hellenistic World* [Studies in Hellenistic Civilization, vol. 4] Aarhus, p. 132–161.
- Gabrielsen 1997 Gabrielsen V., *The naval aristocracy of Hellenistic Rhodes* [Studies in Hellenistic Civilization, vol. 6], Aarhus.
- Gabrielsen 2000 Gabrielsen V., *The Synoikized Polis of Rhodes*, in: Flensted-Jensen P., Nielsen T.H., Rubinstein L., eds., *Polis and Politics. Studies in Ancient Greek History. Presented to Mogens Herman Hansen on his 60th Birthday*, Aarhus, p. 179–205.
- Gadlo 2000 Gadlo A.V., *Rodoskij import v Central'nom Predkavkaz'e (po materialam raskopok Gruševskogo gorodiša na okraine g. Stavropolâ)*, in: Solov'ev S.L., Cecladze G.R., eds., *Greki i varvary na Bospore Kimmerijskom (VII–I vv. do n.è.). Tezisy dokladov meždunarodnoj konferencii Taman', Rossiâ, 9–16 oktâbrâ 2000 g.* [Tamanskaâ starina, vol. 3], Sankt-Peterburg, p. 149–150.
- Gadlo et al. 1974 Gadlo A.V., Najdenko A.V., Gusarov V.N., Kudlo O.A., *Raboty v Stavropol'skom krae*, in: Rybakov B.A., ed., *Arheologičeskie Otkrytiâ 1973 goda*, Moskva, p. 103–105.

- Gajdukevič 1934a Gajdukevič V.F., *Antičnye keramičeskie obžigatel'nye peči po raskopkam v Kerči i Fanagorii v 1929–1931 gg.* [IGAIMK, vol. 80], Moskva.
- Gajdukevič 1934b Gajdukevič V.F., *Stroitel'nye keramičeskie materialy Bospora. Bosporskie čerepicy* [IGAIMK, vol. 104], p. 211–315.
- Gajdukevič 1947 Gajdukevič V.F., *Nekotorye novye dannye o bosporskikh čerepičnyh èrgasteriâh vremeni Spartokidov* [KSIIMK, vol. 17], p. 22–27.
- Gajdukevič 1958 Gajdukevič V.F., *Novye èpigrafičeskie dannye o bosporskikh čerepičnyh èrgasteriâh*, SA 28, p. 123–135.
- Gajdukevič 1967 Gajdukevič V.F., *Novye dannye po bosporskoj keramičeskoj èpigrafike* [KSIA, vol. 109], p. 15–21.
- Gajdukevič et al. 1941 Gajdukevič V.F., Levi E.I., Pruševskaâ G.K., *Raskopki v severnoj i zapadnoj častej Mirmekiâ v 1934 g.*, in: Žebelev S.A., Gajdukevič V.F., eds., *Arheologičeskie pamâtniki Bospora i Hersonesa* [MIA, vol. 4], Moskva, p. 110–148.
- Gal 1989 Gal Z., *Loom Weights or Jar Stoppers?*, IEJ 39, p. 281–283.
- Garlan 1983a Garlan Y., *Greek amphoras and trade*, in: Garsney P., Hopkins K., Whittaker C.R., eds., *Trade in the Ancient Economy*, Berkeley, p. 27–35.
- Garlan 1983b Garlan Y., *Le commerce des amphores grecques*, in: Garsney P., Whittaker C.R., eds., *Trade and famine in classical antiquity* [CPS Suppl., vol. 8], Cambridge, p. 37–44.
- Garlan 1985 Garlan Y., *De l'usage par les historiens du materiel amphorique grec*, DHA 11, p. 239–255.

- Garlan 1986 Garlan Y., *Quelques nouveaux ateliers amphoriques à Thasos*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 201–276.
- Garlan 1993 Garlan Y., *À qui étaient destinées les timbres amphoriques grecs?*, CRAI 137, p. 181–190.
- Garlan 1999a Garlan Y., *Les timbre amphoriques de Thasos. Timbres protothasiens et thasiens anciens* [Études Thasiennes, vol. 18], Athènes.
- Garlan 1999b Garlan Y., *Réflexions sur le commerce des amphores grecques en Mer Noir*, in: Garlan Y., ed., *Production et commerce des amphores anciennes en Mer Noire*, Aix-en-Provence, p. 131–142.
- Garlan 2000 Garlan Y., *Amphores et timbres amphoriques grecs. Entre érudition et idéologie* [Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres, vol. 21], Paris.
- Garlan 2004 Garlan Y., *Les timbres céramiques sinopéens sur amphores et tuiles trouvés à Sinope. Présentation et catalogue* [Varia Anatolica, vol. 16], Paris.
- Garlan 2011 Garlan Y., *L'amphorologie grecque: une spécialité archéologique en voie de développement*, in: Tzchoev Ch., Stoyanov T., Bozkova A., eds., *PATABS II. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Acts of the International Round Table held in Kiten, Nessebar and Sredetz, September 26–30, 2007*, Sofia, p. 11–21.
- Garlan, Badu 2011 Garlan I. (Y.), Badu (Badoud) N., *Grečeskie amfornye klejma: ot sbora materiala k publikaciji* [AMA, vol. 15], p. 411–425.
- Garozzo 2000 Garozzo B., *I bolli anforari della collezione „Whitaker” al Museo di Mozia*, in: *Atti Delle Terze Giornate Internazionali di Studi sull'Area*

- Elima (Gibellina – Erice – Contessa Entellina, 23–26 ottobre 1997)*, Pisa, p. 546–633.
- Garozzo 2003 Garozzo B., *Nuovi dati sull'instrumentum domesticum bollato – anfore e laterizi – dal palmeritano*, in: *Atti Delle Quarte Giornate Internazionali di Studi sull'Area Elima, (Erice, 1–4 dicembre 2000)*, Pisa, p. 557–683.
- Garozzo 2011 Garozzo B., *Bolli su anfore e laterizi in Sicilia (Agrigento, Palermo, Trapani)*, Pisa.
- Gavrilov 2011 Gavrilov A.V., *Amfornye klejma okrugy antičnoj Feodosii (materialy k hronologii arheologičeskikh pamâtnikov)* [Arheologičeski al'manah, vol. 24], Doneck.
- Gavrilov, Fedoseev 2002 Gavrilov A.V., Fedoseev N.F., *Amfornye klejma iz antičnyh pamâtnikov okrugy Feodosii*, in: *Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antičnosti i srednevekov'â. Pont i varvarskij mir v period antičnosti i srednevekov'â* [BČ, vol. 3], Kerč, p. 44–59.
- van Gelder 1915 n.v. van Gelder H., *Over Rhodische Kruikstempels en hun belang voor onze kennis van den Rhodischen handel* [Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie, Afdeling Letterkunde, vol. 5/1], p. 186–222.
- Gentili 1958 Gentili G.V., *I timbri anforari rodii nel Museo Nazionale di Siracusa*, *Archivio Storico Siracusano* 4, p. 18–95.
- Getov 1989 Getov L., *K'm hronologiâta na rodoskite fabrikantski pečati*, *Arheologiâ* 3, p. 41–45.
- Ghetov 1990 Ghetov (Getov) L., *Sur la concordance chronologique entre les éponymes et les fabricants rhodiens*, in: *Akten des XIII Internationalen Kongresses für klassische Archäologie, Berlin 1988, Mainz am Rhein*, p. 307.

- Ghali-Kahil 1960 Ghali-Kahil L., *La céramique grecque (Fouilles 1911–1956)* [Études Thasiennes, vol. 7], Paris.
- Gibbins 2001 Gibbins D., *Shipwrecks and Hellenistic trade*, in: Archibald Z.H., Davies J., Gabrielsen V., Oliver G.J., eds., *Hellenistic Economies*, London, p. 273–312.
- Gilevič,
Šeglov 1996 Gilevič A.M., Šeglov A.N., *Hersonesec Batill, syn Nikagora*, *Hyperboreus* 2, p. 100–124.
- Ginouvès 1954 Ginouvès R., *Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1953: Thasos*, BCH 78, p. 189–205.
- Giveon 1963 Giveon R., *Ptolemaic Faience Bowl*, IEJ 13, p. 20–29.
- Golencov,
Golenko 1979 Golencov A.S., Golenko V.K., *Iz keramičeskoj èpigrafiki Neapolâ* [KSIA, vol. 159], p. 74–84.
- Golencov, Peters
1981 Golencov A.S., Peters B.G., *Keramičeskie klejma iz raskopok Feodosii 1975–1977 gg.*, SA 2, p. 207–222.
- Gorončarovskij
2000 Gorončarovskij V.A., *Aspurgiane i voenno-političeskaâ istoriâ na rubeže našej èry*, in: Solov'ev S.L., Cechladze G.R., eds., *Greki i varvary na Bospore Kimmerijskom (VII–I vv. do n.è). Tezisy dokladov meždunarodnoj konferencii Taman', Rossiâ, 9–16 oktâbrâ 2000 g.* [Tamanskaâ starina, vol. 3], Sankt-Peterburg, p. 54–58.
- Gose 1950 Gose E., *Gefässtypen der römischen Keramik im Rheinland* [Beihefte der Bonner Jahrbücher, vol. 1], Kevelaer.
- Grace 1934 Grace V., *Stamped Amphora Handles found in 1931–1932*, *Hesperia* 3, p. 197–310.

- Grace 1935 Grace V., *The Die Used for Amphora Stamps*, *Hesperia* 4, p. 421–429.
- Grace 1946 Grace V., *Early Thasian Stamped Amphoras*, *AJA* 50, p. 31–38.
- Grace 1947 Grace V., *Wine Jars*, *The Classical Journal* 42, p. 443–452.
- Grace 1948 Grace V., *Rhodian Jars in Florida*, *Hesperia* 17, p. 144–147.
- Grace 1949 Grace V., *Standard Pottery Containers of the Ancient Greek World* [Hesperia Suppl., vol. 8], p. 175–189.
- Grace 1950 Grace V., *The Stamped Amphora Handles*, in: Goldmann H., *Tarsus, Excavations at Gözlü-Kule*, vol. 1, Princeton, p. 135–148.
- Grace 1952 Grace V., *Timbres amphoriques trouvés à Délos*, *BCH* 76, p. 514–540.
- Grace 1953 Grace V.R., *The Eponyms Named on Rhodian Amphora Stamps*, *Hesperia* 22, p. 116–128.
- Grace 1955 Grace V., *Ancient Greek Wine Jar Fragments in Collections in Alexandria*, *YAPS*, p. 321–326.
- Grace 1956a Grace V.R., *Stamped Wine Jar Fragments* [Hesperia Suppl., vol. 10], p. 113–189.
- Grace 1956b Grace V.R., *The Canaanite Jar*, in: Weinberg S.S., ed., *The Aegean and the Near East. Studies Presented to Hetty Goldman*, Locust Valley, p. 80–109.
- Grace 1961 Grace V.R., *Amphoras and the Ancient Wine Trade. Excavations of the Athenian Agora* [Picture Book, vol. 6], Princeton.
- Grace 1962 Grace V., *Stamped Handles of Commercial Amphoras*, in: Colt I.H.D.,

Excavations at Nessana, London, vol. 1, p. 106–130.

- Grace 1963 Grace V.R., *Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula*, *Hesperia* 32, p. 319–334.
- Grace 1965 Grace V.R., *The Commercial Amphoras from the Antikythera Shipwreck*, in: Weinberg G.D., Grace V.R., Edwards G.R., Robinson H.S., Throckmorton P., Ralph E.K., *The Antykithera Shipwreck Reconsidered*, *TAPhS* 55, p. 5–17.
- Grace 1966 Grace V., *Stamped Amphora Handles – the Benachi Museum*, *Archaeology* 19, p. 286–288.
- Grace 1968 Grace V., *Die Gestempelten Amphorenhenkel aus stratigraphisch gesicherten Fundzusammenhängen*, in: Ziegenaus O., de Luca G., *Das Asklepieion* [Altertümer von Pergamon, vol.11], Berlin, p. 175–178.
- Grace 1971 Grace V.R., *Samian Amphoras*, *Hesperia* 40, p. 52–95.
- Grace 1973 Grace V., *Imports from Pamphylia*, in: *Études déliennes: publiées à l'occasion du centième anniversaire du début des fouilles de l'École française d'Athènes à Délos* [BCH Suppl., vol. 1], Athènes, p. 183–208.
- Grace 1974a Grace V., *Stamped Amphora Handles, Anatolian Collection of Charles University, Kyme I*, Prague, p. 89–98.
- Grace 1974b Grace V.R., *Revisions in Early Hellenistic Chronology*, *AM* 89, p. 193–200.
- Grace 1979 Grace V.R., *Exceptional Amphora Stamps*, in: Augustin J.J., ed., *Studies in Classical Art and Archaeology*, New York, p. 117–127.
- Grace 1985 Grace V., *The Middle Stoa Dated by Amphora Stamps*, *Hesperia* 54, p. 1–54.

- Grace 1986 Grace V.R., *Some Amphoras from a Hellenistic Wreck*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 551–565.
- Grace, Lenger 1958 Grace V., Lenger M.-T., *Anses d'amphores et tuiles timbrées de Thasos (trouvailles des années 1954 et 1957)*, BCH 82, p. 368–434.
- Grace, Salviat 1962 Grace V., Salviat F., *Sceau thasien à marquer les amphores*, BCH 86, p. 510–516.
- Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970 Grace V.R., Savvatianou-Pétropoulakou M., *Les timbres amphoriques grecs*, in: Bruneau P., Vatin C., Bezerra de Meneses U., Donnay G., Lévy E., Bovon A., Siebert G., Grace V.R., Savvatianou-Pétropoulakou M., Lyding Will E., Hackens T., *L'îlot de la maison des comédiens* [Delos, vol. XXVII], Paris, p. 277–382.
- Grakov 1926 Grakov B.N., *Ènglifičeskie klejma na gorlah nekotoryh èllinističeskih ostrodonnyh amfor*, TGIM 1, p. 165–206.
- Grakov 1928 Grakov B.N., *Drevne-grečeskie keramičeskie klejma s imienami astinomov*, Moskva.
- Grakov 1934 Grakov B.N., *Èpigrafičeskie dokumenty carskogo čerepičnogo zavoda v Pantikapee* [IGAIMK, vol. 104], p. 202–210.
- Grakov 1935 Grakov B.N., *Tara i hranenie sel'skohozâjstvennyh produktov v klassičeskoj Grecii VI-IV vekov do našej èry* [IGAIMK, vol. 108], p. 147–183.
- Grakov 1939 Grakov B.N., *Materialy po istorii Skifii v grečeskih napisâh Balkanskogo poluostrova i Maloj Azii*, VDI 3, p. 231–315.

- Grakov 1954 Grakov B.N., *Kamenskoe gorodiše na Dnepre* [MIA, vol. 36], Moskva.
- Grakov 1968 Grakov B.N., *Zametki po grečeskoj keramičeskoj èpigrafike*, in: Gajdukevič V.F., ed., *Antičnaâ istoriâ i kul'tura Sredizemnomor'â i Pričernomor'â*, Leningrad, p. 100–107.
- Gramatopol,
Poenaru Bordea
1968 Gramatopol M., Poenaru Bordea Gh., *Amfore ștampilate din Tomis*, SCIVA 19, p. 41–61.
- Gramatopol,
Poenaru Bordea
1969 Gramatopol M., Poenaru Bordea Gh., *Amphora Stamps from Callatis and South Dobrudja*, Dacia 13, p. 127–282.
- Grandjean 1992 Grandjean Y., *Contribution à l'établissement d'une typologie des amphores thasiennes. Le matériel amphorique du quartier de la porte du Silène*, BCH 116, p. 541–584.
- Gras 2000 Gras M., *Donner du sense à l'objet. Archéologie, technologie culturelle et anthropologie*, Annales. Histoire, Sciences Sociales 55, p. 601–614.
- Gruen 1975 Gruen E.S., *Rome and Rhodes in the Second Century B.C.: A Historiographical Inquiry*, The Classical Quarterly 25, p. 58–81.
- Grundmann 1890 Grundmann R., *Über 98 in Attika gefundene Henkelinschriften auf Griechischen Thongefässen* [JCP Suppl., vol. 17], p. 277–350.
- Habicht 2003 Habicht Ch., *Rhodian Amphora Stamps and Rhodian Eponyms*, REA 105, p. 541–578.
- Hall 1885 Hall I.H., *The Greek Stamps on the Handles of Rhodian Amphorae found in Cyprus and now in the Metropolitan Museum of New York*, JAOS 11, p. 389–396.

- Hautumn 1981 Autumn W., *Studien zu Amphoren der spätrömischen und frühbyzantinischen Zeit*, Fulda.
- Hawkes, Hull 1947 Hawkes C.F.C., Hull M.R., *Camulodunum. First Report on the Excavations at Colchester 1930–1939* [Reports of Research Committee of the Society of Antiquaries of London, vol. 14], Oxford.
- Head 1897 Head B.V., *Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes* [A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, vol. 19], London.
- Henzen 1865 Henzen G., *Iscrizioni d'anfore rodie*, BdI, p. 72–78.
- Hesnard 1977 Hesnard A., *Note sur un atelier d'amphores Dr. 1 et Dr. 2–4 près de Terracine*, MEFRM 89, p. 157–168.
- Hesse 1992 Hesse A., *Datça Yarımadası, Reşadiye ve Hisarönü Seramik Atölyelerinde Jeofizik Araştırmalar ile Keşfedilen Fırınlara ve Diğer Arkeolojik Yapılanmalar*, in: *VII. Arkeometri Sonuçları Toplantısı Çanakkale – 27–31 Mayıs 1991*, Ankara, p. 131–144.
- Hesse, Doğer 1993 Hesse A., Doğer E., *Atelier d'amphores rhodiennes et constructions en pierre à Hisarönü (Turquie): un cas original de prospection électromagnétique*, *Revue d'Archéométrie* 17, p. 5–10.
- Hiller von Gärtringen 1896 Hiller von Gärtringen F., *Inchriften aus Rhodos*, AM 21, p. 39–66.
- Hiller von Gaertringen 1898 Hiller von Gaertringen F., *Einige vergessene Amphorenhenkel aus Rhodos*, AM 23, p. 232–234.
- Hiller von Gaertringen 1908 Hiller von Gaertringen F., *Amphoren aus Paphos Rhodos*, AM 33, p. 164.

- Hiller von Gärtringen 1931 Hiller von Gaertringen F., *Rhodos*, in: Wissowa G., ed., *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumwissenschaft. Neue Bearbeitung*, Suppl. 5, Stuttgart, col. 731–840.
- Hirschland, Hammond 1968 Hirschland N. L., Hammond M., *Stamped Potters' Marks and Other Stamped Pottery in the McDaniel Collection*, Harvard Studies in Classical Philology 72, p. 369–382.
- Homolle, Heuzey 1892 Homolle Th., Heuzey L., *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie par Albert Dumont*, Paris.
- Hopkins Walbank 1997 Hopkins Walbank M.E., *The foundation and planning of early Roman Corinth*, JRA 10, p. 95–130.
- Hrapunov 1991 Hrapunov I.N., *Bulganakskoe pozdneskifskoe gorodiše (po raskopkam 1981–1989 gg.)*, MAIET 2, p. 3–34.
- Hultsch 1864 Hultsch F., ed., *Metrologicorum scriptorum reliquiae*, vol. 1, *Quo scriptores Graeci continentur*, Lipsiae.
- Hultsch 1882 Hultsch F., *Griechische und römische Metrologie*, Berlin 1882.
- Hüttig 1999 Hüttig M., *Methoden der Volumenbestimmung für antike Gefäße am Beispiel griechischer Transportamphoren*, AM 114, p. 317–324.
- Isler 1978 Isler H.P., *Amphorenstempel*, in: Isler H.P., ed., *Das archaische Nordtor und seine Umgebung im Heraion von Samos* [Samos, vol. IV], Bonn, p. 136–138.
- Ivančik, Tohtas'ev 2009 Ivančik A.I., Tohtas'ev S.R., *Carica Dinamiâ i Tanais*, VDI 3, p. 95–107.
- Ivantchik, Tokhtas'ev 2009 Ivantchik A.I., Tokhtas'ev S.R., *Queen Dynamis and Tanais*, in:

- Tokhtas'ev 2011 Papuci-Władyka E., Vickers M., Bodzek J., Braund D., eds., *Pontika 2008. Recent Research on the Northern and Eastern Black Sea in Ancient Times. Proceedings of the International Conference, 21st–26th April 2008, Kraków* [BAR IS, vol. 2240], Oxford, p. 163–173.
- Jacopich 1928 Jacopich G., *Il Museo archeologico di Rodi nell'Ospedale dei Cavalieri. Collezione anforaria*, in: Maiuri A., Jacopich G., *Rapporto generale sul servizio archeologico a Rodi e nelle isole dipendenti dall'anno 1912 all'anno 1927* [Clara Rhodos. Studi e Materiali pubblicati a cura dell'Istituto Storico-Archeologico di Rodi, vol. I], Rodi, p. 34–36.
- Jefremov 1994 Jefremov N., *Die Amphorenstempel des Myrsilos*, *Klio* 76, p. 263–270.
- Jefremow 1995 Jefremow N., *Die Amphorenstempel des hellenistischen Knidos* [Quellen und Forschungen zur Antike Welt, vol. 19], München.
- Jöhrens 1999a Jöhrens G., *Amphorenstempel in National Museum von Athen. Zu den H.G. Lolling aufgenommenen „unedierten Henkelinschriften“. Mit einem Anhang: Die Amphorenstempel in der Sammlung der Abteilung Athen des Deutschen Archäologischen Instituts, Mainz.*
- Jöhrens 1999b Jöhrens G., *Griechische Amphorenstempel hellenistischer Zeit der Grabungen 1974–1994*, in: von den Diersch A., Fünfschilling S., Hedinger B., Jöhrens G., Mackensen M., Mansel K., Martin-Kilcher St., Nobis G., Nollé J., Rakob F., Redissi T., Schneider G., von Schnurbein S., Trias G., Vattioni F., Vegas M., *Karthago*, vol. 3 [Die deutschen Ausgrabungen in Karthago], Mainz, p. 239–258.
- Jöhrens 1999c Jöhrens G., *Kerameikos: Griechische Amphorenstempel spätklassischer und hellenistischer Zeit*, *AM* 114, p. 157–170.

- Jöhrens 2002 Jöhrens G., *Zum Import nach Tanais anhand gestempelter Amphorenhenkel*, in: Faudot M., Fraysse A., Geny É., eds., *Pont-Euxin et commerce. La genèse de la „route de la soie“*. Actes du IXe Symposium de vani (Colchide) – 1999, Paris, p. 141–147.
- Jöhrens 2005 Jöhrens G., *Der Pergamon-Komplex, die rhodische Stempelchronologie und das Gründungsdatum von Tanais*, EurAnt 11, p. 87–101.
- Jöhrens 2009 Jöhrens G., *Amphorenstempel aus den Grabungen in Milet 1899–2007*, AA 1, p. 205–235.
- Jöhrens, Il'jašenko 2001 Jöhrens G., Il'jašenko S.M., *Amphorenstempel hellenistischer Zeit aus Tanais*, EurAnt 7, p. 367–480.
- Jurgevič 1879 Jurgevič V., *Nadpisi na ručkah drevnih grečeskikh amfor iz novoj kollekcii Dejstv. Čl. Obščestva I.I. Kurisa i šesti prinadležaših Odesskomu Obščestvu Istorii i Drevnostej*, ZOOID 11, p. 51–66.
- Jurgevič 1889 Jurgevič V., *Amfornye ručki, sobrannye v okrestnostâh Hersonesa po poberež'û buht Pesočnoj, Krugloj, Kamyševoj i Streleckoj v 1886–1887 godu*, ZOOID 15, p. 47–60.
- Jurgevič 1895 Jurgevič V.N., *Nadpisi na ručkah i oblomkah amfor i čerepic, najdennyh v Feodosii v 1894 g.*, ZOOID 18, p. 87–174.
- Jurgevič 1898a Jurgevič V.N., *O nadpisâh na 21 ručke amfor i kirpičah, priobretennyh hranitelem Odesskogo muzeâ Obščestva ot Kerčenskogo prodavca drevnostej*, ZOOID 21, Protokoly, p. 26–32.
- Jurgevič 1898b Jurgevič V.N., *Nadpisi na ručkah, najdennyh v Kerči i vnov' priobretennyh Odesskim muzeem Obščestva*, ZOOID 21, Protokoly, p. 62–64.
- Kac 1979a Kac V.I., *Èkonomičeskie svâzi pozdneklassičeskogo Hersonesa (po*

dannym amfornyh klejm) [AMA, vol. 4], p. 176–191.

- Kac 1979b Kac V.I., *Utočnennyj spisok imen magistratov kontrolirovavših keramičeskoe proizvodstvo v Hersonese Tavričeskom*, VDI 3, p. 127–146.
- Kac 1985a Kac V.I., *Tipologiâ i hronologičeskaâ klassifikaciâ hersonesskich magistratskih klejm*, VDI 1, p. 87–113.
- Kac 1985b Kac V.I., *Tipologiâ i hronologiâ hersonesskich magistratskih klejm*, in: Lordkipanidze O., ed., *Pričernomor'e v èpohu èllinizma. Materialy III vsesoúznogo simpozûma po drevnej istorii Pričernomor'â. Chaltubo – 1982*, Tbilisi, p. 286–293.
- Kac 1992 Kac V.I., *Metodika sravnitel'noj ocenki èksporta-importa tovarov v keramičeskoy tare iz odnogo proizvodstvennogo centra*, in: Kac V.I., Monachov S.Û., eds., *Grečeskie amfory. Problemy razvitiâ remesla i trgovli v antičnom mire*, Saratov, p. 205–228.
- Kac 1993 Kac V.I., *Etûdy po keramičeskoy èpigrafike Sinopy* [AMA, vol. 9], p. 96–118.
- Kac 1994 Kac V.I., *Keramičeskie klejma Hersonesa Tavričeskogo. Katalog-opredelitel'*, Saratov.
- Kac 1996 Kac V.I., *Opyt sozdaniâ katlogov-opredelitelej keramičeskih klejm*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VIII meždunarodnoj naučnoj konferencii (20–25 maâ 1996 g.)*, Rostov-na-Donu, p. 77–80.
- Kac 1997 Kac V.I., *Hronologiâ klejm Geraklei Pontijskoj (sostoânie i perspektivy izučeniâ)*, in: Ohotnikov S.B., ed., *Nikonij i antičnyj mir Severnogo Pričernomor'â*, Odessa, p. 212–217.

- Kac 1999a Kac V.I., *Rabota V.V. Latyševa po sostavleniû III toma IOSPE*, in: *Istoriik i istoriografiâ*, Saratov, p. 156–161.
- Kac 1999b Kac V.I., *Osnovnye zakonomernosti raspredeleniâ fasosskih amfornyh klejm* [AMA, vol. 10], p. 101–123.
- Kac 2001 Kac V.I., *Amfory Kolhidy; Mif i dejstvitel'nost'*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov IX meždunarodnoj naučnoj konferencii (20–25 maâ 1996 g.)*, Rostov-na-Donu, p. 50–53.
- Kac 2002a Kac V.I., *Reviziâ hronologii rannih keramičeskikh klejm Rodosa* [AMA, vol. 11], p. 153–167.
- Kac 2002b Kac V.I., *Kompleks rodoskoj klejmenoj keramičeskoj tary s Gruševskogo gorodiša*, in: *Bosporskij Fenomen. Pogrebalnye pamâtniki i svjatiliša*, vol. 1, Sankt-Peterburg, p. 248–256.
- Kac 2002c Kac V.I., *Keramičeskie klejma ranneëllinističeskogo vremeni iz Tanaisa*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Materialy X meždunarodnoj naučnoj konferencii 29 maâ–3 iûnâ 2001 g.*, Rostov-na-Donu, p. 98–103.
- Kac 2003 Kac V.I., *A New Chronology for the Ceramic Stamps of Herakleia Pontike*, in: Guldager Bilde P., Munk Højte J., Stolba V.F., *The Cauldron of Ariantas. Studies presented to A. N. Šeglov on the occasion of his 70th birthday* [BSS, vol. 1], Aarhus, p. 261–278.
- Kac 2004a Kac V.I., *Sovremennoe sostoânie hronologii sinopskikh keramičeskikh klejm*, in: *Bosporskij Fenomen. Problemy hronologii i datirovki pamâtnikov*, vol. 2, Sankt-Peterburg, p. 32–39.

- Kac 2004b Kac V.I., *Rabota nad svodom keramičeskikh klejm Aziatskogo Bospora*, in: *Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antičnosti i srednevekov'â. Ètničeskie processy* [BČ, vol. 5], Kerč, p. 179–183.
- Kac 2005 Kac V.I., *Gde i kogda proizvodilis' amfory s klejmami AMASTRIOS ?*, in: *Bosporskij Fenomen. Problemy sootnošeniâ pis'mennyh i arheologičeskikh istočnikov*, Sankt-Peterburg, p. 407–414.
- Kac 2006 Kac V.I., *Popytki revizii absolútnej hronologii hersonesskikh magistratskikh keramičeskikh klejm* [AMA, vol. 12], p. 278–293.
- Kac 2007a Kac V.I., *Grečeskie keramičeskie klejma èpohi klassiki i èllinizma (opyt kompleksnogo izučeniâ)* [BI, vol. 18], Simferopol.
- Kac 2007b Kac V.I., *Mnogostradal'nyj geraklejskij fabrikant Ètim (k voprosu o datirovke pozdnih kurganov skifskoj znati)*, in: *Bosporskij Fenomen. Sakral'nyj smysl regiona, pamâtnikov, nahodok*, vol. 2, Sankt-Peterburg, p. 291–296.
- Kac 2007c Kac V.I., *Metodika analiza vyborok klejm, zafiksirovannyh na odnom pamâtnike (po materialam Elizavetovskogo gorodiša)*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeniâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Materialy XII meždunarodnoj naučnoj konferenciji 26–31 maâ 2007 g.*, Rostov-na-Donu, p. 51–54.
- Kac 2008 Kac V.I., *Colchian and „Pseudo-Colchian” Amphorae and Stamps*, in: Avram A., Lungu V., Neagu M., eds., *Filias Charin. Mélanges à la mémoire de Niculae Conovici*, Călărași, p. 103–110.
- Kac *in print* Kac V.I., *The Greek Amphora Stamps from Gorgippia*
- Kac, Fedoseev 1986 Kac V.I., Fedoseev N.F., *Keramičeskie klejma “bosporskogo emporia” na Elizavetovskom gorodiše* [AMA, vol. 6], p. 85–105.

- Kac, Tunkina 1990 Kac V.I., Tunkina V.I., *Zaroždenie keramičeskoj èpigrafiki v Rossii*, [AMA, vol. 8], p. 111–122.
- Kac et al. 2002 Kac V.I., Monachov S.Yu., Stolba V.F., Ščeglov A.N., *Tiles and Ceramic Containers*, in: Hannestad L., Stolba V.F., Ščeglov A.N., eds., *Panskoye I*, vol. 1, Aarhus, p. 101–126.
- Kajdaš, Taši 1997 Kajdaš A.E., Taši E.F., *Sinopskie amfornye klejma vtoroj poloviny III v. do n. è. poseleniâ Čobruči*, in: Ohotnikov S.B., ed., *Nikonij i antičnyj mir Severnogo Pričernomor'â*, Odessa, p. 241–244.
- Kalistov 1938 Kalistov D.P., *Etiudy iz istorii Bospora rimskogo vremeni (Političeskie vzaimootnošeniâ Rima i Bospora pri carâh Farnake i Asandre*, VDI 4, p. 174–183.
- Kałka-Tobołowa 1976 Kałka-Tobołowa G., *Stemple na imadłach amfor*, in: Bernhard M.L., ed., *Zabytki archeologiczne Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków, p. 245–252.
- Kameneckij 1963 Kameneckij I.S., *Svetloglinânye amfory c Nižne-Gnilovskogo gorodiša*, KSIA 94, p. 29–36.
- Kameneckij 1965 Kameneckij I.S., *Datirovka sloev po procentnomu sootnošeniû tipov keramiki*, in: Kolčín B.A., ed., *Arheologiâ i estestvennye nauki*, Moskva, p. 302–307.
- Kameneckij 1969 Kameneckij I.S., *Opyt izučeniâ massovogo keramičeskogo materiala iz Tanaisa*, in: Šelov D.B., ed., *Antičnyye drevnosti Podonâ-Priazov'â*, Moskva, p. 136–172.
- Kameneckij 1970 Kameneckij I.S., *K teorii sloâ*, in: Kolčín B.A., Šer Â.A., eds., *Statistiko- kombinatornye metody v arheologii*, Moskva, p. 83–94.

- Kassab Tezgör 2010 Kassab Tezgör D., *Typologie des amphores sinopéennes entre les IIe – IIIe s. et le VIe s. ap. J.-C.*, in: Kassab Tezgör D., ed., *Les fouilles et le matériel amphorique de Demirci près de Sinope* [Varia Anatolica, vol. 22], Paris, p. 121–140.
- Kaufman Williams 1978 Kaufman Williams II Ch., *Corinth 1977, Forum Southwest*, Hesperia 47, p. 1–39.
- Kawanishi, Suto 2005 Kawanishi H., Suto Y., *Excavations at Akoris in Middle Egypt*, vol. 1, *Amphora Stamps: 1997–2001*, Tsukuba.
- Kazakova, Kameneckij 1970 Kazakova L.M., Kameneckij I.S., *Kurgany Tanaisa* [KSIA, vol. 124], p. 81–87.
- Kelemen 1988 Kelemen M.H., *Roman Amphorae in Pannonia II*, Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 40, p. 111–150.
- Kent 1953 Kent J.H., *Stamped Amphora Handles from the Delian Temple Estates*, in: Mylonas G. E., ed., *Studies Presented to David Moore Robinson on His Seventieth Birthday*, St. Louis, p. 127–134.
- Keppen 1828 Keppen P., *Drevnosti severnogo berega Ponta*, Moskva.
- Keppen 1822 von Keppen P., *Alterthümer am Nordgestade des Pontus*, [Jahrbücher der Literatur, vol. 20], p. 259–351.
- Kitov 1996 Kitov G., *Slavčova Mogila kraj s. Rozovo, Kazn''ško (Monumentalna trakijaska grobnica)*, Arheologija 38, p. 1–9.
- Knipovič 1935 Knipovič T.N., *K voprosu o torgovykh snošeniâh Grekov s oblast'û reki Tanaisa v VII–V vekah do n.è.* [IGAIMK, vol. 104], p. 90–110.
- Knipovič 1949 Knipovič T.N., *Tanais. Istoriko-arheologičeskoe issledovanie*, Moskva.

- Knipovič 1958 Knipovič T.N., *Vasilij Vasil'evič Latyšev kak issledovatel' Severnogo Pričernomor'â v antičnuû èpohu*, SA 28, p. 7–14.
- Kocevalov 1934 Kocevalov A., *Zur Deutung eines neulich herausgegebenen knidischen Stempels*, RhM 83, p. 286–288.
- Koehler 1986 Koehler C.G., *Handling of Greek Transport Amphoras*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 49–67.
- Kolâkov 1975 Kolâkov S.M., *Amfory gorodiša «Čajka» (Primenenie metoda peresčeta v uslovno-celye sosudy pri issledovanii keramičeskogo kompleksa)*, in: Koval'čenko I.D., ed., *Matematičeskie metody v issledovaniâh po social'no-èkonomičeskoi istorii*, Moskva, p. 237–260.
- Kolesnikov 1985 Kolesnikov A.B., *Keramičeskie klejma iz raskopok usadeb y Evpatorijskogo maâka*, VDI 2, p. 67–93.
- Kopylov 1994 Kopylov V.P., *Grečeskaâ keramika iz ranneskijskikh pogrebenij Nižnego Podon'â*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VII meždunarodnoj naučnoj konferencii 17–21 maâ 1994 g.*, Rostov-na-Donu, p. 22–25.
- Kopylov 2001 Kopylov V.P., *Amfory arhaičeskogo perioda na Nižnem Donu (poslednââ tret' VII – tret'â četvert' VI v. do n.è.)*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Materialy IX meždunarodnoj naučnoj konferencii 25–30 maâ 1998 g.*, Rostov-na-Donu, p. 20–24.
- Kopylov 2002 Kopylov V.P., *Grečeskie transportnye amfory iz Taganrogskogo poseleniâ*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Materialy X meždunarodnoj naučnoj konferencii 29 maâ–3 iúnâ 2001 g.*, Rostov-na-Donu, p. 24–29.

- Kopylov, Larenok 1994 Kopylov V.P., Larenok P.A., *Taganrogscoe poselenie (katalog slučajnyh nahodok u kamЕННОJ lestnicy, g. Taganrog, sbory 1988–1994 gg.)* [Materialy i issledovaniâ Taganrogskoj Arheologičeskoj Èkspedicii, vol. 2], Rostov-na-Donu.
- Korobkov 1997 Korobkov D.Û., *O metodike arheologičeskogo opisaniâ amfornyh nahodok*, HS 8, p. 96–101.
- Korovina, Šelov 1965 Korovina A.K., Šelov D.B., *Raskopki ũgo-zapadnogo učasťka (1956–1957 gg.)*, in: Šelov D.B., ed., *Drevnosti Nižnego Dona* [MIA, vol. 127], Moskva, p. 18–55.
- Koval’čuk 2007 Koval’čuk A.V., *Čerepica s imenom Afrodity iz Kep*, in: *Bosporskij Fenomen. Sakral’nyj smysl regiona, pamâtnikov, nahodok*, vol. 2, Sankt-Peterburg, p. 314–316.
- Koval’čuk 2012 Koval’čuk A.V., *Bosporskie mernye sosudy IV–III vv. do n.è.*, DB 16, p. 220–238.
- Kovalevskaâ 1965 Kovalevskaâ V.B., *Primenenie statističeskikh metodov k izučeniiu massovogo arheologičeskogo materiala*, in: Kolčín B.A., ed., *Arheologiâ i estestvennye nauki*, Moskva, p. 286–301.
- Kowal 2011 Kowal T., *Ciężarki z Novae (Moesia Interior) wydobyte przez ekspedycję archeologiczną Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1960–2010*, *Novensia* 22, p. 127–147.
- Köhne 1857 de Köhne V., *Description du musée de feu le prince Basile Kotschoubey*, vol. 2, St. Petersburg.
- Krapivina 1993 Krapivina V.V., *Ol’viâ. Material’naâ kul’tura I–IV vv. n.è.*, Kiev.
- Kruglikova, Kruglikova I.T., Vinogradov Û.G., *Klejma Sinopy na amforach iz*

- Vinogradov 1973 *poseleniâ Andreevka Úžnaâ* [KSIA, vol. 133], p. 44–53.
- Kruit, Worp 2000 Kruit N., Worp K., *Geographical Jar Names: Towards a Multi-Disciplinary Approach*, Archiv für Papyrusforschung 46/1, p. 65–146.
- Kruškol 1946 Kruškol Ū.S., *Legendy rodoskih amfor*, VDI 3, p. 190–196.
- Kruškol 1949 Kruškol Ū.S., *Amfornyje ručki iz raskopok 1946 g. v Hersonese*, VDI 2, p. 98–100.
- Kruškol 1957 Kruškol Ū.S., *Osnovnye punkty i napravleniâ trgovli Severnogo Pričernomor'â s Rodosom v èllinističeskuû èpohu*, VDI 4, p. 110–115.
- Kruškol 1963 Kruškol Ū.S., *Gestempelte Amphoren und ihre Erforschung in der SSSR*, Klio 41, p. 267–281.
- Kuftin 1950 Kuftin B.A., *Materialy k arheologii Kolhidy*, vol 2, *Arheologičeskie izyskaniâ v Rionskoj nizmennosti i na Černomorskom poberež'i 1935 i 1936 godov*, Tbilisi.
- Kula 1970 Kula W., *Miary i ludzie*, Warszawa.
- Kutinova 2005a Kutinova T.M., *Keramičeskie klejma VI–V v. do n.è. iz raskopok Fanagorii*, in: *Bosporskij Fenomen. Problemy sootnošeniâ pis'mennyh i arheologičeskih istočnikov*, Sankt-Peterburg, p. 399–405.
- Kutinova 2005b Kutinova T.M., *Keramičeskie klejma iz Fanagorii (istoriâ formirovaniâ kollekcii)*, in: Smykov E.V., Mosolkin A.V., eds., *Antiquitas Iuventae: Sbornik naučnyh trudov studentov i aspirantov*, vol. 1, Saratov, p. 172–176.
- Kutinova 2006 Kutinova T.M., *Fanagorijskie klejma iz Anapskogo muzeâ*, in: Smykov E.V., Mosolkin A.V., eds., *Antiquitas Iuventae: Sbornik naučnyh trudov studentov i aspirantov*, vol. 2, Saratov, p. 238–245.

- Kutinova 2010 Kutinova T.M., *Amfornyje klejma iz Fanagorii*, PIFK 30, p. 17–34.
- Kutinova, Kac 2001 Kutinova T.M., Kac V.I., *Rannie ètapy klejmen'â keramičeskoj tary na ostrove Fasos*, in: *Bosporskij Fenomen. Kolonizaciâ regiona, formirovanie polisov, obrazovanie gosudarstva*, vol. 2, Sankt-Peterburg, p. 50–56.
- Kuznecova 2005 Kuznecova E.V., *Metodika izučeniâ antičnoj trgovli (na primere keramičeskogo kompleksa Fanagorijskogo gorodiša*, in: Smykov E.V., Mosolkin A.V., eds., *Antiquitas Iuventae: Sbornik naučnyh trudov studentov i aspirantov*, vol. 1, Saratov, p. 159–171.
- Kuzucuoğlu 2010 Kuzucuoğlu C., *Demirci et ses alentours: dynamique géomorphologique et relations avec l'activité de l'atelier de Demirci*, in: Kassab Tezgör D., ed., *Les fouilles et le matériel amphorique de Demirci près de Sinope* [Varia Anatolica, vol. 22], Paris, p. 15–26.
- Lahi 2000 Lahi B., *Die Transportamphoren in der Sammlung des Archäologischen Instituts der Universität zu Köln*, ZPE 129, p. 117–128.
- Lancov 1994 Lancov S.B., *Antičnoe poselenie Novo-Fedorovka i nekotorye voprosy istorii hersonesskoj hory*, in: Kutajsov V.A., ed., *Severo-Zapadnyj Krym v antičnuû èpohu*, Kiev, p. 71–104.
- Lang, Crosby 1964 Lang M., Crosby M., *Weights, Measures and Tokens*, [The Athenian Agora, vol. 10], Princeton.
- Latyshev 1885 = IOSPE I Latyshev B., ed., *Inscriptiones Antiqua Orae Septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae*, vol. I, *Inscriptiones Tyrae, Olbiae, Chersonesi Tauricae aliorum Iocorum a Danubio usque ad regnum Bosporanum, Petropoli*.

- Latyschev 1890 = *IOSPE II* Latyschev B., ed., *Inscriptiones Antiqua Orae Septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae*, vol. II, *Inscriptiones Regni Bosporani Continens*, Petropoli.
- Latyšev 1888 Latyšev V.V., *Soobšenie o hode rabot po izdaniû obšego sbornika grečeskih i latinskih nadpisej severnogo poberež'â Černogo morâ*, in: *Trudy VI Arheologičeskogo s'ezda v Odesse (1884 g.)*, vol. II, Odessa, p. 44–55.
- Latyševa 1979 Latyševa V.A., *Keramičeskie klejma iz raskopok poseleniâ "Masliny" v severo-zapadnom Krymu*, in: *Problemy antičnoj istorii i kul'tury (doklady XIV meždunarodnoj konferencii antičnikov socialističeskich stran «Ėjrene»)*, vol. 2, Erevan, p. 335–341.
- Laubenheimer 1987 Laubenheimer F., *La production des amphores occidentales, vers une nouvelle problématique*, in: *El vi a l'Antiguitat. Economia, producció i comerç al Mediterrani occidental*, Badalona, p. 337–346.
- Lawall 1998 Lawall M.L., *Ceramics and positivism revisited: Greek transport amphoras and history*, in: Parkins H., Smith Ch., eds., *Trade, Traders and the Ancient City*, London, p. 75–101.
- Lawall 2001 Lawall M.L., *Amphoras in the 1990s: In Need of Archaeology*, *AJA* 105, p. 533–537.
- Lawall 2002 Lawall M.L., *Early Excavations at Pergamon and the Chronology of Rhodian Amphora Stamps*, *Hesperia* 71, p. 295–324.
- Lawall 2003 Lawall 2003 Lawall M.L., *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J. – C. environ. Premier bilan*, by Gérald Finkielsztejn. (BAR-IS 990.) Pp. 260, figs. 2, pls. 23, tables 23. Archaeopress, Oxford 2001.

- Lawall 2005 Lawall M.L., *Amphoras and Hellenistic Economies: Addressing the (Over)Emphasis on Stamped Amphora Handles*, in: Archibald Z.H., Davies J.K., Gabrielsen V., eds., *Making, Moving and Managing. The New World of Ancient Economies, 321 – 31 BC*, Oxford, p. 188–232.
- Lawall 2007 Lawall M.L., *Hellenistic stamped Amphora Handles*, in: Mitsopoulos-Leon V., Lang-Auinger C., eds., *Die Basilika am Staatsmark in Ephesos 2. Teil: Funde klassischer bis römischer Zeit* [Forschungen in Ephesos, vol. IX/2/3], Wien, p. 28–60.
- Lawall 2008 Lawall M.L., *Amphora Stamps from Gordion 189 BC*, in: Avram A., Lungu V., Neagu M., eds., *Filias Charin. Mélanges à la mémoire de Niculae Conovici*, Călărași, p. 111–120.
- Lawall et al. 2010 Lawall M.L., Leipunskaya N.A., Diatroptov P.D., Samoilova T.L., *Transport amphoras*, in: Leipunskaya N.A., Bilde P.G., Højte J.M., Krapivina V.V., Kryzhickii S.D., eds., *The Lower City of Olbia (Sector NGS) in the 6th Century BC to the 4th Century AD*, vol. 1 [BSS, vol. 13], Aarhus, p. 355–406.
- Lazarov 1973 Lazarov M., *Antični amfori (VI–I vv. pr. n.e.) ot bl’garskoto Černomorie*, INMV 9/24, p. 3–51.
- Lazarov 1974 Lazarov M., *Amfornite pečati ot Odesos*, INMV 10/25, p. 19–54.
- Lazarov 1975 Lazarov M., *Nepublikuvani antični amfori i amforni pečati ot B’lgarskogo Černomorie*, INMV 11/26, p. 128–136.
- Lazarov 1980a Lazarov M., *Timbres amphoriques de Nessebre*, in: Velkov V., ed., *Nessebre*, vol. 2, Sofia, p. 156–185.
- Lazarov 1980b Lazarov M., *Sinope i Zapadnopontijskiât pazar*, INMV 16/31, p. 11–65.

- Lazarov 1986 Lazarov M., *Les timbres amphoriques grecs et les problèmes du commerce dans la Thrace pontique*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 401–405.
- Lejpuns'ka 1971 Lejpuns'ka N.O., *Metodika klasifikacii amfornogo materialu*, *Arheologija* 3, p. 63–74.
- Lejpunskaâ 1984 Lejpunskaâ N.A., *Keramika iz zatoplennoj časti Ol'vii*, in: Kryžickij S.D., ed., *Antičnaâ kul'tura Severnogo Pričernomor'â*, Kiev, p. 65–88.
- Lenger 1955 Lenger M.-T., *Timbres amphoriques trouvés à Argos*, BCH 79, p. 484–508.
- Lenger 1957a Lenger M.-T., *Timbres amphoriques trouvés à Argos*, BCH 81, p. 160–180.
- Lenger 1957b Lenger M.-T., *Anses d'amphores et tuiles timbrées de Thasos*, BCH 81, p. 302–321.
- Leont'jev 1854 Leont'jev P., *Arheologičeskie razyskaniâ na meste drevnego Tanaisa i v ego okrestnostâh*, in: Leont'jev P., ed., *Propilei. Sbornik statej po klassičeskoj drevnosti*, vol. 4, Moskva, p. 397–524.
- Lepeniotis 1991 Lepeniotis C., *Die Amphorenstempel aus den alten Grabungen in Elis*, in: Rizakis A.D., ed., *Achaia und Elis in der Antike: Akten des I. internationalen Symposiums, Athen, 19.–21. Mai 1989* [Melethemata, vol. 13], Paris, p. 379–388.
- Le Roy 1975 Le Roy Ch., *Timbres amphoriques provenant de Tanis*, BCH 99, p. 235–246.
- Le Roy 1984 Le Roy Ch., *Timbres amphoriques provenant de Tanis: complément*, BIFAO 84, p. 307–316.

- Levi 1964 Levi E.I., *Keramičeskij kompleks III–II vv. do n.è. iz raskopok ol'vijskoj agory*, in: Gajdukevič V.F., *Ol'viâ. Temenos i agora*, Moskva, p. 225–280.
- Levi 1985 Levi E.I., *Ol'viâ. Gorod èpohi èllinizma*, Leningrad.
- Levi 1965–1966a Levi D., *Nuovi bolli vascolari da Iasos*, ASAtene 43–44, p. 547–567.
- Levi 1965–1966b Levi D., *Bolli d'anfore e pesi fittili da Festos*, ASAtene 43–44, p. 569–577.
- Levi, Pugliese Carratelli 1961–1962 Levi D., Pugliese Carratelli G., *Nuove iscrizioni di Iasos*, ASAtene 23/24, p. 605–632.
- Loeschcke 1909 Loeschcke S., *Keramische Funde in Haltern. Ein Beitrag zur Geschichte der augusteischen Kultur in Deutschland*, Mitteilungen der Altertumskommission für Westfalen 5, p. 101–322.
- Lomtadze 2000a Lomtadze G.A., *Metodika sravneniâ ob''emov antičnogo importa v amforah v IV v. do n.è. na territorii Severnogo Pričernomor'â*, PIFK 8, p. 238–246.
- Lomtadze 2000b Lomtadze G.A., *Sravnitel'nye ob''emy importa po amfornomu materialu usad'by «Baklan'â skala»*, DB 3, p. 97–103.
- Lomtadze 2007 Lomtadze G.A., *Nekotorye problemy izučeniâ antičnoj keramičeskoj tary*, in: Gavrilûk N.A., Maslennikov A.A., eds., *Antičnyj mir i varvary na úge Rossii i Ukrainy. Ol'viâ. Skifiâ. Bospor*, Moskva, p. 343–350.
- Lund 1999 Lund J., *Rhodian Amphorae in Rhodes and Alexandria as Evidence of Trade*, in: Bilde P., Engberg-Pedersen T., Hannestad L., Zahle J., eds.,

Hellenistic Rhodes. Politics, Culture, and Society [Studies in Hellenistic Civilization, vol. 9], Aarhus, p. 187–204.

- Lund 2002 Lund J., *Gérald Finkielsztein, Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J.-C. environ. Premier bilan*, BAR International Series 990. Oxford: Archaeopress, 2001, *Bryn Mawr Classical Review*, 2002. 11. 23. Witryna internetowa: www.bmcr.brynmawr.edu/2002/2002-11-23.html.
- Lund *in print* Lund J., *The Typology of Rhodian Amphora Handles*, in: *Analyse et exploitation des timbres amphoriques grecs. Actes du colloque d'Athènes, 3–5 février 2010*.
- Lund 2011 Lund J., *A New Sequence of the Eponyms Named on Rhodian Amphora Stamps in the First Half of the Second Century BC as Established Through Seriation*, *Acta Archaeologica* 82, p. 271–290.
- Lungu 1990 Lungu V., *Nouvelles données concernant la chronologie des amphores rhodiennes de la fin du IIIe siècle au début du IIe siècle av. J.C.*, *Dacia* 34, p. 209–217.
- Lungu 1991 Lungu V., *Nouveaux timbres amphoriques de Sarichioi (départ. de Tulcea)*, *Dacia* 35, p. 185–188.
- Lungu 1994 Lungu V., *Amfore ștampilate din nordul Dobrogei*, *Pontica* 27, p. 133–155.
- Macalister 1901 Macalister R.A.S., *Amphora Handles, with Greek Stamps, from Tell Sandahannah*, PEF, p. 25–43 et 124–144.
- Macalister 1912 Macalister R.A.S., *The Excavation of Gezer 1902-1905 and 1907-1909*, vol. II, London.

- Machneva 1994 Machneva O.A., *Keramičeskie klejma Kerkinitidy (obšij obzor)*, in: Kutajsov V.A., ed., *Severo-Zapadnyj Krym v antičnuû èpohu*, Kiev, p. 105–122.
- Maffre 1972 Maffre J.-J., *Collection de l'École française d'Athènes: III. Céramique*, BCH 96, p. 21–72.
- Mahov 1912 Mahov I., *Amfornye ručki Hersonesa Tavričeskogo c imenami astinomov*, ITUAK 48, p. 150–183.
- Mahov 1913 Mahov I., *Amfornye ručki o. Fasosa s ottisnutymi na nih imenami astinomov i èblemami, najdennye v Hersonese*, ITUAK 49, p. 159–163.
- Maiuri 1921–1922 Maiuri A., *Una fabbrica di anfore rodie*, ASAtene 4–5, p. 249–269.
- Maksimova 1956 Maksimova M.I., *Antičnye goroda ũgo-vostočnogo Pričernomor'â*, Moskva.
- Măndescu 2000 Măndescu D., *Ștampile amforice de la Cetățeni păstrate în colecția Muzeului Județean Argeș – Pitești*, Argessis 9, p. 67–75.
- Măndescu 2006 Măndescu D., *Cetățeni, stațiunea geto-dacă de pe Valea Dâmboviței Superioare*, Brăila.
- Măndescu 2013 Măndescu D., *From the Aegean to the Carpatians: The Route of Rhodian Wine towards Dacia*, in: Tsetskhladze G.R., ed., *Fifth International Congress on Black Sea Antiquities. The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th century BC – 10th century AD) Belgrade, 17–21 September 2013. Summaries of Papers*, Belgrade, p. 61.
- Marangou 2009 Marangou A., *Amphores hellénistiques d'Amathone*, Cahiers du Centre d'Études Chypriotes 39, p. 347–363.

- Marčenko et al. 2000 Marčenko K.K., Žitnikow V.G., Kopylov V.P., *Elizavtovskoe gorodiše na Donu/Die Siedlung Elizavetovka am Don* [Pontus Septentrionalis II, Tanais, vol. 2], Moskva/Moskau.
- Marengo, Paci 2008 Marengo S.M., Paci G., *Per la circolazione delle anfore rodie e tardo-repubblicane in area adriatica*, in: Basso P., Buonopane A., Cavarzere A., Pesavento Mattioli S., eds., *In Est enim ille flos Italiae... Vita economica e sociale nella Cisalpina romana. Atti delle Giornate di studio in onore di Ezio Buchi (Verona 30 nov. – 1 dic. 2006)*, Verona, p. 313–328.
- Mårtensson, Nosch, Andersson Strand 2009 Mårtensson L., Nosch M.-L., Andersson Strand E., *Shape of Things: Understanding a Loom Weight*, OJA 28, p. 373–398.
- Marti, Škorpil 1910 Marti Ū., Škorpil V., *Keramičeskie nadpisi, hranâšiesâ v Melek-Česmenskom kurgane v g. Kerči*, ZOOID 28, p. 109–157.
- Martin-Kilcher 1992 Martin-Kilcher S., *La fabrication d'amphores vinaires dressel 2-4 à Augusta Rauricorum (Augst, Suisse) et le début de la viticulture au Nord des Alpes*, in: Laubenheimer F., ed., *Les amphores en Gaule. Production et circulation. Actes table ronde Metz 1990*, Paris 1992, p. 51–58.
- Maslennikov 1995 Maslennikov A.A., *Polemon I na Bospore*, Bosporskij Sbornik 6, p. 158–167.
- Maslennikov 2012 Maslennikov A.A., *Qu'est-ce que c'est?*, DB 16, p. 271–287.
- Masson 1986 Masson O., *Les anses d'amphores et l'anthroponymie grecque*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 37–44.

- Mastrocinque 2009 Mastrocinque A., *The Antikythera Shipwreck and Sinope's Culture during the Mithridatic Wars*, in: Højte J.M., *Mithridates VI and the Pontic Kingdom* [BSS, vol. 9}, Aarhus, p. 313–319.
- Matera 2006a Matera M., *Keramičeskie klejma iz raskopok Varšavskogo Universiteta v Tanaise. Sezon 2004*, in: Arsen'eva T., Šoll T. pri sovmestnoj rabote s Beatoj Balúklevič, Svetlanoj Naumenko i Martinom Materoj, *Otčet ob itogah issledovanij v 2004 godu v Tanaise*, Światowit 6 (47), p. 69–84.
- Matera 2006b Matera M., *Pottery Stamps from Tanais, 2005*, *Archeologia* 57, p. 33–44.
- Matera 2008 Matera M., *Grečeskie keramičeskie klejma iz raskopok Varšavskogo Universiteta v Tanaise (raskop XXV)*, *Novensia* 18–19, p. 249–265.
- Matera 2010 Matera M., *Novoe dopolnitel'noe klejmo èrgasteriarha Aristokla II*, *Arheologiâ, drevnij mir i srednie veka* 4, p. 80–85.
- Matera 2011a Matera M., *Tentative Analysis of Mass Amphora Material from the Excavations of Warsaw University at Tanais*, in: Papuci-Władyka E., Vickers M., Bodzek J., Braund D., eds., *Pontika 2008. Recent Research on the Northern and Eastern Black Sea in Ancient Times. Proceednigs of the International Conference, 21st–26th April 2008, Kraków* [BAR IS, vol. 2240], Oxford, p. 253–259.
- Matera 2011b Matera M., *Keramičeskie klejma iz raskopa XXV 2008 g.*, in: Arsen'eva T.M., Šoll' T., Matera M., Naumenko S.A., Rovin'ska A., *Issledovaniâ v Zapadnom gorodskom rajone Tanaisa v 2008 godu (raskop XXV)*, Światowit VIII (XLIX), fasc. A, 2009–2010 (2011), p. 73–77.
- Matera 2011c Matera M., *Keramičeskie klejma iz raskopa XXV 2009 g.*, in: Arsen'eva T.M., Šoll' T., Matera M., Naumenko S.A., Rovin'ska A., *Issledovaniâ v Zapadnom gorodskom rajone Tanaisa v 2009 godu (raskop XXV)*, Światowit VIII (XLIX), fasc. A, 2009–2010 (2011), p. 92–100.

- Matera 2012a Matera M., *Keramičeskie klejma iz raskopok Varšavskogo Universiteta v Tanaise. 2005-2007*, Światowit 7 (XLVIII), fasc. A, p. 55–92.
- Matera 2012b Matera M., *Keramičeskie klejma iz raskopa XXV 2010 g.*, in: Arsen'eva T.M., Scholl T., *Issledovaniâ v Zapadnom gorodskom rajone Tanaisa v 2010 g. (raskop XXV)*, Novensia 23, p. 17–29.
- Matera 2012c Matera M., *Keramičeskie klejma iz razvedok na myse Ak-Burun*, Novensia 23, p. 95–129.
- Matera *in print* A Matera M., *Using, reusing and repairing of pottery on the examples of two small Bosporanean centers – Tanais and Tyritake. An attempt to study of the questions of everyday life, economic status, wealth and resourcefulness of population*, in: *Acts of Fifth International Congress on Black Sea Antiquities. The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th century BC – 10th century AD) Belgrade, 17–21 September 2013*.
- Matera *in print* B Matera M., *Keramičeskie klejma iz raskopa XXV 2011 g.*, in: Arsen'eva T.M., Šoll' T., *Issledovaniâ v Zapadnom gorodskom rajone Tanaisa v 2011 g. (raskop XXV)*, Novensia.
- Matera *in print* C Matera M., *Amphora Stamps from Polish Excavations at Tanais. 1999-2008*, in: *Analyse et exploitation des timbres amphoriques grecs. Actes du colloque d'Athènes, 3–5 février 2010*.
- McDowell 1935 McDowell R.H., *Stamped and Inscribed Objects from Seleucia on the Tigris* [University of Michigan Studium. Humanistic Series, vol. 36], Ann Arbor.
- McFadden 1946 McFadden G.H., *A Tomb of the Necropolis of Ayios Ermoyenis at Kourion*, AJA 50, p. 449–489.

- Meffre, Meffre 1992 Meffre J.-C., Meffre P., *L'atelier augustéen d'amphores et de céramiques de Sainte-Cécile-les-Vignes (Vaucluse)*, in: Laubenheimer F., ed., *Les amphores en Gaule: Production et circulation: Actes Table Ronde (Metz, 4–6 octobre 1990)*, Paris, p. 25–35.
- Melaerts 1994 Melaerts H., *Timbres amphoriques d'Égypte*, CdÉ 138, p. 332–352.
- Mercando 1976 Mercado L., *L'ellenismo nel Piceno*, in: Zanker P., ed., *Hellenismus in Mittelitalien. Kolloquium in Göttingen vom 5. bis 9. Juni 1974*, Göttingen, p. 160–218.
- Mertens 1955 Mertens J., *Marques d'amphores*, in: F. de Visscher et al., *Les Fouilles d'Alba Fucens (Italie Centrale) de 1951 à 1953 (3e partie)*, *L'Antiquité Classique* 24, p. 82–93.
- Meyza 2004 Meyza H., *Kouriaka again: Amphora Stamps from the Kourion Acropolis Excavations*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002* [MDIA, vol. 5], Athens, p. 273–284.
- Mihlin 1974 Mihlin B.Û., *Amfory «koričnevoj» gliny iz Severo-Zapadnogo Kryma*, SA 2, p. 60–67.
- Miller 1869 Miller E., *Deux sceaux amphoriques et inscriptions grecques inédites de Thasos*, *RevArch* 20, p. 135–150.
- Miller 1875 Miller E., *Inscriptions céramiques du Musée d'Alexandrie*, *RevArch* 29, p. 374–390.
- Milne 1905 Milne J.G., *Catalogue général des antiquités égyptiennes du Musée du Caire. Greek Inscriptions*, Oxford.
- Mirčev 1958 M. Mirčev, *Amfornite pečati ot Muzeâ v''v Varna*, Sofiâ.

- Molev 1994 Molev E.A., *Bospor v period èllinizma*, Nižnij Novgorod.
- Molev 1998 Molev E.A., *Klejma Rodosa iz raskopok Kiteâ*, in: Hršanovskij V. A., ed., *Bosporskoe carstvo kak istoriko-kul'turnyj fenomen*, Sankt-Peterburg, p. 76–81.
- Molev 2010 Molev E.A., *Bosporskij gorod Kitej* [BI Suppl., vol. 6], Simferopol.
- Monachov 1993 Monachov S.J., *Les amphores de Sinope*, *Anatolia Antiqua* 2, p. 107–132.
- Monachov 2005 Monachov S.Ju., *Rhodian Amphoras: Developments in Form and Measurements*, in: Stolba V.F, Hannestad L., eds., *Chronologies of the Black Sea Area in the Period c. 400–100 BC* [BSS, vol. 3], Aarhus, p. 69–95.
- Monahov 1989 Monahov S.Û., *Amfory Hersonesa Tavričeskogo IV–II vv. do n.è. Opyt sistemnogo analiza*, Saratov.
- Monahov 1990 Monahov S.Û., *Zametki po lokalizacii keramičeskoj tary: amfory i amfornye klejma Kolofona*, VDI 4, p. 97–105.
- Monahov 1992 Monahov S.Û., *Dinamika form i standardov sinopskih amfor*, in: Kac V.I., Monachov S.Û., eds., *Grečeskie amfory. Problemy razvitiâ remesla i trgovli v antičnom mire*, Saratov, p. 163–204.
- Monahov 1999 Monahov S.Û., *Grečeskie amfory v Pričernomor'e. Kompleksy keramičeskoj tary VII–II vekov do n.è.*, Saratov.
- Monahov 2003 Monahov S.Û., *Grečeskie amfory v Pričernomor'e. Tipologiâ amfor veduših centrov-èksporterov tovarov v keramičeskoj tare. Katalog-opredelitel'*, Moskva.

- Monahov, Slonov 1992 Monahov S.Ů., Slonov V.N., *K rekonstrukcii antičnoj metodiki rasčeta i modelirovaniâ drevnegrečeskih amfor*, VDI 2, p. 97–110.
- Morawiecki 1976 Morawiecki L., in: *Stemple na dachówkach*, in: Bernhard M.L., ed., *Zabytki archeologiczne Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków, p. 253–255.
- Morel 1989 Morel J.-P., *Un atelier d'amphores Dressel 2–4 à Cales*, in: Lenoir M., Manacorda D., Panella C., eds., *Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherche* [CEFR, vol. 114], Rome, p. 558–559.
- Morricone 1949–1951 Morricone L., *I sacerdoti di Halios. Frammento di catalogo rinvenuto a Rodi*, ASAtene 27–29, p. 351–380.
- Munro 1891 Munro J.A.R., *Excavations in Cyprus. Third Season's Work – Polis tes Chrysochou*, JHS 12, p. 298–333.
- Munro, Tubbs 1890 Munro J.A.R., Tubbs H.A., *Excavations in Cyprus, 1889. Second Season's Work – Polis tes Chrysochou. – Limniti*, JHS 11, p. 1–99.
- Murzakievič 1848 Murzakievič N., *Èllinskie pamâtniki, najdennye v Novorossijskom krae*, ZOOID 2, p. 405–415.
- Murzakievič 1853 Murzakievič N., *Olvijskie drevnosti*, ZOOID 3, p. 246–247.
- Mușețeanu et al. 1978 Mușețeanu C., Conovici N., Atanasiu A., *Contribution au problème de l'importation des amphores grecques dans le sud-est de la Munténie*, Dacia 22, p. 173–199.
- Myres, Ohnefalsch-Richter 1899 Myres J.L., Ohnefalsch-Richter M., *A Catalogue of the Cyprus Museum with a Chronicle of Excavations Undertaken Since the British Occupation and Introductory Notes on Cypriote Archaeology*, Oxford.

- Nachtergaele 1978 Nachtergaele G., *La collection Marcel Hombert: Timbres amphoriques et autres documents écrits acquis en Égypte*, [Papyrologica Bruxellensia, vol. 15], Bruxelles.
- Najdenko 1996 Najdenko A.V., *Gruševskoe gorodiše na ũgo-zapadnoj okraïne Stavropolâ. Arhitektura krepostnyh sooruženij VIII–III vv. do n.è.*, in: *Iz istorii zemli Stavropol'skoj*, vol. 2, Stavropol', p. 104–121.
- Nalivkina 1965 Nalivkina M.A., *Raskopki ũgo-vostočnogo učastka Tanaisa (1960–1961 gg.)*, in: Šelov D.B., ed., *Drevnosti Nižnego Dona* [MIA, vol. 127], Moskva, p. 130–168.
- Neroutsos-Bey
1869–1871 Neroutsos-Bey G.D., *Liste de sceaux de magistrats éponymes conservés sur des anses d'amphores*, BIE 11, p. 125–129.
- Neroutsos-Bey
1874–1875 Neroutsos-Bey G.D., *Notice sur les inscriptions amphoriques de la collection de l'Institut: suite de la liste des dites inscriptions*, BIE 13, p. 16–23.
- Nicolaou 2005 Nicolaou I., *The Stamped Amphora Handles from the House of Dionysos* [Paphos, vol. 5], Nicosia.
- Nicolaou, Empereur
1986 Nicolaou I., Empereur J.-Y., *Amphores rhodiennes du Musée de Nicosie*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 515–533.
- Nicolaou 1976–1977 Nicolaou K., *Principal Acquisitions by the Cyprus Museums, 1969-76*, Archaeological Reports 23, p. 77–91.
- Niemeyer et al.
1995 Niemeyer H.G., Docter R.F., Rindelaub A., *Die Grabung unter dem Decumanus Maximus von Karthago. Zweiter Vorbericht*, RM 102, p. 475–502.

- Nikolaenko 1978 Nikolaenko G.M., *O geraklejskom pifose iz «Starogo Hersonesa»* [KSIA, vol. 156], p. 78–80.
- Nikolaeva 1981 Nikolaeva È.Â., *Poselenie u d. Il'ič* [KSIA, vol. 168], p. 88–93.
- Nilsson 1909 Nilsson M.P., *Timbres amphoriques de Lindos. Publiés avec une étude sur les timbres amphoriques rhodiens* [Exploration archéologique de Rhodes, vol. 5], Kopenhagen.
- Nissen 1892 Nissen H., *Griechische und römische Metrologie*, in: von Müller I., *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft in systematischer Darstellung mit besonderer Rücksicht auf Geschichte und Methodik der einzelnen Disziplinen*, vol. 1, München, p. 833–890.
- Novosadskij 1958 Novosadskij N.I., *Ob učenyh trudah akademika Vasiliâ Vasil'eviča Latyševa*, SA 28, p. 5–6.
- Ohotnikov,
Ostroverhov 1993 Ohotnikov S.B., Ostroverhov A.S., *Svâtiliše Ahilla na ostrove Levke (Zmeinom)*, Kiev.
- Onajko, Dmitriev
1979 Onajko N.A., Dmitriev A.V., *Raskopki ukreplennogo zdaniâ na antičnom poselenii Cemdolinskoe*, in: Rybakov B.A., *Archeologičeskie otkrytiâ 1978 goda*, Moskva, p. 140.
- Onajko, Dmitriev
1981 Onajko N.A., Dmitriev A.V., *Ukreplennoe zdanie v antičnom poselenii u s. Vladimirovka bliz Novorossijska* [KSIA, vol. 168], p. 93–100.
- Onajko, Dmitriev
1982 Onajko N.A., Dmitriev A.V., *Storoževye posty v okrestnostâh Bat i nekotorye voprosy social'no-èkonomičeskoj i političeskoj istorii ũgo-vostočnoj okrainy Bospora na rubeže našej èry*, VDI 2, p. 106–122.
- Orsi 1904 Orsi P., *Sicilia*, NSA, p. 367–374.

- Palaczyk 1999 Palaczyk M., *Die Zusatzstempel («Secondary Stamps») der rhodischen Amphoren*, JÖA 68, p. 59–103.
- Palaczyk 2000 Palaczyk M., *Secondary Stamps in the Rhodian Amphora Production*, in: *Congressus vicesimus Rei Cretariae Romanae Fautorum Ephesi et Pergami habitus MCMXCVIII* [Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta, vol. 36], Abingdon, p. 397–406.
- Palaczyk 2001 Palaczyk M., *Rhodische Rundstempel mit Helioskopf. Zur Chronologie der Perioden V und VI*, in: Buzzi S., Käch D., Kistler E., Mango E., Palaczyk M., Stefani O., eds., *Zona Archeologica. Festschrift für Hans Peter Isler zum 60. Geburtstag* [Antiquitas, ser. 3, vol. 42], Bonn, p. 319–329.
- Palaczyk 2004 Palaczyk M., *Amphorenstempel*, in: Bezzola S., *Lucerne fittili dagli scavi do Palaepaphos (Cipro)* [Ausgrabungen in Alt-Paphos auf Cypern, vol. 5], Mainz am Rhein, p. 238–239.
- Palaczyk,
Schönenberger 2003 Palaczyk M., Schönenberger E., *Amphorenstempel. Grabungen 1964–2001* [Eretria. Ausgrabungen und Forschungen, vol. 12], Gollion, p. 163–233.
- Panas, Pontes 1998 Panas Ch.I., Pontes H.R., *Stamped Amphora and Lagynos Handles from the 1989–1995 Seasons*, Studia Troica 8, p. 223–262.
- Panella 1970 Panella C., *Anfore*, in: Carandini A., Panella C., eds., *Ostia II, Le terme del Nuotatore. Scavo dell'ambiente I*, Studi Miscellanei 16, p. 102–156.
- Panov 2002 Panov A.R., *Pohod Polemona I na Bospor: problemy interpretacii istočnikov* [AMA, vol. 11], p. 106–108.
- Panov 2007 Panov A.R., *K voprosu o političeskoj orientacii Dinamii*, PIFK 17, p. 286–291.

- Papuci-Władyka 1999 Papuci-Władyka E., *A Research Report on Hellenistic Pottery: Cos Amphorae*, SAAC 8, p. 47–54.
- Papuci-Władyka 1998 Papuci-Władyka E., *Amfory typu Kos i Sub-Kos w świetle najnowszych badań*, in: Kiryk F., Wilczyński M., Ciecieląg J., eds., *Amicorum Dona. Studia dedykowane Profesorowi Stefanowi Skowronkowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, Kraków, p. 155–165.
- Papuci-Władyka, Kokorzhitskaia 2004 Papuci-Władyka E., Kokorzhitskaia T.N., *Greek Amphorae from the Polish – Ukrainian Excavations at Koshary, Odessa District (Fourth and Third Centuries BC): A First Presentation*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002* [MDIA, vol. 5], Athens, p. 313–324.
- Paraschiv 2006 Paraschiv D., *Amfore romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec. I–VII p. Chr.)*, Iași.
- Parfenov 2007 Parfenov V.N., *Zagadka Skriboniâ*, PIFK 17, p. 291–298.
- Paris 1913 Paris J., *Une nouvelle collection rhodienne de timbres amphoriques*, in: *Mélanges Holleaux. Recueil de mémoires concernant l'antiquité grecque offert à Maurice Holleaux en souvenir de ses années de direction à l'École française d'Athènes (1904–1912)*, Paris, p. 153–173.
- Paris 1914 Paris J., *Timbres amphoriques de Rhodes*, BCH 38, p. 300–326.
- Pascual 1977 Pascual G.R., *Las anforas de la Layetania*, in: *Méthodes classiques et méthodes formelles dans l'étude typologique des amphores. Actes du colloque de Rome, 27–29 mai 1974* [CEFR, vol. 32], Rome, p. 47–96.
- Paton, Hicks 1891 Paton W.R., Hicks E.L., *The Inscriptions of Cos*, Oxford.

- Pavličenko 1992 Pavličenko N.A., *K voprosu o vremeni bytovaniâ predloga EPI v geraklejskih klejmah*, in: Kac V.I., Monachov S.Û., eds., *Grečeskie amfory. Problemy razvitiâ remesla i trgovli v antičnom mire*, Saratov, p. 138–147.
- Pavličenko 1999 Pavličenko N., *Les timbre amphoriques d'Héraclée du Pont: bilan et perspectives de recherché*, in: Garlan Y., ed., *Production et commerce des amphores anciennes en Mer Noire*, Aix-en-Provence, p. 13–19.
- Pavličenko 2000 Pavličenko N.A., *E.M. Pridik, peterburskij filolog i èpigrafiŝt. K istorii sozdaniâ tret'ego toma IOSPE* [Drevnij mir i my: klassičeskoe nasledie v Evrope i Rossii, vol. 2], Sankt-Peterbourg, p. 189–205.
- Peacock 1977a Peacock D.P.S., *Recent discoveries of Roman amphora kilns in Italy*, *Antiquaries Journal* 57, p. 262–269.
- Peacock 1977b Peacock D.P.S., *Roman amphorae: typology, fabric and origins*, in: *Méthodes classiques et méthodes formelles dans l'étude typologique des amphores. Actes du colloque de Rome, 27–29 mai 1974* [CEFR, vol. 32], Rome, p. 261–278.
- Peacock,
Williams 1986 Peacock D.P.S., Williams D.F., *Amphorae and the Roman economy an introductory guide*, London.
- Pellegrini 1887 Pellegrini A., *Iscrizioni ceramiche d'Erice e suoi dintorni*, *Archivio Storico Siciliano* 12, p. 184–303.
- Perdrizet 1896 Perdrizet P., *Notes sur Chypre*, *BCH* 20, p. 336–363.
- Perrot 1861 Perrot G., *Sceaux trouvés sur des anses d'amphores thasiennes. Noms et symbols qu'ils contiennent*, *RevArch* 3, p. 283–289.
- Plešivenko 2009 Plešivenko A.G., *Amfornye klejma Nižnego Podneprov'â*, *Starožitnosti stepovogo Pričornomor'â i Krimu* 15, p. 131–136.

- Pogrebova 1958 Pogrebova N.N., *Pozdneskifskie gorodiša na nižnem Dnepre (Gorodiša Znamenskoe i Gavrilovskoe)*, in: Smirnov K.F., ed., *Pamâtniki skifo – sarmatskogo vremeni v Severnom Pričernomor'e* [MIA, vol. 64], Moskva, p. 103–247.
- Pontirolli 1970 Pontirolli G., *Anfore con bolli greci nel Cremonese*, *Epigraphica* 32, p. 184–187.
- Popov 1967 Popov Ź., *Amforni pečati ot antičniâ grad Kabile*, *Arheologiâ* 9, p. 46–49.
- Porro 1914 Porro G.G., *Bolli di anfore rodie trovati in Sardegna*, *ASS* 10, p. 380–389.
- Porro 1916 Porro G.G., *Bolli d'anfore rodie del Museo Nazionale Romano*, *ASAtene* 2, p. 103–124.
- Pottier, Reinach 1885 Pottier E., Reinach S., *Fouilles dans le nécropole de Myrina*, *BCH* 9, p. 165–207.
- Pridik 1896 Pridik E., *Amphorenstempel aus Athen*, *AM* 21, p. 127–183.
- Pridik 1897 Pridik E., *Neue Amphorenstempel aus Athen*, *AM* 22, p. 148–158.
- Pridik 1917 Pridik E.M., *Inventarnyj katalog klejm na amfornyh ručkah i gorlyškah i na čerepitsah Ermitažnogo sobraniâ*, Petrograd.
- Pridik 1926 Pridik E., *Zu den rhodischen Amphorenstempeln*, *Klio* 20, p. 303–331.
- Pridik 1928 Pridik E., *Die Astynomennamen auf Amphoren- und Ziegelstempeln aus Südrussland*, *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften Phil.-Hist. Klasse.* 24, p. 342–380.

- Pridik 1941 Pridik E.M., *Keramičeskie nadpisi iz raskopok Tiritaki i Mirmekiâ 1932-1934 gg.*, in: Žebelev S.A., Gajdukevič V.F., eds., *Arheologičeskie pamâtniki Bospora i Hersonesa* [MIA, vol. 4], Moskva, p. 173–193.
- Prokopenko 1999 Prokopenko Ū.A., *Istoriâ severokavkazskih trgovyh putej IV v do n.è. – XI v. n.è.*, Stavropol’.
- Prokopenko 2000 Prokopenko Ū.A., *Èkonomičeskie svâzi naseleniâ Stavropol’skoj vozvyšennosti v IV–III vv. do n.è.*, *Donskaâ arheologiâ* 1, p. 56–63.
- Prokopenko, Najdenko 1997 Prokopenko Ū.A., Najdenko A.V., *K utočneniû hronologii pozdnego perioda sušestvovaniâ Gruševskogo gorodiša*, in: *Iz istorii narodov Severnogo Kavkaza*, vol. 1, Stavropol’, p. 25–30.
- Pruglo 1967 Pruglo V.I., *Sinopskie amfornye klejma iz Mirmekiâ* [KSIA, vol. 109], p. 42–48.
- Pruglo 1971 Pruglo V.I., *K hronologii ènglifičeskih klejm Geraklei Pontijskoj*, SA 3, p. 76–90.
- Pruglo 1972 Pruglo V.I., *Ènglifičeskie klejma Geraklei Pontijskoj iz Mirmekiâ* [KSIA, vol. 130], p. 12–20.
- Puturidze 1977 Puturidze R.V., *Kolhidskie amfory iz Vani* [KSIA, vol. 151], p. 68–71.
- Raoul-Rochette 1835 Raoul-Rochette L., *Lettre à M. Welcker, Sur quelques inscriptions grecques de la Sicile*, RhM 4, p. 63–98.
- Raptou, Marangou 2008 Raptou E., Marangou A., *Une Tombe Hellénistique et Romaine à Paphos-Ellinospilioi* [RDAC], p. 365–387.
- Rasmussen, Lund Rasmussen K.L., Lund J., *On the Clay Provenance of Rhodian*

- 2004 *Transport Amphorae*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002* [MDIA, vol. 5], Athens, p. 325–327.
- Rauh 1999 Rauh N.K., *Rome, and the Eastern Mediterranean Wine Trade, 166-88 BC*, in: Bilde P., Engberg-Pedersen T., Hannestad L., Zahle J., eds., *Hellenistic Rhodes. Politics, Culture, and Society* [Studies in Hellenistic Civilization, vol. 9], Aarhus, p. 162–186.
- Redina, Mateevici 2007 Redina E., Mateevici N., *Importul amforistic sinopean la cetatea antică Koșary, regiunea Odesa, Ucraina*, *Tyragetia* 1, p. 299–305.
- Reger 1994 Reger G., *Regionalism and Change in the Economy of Independent Delos, 314–167 B.C.*, Berkeley.
- Reisner et al. 1924 Reisner G.A., Fisher C.S., Lyon D.G., *Harvard Excavations at Samaria 1908–1910*, Cambridge.
- Rigoir 1981 Rigoir Y., *Méthode géométrique simple de calcul du volume des contenants céramiques*, *Documents d'Archéologie Méridionale* 4, p. 193–194.
- Riley 1979 Riley J.A., *Coarse Pottery*, in: Lloyd J.A., ed., *Excavations at Sidi Khreish, Benghazi (Berenice)*, vol. 2 [Libya Antiqua Suppl., vol. 5], p. 91–467.
- Ritterling 1913 Ritterling E., *Das frührömische Lager bei Hofheim im Taunus* [Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung, vol. 40], Wiesbaden.
- Rizo Rangabé 1849 Rizo Rangabé A., *Fouilles attiques. Lettres à Mr. Henzen, I*, *AICA* 21, p. 161–176.

- Robinson 1905 Robinson D.M, *Greek and Latin Inscriptions from Sinope and Environs*, AJA 9, p. 294–333.
- Robinson 1906 Robinson D., *Ancient Sinope*, AJPh 27, p. 125–153.
- Rolfe 1891 Rolfe J.C., *An Inscribed Kotylos from Beotia*, Harvard Studies in Classical Philology 2, p. 89–101.
- Rosenthal-
Heginbottom 1995 Rosenthal-Heginbottom R., *Stamped Jar Handles*, in: Stern E., ed., *Excavations at Dor, Final Report I B: Areas A and C: The Finds* [Quedem Report, vol. 2], p. 183–204.
- Rostovtzeff 1941 Rostovtzeff M., *The Social and Economic History of the Hellenistic World*, vol. I–III, Oxford.
- Römer 1983 Römer C., *Zehn gestempelte Amphorenhenkel aus Kölner Privatsammlungen*, ZPE 50, p. 265–269.
- Russell 1997 Russell K.W., *Stamped Amphora Handles*, in: Koutsoukou A., Russell K.W., Najjar M., Momani A., eds., *The Great Temple of Amman*, Amman, p. 39–54.
- Sabatier 1849 Sabatier J., *Souvenirs de Kertsch et chronologie du royaume de Bosphore*, Saint-Pétersbourg.
- Sal'nikov 1968 Sal'nikov A.G., *Keramičeskie klejma iz raskopok gorodiša u s. Roksolany*, in: Gajdukevič V.F., ed., *Antičnâ istoriâ i kul'tura Sredizemnomor'â i Pričernomor'â*, Leningrad, p. 252–256.
- Samochin 1992 Samochin S.V., *Problema lokalizacii Psoi*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VI naučnoj konferencii*, Rostov-na-Donu, p. 27–29.

- Samojlova 1997 Samojlova T.L., *Sinopskij import v Nižnee Podnestrov'e (po dannym keramičeskoj èpigrafiki)*, in: Ohotnikov S.B., ed., *Nikonij i antičnyj mir Severnogo Pričernomor'â*, Odessa, p. 220–223.
- Samuel 1972 Samuel A.E., *Greek and Roman Chronology. Calendars and Years in Classical Antiquity* [Handbuch der Altertumwissenschaft, vol. 1-7], München.
- Saprykin 1985a Saprykin S.Û., *Aspurgiane*, SA 2, p. 65–78.
- Saprykin 1985b Saprykin S.Û., *Mitridatovskie tradicii v politike Bospora na rubeže našej èry (vremâ Farnaka i Asandra)*, in: Isaenko A.V., ed., *Antičnost' i varvarskij mir*, Ordžonikidze, p. 63–86.
- Saprykin 1990 Saprykin S.Û., *Unikal'nyj stater bosporskoj caricy Dinamii*, SA 3, p. 204–214.
- Saprykin 1995 Saprykin S.Û., *Žensiny-pravitel'nicy Pontijskogo i Bosporskogo carstv (Dinamiâ, Pifodorida, Antoniâ Trifena)*, in: Marinovič L.P., Saprykin S.Û., eds., *Žensina v antičnom mire*, Moskva, p. 181–203.
- Saprykin 2002 Saprykin S.Û., *Bosporskoe carstvo na rubeže dvuh èpoh*, Moskva.
- Saprykin 2006 Saprykin S.Û., *Ètûdy po social'noj i èkonomičeskoj istorii Bosporskogo carstva*, in: Marinovič L.P., ed., *Antičnaâ civilizaciâ i varvary*, Moskva, p. 171–242.
- Saprykin, Fedoseev 1999 Saprykin S.Û., Fedoseev N.F., *Klejma Sinopy s datami*, RA 2, p. 135–143.
- Savel'ev 1964 Savel'ev Û.A., *Bosporskie čerepičnye klejma iz raskopok Pantikapeâ i Fanagorii v 1950–1960 gg.*, SA 3, p. 196–206.
- Säflund 1980 Säflund M.L., *Stamped Amphora Handles, Labraunda* [Swedish

Excavations and Researches, vol. 2, fasc. 2], Stockholm.

- Schmitt 1957 Schmitt H.H., *Rom und Rhodos. Geschichte ihrer politischen Beziehungen seit der ersten Berührung bis zum Aufgehen des Inselstaates im römischen Weltreich* [Münchener Beiträge zur Papyrus-forsch., vol. 40], München.
- Scholl 2004 Scholl T., *Polish Excavations at Tanais*, *Novensia* 15, p. 239–245.
- Scholl 2005a Scholl T., *Polish excavations in Hellenistic Tanais*, *EurAnt* 11, p. 137–145.
- Scholl 2005b Scholl T., *The fortifications of Tanais in the light of Warsaw University Excavations*, *EtTrav* XX, p. 247–259.
- Scholl 2009 Scholl T., *Most hellenistyczny w Tanais*, in: Kaim B., ed., *Blisko i daleko. Księga Jubileuszowa Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa, p. 167–173.
- Scholl 2011a Scholl T., *Tanais – Excavations in 2010*, *Światowit* 8 (XLIX), p. 203–204.
- Scholl 2011b Scholl T., *The Hellenistic Bridge at Tanais*, in: *Archäologie der Brücken*, Regensburg, p. 58–60.
- Scholl 2011c Scholl T., *Western Tanais in the Light of the latest Research of the University of Warsaw*, in: Papuci-Władyka E., Vickers M., Bodzek J., Braund D., eds., *Pontika 2008. Recent Research on the Northern and Eastern Black Sea in Ancient Times. Proceednigs of the International Conference, 21st–26th April 2008, Kraków* [BAR IS, vol. 2240], Oxford, p. 299–303.
- Scholl 2012 Scholl T., *Tanais, Russia. Excavations in 2011*, *Światowit* 9 (L), p. 215–218.

- Schönberger,
Simon 1976 Schönberger H., Simon G.-H., *Das Augusteische Römerlager Rödgen. Die Funde aus den frühkaiserzeitlichen Lagern Rödgen, Friedberg und Bad Nauheim* [Limesforschungen, vol 15], Berlin.
- Schuchhardt 1895 Schuchhardt C., *Amphorenstempel*, in: Frankel M., ed., *Die Inschriften von Pergamon*, [Altertümer von Pergamon, vol. 8, fasc. 2], Berlin, p. 423–499.
- Schultheis 1982 Schultheis W., *Amphoren. Bestimmung und Einteilung nach ihren Merkmalen*, Bonn.
- Schumacher 1886 Schumacher K., *Zu Rhodischen und Delischen Inschriften*, RhM 41, p. 223–241.
- Segré 1928 Segré A., *Metrologia e circolazione monetaria degli antichi*, Bologna.
- Segre, Pugliese
Carratelli 1949–1951 Segre M., Pugliese Carratelli G., *Tituli Camirenses*, ASAtene 27–29, p. 141–318.
- Sherk 1990 Sherk R.K., *The Eponymous Officials of Greek Cities. Mainland Greece and The Adjacent Islands*, ZPE 84, p. 231–295.
- Smirnova 1967 Smirnova T.M., *Poselenie rimskogo vremena bliz Kerči* [KSIA, vol. 109], p. 140–143.
- Sokol'skij 1961 Sokol'skij N.I., *Raboty v Kepah v 1958 godu* [KSIA, vol. 83], p. 66–72.
- Sokol'skij 1965 Sokol'skij N.I., *Raskopki v Kepah v 1962 g.* [KSIA, vol. 103], p. 108–118.
- Stephani 1848 n.v. Stephani L.E., *Titulorum graecorum particulae*, vol. III, Dorpati.
- Stephani 1854 Stephani L.E., *Drevnosti Bosfora Kimmerijskogo*, Sankt Peterburg.

- Stoddart 1850 Stoddart J.L., *On the Inscribed Pottery of Rhodes, Cnidus, and Other Greek Cities*, Transactions of the Royal Society of Literature of the United Kingdom, 2nd Series, 3, p. 1–127.
- Stoddart 1853 Stoddart J.L., *On Lettered Vase-Stamps from Greek Cities of the Mediterranean and Euxine Seas*, Transactions of the Royal Society of Literature of the United Kingdom, 2nd Series, 4, p. 1–67.
- Stolba 2003 Stolba V.F., *Some Reflections on the Amphora Stamps with the Name of Amastris*, in: Bilde P.G., Højte J.M., Stolba V.F., eds., *The Cauldron of Ariantas. Studies presented to A.N. Ščeglov on the occasion of his 70th birthday* [BSS, vol. 1], Aarhus, p. 279–301.
- Stolba 2005 Stolba V.F., *Hellenistic Cheronesos: Towards Establishing a Local Chronology*, in: Stolba V.F, Hannestad L., eds., *Chronologies of the Black Sea Area in the Period c. 400-100 BC* [BSS, vol. 3], Aarhus, p. 153–177.
- Stolba 2007 Stolba V.F., *Local Patterns of Trade in Wine and the Chronological Implications of Amphora Stamps*, in: Gabrielsen V., Lund J., eds., *The Black Sea in Antiquity. Regional and Interregional Economic Exchanges* [BSS, vol. 6], Aarhus, p. 149–159.
- Striano 1990 Striano A., *Remarques sur un processus de caractérisation locale d'anthroponymie rhodienne*, Beitrage zur Namenforschung 25, 50–55.
- Suprenkov 2012 Suprenkov A.A., *Ohrannye razvedki na poselenii Taman' 1 v 2011 g.*, DB 16, pp. 419–439.
- Sztetyłło 1958 Sztetyłło Z., *Stemplowanie amfor greckich*, KWHKM VI-3, p. 465–467.

- Sztetyło 1959 Sztetyło Z., *Stemplowane imadła amfor*, in: Bernhard M.L., ed., *Pamiętnik wystawy zabytków z wykopalisk w Mirmeki w 1957 r.*, Warszawa, p. 70–104.
- Sztetyło 1960 Sztetyło Z., *Stemplowane imadła amfor z wykopalisk polskich w Mirmeki na Krymie*, *Meander* 15, p. 382–392.
- Sztetyło 1961 Sztetyło Z., *Badania nad stemplowanymi imadłami amfor greckich w literaturze rosyjskiej i radzieckiej*, *Meander* 16, p. 250–265.
- Sztetyło 1962 Sztetyło Z., *Stemple greckich amfor i ceramicznych materiałów budowlanych*, Warszawa.
- Sztetyło 1963a Sztetyło Z., *Stamped Amphora Handles from Polish Excavations in Tell Atrib (1957–1961)*, *Eos* 53, 1963, p. 335–340.
- Sztetyło 1963b Sztetyło Z., *Heracles with a Cornucopia on the Seal of a Sinopean Amphora*, *Bulletin du Musée National de Varsovie* 4, p. 33–37.
- Sztetyło 1963c Sztetyło Z., *Przedstawienie figuralne na stemplach amfor z polskich wykopalisk archeologicznych*, *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie* 7, p. 185–209.
- Sztetyło 1965 Sztetyło Z., *Stemplowane imadła amfor greckich z wykopalisk polskich w Mirmeki na Krymie z 1958 roku*, *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie* 7, p. 93–117.
- Sztetyło 1966a Sztetyło Z., *Quelques remarques en marge des études sur l'iconographie des timbres amphoriques grecs*, in: Bernhard M.L., ed., *Mélanges offerts à Kazimierz Michałowski*, Warszawa, p. 669–674.
- Sztetyło 1966b Sztetyło Z., *Quelques problèmes relatifs à l'iconographie des timbres amphoriques. La représentation de statues*, *EtTrav* 3, p. 46–80.

- Sztetyło 1971a Sztetyło Z., *Grecka epigrafika ceramiczna*, Warszawa 1971.
- Sztetyło 1971b Sztetyło Z., *Les hermes dans l'iconographie des timbres amphoriques grecs*, EtTrav 5, p. 92–103.
- Sztetyło 1975 Sztetyło Z., *Timbres amphoriques grecs des fouilles polonaises à Alexandrie (1962–1972)*, EtTrav 8, p. 160–235.
- Sztetyło 1976a Sztetyło Z., *Les timbres céramiques (1965–1973)* [Nea Paphos, vol. 1], Varsovie.
- Sztetyło 1976b Sztetyło Z., *Mirmeki*, vol. III, *Wykopaliska odcinka polskiego w r. 1957*, Warszawa.
- Sztetyło 1977 Sztetyło Z., *Stemplowane imadła amfor z wykopalisk polskich w Aleksandrii*, in: Bernhard M.L., ed., *Starożytna Aleksandria w badaniach polskich*, Warszawa, p. 135–145.
- Sztetyło 1978 Sztetyło Z., *Timbres céramiques des fouilles polonaises à Alexandrie (1973–1974)*, EtTrav 10, p. 259–316.
- Sztetyło 1983 Sztetyło Z., *Les timbres céramiques dans la collections du Musée National de Varsovie*, Varsovie.
- Sztetyło 1984a Sztetyło Z., *Timbres céramiques des fouilles polonaises à Nea Paphos en 1978*, EtTrav 13, p. 366–370.
- Sztetyło 1984b Sztetyło Z., *Stemple ceramiczne w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie*, *Studia Archeologiczne* 2, p. 29–36.
- Sztetyło 1985 Sztetyło Z., *Stemple ceramiczne z wykopalisk polskich w Nea Paphos (kampanie wykopaliskowe 1975–1980)* [*Studia i Materiały Archeologiczne*, vol. 4], p. 241–250.

- Sztetyło 1987a Sztetyło Z., *Wstępne opracowanie zespołu stempli ceramicznych z wykopalisk polskich w Aleksandrii (1980–1982)* [Studia i Materiały Archeologiczne, vol. 5], p. 77–86.
- Sztetyło 1987b Sztetyło Z., *Stemple ceramiczne z wykopalisk polskich na Cyprze (1981–1983)* [Studia i Materiały Archeologiczne, vol. 6], p. 107–112.
- Sztetyło 1990a Sztetyło Z., *Timbres céramiques des fouilles polonaises à Alexandrie (1974–1979)*, EtTrav 14, p. 160–212.
- Sztetyło 1990b Sztetyło Z., *Récent recherches sur les timbres amphoriques grecs*, EtTrav 15, p. 404–407.
- Sztetyło 1991a Sztetyło Z., *Pottery Stamps (1975–1989)* [Nea Paphos, vol. 4], Varsovie.
- Sztetyło 1991b Sztetyło Z., *Stemple ceramiczne z wykopalisk polskich na Kom el Dikka w Aleksandrii (kampanie 1982–1987)* [Studia i Materiały archeologiczne, vol. 8], p. 51–64.
- Sztetyło 1992a Sztetyło Z., *Timbres céramiques des fouilles polonaises à Alexandrie (1979–1982)*, EtTrav 16, p. 151–177.
- Sztetyło 1992b Sztetyło Z., *Timbres céramiques des fouilles polonaises à Alexandrie (1982–1987)*, EtTrav 16, p. 180–223.
- Sztetyło 1998 Sztetyło Z., *Stemple ceramiczne z wykopalisk polskich z Nea Pafos*, in: *Cypr w badaniach polskich. Materiały z Sesji Naukowej zorganizowanej przez Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW im. Prof. K. Michałowskiego, Warszawa, 24–25 luty 1995*, Warszawa, p. 111–117.

- Sztetyłło 2000 Sztetyłło Z., *Pottery Stamps. Tell Atrib 1985–1995* [Travaux du centre d'archéologie méditerranéenne de l'Académie Polonaise des Sciences, vol. 34], Varsovie, p. 53–163.
- Sztetyłło 2010 Sztetyłło Z., *Pottery Stamps from Nea Paphos (Excavations in 1990–2006)* [Nea Paphos, vol. 6/Polish Archaeology in the Mediterranea Monograph Series, vol. 2], Warsaw.
- Šamba 1976 Šamba G.K., *Amfornye klejma Dioskurii*, IAIÂLI 5, p. 149–157.
- Šamba 2005 Šamba G.K., *Drevnij Suhum (Poiski, nahodki, razmyšleniâ)*, Suhum.
- Šelov 1954 Šelov D.B., *K istorii keramičeskogo proizvodstva na Bospore*, SA 21, p. 119–130.
- Šelov 1956 Šelov D.B., *Keramičeskie klejma iz raskopok Fanagorii*, in: smirnov A.P. ed., *Fanagoriâ* [MIA, vol. 57], Moskva, p. 128–153.
- Šelov 1957 Šelov D.B., *Klejma na amforah i čerepicah, najdennyh pri raskopkah Pantikapeâ v 1945-1949 gg.*, in: Zeest I.B., ed., *Pantikapej* [MIA, vol. 56], Moskva, p. 202–226.
- Šelov 1958 Šelov D.B., *K istorii svâzej èllinističeskogo Bospora s Rodosom*, SA 28, p. 333–336.
- Šelov 1960 Šelov D.B., *Denežnyj rynek Tanaisa*, ZOOAO 1/34, p. 133–136.
- Šelov 1961 Šelov D.B., *Nekropol' Tanaisa (raskopki 1955–1958 gg.)* [MIA, vol. 98], Moskva.
- Šelov 1963 Šelov D. B., *Èkonomičeskaâ žizn' Tanaisa*, in: Boltunova A.I., ed., *Antičnyj gorod*, Moskva, p. 115–131.

- Šelov 1965 Šelov D.B., *Raskopki severo-vostočnogo učastka Tanaisa (1955–1957 gg.)*, in: Šelov D.B., ed., *Drevnosti Nižnego Dona* [MIA, vol. 127], Moskva, p. 56–129.
- Šelov 1966 Šelov D.B., *Dopolnitel'nye klejma na rodoskih amforah*, in: Bernhard M.L., ed., *Mélanges offerts à Kazimierz Michałowski*, Warszawa, p. 663–668.
- Šelov 1968 Šelov D.B., *O vremeni osnovaniâ Tanaisa*, in: *Antičnaâ istoriâ i kul'tura Sredizemnomor'â i Pričernomor'â*, Leningrad, p. 77–84.
- Šelov 1969a Šelov D.B., *Polemon i Tanais* [KSIA, vol. 116], p. 70–75.
- Šelov 1969b Šelov D.B., *Byl li Tanais razrušen Polemonom?*, VDI 2, p. 56–65.
- Šelov 1970 Šelov D.B., *Tanais i Nižnij Don v III–I vv. do n.è.*, Moskva 1970.
- Šelov 1975 Šelov D.B., *Keramičeskie klejma iz Tanaisa III–I vekov do n.è.*, Moskva.
- Šelov 1983 Šelov D.B., *Goroda Severnogo Pričernomor'â i Mitridat Evpator*, VDI 2, p. 40–58.
- Šelov 1994 Šelov D.B., *Novaâ kolleksiâ èllinističeskih keramičeskih klejm iz Tanaisa*, Vestnik Tanaisa 1, p. 9–43.
- Šelov, Vinogradov 1977 Šelov D.B., Vinogradov Ū.G., *B.N. Grakov i razvitie antičnoj èpigrafiiki v SSSR*, in: Grakov B.N., Elagina N.G., Âcenko I.V., *Rannij železnyj vek*, Moskva, p. 205–213.
- Šelov-Kovedjaev 1986 Šelov-Kovedjaev Th.V., *Histoire et état actuel de l'épigraphie céramique grecque (amphores et tuiles) en Union Soviétique*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 9–29.

- Škorpil 1902 Škorpil V., *Keramičeskie nadpisi, najdennye pri raskopkah na severnom sklone gory Mitridata v gor. Kerči v noâbre i dekabre 1901g.*, IAK 3, p. 122–165.
- Škorpil 1904 Škorpil V., *Keramičeskie nadpisi, priobretennye Kerčenskim muzeem drevnostej v 1901 i 1902 godah*, IAK 11, p. 19–166.
- Škorpil 1913 Škorpil V., *Opravy a dodatky k seznamu rhodoských eponymů*, Listy filologické 40, p. 166–173.
- Škorpil 1914a Škorpil V., *Datirovannye keramičeskie nadpisi iz Zeleneckogo kurgana*, IAK 51, p. 119–128.
- Škorpil 1914b Škorpil V., *Nazvaniâ gončarnyh masterom v keramičeskih nadpisâh*, IAK 51, p. 129–139.
- Škorpil 1914c Škorpil V.V., *Otčet o raskopkah v g. Kerči i na Tamanskom poluostrove v 1911 g.*, IAK 56, p. 1–74.
- Šoll' 2012 Šoll' (Scholl) T., *Deâtel'nost' Mitridata VI Eypatora v Tanaise v svete rezul'tatov pol'skih issledovanij v Zapadnom gorodskom rajone (raskop XXV)*, Arheologiâ, drevnij mir i srednie veka 5, p. 11–16.
- Šoll' 2008a Šoll' (Scholl) T., *Desât' let raskopok Varšavskogo Universiteta v Tanais*, Novensia 18–19, p. 307–338.
- Šoll' 2008b Šoll' (Scholl) T., *Zapadnaâ čast' èllinističeskogo Tanaisa. Po itogam raskopok Varšavskogo Universiteta*, in: Papuci-Władyka E., ed., *Pontika 2006. Recent Research in Northern Black Sea Coast Greek Colonies. Proceedings of the International Conference, Kraków, 18th March, 2006*, Kraków, p. 177–189.
- Šoll', Matera Šoll' (Scholl) T., Matera M., *Sistema oborony v'ezda v zapadnij*

- 2012 *gorodskij rajon Tanaisa po rezul'tatam pol'sko-rossijskih issledovanij*, in: *Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antičnosti i srednevekov'â. Problemy urbanizacii* [BČ, vol. 13], Kerč, p. 482–488.
- Šoll', Rovin'ska 2013 Šoll', Rovin'ska, *Pâtnadcat' let raskopok Varšavskogo Universiteta v Tanaise*, Vestnik Tanaisa 3, p. 48–62.
- Štaerman 1951 Štaerman E.M., *Keramičeskie klejma iz Tiry* [KSIIMK, vol. 36], p. 31–49.
- Štaerman 1952 Štaerman E.M., *Keramičeskie klejma iz raskopok Mirmekiâ i Tiritaki v 1935–1940 gg.*, in: Gajdukevič V.F., Maksimova M.I., ed.s, *Bosporskie goroda. Itogi arheologičeskikh issledovanij Tiritaki i Mirmekiâ v 1935–1940 gg. Čast 1* [MIA, vol. 25], Moskva, p. 387–394.
- Şenol 2003 Şenol A.K., *The Amphoras from the Bridge Excavations, Gabbari Sector 2.*, in: Empereur J.-Y., Nenna M.-D., eds., *Necropolis 2 [Études alexandrines, vol. 7]*, Le Caire, p. 191–211.
- Şenol 1996 Şenol G.C., *Some Rhodian Stamped Amphora Handles in the Istanbul Museum*, ADerg 4, p. 37–57.
- Şenol, Şenol 1997 Şenol G.C., Şenol A.K., *Rhodian Stamped Amphorae from Sarayburnu*, ADerg 5, p. 51–61.
- Şenol et al. 2004 Şenol G.C., Şenol A.K., Doğer E., *Amphora Production in the Rhodian Peraea in the Hellenistic Period*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002*, [MDIA, vol. 5], Athens, p. 353–359.
- Şeglov 1984 Şeglov A.N., *O pervičnom opisaniu arheologičeskogo materiala*, in: Brašinskij I.B., *Metody issledovaniâ antičnoj trgovli (na primere Severnogo Pričernomor'â)*, Leningrad, p. 242–245.

- Šeglov, Selivanova 1992 Šeglov A.N., Selivanova N.B., *Optiko-petrografičeskoe issledovanie pričernomorskih klejmenyh amfor IV–III vv. do n.è.*, in: Kac V.I., Monachov S.Ů., eds., *Grečeskie amfory. Problemy razvitiâ remesla i trgovli v antičnom mire*, Saratov, p. 32–68.
- Tančeva 1975 Tančeva N., *Pečati i grafiti v' rhu amfori ot Kabile*, *Arheologija* 17, p. 23–30.
- Tchernia, Villa 1977 Tchernia A., Villa J.-P., *Note sur le matériel recueilli dans la fouille d'un atelier d'amphores à Velaux (Bouches-du-Rhône)*, in: *Méthodes classiques et méthodes formelles dans l'étude typologique des amphores. Actes du colloque de Rome, 27–29 mai 1974* [CEFR, vol. 32}, Rome, p. 231–239.
- Tchernia, Zevi 1972 Tchernia A., Zevi F., *Amphores vinaires de Campanie et de Tarraconaise à Ostie*, in: *Recherches sur les amphores romaines. Actes du Colloque de Rome (4 mars 1971)* [CEFR, vol. 10], Rome, p. 35–67.
- Thiersch 1837 Thiersch F., *Ueber Henkel irdener Geschirre mit Inschriften und Fabrikzeichen aus dem äussern Kerameikos von Aten*, *ABAW* 2, p. 779–839.
- Tolstikov 1992 Tolstikov V.P., *Neizvestnye stranicy istorii Bosporskogo carstva*, *SGMII*, p. 41–65.
- Tolstikov, Koval'čuk 2005 Tolstikov V.P., Koval'čuk A.V., *Čerepičnye klejma iz raskopok Pantikapeâ 1990–1991 gg.*, *DB* 8, p. 377–392.
- Tolstoj 1953 Tolstoj I.I., *Grečeskie graffiti drevnih gorodov Severnogo Pričernomor'â*, Moskva.
- Torremuza 1769
1784 Castelli di Torremuza G.L., *Siciliae et objacentium insularum veterum inscriptionum nova collectio. Prolegomenis, et notis*, Panormum.

- Trejster 1993 Trejster M.Û., *Rimlâne v Pantikapee*, VDI 2, p. 69–73.
- Trunova 2002 Trunova T., *Istoriâ issledovaniâ Tanaisa*, Novensia 13, p. 69–81.
- Tsetskhladze 1990 Tsetskhladze G.R., *Organization of Ceramic Production in Colchis during the Hellenistic Period*, Eirene 27, p. 93–102.
- Tsetskhladze 1991 Tsetskhladze G.R., *Die kolchischen Stempel*, Klio 73, p. 361–381.
- Tsetskhladze 1992 Tsetskhladze G.R., *Proizvodstvo amfornoj tary v Kolhide*, in: Kac V.I., Monachov S.Û., eds., *Grečeskie amfory. Problemy razvitiâ remesla i trgovli v antičnom mire*, Saratov, p. 90–110.
- Tsetskhladze 1994 Tsetskhladze G.R., *The interpretation of Pichvnari*, DHA 20, p. 127–145.
- Tsetskhladze 1998 Tsetskhladze G.R., *Grečeskoe proniknovenie v Vostočnoe Pričernomor'e: nekotorye itogi izučeniâ. 2. Seredina V–II v. do n.è.*, VDI 3, p. 87–96.
- Tsetskhladze 1999 Tsetskhladze G.R., *Pichvnari and its environs 6th c. BC – 4th c. AD*, Besançon.
- Tsetskhladze 2009 Tsetskhladze G.R., *Secondary Colonisers in the Black Sea: Sinope and Panticapaeum*, in: Lombardo M., Frisone F., eds., *Colonie di colonie: le fondazioni sub-coloniali greche tra colonizzazione e colonialism. Atti del Convegno Internazionale (Lecce, 22–24 giugno 2006)*, Taranto, p. 229–253.
- Tsetskhladze,
Vnukov,
Soznic 1991 Tsetskhladze G.R., Vnukov S.Û., Soznic V.V., *Pro pohožennâ odniei grupi koričnevoglinânih amfor iz Hersonesa*, Arheologiâ 1, p. 57–62.

- Tsetskhladze, Vnukov 1992 Tsetskhladze G.R., Vnukov S.Y., *Colchian Amphorae: Typology, Chronology and Aspects of Production*, ABSA 87, p. 357–386.
- Tunkina 2002 Tunkina I.V., *Russkaâ nauka o klassičeskikh drevnostâh ũga Rossii (XVIII – seredina XIX v.)*, Sankt-Peterburg.
- Tunkina 2003 Tunkina V.I., *The Formation of Russian Science of Classical Antiquities of Southern Russia in the 18th and early 19th century*, in: Bilde P.G., Højte J.M., Stolba V.F., eds., *The Cauldron of Ariantas. Studies presented to A.N. Ščeglov on the occasion of his 70th birthday* [BSS, vol. 1], Aarhus, p. 303–364.
- Turovskij 1997 Turovskij E.Â., *K voprosu ob absolũtnyh datah sinopskih klejm*, in: Ohotnikov S.B., ed., *Nikonij i antičnyj mir Severnogo Pričernomor'â*, Odessa, p. 217–220.
- Uspenskij 1926 Uspenskij F.I., *Pamâti akademika V.V. Latyševa* [IAN SSSR, vol. 20:9], p. 577–584.
- Vanderpool et al. 1962 Vanderpool E., McCredie J.R., Steinberg A., *Koroni: A Ptolemaic Camp on the East Coast of Attica*, *Hesperia* 31, p. 26–61.
- Vanderpool et al. 1964 Vanderpool E., McCredie J.R., Steinberg A., *Koroni: The Date of the Camp and the Pottery*, *Hesperia* 33, p. 69–75.
- Vasilenko 1970 Vasilenko B.A., *Zametki o geraklejskih klejmah*, SA 3, p. 217–224.
- Vasilenko 1971a Vasilenko B.A., *Klejma na amforah tipa Soloha II*, SA 2, p. 242–245.
- Vasilenko 1971b Vasilenko B.A., *K voprosu o datirovke sinopskih klejm*, SA 3, p. 245–250.
- Vasilenko 1971c Vasilenko B.A., *Drevnegrečeskie keramičeskie klejma, najdennye na vostočnom beregu Dnestrovskogo Limana*, MASP 7, p. 137–149.

- Vasilenko 1973 Vasilenko B.A., *Zametki o drevnegrečeskikh keramičeskikh klejmah*, SA 3, p. 233–237.
- Vasilenko 1974 Vasilenko B.A., *O haraktere klejmeniâ geraklejskikh amfor v pervoj polovine IV v. do n.è.*, NÈ 11, p. 3–28.
- Veselov 1962 Veselov V.V., *Novye formy i varianty klejm bosporskih krovvel'nyh čerepic*, in: *Arheologîâ i istoriâ Bospora*, vol. 2, p. 349–358.
- Vickers 2010 Vickers M., *Amphora studies: is there light at the end of the tunnel?*, in: Kassab Tezgör D., Inaishvili N., eds., *PATABS I. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27–29 Avril 2006*, Istanbul, p. 13–16.
- Viedebantt 1917 Viedebantt O., *Forschungen zur Metrologie des Altertums*, Abhandlungen der Sachsischen Gesellschaft der Wissenschaften, Philologisch-historischen Klasse 3, 1917.
- Vinogradov 1972 Vinogradov Ū.G., *Keramičeskie klejma ostrova Fasos*, NÈ 10, p. 3–63.
- Vinogradov 1993 Vinogradov Ū.G., *Anmerkungen zu Kapitel VI: Staat und Kultur des Bosporanischen Reiches*, in: Heinen H, ed., *M. Rostowzew, Skythien und der Bosphorus*, vol. II, *Wiederentdeckte Kapitel und Verwandtes*, Stuttgart, p. 135–152.
- Vinogradov, Onajko 1975 Vinogradov Ū.G., Onajko N.A., *Ob èkonomičeskikh svâzâh Geraklei Pontijskoj s Severnym i Severo-vostočnym Pričernomor'em v èllinističeskoe i rimskoe vremâ*, SA 1, p. 86–93.
- Vinokurov 2012 Vinokurov N.I., *Hozâjstvenno-žilye kvartaly gorodiša Artezian pervoj poloviny pervogo veka n.è.*, DB 16, p.51–76.

- Viola 1884 Viola L., *Nota del sopra scoperte epigrafiche in Taranto, e sopra iscrizioni messapiche inedite, o malamente divulgate*, NSA, p. 117–130.
- Viola 1885 Viola L., *Sopra nuove scoperte epigrafiche avvenute in Taranto e nel suo territorio*, NSA, p. 258–288.
- Vlasova 2003a Vlasova E.V., *Katalog keramičeskikh klejm, graffiti i dipinti*, in: Solov'ev S.L., *Arheologičeskie pamâtniki sel'skoj okrug i nekropolâ Nimfeâ. Itogi rabot Kerčenskoj arheologičeskoj èkspedicii Gosudarstvennogo Èrmitaža: 1992–1996 gg.*, Sankt-Peterburg, p. 46–59.
- Vlasova 2003b Vlasova E.V., *Katalog keramičeskikh klejm i nadpisej*, in: Solov'ev S.L., *Arheologičeskie pamâtniki sel'skoj okrug i nekropolâ Nimfeâ. Itogi rabot Kerčenskoj arheologičeskoj èkspedicii Gosudarstvennogo Èrmitaža: 1992–1996 gg.*, Sankt-Peterburg, p. 110–113.
- Vnukov 1988 Vnukov S.Û., *Širokogorlye svetloglinânye amfory Severo-Zapadnogo Kryma*, SA 3, p. 198–206.
- Vnukov 1992 Vnukov S.Û., *K voprosu o meste proizvodstva koričnevoglinânyh amfor Severnogo Pričernomor'â*, in: Kac V.I., Monachov S.Û., eds., *Grečeskie amfory. Problemy razvitiâ remesla i trgovli v antičnom mire*, Saratov, p. 68–89.
- Vnukov 2000 Vnukov S.Û., *Psevdokosskie amfory Pričernomor'â*, RA 4, p. 54–63.
- Vnukov 2003 Vnukov S.Û., *Pričernomorskie amfory I v. do n.è. – II v. n.è. (Morfologiâ)*, Moskva.
- Vnukov 2006 Vnukov S.Û., *Pričernomorskie amfory I v. do n.è. – II v. n.è. Petrografiâ, hronologiâ, problemy trgovli*, Sankt-Peterburg.

- Vnukov 2010 Vnukov S.Yu., *Problems of "brown clay" (Colchian) Amphora Studies. Typology, Chronology, Production Centres, Distribution*, in: Kassab Tezgör D., Inaishvili N., eds., *PATABS I. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27–29 Avril 2006* [Varia Anatolica, vol. 21], Paris, p. 29–32.
- Vnukov 2011 Vnukov S.Yu., "Colchean" Amphorae from Abkhazia, in: Tzchoev Ch., Stoyanov T., Bozkova A., eds., *PATABS II. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Acts of the International Round Table held in Kiten, Nessebar and Sredetz, September 26–30, 2007*, Sofia, p. 271–278.
- Volpe 1980–1987 Volpe G., *La anfore della tomba 6 di Ascoli Satriano*, *Ricerche e Studi Brindisi* 13, p. 105–120.
- Voronov 1972 Voronov Ū.N., *Ob Èšerskom gorodiše*, SA 1, p. 103–121.
- Voronov 1977 Voronov Ū.N., *K izučeniû keramičeskogo proizvodstva Dioskuriady*, SA 2, p. 162–171.
- Vysokij 2004 Vysokij M.F., *Grečeskaâ kolonizaciâ Vostočnogo Pričernomor'â: itogi i perspektivy issledovaniâ*, PIFK 14, p. 399–424.
- Vysotskaâ 1978 Vysotskaâ T.N., *Torgovye svâzi Neapolâ skijskogo v èllinističeskij period (Po dannym keramičeskij èpigrafi)*, VDI 4, p. 72–93.
- Wallace Matheson,
Wallace 1982 Wallace Matheson P.M., Wallace M.B., *Some Rhodian Amphora Capacities*, *Hesperia* 51, p. 293–320.
- Wallace 1986 Wallace M.B., *Progress in Measuring Amphora Capacities*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 87–94.

- Wallace 2004 Wallace M., *Standardization in Greek Amphora Capacities*, in: Eiring J., Lund J., eds., *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002*, [MDIA, vol. 5], Athens, p. 429–431.
- Wells 1982 Wells B., *Stamped Amphora Handles from Asine*, OpAth 14, p. 119–128.
- Whitebread 1986 Whitebread I.K., *The Application of Ceramic Petrology to the Study of Ancient Greek Amphorae*, in: Empereur J.-Y., Garlan Y., eds., *Recherches sur les amphores grecques* [BCH Suppl., vol. 13], Athènes, p. 95–101.
- Whitebread 1995 Whitebread I.K., *Greek Transport Amphorae. A Petrological and Archaeological Study*, Athens 1995.
- Wilcken 1899 Wilcken U., *Griechische Ostraka aus Aegypten und Nubien. Ein Beitrag zur antiken Wirtschaftsgeschichte*, vol. I, Leipzig.
- Will 1982 Will E., *Historie politique du monde hellénistique (323–30 av. J.-C.)*, vol. 2, Nancy.
- Zajcev 1995 Zajcev Ū.P., *Hronologiâ Neapolâ skifskogo*, Drevnosti Stepnogo Pričernomor'â i Kryma 5, p. 67–90.
- Zajcev 1997 Zajcev Ū.P., *Ūžnyj dvorec Neapolâ skifskogo*, VDI 3, p. 36–50.
- Zajcev 1999 Zajcev Ū.P., *Dva sūžeta iz èllinističeskoj chronologii Neapolâ skifskogo*, HS 10, p. 60–69.
- Zajcev 2003 Zajcev Ū.P., *Neapol' skifskij (II v. do n.è. – III v. n.è.)*, Simferopol'.

- Zajcev 2005 Zajcev Ju.P., *Absolute and Relative Chronology of Scythian Neapolis in the 2nd century BC*, in: Stolba V.F, Hannestad L., eds., *Chronologies of the Black Sea Area in the Period c. 400–100 BC* [BSS vol. 3], Aarhus, p. 259–273.
- Zajcev 2010 Zajcev Ū.P., *Rodosskie amfornye klejma iz Neapolâ skifskogo* [BI, vol. 22], Simferopol, p. 326–334.
- Zeest 1951 Zeest I.B., *Novye dannye o torgovyh svâzâh Bospora s ũžnym Pričernomor'em*, VDI 2, p. 106–116.
- Zeest 1960 Zeest I.B., *Keramičeskaâ tara Bospora* [MIA, vol. 83], Moskva.
- Zeest 1967 Zeest I.B., *Zadači issledovaniâ massovogo antičnogo keramičeskogo materiala* [KSIA, vol. 109], p. 9–14.
- Zeitoun et al. 1998 Zeitoun N., Christophi C., Empereur J.-Y., *Les anses d'amphores du Musée Gréco-Romain d'Alexandrie. L'état d'avancement de la banquet de données sur les amphores et le cas exemplaire du fabricant rhodien Theumnastos*, in: Empereur J.-Y., ed., *Commerce et artisanat dans l'Alexandrie hellénistique et romaine. Actes du colloque d'Athènes organisé par le CNRS, le Laboratoire de céramologie de Lyon et l'École française d'Athènes 11–12 décembre 1988* [BCH Suppl., vol. 33], p. 367–391.
- Zolotarev 1979 Zolotarev M.I., *Keramičeskie klejma iz raskopok severo-vostočnogo rajona Hersonesa v 1974–1975 gg.* [KSIA, vol. 159], p. 66–73.
- Zolotarev 1994 Zolotarev M.I., *Vzaimootnošeniâ Ol'vii i Hersonesa v IV–II vv. do n.è. (po materialam hersonesskih keramičeskikh klejmov iz Ol'vii)*, in: Kutajsov V.A., ed., *Severo-Zapadnyj Krym v antičnuû èpohu*, Kiev, p. 123–137.

- Zolotarev 1999 Zolotarev M.I., *O vremeni stroitel'stva t.n. „Kazarmy” v Hersonese Tavričeskom (po materialam nahodok keramičeskikh klejm)*, HS 10, p. 70–79.
- Zubar' 2001 Zubar' V.M., *Ob odnom tipe bosporskih keramičeskikh klejm*, VDI 4, p. 146–149.
- Ždanovič 2009 Ždanovič O., *V.V. Latyšev âk predstavnik istoriko-filologičnogo naprâmu rosijskoï nauki pro antičnìst'*, Mižnarodni zv'âzki Ukraïni: naukovì pošuki i znahidki 18, p. 293–300.
- Žebelev 1926 Žebelev S.A., *Vasilij Vasil'evič Latyšev (29 iûlâ 1855 – 2 maâ 1921)*, Vizantijskij vremennik 24, p. 105–110.
- Žebelev 1934 Žebelev S.A., *Bosporskie etiudy III: Byl li Tanais razrušen Polemonom?*, in: Gajdukevič V.F., Grakov B.N., Žebelev S.A., Knipovič T.N., Marti Ū.Ū., *Iz istorii Bospora* [IGAIMK, vol. 104], Moskva, p. 37–45.
- Žitnikov 1992 Žitnikov V.G., *Kolonii Bospora v nizov'âh Dona v pervoj treti III v. do. n.è.*, in: Kopylov V.P., ed., *Meždunarodnye otnošeníâ v bassejne Černogo morâ v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VI naučnoj konferencii*, Rostov-na-Donu, p. 30–32.
- Žitnikov 1994 Žitnikov V.G., *Bosporskie kolonii v nizov'âh Dona v pervoj treti III v. do. n.è.*, Vestnik Tanaisa 1, p. 190–197.

Skróty

AA	Archäologischer Anzeiger
ABAW	Abhandlungen der Philosophisch-Philolog. Classe der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften.
ABSA	Annual of the British School at Athens
ADerg	Arkeoloji Dergisi
AICA	Annali dell' Instituto di Corrispondenza Archeologica
AJPh	American Journal of Philology
AM	Athenische Mitteilungen
AMA	Antičnyj Mir i Archeologiâ
ASAtene	Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente
ASS	Archivio Storico Sardo
BaM	Baghdader Mitteilungen
BAR IS	British Archaeological Reports International Series
BASOR	Bulletin of the American Schools of Oriental Research
BdI	Bullettino dell' Instituto di corrispondenza archeologica
BCH	Bulletin de Correspondance Hellénique
BCH Suppl.	Bulletin de Correspondance Hellénique Supplément
BI	Bosporskie Issledovaniâ
BI Suppl	Bosporskie Issledovaniâ Supplementum
BIAS	Bahčisarajskij istoriko-arheologičeskij sbornik
BICA	Bulletin de l' Institut de Correspondance Archéologique
BIE	Bulletin de l' Institut Égyptien
BIFAO	Bulletin de l' Institut Français d' Archéologie Orientale
BS	Bosporskij Sbornik
BSS	Black Sea Studies
CdÉ	Chronique d'Égypte
CEFR	Collection de l'École Française de Rome
CPS Suppl.	Cambridge Philological Society Supplement
CRAI	Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres
CRIPÉL	Cahiers de Recherches de l'Institut de Papirologie et d'Égyptologie de Lille

DB	Drevnosti Bospora
DHA	Dialogues d'histoire ancienne
EtTrav	Études et Travaux
EurAnt	Eurasia Antiqua
HS	Hersonesskij Sbornik
IAA Reports	Israel Antiquities Authority Reports
IAIÂLI	Izvestiâ Abhazskogo instituta âzyka, literatury i istorii
IAK	Izvestiâ Imperatorskoj Arheologiĉeskoj Kommissii
IEJ	Israel Exploration Journal
IGAIMK	Izvestiâ Gosudarstvennoj Akademii Istorii Material'noj Kul'tury
INMV	Izvestiâ na Narodniâ Muzej – Varna
ITUAK	Izvestiâ Tavriĉeskoj Uĉenoi Arhivnoj Kommissii
IstMitt	Istanbuler Mitteilungen
JAOS	Journal of the American Oriental Society
JCP Suppl.	Jahrbücher für classische Philologie Supplementband
JHS	Journal of Hellenic Studies
JÖA	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien
JRA	Journal of Roman Archaeology
JRA Suppl.	Journal of Roman Archaeology Supplementary Series
JRS Suppl.	Journal of Roman Studies Supplemental Series
KSIA	Kratkie Soobšeniâ Instituta Arheologii
KSIIMK	Kratkie Soobšeniâ Instituta Istorii Materialnoj Kul'tury
LSCP	Leipziger Studien zur Classischen Philologie
MAIET	Materialy po arhelogii, istorii i ètnografii Tavrii
MAIET Suppl.	Materialy po arhelogii, istorii i ètnografii Tavrii Supplementum
MDIA	Monographs of the Danish Institute at Athens
MEFRM	Mélanges de l'École Française de Rome
MIA	Materialy i Issledovaniâ po Arheologii SSSR
MASP	Materialy po Arheologii Severnogo Priĉernomor'â
NÈ	Numizmatika i Èpigrafika
NSA	Notizie degli scavi di antichità
OJA	Oxford Journal of Archaeology
OpAth	Opuscula Atheniensiâ
PEF	Palestine Exploration Fund.

PIFK	Problemy istorii, filologii, kul'tury
RA	Rossijskaâ Arheologiâ
RDAC	Reports of the Department of Antiquities, Cyprus
REA	Revue des Études Anciennes
RevArch	Revue archéologique
RhM	Rheinische Museum für Philologie
RM	Romische Mitteilungen
SA	Sovetskaâ Archeologiâ
SAAC	Studies in Ancient Art and Civilization
SCIVA	Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie
SGMII	Soobšeniâ Gosudarstvennogo Muzeâ Izobrazitel'nyh Isskustv im. A.S. Puškina
TAPhS	Transactions of the American Philosophical Society
TGIM	Trudy Gosudarstvennogo Istoričeskogo Muzeâ
VDI	Vestnik Drevnej Istorii
YAPS	Yearbook of American Philosophical Society
ZOAO	Zapiski Odesskogo Arheologičeskogo Obšectva
ZOOID	Zapiski Odesskogo Obšectva Istorii i Drevnostej
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

SPIS RYCIN

1. Mapa basenu Morza Czarnego.
2. Trzy fragmenty odkrytej w Tanais inskrypcji na cześć królowej Dynamis. Na podstawie: Ivantchik, Tokhtas'ev 2011: 164.
3. Tanais zachodnie. Ortofotografia. Foto: M. Bogacki.
4. Tanais. Plan stanowiska z oznaczeniem sektorów badań.
5. Tanais. Wykop XXV. Ortofotografia. Foto: M. Bogacki.
6. Fragmenty wylewów amfor rodyjskich odkrytych w Tanais. Rys.: S. Naumienko.
7. Fragmenty amfor z Kos odkrytych w Tanais. Rys.: S. Naumienko.
8. Fragmenty amfor kolchidzkich odkrytych w Tanais. Rys.: S. Naumienko.
9. Fragmenty amfor synopskich odkrytych w Tanais. Rys.: S. Naumienko.
10. Fragmenty amfor knidyjskich odkrytych w Tanais. Rys.: S. Naumienko.
11. Fragmenty amfor z Heraklei Pontyjskiej odkryte w Tanais. Rys.: S. Naumienko.
12. Metoda pomiaru pojemności amfor z wykorzystaniem gazu. Na podstawie: Hüttig 1999: 323, fig. 3.
13. Metoda obliczania pojemności amfor przy zastosowaniu drugiego twierdzenia Pappusa–Guldina. Na podstawie: Hüttig 1999: 324, fig. 4.
14. Matematyczna metoda obliczania pojemności naczyń zaproponowana przez M. Rigoira. Na podstawie: Rigoir 1981: 193–194. Ilustracja z witryny internetowej: www.cealex.org/sitecealex/amphores/AMPH_VOL_F.HTM
15. Zatyczki do amfor (?) z otworami fermentacyjnymi. Foto: T. Scholl.
16. Graf z przedstawieniem pojemności amfor rodyjskich ze stemplami eponima Theufanesa II i producenta Klejsimbrotidas. Na podstawie: Wallace 1986: 91, fig. 4.
17. Graf z przedstawieniem pojemności amfor rodyjskich odkrytych w depozycie z Villanova. Amfory sygnowane stemplami producenta Diskosa i eponimów Kratidas, Hierona I, Ksenofanesa oraz Pratofanesa. Na podstawie: Wallace 1986: 90, fig. 2.
18. Graf z przedstawieniem pojemności odkrytych w Villanova amfor rodyjskich ze stemplami eponima Kratidas i producenta Diskosa. Na podstawie: Wallace 1986: 91, fig. 3.
19. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1242 z pochówku nr 467.
20. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1447 z pochówku nr 538.
21. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1630 z pochówku nr 584.

22. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1656 z pochówku nr 590.
23. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1700 z pochówku nr 605.
24. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2123 z pochówku nr 690.
25. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2335 z obiektu nr 60.
26. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2336 z obiektu nr 61.
27. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2335 z obiektu nr 60.
28. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1242 z pochówku nr 467. Foto: G. Biespałyj.
29. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1630 z pochówku nr 584. Foto: G. Biespałyj.
30. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1700 z pochówku nr 605. Foto: G. Biespałyj.
31. Amfory rodyjskie typu IA–IE według klasyfikacji Monachowa. Na podstawie: Monahov 2003: tab. 79–80.
32. Rodyjska amfora frakcyjna nr T.12.H3.462 z pochówku nr 171.
33. Rozkład ilościowy stempli odkrytych w wykopie XXV.
34. Rozkład ilościowy stempli odkrytych w Tanais.
35. Fragment amfory rodyjskiej nr T.12.H3.2322 z obiektu nr 54.
36. Fragment amfory rodyjskiej nr T.12.H3.2323 z obiektu nr 54.
37. Fragment amfory rodyjskiej nr T.12.H3.1478 z pochówku nr 553.

TABELE

	<i>Ramy chronologiczne</i>	<i>Chronologia względna/ Eponimowie</i>	<i>Propozycja chronologii bezwzględnej wg Finkielsztejna</i>
<i>Podgrupa Ia</i>	294–271 p.n.e.	Agelochos	Kolejność alfabetyczna
		Athanofilos	
		Antilochos I	
		Antinoos	
		Apaturios	
		Apollodotos	
		Aristodamos I	
		Aristokrates I	
		Ariston I	
		Damokles I	
		Damosthenes	
		Diopėjthes	
		Et(---)	
		Eukles I	
		Theufanes I	
		Kleagoras lub Klejagoras	
		Mentajos	
		Nikandros	
		Petapatros	
		Pythokritos	
		Sosidamos	
Teleson			
Tima(---) i Timar(---)			
Timo(---)			
Timokrates			
<i>Podgrupa Ib</i>	270–247 p.n.e.	Bulagoras	ca. 270 p.n.e.
		Polyaratos I	
		Fokion	ca. 268 p.n.e.
		Antileon	ca. 267 p.n.e.
		Chrysostratos	ca. 266 p.n.e.
		Agrios	ca. 265 p.n.e.
		Aristion	ca. 264 p.n.e.
		Kleonymos I	ca. 263 p.n.e.
		Frasilas	ca. 262 p.n.e.
		Lysandros	
		Epicharmos	
		Hagemon	
		Aristanaks I	
		Aristarchos	
		Bulakrines	
		Hippokles	
		Hippostratos	
Isodotos			
Polykles			
Timarchos			
			Kolejność alfabetyczna

		Timasitheos	
		Filodamos I	
		Agestratos I	
		Timostratos	<i>ca.</i> 247 p.n.e.
<i>Podgrupa Ic</i>	246–235 p.n.e.	Lykaon	<i>ca.</i> 246 p.n.e.
		Ajnesidamos I	<i>ca.</i> 245 p.n.e.
		Pejthiadas	<i>ca.</i> 244 p.n.e.
		Polycharmos	
		Hagesis	
		Filinos	
		Sthenelas	
		Eufranoridas	
		Theodoros I	
		Damokrates I	
		Timokles I	<i>ca.</i> 236 p.n.e.
		Aretakles	<i>ca.</i> 235 p.n.e.

Tab. 1. Zaproponowana przez Finkielsztejn chronologia względna i bezwzględna eponimów rodyjskich I grupy chronologicznej¹⁶⁰⁹.

¹⁶⁰⁹ Na podstawie: Finkielsztejn 2001a: 55 (lista alfabetyczna eponimów podgrupy Ia) et 188, tab. 17 (chronologia bezwzględna eponimów podgrupy chronologiczne Ib i Ic).

<i>Sekwencja eponimów wg Finkielsztejna</i>	<i>Chronologia bezwzględna</i>	<i>Sekwencja eponimów wg Jöhrensa</i>	<i>Chronologia bezwzględna</i>	
Bulagoras	ca. 270 p.n.e.	Bulagoras	ca. 270 p.n.e.	
Polyaratos I		Polyaratos I		
Fokion	ca. 268 p.n.e.	Fokion	ca. 268 p.n.e.	
Antileon	ca. 267 p.n.e.	Antileon	ca. 267 p.n.e.	
Chrysostratos	ca. 266 p.n.e.	Chrysostratos	ca. 266 p.n.e.	
Agrios	ca. 265 p.n.e.	Agrios	ca. 265 p.n.e.	
Aristion	ca. 264 p.n.e.	Aristion	ca. 264 p.n.e.	
Kleonymos I	ca. 263 p.n.e.	Kleonymos I	ca. 263 p.n.e.	
Frasilas	ca. 262 p.n.e.	Frasilas	ca. 262 p.n.e.	
Lysandros	Kolejność alfabetyczna	Filodamos I	ca. 261 p.n.e.	
Epicharmos		Lysandros	ca. 260 p.n.e.	
Hagemon		Epicharmos	ca. 259 p.n.e.	
Aristanaks I		Timarchos	ca. 258 p.n.e.	
Aristarchos		Hagemon	ca. 257 p.n.e.	
Bulakrines		Aristanaks I	ca. 256 p.n.e.	
Hippokles		Hippokles	ca. 255 p.n.e.	
Hippostratos		Polykles	ca. 254 p.n.e.	
Isodotos		Timostratos	ca. 253 p.n.e.	
Polykles		Agestratos I	ca. 252 p.n.e.	
Timarchos		Aristarchos		
Timasitheos		Bulakrines		
Filodamos I		Hippostratos		
Agestratos I			Timasitheos	ca. 248 p.n.e.
Timostratos		ca. 247 p.n.e.	Isodotos	ca. 247 p.n.e.

Tab. 2. Chronologia podgrupy Ib. Porównanie sytemu Finkielsztejna z propozycją Jöhrensa¹⁶¹⁰.

¹⁶¹⁰ Na podstawie: Finkielsztein 2001a: 188, tab. 17 i Jöhrens 2005: 96, fig. 9.

	<i>Ramy chronologiczne</i>	<i>Chronologia względna/ Eponimowie</i>	<i>Propozycja chronologii bezwzględnej wg Finkielsztejna</i>
<i>Podgrupa IIa</i>	234–220 p.n.e.	Eksakestos	ca. 234 p.n.e.
		Filonidas	ca. 233 p.n.e.
		Eukles II	
		Kallikrates I	
		Nikasagoras Starszy	
		Aristeus	
		Daemon	
		Nikon	
		Filokrates	
		Pausanias I	
		Kallikratidas I	
		Ksenaretos	
		Aristejdas I	
		Hagesippos	
		Timoklejdas	ca. 220 p.n.e.
<i>Podgrupa IIb</i>	219–210 p.n.e.	Onasandros	ca. 219 p.n.e.
		Socharos	
		Ajschylinos	
		Aglokritos	
		Thrasydamos	
		Polikrates	
		Charmokles	
		Simylinos	Być może później
		Ksenostratos	
Ksenofantos I	ca. 210 p.n.e.		
<i>Podgrupa IIc</i>	209–199 p.n.e.	Eufanor	ca. 209 p.n.e.
		Mytion	
		Harmosilas	
		Aristonidas	
		Archokrates I	ca. 205 p.n.e.
		Astymedes I	ca. 204 p.n.e.
		Theufanes II	
		Theodoros II	
		Eukratidas	
		Klearchos	
		Pausanias II	ca. 199 p.n.e.

Tab. 3. Zaproponowana przez Finkielsztejna chronologia względna i bezwzględna eponimów rodyjskich II grupy chronologicznej¹⁶¹¹.

¹⁶¹¹ Na podstawie: Finkielsztein 2001a: 191, tab. 18.

	<i>Ramy chronologiczne</i>	<i>Chronologia względna/ Eponimowie</i>	<i>Propozycja chronologii bezwzględnej wg Finkielsztejna</i>
<i>Podgrupa IIIa</i>	198–190 p.n.e.	Dorkylidas	ca. 198 p.n.e.
		Aglumbrotos	ca. 197 p.n.e.
		Tharsipolis	ca. 196 p.n.e.
		Sodamos	ca. 195 p.n.e.
		Sostratos	ca. 194 p.n.e.
		Klejtomachos	ca. 193 p.n.e.
		Thestor	ca. 192 p.n.e.
		Damothemis	ca. 191 p.n.e.
<i>Podgrupa IIIb</i>	189–182 p.n.e.	Iasikrates	ca. 190 p.n.e.
		Ksenofanes	ca. 189 p.n.e.
		Pratofanes	ca. 188 p.n.e.
		Kratidas	ca. 187 p.n.e.
		Hieron I	ca. 186 p.n.e.
		Archokrates II	ca. 185 p.n.e.
		Timasagoras	ca. 184 p.n.e.
		Filodamos II	ca. 183 p.n.e.
<i>Podgrupa IIIc</i>	181 – 176 p.n.e.	Kleonymos II	ca. 182 p.n.e.
		Agemachos	ca. 181/179 p.n.e.
		Archidamos	ca. 180/178 p.n.e.
		Ajnesidamos II	ca. 179/177 p.n.e.
		Ajnetor	ca. 178/176 p.n.e.
		Kallikrates II	ca. 177/175 p.n.e.
<i>Podgrupa IIId</i>	175–170 p.n.e.	Damokles II	ca. 176/174 p.n.e.
		Kallikratidas II	ca. 175/173 p.n.e.
		Kleukrates I	ca. 174/172 p.n.e.
		Symmachos	ca. 173/171 p.n.e.
		Nikasagoras I	ca. 172/170 p.n.e.
		Theajdetos	ca. 171/169 p.n.e.
<i>Podgrupa IIIe</i>	169–161 p.n.e.	Athanodotos	ca. 170/168 p.n.e.
		Aratofanes I	ca. 169/167 p.n.e.
		Aristejdas II	ca. 168/166 p.n.e.
		Ariston II	ca. 167/165 p.n.e.
		Aristodamos II	ca. 166/164 p.n.e.
		Archilaidas	ca. 165/163 p.n.e.
		Ksenofon	ca. 164/162 p.n.e.
Agestratos II	ca. 161 p.n.e.		

Tab. 4. Zaproponowana przez Finkielsztejna chronologia względna i bezwzględna eponimów rodyjskich III grupy chronologicznej¹⁶¹².

¹⁶¹² Na podstawie: Finkielsztein 2001a: 192, tab. 19.

	<i>Ramy chronologiczne</i>	<i>Chronologia względna/ Eponimowie</i>	<i>Propozycja chronologii bezwzględnej wg Finkielsztejna</i>
<i>Podgrupa IVa</i>	160–153 p.n.e.	Pejsistratos	ca. 160 p.n.e.
		Damajnetos	ca. 159/158 p.n.e.
		Timurrodos	
		Aristomachos I	
		Heragoras	
		Sosikles	
		Gorgon	ca. 154/153 p.n.e.
<i>Podgrupa IVb</i>	152–146 p.n.e.	Pausanias III	ca. 152 p.n.e.
		Ksenofantos II	ca. 151 p.n.e.
		Eudamos	
		Pythodoros	ca. 150 p.n.e.
		Pythogenes	
		Aleksimachos	ca. 147 p.n.e.
		Autokrates I	ca. 146 p.n.e.

Tab. 5. Zaproponowana przez Finkielsztejna chronologia względna i bezwzględna eponimów rodyjskich IV grupy chronologicznej¹⁶¹³.

¹⁶¹³ Na podstawie: Finkielsztein 2001a: 193, tab. 20.

	<i>Ramy chronologiczne</i>	<i>Chronologia względna/ Eponimowie</i>	<i>Propozycja chronologii bezwzględnej wg Finkielsztejna</i>
<i>Podgrupa Va</i>	145–133 p.n.e.	Timodikos	ca. 145 p.n.e.
		Astymedes II	ca. 144 p.n.e.
		Anaksandros	ca. 143/142 p.n.e.
		Tejsagoras	ca. 142/141 p.n.e.
		Aristogeitos	
		Anaksibulos	
		Lafejdes	
		Aleksiadas	
		Thersandros	ca. 137/136 p.n.e.
		Aristakos	
		Andrias	
<i>Podgrupa Vb</i>	132–121 p.n.e.	Archembrotos I	ca. 134/133 p.n.e.
		Andronikos	ca. 132 p.n.e.
		Nikasagoras II	ca. 131 p.n.e.
		Kallikrates III	ca. 130 p.n.e.
		Aristogenes	ca. 129 p.n.e.
		Timotheos	ca. 128 p.n.e.
		Leontidas	ca. 127 p.n.e.
		Klenostratos	ca. 126 p.n.e.
		Polyaratos II	ca. 125 p.n.e.
		Tejsamenos	
		Aristratos	
Tejmagoras I			
Hieron II	ca. 121 p.n.e.		
<i>Podgrupa Vc</i>	120–108 p.n.e.	Archinos	ca. 120 p.n.e.
		Euanor	ca. 119 p.n.e.
		Aristopolis	ca. 118 p.n.e.
		Aristombrotidas	ca. 117 p.n.e.
		Ajschinas	ca. 116 p.n.e.
		Archibios	ca. 115 p.n.e.
		Hestiajos	ca. 114 p.n.e.
		Nausippos	ca. 113 p.n.e.
		Aristanaks II	ca. 112 p.n.e.
		Aristejdas III	ca. 111 p.n.e.
		Damon	ca. 110 p.n.e.
		Aratofanes II	ca. 109 p.n.e.
		Agoranaks	ca. 108 p.n.e.

Tab. 6. Zaproponowana przez Finkielsztejna chronologia względna i bezwzględna eponimów rodyjskich V grupy chronologicznej¹⁶¹⁴.

¹⁶¹⁴ Na podstawie: Finkielsztein 2001a: 195, tab. 21.

<i>Chronologia względna/ Eponimowie</i>	<i>Chronologii bezwzględna</i>
Aleksimachos	149 p.n.e.
Timodikos	148 p.n.e.
Astymedes II	147 p.n.e.
Aleksiadas	146 p.n.e.
Anaksandros	145 p.n.e.
Tejsagoras	144 p.n.e.
Agestratos III	143 p.n.e.
Anaksibulos	142 p.n.e.
Lafejdes	141 p.n.e.
Aristakos	140 p.n.e.
Thersandros	139 p.n.e.
Archembrotos I	138 p.n.e.
Andrias	137 p.n.e.
Aristogejtos	136 p.n.e.
Leontidas	135 p.n.e.
Klenostratos	134 p.n.e.
Polyaratos II	133 p.n.e.
Nikasagoras II	132 p.n.e.
Andronikos	131 p.n.e.
Timotheos	130 p.n.e.
Kallikrates III	129 p.n.e.
Tejsamenos	128 p.n.e.
Aristratos	127 p.n.e.
Aristogenes	126 p.n.e.
Timagoras I	125 p.n.e.
Aristejdas III	124 p.n.e.
Hieron II	123 p.n.e.
Aristopolis	122 p.n.e.
Euanor	121 p.n.e.
Archibios	120 p.n.e.
Archinos	119 p.n.e.
Ajschinas	118 p.n.e.
Aristombrotidas I	117 p.n.e.
Hestiajos	116 p.n.e.
Damon	115 p.n.e.
Aristonomos I	114 p.n.e.
Aratofanes II	113 p.n.e.
Agoranaks	112 p.n.e.
Aristanaks II	111 p.n.e.
Antipatros	110 p.n.e.
Sokrates	109 p.n.e. ?
Nausippos	108 p.n.e.

Tab. 7. Zaproponowana przez Palaczyka chronologia względna i bezwzględna eponimów rodyjskich V grupy chronologicznej¹⁶¹⁵.

¹⁶¹⁵ Na podstawie: Palaczyk 2001: 328.

Aristonomos	Timokles II	Archembrotos II
Antipatros	Fajnilas	Iason
Antilochos II	Echebulos	Kallianaks
Nikomachos	Damokrates II	Kalliksejnos
Chrysaor/Chrysaon	Aristomachos II	Menofilos
Sokrates	Aristobulos	Pasifon

Tab. 8. Zaproponowana przez Finkielsztejn chronologia względna eponimów rodyjskich sprawujących funkcję w czasach VI grupy chronologicznej¹⁶¹⁶.

Athanagoras	Damatris	Kleudikos
Athanodoros	Zenodotos	Kleutimos
Anaksagoras	Heraklejtos	Pythokritos II
Apollonios	Theugenos	Timosthenes
Aristomenes	Hippias	
Autokrates II	Kallifanes	

Tab. 9. Zaproponowana przez Finkielsztejn lista eponimów rodyjskich prawdopodobnie sprawujących funkcję w czasach VI grupy chronologicznej lub podgrupy VIIa¹⁶¹⁷.

Astymedes III	Hekaton	Nausikos
Aglochartos	Eupolemos	Nikotimos
Akestias lub Akestidas	Thrasymachos	Protogenes (?)
Aristofylos	Hierokles	Pythokles
Aristonymos	Kleukrates II	Simias
Archestratos	Lykon	Tejmagoras II
Bakchios	Lysistratos	Timokrates II
Damofejdes	Menekles	Timonaks
Dionysios	Menelaos	
Drakon	Mnaseas	

Tab. 10. Zaproponowana przez Finkielsztejn lista eponimów rodyjskich prawdopodobnie sprawujących funkcję w okresie VIIa¹⁶¹⁸.

¹⁶¹⁶ Na podstawie: Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

¹⁶¹⁷ Na podstawie: Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 14.

¹⁶¹⁸ Na podstawie: Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 5.

<i>Chronologia względna/ Eponimowie</i>	<i>Chronologia bezwzględna</i>
Chrysaor	107 p.n.e.
Kallianaks	106 p.n.e.
Echebulos	105 p.n.e.
Iason	104 p.n.e.
Apollonios	103 p.n.e.
Anaksagoras	102 p.n.e.
Aristomenes	101 p.n.e.
Damokrates II	100 p.n.e.
Aristomachos II	99 p.n.e.
Kalliksejnos	98 p.n.e.
Pasifon	97 p.n.e.
Fajnilas	96 p.n.e.
Archembrotos II	95 p.n.e.
Nikomachos	94 p.n.e.
Timokles II	93 p.n.e.
Aristobulos	92 p.n.e.
Timagoras II	91 p.n.e.
Akestidas	90 p.n.e.
Pythokritos	89 p.n.e.
Pozostali eponimowie datowani na okres VI: Menofilos, Antilochos, Aristonidas II, Kleudikos, Zenodotos, Timosthenes, Aristonikos, Archemstratos, Bakchios. Ewentualnie również: Athanagoras, Dionysios oraz Damatrios (okres VI/VII)	88 p.n.e. –

Tab. 11. Zaproponowana przez Palaczyka chronologia względna i bezwzględna eponimów rodyjskich VI grupy chronologicznej¹⁶¹⁹.

¹⁶¹⁹ Na podstawie: Palaczyk 2001: 329.

<i>Sekwencja eponimów III i IV grupy chronologicznej wg Lunda</i>	<i>Chronologia absolutna wg Lunda</i>	<i>Chronologia absolutna wg Finkielsztejna</i>	<i>Grupa chronologiczna wg Finkielsztejna</i>
Tharsipolis	203/202 p.n.e.	ca. 196 p.n.e.	IIIa
Aglumbrotos	202/201 p.n.e.	ca. 197 p.n.e.	IIIa
Damothemis	201/200 p.n.e.	ca. 191 p.n.e.	IIIa
Iasikrates	200/199 p.n.e.	ca. 190 p.n.e.	IIIa
Klejtomachos	199/198 p.n.e.	ca. 193 p.n.e.	IIIa
Kratidas	198/197 p.n.e.	ca. 187 p.n.e.	IIIb
Pausanias II	197/196 p.n.e.	ca. 199 p.n.e.	IIc
Dorkylidas	196/195 p.n.e.	ca. 198 p.n.e.	IIIa
Archokrates II	195/194 p.n.e.	ca. 185 p.n.e.	IIIb
Thestor	194/193 p.n.e.	ca. 192 p.n.e.	IIIa
Theufanes II	193/192 p.n.e.	ca. 203–200 p.n.e.	IIc
Sostratos	192/191 p.n.e.	ca. 194 p.n.e.	IIIa
Sodamos	191/190 p.n.e.	ca. 195 p.n.e.	IIIa
Ksenofanes	190/189 p.n.e.	ca. 189 p.n.e.	IIIb
Pratofanes	189/188 p.n.e.	ca. 188 p.n.e.	IIIb
Klearchos	188/187 p.n.e.	ca. 203–200 p.n.e.	IIc
Timasagoras	187/186 p.n.e.	ca. 184 p.n.e.	IIIb
Kallikrates II	186/185 p.n.e.	ca. 177–175 p.n.e.	IIIc
Kleonymos II	185/184 p.n.e.	ca. 182 p.n.e.	IIIb
Ajnetor	184/183 p.n.e.	ca. 178–176 p.n.e.	IIIc
Hieron I	183/182 p.n.e.	ca. 186 p.n.e.	IIIb
Agemachos	182/181 p.n.e.	ca. 181–179 p.n.e.	IIIc
Filodamos II	181/180 p.n.e.	ca. 183 p.n.e.	IIIb
Symmachos	180/179 p.n.e.	ca. 173–171 p.n.e.	III d
Ksenofon	179/178 p.n.e.	ca. 164–162 p.n.e.	III e
Ajnesidamos II	178/177 p.n.e.	ca. 179–177 p.n.e.	III c
Damokles II	177/176 p.n.e.	ca. 176–174 p.n.e.	III c
Kallikratidas II	176/175 p.n.e.	ca. 175–173 p.n.e.	III d
Athanodotos	175/174 p.n.e.	ca. 170–168 p.n.e.	III d
Aryston II	174/173 p.n.e.	ca. 167–165 p.n.e.	III e
Archilaidas	173/172 p.n.e.	ca. 165–163 p.n.e.	III e
Nikasagoras I	172/171 p.n.e.	ca. 172–170 p.n.e.	III d
Kleukrates I	171/170 p.n.e.	ca. 174–172 p.n.e.	III d
Aratofanes I	170/169 p.n.e.	ca. 169–167 p.n.e.	III e
Theajdetos	169/168 p.n.e.	ca. 171–169 p.n.e.	III d
Archidamos	168/167 p.n.e.	ca. 180–178 p.n.e.	III c
Agestratos II	167/166 p.n.e.	ca. 161 p.n.e.	III e
Heragoras	166/165 p.n.e.	ca. 157–155 p.n.e.	IV a
Pejsistratos	165/164 p.n.e.	ca. 160 p.n.e.	IV a
Aristodamos II	164/163 p.n.e.	ca. 166–164 p.n.e.	III e
Sosikles	163/162 p.n.e.	ca. 157–155 p.n.e.	IV a
Aristomachos I	162/161 p.n.e.	ca. 157–155 p.n.e.	IV a
Aristejdas	161/160 p.n.e.	ca. 168–166 p.n.e.	III e
Aleksimachos	160/159 p.n.e.	ca. 147 p.n.e.	IV b
Aristogejtos	159/158 p.n.e.	ca. 141–138 p.n.e.	V a

Pausanias III	158/157 p.n.e.	<i>ca.</i> 152 p.n.e.	IVb
Timurrodos	157/156 p.n.e.	<i>ca.</i> 159–158 p.n.e.	IVa
Ksenofantos II	156/155 p.n.e.	<i>ca.</i> 151 p.n.e.	IVb
Eudamos	155/154 p.n.e.	<i>ca.</i> 151–150 p.n.e.	IVb
Pythogenes	154/153 p.n.e.	<i>ca.</i> 149–148 p.n.e.	IVb
Pythodoros	153/152 p.n.e.	<i>ca.</i> 150 p.n.e.	IVb
Autokrates I	152/151 p.n.e.	<i>ca.</i> 146 p.n.e.	IVb
Damajnetos	151/150 p.n.e.	<i>ca.</i> 159–158 p.n.e.	IVa
Gorgon	150/149 p.n.e.	<i>ca.</i> 154–153 p.n.e.	IVa

Tab. 12. Zestawienie nowej sekwencji eponimów III i IV grupy zaproponowanej przez Lunda z systemem obniżonej chronologii autorstwa Finkielsztejna¹⁶²⁰.

¹⁶²⁰ Na podstawie: Lund 2011: 278, fig. 4.

X ¹	350–300 p.n.e.	50	I (X ¹ –I)	350–330 p.n.e.	20
I	330–275 p.n.e.	55	II (I–I ²)	330–300 p.n.e.	30
I ²	300–250 p.n.e.	50	III (I ² –II)	300–275 p.n.e.	25
II	275–220 p.n.e.	55	IV (II–II ³)	275–250 p.n.e.	25
II ³	250–200 p.n.e.	50	V (II ³ –III)	250–220 p.n.e.	30
III	220–180 p.n.e.	40	VI (III–III ⁴)	220–200 p.n.e.	20
III ⁴	200–165 p.n.e.	35	VII (III ⁴ –IV)	200–180 p.n.e.	20
IV	180–150 p.n.e.	30	VIII (IV–IV ⁵)	180–165 p.n.e.	15
IV ⁵	165–130 p.n.e.	32	IX (IV ⁵ –V)	165–150 p.n.e.	15
V	150–108 p.n.e.	42	X (V–V ⁶)	150–130 p.n.e.	20
V ⁶	130–90 p.n.e.	40	XI (V ⁶ –VI)	130–108 p.n.e.	22
VI	108–80 p.n.e.	30	XII (VI–VI ^x)	108–80 p.n.e.	28
VI ^x ¹⁶²¹	90–50/40 p.n.e.	40/50	XIII (VI ^x)	90–50/40 p.n.e.	40

Tab. 13. Zaproponowany przez Badaljanca system zespolonej chronologii stempli rodyjskich eponimów i producentów¹⁶²².

¹⁶²¹ W tabeli opublikowanej przez Badaljanca: Badal'ânc 2000: 100 w tym miejscu na skutek pomyłki widnieje nazwa grupy VI⁷.

¹⁶²² Badal'ânc 2000: 100.

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Liczba fragmentów</i>	<i>Margines błędu</i>
Rodos	3887	1,23%
Kos	270	0,54%
Kolchida	213	0,48%
Synopa	190	0,46%
Heraklea Pontyjska	18	0,14%
Knidos	15	0,14%
Ośrodki północnej Egeidy	5	0,08%
Tazos	4	0,08%
Nieokreślony ośrodek	1334	1,08%

Tab. 14. Margines możliwego błędu wyznaczony dla każdej z grup fragmentów amfor hellenistycznych odkrytych w wykopie XXV.

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Wylewy</i>	<i>Imadła</i>	<i>Fragmenty brzuśców</i>	<i>Stopki</i>	<i>Razem</i>	<i>Procent</i>
Rodos	89	440	3303	55	3887	65,5%
Kos	13	67	185	5	270	4,5%
Kolchida	9	31	166	7	213	3,6%
Synopa	22	48	111	9	190	3,2%
Heraklea Pontyjska	1	-	15	2	18	0,3%
Knidos	1	1	7	6	15	0,3%
Ośrodki północnej Egeidy	-	-	5	-	5	≈0,1%
Tazos		1	2	1	4	≈0,1%
Nieokreślony ośrodek	49	18	1254	13	1334	22,4%
<i>Razem</i>	184	606	5048	98	5936	100%

Tab. 15. Udział procentowy poszczególnych ośrodków produkcyjnych w grupie fragmentów amfor hellenistycznych.

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Minimalna liczba naczyń</i>	<i>Procent</i>
Rodos	55	56,1%
Synopa	9	9,2%
Kolchida	7	7,1%
Knidos	6	6,1%
Kos	5	5,1%
Heraklea Pontyjska	2	≈2,0%
Tazos	1	≈1,0%
Nieokreślony ośrodek	13	13,3%
Razem	98	100%

Tab. 16. Udział procentowy poszczególnych ośrodków produkcyjnych przy uwzględnieniu minimalnej liczby naczyń.

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Wylewy</i>	<i>Imadła</i>	<i>Fragmety brzuśców</i>	<i>Stopki</i>	<i>Razem</i>	<i>Procent</i>
Kos	37	134	762	9	942	42,5%
Rodos	24	28	753	3	808	36,5%
Synopa	4	23	436	1	464	21,0%
Razem	65	185	1951	13	2214	100%

Tab. 17. Rezultaty analizy statystycznej fragmentów amfor hellenistycznych wykonanej na podstawie danych opublikowanych przez Deopika

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Minimalna liczba naczyń</i>	<i>Procent</i>
Kos	9	69,2%
Rodos	3	23,1%
Synopa	1	7,7%
Razem	13	100%

Tab. 18. Rezultaty analizy statystycznej minimalnej liczby naczyń wykonanej na podstawie danych opublikowanych przez Deopika

<i>Numer inwentarzowy</i>	<i>Pojemność w litrach – pomiar z użyciem polistyrenowych kulek</i>	<i>Pojemność w litrach – pomiar z użyciem wody</i>
VG R 22	26,185	26,200
VG R 23	Pomiar w roku 1979: 26,110 Pomiar w roku 1981: 25,675	25,650
VG R 24	Pomiar w roku 1979: 25,100 Pomiar w roku 1981: 25,070	24,900
VG R 33	24,920	24,850
MΣ 637	24,810	24,480

Tab. 19. Rezultaty pomiarów amfor przy wykorzystaniu dwóch różnych substancji: wody i polistyrenowych kulek¹⁶²³.

<i>Numer inwentarzowy</i>	<i>1979</i>	<i>1980</i>	<i>1981</i>
A 27 (MΣ 478)	-	24,927 l	25,343 l
A 32 (MΣ 476)	25,260 l	25,426 l 25,454 l 25,487 l	25,857 l 25,820 l 25,858 l
A 126 (MΣ 566)	27,870 l	28,120 l	28,275 l 28,280 l
A 129 (MΣ 484)	26,063 l	26,183 l	26,435 l 26,432 l
MΣ 637	-	24,175 l 24,211 l 24,195 l	24,377 l 24,507 l
VG R 23	25,308 l	-	25,660 l 25,685 l
VG R 24	24,542 l 24,527 l 24,568 l	-	24,942 l 24,910 l 24,968 l
VG R 72	-	-	23,985 l

Tab. 20. Rezultaty pomiarów pojemności amfor z kompleksu odkrytego w pobliżu Hotelu du Soleil na Rodos. Pomiar przy użyciu wody¹⁶²⁴.

¹⁶²³ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 316, tab. 14.

¹⁶²⁴ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 305, tab. 7.

<i>Numer inwentarzowy</i>	<i>Pojemność w litrach</i>	H^{1625}	<i>Głębokość</i>	<i>D max.</i>
Diskos – Kratidas				
VG R 3	25,450	0,791	-	0,350
VG R 6	25,050	0,780	-	0,354
VG R 9	24,800	0,785	0,712	0,345
VG R 11	25,250	0,780	-	0,345
VG R 15	25,000	0,790	-	0,342
VG R 17	25,900	0,785	-	0,350
VG R 18	25,250	0,772	-	0,350
VG R 20	(23,600) + 1,280 = [24,880] Według obliczeń matematycznych [24,850]	0,766	0,712	0,347
VG R 22	26,100 Według obliczeń matematycznych 26,200	0,783	0,728	0,356
VG R 23	25,550 Według obliczeń matematycznych 26,550	0,777	0,713	0,351
VG R 24	24,950 Według obliczeń matematycznych 24,900	0,774	0,726	0,349
VG R 26	25,650	0,780	0,718	0,355
VG R 27	25,250	0,790	-	0,350
VG R 28	(25,300) + 350 = [25,650]	0,792	0,732	0,348
VG R 31	(24,600) + 140 = [24,750]	0,770	0,705	0,346
VG R 32	(24,400) + 225 = [24,625] Według obliczeń matematycznych 24,600	0,783	0,726	0,347
VG R 35	(25,400) + 240 = [26,650]	0,784	-	0,352
VG R 59	(24,900) + 1,000 = [25,900]	0,782	-	0,352
VG R 64	25,950	0,770	0,710	0,351
Diskos – Hieron I				
VG R 10	25,050	0,770	-	0,345
VG R 19	24,850	0,765	-	0,340
VG R 21	25,300 Według obliczeń matematycznych 25,300	0,768	0,707	0,347
VG R 29	(26,250) + 350 = [26,600]	0,776	0,721	0,345
VG R 33	24,900 Według obliczeń matematycznych 24,850	0,770	0,712	0,345
VG R 48	(25,400) + 690 = [26,100]	0,780	-	0,350
VG R 63	(24,350) + 710 = [25,050]	(0,777)	-	0,346
VG R 71	(24,600) + 350 = [24,950]	(0,765)	-	0,341
VG R 72	(23,500) + 630 = [24,150] Według obliczeń matematycznych 24,050	0,772	-	0,336

¹⁶²⁵ Wszystkie wymiary podano w milimetrach.

VG R 90	26,550 Według obliczeń matematycznych 26,550	0,779	0,752	0,351
VG R 92	$(24,650) + 970 = [25,600]$	0,775	-	0,345
Diskos – Ksenofanes				
VG R 7	24,450	(0,734)	-	0,35
VG R 8	26,650	0,76	-	0,35
VG R 14	26,500	0,77	-	0,36
VG R 16	26,500	0,775	-	0,35
VG R 54	24,750	0,78	0,712	0,349
VG R 76	$(25,250) + 490 = [25,750]$	0,774	-	0,356
Diskos – Pratofanes				
VG R 25	25,350 Według obliczeń matematycznych 25,350	0,772	0,718	0,355
VG R 30	$(25,600) + 280 = [25,900]$	0,785	-	0,35
VG R 60	$(24,850) + 600 = [25,450]$	0,787	-	0,351
Istros – Kratidas				
VG R 85	$(24,000) + 780 = [24,800]$	0,76	-	0,346
Istros – Pratofanes				
VG R 1	26,150	(0,732)	-	0,356
Damokrates I – Pratofanes				
VG R 2	24,250	0,79	-	0,34
Aristos – Archokrates				
VG R 82	$(26,100) + 830 = [26,950]$	(0,732)	-	0,352
Aristos – Timasagoras				
VG R 56	$(26,700) + 970 = [27,650]$ Według obliczeń matematycznych [27,650]	0,805	-	0,355
Epigonos – Simylinos				
VG R 46	$(26,050) + 1,320 = [27,350]$	0,745	-	0,362
Agoranaks – [---]				
VG R 66	$(24,700) + 660 = [25,350]$	(0,732)	-	0,352
Nikagis – [---]				
VG R 51	$(25,100) + 535 = [25,650]$	(0,75)	-	-
[---] – Hieron I				
VG R 78	$(25,450) + 870 = [26,300]$	0,78	-	0,348
[---] – Kratidas				
VG R 74	24,650	0,72	-	0,344
[---] – [---]				
VG R 58	$(24,700) + 695 = [25,400]$	0,772	-	0,347

Tab. 21. Rezultaty pomiarów pojemności amfor z kompleksu w Villanova. Pomiary przy
użyciu wody¹⁶²⁶.

¹⁶²⁶ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 308–310, tab. 9.

<i>Numer inwentarzowy</i>	<i>1949</i>	<i>1979-1981</i>	<i>Zaokrąglenie</i>	<i>Różnica pomiędzy pomiarami</i>
VG R 20	$(22,300) + 1,280 = [23,580 \text{ l}]$	(24,244 l) (24,331 l) Średnia: $(24,288 \text{ l}) + 300 \text{ ml} = [24,588 \text{ l}] + 250 \text{ ml} = [24,838 \text{ l}]$	24,840 l	1,260 l
VG R 21	24,000 l	$25,004 \text{ l} + 250 \text{ ml} = 25,254 \text{ l}$	25,250 l	1,250 l
VG R 22	24,800 l	25,745 l 25,834 l 25,845 l 25,855 l Średnia: $25,845 \text{ l} + 400 \text{ ml} = 26,245 \text{ l}$	26,250 l	1,450 l
VG R 23	24,250 l	25,684 l	25,680 l	1,430 l
VG R 24	23,650 l	24,928 l	24,930 l	1,280 l
VG R 25	24,050	$25,091 \text{ l} + 250 \text{ ml} = 25,341 \text{ l}$	25,340 l	1,290 l
VG R 32	$(23,100 \text{ l}) + 225 \text{ ml} = [23,325 \text{ l}]$	$(24,107 \text{ l}) + 255 \text{ ml} = [24,362 \text{ l}] + 250 \text{ ml} = 24,612 \text{ l}$	24,610 l	1,285 l
VG R 33	23,600 l	24,548 l 24,590 l 24,594 l Średnia: $24,577 \text{ l} + 250 \text{ ml} = 24,827 \text{ l}$	24,830 l	1,230 l
VG R 56	$(25,400 \text{ l}) + 970 \text{ ml} = [26,370 \text{ l}]$	$(26,416 \text{ l}) + 970 \text{ ml} = [27,386 \text{ l}] + 250 \text{ ml} = [27,636 \text{ l}]$	27,640 l	1,270 l
VG R 72	$(22,200 \text{ l}) + 630 \text{ ml} = [22,830 \text{ l}]$	23,987 l	23,990 l	1,160 l
VG R 90	25,250 l	26,273 l 26,328 l Średnia: $26,300 \text{ l} + 250 \text{ ml} = 26,550 \text{ l}$	26,550 l	1,300 l

Tab. 22. Rezultaty pomiarów pojemności amfor z kompleksu w Villanova. Porównanie wyników pomiarów wykonanych przez Grace i Wallace Matheson oraz Wallace'a¹⁶²⁷.

¹⁶²⁷ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 307, tab. 8.

<i>Numer inwentarzowy</i>	<i>Pojemność w litrach</i>	H^{1628}	<i>Głębokość</i>	<i>D max.</i>
A 23 (MΣ 469)	27,300 P	0,785	0,734	0,360
A 24 (MΣ 473)	26,000 P	0,783	0,738	0,353
A 25 (MΣ 472)	28,000 P 27,615 P 27,725 P 28,075 P Według obliczeń matematycznych 27,800	0,787	0,729	0,356
A 26 (MΣ 477)	26,385 W 26,690 W Według obliczeń matematycznych 26,450	0,772	0,724	0,357
A 27 (MΣ 478)	25,175 P 25,350 P 25,280 P 25,345 P 25,315 W Według obliczeń matematycznych 25,300	0,770	0,729	0,349
A 28 (MΣ 470)	26,600 P	0,778	0,725	0,357
A 29 (MΣ 467)	26,515 W 26,560 W 26,725 P Według obliczeń matematycznych 26,550	0,777	0,733	0,349
A 30 (MΣ 468)	25,245 P 25,425 P Według obliczeń matematycznych 25,350	0,772	0,721	0,350
A 31 (MΣ 474)	25,670 P	0,782	0,731	0,354
A 32 (MΣ 476)	25,660 W 25,675 W 25,705 W 25,880 W 25,735 W 25,855 W 25,820 W 25,860 W 25,840 W Według obliczeń matematycznych 25,750	0,778	0,731	[0,358]
A 33 (MΣ 471)	(25,855) + 175 = 26,030 W 25,900 W Według obliczeń matematycznych 26,000	0,782	0,726	0,352
A 88 (MΣ 475)	25,620 P	0,773	0,722	0,353

Tab. 23. Szczegółowe rezultaty pomiarów pojemności amfor ze stemplami eponima Theufanesa i producenta Klejsimbrotidasa¹⁶²⁹.

Legenda:

P – rezultaty pomiarów przy użyciu polistyrenowych kulek

W – rezultaty pomiarów przy użyciu wody

¹⁶²⁸ Wszystkie wymiary podano w milimetrach.

¹⁶²⁹ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 319–320, tab. 16.

<i>Lp</i>	<i>H</i> ¹⁶³⁰	<i>H₁</i>	<i>H₀</i>	<i>D</i>	<i>d</i>	<i>V</i> ¹⁶³¹	<i>Stanowisko/ kolekcja muzealna</i>
1	705	325	660	360	95	–	Myrmekion
2	730	330	685	350	93	–	Nessebre
3	757	350	710	367	–	27 000	Ateny
4	765	340	715	356	–	25 140	Ateny
5	768	340	710	–	–	–	Rodos
6	805	420	740	330	110	30 400	Ust-Labinskaja
7	805	410	745	344	105	27 600	Tanais
8	800	405	735	343	105	27 000	Tanais
9	820	410	750	330	–	26 790	Antykithera
10	805	395	735	330	–	25 410	Antykithera
11	800	400	730	321	–	–	Antykithera
12	810	–	–	330	110	26 000	Ładożskaja
13	800	390	740	345	110	–	Kition
14	840	–	–	350	110	–	Jelizawetińskaja
15	800	390	750	352	–	–	Ust-Labinskaja
16	785	390	735	336	114	24 000	Nikozja
17	785	400	730	312	–	–	Antykithera
18	760	–	715	350	–	–	Jelizawetińskaja ¹⁶³²
19	660	330	595	260	110	12 900	Tanais
20	643	–	–	277	–	12 700	Tell Bisseh
21	622	310	580	271	90	12 400	Tanais
22	480	255	450	185	32	4000	Ermitaż, no. B.7276
23	480	255	450	187	33	3900	Ermitaż, no. B.7268
24	390	200	345	136	28	2150	Ermitaż, no. B.2202
25	350	165	315	158	30	2000	Ermitaż, no. B.7386

Tab. 24. Zebrane przez Braszyńskiego dane na temat wymiarów i pojemności amfor rodyjskich¹⁶³³.

¹⁶³⁰ Wszystkie wymiary podano w milimetrach.

¹⁶³¹ Pojemność podano w mililitrach.

¹⁶³² Prawdopodobnie jest to amfora opisana przez Zeest w następujący sposób: „В Краснодарском музее хранится неклеяный экземпляр из Елисаветинского некрополя [...] Амфора больше мирмекийской. Высота ее 76 см, поперечник 35 см, диаметр горла 12 см”. Braszyński podaje głębokość zbiornika, pomijając podaną przez Zeest średnicę szyi/wylewu.

¹⁶³³ Na podstawie: Brašinskij 1978: 14.

<i>Liczba amfor</i>	<i>Zakres pojemności w litrach</i>	<i>Średnia pojemność w litrach</i>
23 (wszystkie egzemplarze)	20,4 – 28,8	25,65
22	23,1 – 28,8	25,88
18	24,75 – 27,0	25,90

Tab. 25. Pojemność amfor odkrytych we wraku z Kyrenii¹⁶³⁴.

<i>Producenci</i>	<i>Liczba amfor</i>	<i>Średnia pojemność w litrach</i>
Damonikos	48	26,9
Kreon	16	27,2
Mikythos	31	27,8
Ksenotimos	28	27,6
Razem	123	27,3

Tab. 26. Pojemność amfor sygnowanych stemplami eponima Pausaniasa III odkrytych w pobliżu Hotelu de Soleil na Rodos¹⁶³⁵.

<i>Liczba amfor</i>	<i>Zakres pojemności w litrach</i>	<i>Średnia pojemność w litrach</i>
12	25,3 – 27,8	26,2
11	25,3 – 27,3	26,1
10	25,3 – 26,6	25,9

Tab. 27. Pojemność amfor ze stemplami eponima Theufanesa i producenta Klejsimbrotidas¹⁶³⁶.

¹⁶³⁴ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 296, tab. 2.

¹⁶³⁵ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 297, tab. 3.

¹⁶³⁶ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 297, tab. 4.

<i>Eponim</i>	<i>Stan zachowania amfor</i>	<i>Liczba amfor</i>	<i>Zakresy pojemności w litrach</i>	<i>Średnia pojemność ± 1 odchylenie standardowe (ml.)</i>
Kratidas	Całe	13	24,800 – 26,200	25,408 ± 435,9
	Z ubytkami	6	24,600 – 26,650	25,398 ± 806,6
	Razem	19		25,405 ± 554,5
Hieron I	Całe	5	24,850 – 26,550	25,320 ± 712,0
	Z ubytkami	6	24,050 – 26,600	25,400 ± 882,6
	Razem	11		25,355 ± 786,9
Ksenofanes	Całe	5	24,450 – 26,650	25,770 ± 1,075,1
	Z ubytkami	1	-	25,750
	Razem	6		25,767 ± 961,6
Pratofanes	Całe	1	-	25,350
	Z ubytkami	2	25,450 – 25,900	25,675
	Razem	3		25,567 ± 293,0
<i>Razem</i>		39	24,050 – 26,650	25,459 ± 665,0

Tab. 28. Pojemność amfor producenta Diskosa II odkrytych w Villanova¹⁶³⁷.

¹⁶³⁷ Na podstawie: Wallace Matheson, Wallace 1982: 295, tab. 1.

<i>Numer inwentarzowy</i>	<i>Pomiar pojemności przy użyciu ziarna</i>	<i>Matematyczne obliczenie pojemności</i> ¹⁶³⁸	<i>Chronologia/ Stemple</i>
T.89.VI.130	23,00 l	-	Stempel producenta Theudorosa; II grupa chronologiczna
T.96.H3.248	25,00 l	-	Stemple eponima Theajdetosa i producenta Heraklejtosa II; grupa chronologiczna III d
T.66.HB.25	24,70 l	-	Stemple eponima Archilaidasa i producenta Amyntasa; grupa chronologiczna III e
T.12.H3.1242	24,40 l	-	Stemple eponima Astymedesa II i producenta Euklejtosa; grupa chronologiczna Va
T.12.H3.1447	-	32,65 l (?) ¹⁶³⁹	Stempel producenta Hefajstiona; IV–V grupa chronologiczna
T.12.H3.1630	22,75 l	-	Stemple na imadłach amfory nieczytelne
T.12.H3.2123	24,56 l	-	Stemple eponima Tejmagorasa i producenta Midasa; grupa chronologiczna V b
T.12.H3.2335	-	$25,85 + (0,25) = 26,10$ l ¹⁶⁴⁰	Stempel producenta Diosia; III grupa chronologiczna
T.12.H3.2336	-	$23,81 + (0,79) = 24,60$ l ¹⁶⁴¹	Stempel nieczytelny
T.69.HC.85	11,50 l Amfora frakcyjna	-	Stemple eponima Aristodamosa II i producentki Kallio; grupa chronologiczna III e
T.12.H3.1656	11,50 l Amfora frakcyjna	-	Stempel producenta Aristoklesa II; III–IV grupa chronologiczna
T.12.H3.1700		14,42 l Amfora frakcyjna	Stemple na imadłach amfory nieczytelne
Bez numeru inwentarzowego ¹⁶⁴²	13,20 l Amfora frakcyjna	-	-

Tab. 29. Pojemność amfor rodyjskich odkrytych w Tanais

¹⁶³⁸ Do obliczeń zastosowano metodę Rigoira.

¹⁶³⁹ Obliczeń dokonano na podstawie rekonstrukcji rysunkowej naczynia, co obarcza wynik ryzykiem błędu. Dodatkowym czynnikiem mającym wpływ na dokładność obliczeń jest fakt, że oś symetrii naczynia jest przekrzywiona.

¹⁶⁴⁰ Wartość w nawiasie obliczona na podstawie rekonstrukcji rysunkowej naczynia.

¹⁶⁴¹ Wartość w nawiasie obliczona na podstawie rekonstrukcji rysunkowej naczynia.

¹⁶⁴² Amfora odkryta na terenie nekropolii zachodniej. Pochodzi z kurhanu nr 1; pochówek nr 23.

<i>Typ</i>	<i>Wariant</i>	<i>Pojemność w miarach antycznych</i>	<i>Pojemność w litrach</i>	<i>Chronologia</i>
Typ I: amfory z wysoką szyją	I-A Kyrenia	brak danych	brak danych	koniec IV – początek III w. p.n.e.
	I-B Koroni	standard: 8 <i>choes</i> frakcja: 7 <i>choes</i>	26,26 22,98 ¹⁶⁴³	2 ćwierć III w. p.n.e.
	I-C Myrmekion	standard: 8 <i>choes</i>	26,26	początek 2 ćwierci – połowa III w. p.n.e.
	I-D Petroju	standard: 8 <i>choes</i>	26,26	początek 2 ćwierci – połowa III w. p.n.e.
	I-E-1 Villanova	standard: 8 <i>choes</i> frakcja: 1 <i>chous</i>	26,26 3,28	2 połowa III w. p.n.e.
	I-E-2 Villanova	standard: 7 <i>choes</i> frakcja: - 1 <i>chous</i> - 0,5 <i>chous</i>	22,98 3,28 1,64	koniec III – II w. p.n.e.
	I-F Aleksandria	standard: 8 <i>choes</i> frakcja: 6 <i>choes</i> (?)	26,26 19,70	2 połowa II – I w. p.n.e.
Typ II: amfory z krótką szyją/ typ Benaki		brak danych	brak danych	1 trzydziestolecie III w. p.n.e.

Tab. 30. Pojemność poszczególnych typów amfor rodyjskich wg Monachowa¹⁶⁴⁴.

¹⁶⁴³ W pracy Monachowa omyłkowo podano pojemność 19,70 litra: Monahov 2003: 122.

¹⁶⁴⁴ Na podstawie: Monahov 2003: 122.

<i>Chronologia</i>	<i>Baza źródłowa</i>	<i>Zakresy pojemności w litrach</i>	<i>Różnica pojemności min. – max. w litrach</i>	<i>Średnia pojemność w litrach</i>	<i>Pojemność w miarach antycznych</i>
Okolo 300 p.n.e.	Wrak z Kyrenii	23,1 – 28,8	5,7	25,95	7,9 choes
II grupa chronologiczna (234–199 p.n.e.)	T.89.VI.130 Amfory z kompleksu Hotel de Soleil Amfory ze stemplami eponima Theufanesa II	23,0 – 29,1	6,1	26,05	7,9 choes
III grupa chronologiczna: IIIb – IIIe (189–161 p.n.e.)	T.96.H3.248 T.66.HB.25 Amfory z depozytu w Villanova	24,1 – 26,6	2,5	25,35	7,7 choes
IV grupa chronologiczna: IVb (152–146 p.n.e.)	Amfory eponimów Pausaniasa III, Pythogenesa	28,5 – 28,6	0,1	≈28,5	8,6 choes
V grupa chronologiczna: Va–Vb (145–121 p.n.e.)	Amfory ze stemplami eponimów Astymedesa II i Nikasagorasa II T.12.H3.1242	24,4 – 30,0	5,6	27,2	8,2 choes
VII grupa chronologiczna: VIIa (85–40 p.n.e.)	Wrak z Antykithery Amfora eponima Aristofylosa	22,5 – 26,8	4,3	24,65	7,5 choes

Tab. 31. Zestawienie sumaryczne danych dotyczących pojemności amfor w poszczególnych okresach chronologicznych.

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Liczba stempli</i>	<i>Udział procentowy</i>
Rodos	264	93%
Synopa	14	4,9%
Knidos	4	1,4%
Kos	1	0,35%
Tazos	1	0,35%
Razem	284	100%

Tab. 32. Udział procentowy stempli z poszczególnych ośrodków produkcyjnych wśród materiałów odkrytych w Tanais w wykopie XXV.

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Šelov 1975</i>	<i>Šelov 1994</i>	<i>Inne</i>	<i>Jöhrens, Il'jašenko 2001</i>	<i>Wykop XXV</i>	<i>Razem</i>
Rodos	530	244	39	270	264	1347
Synopa	32	9	11	30	14	96
Knidos	12	3	5	6	4	30
Kos	14	5	4	5	1	29
Chersonesz	6	1	1	1	-	9
Tazos	-	2	-	-	1	3
Heraklea	-	-	1	-	-	1
Chios	-	-	-	1 (?)	-	1 (?)
Nieokreślony ośrodek	11	5	2	13	-	31
Razem	605	269	63	326	284	1547

Tab. 33. Liczba odkrytych w Tanais stempli z poszczególnych ośrodków produkcyjnych.

<i>Ośrodek produkcyjny</i>	<i>Liczba stempli</i>	<i>Udział procentowy</i>
Rodos	1347	87,1%
Synopa	96	6,2%
Knidos	30	≈2,0%
Kos	29	1,9%
Chersonesz	9	0,6%
Tazos	3	0,2%
Heraklea	1	0,05%
Chios	1 (?)	0,05%
Nieokreślony ośrodek	31	≈2,0%
Razem	1547	100%

Tab. 34. Udział procentowy stempli z poszczególnych ośrodków produkcyjnych wśród materiałów odkrytych w Tanais.

<i>Grupa chronologiczna</i>	<i>Liczba stempli z imionami eponimów</i>
Ic	1
IIb	1
IIc	1
IIIa	15
IIIb	14
IIIc	4
IIId	6
IIIe	7
IVa	4
IVb	12
Va	6 lub 7
Vb	4 lub 5
Vc	2
VI	5
VII	-
Razem	83

Tab. 35. Liczba stempli eponimicznych odkrytych w wykopie XXV.

<i>Grupa chronologiczna</i>	<i>Liczba stempli</i>	<i>Gęstość rozkładu</i>
Ic (ok. 246 – ok. 235 p.n.e.)	1	≈0,1
II (ok. 234 – ok. 199 p.n.e.)	2	≈0,05
III (ok. 198 – ok. 161 p.n.e.)	46	1,2
IV (ok. 160 – ok. 146 p.n.e.)	16	1,1
V (ok. 145 – ok. 108 p.n.e.)	13	0,35
VI (ok. 107 – ok. 88/86 p.n.e.)	5	≈0,25/≈0,3
VII (ok. 40 – panowanie Augusta)	-	-

Tab. 36. Gęstość rozkładu stempli rodyjskich eponimów na podstawie materiałów odkrytych w wykopie XXV.

<i>Grupa chronologiczna</i>	<i>Liczba stempli</i>	<i>Gęstość rozkładu</i>
I (koniec IV – połowa III w. p.n.e.)	31	0,62
II (trzecia ćwierć III w. p.n.e.)	22	0,73
III (ok. 220 – ok. 180 p.n.e.)	148	3,70
IV (ok. 180 – 150.n.e.)	64	2,13
V (druga połowa II w. p.n.e.)	132	2,93
VI (koniec II – pierwsza połowa I w. p.n.e.)	55	0,64

Tab. 37. Gęstość rozkładu stempli rodyjskich wg Szelowa¹⁶⁴⁵.

¹⁶⁴⁵ Šelov 1975: 26.

<i>Grupa chronologiczna</i>	<i>Liczba stempli</i>	<i>Gęstość rozkładu</i>
Ib – Ic (ok. 270 – ok. 235 p.n.e.)	11	0,3
II (ok. 234 – ok. 199 p.n.e.)	54	1,5
III (ok. 198 – ok. 161 p.n.e.)	207	5,6
IV (ok. 160 – ok. 146 p.n.e.)	95	6,7
V (ok. 145 – ok. 108 p.n.e.)	143	3,9
VI (ok. 107 – ok. 88/86 p.n.e.)	23	1,1/1,2
VI lub VIIa (ok. 85 – ok. 40 p.n.e.)	3	≈0,1

Tab. 38. Gęstość rozkładu stempli rodyjskich odkrytych w Tanais.

<i>Grupa chronologiczna</i>	<i>Liczba stempli</i>	<i>Gęstość rozkładu</i>
Ib (ok. 270 – ok. 247 p.n.e.)	2	≈0,1
Ic (ok. 246 – ok. 235 p.n.e.)	9	0,8
IIa (ok. 234 – ok. 220 p.n.e.)	30	2,1
IIb (ok. 219 – ok. 210 p.n.e.)	14	≈1,55
IIc (ok. 209 – ok. 199 p.n.e.)	10	1,0
IIIa (ok. 198 – ok. 190 p.n.e.)	49	6,1
IIIb (ok. 189 – ok. 182 p.n.e.)	51 (52)	7,3 (7,4) ¹⁶⁴⁶
IIIc (ok. 181 – ok. 176/174 p.n.e.)	22 (23)	3,1/4,4 ¹⁶⁴⁷ (3,3/4,6) średnia: 3,75 (3,95)
IIId (ok. 175/173 – ok. 169/167 p.n.e.)	35	4,4/5,8/8,75 średnia: 6,3
IIIe (ok. 168/166 – ok. 161 p.n.e.)	48 (50)	6,85/9,6 (7,1/10,0) średnia: 8,2 (8,55)
IVa (ok. 160 – ok. 153 p.n.e.)	52	7,4
IVb (ok. 152 – ok. 146 p.n.e.)	43	7,2
Va (ok. 145 – ok. 133 p.n.e.)	43 (44)	3,6 (3,7)
Vb (ok. 132 – ok. 121 p.n.e.)	62 (63)	5,6 (5,7)
Vc (ok. 120 – ok. 108 p.n.e.)	37	3,1
VI (ok. 107 – ok. 88/86 p.n.e.)	23	1,1/1,2 średnia: 1,15
VI lub VIIa (ok. 85 – ok. 40 p.n.e.)	3	≈0,1

Tab. 39. Gęstość rozkładu stempli rodyjskich odkrytych w Tanais z podziałem na podgrupy chronologiczne.

¹⁶⁴⁶ Wartości w nawiasach oznaczają wynik z uwzględnieniem większej liczby stempli.

¹⁶⁴⁷ Wartości po ukośniku oznaczają wynik przy uwzględnieniu krótszego trwania danej podgrupy chronologicznej.

<i>Grupa chronologiczna</i>	<i>Olbia</i>		<i>Królestwo Bosporańskie</i>		<i>Chersonesz</i>		<i>Inne ośrodki</i>		<i>Razem</i>
	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	
I	495	9,0	275	5,0	28	0,5	25	0,5	823
II	715	13,0	385	7,0	44	0,8	55	1,0	1199
III	2120	53,0	1700	42,5	80	2,0	320	8,0	4220
IV	705	23,5	800	26,6	36	1,2	195	6,5	1736
V	400	9,5	966	23,0	21	0,5	84	2,0	1471
VI	31	1,4	196	7,0	9	0,4	22	1,0	258
<i>Razem</i>	4466		4322		218		701		9707

Tab. 40. Dane ilościowe dotyczące stempli rodyjskich odkrytych w ośrodkach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego według publikacji Badaljanca z 1986 r.¹⁶⁴⁸

¹⁶⁴⁸ Na podstawie: Badal'anc 1986: 92, tab. 2.

<i>Grupa chronologiczna</i>	<i>Olbia</i>		<i>Królestwo Bosporańskie</i>		<i>Chersones</i>		<i>Inne ośrodki</i>		<i>Razem</i>
	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	<i>Liczba</i>	<i>„Średni roczny współczynnik”</i>	
I	495	9,0	275	5,0	28	0,5	25	0,5	823
II	715	13,0	385	7,0	44	0,8	55	1,0	1199
III	2120	53,0	1700	42,5	80	2,0	320	8,0	4220
IV	705	23,5	800	26,6	36	1,2	195	6,5	1736
V	400	9,5	966	23,0	21	0,5	84	2,0	1471
VI	31	1,4	196	7,0	9	0,4	22	1,6 ¹⁶⁴⁹	258
VII	15	0,5	90	3,0	3	0,1	10	0,3	118
<i>Razem</i>	4481		4412		221		711		9825

Tab. 41. Dane ilościowe dotyczące stempli rodyjskich odkrytych w ośrodkach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego według publikacji Badaljanca z 1999 r.¹⁶⁵⁰

¹⁶⁴⁹ W tym wypadku współczynnik różni się od danych opublikowanych w roku 1986.

¹⁶⁵⁰ Na podstawie: Badal'janc 1999: 250.

Grupa chronologiczna	h_i	Olbia			Królestwo Bosporańskie			Chersonesz			Inne ośrodki			Razem		
		n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i
I	55	495	11,8	0,20	275	6,36	0,12	28	12,84	0,23	25	3,57	0,06	823	8,48	0,15
II	55	715	16,01	0,29	385	8,91	0,16	44	20,18	0,37	55	7,84	0,14	1199	12,35	0,22
III	40	2120	47,47	1,19	1700	39,33	0,98	80	36,71	0,91	320	45,65	1,14	4220	43,47	1,09
IV	30	705	15,79	0,53	800	18,51	0,62	36	16,51	0,55	195	27,82	0,93	1736	17,88	0,60
V	42	400	8,96	0,21	966	22,35	0,53	21	9,63	0,22	84	11,98	0,29	1471	15,16	0,36
VI	28	31	0,69	0,02	196	4,54	0,16	9	4,13	0,15	22	3,14	0,11	258	2,66	0,09
Razem	250 <small>1651</small>	4466	100,0	0,66	4322	100,0	0,66	218	100,0	0,66	701	100,0	0,66	9707	100,0	0,66

Tab. 42. Opublikowane przez Badaljanca w 1986 r. dane ilościowe dotyczące stempli rodyjskich odkrytych w ośrodkach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego przeliczone przez Kaca¹⁶⁵².

¹⁶⁵¹ W publikacji Kaca omyłkowo znalazła się liczba 150: Kac 1992: 222–223, tab. 4.

¹⁶⁵² Na podstawie: Kac 1992: 222–223, tab. 4.

<i>Chronologia zespolona eponimów i producentów</i>	<i>Chronologia bezwzględna</i>	<i>Interwał grupy chronologicznej</i>	<i>Olbia</i>	<i>Królestwo Bosporańskie</i>	<i>Chersones</i>	<i>Inne ośrodki</i>	<i>Razem</i>	
							<i>Liczba stempli</i>	<i>%</i>
I (X ¹)	350 – 330 p.n.e.	20	30	15	–	5	50	0,5
II (I)	330 – 300 p.n.e.	30	220	110	10	10	350	3,4
III (I ²)	300 – 275 p.n.e.	25	340	230	25	25	620	6,0
IV (II)	275 – 250 p.n.e.	25	400	270	30	40	740	7,1
V (II ³)	250 – 220 p.n.e.	30	450	305	55	90	900	8,6
VI (III)	220 – 200 p.n.e.	20	900	510	60	150	1620	15,5
VII (III ⁴)	200 – 180 p.n.e.	20	1025	1000	25	170	2220	21,3
VIII (IV)	180 – 165 p.n.e.	15	700	786	15	100	1601	15,3
IX (IV ⁵)	165 – 150 p.n.e.	15	240	585	10	55	890	8,5
X (V)	150 – 130 p.n.e.	20	210	400	8	176	794	7,7
XI (V ⁶)	130 – 108 p.n.e.	22	90	244	6	40	380	3,6
XII (VI)	108 – 80 p.n.e.	28	40	120	5	20	185	1,8
XIII (VI ^x)	90 – 50/40 p.n.e.	40	15	50	–	5	70	0,7
<i>Razem</i>			4666 (44,7%)	4625 (44,3%)	249 (2,5%)	886 (8,5%)	10420	100%

Tab. 43. Dane kwantytatywne opublikowane przez Badaljanca w 2000 r. i obliczony na ich podstawie stosunek procentowy¹⁶⁵³.

¹⁶⁵³ Na podstawie: Badal'anc 2000: 198.

Grupa chronologiczna	h_i	Olbia			Królestwo Bosporańskie			Chersonesz			Inne ośrodki			Razem		
		n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i
I	55	499	10,92	0,20	275	6,22	0,11	28	12,67	0,23	25	3,52	0,06	827	8,33	0,15
II	55	725	≈15,86	0,29	386	8,73	0,16	44	19,91	0,36	55	7,74	0,14	1210	12,19	0,22
III	40	2159	47,24	1,18	1702	38,48	0,96	80	36,20	0,91	320	45,00	1,13	4261	42,93	1,07
IV	30	734	16,06	0,54	802	18,13	0,60	36	16,29	0,54	195	27,43	0,91	1767	17,80	0,59
V	42	406	≈8,88	0,21	971	≈21,95	0,52	21	9,50	0,23	84	11,81	0,28	1482	14,93	0,36
VI	28	32	0,70	0,03	197	≈4,45	0,16	9	4,07	0,15	22	3,09	0,11	260	≈2,62	0,09
VII	50	15	0,33	0,01	90	2,03	0,04	3	1,36	0,03	10	1,41	0,03	118	≈1,19	0,02
Razem	300	4570	100,0	0,33	4423	100,0	0,33	221	100,0	0,33	711	100,0	0,33	9925	100,0	0,33

Tab. 44. Względna gęstość rozkładu stempli rodyjskich odkrytych w ośrodkach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego po uzupełnieniu danych o nowe materiały z Olbii i terenów Królestwa Bosporańskiego.

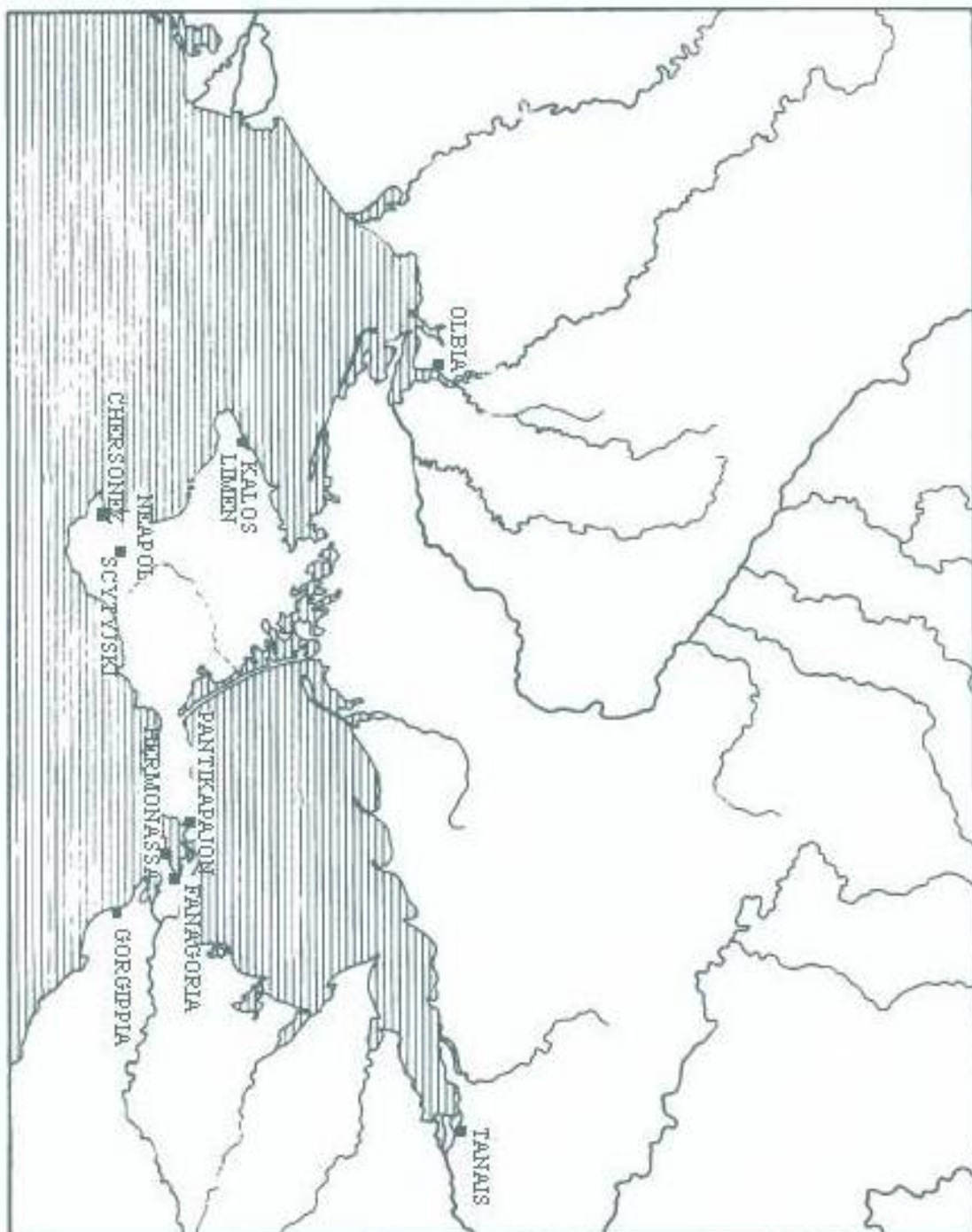
Grupa chronologiczna	h_i	Olbia			Królestwo Bosporańskie			Chersonesz			Inne ośrodki			h_i	Tanais		
		n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i	n_i	q_i	f^o_i		n_i	q_i	f^o_i
I ¹⁶⁵⁴	55	499	10,92	0,20	275	6,22	0,11	28	12,67	0,23	25	3,52	0,06	35	11	2,05	0,06
II	55	725	≈15,86	0,29	386	8,73	0,16	44	19,91	0,36	55	7,74	0,14	35	54	10,08	0,28
III	40	2159	47,24	1,18	1702	38,48	0,96	80	36,20	0,91	320	45,00	1,13	37	207	38,62	1,04
IV	30	734	16,06	0,54	802	18,13	0,60	36	16,29	0,54	195	27,43	0,91	14	95	17,72	1,27
V	42	406	≈8,88	0,21	971	≈21,95	0,52	21	9,50	0,23	84	11,81	0,28	37	143	26,68	0,72
VI	28	32	0,70	0,03	197	≈4,45	0,16	9	4,07	0,15	22	3,09	0,11	21/19	23	4,29	0,20/0,23 ¹⁶⁵⁵
VII	50	15	0,33	0,01	90	2,03	0,04	3	1,36	0,03	10	1,41	0,03	45	3	0,56	0,01
Razem	300	4570	100,0	0,33	4423	100,0	0,33	221	100,0	0,33	711	100,0	0,33	224/222	536	100,0	0,45

Tab. 45. Analiza porównawcza względnej gęstości rozkładu stempli rodyjskich odkrytych w ośrodkach położonych na północnych wybrzeżach Morza Czarnego i w Tanais.

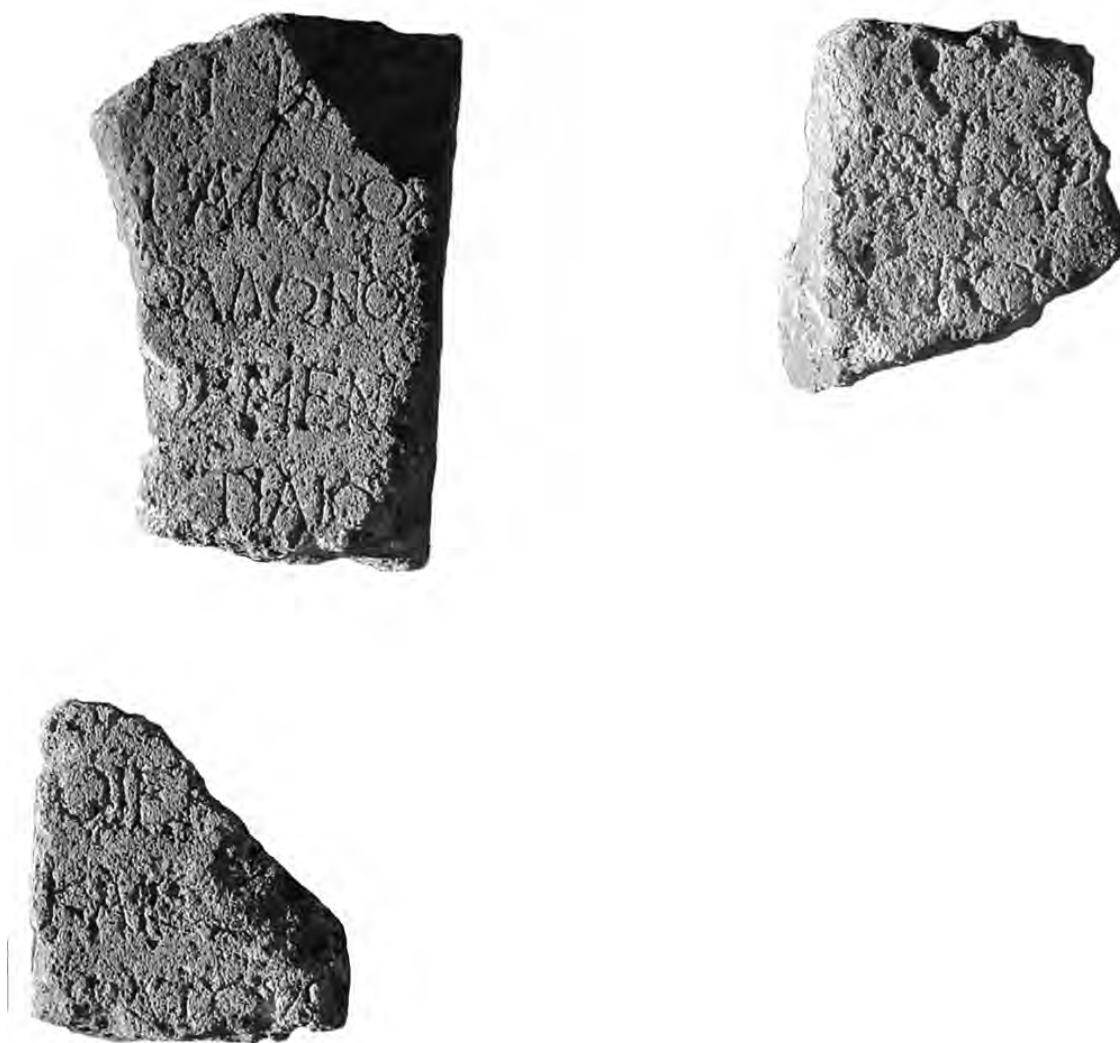
¹⁶⁵⁴ W przypadku Tanais są to podgrupy chronologiczne Ib–Ic.

¹⁶⁵⁵ Wartości po ukośniku oznaczają wyniki przy uwzględnieniu krótszego trwania danej podgrupy chronologicznej.

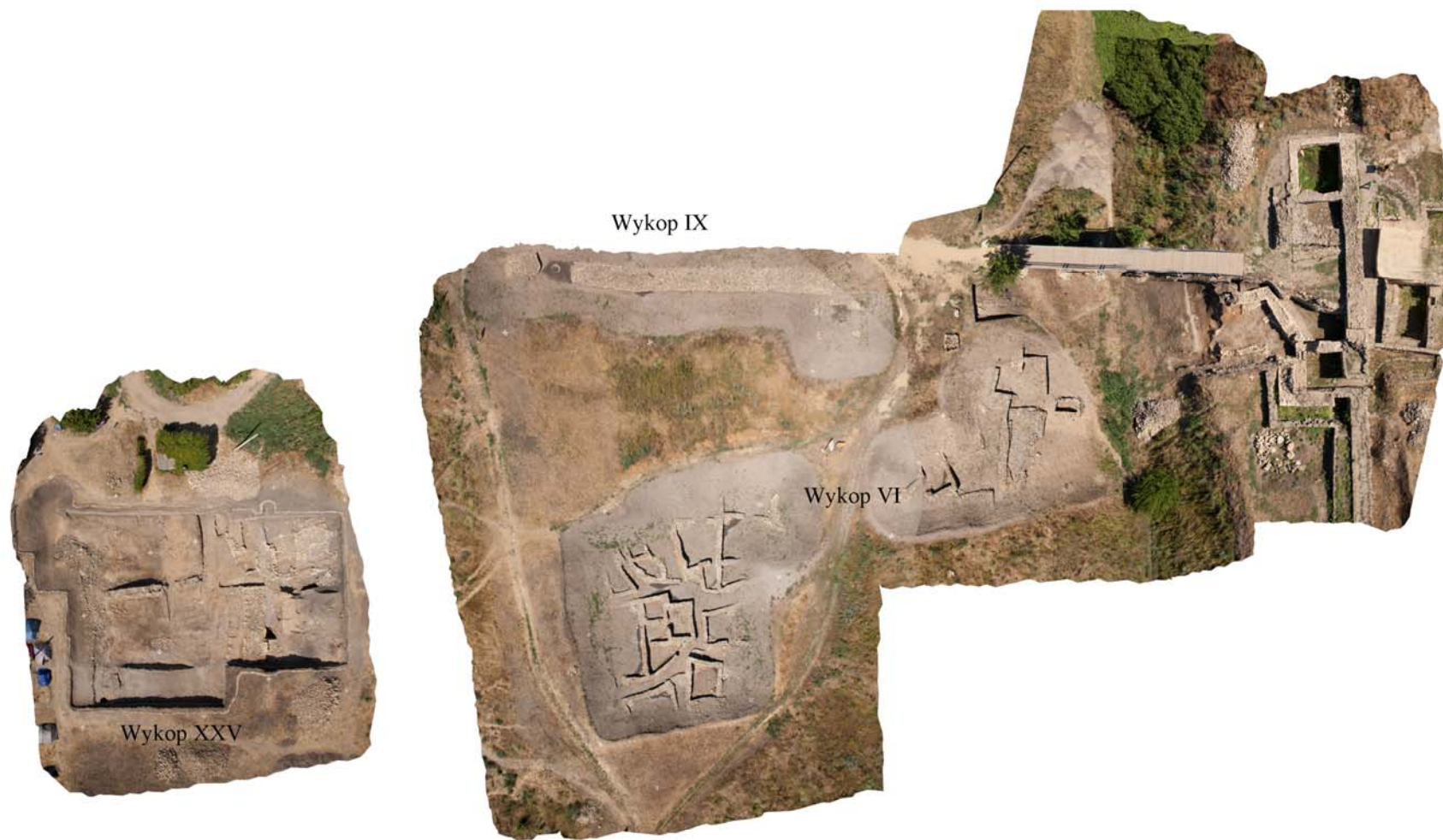
RYCINY

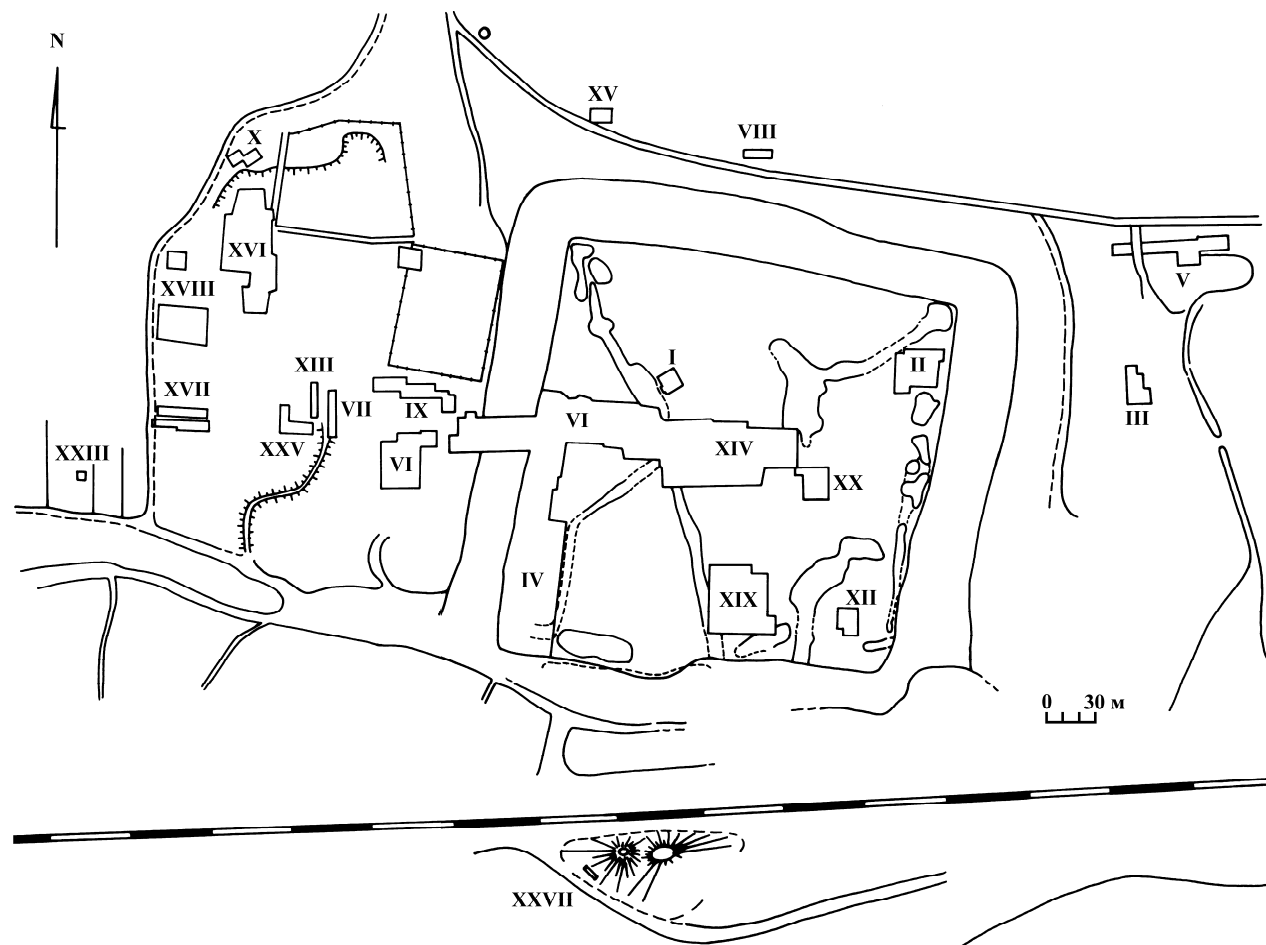
Ryc. 1. Mapa basenu Morza Czarnego.

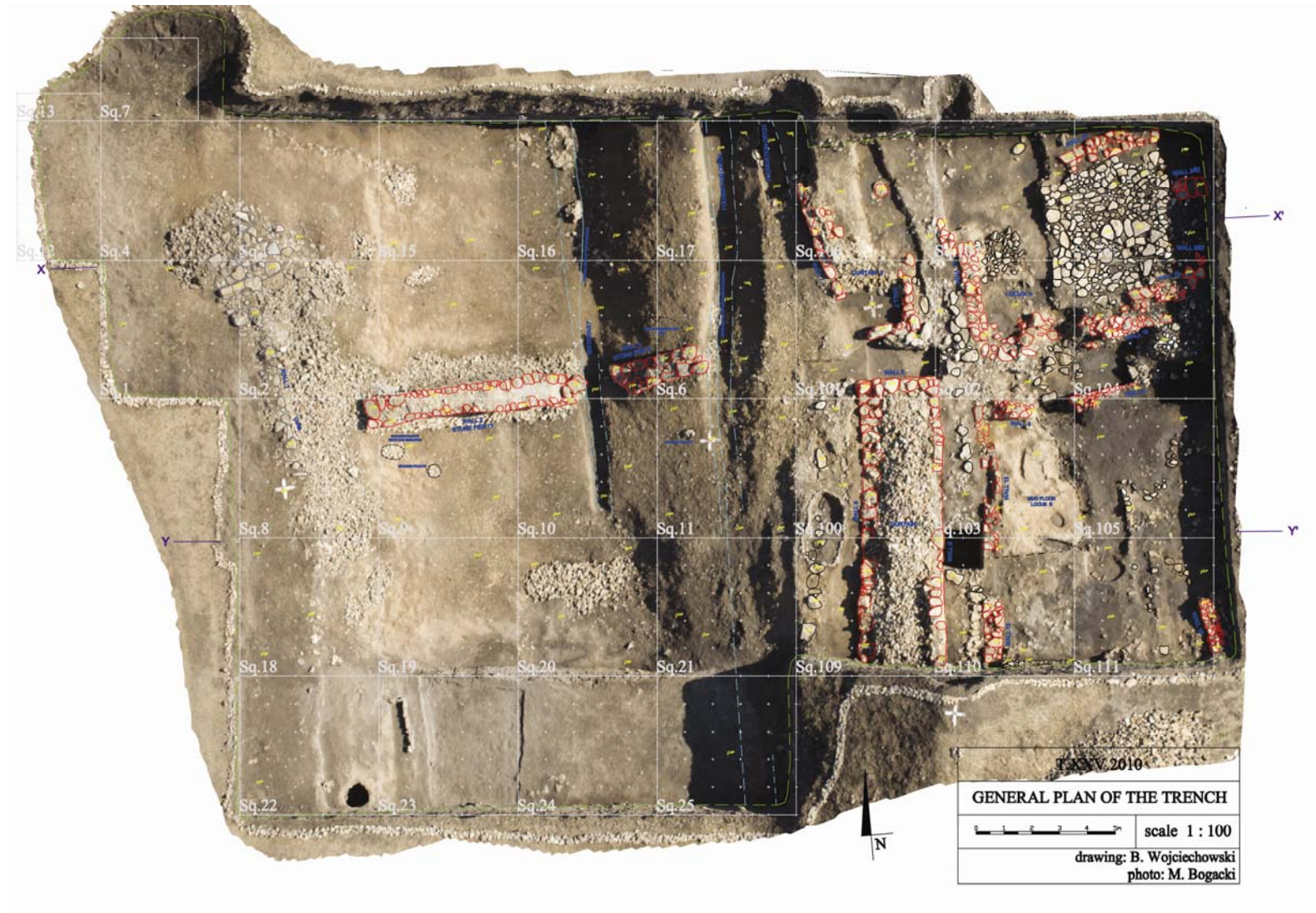
Ryc. 2. Trzy fragmenty odkrytej w Tanais inskrypcji na cześć królowej Dynamis.

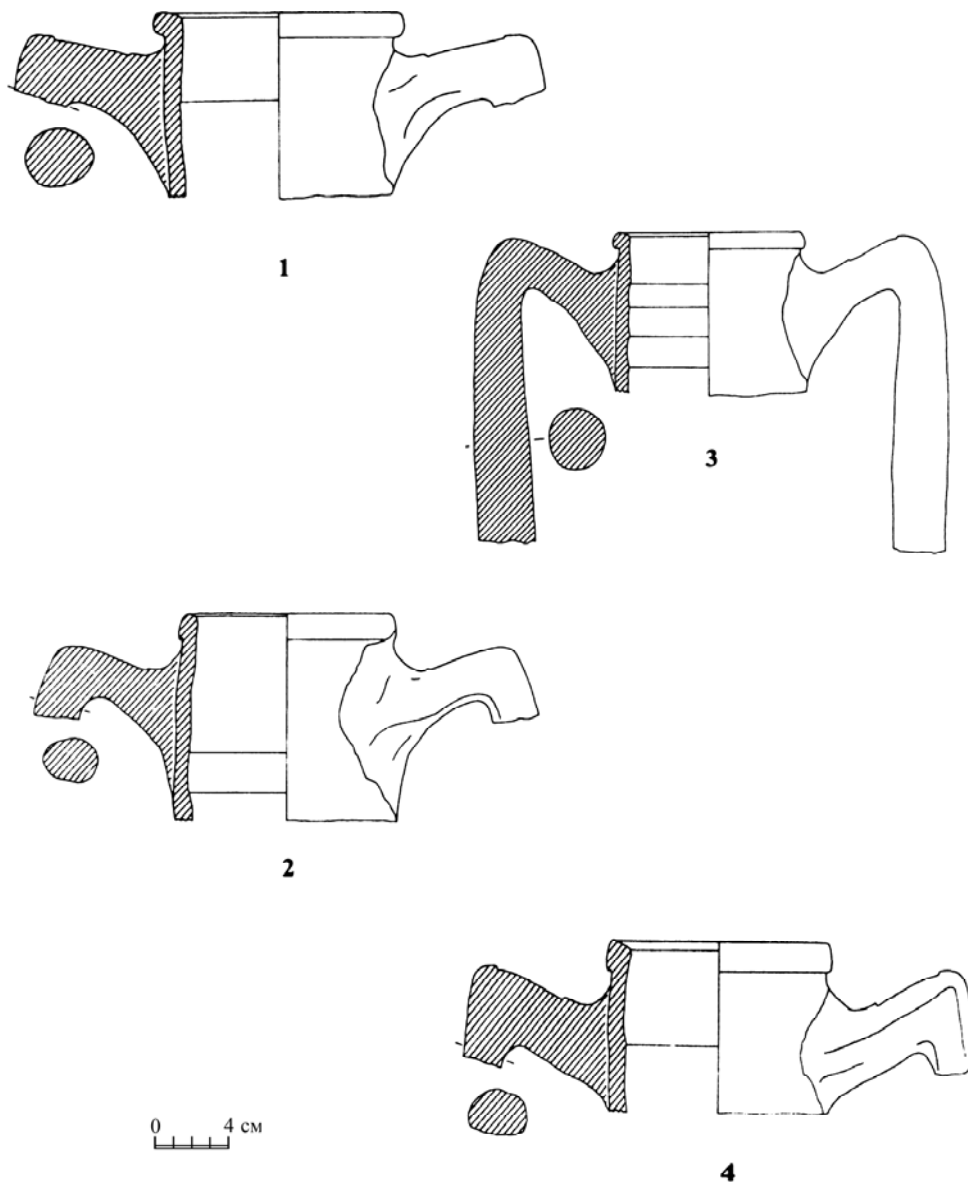
Ryc. 3. Tanais zachodnie. Ortofotografia.

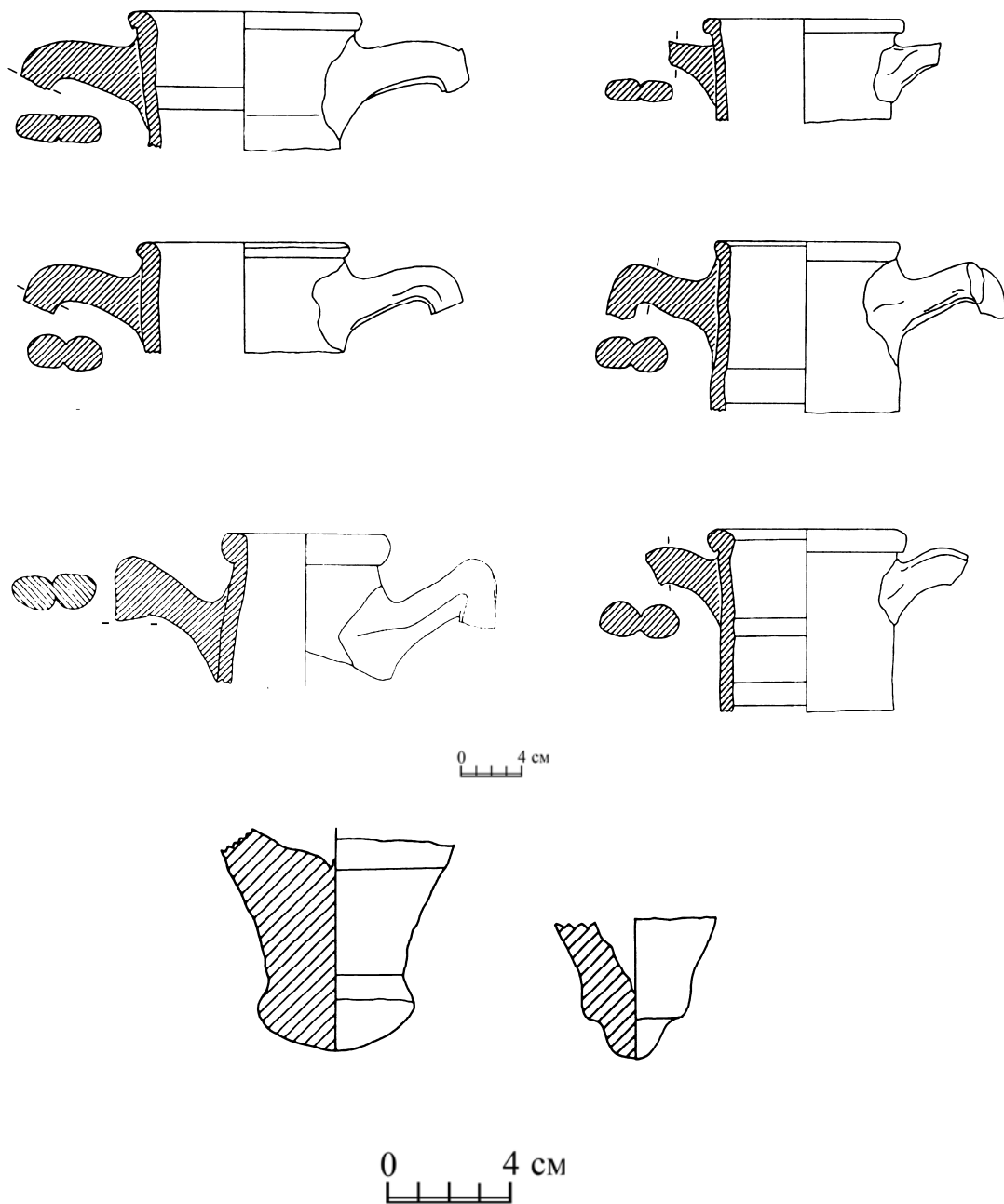
Ryc. 4. Tanais. Plan stanowiska z oznaczeniem sektorów badań.

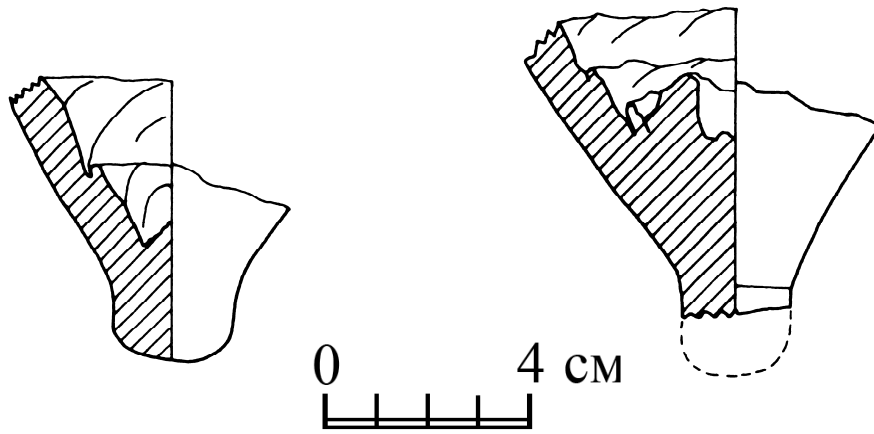
Ryc. 5. Tanais. Wykop XXV. Ortofotografia.

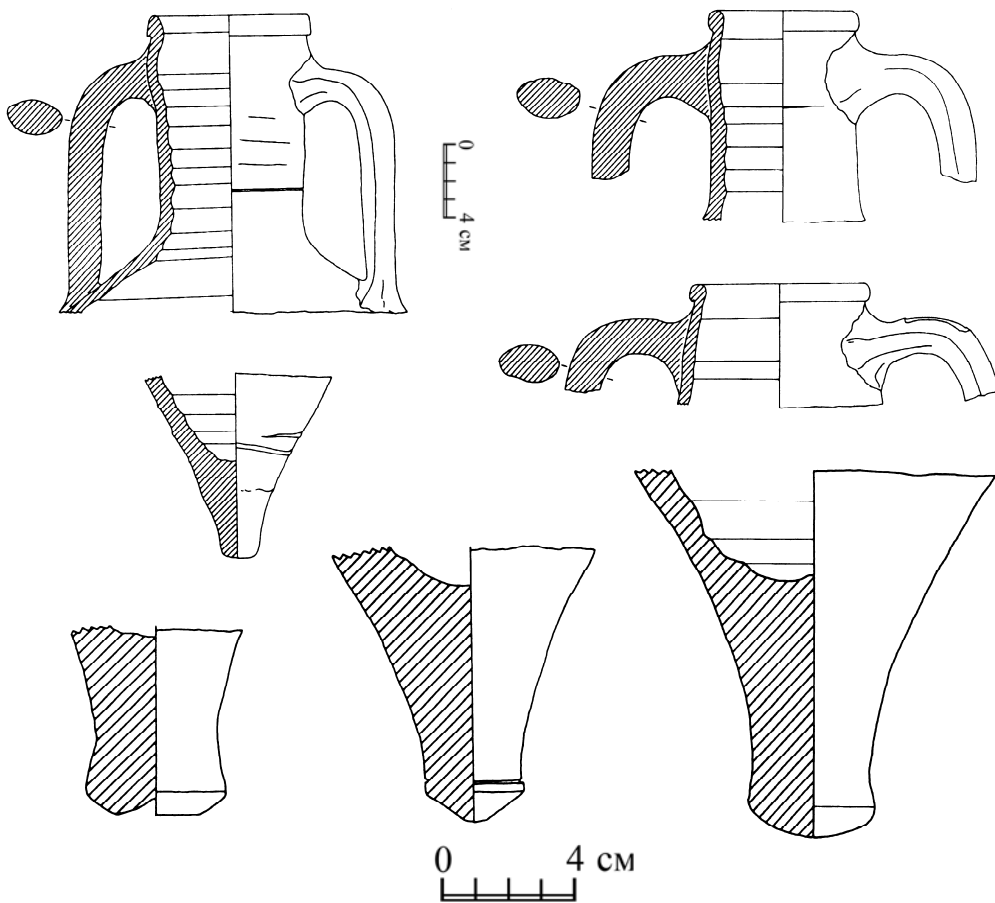
Ryc. 6. Fragmenty wylewów amfor rodyjskich odkrytych w Tanais.

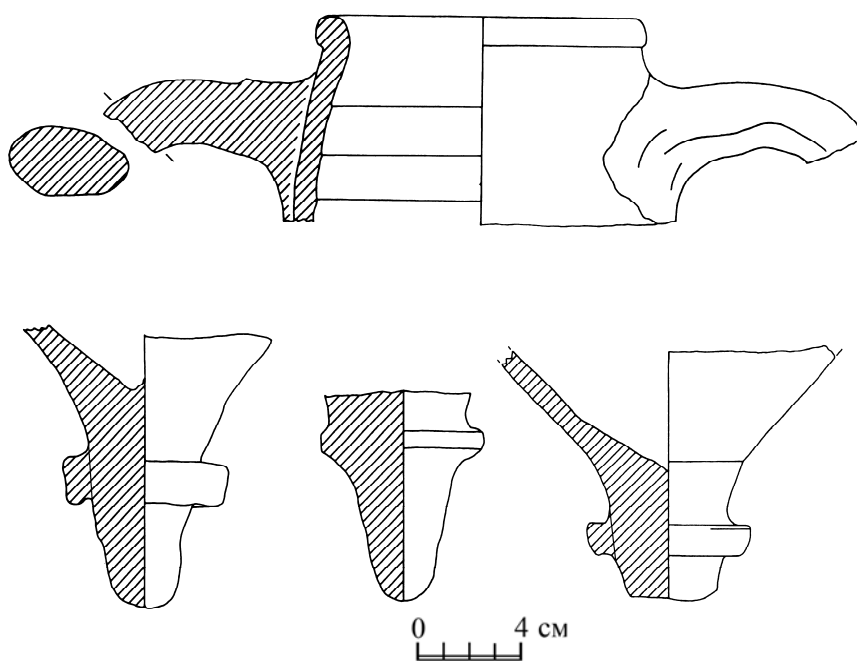
Ryc. 7. Fragmenty amfor z Kos odkrytych w Tanais.

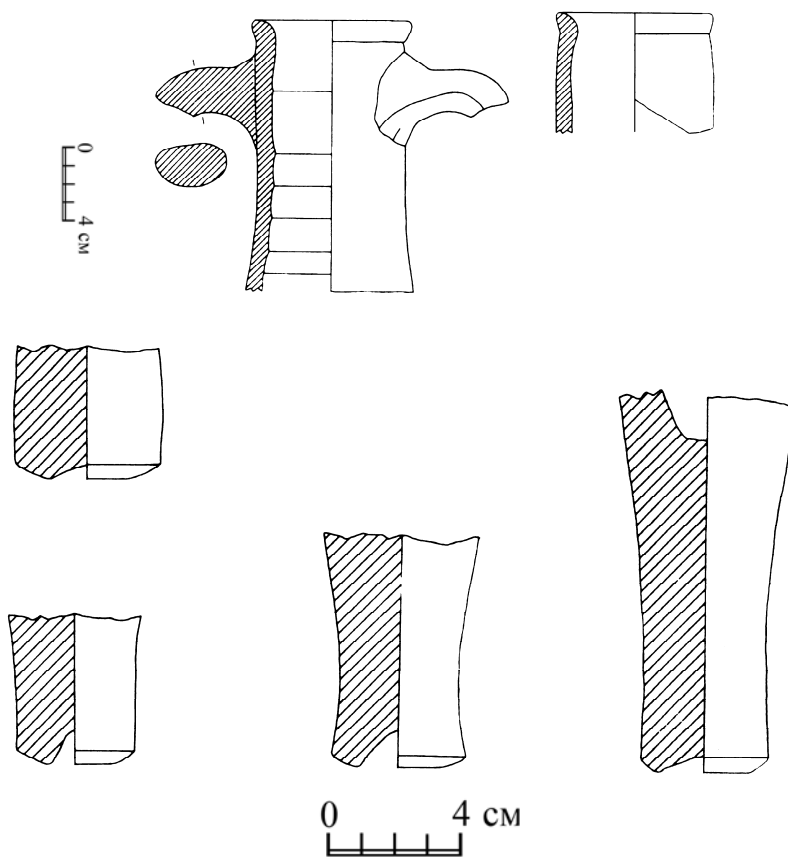
Ryc. 8. Fragmenty amfor kolchidzkich odkrytych w Tanais.

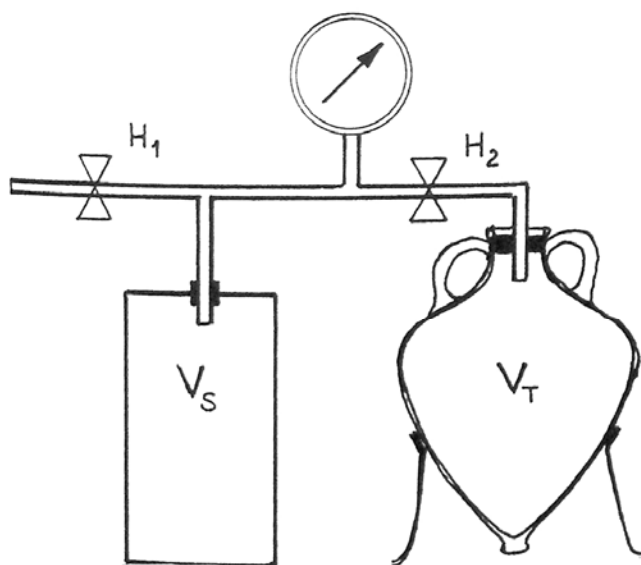
Ryc. 9. Fragmenty amfor synopskich odkrytych w Tanais.

Ryc. 10. Fragmenty amfor knidyjskich odkrytych w Tanais.

Ryc. 11. Fragmenty amfor z Heraklei Pontyjskiej odkryte w Tanais.

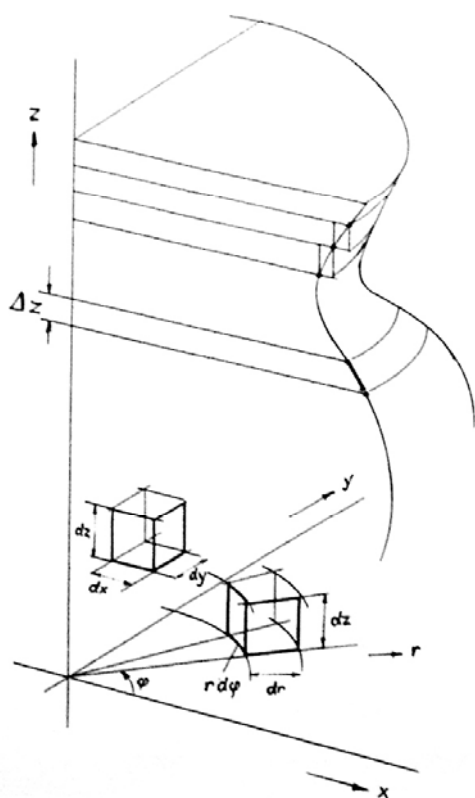

$$V_T = \left(\frac{\Delta p_1}{\Delta p_2} - 1 \right) V_S$$

$$\Delta p_1 = p_1 - p_0$$

$$\Delta p_2 = p_2 - p_0$$

Ryc. 12. Metoda pomiaru pojemności amfor z wykorzystaniem gazu.

$$V = \iiint_0^z \int_0^r \int_0^{2\pi} dV$$

$$= 2\pi \int_0^z \int_0^r r dr dz$$

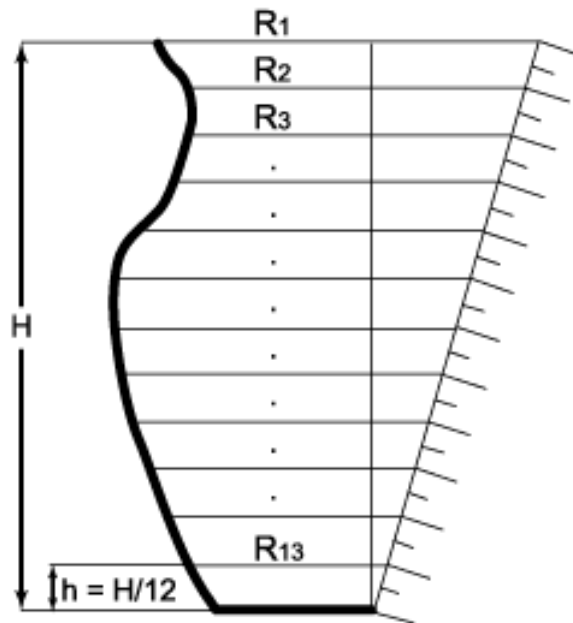
$$= \pi \int_0^z r^2(z) dz$$

$$= 2\pi A \frac{1}{A} \int_0^z \int_0^r r dr dz$$

$$= 2\pi r_s A \quad (\text{Guldin})$$

$$A = \int_0^z \int_0^r dr dz$$

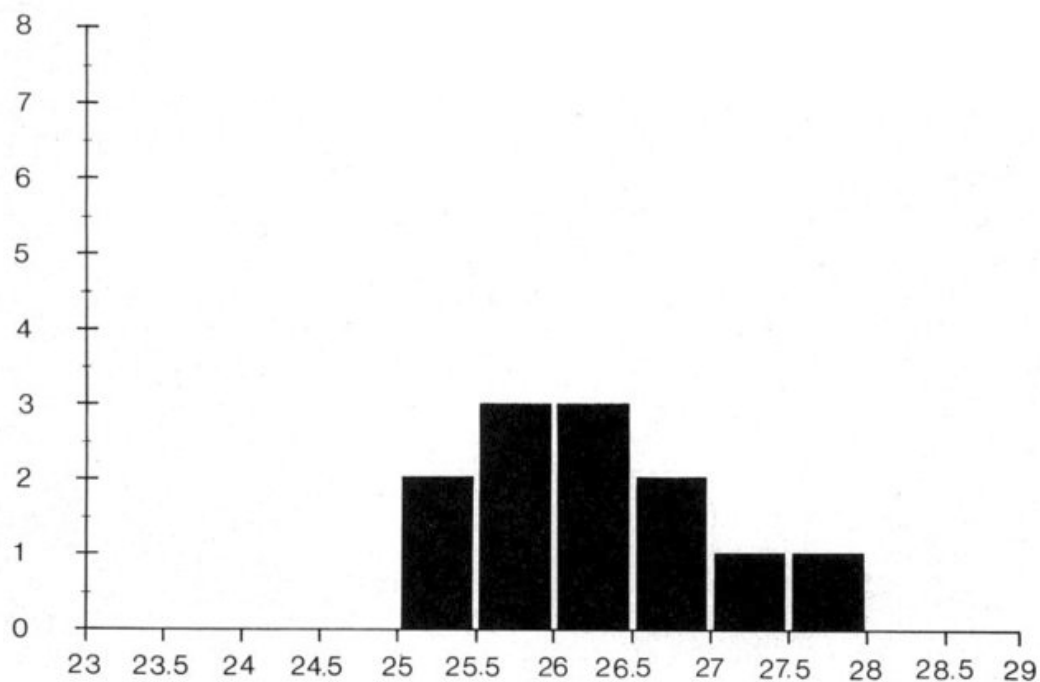
Ryc. 13. Metoda obliczania pojemności amfor przy zastosowaniu drugiego twierdzenia Pappusa-Guldina.

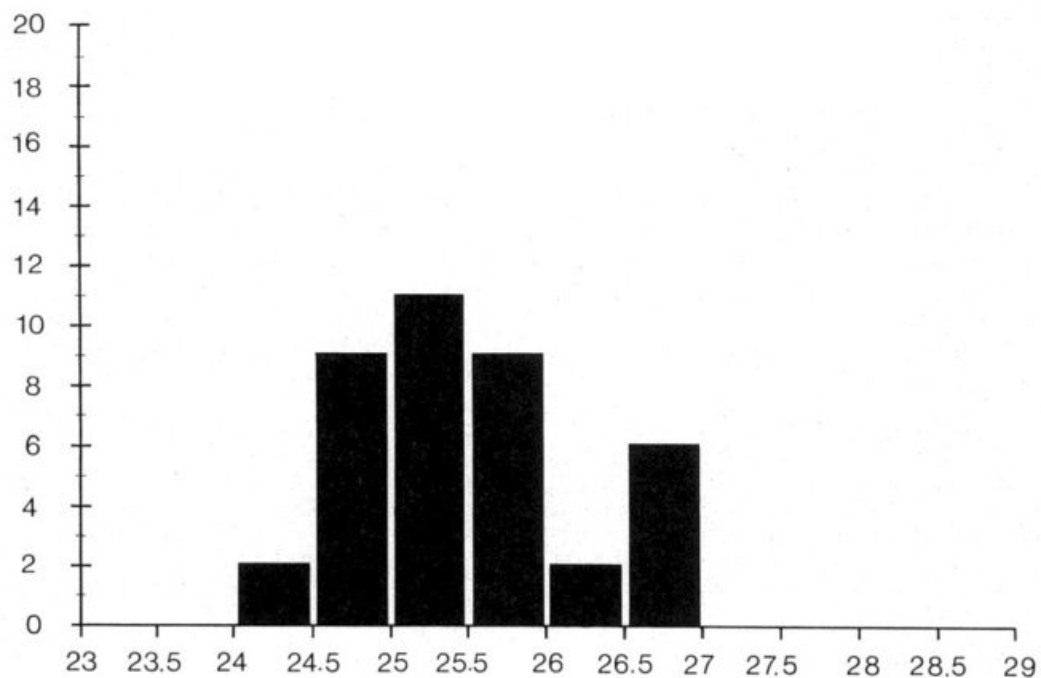
Ryc. 14. Matematyczna metoda obliczania pojemności naczyń zaproponowana przez M. Rigoira.

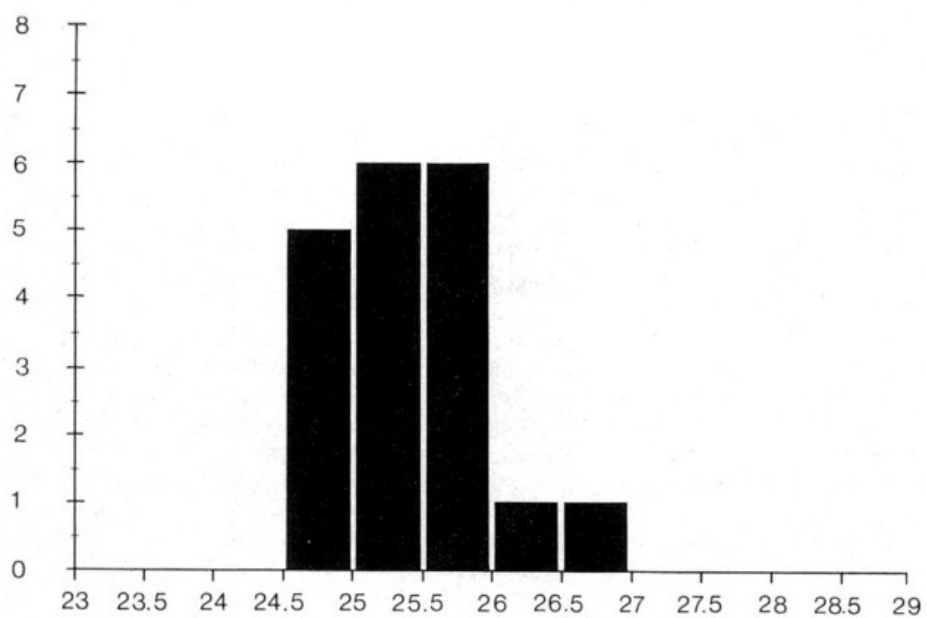
Ryc. 15. Zatyczki do amfor (?) z otworami fermentacyjnymi.

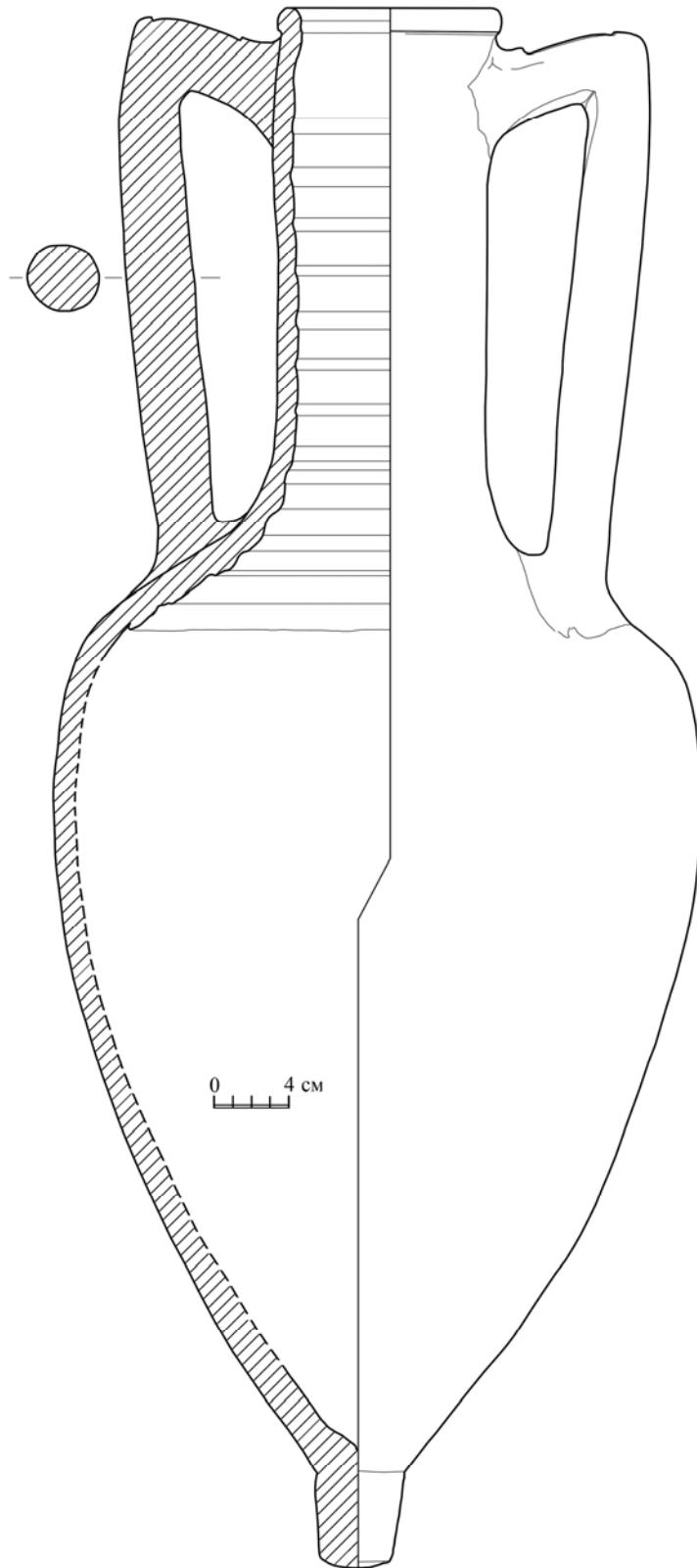
Ryc. 16. Graf z przedstawieniem pojemności amfor rodyjskich ze stemplami eponima Theuphanesa II i fabrykanta Kleisimbrotidas.

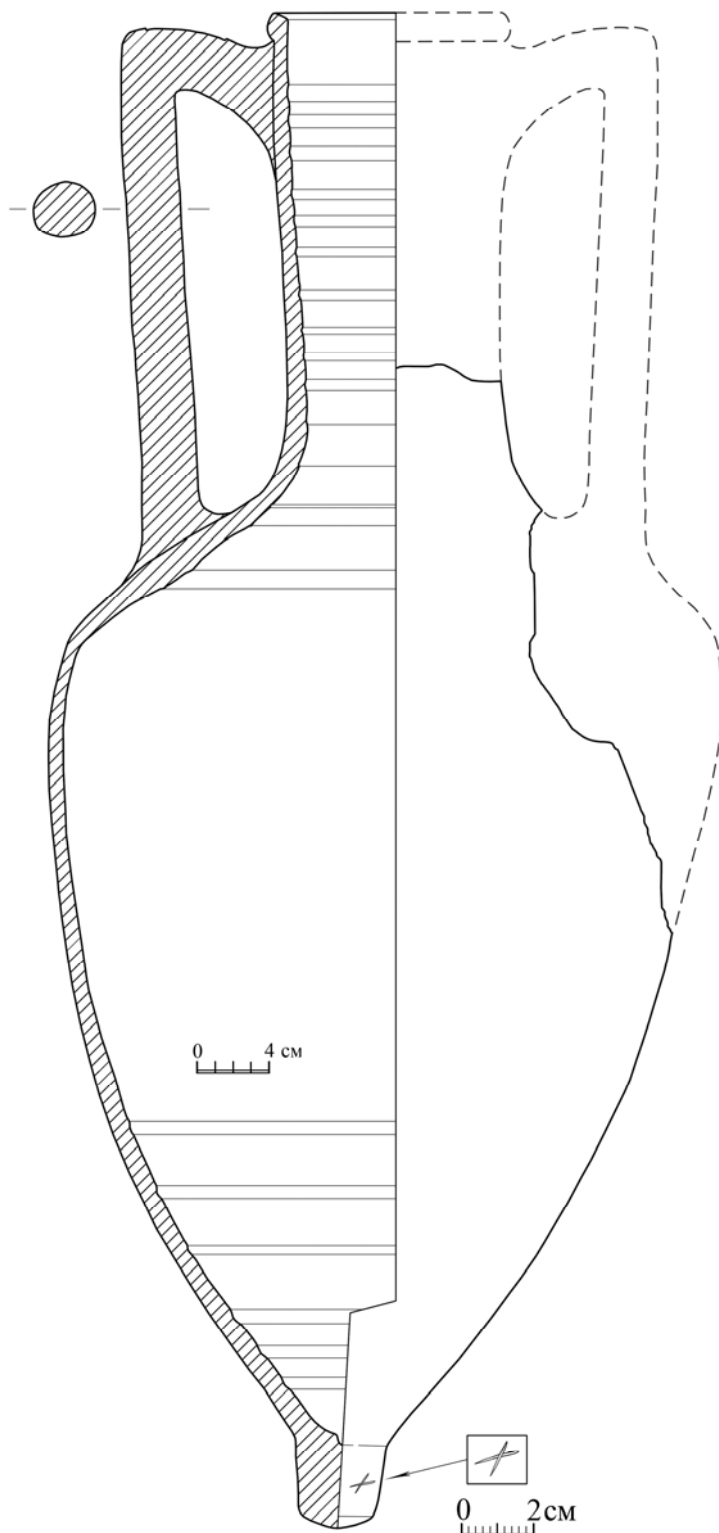
Ryc. 17. Graf z przedstawieniem pojemności amfor rodyjskich odkrytych w depozycie z Villanova. Amfory sygnowane stemplami producenta Diskosa i eponimów Kratidas, Hierona I, Ksenofanesa oraz Pratofanesa.

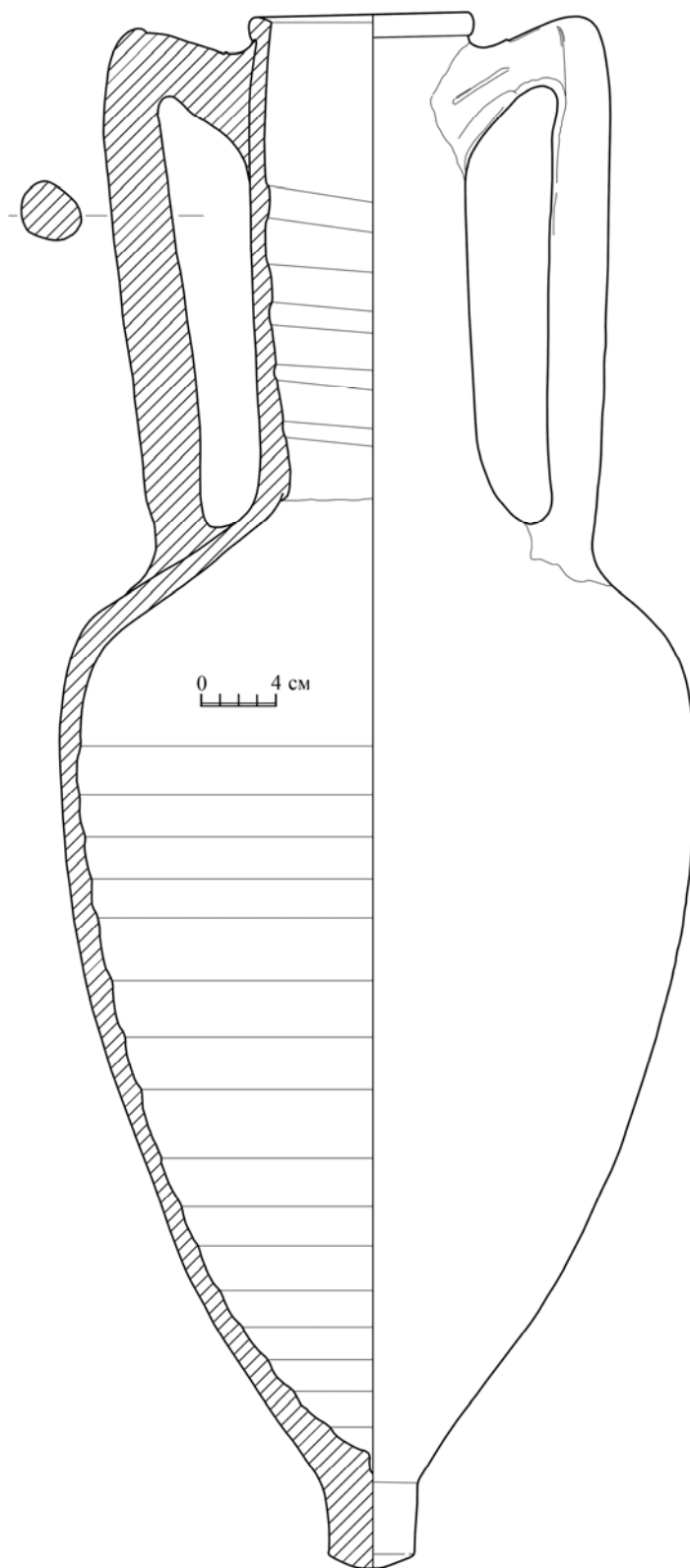
Ryc. 18. Graf z przedstawieniem pojemności odkrytych w Villanova amfor rodyjskich ze stemplami eponima Kratidasa i producenta Diskosa.

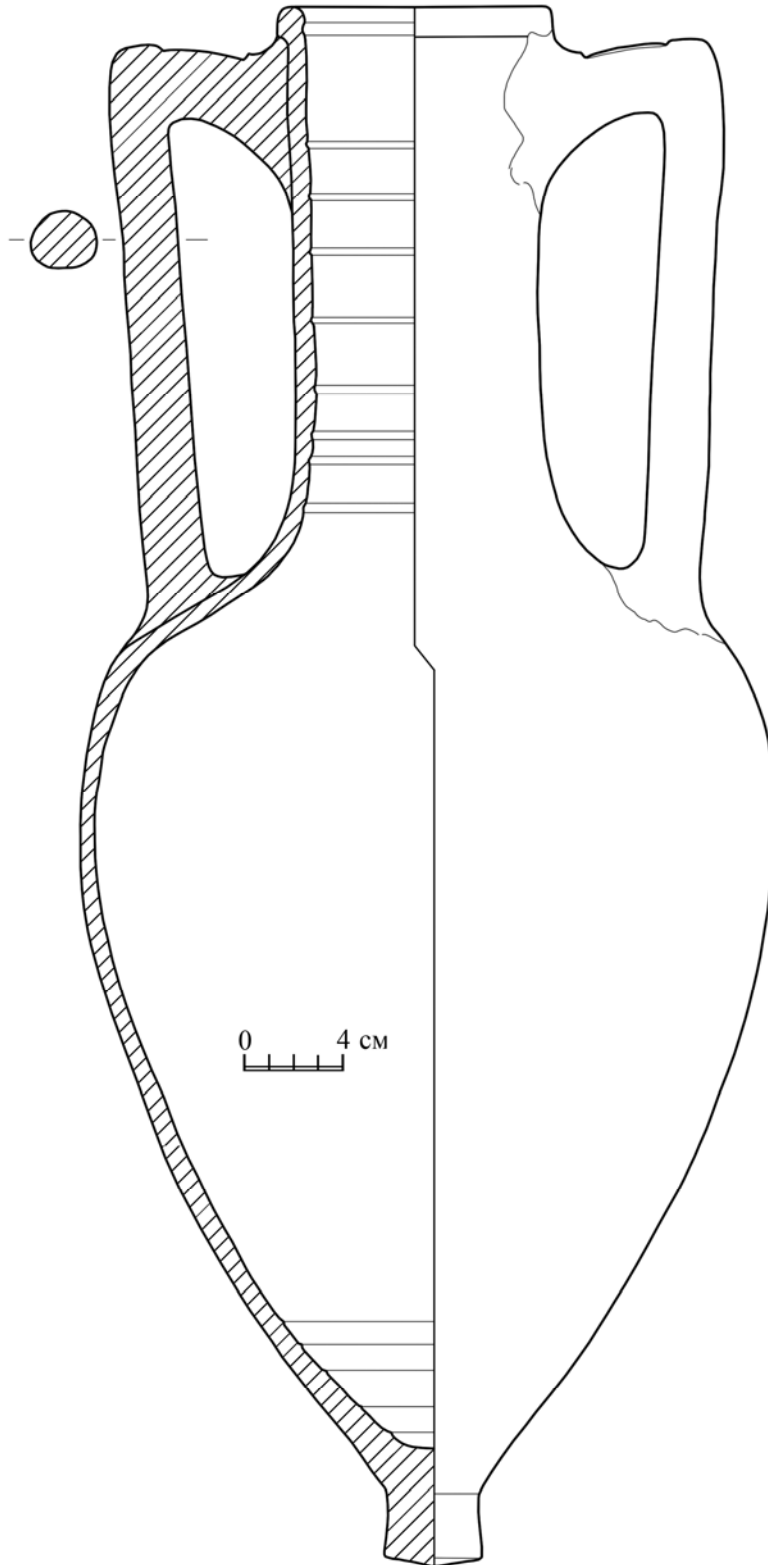
Ryc. 19. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1242 z pochówku nr 467.

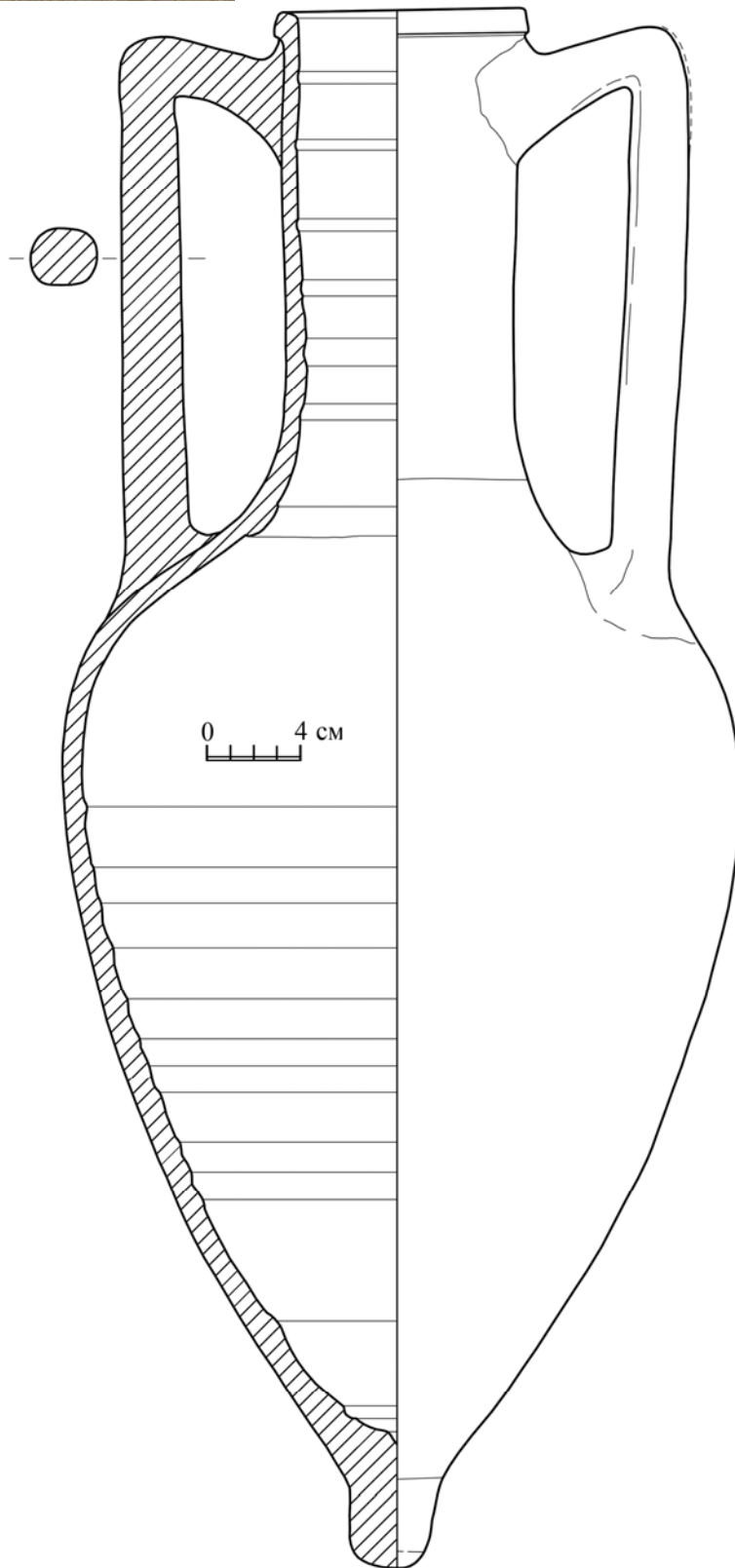
Ryc. 20. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1447 z pochówku nr 538.

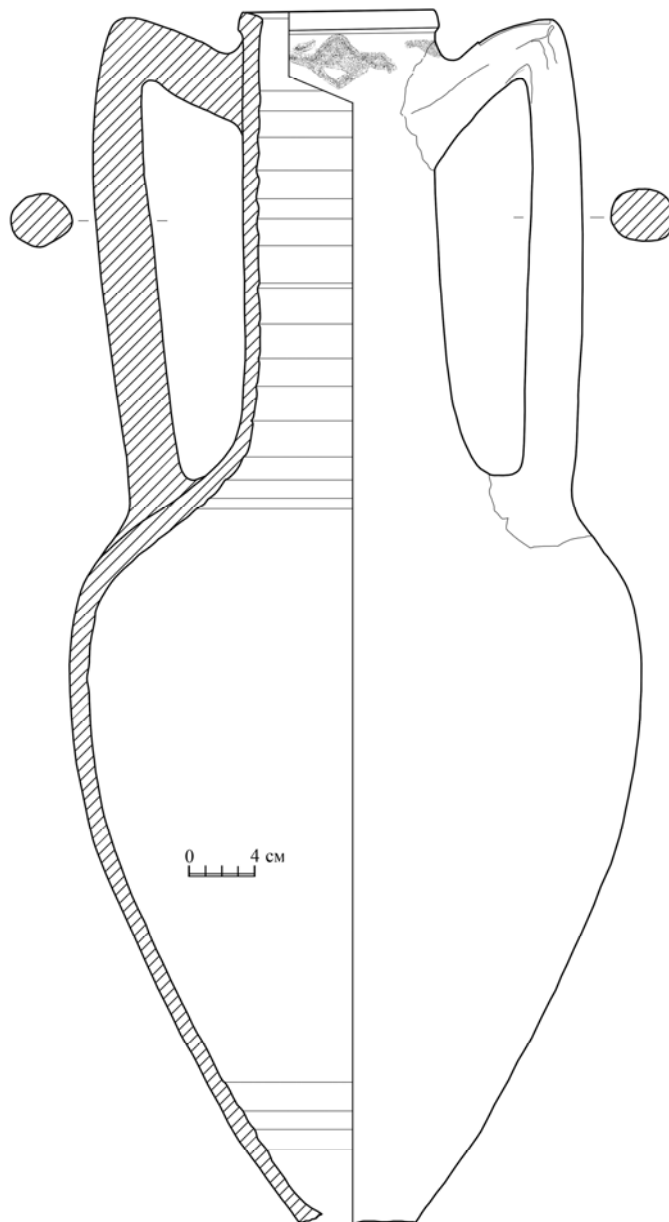
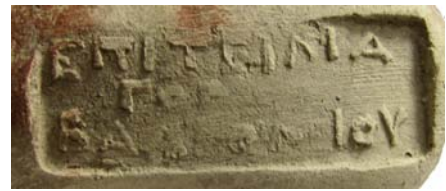
Ryc. 21. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1630 z pochówku nr 584.

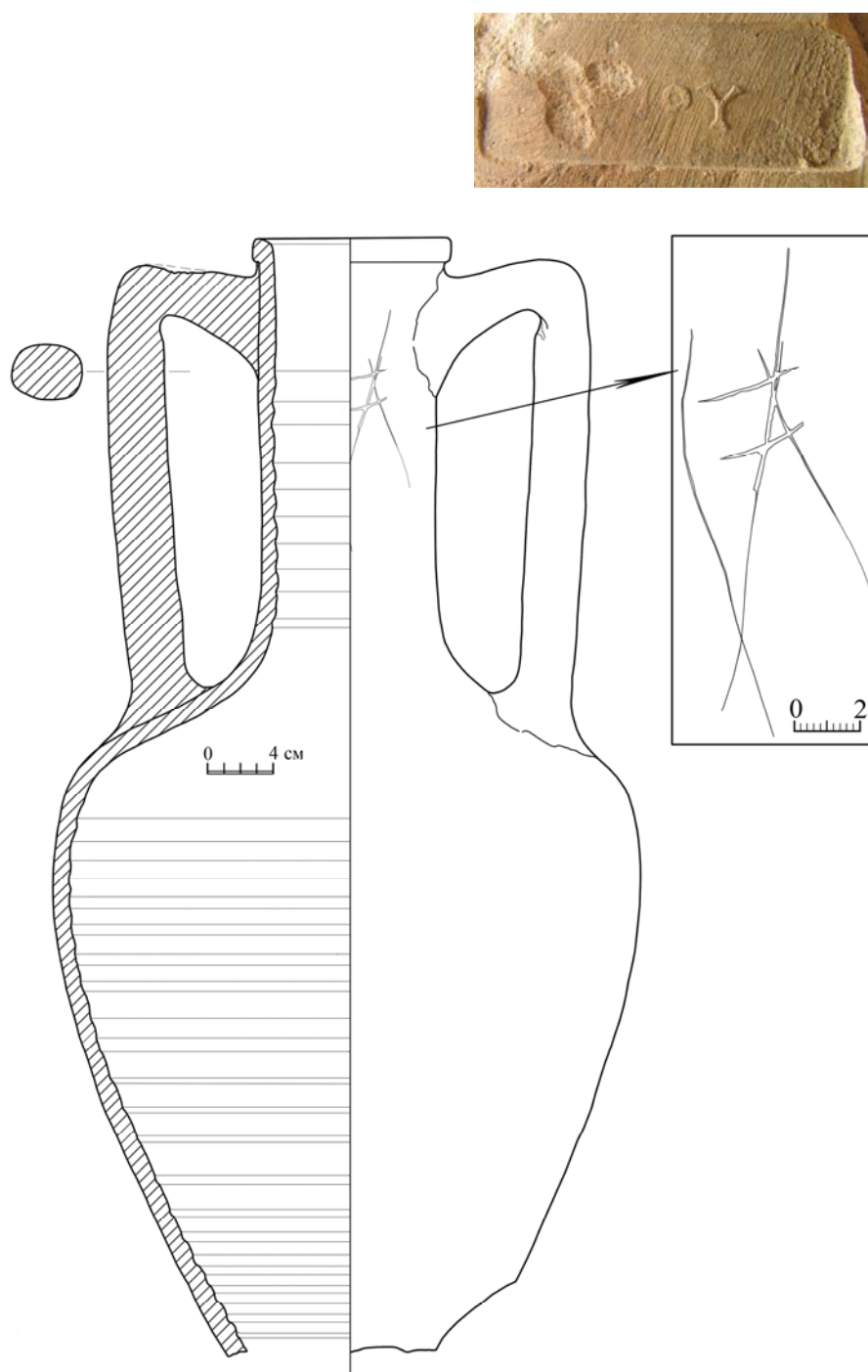
Ryc. 22. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1656 z pochówku nr 590.

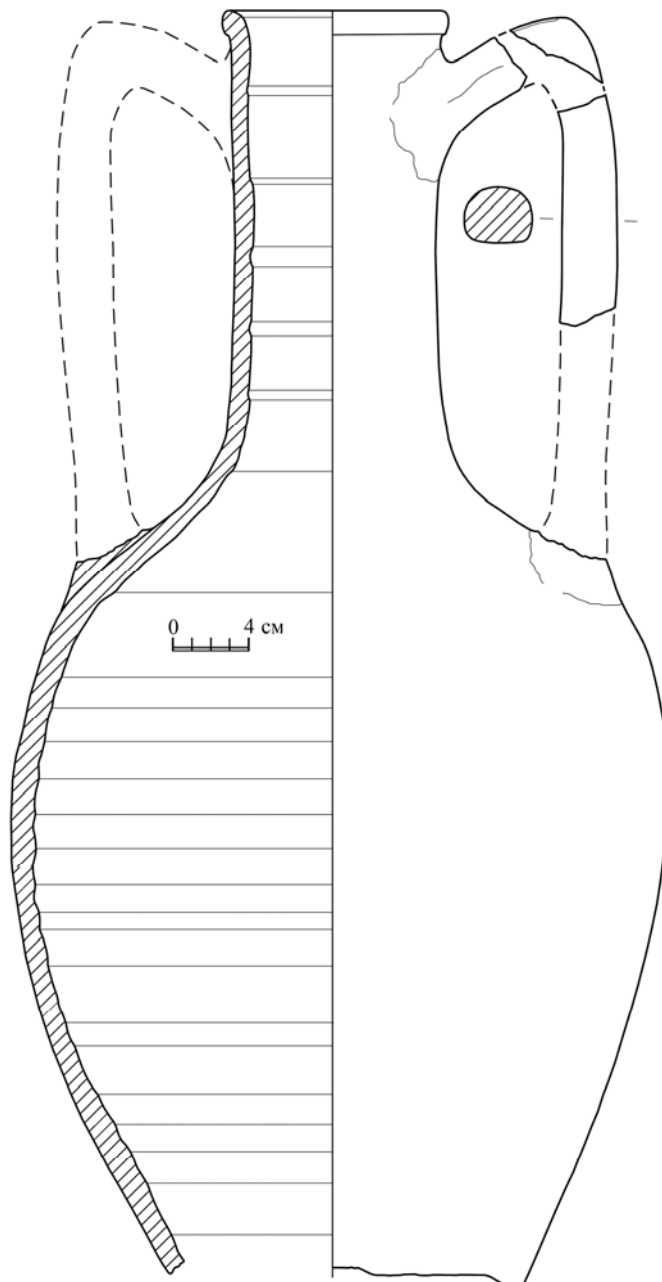
Ryc. 23. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1700 z pochówku nr 605.

Ryc. 24. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2123 z pochówku nr 690.

Ryc. 25. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2335 z obiektu nr 60.

Ryc. 26. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2336 z obiektu nr 61.

Ryc. 27. Częściowo zachowana amfora rodyjska nr T.12.H3.2335 z obiektu nr 60.

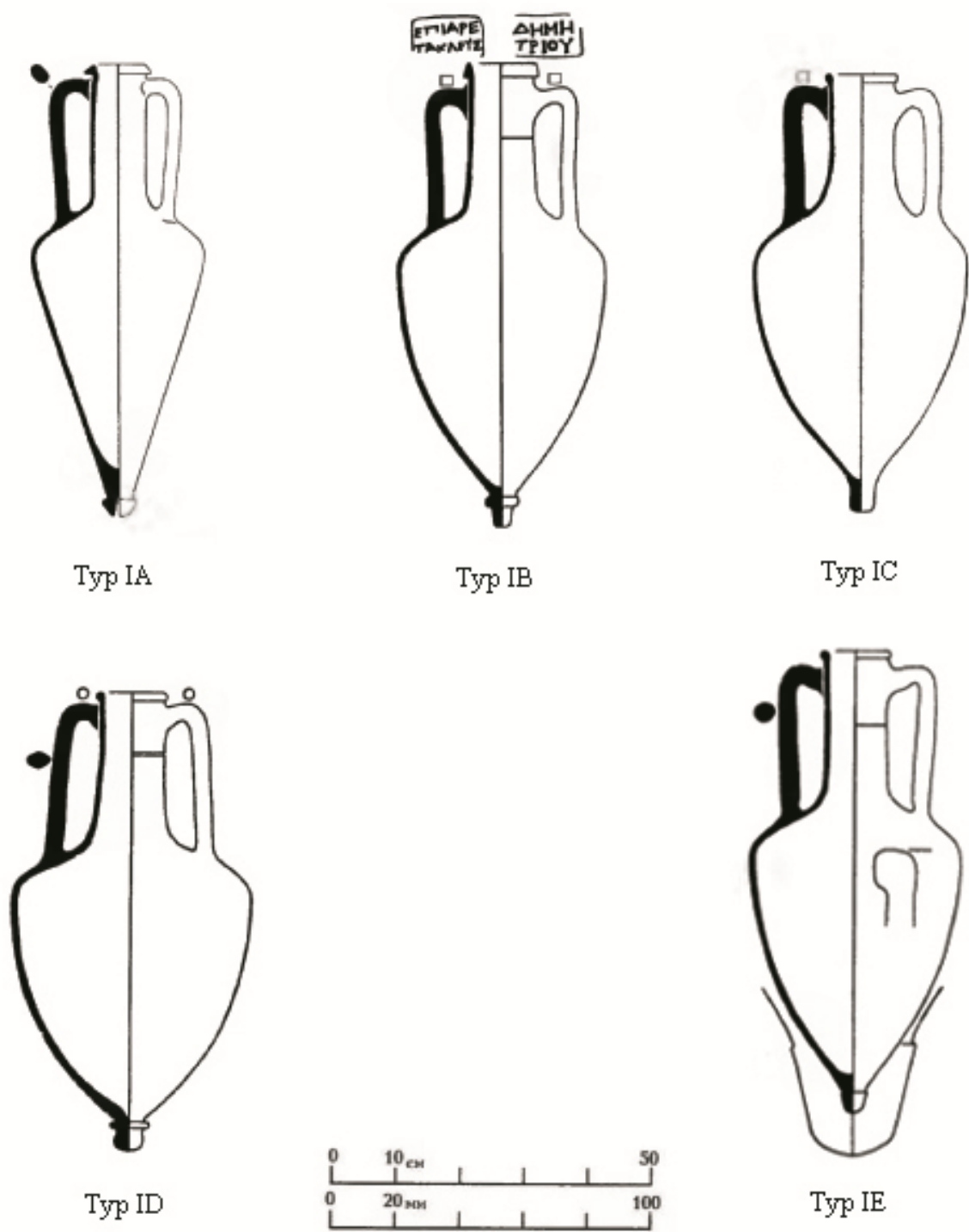
Ryc. 28. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1242 z pochówku nr 467.

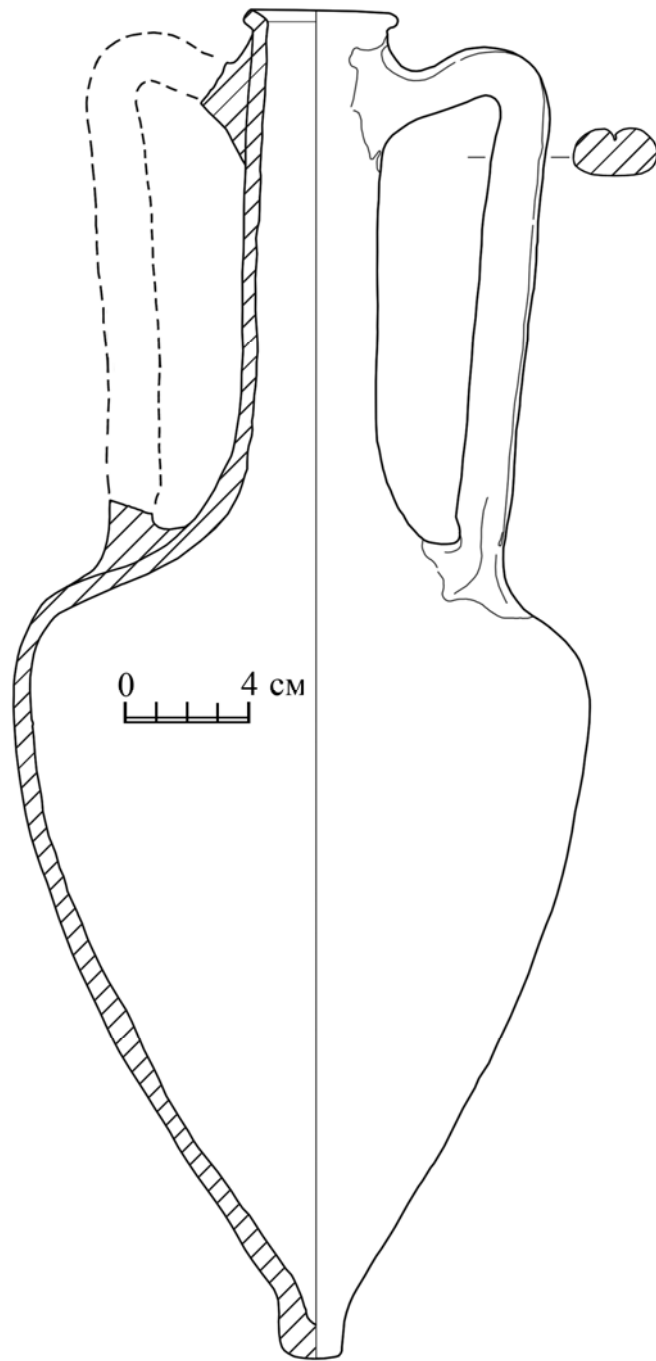
Ryc. 29. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1630
z pochówku nr 584.

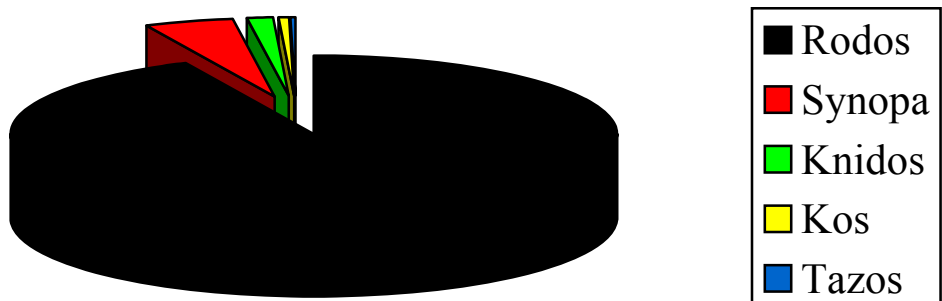
Ryc. 30. Amfora rodyjska nr T.12.H3.1700
z pochówku nr 605.

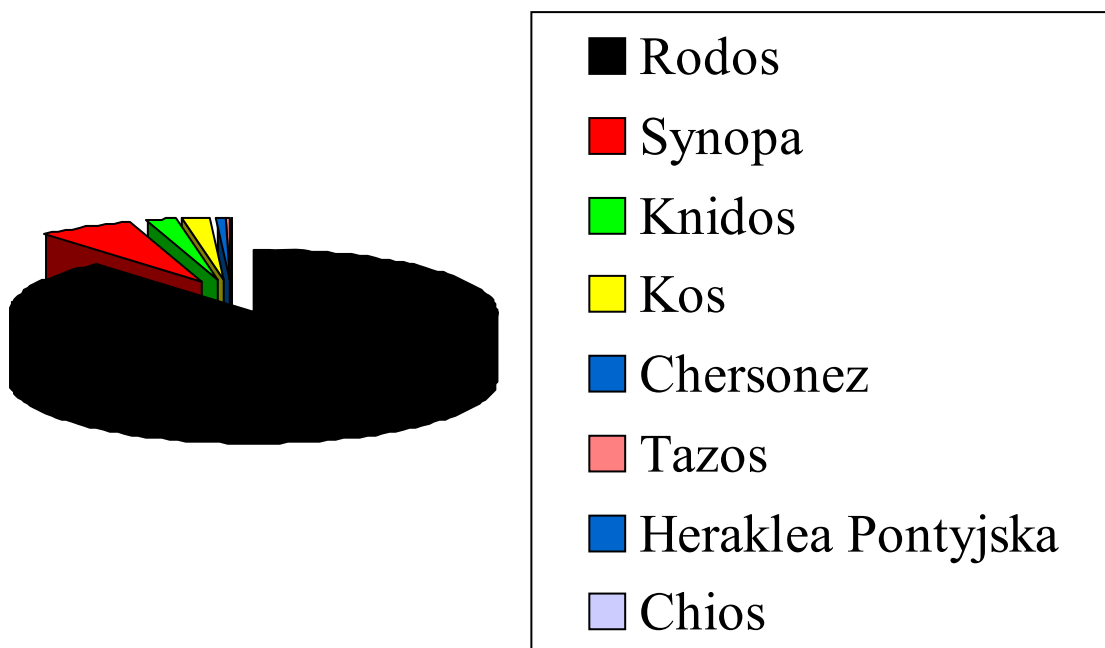
Ryc.31. Amfory rodyjskie typu IA – IE według klasyfikacji S.Ju. Monachowa.

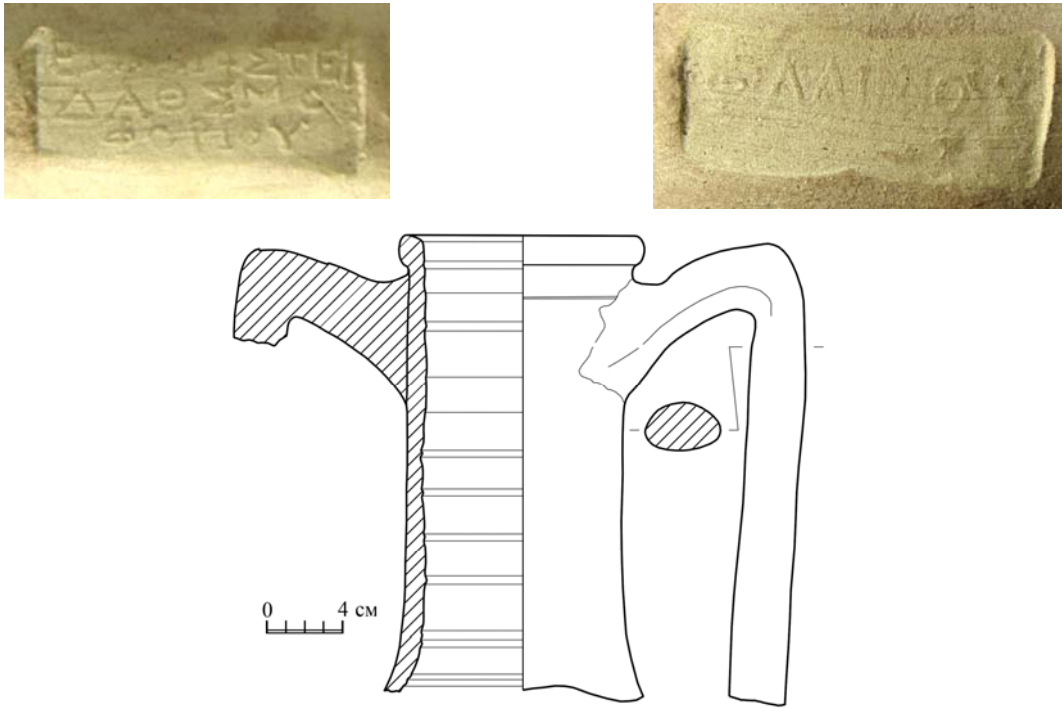
Ryc. 32. Rodyjska amfora frakcyjna nr T.12.H3.462 z pochówku nr 171.

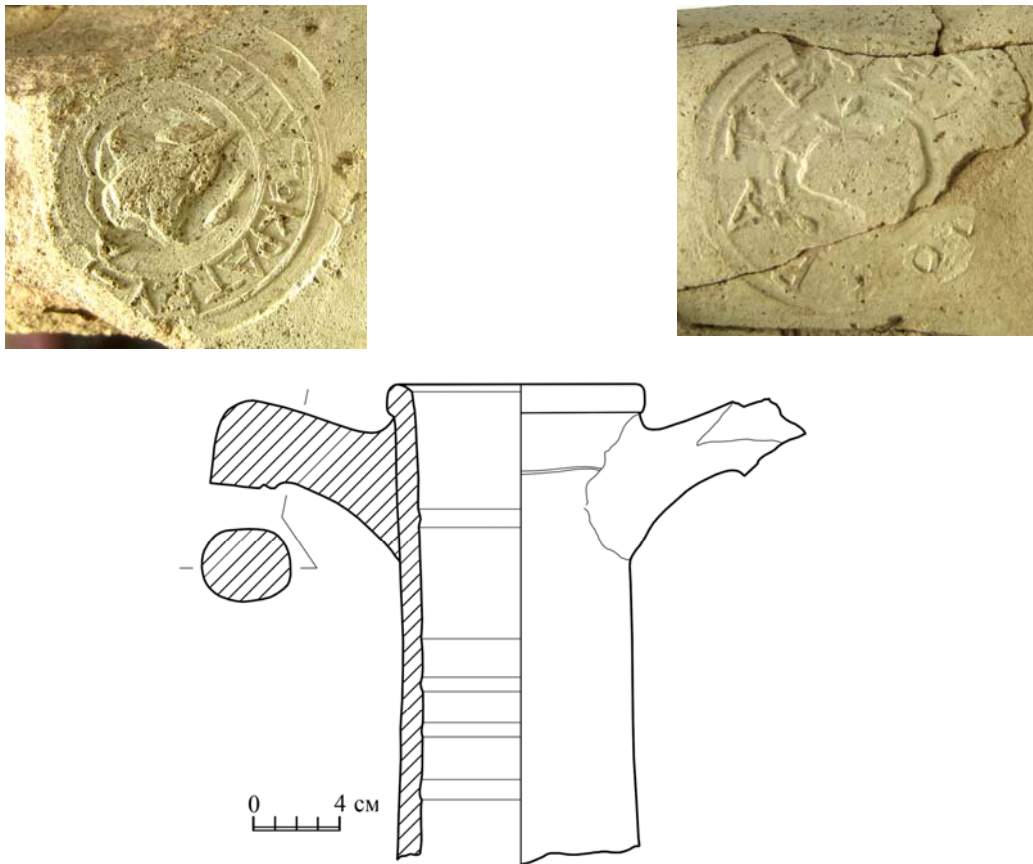
Ryc. 33. Rozkład ilościowy stempli odkrytych w wykopie XXV.

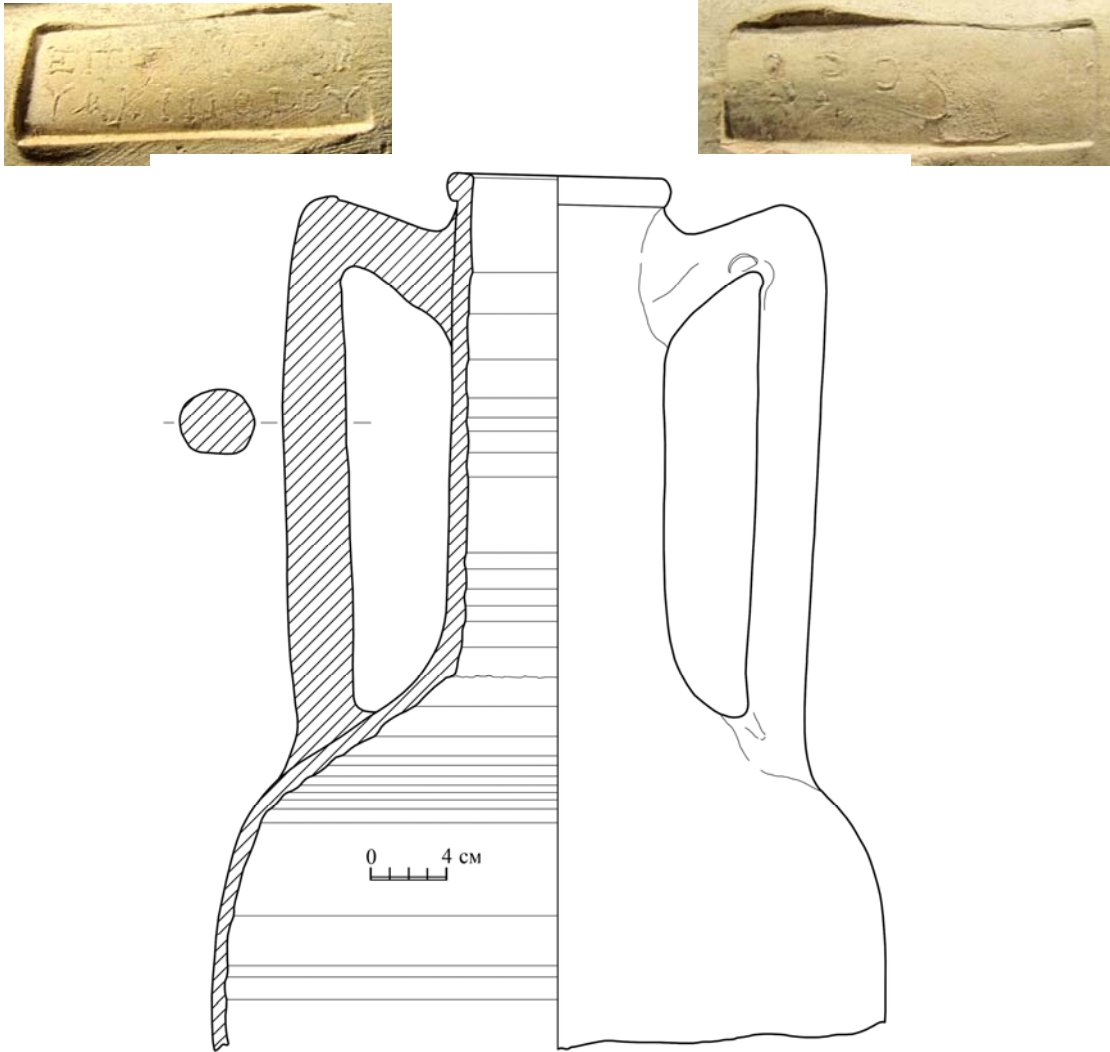
Ryc. 34. Rozkład ilościowy stempli odkrytych w Tanais.

Ryc. 35. Fragment amfory rodyjskiej nr T.12.H3.2322 z obiektu nr 54.

Ryc. 36. Fragment amfory rodyjskiej nr T.12.H3.2323 z obiektu nr 54.

Ryc. 37. Fragment amfory rodyjskiej nr T.12.H3.1478 z pochówku nr 553.

Instytut Archeologii
Wydział Historyczny
Uniwersytet Warszawski

Marcin Matera

Analiza importu towarów w amforach rodyjskich na
podstawie materiałów odkrytych w Tanais.
Zarys kontaktów handlowych Rodos z obszarem
dolnego Donu w III–I w p.n.e.

Dysertacja doktorska napisana pod kierunkiem
Prof. dr. hab. Piotra Dyczka

Tom II
Katalog

Warszawa 2014

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI.....	2
STEMPLE EPONIMICZNO-PRODUCENCKIE	3
STEMPLE Z IMIONAMI EPONIMÓW	5
STEMPLE Z IMIONAMI PRODUCENTÓW	97
INDEKSY	216
<i>A. Imiona</i>	216
<i>B. Nazwy miesięcy</i>	220
<i>C. Tytulatura</i>	220
<i>D. Godła</i>	221

STEMPLE EPONIMICZNO-PRODUCENCKIE

1. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.54p

Kwadrat: 100

Jednostka stratygraficzna: 112

Południe: 2,60 m

Wschód: 0,60 m

Głębokość: – 1,62 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 3,0$ cm

Stempel został opublikowany w grupie nieokreślonych odcisków rodyjskich: [...]ιδ[...]¹. Powtórne wykonanie wcierki pozwoliło zauważyć wcześniej niewidoczne elementy legendy stempla. Było to imię rodyjskiego producenta Aksiosa umieszczone w centrum stempla. Wokół niego znajdował się wspomniany wyżej fragment legendy. Nowa lektura² tego stempla pozwala przekonująco rekonstruować całość legendy w następujący sposób:

[ΕΠΙ ΠΕΙΘ]ΙΔ[Α]	dookoła	[Ἐπὶ Πειθ]ιδ[α]	dookoła
ΑΞΙΟΥ	w centrum	Ἀξίου	w centrum
[monogram]		[monogram]	

Eponimiczno-producencki stempel eponima Pejthiadasa i producenta Aksiosa. Tego typu stemple wśród zabytków rodyjskiej epigrafiki ceramicznej spotykane są niezwykle rzadko³. Działalność eponima Pejthiadasa i producenta Aksiosa datowana jest na czasy grupy chronologicznej Ic⁴. Znane są koneksje Aksiosa z eponimami Hagesiosem⁵, Damokratesem I⁶,

¹ Matera 2006b: no. 21.

² Matera 2012a: no. 1.

³ Nilsson 1909: 157, n. 2; Reisner 1924: 313, no. 36; Grace 1952: 535–536, no. 16; Grace 1953: 126, no. 132; Finkielsztejn 2001a: 62, § II.2.1.

⁴ Finkielsztejn 2001a: 94, tab. 2 et p. 188, tab. 17; Nicolaou 2005: 74, no. 150.

⁵ Finkielsztejn 2001a: 59, § II.2.1.

⁶ Empereur 1990: no. 5; Finkielsztejn 2001a: 59–60, § II.2.1; Nicolaou 2005: 428, no. 114a–b.

Eufranoridasem⁷, Lykaonem⁸, Pausaniasem I⁹, Sthenelasem¹⁰, Theudorosem I¹¹, Timoklesem I¹² oraz Filinosem¹³. Producent ten być może współpracował również z eponimem Polycharmosem¹⁴. W Fanagorii odkryty został stempel z imieniem Aksiosa i częściowo zachowanym imieniem eponima Θε.....ου. Szełow odnotował, że pełna rekonstrukcja imienia eponima jest niemożliwa. Jednocześnie proponował on hipotetyczną rekonstrukcję: Θε[αιδήτ]ου¹⁵. Jak dotychczas koneksje pomiędzy Aksiosesem i eponimem Theajdetosem nie są jednak znane. W materiale źródłowym mamy natomiast poświadczenie współpracy Aksiosa i eponima Theudorosa I. Pozwala to z dużą ostrożnością założyć, iż rekonstrukcja imienia eponima na stemplu z Fanagorii powinna wyglądać raczej w ten sposób: Θε[υδώρ]ου¹⁶.

⁷ Škorpil 1904: no. 419; Nilsson 1909: 157, n. 2 et p. 425, no. 214, 3; Pridik 1917: 9, no. 165; Pridik 1926: 313 et p. 321; Pridik 1941: 190, za no. 156; Šelov 1956: 146; Badal'anc 1973: 57 et p. 62; Badal'anc 1980a: 163; Finkielsztejn 2001a: 60, § II.2.1.

⁸ Finkielsztejn 2001a: 59, § II.2.1; Attalah 2003: no. 8.

⁹ Finkielsztejn 2001a: 61, § II.2.1.

¹⁰ Badal'anc 1980a: 163; Finkielsztejn 2001a: 63, § II.2.1; Kac 2002a: 249.

¹¹ Conovici, Irimia 1991: no. 255; Finkielsztejn 2001a: 61, § II.2.1; Nicolaou 2005: 74, no. 150.

¹² Finkielsztejn 2001a: 63, § II.2.1.

¹³ Šelov 1956: 148; Badal'anc 1973: 57 et p. 62; Badal'anc 1980a: 163; Finkielsztejn 2001a: 63–64, § II.2.1.

¹⁴ Finkielsztejn 2001a: 62–63, § II.2.1.

¹⁵ Šelov 1956: 148.

¹⁶ Finkielsztejn 2001a: 61, § II.2.1.

STEMPLE Z IMIONAMI EPONIMÓW

2. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.04p

Kwadrat: 104

Jednostka stratygraficzna: 130

Południe: 1,50 m

Wschód: 1,02 m

Głębokość: – 2,87 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,5 cm

rozetka w [ΕΠΙ] ΑΓΕ
dolnym lewym MAXOY
rogu

rozetka w [Ἐπι] Ἀγε-
dolnym lewym μάχου
rogu

Epsilon lunarny.

Stempel eponima Agemachosa. Jego stemple odkryte zostały wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego¹⁷ oraz w kompleksie studni na agorze w Olbii¹⁸. Zarejestrowano je także w grupie stempli rodyjskich odkrytych w Synopie. Na podstawie analizy tychże stempli Robinson doszedł do wniosku, że być może pochodzą one z partii 10 000 amfor rodyjskich dostarczonych do Synopy¹⁹. Wzmianka na ten temat znajduje się w dziele Polibiusza²⁰. Wydarzenie to miało miejsce około 220 r. p.n.e²¹. Okres sprawowania funkcji eponima przez Agemachosa datowany jest na czasy grupy chronologicznej IIIc²². Finkielsztejn datuje działalność Agemachosa na okres około 181–179 p.n.e²³. Znane są koneksje tego eponima z producentami Aristonem²⁴, Damokratesem I²⁵ oraz Aristejdasem²⁶.

¹⁷ Schuchhardt 1895: nos. 775–796; cf.: Börker 1998: nos. 1–25.

¹⁸ Levi 1964: nos. 1–2.

¹⁹ Robinson 1905: 297.

²⁰ Polyb. IV, 56, 3.

²¹ Nachtergaele 1978: 36–37 et n. 1.

²² Nicolaou 2005: 19, no. 1.

²³ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

²⁴ Hiller von Gaertringen 1898: 232; Bleckmann 1907: 31; Bleckmann 1912: 252; Badal'anc 1980a: 164.

²⁵ Paris 1914: 322; Badal'anc 1980a: 164; Lungu 1990: 213, no. 3a–b.

²⁶ Lungu 1990: 213, no. 2a–b.

Na podstawie zbieżności stylistycznych stempli Agemachosa ze stemplami Agoranaksa i Marsyasa Finkielsztejn dopuszczał możliwość współpracy między nimi²⁷. Koneksi Agemachosa z Marsyasem znalazły już swoje potwierdzenie w materiale archeologicznym²⁸. Jurgiewicz opublikował okrągły stempel eponimiczno-producencyjny z godłem w postaci kwiatu róży i legendą: Ἀγαθοκλέου(ς) Ἐπί Ἀγεμάχου²⁹. Niestety stempel opublikowany został bez ilustracji, co nie pozwala na dokonanie weryfikacji lektury. Tym nie mniej całkiem prawdopodobnym jest, że mamy dowód na współpracę Agemachosa również z producentem Agathoklesem³⁰. Chronologia działalności obu z nich nie wyklucza takiej możliwości. Przeprowadzona przez Blinkenberga próba identyfikacji Agemachosa z Agemachosem synem Gorgona, który pełnił funkcję *hierothytasa* w Lindos, lub z Agemachosem synem Arystotelesa, kapłanem Ateny w Lindos, jest mało przekonująca³¹.

²⁷ Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a.

²⁸ Barker 2004: no. 15; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 106a–b; koneksi pomiędzy Agemachosem i Marsyasem znane są już od połowy lat 80. XX w. Informacja na ten temat była jednak opublikowana w pracy nie traktującej bezpośrednio o stemplach ceramicznych, co sprawiło, że właściwie uszła uwadze specjalistów z dziedziny epigrafiki ceramicznej. Publikacja pary stempli Agemachos – Marsyas: Lejpuska 1984: 68.

²⁹ Ūrgevič 1895: 106, no. 4.

³⁰ Conovici, Garlan 2004: 111, n. 92; cf. Lund 2011: 279.

³¹ Sztetyło 1992b: no. 1; cf. Nachtergaele 1978: 37.

3. Nr inwentarzowy: T.XXV.12.50p

Kwadrat: 116

Jednostka stratygraficzna: 207

Północ: 3,91 m

Zachód: 2,70 m

Głębokość: – 1,41 m

Wymiary stempla: 3,4 cm (maksymalna zachowana długość) x 1,5 cm

[Ε]ΠΙ ΑΓΕΣ

[Τ]ΡΑΤΟΥ

[ΠΑ]ΝΑΜΟΥ

[Ἐ]πὶ Ἀγεσ-

[τ]ράτου

[Πα]νάμου

Stempel eponima Agestratos II. Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej IIIe. Grace zaliczyła Agestratos II do grupy siedmiu eponimów, stemple których odkryte zostały w kompleksie pergamońskim, lecz nie występowały w kompleksie Środkowej Stoi w Atenach. Na tej podstawie badaczka datowała działalność Agestratos II na okres 182–176 p.n.e.³². Eponim ten współpracował z producentami takimi jak: Agathokles II³³, Amyntas³⁴, Afrodizios I³⁵, Euklejtos³⁶, Nikasion³⁷, Polyksenos³⁸ oraz Filajnios³⁹.

³² Grace 1985: 9.

³³ Bleckmann 1907: 31, no. 7; Porro 1914: 385, no. 43 et 44 (?); Badal'ânc 1980: 163.

³⁴ Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3, n. 142.

³⁵ Pridik 1926: 331; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100034.

³⁶ Porro 1914: no. 29bis; cf. Lund 2011: 279; Badal'ânc 2000: 263.

³⁷ Gentili 1958: no. 16a–b.

³⁸ Porro 1914: nos. 45–46; cf. Lund 2011: 279.

³⁹ Badal'ânc 1980: 165; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2.

4. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.93p

Kwadrat: 21

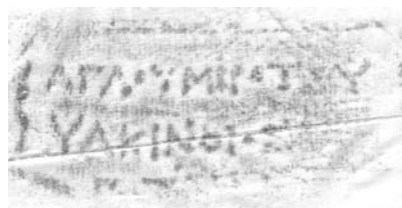
Jednostka stratygraficzna: 98

Południe: 0,00 m

Wschód: 0,65 m

Głębokość: – 4,06 m

Wymiary stempla: 3,7 x 1,4 cm

ΑΓΛΟΥΜΒΡΟΤΟΥ

Ἀγλουμβρότου

ΥΑΚΙΝΘΙΟΣ

Ῥακινθίος

Stempel eponima Aglumbrotosa. Jest to bardzo rzadko spotykany typ stempla eponimicznego bez tytulatury. Analogiczny stempel znajduje się w kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inwentarzowy: 148621). Od prezentowanego stempla różni się on jedynie nazwą miesiąca w kalendarzu rodyjskim⁴⁰. Jeden stempel z imieniem eponima Aglumbrotosa odkryto w kompleksie pergamońskim⁴¹. Na tej podstawie Grace datowała działalność tego eponima na czasy III grupy chronologicznej⁴². W jednej z późniejszych publikacji Grace ograniczyła ramy chronologiczne działalności Agloubrotosa do okresu 188–175 p.n.e⁴³. Zdaniem Szełowa istnieje możliwość, że działalność tego eponima należałoby datować raczej na czasy II, a nie III grupy chronologicznej⁴⁴. Podstawą hipotezy Szełowa jest fakt, że wszystkie imadła ze stemplami Agloubrotosa, odkryte w czasie wykopalisk na agorze ateńskiej, pochodzą z warstw wczesnohellenistycznych⁴⁵. Cechy stylistyczne stempli tego eponima pozwalają przypuszczać, że współpracował on z producentami takimi jak Agoranaks⁴⁶, Menon II⁴⁷ oraz Sosilas⁴⁸.

⁴⁰ Sztetyło 1983: 72, no. 16.

⁴¹ Schuchhardt 1895: no. 803; cf. Börker 1998: no. 29.

⁴² Grace 1952: 528.

⁴³ Grace 1985: 8; Grace 1953: 121, n. 13.

⁴⁴ Šelov 1975: 30, nos. 3–5.

⁴⁵ Grace 1934: 226, no. 41 et p. 208.

⁴⁶ Jöhrens 1999a: 19, za no. 18; Finkielsztejn 2001a: 104 et p. 108, Style T3; cf. Lund 2011: 279.

⁴⁷ Finkielsztejn 2001a: 104 et p. 108, Style T3; cf. Lund 2011: 279.

⁴⁸ Badal'anc 2000: 263 et p. 313.

5. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.37p

Kwadrat: 24

Jednostka stratygraficzna: 197A

Południe: 1,18 m

Wschód: 0,85 m

Głębokość: – 5,53 m

Wymiary stempla: 2,9 (maksymalna zachowana długość) x 1,8 cm

[ΕΠΙ ΑΘΑ]ΝΟΔΟΤΟΥ

[Ἐπὶ Ἀθα]νοδότου

[ΣΜΙΝΘΙ]ΟΥ

[Σμινθί]ου

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Stempel eponima Athanodotosa. Jego stemple odkryto w kompleksach w Pergamonie⁴⁹ i w Olbii⁵⁰. Grace datowała działalność Athanodotosa około 183 r. p.n.e.⁵¹ Finkielsztejn fakt sprawowania urzędu przez tego eponima datuje około 170–168 r. p.n.e.⁵² Athanodotos współpracował z licznymi producentami takimi jak: Agathokles II⁵³, Amyntas⁵⁴, Antimachos⁵⁵, Ariston⁵⁶, Zojlos⁵⁷, Marsyas⁵⁸, Hippokrates⁵⁹, Sarapion⁶⁰ i Filajnios⁶¹. Na podstawie wykorzystywania tych samych stempli pomocniczych można przypuszczać, że

⁴⁹ Schuchhardt 1895: nos. 809–818; cf. Börker 1998: nos. 30–41.

⁵⁰ Levi 1964: nos. 11–39.

⁵¹ Grace 1985: 9.

⁵² Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

⁵³ Grace 1949: 180, n. 23; Grace 1985: 10; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100031; Nicolaou 2005: 417, no. 58a–b.

⁵⁴ Badal'ânc 1980a: 163; Grace 1985: 10; Nicolaou, Empereur 1986: no. 3a–b; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3; Nicolaou 2005: 414, no. 45a–b et p. 419, no. 70a–b.

⁵⁵ Grace 1985: 10; Badal'ânc 1980a: 163–164.

⁵⁶ Grace 1985: 10; Nicolaou 2005: 429, no. 117a–b.

⁵⁷ Börker 1998: no. 40.

⁵⁸ Barker 2004: no. 8; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4b; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 99a–b.

⁵⁹ Grace 1985: 10, n. 19; Finkielsztejn 2001a: 117.

⁶⁰ Grace 1985: 10; Nicolaou 2005: 429–430, no. 118a–b.

⁶¹ Grace 1985: 10; cf. Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2.

Athanodotos współpracował również z Damokratesem I oraz Hippokratesem⁶². Na imadłach ze stemplami tego eponima występują stemple pomocnicze w postaci T⁶³ oraz Y⁶⁴.

⁶² Grace 1985: 10–11, n. 19; cf. Finkielsztejn 2001a: 117, § III.1.2.3.

⁶³ Grace 1985: 10, n. 19; cf. Palaczyk 1999: 75; Palaczyk 2000: 402.

⁶⁴ Grace 1985: 11, n. 19; cf. Palaczyk 1999: 76; Palaczyk 2000: 402.

6. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.08p

Kwadrat: 104

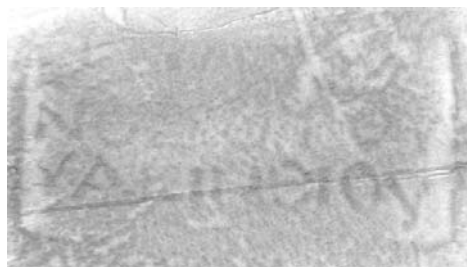
Jednostka stratygraficzna: 130

Południe: 1,55 m

Wschód: 1,30 m

Głębokość: – 2,88 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,6 cm

Ε[ΠΙ ΑΘΑ]

ΝΟΔΟΤΟΥ

ΥΑΚΙΝΘΙΟΥ

Ἐ[πὶ Ἀθα]-

νοδότου

Ἰακινθίου

Patrz wyżej.

7. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.65p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 91

Północ: 0,00 m

Zachód: 2,60 m

Głębokość: – 4,04 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,7 cm

ΕΠΙ ΑΙΝΗΣΙΔΑ[Α]

[Μ]ΟΥ

[---]ΙΟΥ

Ἐπὶ Αἰνησιδά-

[μ]ου

[---]ίου

Stempel eponima Ajnesidamosa II. Stemple z jego imieniem odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁶⁵. Na tej podstawie działalność Ajnesidamosa II datowana jest na czasy III grupy chronologicznej. Finkielsztejn umieszcza Ajnesidamosa II wśród eponimów podgrupy IIIc i datuje jego działalność około 179–177 r. p.n.e.⁶⁶ Znane są koneksje Ajnesidamosa II z producentami takimi jak: Amyntas⁶⁷, Aristarchos⁶⁸, Olympos⁶⁹, Rodippos⁷⁰, Sokrates II⁷¹ oraz Filajnios⁷².

⁶⁵ Schuchhardt 1895: nos. 829–840; cf. Börker 1998: nos. 45–57.

⁶⁶ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

⁶⁷ Empereur, Hesnard 1987: 60 et p. 61, fig. 11; cf. Monahov 2003: 119, n. 58 et p. 312, tab. 82, 3; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 82a–b; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3.

⁶⁸ Conovici, Irimia 1991: 167, za no. 320; cf. Lund 2011: 279.

⁶⁹ Pridik 1926: 328–329 et p. 331; cf. Lund 2011: 279; Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100064; Badal'ânc 2000: 287 et p. 310; Finkielsztejn 2001a: 205, n. 5.

⁷⁰ Finkielsztejn 2001a: 205, n. 5; cf. Lund 2011: 279.

⁷¹ Grace 1949: 180, n. 21; cf. Lund 2011: 279; Grace, Savvatiannou-Pétropoulakou 1970: 279, n. 2; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100065; Lund 1993: 360, fig. 1; Badal'ânc 2000: 287 et p. 312; Finkielsztejn 2001a: 205, n. 5.

⁷² Nicolaou 2005: 25–26, no. 21a–b; cf. Lund 2011: 279.

8. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.60p

Kwadrat: 14

Jama: 21

Jednostka stratygraficzna: 104

Głębokość: – 4,07 m

Wymiary stempla: 2,5 (maksymalna zachowana długość) x 1,6 cm

ΕΠΙ Α[ΙΣΧΙΝΑ]

ΔΑ[ΛΙΟΥ]

Ἐπὶ Αἰσχίνας]

Δαλίου]

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Stempel eponima Ajschinasa. Działalność tego eponima, zdaniem Grace, miała miejsce w czasach V grupy chronologicznej⁷³. Stemple tego eponima odkrywane są w kompleksach bliskich końcowi II w. p.n.e., na przykład w Alba Fucens⁷⁴. Finkielsztejn datuje działalność Ajschinasa około 114 r. p.n.e.⁷⁵ Ariel proponuje chronologię wcześniejszą o dwa lata – około 116 r. p.n.e.⁷⁶ Znane są koneksje Ajschinasa z producentami Menestratosem⁷⁷, Sosiklesem⁷⁸ oraz Filostefanosem⁷⁹. Być może współpracował on również z Bosporosem⁸⁰ i Polyaratosem⁸¹. Wśród stempli z imieniem eponima Ajschinasa znajdują się również odciski kursywne⁸².

⁷³ Grace 1952: 528; cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 17 et no. E 33.

⁷⁴ Mertens 1955: no. 10.

⁷⁵ Ariel, Finkielsztejn 1994: 215, no. SAH 79.

⁷⁶ Ariel 2001: no. 1.

⁷⁷ Badal'ânc 1980: 165.

⁷⁸ Hall 1885: 392, no. 5052 a–b; korekty: Nilsson 1909: 116; Grace 1948: 145; cf. Grace 1962: 112, 144, no. 1; Nicolaou 2005: 408, no. 15a–b.

⁷⁹ Badal'ânc 1980: 166(?); cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 312, no. E 33.

⁸⁰ Badal'ânc 1980: 164: Bostoros [Bosporos?] – Aischinas; cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 307, no. E 17.

⁸¹ Ariel, Finkielsztejn 1994: no. SAH 72; Nicolaou 2005: 30, no. 35.

⁸² Šelov 1975: 31, nos. 10–12.

9. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.3p

Kwadrat: 9

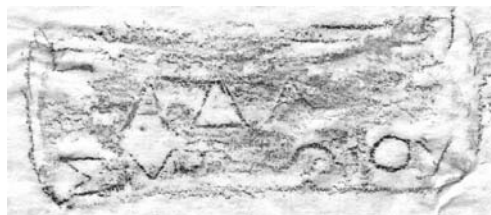
Jednostka stratygraficzna: 67

Południe: 2,00 m

Wschód: 0,20 m

Głębokość: – 3,65 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,6 cm

Ε[ΠΙ ΑΛΕΞ]Ι

Ἐ[πὶ Ἀλεξ]ι-

ΑΔΑ

άδα

ΣΜ[ΙΝ]ΘΙΟΥ

Σμ[ιν]θίου

Stempel eponima Aleksiadasa. Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej Va⁸³. Eponim ten współpracował z producentami takimi jak: Bromios⁸⁴, Diodotos II⁸⁵, Diokleja⁸⁶, Drakontidas⁸⁷, Imas⁸⁸, Midas⁸⁹, Nikias I⁹⁰ i Panchares⁹¹.

⁸³ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

⁸⁴ Börker 1974: 43 sq., za nos. 34–35; Ariel, Finkielsztejn 1994: 199, za no. SAH 33; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁸⁵ Raptou, Marangou 2008: no. 10a–b et p. 376.

⁸⁶ Bleckmann 1907: 32, no. 21; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 308, za no. E 19; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 263 et p. 300; Nicolaou 2005: 405, no. 2a–b.

⁸⁷ Hall 1885: no. 5043 = Di Cesnola 1903: no. 86; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 20a–b; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 263 et p. 301.

⁸⁸ Badal'anc 2000: 263 et p. 303.

⁸⁹ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 263 et p. 308; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1.

⁹⁰ Nicolaou 2005: 418, no. 64a–b.

⁹¹ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 125.

10. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.74p

Kwadrat: 14

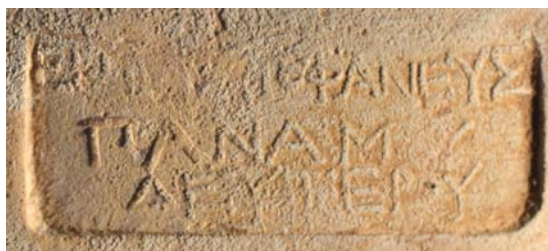
Jednostka stratygraficzna: 113

Północ: 0,50 m

Zachód: 4,80 m

Głębokość: – 4,75 m

Wymiary stempla: 3,8 x 1,5 cm

ΕΠΙ ΑΡΑΤΟΦΑΝΕΥΣ

Ἐπὶ Ἀρατοφάνεως

ΠΑΝΑΜ[Ο]Υ

Πανάμ[ο]υ

ΔΕΥΤΕΡΟΥ

Δευτέρου

Stempel eponima Aratofanesa I. Znanych jest dwóch eponimów noszących imię Aratofanes⁹². Stemple Aratofanesa I odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁹³, a stemple Aratofanesa II w Alba Fucens. Działalność eponima Aratofanesa I datowana jest około 182–176 p.n.e.⁹⁴. Finkielsztejn datuje działalność Aratofanesa I na lata 60. II w. p.n.e.⁹⁵ Eponim ten współpracował z następującymi producentami: Agoranaksem⁹⁶, Aretaklesem⁹⁷, Aristoklesem II⁹⁸, Hippokratesem⁹⁹, Kallio¹⁰⁰, Nikasionem¹⁰¹ oraz Nysiosesem¹⁰². Na imadłach ze stemplami Aratofanesa I spotykane są stemple pomocnicze w postaci litery T¹⁰³.

⁹² Badal'ânc 1980b: 172.

⁹³ Schuchhardt 1895: nos. 867b–873; cf. Börker 1998: nos. 72–79.

⁹⁴ Grace 1985: 8 sq.

⁹⁵ Finkielsztejn 2000: 148, no. CRh 31: około 169–164 p.n.e.; Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19: około 169–167 p.n.e.

⁹⁶ Bleckmann 1907: 32; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 163.

⁹⁷ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 265 et p. 291.

⁹⁸ Hiller von Gaertringen 1898: 232; Bleckmann 1912: 250–251; Badal'ânc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100231; cf. Finkielsztejn 2001a: 114, n. 129; Nicolaou 2005: 412, no. 38a–b.

⁹⁹ Badal'ânc 1980a: 164.

¹⁰⁰ Badal'ânc 1980a: 165.

¹⁰¹ Finkielsztejn 2001a: 173, n. 41.

¹⁰² Porro 1914: nos. 3–4.

¹⁰³ Šelov 1956: 138; cf. Badal'ânc 1973: 53; Palaczyk 1999: 76.

11. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.15p

Kwadrat: 104

Jednostka stratygraficzna: 130

Południe: 1,92 m

Zachód: 1,22 m

Głębokość: – 2,44 m

Uwagi: z jamy (przemieszane wypełnisko: fragmenty wapienia, polepy, kości zwierzęce)

Wymiary stempla: 4,1 x 1,6 cm

Ε[ΠΙ Α]ΡΑΤΟ

[ΦΑ]ΝΕΥΣ

[Υ]Α[ΚΙΝ]ΘΙ[ΟΥ]

Ἐ[πί Ἀ]ρατο-

[φά]νευς

[Ὶ]α[κιν]θί[ου]

Patrz wyżej.

12. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.20p

Kwadrat: 2

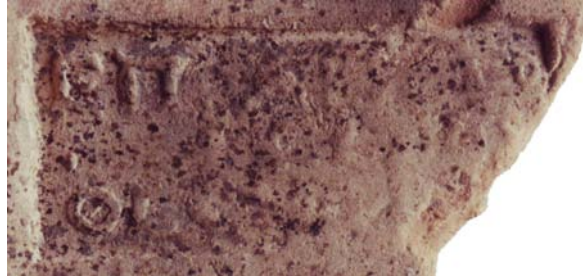
Jednostka stratygraficzna: 32

Południe: 0,00 m

Wschód: 2,00 m

Głębokość: – 3,93 m

Wymiary stempla: 3,5 x 1,5 cm

ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟ
ΓΕΙΤΟ[Υ]
ΘΕΣΜΟΦ[ΟΡΙΟΥ]

Ἐπὶ Ἀρι[σ]το-
γείτο[υ]
Θεσμοφ[ορίου]

Stempel eponima Aristogejtosa. Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej Va¹⁰⁴. Aristogejtos współpracował z następującymi producentami: Andrikosem¹⁰⁵, Bromiose¹⁰⁶, Dorotheosem¹⁰⁷, Kallio¹⁰⁸, Midasem¹⁰⁹, Nikiasem I¹¹⁰ oraz Nysiose¹¹¹.

¹⁰⁴ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

¹⁰⁵ Lund 2011: 280.

¹⁰⁶ Ariel, Finkielsztejn 1994: 199, za no. SAH 33; cf. Lund 2011: 280; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

¹⁰⁷ Gentili 1958: 27 et p. 36, no. 17a–b; cf. Lund 2011: 280.

¹⁰⁸ Lund 2011: 280 et n. 96.

¹⁰⁹ Finkielsztejn 2001a: 155, tab. 12.1.

¹¹⁰ Bevilacqua 1994: no. 1a–b; cf. Lund 2011: 280.

¹¹¹ Badal'anc 2000: 266 et p. 310.

13. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.26p

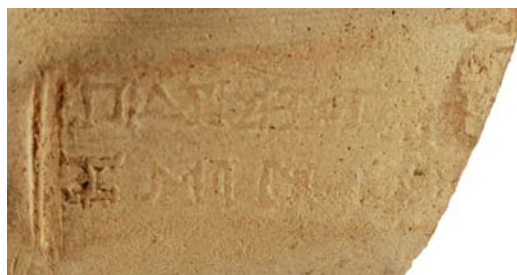
Kwadrat: 106–108

Jednostka stratygraficzna: 178

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielono z materiału masowego

Głębokość: około – 1,83 m

Wymiary stempla: 2,2 (maksymalna zachowana długość) x 1,3 cm

ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΓ[ΕΝΕΥΣ]

Ἐπὶ Ἀριστογ[ένευσ]

ΣΜΙΝ[ΘΙΟΥ]

Σμιν[θίου]

Stempel eponima Aristogenesa. Działalność tego eponima datowana jest na czasy grupy chronologicznej Vb¹¹². Znane są koneksje Aristogenesa z takimi producentami jak: Agathobulos¹¹³, Euklejtos¹¹⁴, Lysion¹¹⁵, Midas¹¹⁶ oraz Rodon II¹¹⁷. Zbieżne cechy stylistyczne stempli Aristogenesa i producenta Artimasa czynią ich współpracę bardzo prawdopodobną¹¹⁸. Na imadłach ze stemplami Aristogenesa występują czasami takie same stemple pomocnicze, jak na imadłach producenta Eufanora II¹¹⁹. Jest to pośredni dowód na ich współpracę¹²⁰.

¹¹² Nicolaou 2005: 46, no. 82.

¹¹³ Nilsson 1909: 73, 350, no. 6.1 et 384, no. 98.2; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹¹⁴ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹¹⁵ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

¹¹⁶ Hall 1885: no. 5053 et no. 5063; Grace 1985: 9; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹¹⁷ Finkielsztejn 2001a: 154, § IV.5.7.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹¹⁸ Finkielsztejn 2001a: 146, § IV.5.1.

¹¹⁹ Finkielsztejn 2001a: 138, tab. 9 et p. 155, tab. 12.1.

¹²⁰ Finkielsztejn 2001a: 138, tab. 9 et p. 155, tab. 12.1.

14. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.09p

Kwadrat: 104

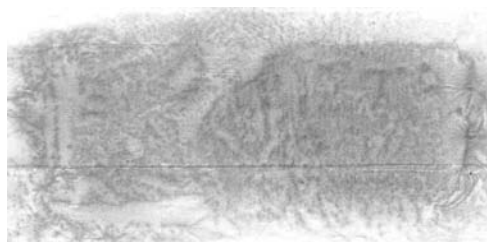
Jednostka stratygraficzna: 130

Południe: 2,10 m

Wschód: 1,58 m

Głębokość: – 2,86 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,9 cm

Ε[ΠΙ Α]ΡΙΣΤΟ
ΔΑΜΟΥ

Ἐ[πὶ Ἀ]ριστο-
δάμου

Stempel eponima Aristodamosa II. Znanych jest dwóch eponimów o imieniu Aristodamos. Pierwszy z nich pełnił funkcję eponima w III w. p.n.e. Aristodamos II działał w czasach III grupy chronologicznej. Zdaniem Szełowa datowanie działalności tego eponima należy ograniczyć jedynie do drugiej połowy tej grupy chronologicznej¹²¹. Grace uważała Aristodamosa II za jednego z siedmiu eponimów, pełniących swe funkcje w okresie 182–176 p.n.e.¹²² Finkielsztejn proponuje datować działalność tego eponima około 166–164 p.n.e.¹²³ Stemple Aristodamosa II odkryto w kompleksie pergamońskim¹²⁴ oraz w studni na agorze w Olbii¹²⁵. Znane są koneksje tego eponima z producentami takimi jak: Antimachos¹²⁶, Hippokrates¹²⁷, Iason I¹²⁸, Thiasos¹²⁹, Filajnios¹³⁰, Kallio¹³¹. Współpraca Aristodamosa II z Nanisem¹³² podawana jest w wątpliwość¹³³. Zdaniem Finkielsztejna do

¹²¹ Šelov 1975: no. 52.

¹²² Grace 1985: 8.

¹²³ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

¹²⁴ Schuchhardt 1895: no. 874 et nos. 895–915; cf. Börker 1998: nos. 91–112.

¹²⁵ Levi 1964: nos. 55–57.

¹²⁶ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100079; Nicolaou 2005: 384, no. P 3a–b.

¹²⁷ Bleckmann 1907: 23 et 32; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 164.

¹²⁸ Bleckmann 1907: 22 et 31; Bleckmann 1912: 251; Porro 1914: nos. 49–50; Grace 1934: 219, fig. 2; Gentili 1958: 27; Badal'ânc 1980a: 165.

¹²⁹ Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100101.

¹³⁰ Nicolaou, Empereur 1986: no. 4a–b; cf. Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6; Nicolaou 2005: 419, no. 71a–b.

¹³¹ Šelov 1975: no. 54 et no. 378; Badal'ânc 1980a: 165; Jöhrens, Il'jašenko 2001: 374, fig. 4, 2.

¹³² Grace, Savvatanou-Pétropoulakou 1970: no. E 11; Badal'ânc 1980a: 165.

¹³³ Brugnone 1986: no. 97; Sztetyło 1991a: no. 23 et no. 145; Jöhrens 1999a: no. 190.

grupy producentów współpracujących z Aristodamosem II należy włączyć również Heraklejtosa¹³⁴ i Timakratesa¹³⁵. Na imadłach ze stemplami Aristodamosa II występują stemple pomocnicze takie jak: A¹³⁶, B¹³⁷, K¹³⁸, K + (?)¹³⁹, P (odwrócone)¹⁴⁰, T¹⁴¹ oraz Φ¹⁴².

¹³⁴ Akamatis 2000: no. P 19.

¹³⁵ Finkielsztejn 2001a: 205, n. 4.

¹³⁶ Börker 1998: no. 109; cf. Palaczyk 1999: 66; Palaczyk 2000: 399; Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

¹³⁷ Börker 1998: no. 112; cf. Palaczyk 1999: 67; Palaczyk 2000: 399; Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

¹³⁸ Palaczyk 1999: 71; Palaczyk 2000: 401; cf. Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

¹³⁹ Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

¹⁴⁰ Reisner 1924: 315, no. 7; Börker 1998: no. 98; cf. Palaczyk 1999: 74; Palaczyk 2000: 402; Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

¹⁴¹ Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

¹⁴² Pellegrini 1887: no. 131; cf. Palaczyk 1999: 77; Palaczyk 2000: 403.

15. Nr inwentarzowy: T.XXV.08.9p

Kwadrat: 22

Jednostka stratygraficzna: 143A

Północ: 3,00 m

Wschód: 0,05 m

Głębokość: – 3,80 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 2,9$ cm

[ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΥ ΑΡΤΑ[ΜΙΤΙΟΥ]

kwiat róży w centrum

[Ἐπὶ Ἀριστοδάμου Ἄρτα[μυτίου]

kwiat róży w centrum

Patrz wyżej.

16. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.31p

Jednostka stratygraficzna: 197

Kwadrat: 23

Południe: 2,90 m

Zachód: 1,50 m

Głębokość: – 4,70 m

Wymiary stempla: 3,9 (maksymalna zachowana długość) x 1,3 cm

(ΕΠΙ) ?

Α[ΡΙ]ΣΤΟΔΑΜΟ[Υ]

ΥΑΚΙΝ[ΘΙΟΥ]

(Ἐπι) ?

Ἀ[ρι]στοδάμο[υ]

Ἕακιν[θίου]

Sigma lunarna.

Patrz wyżej.

17. Nr inwentarzowy: T.XXV.12.52p

Kwadrat: 115

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: zabytek odkryty we współczesnej
jamie śmietnikowej; bez lokalizacji w trzech wymiarach

Wymiary stempla: $\Phi = 3,0$ cm

[ΕΠΙ ΑΡΙΣ]ΤΟΔΑΜ[ΟΥ] ΑΡ[ΤΑΜΙΤΙΟΥ] kwiat róży w centrum

[Ἐπὶ Ἀρισ]τοδάμ[ου] Ἀρ[ταμιτίου] kwiat róży w centrum

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

18. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.51p

Kwadrat: 23

Jednostka stratygraficzna: 182

Południe: 2,56 m

Zachód: 2,26 m

Głębokość: – 4,43 m

Wymiary stempla: 3,9 x 1,7 cm (maksymalna zachowana szerokość)

[ΕΠΙ ΑΡΙΣ]

ΤΟ[ΜΑ]ΧΟΥ

[ΑΡΤΑ]ΜΙΤΙΟΥ

[Ἐπὶ Ἀρισ]-

το[μά]χου

[Ἀρτα]μίτιου

Stempel eponima Aristomachosa II. Jego działalność datowana jest na czasy VI grupy chronologicznej¹⁴³. Taką chronologię potwierdza odkrycie stempli z jego imieniem w kompleksie na agorze ateńskiej. Jego górną granicę chronologiczną stanowi data zdobycia Aten przez Sullę¹⁴⁴. Znane są koneksje Aristomachosa II z producentami Apollofanesem¹⁴⁵, Aratofanesem¹⁴⁶, Aristofanesem II¹⁴⁷, Kassandrossem¹⁴⁸, Stefanosem¹⁴⁹, Stratonem¹⁵⁰ oraz Filippossem¹⁵¹.

¹⁴³ Nicolaou 2005: 276, no. 39.

¹⁴⁴ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, nos. E 37–38.

¹⁴⁵ Ariel, Finkielsztejn 1994: no. SAH 14 et no. SAH 22; Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13 et p. 133, n. 164; Ariel 2003: no. SAH 2.

¹⁴⁶ Bleckmann 1912: 250; Gentili 1958: 26; Badal'ânc 2000: 267 et p. 291.

¹⁴⁷ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 267 et p. 293.

¹⁴⁸ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 267 et p. 304.

¹⁴⁹ Grace 1962: 177, za no. 11, Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37.

¹⁵⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37.

¹⁵¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37 et p. 315, za no. E 41; Finkielsztejn 2001a: 160, n. 229.

19. Nr inwentarzowy: T.XXV.99.22p

Kwadrat: 2

Jednostka stratygraficzna: 9

Północ: 2,65 m

Wschód: 4,05 m

Głębokość: brak informacji

Uwagi: zabytek odkryty na poziomie bruku

Wymiary stempla: 4,0 x 1,9 cm

ΕΠΙ ΑΡΧΕ[ΜΒΡΟΤ]Τ(ΟΥ)

Ἐπὶ Ἀρχε[μβρό]τ(ου)

[Υ]ΑΚΙΝΘ[Ι]ΟΥ

[Ἵ]ακινθί[ου]

Stempel eponima Archembrotosa I. Znanych jest dwóch eponimów noszących to imię¹⁵² – Archembrotos I (grupa chronologiczna Va)¹⁵³ oraz Archembrotos II (VI grupa chronologiczna)¹⁵⁴. Finkielsztejn datuje działalność Archembrotosa I na 134/133 r. p.n.e.¹⁵⁵, podobnie datuje ją również Palaczyk. Według jego opinii Archembrotos I pełnił funkcję eponima w roku 138 p.n.e.¹⁵⁶ Współpracował on z producentami Agathobulosem¹⁵⁷, Bromiose¹⁵⁸, Drakontidasem¹⁵⁹, Iasonem II¹⁶⁰, Thesmokritosem¹⁶¹ i Midasem¹⁶².

¹⁵² Badal'ânc 1980b: 173.

¹⁵³ Nicolaou 2005: 54, no. 103.

¹⁵⁴ Grace 1952: 529; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 40.

¹⁵⁵ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

¹⁵⁶ Palaczyk 2001: 328.

¹⁵⁷ Reisner 1924: 311: Ἀγαθορούδου, korekta: Brugnone 1986: no. 11; Nicolaou 2005: 122, za no. 289; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 163; Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.2. et p. 155, tab. 12.1.

¹⁵⁸ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

¹⁵⁹ Hall 1885: no. 5046; Bleckmann 1907: 32; Nilsson 1909: 115 korekta do: Hall 1885: no. 5046; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 163; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 10a–b.

¹⁶⁰ Jöhrens 1999a: 90, za no. 239; Finkielsztejn 2001a: 146, § IV.5.

¹⁶¹ Raptou, Marangou 2008: no. 14a–b et p. 376.

¹⁶² Macalister 1912: no. 321; Burow 1998: no. 115 et no. 270; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1; Nicolaou 2005: 386, no. P 6a–b et no. P 7a–b.

20. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.50p

Kwadrat: 24

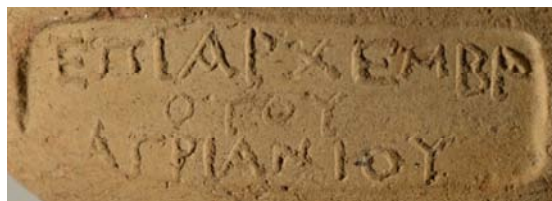
Jednostka stratygraficzna: 143

Południe: 0,93 m

Wschód: 0,39 m

Głębokość: – 3,78 m

Wymiary stempla: 4,5 x 1,4 cm

ΕΠΙ ΑΡΧΕΜΒΡ

ΟΤΟΥ

ΑΓΡΙΑΝΙΟΥ

Ἐπὶ Ἀρχεμβρ-

ότου

Ἀγριανίου

Stempel eponima Archembrotosa II. Jego działalność datowana jest na czasy VI grupy chronologicznej¹⁶³. Eponim ten współpracował z producentami takimi jak: Engenes¹⁶⁴, Hermajos III¹⁶⁵, Menandros¹⁶⁶ oraz Stefanos¹⁶⁷.

¹⁶³ Grace 1952: 529; Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13 et p. 196.

¹⁶⁴ Breccia 1907: 76, no. 133; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0095.13 (MGR P. 22306); ALEX ABC 0095.25 (MGR P. 22318).

¹⁶⁵ Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

¹⁶⁶ Grace 1965: 9, fig. 3 et p. 14–15; Badal'anc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100221; Badal'anc 2000: 268 et p. 306.

¹⁶⁷ Grace 1962: 117, za no. 11.

21. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.87p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 105

Południe: 0,30 m

Zachód: 3,40 m

Głębokość: – 6,05 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,6 cm

ΕΠΙ ΑΡΧΙΑΔΑ

ΜΟΥ

ΥΑΚΙΝΘΙΟΥ

Ἐπὶ Ἀρχιδά-

μου

Ἵακινθίου

Stempel eponima Archidamosa. Jego stemple odkryto w kompleksie pergamońskim¹⁶⁸. Grace datowała działalność Archidamosa około 192 r. p.n.e.¹⁶⁹ Zdaniem Finkielsztejna sprawował on funkcję eponima około 180–178 r. p.n.e.¹⁷⁰ Eponim ten współpracował z producentami Aristoklesem II¹⁷¹, Aristonem¹⁷², Iasonem I¹⁷³, Sokratesem II¹⁷⁴ oraz producentką Timo¹⁷⁵.

¹⁶⁸ Schuchhardt 1895: nos. 944–957; cf: Grace 1952: 529; cf. Börker 1998: nos. 131–144.

¹⁶⁹ Grace 1974a: 199.

¹⁷⁰ Finkielsztein 2001a: 192, tab. 19.

¹⁷¹ Badal'ânc 1980a: 164.

¹⁷² Barker 2004: 81, no. 11; Nicolaou 2005: 425, no. 102a–b.

¹⁷³ Badal'ânc 1980a: 165.

¹⁷⁴ Grace 1974b: 95, no. A 4; Nicolaou 2005: 277, no. 43a–b.

¹⁷⁵ Bleckmann 1907: 33, no. 35; cf. Lund 2011: 280; Badal'ânc 2000: 269 et p. 315.

22. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.23p

Kwadrat: 102

Jednostka stratygraficzna: 110

Północ: 1,43 m

Zachód: 1,84 m

Głębokość: 0,81 m

Wymiary stempla: 3,8 x 1,3 cm

[ΕΠΙ ΑΡΧΙ]

ΔΑΜΟΥ

[Ἐπὶ Ἀρχι]-

δάμου

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

23. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.89p

Kwadrat: 108

Jednostka stratygraficzna: 185

Północ: 2,80 m

Zachód: 0,20 m

Głębokość: – 2,32 m

Wymiary stempla: 4,9 (maksymalna zachowana długość) x 1,7 cm

ΕΠΙ ΑΡΧΙ[N]Ο[Υ]

Επὶ Ἀρχί[v]ο[v]

ΑΓΡΙΑΝΙ[ΟΥ]

Ἀγριανί[ου]

Stempel eponima Archinosa. Działalność tego eponima datowana jest na czasy grupy chronologicznej Vc¹⁷⁶. Zdaniem Finkielsztejna Archinos sprawował swoją funkcję około 120 r. p.n.e.¹⁷⁷ Znane są koneksje Archinosa z producentami Artimasem¹⁷⁸, Menestratosem¹⁷⁹ oraz Filostefanosem II¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Nicolaou 2005: 58, no. 15.

¹⁷⁷ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

¹⁷⁸ Hall 1885: no. 5051; Nicolaou 2005: 407, no. 11a–b; Finkielsztejn 2001a: 156, tab. 12.2.

¹⁷⁹ Finkielsztejn 2000: 147, za no. CRh 29; Finkielsztejn 2001a: 148, § IV.5.1, n. 205 et p. 156, tab. 12.2.

¹⁸⁰ Ariel, Finkielsztejn 1994: no. SAH 98.

24. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.18p

Kwadrat: 3

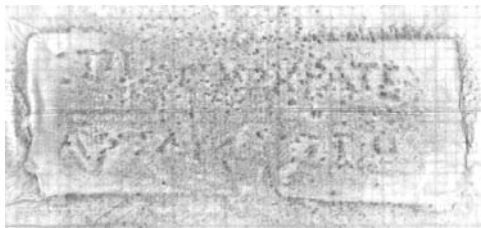
Jednostka stratygraficzna: 35A

Południe: 0,80 m

Wschód: 2,20 m

Głębokość: – 4,73 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,6 cm

ΕΠΙ ΑΡΧΟΚΡΑΤΕΥΣ

Ἐπὶ Ἀρχοκράτευς

ΑΡΤΑΜΙΤΙΟΥ

Ἀρταμιτίου

Stempel eponima Archokratesa I, działalność którego datowana jest na czasy grupy chronologicznej Πc¹⁸¹. Eponim ten współpracował z producentami Antigonosem II¹⁸² i Hellanikosem¹⁸³.

¹⁸¹ Finkielsztejn 2001a: 191, tab. 18.

¹⁸² Lungu 1990: 211 et 216, tab. 2; Kitov 1996: 17–18; cf. Lund 2011: 281. Prawidłowej identyfikacji eponima jako Archokratesa I dokonał Finkielsztejn: Finkielsztejn 2001a: 123, § III.4, n. 142.

¹⁸³ Jöhrens 1999a: 56, za no. 141 et p. 271, za no. AS 15; Finkielsztejn 2001a: 102, § II.9.4 et p. 112, tab. 4.

25. Nr inwentarzowy: T.XXV.06.58p

Kwadrat: 105

Jednostka stratygraficzna: 124

Północ: 2,50 m

Zachód: 1,50 m

Głębokość: – 2,24 m

Wymiary stempla: 4,5 x 1,8 cm

[E]ΠΙ ΑΣΤ[Υ]

ΜΗΔΕΥ[Σ Υ]

ΑΚΙΝΘΙΟΥ

[Ε]πι Ἀστ[υ]-

μήδευ[ς Ὑ]-

ακινθίου

Stempel eponima Astymedesa II. Poświadczona jest działalność trzech eponimów o imieniu Astymedes¹⁸⁴. Dwóch z nich wspominał już Bleckmann¹⁸⁵. Grace wydzieliła trzeciego eponima o takim imieniu¹⁸⁶. Chronologia sprawowania funkcji tych trzech eponimów przedstawia się w następujący sposób: Astymedes I – II grupa chronologiczna, Astymedes II – IV grupa chronologiczna¹⁸⁷ (w nowszych pracach V grupa chronologiczna¹⁸⁸), Astymedes III – VI¹⁸⁹ lub VII grupa chronologiczna¹⁹⁰. Nicolaou i Empereur datują działalność Astymedesa II na okres około 150 r. p.n.e.¹⁹¹ Zdaniem Finkielsztejnej Astymedes II sprawował swój urząd około 144 r. p.n.e.¹⁹² Eponim ten współpracował z producentami Agathobulosem¹⁹³, Bromiosesem¹⁹⁴, Damoklesem¹⁹⁵, Euklejtosem¹⁹⁶, Hieronem II¹⁹⁷

¹⁸⁴ Badal'ânc 1980b: 173.

¹⁸⁵ Bleckmann 1907: 19–20; Bleckmann 1912: 254.

¹⁸⁶ Grace 1952: 529.

¹⁸⁷ Grace 1952: 529.

¹⁸⁸ Burow 1998: no. 130; Ariel 2001: no. 9; Finkielsztejnej 2001a: 195, tab.21.

¹⁸⁹ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 299, n. 3.

¹⁹⁰ Criscuolo 1982: 49, za no. 30: VI lub VII grupa chronologiczna; Finkielsztejnej 2001a: 162, tab. 15: prawdopodobnie VII grupa chronologiczna.

¹⁹¹ Nicolaou, Empereur 1986: no. 9.

¹⁹² Finkielsztejnej 2001a: 195, tab. 21.

¹⁹³ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 306, za no. E 15; Badal'ânc 1980a: 163: Astymedes III; Finkielsztejnej 2001a: 147, § IV.5.2 et p. 155, tab. 12.1; Nicolaou 2005: 280, no. 52a–b et p. 430, no. 119a–b.

¹⁹⁴ Finkielsztejnej 2001a: 123, § III.3 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁹⁵ Porro 1914: nos. 5–6.

i Midasem¹⁹⁸. Sztetyło podaje informację na temat amfory ze stemplami Astymedesa II i producenta Diskosa II¹⁹⁹. Badaljac wśród koneksji tego eponima wymienia również producenta Linosa²⁰⁰. Eponim Astymedes II znany jest również ze źródeł literackich. Kilka razy wspomina o nim w swym dziele Polibiusz²⁰¹. Podjęto również próby identyfikacji Astymedesa II z osobami o tym imieniu poświadczonymi w materiale inskrypcyjnym²⁰².

¹⁹⁶ Badal'anc 1980a: 165; Šelov 1975: no. 87 et no. 351; Nicolaou, Empereur 1986: no. 11a–b; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100216; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1; Jöhrens, Il'jašenko 2001: 376, fig. 6, 2; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 78a–b.

¹⁹⁷ Nicolaou, Empereur 1986: no. 9a–b; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100215; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 76a–b.

¹⁹⁸ Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

¹⁹⁹ Sztetyło 2000: no. 20.

²⁰⁰ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 270 et p. 306.

²⁰¹ Polyb. XXVII, 7; XXX, 4–5; XXX, 21; XXX, 31; XXXIII, 15.

²⁰² Cf. Nachtergaele 1978: 48–49; Finkielsztejn 2001a: 171, § I.2.3.

26. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.52p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 2,20 m

Wschód: 0,80 m

Głębokość: – 4,52 m

Wymiary stempla: 4,5 x *ca.* 1,7 cm

ΕΠ' ΙΕΡΕΩΣ

Ἐπ' ἱερέως

ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΥ[Σ]

Αὐτοκράτευ[ς]

[Κ]ΑΡΝΕΙ[ΟΥ]

[Κ]αρνεί[ου]

Stempel eponima Autokratesa I. Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej IVb²⁰³. Znane są koneksje Autokratesa I z producentami takimi jak: Bromios²⁰⁴, Diodotos I²⁰⁵, Diokleja²⁰⁶, Imas²⁰⁷, Teumnasthos²⁰⁸, Hippokrates²⁰⁹, Manes²¹⁰ oraz Timoksenos²¹¹. Eponim ten współpracował prawdopodobnie również z producentem Drakontidasem²¹².

²⁰³ Nicolaou 2005: 60–61, no. 121.

²⁰⁴ Börker 1974: 44, n. 85; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 130, tab. 8.

²⁰⁵ Nicolaou 2005: 61, no. 121.

²⁰⁶ Nicolaou 2005: 422, no. 84a–b.

²⁰⁷ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: nos. E 7–9; Grace 1979: fig. 31; Badal'ânc 1980a: 165; Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8 et p. 131, § IV.1.1

²⁰⁸ Badal'ânc 1976: 40; Finkielsztejn 2001a: 125, § III.6 et p.130, tab. 8

²⁰⁹ Badal'ânc 1980a: 164.

²¹⁰ Berlin, Herbert 2003: no. SAH 10 et no. SAH 11; cf. Lund 2011: 281.

²¹¹ Badal'ânc 2000: 262 et p. 316.

²¹² Nachtergaele 1978: 40, n. 6; cf. Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8.

27. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.12p

Kwadrat: 106

Jednostka stratygraficzna: 1

Północ: 0,98 m

Wschód: 3,66 m

Głębokość: – 1,69 m

Wymiary stempla: 4,3 x 1,8 cm

ΕΠΙ ΑΥΤΟΚΡΑ

ΤΕΥΣ ΔΑΛΙΟΥ

Ἐπὶ Αὐτοκρά-

τευς Δαλίου

Patrz wyżej.

28. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.53p

Kwadrat: 16

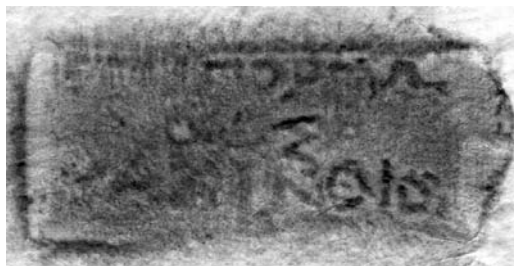
Jednostka stratygraficzna: 111

Północ: 1,60 m

Zachód: 2,50 m

Głębokość: – 5,46 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,8 cm

Ε[ΠΙ] ΓΟ[ΡΓ]Ω

[ΝΟ]Σ

ΥΑΚΙΝΘΙΟΥ

Ἐ[πι] Γό[ργ]ω-

[νο]ς

Ἑακινθίου

Stempel eponima Gorgona. Okres działalności tego eponima Grace datowała na czasy IV grupy chronologicznej²¹³. Taką chronologię działalności Gorgona potwierdzają jego koneksje z producentami Bromiose²¹⁴, Dioklej²¹⁵ i Hieronem II²¹⁶ oraz wykorzystywanie przez tego eponima stempli pomocniczych. Zdaniem Finkielsztejna Gorgon sprawował funkcję eponima około 154/153 r. p.n.e.²¹⁷ Na imadłach ze stemplami tego eponima występują stemple pomocnicze takie jak: Γ²¹⁸, Ι*²¹⁹, Π²²⁰, Ρ²²¹ i Ο*?²²². Dotychczas nie został odkryty nawet jeden stempel Gorgona pochodzący z dobrze datowanego kompleksu.

²¹³ Grace 1952: 529.

²¹⁴ Finkielsztejna 2001a: 129, § III.8.

²¹⁵ Porro 1914: nos. 7–8; Finkielsztejna 2001a: 173, n. 41.

²¹⁶ Monahov 2003: 314, tab. 84, 3.

²¹⁷ Finkielsztejna 2001a: 193, tab. 20.

²¹⁸ Palaczyk 1999: 68; Palaczyk 2000: 400.

²¹⁹ Burow 1998: no. 131a; cf. Palaczyk 1999: 70; Palaczyk 2000: 401.

²²⁰ Šelov 1956: 138; Palaczyk 1999: 73.

²²¹ Palaczyk 2000: 402.

²²² Sztetyło 1991a: no. 36b; Palaczyk 1999: 82; Palaczyk 2000: 404.

29. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.73p

Kwadrat: 19

Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 0,25 m

Wschód: 0,70 m

Głębokość: – 5,30 m

Wymiary stempla: 3,5 x 1,5 cm

głowa

[E]ΠΙ ΔΑ

głowa

[E]πι Δα-

Heliosa

ΜΟΘΕΜΙΟΣ

Heliosa

μοθέμιος

Stempel eponima Damothemisa. Jego działalność datowana jest na czasy końca II grupy chronologicznej lub przełomu II i III grupy, dokładniej około 212–209 p.n.e.²²³ Dwa stemple z imieniem tego eponima odkryte zostały wśród materiałów kompleksu pergamońskiego²²⁴. Damothemis współpracował z producentami takimi jak: Agathokles I²²⁵, Hagesilas²²⁶, Aristion²²⁷, Damokrates I²²⁸ i Menon II²²⁹. Okrągłe stemple Damothemisa z przedstawieniem kwiatu róży w centrum wykazują duże zbieżności stylistyczne ze stemplami producenta Ajneasa. Jest to pośredni dowód na współpracę Damothemisa z tym producentem²³⁰.

²²³ Lungu 1990: 212–213; cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 290–291; Grace 1974b: no. A 2.

²²⁴ Schuchhardt 1895: no. 979; cf. Börker 1998: nos. 165–166

²²⁵ Lejpunskaâ 1984: 68; cf. Conovici, Garlan 2004: 107–108, n. 42; cf. Lund 2011: 281.

²²⁶ Lungu 1990: 215, no. 1a–b.

²²⁷ Russell 1997: nos. 18–19; cf. Lund 2011: 281; Jöhrens 1999a: 300, 33.88.

²²⁸ Lawall 2007: 45, za no. AH 36; cf. Lund 2011: 281.

²²⁹ Finkielsztejn 2001a: 104 et p. 124, tab. 6.

²³⁰ Grace 1974b: no. A 2; Jöhrens 1999a: no. 33.

30. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.107p

Kwadrat: 106

Jednostka stratygraficzna: 186

Północ: 3,60 m

Wschód: 0,70 m

Głębokość: – 2,53 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,4 cm

głowa ΕΠΙ ΔΑ
Heliosa ΜΟΘΕΜΙΟΣ

głowa Ἐπὶ Δα-
Heliosa μοθέμιος

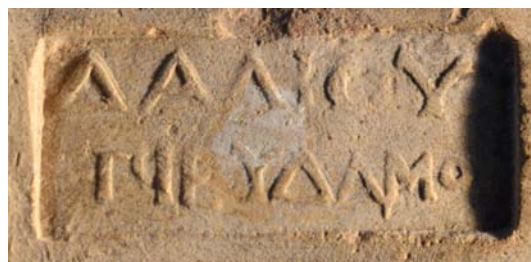
Patrz wyżej.

31. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.15p

Kwadrat: 5

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Wymiary stempla: 4,5 x 1,9 cm

ΔΑΛΙΟΥ

[Ε]ΠΙ ΕΥΔΑΜΟΥ

Δαλίου

[Ε]πι Εὐδάμου

Stempel eponima Eudamosa. Okres działalności tego eponima datowany jest na czasy IV grupy chronologicznej na podstawie znalezisk jego stempli w Tarsie²³¹ i na Delos²³². Finkielsztejn umieszcza Eudamosa w grupie eponimów, których działalność przypadała na czasy grupy chronologicznej IVb²³³. Eponim ten współpracował z producentami takimi jak: Aristokles II²³⁴, Bromios²³⁵, Hermias²³⁶, Zenon II²³⁷, Theumnastos²³⁸, Hippokrates²³⁹ oraz Menodoros²⁴⁰. W opinii Brugnone Eudamos mógł współpracować również z producentką Diokleją²⁴¹. Prawdopodobne są koneksje tego eponima i producenta Nikasiona²⁴². Badal'anc wśród producentów współpracujących z Eudamosem wymienia także Bularchosa²⁴³.

²³¹ Grace 1950: 142, n. 43.

²³² Grace 1952: 529.

²³³ Finkielsztejn 2001a: 193, tab. 20.

²³⁴ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 273 et p. 292.

²³⁵ Badal'anc 2000: 273 et p. 295; Monahov 2003: 119, n. 62 et p. 312, tab. 82, 4.

²³⁶ Lund 2011: 281.

²³⁷ Munro 1891: 326; cf. Nicolaou 2005: 412, no. 37a–b; cf. Lund 2011: 281; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100056.

²³⁸ Badal'anc 1980a: 165; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 382; cf. Lund 2011: 281; Badal'anc 2000: 273 et p. 314.

²³⁹ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 273 et p. 297.

²⁴⁰ Nilsson 1909: no. 202, 1; cf. Gentili 1958: 26–27; cf. Lund 2011: 281; Bleckmann 1912: 250; Badal'anc 2000: 273.

²⁴¹ Brugnone 1986: 74, za no. 84; cf. Lund 2011: 281.

²⁴² Grace 1948: 146; cf. Nicolaou 2005: 412–413, no. 39a–b; cf. Lund 2011: 281.

²⁴³ Badal'anc 2000: 273 et p. 295.

32. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.72p

Kwadrat: 100–105

Jednostka stratygraficzna: 110

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana

Głębokość: – 1,41 do – 1,54 m

Wymiary stempla: 3,5 (maksymalna zachowana długość) x 2,1 cm

[ΕΠΙ] Θ[ΕΡΣ]Α[Ν]ΔΡ[ΟΥ]

ΑΓΡ[Ι]ΑΝΙΟΥ

[Ἐπὶ] Θ[ερσ]ά[ν]δρ[ου]

Ἀγρ[ι]ανίου

Stempel eponima Thersandrosa. Jego działalność datowana jest na trzecią ćwierć II w. p.n.e. – dokładniej na okres między 141 i 135 r. p.n.e.²⁴⁴ Znane są koneksje Thersandrosa z producentami Agathobulosem²⁴⁵, Bromiose²⁴⁶, Euklejtosem²⁴⁷, Kallonem²⁴⁸ oraz Timaratosem²⁴⁹. Porro opublikował parę stempli Thersandros – Imas. Legenda stempla producenta była rekonstruowana. Na tej podstawie podstawie wyciągnięto wnioski o współpracy Thersandrosa z Imasem²⁵⁰. Propozycja Porra jest dyskusyjna. Zgadzają się z nią Brugnone²⁵¹ oraz Akamatis²⁵². Odrzucają ją zarówno Finkielsztejn²⁵³, jak i Nicolaou²⁵⁴. Zdaniem Finkielsztejna imię producenta należy rekonstruować jako Midas²⁵⁵. Analiza stylistyczna stempli Thersandrosa pozwala przypuszczać, że współpracował on również z producentem Timoksenosem²⁵⁶. Na imadłach ze stemplami tego eponima występują stemple

²⁴⁴ Grace 1985: 13, n. 24.

²⁴⁵ Hall 1885: no. 5055; korekta: Grace 1948: 145; Nilsson 1909: no. 233, 1; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 163; Grace 1985: 13, n. 24; cf. Nicolaou 2005: 406, no. 6a–b.

²⁴⁶ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

²⁴⁷ Grace 1985: 13, n. 24; Nicolaou, Empereur 1986: no. 14a–b; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2; cf. Nicolaou 2005: no. 80a–b.

²⁴⁸ Grace 1985: 13, n. 24; Buzoianu, Cheluță-Georgescu 1998: no. 133a–b.

²⁴⁹ Sztetyłło 1976a: no. 188 et no. 210; Grace 1985: 13, n. 24; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100052 et no. 220; Monahov 2003: 120 et p. 314, tab. 84, 1; cf. Nicolaou 2005: no. 59a–b.

²⁵⁰ Porro 1914: no. 37 et no. 38.

²⁵¹ Brugnone 1986: no. 18, n. 113 et no. 90, n. 445.

²⁵² Akamatis 2000: 79, za no. P 57.

²⁵³ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 132, § IV.1.2.1.

²⁵⁴ Nicolaou 2005: 286, no. 73.

²⁵⁵ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 132, § IV.1.2.1.

²⁵⁶ Finkielsztejn 2001a: 119, § III.1.2.3.

pomocnicze Δ ²⁵⁷ oraz $I\Sigma$ (sigma lunarna)²⁵⁸. Sztetyło uważa, że Thersandros wykorzystywał również stemple pomocnicze w postaci małej rozetki²⁵⁹.

²⁵⁷ Sztetyło 1992b: no. 10; cf. Palaczyk 1999: 68; Palaczyk 2000: 400.

²⁵⁸ Nilsson 1909: no. 233, 2; cf. Palaczyk 1999: 70; Palaczyk 2000: 400.

²⁵⁹ Sztetyło 1976a: no. 188 et no. 210.

33. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.15p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: 45A

Południe: 1,80 m

Wschód: 1,20 m

Głębokość: – 4,73 m

Wymiary stempla: 3,3 x 1,2 cm (maksymalna zachowana szerokość)

częściowo ΕΠ' ΙΕΡΕΩΣ

częściowo Ἐπ' ἱερέως

zachowane ΘΕΣΤΟΡΟΣ

zachowane Θεστόρος

niejasne godło

niejasne godło

Epsilon i sigma lunarne. Omega kursywna.

Stempel eponima Thestora. Stemple z jego imieniem odkryte zostały w Pergamonie²⁶⁰. Działalność tego eponima datowana jest na czasy grupy chronologicznej IIIa²⁶¹. Thestor współpracował z producentami takimi jak: Hagesilas²⁶², Aristejdas²⁶³, Aristokrates²⁶⁴, Dios²⁶⁵ i być może Ajneas²⁶⁶.

²⁶⁰ Schuchhardt 1895: no. 1032, nos. 1034–1035 et no. 1073; cf. Börker 1998: nos. 197–201.

²⁶¹ Finkielsztein 2001a: 192, tab. 19.

²⁶² Nicolaou 2005: 72–73, no. 148a–b; cf. Lund 2011: 282.

²⁶³ Paris 1913: 157, no. XVII, 1 et p. 161, no. XLIX, 3 et p. 172; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 292.

²⁶⁴ Brugnone 1986: 36, n. 123, za no. 19; cf. Lund 2011: 282; Jöhrens 1999a: no. 175 et no. 179.

²⁶⁵ Grace 1963: 323, fig. 1.9 et p. 334, no. 9; Grace 1979b: fig. 62; cf. Lund 2011: 282 et p. 299; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 299.

²⁶⁶ Ariel 1999: 26, no. 3.

34. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.77p

Kwadrat: 21

Jednostka stratygraficzna: 99

Południe: 1,80 m

Zachód: 1,35 m

Głębokość: – 4,85 m

Wymiary stempla: 2,8 x 1,2 cm

ΕΠΙ ΙΑΣΙΚ[ΡΑ]

ΤΟΥΟΥ

sic!

Ἐπὶ Ἰασικ[ρα]-

τουου

sic!

Stempel eponima Iasikratesa. Jego stemple odkryte zostały w kompleksach w Pergamonie²⁶⁷ i w Villanova²⁶⁸. Przez Grace działalność Iasikratesa datowana była na czasy II grupy chronologicznej²⁶⁹. Zdaniem Lungu eponim ten sprawował swoją funkcję w czasach przypadających na koniec II lub początek III grupy chronologicznej²⁷⁰. Podstawą takiego datowania były koneksje Iasikratesa z producentem Hagesilasem I²⁷¹, którego aktywność przypadała na czasy grupy chronologicznej IIc. Jednakże znana jest amfora ze stemplami Hagesilasa I i eponima Thestora²⁷². Działalność tego ostatniego datowana jest na czasy grupy chronologicznej IIIa. Pozwala to nie tylko rozszerzyć okres działalności producenta Hagesilasa I, lecz również wnieść korektę do datowania działalności eponima Iasikratesa. W związku z tym Nicolaou datuje aktywność Iasikratesa na czasy grupy chronologicznej IIIa²⁷³. Tego samego zdania jest również Finkielsztejn, w opinii którego aktywność Iasikratesa miała miejsce około 192–190 r. p.n.e.²⁷⁴ Poza Hagesilasem I eponim Iasikrates współpracował również z producentami Agoranaksem²⁷⁵ Aristionem²⁷⁶ oraz Diosem²⁷⁷.

²⁶⁷ Schuchhardt 1895: no. 1036; cf. Börker 1998: no. 202.

²⁶⁸ Maiuri 1921–1922: 260 et p. 263.

²⁶⁹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 303, no. E 4 et no. E 5.

²⁷⁰ Lungu 1990: 212.

²⁷¹ Badal'ânc 1980a: 163; cf. Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 4; Brugnone 1986: no. 22 et no. 63.

²⁷² Nicolaou 2005: 72–73, no. 148a–b.

²⁷³ Nicolaou 2005: 75, no. 152.

²⁷⁴ Finkielsztejn 2000: 144, no. CRh 12.

²⁷⁵ Empereur 1990: nos. 1–2.

²⁷⁶ Jöhrens 1999a: no. 43.

35. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.67p

Jednostka stratygraficzna: 197

Kwadrat: 22

Południe: 1,51 m

Wschód: 1,93 m

Głębokość: – 3,63 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 2,5 - 2,7$ cm

ΕΠΙ ΙΑΣΙΚΡΑΤΕΥΣ kwiat róży w centrum

Ἐπὶ Ἰασικράτεως kwiat róży w centrum

Epsilon lunarne.

Pierwsza sigma normalna, druga lunarna.

Litery: E, Σ, Κ, Ρ zapisane odwrotnie.

Patrz wyżej.

²⁷⁷ Lungu 1990: 216, no. 3a–b.

36. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.39p

Jednostka stratygraficzna: 197A

Kwadrat: 23

Południe: 1,30 m

Wschód: 1,68 m

Głębokość: – 5,24 m

Wymiary stempla: $\Phi = 3,0$ cm

[ΕΠΙ ΙΑ]ΣΙΚΡΑΤΕΥΣ ΚΑΡΝ[ΕΙΟΥ]

kwiat róży w centrum

[Ἐπὶ Ἰα]σικράτους Καρ[νείου]

kwiat róży w centrum

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

37. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.60p

Jednostka stratygraficzna: 197A

Kwadrat: 24

Południe: 1,70 m

Wschód: 2,04 m

Głębokość: – 5,88 m

Wymiary stempla: $\Phi = 3,0$ cm

ΕΠΙ ΙΑΣ[Ι]ΚΡΑ[ΤΕ]ΥΣ ΣΜΙΝΘΙΟΥ

Ἐπὶ Ἰασ[ι]κρά[τε]υς Σμινθίου

kwiat róży w centrum

kwiat róży w centrum

Patrz wyżej.

38. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.61p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 113

Północ: 0,25 m

Zachód: 0,10 m

Głębokość: – 4,32 m

Wymiary stempla: 2,5 (maksymalna zachowana długość) x 1,5 cm

ΕΠΙ ΙΕ[ΡΩΝΟΣ]

Ἐπὶ Ἰέ[ρωνος]

Stempel eponima Hierona I. Znanych jest dwóch eponimów noszących to imię²⁷⁸. Pierwszy z nich pełnił funkcję eponima w czasach III grupy chronologicznej – zdaniem Grace około 198 r. p.n.e.²⁷⁹, a zdaniem Finkielsztejn około 186 r. p.n.e.²⁸⁰ Działalność Hierona II datowana jest na czasy V–VI grupy chronologicznej. Stemple Hierona I odkryto w kompleksach w Pergamonie²⁸¹ i Villanova²⁸². Jego stemple odkryte zostały również w Tarsie²⁸³ oraz w trakcie badań na agorze w Olbii²⁸⁴. Hieron I współpracował z licznymi producentami takimi jak: Antigonos II²⁸⁵, Antimachos²⁸⁶, Aristejdas²⁸⁷, Aristokrates²⁸⁸, Damofilos I²⁸⁹, Diskos II²⁹⁰, Dion²⁹¹, Hippokrates²⁹², Lysikles²⁹³, Marsyas²⁹⁴, Sokrates II²⁹⁵

²⁷⁸ Badal'ânc 1980b: 174.

²⁷⁹ Grace 1985: 23, n. 60.

²⁸⁰ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

²⁸¹ Schuchhardt 1895: nos. 1040–1049 et no. 1051; cf. Börker 1998: nos. 203–214.

²⁸² Maiuri 1921–1922: nos. I–VIII.

²⁸³ Grace 1950: no. 71.

²⁸⁴ Levi 1964: no. 107.

²⁸⁵ Schuchhardt 1895: no. 1042; Nilsson 1909: no. 253, 2; Bleckmann 1912: 250; Pridik 1926: 314; Gentili 1958: 27 et p. 29, no. 120, 6–12; Nachtergaele 1978: no. 16; Badal'ânc 1980a: 163; Wallace 1982: 309; Ariel 1990: no. S 189; Börker 1998: no. 341; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.4; Nicolaou 2005: 313, no. 180.

²⁸⁶ Gentili 1958: 27 et p. 29, no. 120, 13.

²⁸⁷ Nicolaou 2005: 77, za no. 158.

²⁸⁸ Gentili 1958: 27 et p. 29, no. 3a–b.

²⁸⁹ Badal'ânc 1980a: 164.

²⁹⁰ Maiuri 1921–1922: nos. I–VIII et p. 263–264; Badal'ânc 1980a: 164; Finkielsztejn 2001a: 121 § III.2 et p. 124, tab. 6.

²⁹¹ Nicolaou 2005: 422, no. 89a–b.

²⁹² Badal'ânc 1980a: 164.

oraz Filajnios²⁹⁶. Na imadłach ze stemplami tego eponima występują następujące stemple pomocnicze: A²⁹⁷, Θ²⁹⁸.

²⁹³ Badal'anc 1980a: 165.

²⁹⁴ Nicolaou, Empereur 1986: 516, za no. 2; Jöhrens 1999a: 72, za no. 189 et p. 271, no. AS 16; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T4a.

²⁹⁵ Schuchhardt 1895: 426; Hiller von Gaertringen 1898: 233; Bleckmann 1907: 31; Badal'anc 1980a: 165; Nicolaou 2005: 428, no. 115a–b.

²⁹⁶ Börker 1998: 29, za no. 206; Jöhrens 1999a: 75, no. 199 et p. 271, za no. AS 16; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

²⁹⁷ Šelov 1956: 137; cf. Palaczyk 1999: 66; Palaczyk 2000: 399.

²⁹⁸ Badal'anc 1973: 52; Palaczyk 1999: 69; Palaczyk 2000: 400.

39. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.9p

Kwadrat: 3, 5

Jednostka stratygraficzna: 45A

Północ: 0,25 m

Wschód/Zachód: na granicy kwadratów 3 i 5

Głębokość: – 5,86 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,6 cm

ΕΠΙ ΙΕΡΩΝΟΣ

ΒΑΔΡΟΜΟΙΥ

Ἐπὶ Ἰέρωνος

Βαδρομίου

Patrz wyżej.

40. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.78p

Kwadrat: 19

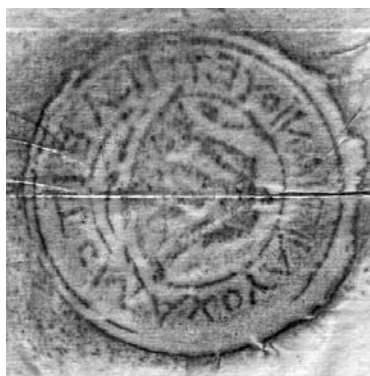
Jednostka stratygraficzna: 99

Południe: 0,50 m

Zachód: 2,10 m

Głębokość: – 5,25 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 2,9$ cm

ΕΠΙ ΚΛΕΙΤΟΜΑΧΟΥ ΑΓΡΙΑΝΙΟΥ

kwiat róży w centrum

Ἐπὶ Κλειτομάχου Ἀγριανίου

kwiat róży w centrum

Stempel eponima Klejtomachosa. Jeden stempel tego eponima odkryty został w kompleksie pergamońskim²⁹⁹. Jego działalność datowana jest na początek III grupy chronologicznej – dokładniej na 205 r. p.n.e.³⁰⁰ lub okres 212–209 p.n.e.³⁰¹ Finkielsztejn datuje działalność Klejtomachosa na czasy grupy chronologicznej IIIa. Jego zdaniem eponim ten sprawował swą funkcję około 193 r. p.n.e.³⁰². Znane są koneksje Klejtomachosa z producentami Agathoklesem³⁰³, Aristejdasem³⁰⁴, Aristionem³⁰⁵ i Sokratesem II³⁰⁶.

²⁹⁹ Schuchhardt 1895: no. 1086; cf. Börker 1998: no. 246.

³⁰⁰ Grace 1985: 40.

³⁰¹ Lungu 1990: 212.

³⁰² Finkielsztejn 2001a:192, tab. 19.

³⁰³ Nicolaou 2005: 433–434, no.127a–b.

³⁰⁴ Paris 1913: no. LV.

³⁰⁵ Jöhrens 1999a: no. 88; cf. Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100097.

³⁰⁶ Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 282.

41. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.88p

Kwadrat: 20

Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 1,20 m

Wschód: 2,60 m

Głębokość: – 5,98 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,4 cm

ΕΠΙ ΚΛΕΙ

ΤΟΜΑΧΟΥ

Ἐπί Κλει-

τομάχου

Patrz wyżej.

42. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.8p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: 27

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;

zabytek odkryty w trakcie doczyszczania

powierzchni po pracy buldożera na wschód od kwadratu 3

Wymiary stempla: $\Phi = 3,0$ cm

[ΕΠΙ] ΚΛΕΥΚΡΑΤΕΥΣ ΠΑΝΑΜΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

kwiat róży w centrum

[Ἐπί] Κλευκράτεις Πανάμου Δευτέρου

kwiat róży w centrum

Stempel eponima Kleukratesa I. Kilkanaście stempli tego eponima zostało zarejestrowanych wśród materiałów kompleksu w Pergamonie³⁰⁷. Odkryto je również w trakcie wykopalisk prowadzonych na terenie Środkowej Stoi w Atenach³⁰⁸. Grace okres sprawowania funkcji przez Kleukratesa I datowała pomiędzy rokiem 188 i 186 p.n.e.³⁰⁹ Finkielsztejn umieścił Kleukratesa I wśród eponimów swojej grupy chronologicznej III d i datował jego działalność około roku 174/172 p.n.e.³¹⁰ Eponim ten współpracował z następującymi producentami: Athanodotosem³¹¹, Aristejdasem³¹², Aristonem³¹³, Damokratesem³¹⁴, Zenonem II³¹⁵, Olympossem³¹⁶ oraz Sokratesem II³¹⁷.

³⁰⁷ Schuchhardt 1895: nos. 1087–1096; cf. Börker 1998: nos. 247–259.

³⁰⁸ Grace 1985: 8, n. 15.

³⁰⁹ Grace 1985: 9.

³¹⁰ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

³¹¹ Levi 1964: nos. 332–333; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 275 et p. 294.

³¹² Börker 1998: no. 249; Jöhrens 1999a: 57, za no. 144.

³¹³ Gentili 1958: 27 et p. 34–35, no. 6a–b; cf. Criscuolo 1982: 84–85, no. 83 et n. 270 z korektą lektury imienia eponima; cf. Lund 2011: 282.

³¹⁴ Macalister 1912: 356, no. 168; Grace 1985: 8 et p. 45, za no. 1; Jöhrens 1999a: 40, za no. 94 et p. 57, za no. 144; Badal'anc 2000: 275 et p. 298; Nicolaou 2005: 441, no. 145a–b; cf. Lund 2011: 282–283.

³¹⁵ Bleckmann 1907: 33, no. 34; cf. Lund 2011: 283; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 275 et p. 302.

³¹⁶ Jöhrens 1999a: 57, za no. 144; cf. Lund 2011: 283.

³¹⁷ Lund 2011: 283.

43. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.30p

Kwadrat: 8

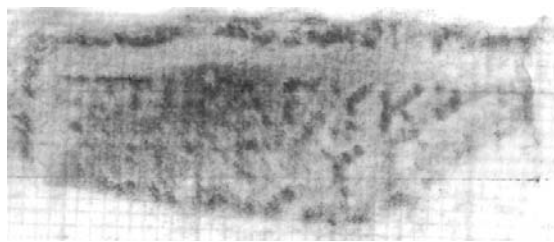
Jednostka stratygraficzna: 72

Południe: 2,40 m

Wschód: 0,90 m

Głębokość: – 3,78 m

Wymiary stempla: 3,5 (maksymalna zachowana długość) x 1,3 cm (maksymalna zachowana szerokość)

ΕΠΙ ΚΛΕΥΚ[ΡΑ]

ΤΕΥΣ

[nazwa miesiąca]

Ἐπὶ Κλευκ[ρά]-

τεύς

[nazwa miesiąca]

Patrz wyżej.

44. Nr inwentarzowy: T.XXV.99.19p

Kwadrat: 2

Jednostka stratygraficzna: 9

Południe: 1,10 m

Wschód: 2,80 m

Głębokość: 0,75 m

Wymiary stempla: $\Phi = 3,2 - 3,5$ cm

[E]ΠΙ ΚΛΗΝΟΣΤΡΑΤΟΥ ΔΑΛΙΟ[Υ]

kwiat róży w centrum

[Ἐ]πὶ Κληοστράτου Δαλίου[υ]

kwiat róży w centrum

Legenda w stronę przeciwną do ruchu wskazówek zegara.

Stempel eponima Klenostratosa. Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej Vb³¹⁸. Znane są koneksje Klenostratosa z producentami takimi jak: Glaukias³¹⁹, Damofilos³²⁰, Euklejtos³²¹, Eufranor II³²² oraz Midas³²³.

³¹⁸ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

³¹⁹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 316, no. E 45; Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 275 et p. 297.

³²⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 317, za no. E 45; Badal'ânc 1980a: 164; Akamatis 2000: no. P 95; Badal'ânc 2000: 275 et p. 299; Finkielsztejn 2001a: 143, § IV.4.

³²¹ Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 275 et p. 301.

³²² Badal'ânc 2000: 275 et p. 302; Finkielsztejn 2001a: 138, §IV.3.2 et p. 155, tab. 12.1 et p. 157, n. 225.

³²³ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 317, za no. E 45; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 275 et p. 308; Finkielsztejn 2001a: 131, §IV.1.1, p. 132, §IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

45. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.61p

Kwadrat: 20

Jednostka stratygraficzna: 99

Południe: 0,30 m

Zachód: 0,70 m

Głębokość: – 4,86 m

Wymiary stempla: 3,8 x 1,5 cm

ΕΠΙ ΚΡΑ

Ἐπι Κρα-

ΤΙΔΑΣ

τίδας

Stempel eponima Kratidasa. Jego stemple odkryto w kompleksie pergamońskim³²⁴. Zostały również zarejestrowane w Villanova, gdzie występowały na amforach z wytwórni Diskosa II³²⁵. Stemple Kratidasa odkryte zostały również w innych dobrze datowanych kompleksach: w pergamońskim Asklepiejonie³²⁶, w Tarsie³²⁷ oraz w Atenach³²⁸. Na tej podstawie działalność tego eponima datowana jest na koniec III lub początek II w. p.n.e.³²⁹ Znane są koneksje Kratidasa z producentami Agoranaksem³³⁰, Antigonosem II³³¹ oraz Istrosem³³². Na podstawie analizy stylistycznej stempli Kratidasa Jöhrens proponuje hipotetyczną koneksję Kratidas – Aristejdas³³³ Kratidas mógł współpracować również z Filajniosem³³⁴.

³²⁴ Schuchhardt 1895: nos. 1112–1119.

³²⁵ Maiuri 1921–1922: 254–256, nos. IX–XVII et p. 263–265; cf. Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100151.

³²⁶ Grace 1968: no. 11.

³²⁷ Grace 1950: no. 22.

³²⁸ Grace 1956: no. 102.

³²⁹ Börker 1974: 33, n. 10.

³³⁰ Grace 1956: nos. 102–103; Badal'ânc 1980a: 163.

³³¹ Schuchhardt 1895: no. 1119; Nilsson 1909: 105, n. 2; Maiuri 1921–1922: 254, no. XIII; Šelov 1975: no. 251; Badal'ânc 1980a: 163.

³³² Wallace 1982: 310.

³³³ Jöhrens 1999a: 59, za no. 149.

³³⁴ Porro 1916: 100, 108 et 118; Gentili 1958: 28; Sztetyłło 1991: no. 64; Jöhrens 1999a: 75, za no. 199; Finkielsztejn 2001a: 120, § III. 2 et p. 124, tab. 6.

46. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.72p

Kwadrat: 109

Jednostka stratygraficzna: 183

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Wymiary stempla: 2,2 (maksymalna zachowana długość) x 1.3 cm (maksymalna zachowana szerokość)

[głowa Heliosa]

[ΕΠΙ Κ]ΡΑ

[ΤΙ]ΔΑ

[głowa Heliosa]

[Ἐπὶ Κ]ΡΑ-

[τί]δα

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

47. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.147p

Kwadrat: 109

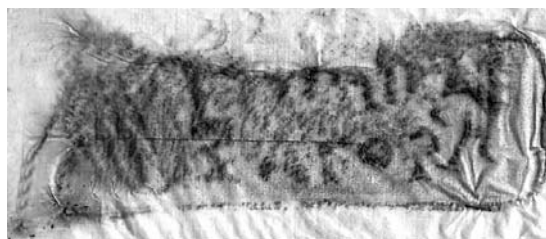
Jednostka stratygraficzna: 183

Północ: 4,03 m

Zachód: 4,07 m

Głębokość: – 3,04 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,4 cm

[głowa Heliosa]

Ε[ΠΙ Ν]ΙΚΑ
ΣΑΓΟΡΑ

[głowa Heliosa]

Ἐ[πὶ Ν]ικα-
σαγόρα

N odwrócone.

Stempel eponima Nikasagorasa I. Znanych jest aż trzech eponimów noszących to imię: Nikasagoras „Starszy”, Nikasagoras I i Nikasagoras II³³⁵. Działalność Nikasagorassa „Starszego” datowana jest około 240 r. p.n.e.³³⁶, Nikasagorasa I na czasy grupy chronologicznej III^d³³⁷, a Nikasagorasa II na okres V grupy chronologicznej³³⁸. Stemple Nikasagorasa I odkryte zostały w kompleksie pergamońskim³³⁹, Środkowej Stoi w Atenach³⁴⁰ oraz na agorze w Olbii³⁴¹. Eponim ten współpracował z wieloma producentami III grupy chronologicznej: Agathoklesem II³⁴², Hagesipposem I³⁴³, Amyntasem³⁴⁴, Aristonem³⁴⁵, Aristoklesem II³⁴⁶, Damokratesem I³⁴⁷, Diofantosem³⁴⁸, Hippokratesem³⁴⁹, Heraklejtosem³⁵⁰ oraz Linosem³⁵¹.

³³⁵ Ariel, Finkielsztejn 1994: 210, za no. SAH 65.

³³⁶ Finkielsztejn 2001a: 73 et p. 191, tab. 18.

³³⁷ Nicolaou 2005: 94–95, no. 217.

³³⁸ Grace 1985: 11, et n. 21.

³³⁹ Schuchhardt 1895: nos. 1139–1145; cf. Börker 1998: nos. 280–287.

³⁴⁰ Grace 1985: 8–10.

³⁴¹ Levi 1964: nos. 123–135.

³⁴² Nicolaou 2005: 419, no. 67a–b.

³⁴³ Hall 1885: no. 5040; Badal’anc 1980a: 163; Akamatis 2000: za no. P 22 et n. 586; cf. Nicolaou 2005: 411, no. 33a–b.

³⁴⁴ Badal’anc 1980a: 163; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3.

³⁴⁵ Lawall 2007: 44, za no. AH 34; cf. Lund 2011: 283.

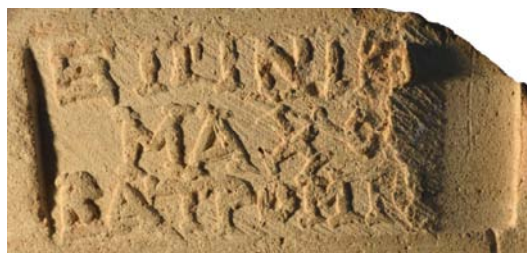
³⁴⁶ Grace 1950: 135, n. 2 et p.145, nos. 76–77; Akamatis 2000: no. P 22; Nicolaou 2005: 440, no. 1440a–b.

48. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.11p

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
znalezisko powierzchniowe

Wymiary stempla: 3,7 x 1,6 cm

ΕΠΙ ΝΙΚ[Ο]

Ἐπὶ Νικ[ο]-

ΜΑΧΟ[Υ]

μάχο[υ]

ΒΑΤΡΟΜ[Ι]ΟΥ sic!

Βατρομί[ου] sic!

Błąd w nazwie miesiąca: T zamiast Δ.

Stempel eponima Nikomachosa. Stemple z jego imieniem odkryto w Alba Fucens³⁵². Działalność Nikomachosa datowana jest na koniec II i początek I w. p.n.e. – około 100 r. p.n.e.³⁵³ Znane są koneksje tego eponima z producentami takimi jak: Apollofanos³⁵⁴, Doros II³⁵⁵, Nikarchos³⁵⁶ i być może Hermaiskos³⁵⁷.

³⁴⁷ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 306, no. E 15; Mercado 1976: 163sq., fig. 16–18; Badal'anc 1980a: 164; Grace 1985: 9 et p. 45, no. 2a–c; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 248; Finkielsztejn 2001a: 117.

³⁴⁸ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100141.

³⁴⁹ Grace 1985: 9, et n. 17; Akamatis 2000: za no. P 22 et n. 586.

³⁵⁰ Badal'anc 1980a: 164.

³⁵¹ Maiuri 1924: 268, n. 1; Badal'anc 1980a: 165; Nicolaou 2005: 431, no. 121a–b.

³⁵² Mertens 1955: 84, p. 86 et p. 88, nos. 3, 5, 14.

³⁵³ Grace 1952: no. 31; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 46; Ariel, Finkielsztejn 1994: 193, za no. SAH 13.

³⁵⁴ Finkielsztejn 2001a: 133, n. 164.

³⁵⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 317, za no. E 46; Badal'anc 1980a: 165; Monahov 2003: 314, tab. 84, 5; cf. Nicolaou 2005: 414, no. 46a–b.

³⁵⁶ Grace 1952: no. 31a–b; Badal'anc 1980a: 165.

³⁵⁷ Badal'anc 1980a: 164.

49. Nr inwentarzowy: T.XXV.08.77p

Kwadrat: 106

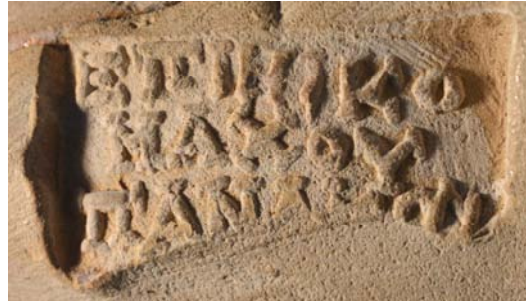
Jednostka stratygraficzna: 163

Północ: 0,65 m

Wschód: 0,90 m

Głębokość: – 1,45 m

Wymiary stempla: 3,5 x 1,9 cm

ΕΠΙ ΝΙΚΟ
ΜΑΧΟΥ
ΠΑΝΑΜΟΥ

Ἐπὶ Νικο-
μάχου
Πανάμου

Patrz wyżej.

50. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.53p

Kwadrat: 20

Jednostka stratygraficzna: 88

Północ: 0,45 m

Wschód: 1,10 m

Głębokość: – 3,60 m

Wymiary stempla: $\Phi = 2,7$ cm

ΕΠΙ ΞΕΝΟΣΤΡΑΤ[ΟΥ ΒΑ]ΔΡΟΜΙΟΥ

kwiat róży w centrum

Ἐπὶ Ξενοστράτου Βαδρομίου

kwiat róży w centrum

Stempel eponima Ksenostratos. Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej IIb – około 219 r. p.n.e.³⁵⁸. Znane są koneksje Ksenostratos z producentami: Diskosem I³⁵⁹, Epigonosem I³⁶⁰ i Theudorosem³⁶¹. Pokrewieństwa stylistyczne stempli Ksenostratos i producenta Menona I pozwalają postawić hipotezę o ich współpracy³⁶².

³⁵⁸ Finkielsztein 2001a: 191, tab. 18.

³⁵⁹ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 139, nos. 5–6; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 276 et p. 300.

³⁶⁰ Pridik 1941: no. 51; Šelov 1956: 133; Jöhrens 1999a: no. 53; Ariel 2003: 195, no. SAH 5; Finkielsztein 2001a: 103, § II.9.6 et p. 112, tab. 4; CEAEA nr inw.: ALEX ABC 0347.28; ALEX ABC 0283.43 (MGR P. 26662).

³⁶¹ Finkielsztein 2001a: 99, § II.8.5 et p. 112, tab. 4.

³⁶² Finkielsztein 2001a: 104, § II.9.7 et p. 112, tab. 4.

51. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.57p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 73

Północ: 1,30 m

Zachód: 0,20 m

Głębokość: – 5,44 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,5 cm

ΕΠΙ ΞΕ[ΝΟΦ]Α

ΝΕΥΣ ΒΑΔ

ΡΟΜΙΟΥ

Ἐπὶ Ξε[νοφ]ά-

νευς Βαδ-

ρομίου

Stempel eponima Ksenofanesa. W opinii Grace funkcję kapłana Heliosa sprawowało co najmniej dwóch eponimów o tym imieniu. Działalność pierwszego z nich Grace datowała na czasy II grupy chronologicznej³⁶³. Ksenofanes II pełnił funkcję eponima w czasach III grupy chronologicznej³⁶⁴. Grace uważała, że miało to miejsce około 200 r. p.n.e.³⁶⁵ Jego stemple zostały odkryte w kompleksie pergamońskim³⁶⁶ i w Villanova³⁶⁷. Istnieją również inne propozycje datowania działalności Ksenofanesa II. Börker uważa, że eponim ten pełnił swoją funkcję w okresie pomiędzy 200 i 190 r. p.n.e.³⁶⁸ Finkielsztejn nie wyróżnia dwóch eponimów noszących to imię. Jego zdaniem eponim Ksenofanes sprawował urząd w czasach grupy chronologicznej IIIb – około 189 r. p.n.e.³⁶⁹ Ksenofanes współpracował z producentami Agoranaksem³⁷⁰, Aristejdasem³⁷¹, Diskosem II³⁷², Hieronem I³⁷³, Menonem II³⁷⁴, Sokratesem II³⁷⁵ i Filajniossem³⁷⁶. Dzięki inskrypcji odkrytej

³⁶³ Grace 1952: 529.

³⁶⁴ Grace 1950: 142, no. 44; Grace 1952: 525, 529.

³⁶⁵ Grace 1968: 176–177, no. 9; Ariel 1990: nos. S 234–235.

³⁶⁶ Schuchhardt 1895: nos. 1149–1154; cf. Börker 1998: nos. 289–296.

³⁶⁷ Maiuri 1921–1922: 256–257, nos. XVIII–XXII.

³⁶⁸ Börker 1974: 33, n. 10, p. 35, no. 5.

³⁶⁹ Finkielsztejn 2001a: 186, § II.2 et p. 192, tab. 19.

³⁷⁰ Nicolaou 2005: 98–99, no. 224a–b, p. 292–293, no. 98a–b.

³⁷¹ Jöhrens 1999a: no. 154; Nicolaou 2005: 98, no. 224a–b.

³⁷² Maiuri 1921–1922: 256–257, nos. XVIII–XXII; Grace 1950: no. 21; Grace 1953: 119, tab. 42, 2; Badal'anc 1980a: 164; Wallace 1982: 309; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100152.

³⁷³ Badal'anc 2000: 276 et p. 296.

³⁷⁴ Finkielsztejn 2001a: 104, § II.9.8 et p. 124, tab. 6.

w Kamiros znane jest patronimikum Ksenofanesa: Ξενοφάνης [τοῦ Ἰέρω]νος³⁷⁷. W Villanova odkryty został stempel tego eponima, któremu towarzyszył również stempel pomocniczy w postaci monogramu złożonego z czterech liter: ΙΚΘΚ³⁷⁸. Z tego samego stanowiska pochodzi również inny stempel pomocniczy, znajdujący się na imadle ze stemplem Ksenofanesa. Jest to także stempel w postaci monogramu. W tym przypadku monogram tworzą dwie litery: ΕΚ³⁷⁹.

³⁷⁵ Schuchhardt 1895: 426; Badal'anc 1980a: 165.

³⁷⁶ Nilsson 1909: 164; Badal'anc 1980a: 165; cf. Grace 1968: 176–177, no. 9.

³⁷⁷ Segre, Pugliese Carratelli 1949–1951: 242, no. 111, 1–2.

³⁷⁸ Maiuri 1921–1922: no. XX et p. 255, fig. 3; cf. Palaczyk 1999: 78; Palaczyk 2000: 403.

³⁷⁹ Maiuri 1921–1922: no. XVIII et p. 255, fig. 3; cf. Palaczyk 1999: 78; Palaczyk 2000: 403.

52. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.62p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 0,10 m

Zachód: 1,10 m

Głębokość: – 5,27 m

Wymiary stempla: 3,7 x 1,4 cm

ΕΠΙ ΞΕ[ΝΟΦ]ΑΝΕΥΣ

ΑΡΤΑ[ΜΙ]ΤΙΟΥ

Ἐπὶ Ξε[νοφ]άνεως

Ἀρτα[μι]τίου

Patrz wyżej.

53. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.62p

Kwadrat: 20

Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 1,80 m

Zachód: 2,00 m

Głębokość: – 5,15 m

Wymiary stempla: 3,4 x 1,0–1,2 cm

ΕΠΙ ΞΕΝΟΦΑΝΕΥΣ

ΠΑΝΑ[ΜΟ]Σ

Ἐπὶ Ξενοφάνεως

Πανά[μος]

Patrz wyżej.

54. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.95p

Kwadrat: 20

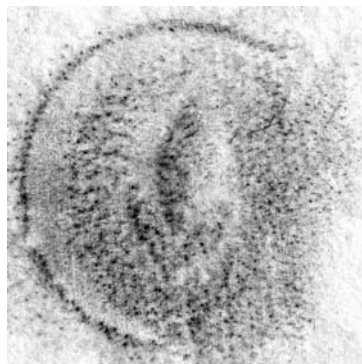
Jednostka stratygraficzna: 99

Południe: 1,05 m

Zachód: 1,80 m

Głębokość: – 5,38 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 2,8$ cm

[ΕΠΙ ΞΕΝΟΦΑΝΕΥΣ] gałązka oliwna w centrum

[Ἐπὶ Ξενοφάνεως] gałązka oliwna w centrum³⁸⁰

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

³⁸⁰ Analogiczny stempel: Sztetyło 1991: nos. 67–68.

55. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.35p

Kwadrat: 16

Jednostka stratygraficzna: 111

Północ: 3,20 m

Zachód: 1,40 m

Głębokość: – 5,08 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 2,9$ cm

ΕΠΙ ΞΕΝΟΦΑΝΕΥ[Σ] [---]

kwiat róży w centrum

Ἐπὶ Ξενοφάνευ[ς] [---]

kwiat róży w centrum

Patrz wyżej.

56. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.62p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 113

Północ: 0,84 m

Zachód: 1,90 m

Głębokość: – 4,57 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,3 cm

rozetka

ΕΠΙ ΞΕΝΟ
ΦΑΝΕΥΣ

rozetka

Ἐπὶ Ξενο-
φάνευσ

Patrz wyżej.

57. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.32p

Jednostka stratygraficzna: 197

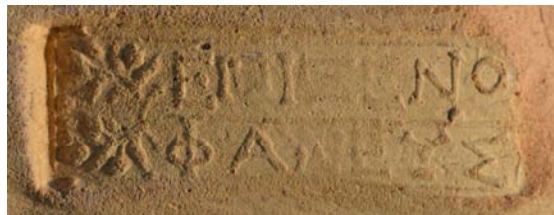
Kwadrat: 23

Południe: 2,90 m

Zachód: 1,50 m

Głębokość: – 4,70 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,3 cm

wieniec

ΕΠΙ ΞΕΝΟ

ΦΑΝΕΥΣ

wieniec

Ἐπὶ Ξενο-

φάνευς

Między wersami legendy wertykalna linia.

Patrz wyżej.

58. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.35p

Jednostka stratygraficzna: 197A

Kwadrat: 24

Południe: 4,08 m

Zachód: 2,64 m

Głębokość: – 5,55 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,1 cm

rozetka ΕΠΙ ΤΩ ΕΝΟ
 ΦΑΝΕΥΣ

rozetka Ἐπ[ι] Ἐ[ενο] -
 φάνευς

Między wersami legendy wertykalna linia.

Patrz wyżej.

59. Nr inwentarzowy: T.XXV.99.27p

Kwadrat: 3

Jednostka stratygraficzna: 13

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Głębokość: – 1,60 m

Wymiary stempla: 4,8 x 1,7 cm

[ΕΠΙ Ε]ΕΝΟΦΑΝ

ΤΟΥ

ΠΑΝΑ[Μ]ΟΥ

[Ἐπὶ Ε]ενοφάν-

του

Πανά[μ]ου

Stempel eponima Ksenofantosa II. Znanych jest dwóch eponimów noszących to imię. Pierwszy z nich sprawował swoją funkcję w czasach II grupy chronologicznej³⁸¹. Jego stemple odkryte zostały w trakcie wykopalisk na agorze ateńskiej³⁸². Działalność Ksenofantosa II Bleckmann datował na czasy kompleksu pergamońskiego³⁸³. W kompleksie pergamońskim faktycznie odkryty został jeden stempel tego eponima. Jego legenda była jednak błędnie rekonstruowana jako zawierająca imię Ksenofanesa³⁸⁴. Zdaniem Grace Ksenofantos II sprawował funkcję w czasach IV grupy chronologicznej³⁸⁵. Tak samo jego działalność datuje Finkielsztejn, umieszczając Ksenofantosa II wśród eponimów grupy chronologicznej IVb³⁸⁶. Eponim ten współpracował z następującymi producentami: Andrikosem³⁸⁷, Damokratesem I³⁸⁸, Diokleją³⁸⁹, Diskosem II³⁹⁰, Hermiasem³⁹¹,

³⁸¹ Finkielsztejn 2001a: 191, tab. 18: grupa chronologiczna IIa; Nicolaou 2005: 99–100, no. 227: grupa chronologiczna IIb.

³⁸² Grace 1934: no. 40; Grace 1952: 525.

³⁸³ Bleckmann 1912: 257, no. 198; cf. Börker 1998: no. 297.

³⁸⁴ Schuchhardt 1895: no. 1150; Grace 1950: 142, no. 44.

³⁸⁵ Grace 1952: 525, 529.

³⁸⁶ Finkielsztejn 2001a: 193, tab. 20.

³⁸⁷ Porro 1914: no. 51.

³⁸⁸ Badal'anc 2000: 277 et p. 298.

³⁸⁹ Finkielsztejn 2001a: 173, n. 41.

³⁹⁰ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 277 et p. 300.

³⁹¹ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 398, no. 98, p. 460: korekta do: Šelov 1975: no. 451: 'Ερμία zamiast Σμία.

Theumnastosem³⁹², Imasem³⁹³ oraz Hippokratesem³⁹⁴. Znana jest również koneksja Ksenofanes – Faniās³⁹⁵.

³⁹² Nilsson 1909: 151; Nicolaou 2005: 439, no. 141a–b.

³⁹³ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 (?) et p. 130, tab. 8.

³⁹⁴ Badal’ânc 1980a: 164.

³⁹⁵ Nicolaou 2005: 436–437, no. 135a–b; cf. Lund 2011: 283.

60. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.65p

Kwadrat: 16

Jednostka stratygraficzna: 102

Północ: 0,30 m

Zachód: 0,30 m

Głębokość: – 3,84 m

Wymiary stempla: 4,8 x 1,4–1,7 cm

ΕΠΙ ΞΕΝΟΦΑΝ

ΤΟΥ

ΥΑΚΙΝΘΙΟΥ

Ἐπὶ Ξενοφάν-

του

Ἰακινθίου

Patrz wyżej.

61. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.21p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: 27

Północ: 1,60 m

Wschód: 0,00 m

Głębokość: – 3,32 m

Wymiary stempla: 3,7 x 1,4–1,6 cm

ΕΠΙ ΠΑΥ

ΣΑΝΙΑ

ΠΑΝ[ΑΜΟΥ]

Ἐπὶ Παυ-

σανία

Παν[άμου]

Stempel eponima Pausaniasa III. Znanych jest trzech eponimów noszących imię Pausanias. Pierwszy z nich sprawował swą funkcję w czasach grupy chronologicznej IIa, drugi około ćwierć wieku później, w czasach grupy chronologicznej IIc³⁹⁶. Działalność Pausaniasa III datowana jest na czasy grupy chronologicznej IVb. Najprawdopodobniej sprawował on funkcję eponima około 152 r. p.n.e.³⁹⁷ Znane są koneksje tego eponima z producentami takimi jak: Aristokles II³⁹⁸, Damokrates I³⁹⁹, Epikrates I⁴⁰⁰, Hermon⁴⁰¹, Hefajstion⁴⁰², Theumnastos⁴⁰³, Hieron II⁴⁰⁴, Imas⁴⁰⁵, Hippokrates⁴⁰⁶, Nikias I⁴⁰⁷, Nysios⁴⁰⁸,

³⁹⁶ Nicolaou 2005: 101, no. 232.

³⁹⁷ Finkielsztejn 2001a: 193, tab. 20.

³⁹⁸ Badal'ânc 1980a: 164; omyłkowo Pausanias II; Ariel, Finkielsztejn 2003: no. Rh1a–b.

³⁹⁹ Badal'ânc 1980a: 164; omyłkowo Pausanias II; Finkielsztejn 2001a: 119, n. 135.

⁴⁰⁰ Badal'ânc 1980a: 166.

⁴⁰¹ Badal'ânc 2000: 280 et p. 296.

⁴⁰² Badal'ânc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100170; Nicolaou, Empereur 1986: no. 7a–b; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 74a–b.

⁴⁰³ Zeitoun et al. 1998: 384–385; Finkielsztejn 2001a: 61 sq., n. 20 et p. 125 § III.6.

⁴⁰⁴ Nicolaou 2005: 102, no. 232.

⁴⁰⁵ Bleckmann 1907: 22–23 et p. 31, no. 11; Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100176; Jöhrens 1999a: 71, no. 185; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8; Nicolaou 2005: 413, no. 40a–b.

⁴⁰⁶ Badal'ânc 1980a: 164; omyłkowo jako Pausanias II.

⁴⁰⁷ Ariel, Finkielsztejn 1994: 210, za no. SAH 65; Barker 2004: no. 20; cf. Nicolaou 2005: 426, no. 110a–b.

⁴⁰⁸ Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100189.

Onasiojkos⁴⁰⁹ oraz Timo II⁴¹⁰. Na imadłach ze stemplami Pausaniasa III występują stemple pomocnicze w postaci liter K⁴¹¹ oraz K*⁴¹².

⁴⁰⁹ Gentili 1958: 29 et p. 35, no. 7a–b.

⁴¹⁰ Zajcev 2003: 14 et p. 95, fig. 25, 3.

⁴¹¹ Šelov 1956: 137; Badal'anc 2000: 323; Palaczyk 2000: 401.

⁴¹² Šelov 1956: 137; Badal'anc 2000: 323; Palaczyk 2000: 401.

62. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.25p

Kwadrat: 8

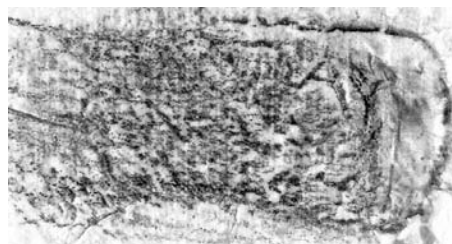
Jednostka stratygraficzna: 72

Południe: 1,40 m

Zachód: 3,86 m

Głębokość: – 3,65 m

Wymiary stempla: 3,3 (maksymalna zachowana długość) x 1,9 cm

[ΕΠΙ] ΠΑΥ

[ΣΑ]Ν[Π]Α

[---]ΙΟΥ

[Ἐπί] Παυ-

[σα]ν[ί]α

[---]ίου

Patrz wyżej.

63. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.35p

Kwadrat: 9

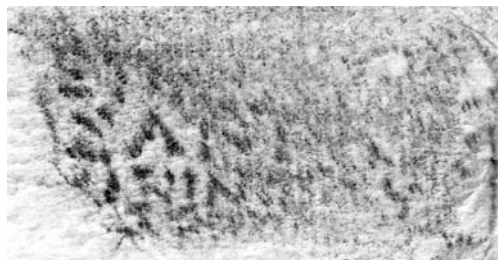
Jednostka stratygraficzna: 73

Północ: 0,90 m

Wschód: 1,70 m

Głębokość: – 4,54 m

Wymiary stempla: 4,3 x 2,1 cm

ΕΠΙ ΠΑΥ]

ΣΑΝΙ[Α]

[Υ]ΑΚΙΝ[ΘΙΟΥ]

Ἐπι Πάυ]-

σάνι[α]

[Ἵ]ακιν[θίου]

Patrz wyżej.

64. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.70p

Kwadrat: 25

Jednostka stratygraficzna: 197

Południe: 1,00 m

Zachód: 2,60 m

Głębokość: – 4,89 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,8 cm

ΕΠΙ [Π]ΑΥ

Σ[Α]ΝΙΑ

[ΑΡΤΑ]ΜΙΤ[Ι]ΟΥ

Ἐπὶ [Π]αυ-

σ[α]νία

[Ἄρτα]μιτίου

Imadło wtórnie wykorzystane jako rozcieracz.

Patrz wyżej.

65. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.58p

Kwadrat: 100

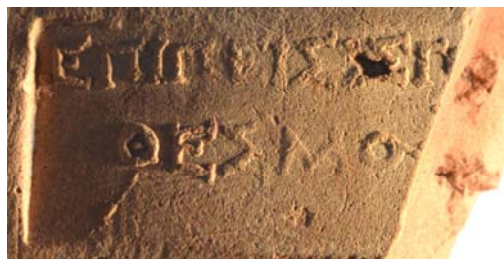
Jednostka stratygraficzna: 112

Południe: 1,30 m

Wschód: 1,60 m

Głębokość: – 1,61 m

Wymiary stempla: 3,1 (maksymalna zachowana długość) x 1,7 cm

ΕΠΙ ΠΕΙΣΙΣΤ[ΡΑΤΟΥ]

Ἐπὶ Πεισιστ[ράτου]

ΘΕΣΜΟ[ΦΟΡΙΟΥ]

Θεσμο[φορίου]

Stempel eponima Pejsistratosa. Jego stempli nie było wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego, odkryte zostały natomiast w Kartaginie⁴¹³. Grace datowała działalność eponima Pejsistratosa na czasy IV grupy chronologicznej lub nieco później⁴¹⁴. Zdaniem Finkielsztejna sprawował on funkcję eponima pod koniec lat 60. II w. p.n.e.⁴¹⁵ W opinii Szelowa Pejsistratos pełnił funkcję kapłana Heliosa w latach 70. tego stulecia⁴¹⁶. Taką chronologię działalności tego eponima może potwierdzać odkrycie na terenie współczesnego Kerczu stempli Pejsistratosa, którym towarzyszyły stemple pomocnicze w postaci prostokąta z literą B i gwiazdką/rozetką⁴¹⁷. O stemplu pomocniczym z literą K, znajdującym się na imadle ze stemplem Pejsistratosa, informacje podaje Jöhrens⁴¹⁸. Pejsistratos współpracował z producentami Marsyasem⁴¹⁹ i Nanisem⁴²⁰ oraz być może z Hagesiklesem⁴²¹. W publikacji stempli z Tell El-Mufarik znalazł się stempel z trzywersową legendą Ἐπὶ Πεισιστ/ράτου/ Βαρνέου⁴²². Zdaniem autorów publikacji trzeci

⁴¹³ Lund 1993: 363; Finkielsztein 2001a: 126, tab. 7.

⁴¹⁴ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37.

⁴¹⁵ Finkielsztein 2000: no. CRh 22; Finkielsztein 2001a: 193, tab. 20 et p. 172, n. 37.

⁴¹⁶ Šelov 1975: no. 179.

⁴¹⁷ Šelov 1956: 138; Šelov 1966: 667; Badal'anc 1973: 52; cf. Palaczyk 1999: 67; Palaczyk 2000: 400.

⁴¹⁸ Jöhrens 1999a: 81, no. 213.

⁴¹⁹ Nilsson 1909: 530, no. 2a–b; Bleckmann 1912: 250–251; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37; Badal'anc 1980a: 165.

⁴²⁰ Barker 2002a: 196–198; Barker 2004: no. 1; cf. Barker 2004: no. 1; Nicolaou 2005: 423, no. 91a–b.

⁴²¹ Badal'anc 1980a: 163.

⁴²² Abdallah 1996: no. 1.

wers legendy zawiera imię producenta, będące wariantem semickiego imienia Βαρναῖος⁴²³. W takim przypadku mielibyśmy do czynienia ze świadectwem nowych koneksji Pejsistratosa. Taka interpretacja tego stempla nie wydaje się jednak ani możliwa, ani tym bardziej prawidłowa. Po pierwsze, imię to dotychczas nie było zarejestrowane w rodyjskiej epigrafice ceramicznej. Po drugie, drugi lub trzeci wers (w zależności od dyspozycji legendy) stempli Pejsistratosa zawiera nazwę miesiąca w kalendarzu rodyjskim. Po trzecie, pomyłki na sztancach, w szczególności w nazwach miesięcy, są powszechnie znane i dobrze poświadczone. Zdaniem autora niniejszej pracy trzeci wers legendy stempla z Tell El-Mufarik również zawiera zapisaną z błędem nazwę miesiąca – najprawdopodobniej Κόρνειος.

⁴²³ Abdallah 1996: no. 1; cf. Carrez-Maratray 1996: no. TAFE 2.

66. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.45p

Jednostka stratygraficzna: 83

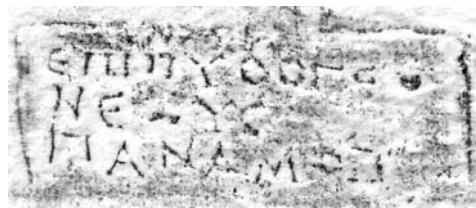
Kwadrat: 17

Północ: 4,50 m

Zachód: 0,90 m

Głębokość: – 3,10 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,5 cm

ΕΠΙ ΠΥΘΟΓΕ	kropka	Ἐπὶ Πυθογε-	kropka
ΝΕΟΥΣ	sic!	νεους	sic!
ΠΑΝΑΜΟΥ		Πανάμου	

Epsilon i sigma lunarne.

Stempel eponima Pythogenesa. Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej IVb⁴²⁴. Znane są koneksje Pythogenesa z producentami takimi jak: Bromios⁴²⁵, Hefajstion⁴²⁶, Hieron II⁴²⁷, Hippokrates⁴²⁸, Komos⁴²⁹, Papas⁴³⁰ oraz Timo II⁴³¹. Znane są romboidalne stemple tego eponima⁴³², co pozwala przypuszczać, że współpracował on również z producentem Theumnastosem. Jako jedyny stosował on stemple tej właśnie formy⁴³³.

⁴²⁴ Nicolaou 2005: 299, no. 128.

⁴²⁵ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3 et p. 130, tab. 8.

⁴²⁶ Nicolaou 2005: 409, no. 21a–b, p. 412, no. 35a–b et p. 423, no. 94a–b; cf. Barker 2002: 215, no. 8.

⁴²⁷ Nicolaou 2005: 413, no. 43a–b.

⁴²⁸ Nicolaou, Empereur 1986: no. 6a–b; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 73a–b et p. 443, no. 150a–b; Finkielsztejn 2001a: 45 sq. n. 44.

⁴²⁹ Nicolaou 2005: 385, no. P 5a–b.

⁴³⁰ Finkielsztejn 2000c: 109.

⁴³¹ Kawanishi, Suto 2005: no. 76 et no. 247.

⁴³² Gentili 1958: no. 164, 18–19.

⁴³³ Gentili 1958: 27; Zeitoun et al. 1998: 370 et p. 385–388; cf. Lund 2011: 284; Badal'anc 2000: 280 et p. 314; Finkielsztejn 2001a: 125, § III.6; Palaczyk 2001: 328.

67. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.58p

Jednostka stratygraficzna: 83

Kwadrat: 16

Północ: 2,53 m

Wschód: 1,68 m

Głębokość: – 3,53 m

Wymiary stempla: 3,1 (maksymalna zachowana długość) x 1,2 cm

ΕΠΙ ΠΥΘ[ΟΓΕ]

ΝΕΥΣ

Π[ΑΝ]ΑΜΟΥ

Ἐπὶ Πυθ[ογέ]-

νευς

Π[αν]άμου

Patrz wyżej.

68. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.21p

Jednostka stratygraficzna: 197

Kwadrat: 24

Południe: 0,30 m

Wschód: 0,10 m

Głębokość: – 4,49 m

Wymiary stempla: 3,0 (maksymalna zachowana długość) x 1,5 cm

ΕΠΙ ΠΥ[ΘΟ]

ΓΕΝ[ΕΥΣ]

ΑΓΡΙΑ[ΝΙΟΥ]

Ἐπὶ Πυ[θο]-

γέν[ευσ]

Ἀγρια[νίου]

Patrz wyżej.

69. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.63p

Kwadrat: 14

Jama: 10

Jednostka stratygraficzna: 115

Północ: 1,10 m

Zachód: 1,10 m

Głębokość: – 4,13 m

Wymiary stempla: 3,5 (maksymalna zachowana długość) x 1,7 cm

ΕΠΙ ΣΥΜΜ[Α]

Ἐπὶ Συμμά-

ΧΟΥ

χου

[ΠΙ]ΕΔΑΓΕ[ΙΤΝΟΥΟΥ]

[Π]ιδαγε[ιτνύου]

Stempel eponima Symmachosa. Jego stemple odkryto w dobrze datowanych kompleksach w Pergamonie⁴³⁴, Atenach⁴³⁵ i Olbii⁴³⁶. Zdaniem Grace pełnił on swą funkcję w czasach III grupy chronologicznej – około 188–186 r. p.n.e.⁴³⁷ Finkielsztejn datuje działalność Symmachosa na okres 173–171 r. p.n.e.⁴³⁸ Znane są koneksje tego eponima z kilkoma producentami takimi jak: Agathokles II⁴³⁹, Amyntas⁴⁴⁰, Aristarchos⁴⁴¹, Damokrates I⁴⁴², Dios⁴⁴³, Hermon⁴⁴⁴, Marsyas⁴⁴⁵, Sokrates II⁴⁴⁶ oraz Filajnios⁴⁴⁷. Na imadłach ze stemplami Symmachosa występują anepigraficzne stemple pomocnicze z wyobrażeniem kwiatu róży⁴⁴⁸.

⁴³⁴ Schuchhardt 1895: nos. 1173–1187; cf. Börker 1998: nos. 307–321.

⁴³⁵ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 295, n. 1; Grace 1985: 9.

⁴³⁶ Levi 1964: nos. 146–157.

⁴³⁷ Grace 1985: 9.

⁴³⁸ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

⁴³⁹ Bleckmann 1907: 31; Gentili 1958: 29 et p. 37, no. 20a–b.

⁴⁴⁰ Gentili 1958: 27, 29 et p. 35, no. 11a–b; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 124, tab. 6.

⁴⁴¹ Gentili 1958: 35, no. 9a–b et no. 10a–b; Nicolaou 2005: 417, no. 61a–b.

⁴⁴² Grace 1968: no. 3; Badal'anc 1980a: 164; Grace 1985: 8; Finkielsztejn 2001a: 117, § III. 1.2.3.

⁴⁴³ Barker 2002b: no. 5; Nicolaou 2005: 423, no. 93a–b.

⁴⁴⁴ Gentili 1958: 27, 29 et p. 35, no. 8a–b.

⁴⁴⁵ Jöhrens 1999a: no. 157.

⁴⁴⁶ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: no. E 3 et p. 371; Grace 1974b: 96, za no. A 4.

⁴⁴⁷ Nicolaou 2005: 441, no. 146a–b.

⁴⁴⁸ Grace 1968: no. 3; Grace 1985: 8 sq. et p. 45, no. 1; Palaczyk 1999: 80; Palaczyk 2000: 404; Finkielsztejn 2001a: 117, § III.1.2.3 et p. 124, tab. 6.

70. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.57p

Jednostka stratygraficzna: 59

Kwadrat: 12, 13

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana

Wymiary stempla: 2,9 x 1,4 cm

rozetka ΕΠΙ ΣΩ
 ΔΑΜΟΥ

rozetka Ἐπὶ Σω-
 δάμου

Stempel eponima Sodamosa. Pełnił on funkcję eponima w początkach III grupy chronologicznej około 195 r. p.n.e.⁴⁴⁹ Sodamos współpracował z następującymi producentami: Agoranaksem⁴⁵⁰, Aristionem⁴⁵¹, Aristokratesem⁴⁵², Damokratesem I⁴⁵³, Diosem⁴⁵⁴, Klejsimbrotidasem⁴⁵⁵, Marsyasem⁴⁵⁶, Menothemisem⁴⁵⁷ oraz Sokratesem II⁴⁵⁸.

⁴⁴⁹ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

⁴⁵⁰ Jöhrens 1999a: no. 66 et no. 87; Finkielsztejn 2001a: 109, Style T3 et T4a.

⁴⁵¹ Lawall 2007: 44–45, za no. AH 35a–b; cf. Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 284.

⁴⁵² Lawall 2007: 43, za no. AH 31 et p. 45, za no. AH 35a–b; cf. Lund 2011: 284.

⁴⁵³ Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

⁴⁵⁴ Bleckmann 1907: 32; Badal'ânc 1980a: 164.

⁴⁵⁵ Grace 1956: 144, no. 110; Badal'ânc 1980a: 165.

⁴⁵⁶ Jöhrens 1999a: 61, za no. 157.

⁴⁵⁷ Berthier 1943: 3032; cf. Lund 2011: 284.

⁴⁵⁸ Börker 1974: 35, no. 5; Badal'ânc 1980a: 165.

71. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.51p

Jednostka stratygraficzna: 197

Kwadrat: 25

Południe: 2,94 m

Wschód: 1,00 m

Głębokość: – 5,16 m

Wymiary stempla: 3,7 x 1,5 cm

ΕΠΙ ΣΩΔΑΜΟΥ

ΚΑΡΝΕΙΟΥ

Ἐπὶ Σωδάμου

Καρνείου

Patrz wyżej.

72. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.59p

Jednostka stratygraficzna: 197A

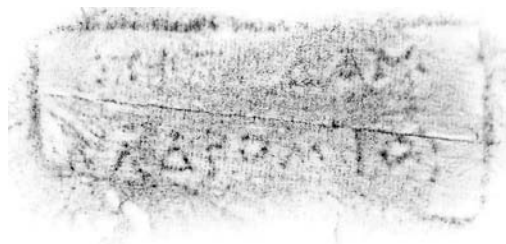
Kwadrat: 24

Południe: 3,00 m

Zachód: 0,53 m

Głębokość: – 5,64 m

Wymiary stempla: 3,9 x 1,7 cm

ΕΠΙ ΣΩΔΑΜΟΥ

ΒΑΔΡΟΜΙΟΥ

Ἐπὶ Σωδάμου

Βαδρομίου

Patrz wyżej.

73. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.32p

Jednostka stratygraficzna: 45A

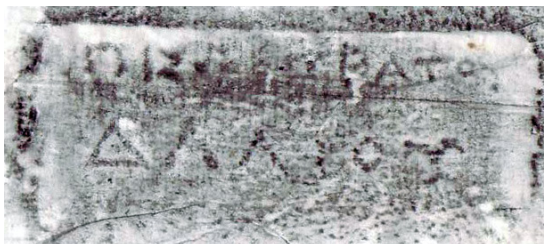
Kwadrat: 5

Południe: 1,45 m

Zachód: 1,60 m

Głębokość: – 5,31 m

Wymiary stempla: 3,5 x 1,5 cm

ΕΠΙ ΣΩ[ΣΤ]ΡΑΤΟΥ

Ἐπὶ Σω[στ]ράτου

ΔΑΛΙΟΥ

Δαλίου

Zdaniem Grace znanych jest dwóch eponimów rodyjskich o imieniu Sostratos. Pierwszy z nich sprawował godność kapłańską około połowy III w. p.n.e., drugi w trzeciej ćwierci tego stulecia⁴⁵⁹. W opinii Grace Sostratos I współpracował z producentem Agoranaksem⁴⁶⁰, a Sostratos II z producentem Sokratesem II⁴⁶¹. Finkielsztejna uważa, iż w rzeczywistości działał tylko jeden eponim o takim imieniu. Sprawował on swoją funkcję około 193 r. p.n.e.⁴⁶² Poza wyżej wymienionymi producentami współpracował on również z Menonem II⁴⁶³. Stemple analogiczne do tu prezentowanego egzemplarza zostały opublikowane przez Szelowa, który przypisywał je Sostratosowi II⁴⁶⁴. Jöhrens i Iliaszenko są odmiennego zdania i sądzą, że są to stemple Sostratososa I⁴⁶⁵.

⁴⁵⁹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 5.

⁴⁶⁰ Grace 1961: fig. 25.

⁴⁶¹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 5; na temat producenta Sokratesa II: Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 3, Grace 1974b: no. A 4.

⁴⁶² Finkielsztejn 2000a: 144, no. CRh 11; Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

⁴⁶³ Finkielsztejn 2001a: 104 et p. 124, tab. 6.

⁴⁶⁴ Šelov 1975: nos. 194–195.

⁴⁶⁵ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 118.

74. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.98p

Kwadrat: 20

Jednostka stratygraficzna: 99

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana

Głębokość: – 6,13 m

Wymiary stempla: 3,1 (maksymalna zachowana długość) x 1,4 cm

głowa Heliosa

ΕΠΙ ΣΩ
ΣΤΡΑΤΟΥ

głowa Heliosa

Ἐπὶ Σω-
στράτου

Patrz wyżej.

75. Nr inwentarzowy: T.XXV.12.24p

Kwadrat: 116

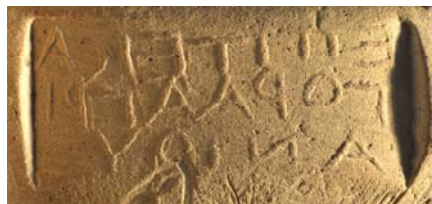
Jednostka stratygraficzna: 207

Północ: 1,10 m

Zachód: 1,80 m

Głębokość: – 1,07 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,8 cm

ΕΠΙ ΤΕΙΣΑ

ΓΟΡΑ ΑΓΡΙ

ΑΝΙΟΥ

Ἐπὶ Τεισα-

γόρα Ἄγρι-

ανίου

Legenda od prawej do lewej.

Sigma lunarna.

Stempel eponima Tejsagorasa (lub Tisagorasa – na stemplach równie powszechnie występują obie formy). Jego działalność datowana jest na czasy grupy chronologicznej Va. Znane są koneksje Tejsagorasa z producentami takimi jak: Andrikos⁴⁶⁶, Apollonios⁴⁶⁷, Bromios⁴⁶⁸, Euklejtos⁴⁶⁹, Hefajstion⁴⁷⁰, Kallon⁴⁷¹ oraz Matrodoros⁴⁷².

⁴⁶⁶ Finkielsztein 2001a: 136, §IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁴⁶⁷ Raptou, Marangou 2008: no. 5a–b et p. 376.

⁴⁶⁸ Finkielsztein 2001a: 123, §III.3, n. 141 et p. 155, tab. 12.1.

⁴⁶⁹ Munro, Tubbs 1890: 34; cf. Nicolaou 2005: 411, no. 34a–b; Finkielsztein 2001a: 136, §IV.2 et p. 155, tab. 2.1.

⁴⁷⁰ Nicolaou 2005: 439, no. 140a–b.

⁴⁷¹ Porro 1914: nos. 19–20.

⁴⁷² Nicolaou 2005: 437, no. 137a–b.

76. Nr inwentarzowy: T.XXV.99.35p
 Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
 zabytek wydzielony z materiału masowego
 Wymiary stempla: 3,8 (maksymalna
 zachowana długość) x 1,5 cm

ΕΠΙ ΤΕΙ[ΣΑ]

[ΓΟΡΑ]

Α[ΓΡΙΑΝΙΟΥ] lub Α[ΡΤΑΜΙΤΙΟΥ]

Ἐπὶ Τει[σα]-

[γόρα]

Ἄ[γριανίου] lub Ἄ[ρταμιτίου]

lub

ΕΠΙ ΤΕΙ[ΣΑ]

[ΜΕΝΟΥ]

Α[ΓΡΙΑΝΙΟΥ] lub Α[ΡΤΑΜΙΤΙΟΥ]

Ἐπὶ Τει[σα]-

[μενοῦ]

Ἄ[γριανίου] lub Ἄ[ρταμιτίου]

Stempel eponima Tejsamenosa. Jego działalność datowana jest na czasy V grupy chronologicznej⁴⁷³. Zdaniem Finkielsztejna i Ariela sprawował on funkcję eponima w latach 20. II w. p.n.e. – około 122 r. p.n.e.⁴⁷⁴ W swojej późniejszej pracy Finkielsztein przesuwając datowanie działalności Tejsamenosa na około 125–124 r. p.n.e.⁴⁷⁵ Znane są koneksje tego eponima z producentami Midasem⁴⁷⁶, Nojlosem⁴⁷⁷, Polyaratosem⁴⁷⁸ i Rodonem II⁴⁷⁹. Z Tel Istabach pochodzi amfora, na imadłach której znajdują się stemple Tejsamenosa i Eufranora II⁴⁸⁰. Na imadłach ze stemplami tego eponima występują stemple pomocnicze takie jak: ΕΥ (napis odwrócony, epsilon lunarne)⁴⁸¹, Κ, Τ (w stylu „gras”), Τ oraz ε⁴⁸².

⁴⁷³ Grace 1952: 530.

⁴⁷⁴ Ariel, Finkielsztein 1994: no. SAH 89.

⁴⁷⁵ Finkielsztein 2000: no. ARh 5; Finkielsztein 2001a: 195, tab. 21.

⁴⁷⁶ Nicolaou, Empereur 1986: no. 12a–b; Finkielsztein 2001a: 132, § IV.1.2.1; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 79a–b.

⁴⁷⁷ Badal'ânc 2000: 285 et p. 310.

⁴⁷⁸ Ariel, Finkielsztein 1994: 212, za no. SAH 72.

⁴⁷⁹ Finkielsztein 2001a: 154, § IV.5.7.1, p. 156, tab. 12.2.

⁴⁸⁰ Finkielsztein 2001a: 140, § IV.3.3, n. 188, p. 141, tab. 10 et p. 156, tab. 12.2.

⁴⁸¹ Nicolaou, Empereur 1986: no. 12c; Finkielsztein 2001a: 135, § IV.1.2.2; cf. Palaczyk 1999: 76; Palaczyk 2000: 403; Nicolaou 2005: 421, no. 79a–b.

77. Nr inwentarzowy: T.XXV.06.86p

Kwadrat: 100–101

Jednostka stratygraficzna: 127

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Wymiary stempla: 4,6 x 1,8 cm

ΕΠΙ ΤΕ[Ι]ΣΑ
ΜΕΝΟΥ
ΑΓ[Ρ]ΙΑΝΙΟΥ

Ἐπὶ Τε[ι]σα-
μενοῦ
Ἀγ[ρ]ιανίου

Patrz wyżej.

⁴⁸² Finkielsztejn 2001a: 144, § IV.4 et p. 156, tab. 12.2.

78. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.34p

Kwadrat: 19

Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 0,40 m

Wschód: 0,90 m

Głębokość: – 4,29 m

Wymiary stempla: 5,0 x 1,3 cm (maksymalna zachowana szerokość)

ΕΠΙ ΤΙΜΑΣΑ
ΓΟΡΑ ΔΑΛΙΟΥ

Ἐπὶ Τιμασσα-
γόρα Δαλίου

Stempel eponima Timasagorasa. Należy on do grona eponimów z czasów kompleksu pergamońskiego⁴⁸³ – odkryto tam 11 jego stempli⁴⁸⁴. W Villanova odkryte zostały amfory ze stemplami Timasagorasa i producenta Aristosa⁴⁸⁵. Jego stemple odkryto również w trakcie wykopalisk prowadzonych na terenie Środkowej Stoi w Atenach⁴⁸⁶. Zdaniem Finkielsztejna Timasagoras sprawował funkcję eponima w czasach grupy chronologicznej IIIb – około roku 184 p.n.e.⁴⁸⁷ Poza producentem Aristosem znane są również inne koneksje tego eponima. Do producentów, z którymi współpracował Timasagoras, należeli także: Aristejdas⁴⁸⁸, Aristokrates⁴⁸⁹, Glaukias⁴⁹⁰, Marsyas⁴⁹¹, Nikagis⁴⁹², Filajnios⁴⁹³ i Filokrates⁴⁹⁴.

⁴⁸³ Grace 1952: 530.

⁴⁸⁴ Schuchhardt 1895: nos. 1194–1203; cf. Börker 1998: nos. 322–330.

⁴⁸⁵ Maiuri 1921/1922: 258–259, nos. XXIX–XXX et p. 262–263 et p. 265.

⁴⁸⁶ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 294.

⁴⁸⁷ Finkielsztein 2001a: 192, tab. 19.

⁴⁸⁸ Lungu 1990: 214, no. 8a–b.

⁴⁸⁹ Calvet 1972: nos. 38, 51; Nicolaou 2005: 416, no. 55a–b.

⁴⁹⁰ Lund 2011: 285.

⁴⁹¹ Gentili 1958: 28; Lungu 1990: 213, no. 1a–b.

⁴⁹² Barker 2004: 79, no. 3; Nicolaou 2005: 114–115, no. 267a–b, p. 423, no. 90a–b.

⁴⁹³ Schuchhardt 1895: no. 1197; Börker 1974: 44, n. 91; Börker 1998: nos. 372–377.

⁴⁹⁴ Badal'anc 1980a: 165; Nicolaou 2005: 410–411, no. 29a–b.

79. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.58p

Kwadrat: 16

Jednostka stratygraficzna: 102

Północ: 1,60 m

Zachód: 0,30 m

Głębokość: – 3,78 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 3,0$ cm

ΕΠΙ [ΤΙΜΑΣΑΓ]ΟΡΑ ΑΓΡΙΑ[ΝΙΟΥ]

kwiat róży w centrum

Ἐπὶ [Τιμασσαγ]όρα Ἄγρια[νίου]

kwiat róży w centrum

Patrz wyżej.

80. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.34p

Kwadrat: 5

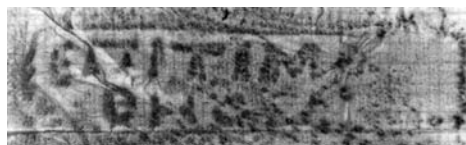
Jednostka stratygraficzna: 38

Południe: 1,70 m

Wschód: 1,70 m

Głębokość: – 3,57 m

Wymiary stempla: 4,4 x 1,2 cm

ΕΠΙ ΤΙΜΟ

Ἐπὶ Τιμο-

ΘΗ[ΟΥ]

sic!

θή[ου]

sic!

[nazwa miesiąca]

[nazwa miesiąca]

Stempel eponima Timotheosa. Na podstawie koneksji z producentami prowadzącymi swą działalność w czasach V grupy chronologicznej sprawowanie funkcji przez eponima Timotheosa datowane jest właśnie na ten okres⁴⁹⁵. Finkielsztejn sądzi, że miało ono miejsce około roku 128 p.n.e.⁴⁹⁶ Znane są koneksje tego eponima z producentami takimi jak: Artimas⁴⁹⁷, Drakontidas⁴⁹⁸, Euklejtos⁴⁹⁹ oraz Eufranor II⁵⁰⁰. Występowanie tych samych stempli pomocniczych na imadłach ze stemplami Timotheosa i producentów Midasa⁵⁰¹, Lysiona⁵⁰² i Timoksenosa⁵⁰³ pozwala postawić hipotezę o ich współpracy.

⁴⁹⁵ Nicolaou 2005: 115–116, no. 269.

⁴⁹⁶ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

⁴⁹⁷ Finkielsztejn 2001a: 147, § IV.5.1 et p. 155, tab. 12.1.

⁴⁹⁸ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁴⁹⁹ Grace 1962: 115sq.; Riley 1979: no. D 16a–b; Volpe 1980–1987: 108; Ariel 2001: 157, za no. 12; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁵⁰⁰ Ariel, Finkielsztejn 1994: 218, za no. SAH 86; Finkielsztejn 2001a: 138, § IV.3.2 et p. 155, tab. 12.1.

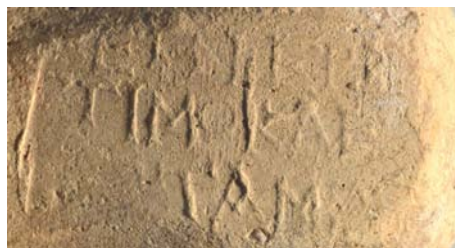
⁵⁰¹ Finkielsztejn 2001a: 133, § IV.1.2.1 et p. 155, tab. 12.1.

⁵⁰² Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁵⁰³ Ariel, Finkielsztejn 1994: 218, za no. SAH 87; Finkielsztejn 2001a: 119; Barker 2002b: no. 72; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 95a–b; Ariel, Finkielsztejn 2003: no. Rh 2.

81. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.2p

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek odkryty w trakcie doczyszczania
powierzchni po pracy buldożera
na wschód od kwadratu 3

Wymiary stempla: 4,1 (maksymalna zachowana długość) x 2,4 cm

ΕΠ' ΙΕΡΕ[ΩΣ]

Ἐπ' ἱερέ[ως]

TIMOKΛΕ[ΥΣ]

Τιμοκλε[ῦς]

[ΑΡ]ΤΑΜΙΤ[ΙΟΥ]

[Ἄρ]ταμιτ[ίου]

Stempel eponima Timoklesa II. Jego poprzednik noszący to imię działał w okresie Ic⁵⁰⁴. Aktywność Timoklesa II Grace początkowo datowała na czasy V–VI grupy chronologicznej⁵⁰⁵. W późniejszych pracach badaczka ograniczyła datowanie działalności tego eponima do czasów V grupy chronologicznej⁵⁰⁶. Finkielsztejn umieścił Timoklesa II wśród eponimów sprawujących swą funkcję w okresie przypadającym na VI grupę chronologiczną⁵⁰⁷. Eponim ten współpracował z producentem Hieroklesem⁵⁰⁸.

⁵⁰⁴ Finkielsztejn 2001a: 94, tab. 2.

⁵⁰⁵ Grace 1952: 530.

⁵⁰⁶ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 24.

⁵⁰⁷ Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

⁵⁰⁸ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 296.

82. Nr inwentarzowy: T.XXV.06.79p

Kwadrat: 101

Jednostka stratygraficzna: 127

Południe: 2,30 m

Wschód: 0,40 m

Głębokość: – 2,45 m

Wymiary stempla: 4,4 (maksymalna zachowana długość) x 1,5 cm (maksymalna zachowana szerokość)

ΕΠΙ ΤΙΜΟΥΡΡΟΔΟΥ

Ἐπὶ Τιμουρρόδου

[...]ΙΟΥ

[...]ίου

Stempel eponima Timurrodosa⁵⁰⁹. W drugim wersji legendy znajdowała się nazwa miesiąca. Zachowały się jedynie trzy ostatnie litery -ίου, co daje możliwość licznych rekonstrukcji: [Ἀγριαν]ίου, [Ἄρταμιτ]ίου, [Βαδρομ]ίου, [Δαλ]ίου, [Θεσμοφορ]ίου, [Θευδαισ]ίου, [Καρνε]ίου, [Σμινθ]ίου, [Υακινθ]ίου. Stemple Timurrodosa odkryto w Kartaginie w warstwach związanych ze zniszczeniem miasta przez Rzymian⁵¹⁰. Działalność eponima Timurrodosa miała miejsce w czasach grupy chronologicznej IVa⁵¹¹. Eponim ten współpracował z producentami Hermiasem⁵¹², Imasem⁵¹³ i Nysiosesem⁵¹⁴. Barker publikuje amforę ze stemplami Timurrodosa i producenta Nanisa⁵¹⁵. Na imadłach ze stemplami tego eponima występują stemple pomocnicze I*⁵¹⁶ i T*⁵¹⁷. Finkielsztejn podaje informacje o jeszcze innych typach stempli pomocniczych spotykanych obok stempli głównych Timurrodosa. Są to: B, B*, K, P*⁵¹⁸.

⁵⁰⁹ O imieniu Timurrodos: Nilsson 1909: 78; Masson 1986: 39.

⁵¹⁰ Nicolaou 2005: 117–118, no. 277.

⁵¹¹ Grace, Savvatiānou-Pétropoulakou 1970: no. E 14; Nicolaou 2005: 117–118, no. 277; Finkielsztejn 2001a: 193, tab. 20.

⁵¹² Grace 1974b: 97; Badal'ānc 1980a: 164; Nicolaou 2005: 414, no. 44a–b.

⁵¹³ Hiller von Gaertringen 1898: 233; Bleckmann 1907: 22 et p. 32; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ānc 1980a: 165; Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8.

⁵¹⁴ Raptou, Marangou 2008: no. 3a–b et p. 376; cf. Lund 2011: 285.

⁵¹⁵ Barker 2002a: 198–199; Barker 2004: no. 2; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 92a–b.

⁵¹⁶ Sztetyłło 1975: no. 109a; cf. Palaczyk 1999: 70; Palaczyk 2000: 401; Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8.

⁵¹⁷ Brugnone 1986: no. 57b; cf. Palaczyk 1999: 76; Palaczyk 2000: 402; Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8.

⁵¹⁸ Finkielsztejn 2001a: 130, tab. 8.

83. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.30p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 91

Południe: 2,00 m

Zachód: 1,70 m

Głębokość: – 2,97 m

Wymiary stempla: $\Phi = ca. 2,8 - 3,4$ cm

Ε[ΠΙ ΤΙΜΟ]ΥΡ(Ρ)ΟΔΟΥ ΠΑΝΑ[ΜΟ]Υ

sic!

godło w centrum?

Ἐ[πὶ Τιμο]υρ(ρ)όδου Πανᾶ[μο]υ

sic!

godło w centrum?

P odwrócone.

Patrz wyżej.

STEMPLE Z IMIONAMI PRODUCENTÓW

84. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.62p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 91

Północ: 3,00 m

Zachód: 1,90 m

Głębokość: – 3,96 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,4 cm

ΑΓΑΘΟΚΛΕΥΣ

Ἀγαθοκλεῦς

Stempel producenta Agathoklesa II. Jego stemple odkryto w kompleksach w Pergamonie⁵¹⁹, Atenach (Środkowa Stoa)⁵²⁰ i Olbii⁵²¹. Znane są koneksje Agathoklesa II z następującymi eponimami: Filodamosem II⁵²², Ajnetorem⁵²³, Athanodotosem⁵²⁴, Nikasagorasem I⁵²⁵, Symmachosem⁵²⁶, Archilaidasem⁵²⁷, Agestratosem II⁵²⁸ i Filajniosem⁵²⁹. Działalność Agathoklesa II datowana jest na czasy III grupy chronologicznej.

⁵¹⁹ Schuchhardt 1895: nos. 766–768a; cf. Börker 1998: nos. 357–361.

⁵²⁰ Grace 1985: 10.

⁵²¹ Levi 1964: nos. 160–167.

⁵²² Börker 1974: no. 27.

⁵²³ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100028; Lungu 1990: no. 4a–b.

⁵²⁴ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100031; Nicolaou 2005: 417, no. 58a–b.

⁵²⁵ Nicolaou 2005: 419, no. 67a–b.

⁵²⁶ Gentili 1958: no. 20a–b.

⁵²⁷ Nicolaou 2005: 422, no. 85a–b.

⁵²⁸ Bleckmann 1907: 31; Porro 1914: no. 43 et no. 44; Gentili 1958: 27 et 29; Badal'anc 1980: 163; Criscuolo 1982: no. 74.

⁵²⁹ Badal'anc 1980: 163; Akamatis 2000: no. P 26.

85. Nr inwentarzowy: T.XXV.08.31p

Kwadrat: 22

Jednostka stratygraficzna: 143A

Południe: 1,00 m

Wschód: 0,10 m

Głębokość: – 3,82 m

Wymiary stempla: 3,7 x 1,5 cm

ΑΓΑΘΟΚΛΕΥΣ

Ἀγαθοκλεῦς

Patrz wyżej.

86. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.24p

Kwadrat: 24

Jednostka stratygraficzna: 197

Południe: 3,20 m

Zachód: 0,05 m

Głębokość: – 4,51 m

Wymiary stempla: 3,6 (maksymalna zachowana długość) x 1.7 cm

ΑΓΑΘΟΚΛΕΥΣ

Ἀγαθοκλεῦς

Patrz wyżej.

87. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.16p

Kwadrat: 9

Jednostka stratygraficzna: 67

Północ: 0,70 m

Wschód: 1,00 m

Głębokość: – 3,80 m

Wymiary stempla: 1,7 (maksymalna zachowana długość) x 1,2 cm

ΣΜΙ[ΝΘΙΟΥ]

Σμι[νθίου]

ΑΓΗ[ΣΙΛΑ]

Ἀγη[σίλα]

Stempel producenta Hagesilasa I. Na podstawie znanych koneksji tego producenta jego aktywność należy datować na czasy grupy chronologicznej IIIa⁵³⁰. Potwierdza to nowa koneksja opublikowana przez Nicolaou. Jest to pochodząca z wykopalisk na Cyprze amfora ze stemplami Hagesilasa I i eponima Thestora⁵³¹. Działalność tego eponima datowana jest właśnie na czasy grupy chronologicznej IIIa⁵³². Poza Thestorem Hagesilas I współpracował również z innymi eponimami należącymi do III grupy chronologicznej. Byli to Damothemis⁵³³, Tharsipolis⁵³⁴ oraz Iasikrates⁵³⁵.

⁵³⁰ Nicolaou 2005: 127, no. 304.

⁵³¹ Nicolaou 2005: 72–73, no. 148a–b.

⁵³² Finkielsztejn 2001a: 192, tab. 19.

⁵³³ Škorpil 1913: 173, no. 3; Lungu 1990: 215, no. 1a–b; cf. Lund 2011: 281; Jöhrens 1999a: 36, za no. 83.

⁵³⁴ Pridik 1926: 314 et p. 320; Calvet 1978: no. 2; cf. Nicolaou 2005: 417–418, no. 62a–b; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 283 et p. 289.

⁵³⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 303, za no. E 4; cf. Lund 2011: 282; Nachtergaeel 1978: 22, za no. 2; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 274 et p. 289.

88. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.33p

Kwadrat: 5

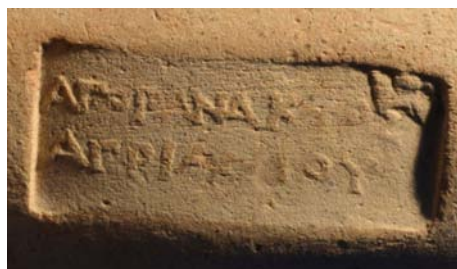
Jednostka stratygraficzna: 45A

Północ: 1,45 m

Zachód: 1,50 m

Głębokość: – 5,26 m

Wymiary stempla: 3,4 x 1,4 cm

ΑΓΟΡΑΝΑΚΤΟΣ

Ἀγοράνακτος

ΑΓΡΙΑΝΙΟΥ

Ἀγριανίου

Stempel producenta Agoranaksa. Jego stemple odkryto w Pergamonie⁵³⁶, Kartaginie⁵³⁷, Villanova⁵³⁸ i podczas wykopalisk na agorze w Olbii⁵³⁹. Prawdopodobnie Agoranaks pracował w jednym warsztacie ceramicznym z producentem Pasionem⁵⁴⁰. Grace datowała działalność Agoranaksa na lata 221–199 p.n.e.⁵⁴¹ Jednakże współpracował on z eponimami piastującymi urząd kapłana Heliosa do 181 r. p.n.e., tak bowiem datowana jest aktywność Aratofanesa I⁵⁴². Ariel podaje informacje o znaleziskach stempli Agoranaksa w kontekstach, dla których *terminus post quem* wyznacza 218 r. p.n.e.⁵⁴³ Zdaniem Monachowa istnieją jednak podstawy, by zmienić datowanie składu amfor w Villanova na trzecią ćwierć III w. p.n.e. (najprawdopodobniej na lata 30.)⁵⁴⁴. Wytwórnia ceramiczna Agoranaksa pracowała w czasach II i III grupy chronologicznej – Nicolaou ogranicza jej działalność do okresu od połowy II do końca III grupy chronologicznej⁵⁴⁵. Agoranaks współpracował z eponimami: Aratofanesem I⁵⁴⁶, Iasikratesem⁵⁴⁷, Kratidasem⁵⁴⁸,

⁵³⁶ Schuchhardt 1895: nos. 804–808; cf. Börker 1998: nos. 372–377.

⁵³⁷ Jöhrens 1999b: nos. 4–5.

⁵³⁸ Maiuri 1921–1922: 260.

⁵³⁹ Levi 1964: nos. 173–174.

⁵⁴⁰ Ariel, Finkielsztejn 1994: 212, za no. SAH 70.

⁵⁴¹ Grace 1974a: 200.

⁵⁴² Garozzo 2000: 562, za no. 17.

⁵⁴³ Ariel 2004: 28.

⁵⁴⁴ Monahov 1999: 541–542.

⁵⁴⁵ Nicolaou 2005: 128, no. 307.

⁵⁴⁶ Bleckmann 1907: 32; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 163.

⁵⁴⁷ Empereur 1990: nos. 1–2.

Ksenofanesem II⁵⁴⁹, Sostratosem II⁵⁵⁰ i Tharsipolisem⁵⁵¹. Zbieżności typologiczne stempli Agoranaksa i niżej wymienionych eponimów pozwalają postawić hipotezę o ich koneksjach. Do eponimów tych należą: Aglumbrotos⁵⁵², Harmosilas⁵⁵³, Mytion⁵⁵⁴ i Sodamos⁵⁵⁵. Zdaniem Nicolaou można przypuszczać, iż Agoranaks współpracował również z eponimem Archilaidasem⁵⁵⁶.

⁵⁴⁸ Grace 1956: 143–144, no. 102; Badal'anc 1980a: 163.

⁵⁴⁹ Nicolaou 2005: 98–99, no. 224a–b.

⁵⁵⁰ Grace 1961: fig. 25; Badal'anc 1980a: 163; Nicolaou 2005: no. P 1a–b (?).

⁵⁵¹ Sztetyłło 2000: 92, n. 271.

⁵⁵² Jöhrens 1999a: 19, za no. 18 et p. 38, za no. 87.

⁵⁵³ Porro 1916: 108; cf. Gentili 1958: 28; Finkielsztejn 2001a: 107–108, Style T1a.

⁵⁵⁴ Porro 1916: 108; cf. Gentili 1958: 28; Finkielsztejn 2001a: 107–108, Style T1a.

⁵⁵⁵ Jöhrens 1999a: 32, za no. 66 et p. 38, za no. 87.

⁵⁵⁶ Nicolaou 2005: 443, no. 149a–b (?).

89. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.48p

Kwadrat: 21

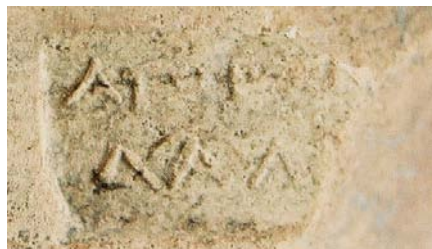
Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 0,50 m

Zachód: 2,00 m

Głębokość: – 4,40 m

Wymiary stempla: 2,1 (maksymalna zachowana długość) x 1,4 cm

ΑΓΟΡΑΝ[ΑΚΤΟΣ]

Ἀγοράν[ακτος]

ΔΑΛ[ΙΟΥ]

Δαλ[ίου]

Patrz wyżej.

90. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.8p

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek pochodzi z doczyszczania wykopu
przed rozpoczęciem sezonu wykopaliskowego

Wymiary stempla: 3,3 x 1,5 cm

ΑΓΟΡΑΝΑΚΤ[ΟΣ]

Ἀγοράνακτ[ος]

ΔΑΛΙΟΥ

Δαλίου

Patrz wyżej.

91. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.63p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 73

Północ: 1,10 m

Zachód: 1,35 m

Głębokość: – 5,35 m

Wymiary stempla: 3,2 x 1,2 cm

ΑΓΟΡΑΝΑΚΤΟΣ

Ἀγοράνακτος

ΘΕΥΔΑΙΣΙΟΥ

Θευδαισίου

Patrz wyżej.

92. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.84p

Kwadrat: 20

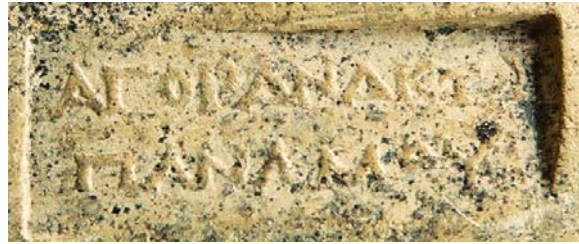
Jednostka stratygraficzna: 99

Południe: 0,80 m

Zachód: 1,30 m

Głębokość: – 5,47 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,4 cm

ΑΓΟΡΑΝΑΚΤΟΣ

ΠΑΝΑΜΟΥ

Ἀγοράνακτος

Πανάμου

Patrz wyżej.

93. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.26p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: 45A

Południe: 1,40 m

Zachód: 1,40 m

Głębokość: – 5,31 m

Wymiary stempla: 3,3 x 1,4 cm

ΑΓΟΡΑΝΑΚΤ(ΟΣ)

Ἀγοράνακτος

ΥΑΚΙΝΘΙΟΥ

Ἵακινθίου

Legenda stempla w ramce.

Patrz wyżej.

94. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.25p

Kwadrat: 21

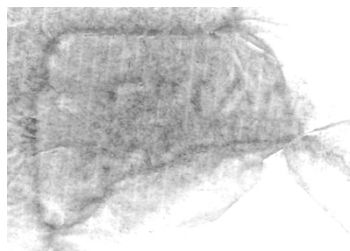
Jednostka stratygraficzna: 98

Południe: 0,70 m

Wschód: 0,00 m

Głębokość: – 3,67 m

Wymiary stempla: 1,9 (maksymalna zachowana długość) x 1,5 cm

[Α]ΓΟΡΑ[ΝΑΚΤΟΣ]

[Ἄ]γορά[νακτος]

[---]

[---]

Patrz wyżej.

95. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.48p

Kwadrat: 12 – 13

Jednostka stratygraficzna: 60

Północ: 3,10 m

Zachód: 2,90 m

Głębokość: – 3,77 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,6 cm

ΑΘ[ΑΝΟ] ρόγ obfitości

Ἄθ[ανο]- ρόγ obfitości

ΔΟ[ΤΟΥ]

δό[του]

Stempel producenta Athanodotosa. Cechą charakterystyczną jego stempli jest godło w postaci rogu obfitości⁵⁵⁷. Stemple z imieniem Athanodotosa zostały odkryte w kompleksie pergamońskim⁵⁵⁸ oraz w Olbii⁵⁵⁹. Dotychczas w Tanais odkryto jeden stempel tego producenta⁵⁶⁰. Na podstawie koneksji Athanodotosa z eponimami takimi jak Kleukrates I⁵⁶¹ i Aristejdas II⁵⁶² jego aktywność można datować na czasy III grupy chronologicznej⁵⁶³.

⁵⁵⁷ Nicolaou 2005: 130, no. 314.

⁵⁵⁸ Schuchhardt 1895: nos. 820a–820b et no. 821; cf. Börker 1998: nos. 378–380.

⁵⁵⁹ Levi 1964: nos. 175–180.

⁵⁶⁰ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 155.

⁵⁶¹ Levi 1964: nos. 332–333; Badal'anc 1980a: 164.

⁵⁶² Lund 1993: 360, fig. 1.

⁵⁶³ Grace 1952: 525; Nicolaou 2005: 130, no. 314.

96. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.59p

Kwadrat: 100

Jednostka stratygraficzna: 112

Południe: 3,20 m

Wschód: 1,60 m

Głębokość: – 1,62 m

Wymiary stempla: 3,9 x 1,5 cm

kropka ΑΘΑΝΟ róg obfitości
 ΔΟΤΟΥ

kropka Ἄθανο - róg obfitości
 δότου

Patrz wyżej.

97. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.14p

Kwadrat: 101

Jednostka stratygraficzna: 131

Południe: 1,16 m

Zachód: 2,20 m

Głębokość: – 2,51 m

Wymiary stempla: 4,4 x 1,8 cm

ΑΘΑΝΟ
ΔΟΤΟΥ

róg obfitości

Ἄθανο-
δότης

róg obfitości

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

98. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.28p

Kwadrat: 106

Jednostka stratygraficzna: 178

Północ: 0,45 m

Zachód: 4,00 m

Głębokość: – 1,78 m

Wymiary stempla: 1,3 (maksymalna zachowana długość) x 1,7 cm

[ΑΘΑΝΟ ρόγ obfitości
ΔΟΤΟΥ]

[Ἄθανο- ρόγ obfitości
δότου]

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

99. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.39p

Kwadrat: 16

Jednostka stratygraficzna: 111

Północ: 3,30 m

Zachód: 0,25 m

Głębokość: – 5,02 m

Wymiary stempla: 3,8 x 1,7 cm

AINEA liść bluszczu

Αἰνέα liść bluszczu

Stempel producenta Ajneasa. Stosował on przede wszystkim okrągłe stemple z wyobrażeniem kwiatu róży w centrum, choć znane są również prostokątne stemple z jego imieniem⁵⁶⁴, wśród których znajduje się pełna analogia dla niniejszego zabytku⁵⁶⁵. Na podstawie odkrycia jego stempli w kompleksie pergamońskim⁵⁶⁶ aktywność Ajneasa datowana jest na czasy III grupy chronologicznej⁵⁶⁷. Znane są koneksje Ajneasa z eponimem Damoklesem⁵⁶⁸. Hipotetyczne koneksje z eponimem Thestorem pozwalają ograniczyć okres działalności Ajneasa do końca III w. p.n.e.⁵⁶⁹ Na podstawie analizy stylistycznej proponowane są hipotetyczne koneksje z eponimem Damothemisem⁵⁷⁰. Szelow zauważył, że godłem występującym na niektórych stemplach Ajneasa jest wieniec. Takie godło stosowali przede wszystkim producenci prowadzący swą działalność pod koniec III i w początkach II w. p.n.e.⁵⁷¹

⁵⁶⁴ Nilsson 1909: no. 28, 1–3.

⁵⁶⁵ Schuchhardt 1895: no. 822; cf. Börker 1998: nos. 381–382.

⁵⁶⁶ Schuchhardt 1895: nos. 822–826; cf. Börker 1998: nos. 381–387.

⁵⁶⁷ Nicolaou 2005: 131, no. 318.

⁵⁶⁸ Buzoianu, Cheluță-Georgescu 1998: no. 127a–b.

⁵⁶⁹ Grace 1974b: 93 sq., za no. A 2; cf. Nilsson 1909: no. 28, 4; Nicolaou 2005: 131, no. 318.

⁵⁷⁰ Grace 1974b: 93 sq., za no. A 2.

⁵⁷¹ Šelov 1975: 82, no. 260.

100. Nr inwentarzowy: T.XXV.99.34p

Kwadrat: 3

Jednostka stratygraficzna: 13

Północ: 1,20 m

Wschód: 1,30 m

Głębokość: – 3,75 m

Wymiary stempla: 3,9 (maksymalna zachowana długość) x 1,8 cm

AMYNTA [wieniec ?]

Ἀμύντα

[wieniec ?]

Stempel producenta Amyntasa. Stemple z jego imieniem odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁵⁷². Charakterystycznymi godłami występującymi na stemplach tego producenta są wieniec oraz herma⁵⁷³. Znane są koneksje Amyntasa z eponimami takimi jak: Agestratos II⁵⁷⁴, Athanodotos⁵⁷⁵, Ajnesidamos II⁵⁷⁶, Aristomachos I⁵⁷⁷, Archilaidas⁵⁷⁸, Heragoras⁵⁷⁹, Theajdetos⁵⁸⁰, Nikasagoras I⁵⁸¹, Ksenofon⁵⁸² oraz Symmachos⁵⁸³. Amyntas być może współpracował również z eponimem Aristonem II⁵⁸⁴.

⁵⁷² Schuchhardt 1895: no. 856a–e et nos. 857–859; cf. Börker 1998: nos. 390–398.

⁵⁷³ Finkielsztejn 2001a: 121, § III.3.

⁵⁷⁴ Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3, n. 142; Raptou, Marangou 2008: no. 1a–b et p. 376; cf. Lund 2011: 279.

⁵⁷⁵ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 141, nos. 29–30; Badal'anc 1980a: 163; Grace 1985: 10; Nicolaou, Empereur 1986: no. 3a–b; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3; Nicolaou 2005: 414, no. 45a–b et p. 419, no. 70a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁵⁷⁶ Empereur, Hesnard 1987: 60 et p. 61, fig. 11; cf. Monahov 2003: 119, n. 58 et p. 312, tab. 82, 3; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 82a–b; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3.

⁵⁷⁷ Gentili 1958:27 et p. 36, no. 18a–b; cf. Lund 2011: 280; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et n. 142 et p. 130, tab. 8.

⁵⁷⁸ Šelov 1975: no. 78 et no. 264; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 375, fig. 5, 2; Badal'anc 1980a: 163; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100048; Badal'anc 2000: 269 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 124, tab. 6; Badoud 2010: no. 1a–b; cf. Lund 2011: 280.

⁵⁷⁹ Finkielsztejn 2001a: 122, n. 142 et p. 130, tab. 8; cf. Ariel 2005: 182, za no. 1; cf. Lund 2011: 281.

⁵⁸⁰ Nicolaou 2005: 285, no. 72a–b; cf. Lund 2011: 282.

⁵⁸¹ Badal'anc 1980a: 163; cf. Lund 2011: 283; Badal'anc 2000: 279 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3; Lawall 2007: 44, za no. AH 34.

⁵⁸² Dumont 1873: 324; cf. Nicolaou 2005: 405, no. 3a–b et p. 410, no. 26a–b; Hall 1885: no. 5066 = Di Cesnola 1903: no. 92; cf. Bleckmann 1907: 33, no. 31; cf. Nicolaou 2005: 410, no. 26a–b;

101. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.75p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 91

Północ: 0,00 m

Zachód: 2,50 m

Głębokość: – 3,72 m

Wymiary stempla: $\Phi > 3,2$ cm

AN[TIFON]OY kwiat róży w centrum

Ἀν[τιγόν]ου kwiat róży w centrum

Stempel producenta Antigonosa II. Jego stemple odkryto w kompleksie pergamońskim⁵⁸⁵, co pozwala datować aktywność tego producenta w przedziale III grupy chronologicznej. Fakt ten, jak również koneksje z eponimami Hieronem I⁵⁸⁶ i Kratidasem⁵⁸⁷ pozwalają datować aktywność producenta Antigonosa II na czasy grupy chronologicznej IIIb⁵⁸⁸. Być może okres działalności Antigonosa II należy poszerzyć. Gentili opublikował uszkodzony stempel, na którym można rekonstruować imię eponima Eufanora (grupa chronologiczna IIc) lub eponima Thestora (grupa chronologiczna IIIa)⁵⁸⁹. Lungu wspomina o koneksjach producenta Antigonosa II z eponimem Archokratesem I, którego aktywność datowana jest na czasy grupy chronologicznej IIc⁵⁹⁰.

cf. Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3; Badal'anc 1980a: 163; Badal'anc 2000: 277 et p. 290; Barker 2004: no. 7; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 98a–b; cf. Lund 2011: 283.

⁵⁸³ Gentili 1958: 27 et p. 35; no. 11a–b; cf. Lund 2011: 284; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 124, tab. 6.

⁵⁸⁴ Badal'anc 1980a: 163; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 2000: 268 et p. 290; Finkielsztejn 2001a: 122, § III.3 et p. 124, tab. 6.

⁵⁸⁵ Schuchhardt 1895: no. 1042 et no. 1119; Börker 1998: nos. 341–342.

⁵⁸⁶ Schuchhardt 1895: no. 1042; Nilsson 1909: no. 253, 2; Nachtergaele 1978: no. 16; Badal'anc 1980: 163; Ariel 1990: no. S 189; Nicolaou 2005: 313–314, no. 180.

⁵⁸⁷ Schuchhardt 1895: no. 1119; Gentili 1958: no. 44, 4; Šelov 1975: no. 251; Badal'anc 1980: 163.

⁵⁸⁸ Nicolaou 2005:b 313–314, no. 180.

⁵⁸⁹ Gentili 1958: no. 44, 5; cf. Nachtergaele 1978: 43, n. 5.

⁵⁹⁰ Lungu 1990: 211 et 216, tab. 2; cf. Jöhrens 1999a: no. 165.

102. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.62p

Kwadrat: 25

Jednostka stratygraficzna: 197A

Południe: 2,10 m

Zachód: 1,30 m

Głębokość: – 5,61 m

Wymiary stempla: $\Phi = 2,9-3,3$ cm

ANTIGONOU ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΟΣ kwiat róży w centrum

Ἀντιγόνου Θεσμοφόριος kwiat róży w centrum

Legenda w kierunku przeciwnym do ruchu wskazówek zegara.

Patrz wyżej.

103. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.76p

Kwadrat: 19

Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 0,05 m

Wschód: 0,45 m

Głębokość: – 5,43 m

Wymiary stempla: $\Phi = 2,7\text{--}2,9$ cm

ANTIGONOU ΣΜΙΝΘΙΟΥ kwiat róży w centrum

Ἀντιγόνου Σμινθίου kwiat róży w centrum

Patrz wyżej.

104. Nr inwentarzowy: T.XXV.06.17p

Kwadrat: 25

Jednostka stratygraficzna: 1

Południe: 0,30 m

Wschód: 0,75 m

Głębokość: – 2,93 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,5 cm

ANTIMAXOY

Ἀντιμάχου

kaduceusz w prawo

kaduceusz w prawo

Stempel producenta Antimachosa. Cztery jego stemple odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁵⁹¹. Znane są koneksje Antimachosa z eponimami trzeciej i czwartej grupy chronologicznej⁵⁹²: Athanodotosem⁵⁹³, Aleksimachosem⁵⁹⁴, Aristodamosem II⁵⁹⁵, Aristonem II⁵⁹⁶, Dorkylidasem⁵⁹⁷, Heragorasem⁵⁹⁸, Hieronem I⁵⁹⁹, Pratofanesem⁶⁰⁰ i Sosiklesem⁶⁰¹.

⁵⁹¹ Schuchhardt 1895: nos. 861–864; cf. Börker 1998: nos. 399–402.

⁵⁹² Nicolaou 2005: 314, no. 182 et p. 66, no. 134 odsyła do pracy Badaljanca (Badal'ânc 1980a: 164) i błędnie podaje, że Antimachos współpracował z eponimem Dorkylidasem.

⁵⁹³ Badal'ânc 1980a: 164; Grace 1985: 10.

⁵⁹⁴ Pridik 1926: 309, p. 321 et p. 331; Badal'ânc 1980a: 163; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100069.

⁵⁹⁵ Nicolaou 2005: 384–385, no. P 3; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100079.

⁵⁹⁶ Nicolaou 1976–1977: 89; Şenol, Şenol 1997: no. 2; Nicolaou 2005: 416, no. 54; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, nos. 100080–100081.

⁵⁹⁷ Badal'ânc 1980a: 164.

⁵⁹⁸ Nicolaou 2005: 438, no. 138.

⁵⁹⁹ Gentili 1958: 27 et p. 29, no. 120, 13.

⁶⁰⁰ Badal'ânc 1980a: 164.

⁶⁰¹ Nicolaou 2005: 415, no. 49.

105. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.63p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 91

Północ: 0,00 m

Zachód: 1,90 m

Głębokość: – 3,85 m

Wymiary stempla: 3,9 x *ca.* 1,6 cm

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ

Ἀπολλωνίου

Stempel producenta Apolloniosa. Znanych jest kilka typów stempli tego producenta: prostokątne z jedno- lub dwuwersową legendą i sporadycznie występującym godłem w postaci kiści winogron, prostokątne z nazwą miesiąca w kalendarzu rodyjskim oraz okrągłe z przedstawieniem kwiatu róży w centrum⁶⁰². Dwa stemple Apolloniosa odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁶⁰³, co było podstawą do datowania aktywności tego producenta na czasy III grupy chronologicznej⁶⁰⁴. Jeszcze na przełomie XX i XXI wieku nieznane były koneksje Apolloniosa z żadnym z eponimów rodyjskich⁶⁰⁵. Dzięki publikacji Raptou i Marangou obecnie znana jest koneksja Apollonios – Tejsagoras⁶⁰⁶. Działalność tego eponima datowana jest na czasy grupy chronologicznej Va⁶⁰⁷. Na tej podstawie należy poszerzyć ramy chronologiczne aktywności producenta Apolloniosa. Aktualny stan badań pozwala datować działalność wytwórni ceramicznej tego producenta od czasów kompleksu pergamońskiego (III grupa chronologiczna) do okresu sprawowania funkcji eponima przez Tejsagorasa (grupa chronologiczna Va).

⁶⁰² Pridik 1926: 321; Sztetyłło 1976: 55, za nos. 143–144; Sztetyłło 1983: 75, za no. 26; Jöhrens 1999b: 244, za no. 7; Sztetyłło 2000: 93, za no. 58; Nicolaou 2005: 135, za no. 327.

⁶⁰³ Schuchhardt 1895: nos. 866a–866b; Börker 1998: nos. 404–405.

⁶⁰⁴ Nicolaou 2005: no. 327.

⁶⁰⁵ Cf. Jöhrens 1999b: no. 7; Sztetyłło 2000: no. 58.

⁶⁰⁶ Raptou, Marangou 2008: no. 5a–b et p. 376.

⁶⁰⁷ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

106. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.32p

Kwadrat: 101

Jednostka stratygraficzna: 131

Dokładna lokalizacja: nieznana

Uwagi: zabytek wydzielony z materiału masowego

Wymiary stempla: 1,7 (maksymalna zachowana długość) x 1,3 cm

ΑΠΟΛ[ΛΩΝΙΟΥ]

Ἀπολ[λωνίου]

Imadło wtórnie wykorzystane jako rozcieracz.

Patrz wyżej.

107. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.74p

Kwadrat: 19

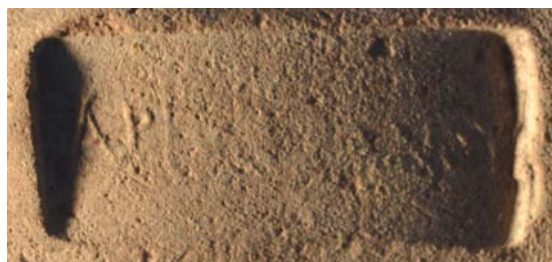
Jednostka stratygraficzna: 99

Południe: 0,80 m

Wschód: 1,70 m

Głębokość: – 5,25 m

Wymiary stempla: 3,9 x 1,7 cm

ΑΡΙ[ΣΤΑΡΧ]ΟΥ

Ἀρι[στάρχ]ου

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Stempel producenta Aristarchosa. Na stemplach tego producenta jego imię występuje zwykle w polu pomiędzy czterema lub pięcioma gwiazdkami. Czasami na stemplu występują jeszcze litery Α i Σ. Stemple z imieniem Aristarchosa odkryto w kompleksie pergamońskim⁶⁰⁸. Znane są koneksje Aristarchosa z eponimami III grupy chronologicznej – Ajnesidamosem II⁶⁰⁹, Ajnetorem⁶¹⁰ i Symmachosem⁶¹¹.

⁶⁰⁸ Schuchhardt 1895: nos. 875–877; Börker 1998: 406–408;

⁶⁰⁹ Cf. Conovici, Irimia 1991: no. 320.

⁶¹⁰ Cf. Brugnone 1986: no. 66.

⁶¹¹ Gentili 1958: nos. 9a–b, 10a–b; Nicolaou 2005: 417, no. 61a–b.

108. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.66p

Kwadrat: 23

Jednostka stratygraficzna: 197

Południe: 2,25 m

Wschód: 0,70 m

Głębokość: – 4,95 m

Wymiary stempla: 2.7 (maksymalna zachowana długość) x 1.7 cm

[gwiazdka]	gwiazdka	[gwiazdka]	gwiazdka
	[ΑΡΙΣΤΑΡ]ΧΟΥ		[Ἀριστάρ]χου
[gwiazdka]	gwiazdka	[gwiazdka]	gwiazdka

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Imadło wtórnie wykorzystane jako rozcieracz.

Patrz wyżej.

109. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.29p

Kwadrat: brak informacji

Jednostka stratygraficzna: brak informacji

Południe: 4,00 m

Wschód: 1,32 m

Głębokość: – 4,09 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,4 cm

KAPNEI[OY] gwiazda lub rozeta

Καρνεί[ου] gwiazda lub rozeta

AP[ΙΣΤΕΙΔΑ]

Ἀρ[ιστείδα]

Stempel producenta Aristejdas. Jego stemple odkryto wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego⁶¹². Na podstawie koneksji Aristejdas i zbieżności stylistycznych jego stempli ze stemplami eponimów III grupy chronologicznej, działalność tego producenta datowana jest na ten właśnie okres⁶¹³. Aristejdas współpracował z eponimami takimi jak: Agemachos⁶¹⁴, Ajnetor⁶¹⁵, Thestor⁶¹⁶, Hieron I⁶¹⁷, Klejtomachos⁶¹⁸, Kleukrates I⁶¹⁹, Kleonymos II⁶²⁰, Kratidas⁶²¹, Ksenofanes⁶²², Timasagoras⁶²³ oraz Filodamos II⁶²⁴.

⁶¹² Schuchhardt 1895: nos. 887–890; cf. Börker 1998: nos. 409–413.

⁶¹³ Nicolaou 2005: 137, no. 334.

⁶¹⁴ Lungu 1990: 213, no. 2a–b; cf. Lund 2011: 279.

⁶¹⁵ Börker 1998: 21, za no. 59 et p. 44, no. 409; cf. Lund 2011: 279.

⁶¹⁶ Paris 1913: 157, no. XVII, 1 et p. 161, no. XLIX, 3 et p. 172; cf. Lund 2011: 282; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 292.

⁶¹⁷ Jöhrens 1999a: no. 175; Nicolaou 2005: 77, za no. 158.

⁶¹⁸ Paris 1913: no. LV.

⁶¹⁹ Börker 1998: za no. 249; Jöhrens 1999a: 57, za no. 144.

⁶²⁰ Börker 1998: za no. 263; Jöhrens 1999a: 58, za no. 146.

⁶²¹ Jöhrens 1999a: 59, za no. 149.

⁶²² Jöhrens 1999a: no. 154 et no. 175.

⁶²³ Lungu 1990: 214, no. 8a–b; cf. Lund 2011: 285.

⁶²⁴ Börker 1998: 38, za no. 332.

110. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.41p

Kwadrat: 9

Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 2,80 m

Wschód: 2,70 m

Głębokość: – 4,81 m

Wymiary stempla: 1,4 (maksymalna zachowana długość) x 1,4 cm

ΠΑΝ[ΑΜΟΥ] [gwiazda lub rozeta]

Παν[άμου] [gwiazda lub rozeta]

ΑΡΙ[ΣΤΕΙΔΑ]

Ἀρι[στείδα]

Sigma lunarna, epsilon lunarny.

Patrz wyżej.

111. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.58p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 73

Północ: 1,50 m

Zachód: 0,15 m

Głębokość: – 5,47 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,5–1,8 cm

ΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣ

Ἀριστίωνος

Stempel producenta Aristiona. Dwa stemple tego producenta odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁶²⁵. Na podstawie koneksji z eponimami Damothemistem⁶²⁶, Dorkylidasem⁶²⁷, Tharsipolisem⁶²⁸, Theudorosem II⁶²⁹, Iasikratesem⁶³⁰, Klejtomachosem⁶³¹, Pythodorosem⁶³² i Sodamosem⁶³³ okres działalności producenta Aristiona datowany jest na przedział czasowy obejmujący grupy chronologiczne IIc–IIIa.

⁶²⁵ Schuchhardt 1895: no. 891–892; cf. Börker 1998: no. 414–415.

⁶²⁶ Jöhrens 1999a: 300, no. 33.88.

⁶²⁷ Paris 1914: 325; Maffre 1972: no. 104; Badal'ânc 1980: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100096.

⁶²⁸ Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 282.

⁶²⁹ Brugnone 1986: 36, no. 20.

⁶³⁰ Börker 1998: 45, no. 415; Jöhrens 1999a: 38, no. 88.

⁶³¹ Grace 1985: 40; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100097.

⁶³² Gentili 1958: 29.

⁶³³ Lawall 2007: 44–45, za no. AH 35a–b; cf. Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 284.

112. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.142p

Kwadrat: 106

Jednostka stratygraficzna: 194

Północ: 1,90 m

Wschód: 0,40 m

Głębokość: – 2,49 m

Wymiary stempla: 1,6 (maksymalna zachowana długość) x 1,5 cm

ΑΡΙΣ[ΤΙΩΝΟΣ]

Ἄρισ[τίωνος]

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

113. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.63p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 91

Północ: 1,90 m

Wschód: 1,48 m

Głębokość: – 3,94 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 3,0$ cm

Wymiary stempla pomocniczego: 1,0 x 1,1 cm

ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΥΣ kwiat róży w centrum

Ἀριστοκλεῦς kwiat róży w centrum

Stempel pomocniczy w postaci sigmy lunarnej.

Stempel producenta Aristoklesa II. Pochodził on z rodu rodyjskich właścicieli warsztatów ceramicznych – jego ojcem był najprawdopodobniej Damokrates I, bratem natomiast Hippokrates. Stemple Aristoklesa II odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁶³⁴, w trakcie badań Średniej Stoa w Atenach⁶³⁵ oraz w kompleksie studni z agory w Olbii⁶³⁶. W wytwórni (lub wytwórniach) ceramicznej Aristoklesa II produkowane i stemplowane były zarówno amfory rodyjskie, jak i knidyjskie⁶³⁷. Producent ten współpracował z następującymi eponimami: Nikasagorasem I⁶³⁸, Aratofanesem I⁶³⁹, Archilaidasem⁶⁴⁰, Heragorasem⁶⁴¹, Pausaniasem III⁶⁴², Sosiklesem⁶⁴³, Archidamosem⁶⁴⁴, Aristonem II⁶⁴⁵, Eudamosem⁶⁴⁶, Timodikosem⁶⁴⁷, Lafejdesem⁶⁴⁸, Aristombrotidasem I⁶⁴⁹,

⁶³⁴ Schuchhardt 1895: no. 917a–b; cf. Börker 1998: no. 417–418.

⁶³⁵ Grace 1985: 10–13, 18 et p. 49.

⁶³⁶ Levi 1964: nos. 215–219.

⁶³⁷ Grace 1985: 17 sq.

⁶³⁸ Grace 1950: 135, n. 2 et p. 145, nos. 76–77; Badal'anc 1980a: 164.

⁶³⁹ Badal'anc 1980a: 164; Empereur, Guimier Sorbets 1986: 130, no. 100231; Nicolaou 2005: 412, no. 38a–b.

⁶⁴⁰ Badal'anc 1980a: 164; Nicolaou, Empereur 1986: no. 5a–b.

⁶⁴¹ Badal'anc 1980a: 164.

⁶⁴² Badal'anc 1980: 164; Pausanias II; Ariel, Finkielsztejn 2003: no. Rh 1.

⁶⁴³ Nicolaou 2005: 412, no. 36a–b.

⁶⁴⁴ Badal'anc 1980a: 164.

⁶⁴⁵ Ibidem.

Aristokratesem II⁶⁵⁰, Aristratosem⁶⁵¹. Okres działalności Aristoklesa II datowany jest na przedział czasowy obejmujący czasy od grupy chronologicznej IIIId do Vc.

⁶⁴⁶ Ibidem.

⁶⁴⁷ Ibidem.

⁶⁴⁸ Ibidem.

⁶⁴⁹ Ibidem.

⁶⁵⁰ Badal'anc 1980a: 164; cf. Finkielsztejn 2001a: 158, § IV.7.2: Archokrates lub Autokrates; Nicolaou 2005: 140, no. 342: „most probably” Autokrates I.

⁶⁵¹ Jöhrens 1999: 245, no. 9 et 248, no. 15: Pejsistratos; Finkielsztejn 2001a: 119: Aristratos.

114. Nr inwentarzowy: T.XXV.08.108p

Kwadrat: 111

Jednostka stratygraficzna: 169C

Południe: 2,39 m

Zachód: 0,65 m

Głębokość: brak informacji

Wymiary stempla: $\Phi = 2,8$ cm

ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΥΣ] kwiat róży w centrum

Ἀριστοκλεῦς] kwiat róży w centrum

Patrz wyżej.

115. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.20p

Kwadrat: 24

Jednostka stratygraficzna: 197A

Południe: 2,70 m

Zachód: 0,30 m

Głębokość: – 5,34 m

Wymiary stempla: 3,9 x 1,6 cm

gwiazdka

gwiazdka

gwiazdka

gwiazdka

ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΕΥ(Σ)

Ἀριστοκράτευ(ς)

gwiazdka

[gwiazdka]

gwiazdka

[gwiazdka]

Ślady przebijania wcześniejszego stempla.

Stempel producenta Aristokratesa. Jego stemple odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁶⁵². Fakt ten oraz koneksje Aristokratesa z eponimami III grupy chronologicznej pozwalają datować działalność tego producenta na ten właśnie okres⁶⁵³. Znane są koneksje Aristokratesa z eponimami takimi jak: Thestor⁶⁵⁴, Hieron I⁶⁵⁵ oraz Timasagoras⁶⁵⁶. Być może producent ten współpracował również z eponimem Sodamosem⁶⁵⁷.

⁶⁵² Schuchhardt 1895: nos. 916–919; cf. Börker 1998: nos. 419–423.

⁶⁵³ Nicolaou 2005: 141, no. 346.

⁶⁵⁴ Brugnone 1986: no 19 et n. 123.

⁶⁵⁵ Gentili 1958:27 et 29 et no. 3a–b.

⁶⁵⁶ Calvet 1972: no. 38 et no. 51; cf. Nicolaou 2005: 416, no. 55a–b.

⁶⁵⁷ Lawall 2007: 43, za no. AH 31 et p. 45, za no. AH 35a–b; cf. Lund 2011: 284.

116. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.36p

Kwadrat: 109–110

Jednostka stratygraficzna: 177

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielono z materiału masowego

Wymiary stempla: 3,0 x 1,8 cm

[A]PTEMI

ΔΩΡΟΣ

ΘΕΣ[ΜΟ]ΦΟ(ΡΙΟΥ)

[Ἄ]ρτεμί-

δωρος

Θεσ[μο]φο(ρίου)

Stempel producenta Artemidorosa. Okres jego aktywności datowany jest na czasy grupy chronologicznej IIa⁶⁵⁸. Jeden stempel tego producenta odnaleziony został w Pergamonie⁶⁵⁹. Finkielsztejn postawił hipotezę o współpracy (w ramach jednej wytwórni ceramicznej?) Artemidorosa z producentem Theudorosem⁶⁶⁰.

⁶⁵⁸ Nicolaou 2005: 143–144, no. 354.

⁶⁵⁹ Schuchhardt 1895: no. 943; cf. Börker 1998: no. 431.

⁶⁶⁰ Finkielsztejn 2001a: 97 sq., § II.8.3.

117. Nr inwentarzowy: T.XXV.12.40p

Kwadrat: 117

Jednostka stratygraficzna: 207

Północ: 2,90 m

Zachód: 1,48 m

Głębokość: – 1,42 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,5–1,7 cm

APTIMA

Ἀρτίμα

Stempel producenta Artimasa. Jego działalność datowana jest na czasy V grupy chronologicznej. Znane są koneksje Artimasa z eponimami takimi jak: Archinos⁶⁶¹, Hieron II⁶⁶² i Timotheos⁶⁶³. Empereur i Guimier-Sorbets wspominają o koneksji Artimas – Andrikos (?)⁶⁶⁴. Najprawdopodobniej należy uznać, że autorzy popełnili pomyłkę i w rzeczywistości mamy do czynienia z imieniem eponima Andronikosa⁶⁶⁵. Potwierdzeniem tej hipotezy jest opublikowana przez Nicolaou pochodząca z muzeum w Pafos amfora, na której widnieją stemple Artimasa i tego eponima⁶⁶⁶. Zdaniem Finkielsztejna kryteria stylistyczne charakterystyczne dla stempli Artimasa pozwalają postawić hipotezę, że współpracował on również z eponimami Aristanaksem II, Aristogenesem⁶⁶⁷, Aristombrotidasem i Antipatrosem⁶⁶⁸.

⁶⁶¹ Hall 1885: no. 5051; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 11a–b; Finkielsztej 2001a: 147, § IV.5.1, n. 202.

⁶⁶² Nicolaou 2005: 144, no. 355.

⁶⁶³ Finkielsztej 2001a: 146, n. 198 et p. 147, § IV.5.1.

⁶⁶⁴ Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100073.

⁶⁶⁵ Finkielsztej 2001a: 146, n. 201.

⁶⁶⁶ Nicolaou 2005: 432, no. 124a–b.

⁶⁶⁷ Finkielsztej 2001a: 146, § IV.5.1.

⁶⁶⁸ Finkielsztej 2001a: 146, n. 198 et p. 147, § IV.5.1.

118. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.13p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: brak informacji

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznaną;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Wymiary stempla: 4,7 x 1,2 cm

BPOMIOY

Βρομίου

Stempel producenta Bromiosa. Stempli z jego imieniem nie zarejestrowano wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego⁶⁶⁹. Jeden stempel Bromiosa odkryto w Kartaginie. Z tego powodu Grace datowała działalność tego producenta na czasy IV grupy chronologicznej⁶⁷⁰. Finkielsztejn przypuszcza, że Bromios mógł działać w czasach początku V grupy chronologicznej⁶⁷¹. Dowodem takiej chronologii działalności Bromiosa są jego koneksje z eponimami: Aleksiadasem⁶⁷², Anaksandrosem⁶⁷³, Aristogejtosem⁶⁷⁴, Archembrotosem I⁶⁷⁵, Astymedesem II⁶⁷⁶, Autokratesem I⁶⁷⁷, Gorgonem⁶⁷⁸, Eudamosem⁶⁷⁹, Thersandrosem⁶⁸⁰, Pythogenesem⁶⁸¹, Pythodorosem⁶⁸² i Tejsagorasem⁶⁸³. Cechy stylistyczne stempli Bromiosa pozwalają posatwić hipotezę, że producent ten współpracował także z eponimami Anaksibulosem⁶⁸⁴, Andronikosem⁶⁸⁵ i Timodikosem⁶⁸⁶.

⁶⁶⁹ Burow 1998: no. 131.

⁶⁷⁰ Grace 1934: no. 230; Grace 1950: nos. 51–53.

⁶⁷¹ Ariel, Finkielsztejn 1994: no. SAH 33.

⁶⁷² Brugnone 1986: 70, n. 392.

⁶⁷³ Empereur 1990: 204 et p. 208; Finkielsztejn 2001a: 123, n. 141.

⁶⁷⁴ Ariel, Finkielsztejn 1994: 199, za no. SAH 33; cf. Lund 2011: 280; Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁶⁷⁵ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁶⁷⁶ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3 et p. 155, tab. 12.1.

⁶⁷⁷ Börker 1974: nos. 34–35.

⁶⁷⁸ Brugnone 1986: 70, n. 389.

⁶⁷⁹ Badal'ânc 2000: 273 et p. 295; Monahov 2003: 119, n. 62 et p. 312, tab. 82, 4.

⁶⁸⁰ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁶⁸¹ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3 et p. 130, tab. 8; cf. Lund 2011: 284.

⁶⁸² Börker 1974: nos. 34–35.

⁶⁸³ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3, n. 141 et p. 155, tab. 12.1.

⁶⁸⁴ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

⁶⁸⁵ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3.

119. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.44p

Kwadrat: 19

Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 1,60 m

Wschód: 0,70 m

Głębokość: – 4,37 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,5 cm

ΒΡΟΜΙΟΥ wieniec z prawej

Βρομίου wieniec z prawej

Patrz wyżej.

⁶⁸⁶ Finkielsztejn 2001a: 123, § III.3 et p. 155, tab. 12.1.

20. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.129p

Kwadrat: 108

Jednostka stratygraficzna: 185

Północ: 0,60 m

Zachód: 1,10 m

Głębokość: – 2,51 m

Wymiary stempla: 5,1 x 1,8 cm

	[ΓΑ]ΛΕΣΤΗ[Σ]		[Γα]λέστη[ς]
winne	kaduceusz w lewo	winne	kaduceusz w lewo
grono		grono	

Stempel producenta Galestesa. Jego działalność na podstawie koneksji z eponimami takimi jak: Antipatros⁶⁸⁷, Aratofanes II⁶⁸⁸, Aristejdas III⁶⁸⁹, Aristombrotidas⁶⁹⁰ i Damon⁶⁹¹ datowana jest na czasy V i VI grupy chronologicznej⁶⁹².

⁶⁸⁷ Ariel, Finkielsztejn 1994: 192, no. SAH 11; Finkielsztejn 2001a: 161, tab. 13.

⁶⁸⁸ Ariel, Finkielsztejn 1994: 196, no. SAH 23.

⁶⁸⁹ Finkielsztejn 2001a: 133, § IV.1.2.1 et p. 134, § IV.2.2.

⁶⁹⁰ Nicolaou 2005: 422, no. 87a–b.

⁶⁹¹ Finkielsztejn 2001a: 133, § IV.1.2.1 et p. 134, § IV.2.2.

⁶⁹² Nicolaou 2005: 147, no. 364.

121. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.26p

Kwadrat: 6, 11

Jednostka stratygraficzna: 66

Południe: 0,30 m

Wschód: 2,00 m

Głębokość: – 4,15 m

Wymiary stempla: $\Phi = 2,9$ cm

ΔΑΜΟ[ΚΡΑΤΕΥ]Σ kwiat róży w centrum

Δαμο[κράτευ]ς kwiat róży w centrum

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Stempel producenta Damokratesa I. Znanych jest trzech producentów rodyjskich noszących imię Damokrates⁶⁹³. Pierwszy z nich był ojcem dwóch innych producentów, Hippokratesa i Aristoklesa II⁶⁹⁴. Jego działalność datowana jest na czasy II i III grupy chronologicznej⁶⁹⁵. Stemple z imieniem Damokratesa I odkryto w Pergamonie⁶⁹⁶, w kompleksie Środkowej Stoi⁶⁹⁷, w Villanova⁶⁹⁸, Kartaginie⁶⁹⁹ i w kompleksie studni na agorze w Olbii⁷⁰⁰. W czasach swej działalności Damokrates I współpracował z takimi eponimami jak: Agemachos⁷⁰¹, Aristokrates II⁷⁰², Ariston II⁷⁰³, Archokrates II⁷⁰⁴,

⁶⁹³ Nicolaou 2005: 149, no. 370; cf. Badal'anc 1980b: 176, autor wymienia tylko dwóch producentów o imieniu Damokrates.

⁶⁹⁴ Grace 1985: 10; Grace 1986: 556, n. 12; Finkielsztejn 2001a: 113, § III.1.1.

⁶⁹⁵ Finkielsztejn 2001a: 113, § III.1.1; Nicolaou 2005: 149, no. 370.

⁶⁹⁶ Schuchhardt 1895: nos. 997–1000; cf. Börker 1998: nos. 432–435.

⁶⁹⁷ Grace 1985: 45, no. 2c.

⁶⁹⁸ Maiuri 1921–1922: no. XXVI.

⁶⁹⁹ Jöhrens 1999b: no. 10.

⁷⁰⁰ Levi 1964: nos. 226–234.

⁷⁰¹ Paris 1914: 322; Badal'anc 1980a: 164; Lungu 1990: 213, no. 3a–b.

⁷⁰² Badal'anc 1980a: 164; Finkielsztejn 2001a: 158, § IV.7.2: Finkielsztejn wątpi nie tylko w koneksje Damokratesa I i Aristokratesa II, lecz również w istnienie takiego eponima.

⁷⁰³ Badal'anc 1980a: 164; Grace 1985: 8.

⁷⁰⁴ Finkielsztejn 2001a: 158, § IV.7.2: Finkielsztejn uważa, iż współpraca Damokratesa I i Aristokratesa II w rzeczywistości nie istniała. Jego zdaniem zamiast omyłkowo odczytanego (na podstawie stempli

Dorkylidas⁷⁰⁵, Kallikrates II⁷⁰⁶, Kallikratidas II⁷⁰⁷, Kleukrates I⁷⁰⁸, Kleonymos II⁷⁰⁹, Nikasagoras I⁷¹⁰, Pausanias II⁷¹¹, Pratofanes⁷¹², Symmachos⁷¹³, Sodamos⁷¹⁴, Filodamos⁷¹⁵, Ajnetor⁷¹⁶. Koneksje pomiędzy Damokratesem I i eponimami Kallikratidasem II, Kleukratesem i Symmachosem potwierdzają również stemple pomocnicze w formie kwiatu róży występujące niekiedy obok stempli głównych z ich imionami. Zdaniem Finkielsztejna stemple pomocnicze tego typu występują jedynie na amforach pochodzących z wytwórni Damokratesa I⁷¹⁷. Wykorzystywał on również stemple pomocnicze tego samego typu, co spotykane na imadłach ze stemplami eponimów Theajdetosa i Athanodotosa. Jest to pośredni dowód na współpracę Damokratesa I również z dwoma wyżej wymienionymi eponimami⁷¹⁸. Damokratesowi I przypisywane jest wprowadzenie umieszczanych obok przylepu imadła stempli pomocniczych, zawierających zamiast kwiatu róży litery⁷¹⁹. Zdaniem Grace nastąpiło to około 188 r. p.n.e.⁷²⁰ Finkielsztein umieszcza to wydarzenie około 175–173 r. p.n.e.⁷²¹ Damokrates I wykorzystywał stemple pomocnicze następujących typów: małe kwiat

z rekonstruowaną legendą) imienia Aristokrates mamy do czynienia z dobrze poświadczonym imieniem Archokrates.

⁷⁰⁵ Jöhrens 1999a: no. 34a–b.

⁷⁰⁶ Gentili 1958: 29 et p. 34, no. 5a–b; Jöhrens 1999b: 246, za no. 10.3.

⁷⁰⁷ Badal'anc 1980a: 164; Grace 1985: 8 et p. 45, no. 1.

⁷⁰⁸ Macalister 1912: no. 168; Grace 1985: 8 et p. 45, no. 1; Jöhrens 1999a: 40, no. 94 et p. 57, no. 144; Nicolaou 2005: 441, no. 145a–b.

⁷⁰⁹ Bru gnone 1986: 44, no. 39 et p. 71, no. 79, n. 402; Getov 1989: no. 2a–b; Jöhrens 1999a: 40, no. 94 et p. 58, no. 146.

⁷¹⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 306, no. E 15; Badal'anc 1980a: 164; Grace 1985: 9 et p. 45, no. 2a–c; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 248; Jöhrens 1999a: 40, no. 94 et p. 59, no. 150; Jöhrens 1999b: 246 sq., no. 10.4.

⁷¹¹ Badal'anc 1980a: 164; Finkielsztein 2001a: 119, n. 135; Pausanias III.

⁷¹² Maiuri 1921–1922: no. XXVIa–b; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164.

⁷¹³ Grace 1968: 175, no. 3; Badal'anc 1980a: 164; Grace 1985: 8; Jöhrens 1999a: 40, no. 94 et p. 61, no. 157.

⁷¹⁴ Nicolaou 2005: 110, no. 256a–b.

⁷¹⁵ Badal'anc 1980a: 164.

⁷¹⁶ Lungu 1990: 214, no. 5a–b; Jöhrens 1999a: 40, no. 94 et p. 54, no. 137; Jöhrens 1999b: 246, za no. 10.3.

⁷¹⁷ Finkielsztein 2001a: 117, § III.1.2.3.

⁷¹⁸ Grace 1985: 8–9 et p. 45; Finkielsztein 2001a: 117, § III.1.2.3; cf. Palaczyk 1999: 66–67 et p. 71–72.

⁷¹⁹ Nicolaou 2005: 150, no. 370.

⁷²⁰ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 295; Grace 1985: 8–10.

⁷²¹ Finkielsztein 2001a: 178, § I.4.4.

róży⁷²², A⁷²³, B⁷²⁴, K⁷²⁵, O⁷²⁶, Σ (sigma lunarna)⁷²⁷, T⁷²⁸ i Y⁷²⁹. Prawdopodobnie producent ten wykorzystywał również stempel pomocniczy AΣ (sigma lunarna)⁷³⁰.

⁷²² Grace 1985: 9 et p. 45; cf. Palaczyk 1999: 80; Palaczyk 2000: 403.

⁷²³ Sztetyło 1976: no. 78a–b; Burow 1998: no. 156 et no. 422; Palaczyk 1999: 66; Palaczyk 2000: 399; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁷²⁴ Palaczyk 1999: 67; Palaczyk 2000: 399; przykłady stempli uzupełniających z literą B występujących na imadłach ze stemplami Damokratesa I pozostały Grace nie znane: Grace 1985: 9: „The secondary stamp [...] with its distinctive beta is so far on record only jars of Ἰπποκράτης, not those of Δαμοκράτης.”

⁷²⁵ Šelov 1956: 137 et p. 143; Šelov 1966: 664; Badal’anc 1973: 56; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5; cf. Palaczyk 1999: 72; Palaczyk 2000: 401.

⁷²⁶ Macalister 1912: no. 168; cf. Palaczyk 1999: 73; Palaczyk 2000: 401; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁷²⁷ Pellegrini 1887: no. 202; cf. Palaczyk 1999: 75; Palaczyk 2000: 402.

⁷²⁸ Grace 1985: 9; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁷²⁹ Ibidem.

⁷³⁰ Palaczyk 1999: 82; Palaczyk 2000: 404.

122. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.14p

Kwadrat: 100–105

Jednostka stratygraficzna: 110

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielono z materiału masowego

Wymiary stempla: $\Phi \approx 3,0$ cm

[ΔΑΜΟΚΡΑ]ΤΕΥΣ kwiat róży w centrum

[Δαμοκρά]τευς kwiat róży w centrum

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

123. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.36p

Kwadrat: 24

Jednostka stratygraficzna: 197A

Południe: 4,10 m

Wschód: 3,10 m

Głębokość: – 5,47 m

Wymiary stempla: $\Phi = 3,0\text{--}3,3$ cm

$\Delta\text{AMO}[\text{KPA}]\text{TEY}[\Sigma]$ kwiat róży w centrum

$\Delta\alpha\mu\omicron[\text{κρ}\acute{\omicron}]\text{τευ}[\zeta]$ kwiat róży w centrum

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

124. Nr inwentarzowy: T. XXV.00.45p

Kwadrat: 4

Jednostka stratygraficzna: 44

Północ: 0,40 m

Wschód: 1,10 m

Głębokość: – 3,72 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,6 cm

ΔΑΜ[ΟΚ]ΡΑΤΕΥΣ

[.]

Δαμ[οκ]ράτευς

[.]

Stempel producenta Damokratesa III. Okres jego aktywności datowany jest na koniec V i początek VI grupy chronologicznej⁷³¹. Znane są koneksje Damokratesa III z eponimami takimi jak: Aristanaks II⁷³², Aristratos⁷³³, Damon⁷³⁴, Echebulos⁷³⁵, Polyaratos II⁷³⁶ oraz Tejmagoras I⁷³⁷. Producent ten prawdopodobnie współpracował także z eponimem Athanagorasem⁷³⁸.

⁷³¹ Nicolaou 2005: 154–155, no. 388.

⁷³² Finkielsztejn 2001a: 156, tab. 12.2; Raptou, Marangou 2008: no. 7a–b et p. 376.

⁷³³ Finkielsztejn 2001a: 151, § IV.5.5 et p. 156, tab. 12.2.

⁷³⁴ Finkielsztejn 2000a: 137, n. 1; Finkielsztejn 2000c: 209; Finkielsztejn 2001a: 156, tab. 12.2.

⁷³⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 315, za no. E 43; Badal'anc 2000: 287 et p. 299: Damokrates II; Finkielsztejn 2001a: 151, § IV.5.5.

⁷³⁶ Finkielsztejn 2001a: 150, § IV.5.5 et 155, tab. 12.1.

⁷³⁷ Finkielsztejn 2001a: 150 et 156, tab. 12.2.

⁷³⁸ Macalister 1912: no. 34 et no. 170; Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 14 et 170, n. 19.

125. Nr inwentarzowy: T. XXV.03.48p

Kwadrat: 18

Jednostka stratygraficzna: 88

Południe: 3,80 m

Zachód: 3,90 m

Głębokość: – 3,67 m

Wymiary stempla: 4,5 x 1,5 cm

winne ΔΑΜΟΚΡΑΤΕΥΣ

grono tyrs w prawo

winne Δαμοκράτευς

grono tyrs w prawo

Patrz wyżej.

126. Nr inwentarzowy: T. XXV.04.27p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 91

Południe: 0,40 m

Zachód: 0,80 m

Głębokość: – 3,90 m

Wymiary stempla: 4,6 x 1,8 cm

ΔΙΟΔΟΤΟΥ

Διοδότου

Stempel producenta Diodotosa I. Znane są dwa typy stempli zawierających imię Diodotos. Pierwszy z nich to stemple jednowersowe należące do Diodotosa I. Drugi typ to dwuwersowe stemple Diodotosa II, którego działalność datowana jest na drugą połowę II w. p.n.e.⁷³⁹ Jeden stempel Diodotosa I odkryto wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego⁷⁴⁰. Pozwoliło to datować okres działalności tego producenta na czas powstania kompleksu, tj. na koniec III i początek IV grupy chronologicznej⁷⁴¹. Z Mareshy pochodzi niepublikowana dotąd amfora posiadająca na imadłach stemple Diodotosa I i eponima Autokratesa I, co wskazuje na możliwość późniejszego datowania działalności tego producenta⁷⁴². Poza Autokratesem I producent Diodotos I współpracował również z eponimem Andronikosem⁷⁴³.

⁷³⁹ Sztetyllo 2000: no. 66; Ariel, Finkielsztejn 2003: no. Rh 5.

⁷⁴⁰ Schuchhardt 1895: no. 1001; Börker 1998: no. 436.

⁷⁴¹ Nicolaou 2005: 156–157, no. 396.

⁷⁴² Ariel, Finkielsztejn 2003: no. Rh 5; datowanie działalności eponima Autokratesa I: Étienne 1986: 45–47.

⁷⁴³ Barker 2004: 80, no. 6 (Diodotos II); cf. Nicolaou 2005: 424, no. 97a–b z korektą atrybucji stempla.

127. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.41p

Kwadrat: 4

Jednostka stratygraficzna: 40

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Wymiary stempla: niemożliwe do ustalenia

[ΔΙΟΚ]ΛΕΙ[ΑΣ]

[Διοκ]λεί[ας]

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Stempel producentki Dioklei⁷⁴⁴. Grace datowała działalność Dioklei na czasy V grupy chronologicznej⁷⁴⁵. Zdaniem Nicolaou okres działalności tej producentki przypadał na czasy końca IV i początku V grupy chronologicznej⁷⁴⁶. Taką chronologię działalności Dioklei potwierdzają jej koneksje z eponimami takimi jak Aleksiadas⁷⁴⁷, Autokrates I⁷⁴⁸, Gorgon⁷⁴⁹ i Pythodoros⁷⁵⁰. Na podstawie cech stylistycznych stempli Dioklei Brugnone przypuszcza, że producentka ta współpracowała z eponimem Eudamosem⁷⁵¹. Zdaniem Finkielsztejna analiza cech stylistycznych stempli Dioklei pozwala również postawić hipotezę o jej współpracy z innymi eponimami: Andriasem, Aristakosem, Leontidasem, Nikasagorasem i Ksenofantosem II⁷⁵². Koneksje z eponimem Filarchosem⁷⁵³ budzą wątpliwości⁷⁵⁴. Jeden stempel Dioklei został odkryty w Pergamonie⁷⁵⁵. Nie należał jednak do grupy stempli

⁷⁴⁴ Nilsson 1909: 101 sq.; cf. Masson 1986: 39–40.

⁷⁴⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 19.

⁷⁴⁶ Nicolaou 2005: 158, no. 399.

⁷⁴⁷ Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; cf.: Nicolaou 2005: 405, no. 2a–b.

⁷⁴⁸ Nicolaou 2005: 422, no. 84a–b (?).

⁷⁴⁹ Porro 1914: nos. 7–8; Jöhrens 1999b: 248, za no. 13.

⁷⁵⁰ Canarache 1957: 377; Badal'anc 1980a: 164.

⁷⁵¹ Brugnone 1986:32, za no. 15 et p. 74, no. 84.

⁷⁵² Finkielsztejna 2001a: 173, n. 41.

⁷⁵³ Hall 1885: no. 5050; Grace 1948: 145; Grace proponuje lekturę z imieniem Dioklei dla stempla no. 5050b. W wątpliwość podaje również zaproponowaną przez Halla lekturę imienia eponima; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 8a–b (?).

⁷⁵⁴ Nicolaou 2005: 159, no. 399.

⁷⁵⁵ Schuchhardt 1895: no. 1002; cf.: Burow 1998: no. 169.

z kompleksu pergamońskiego⁷⁵⁶. Stempel z imieniem Doklei odkryto również w Alba Fucens⁷⁵⁷. Zdaniem Szelowa na tej podstawie nie można jednak datować działalności wytwórni Doklei na koniec II w. p.n.e.⁷⁵⁸

⁷⁵⁶ Grace 1950: 143, no. 54; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 308, no. E 19; Burow 1998: no. 169.

⁷⁵⁷ Mertens 1955: no. 16.

⁷⁵⁸ Šelov 1975: 95, no. 321.

128. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.33p

Kwadrat: 15–16

Jednostka stratygraficzna: 111

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana

Wymiary stempla: niemożliwe do ustalenia

ΔΙΟΚΛΕΙΑ[Σ]

Διοκλεία[ς]

Patrz wyżej.

129. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.27p

Kwadrat: 110

Jednostka stratygraficzna: 177

Północ: 2,10 m

Wschód: 2,55 m

Głębokość: – 1,82 m

Wymiary stempla: 4,2 (maksymalna zachowana długość) x 2,0 cm

gwiazdka gwiazdka

ΔΙΟΚΛΕΙΑΣ

gwiazdka [gwiazdka]

gwiazdka gwiazdka

Διοκλείας

gwiazdka [gwiazdka]

Patrz wyżej.

130. Nr inwentarzowy: T. XXV.99.29p

Kwadrat: 3

Jednostka stratygraficzna: sondaż 2

Południe: 1,30 m

Wschód: 1,30 m

Głębokość: – 1,60 m

Wymiary stempla: 3,5 (maksymalna zachowana długość) x 1,0 cm

ΔΙΟΥ

Δίου

Stempel producenta Dios. Stemple z imieniem tego producenta zostały odkryte w kompleksie pergamońskim⁷⁵⁹ oraz w trakcie wykopalisk na agorze w Olbii⁷⁶⁰. Na podstawie koneksji działalność Dios datowana jest na czasy III grupy chronologicznej⁷⁶¹. Producent ten współpracował z wieloma eponimami sprawującymi swą funkcję w tym okresie. Byli to: Ariston II⁷⁶², Thestor⁷⁶³, Iasikrates⁷⁶⁴, Kallikrates II⁷⁶⁵, Kleonymos II⁷⁶⁶, Ksenofon⁷⁶⁷, Symmachos⁷⁶⁸ oraz Sodamos⁷⁶⁹.

⁷⁵⁹ Schuchhardt 1895: no. 1006; cf. Börker 1998: no. 438.

⁷⁶⁰ Levi 1964: nos. 334–335.

⁷⁶¹ Nicolaou 2005: 160–161, no. 403.

⁷⁶² Šelov 1975: no. 68 et no. 326; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 375, fig. 5, 1; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 268 et p. 299.

⁷⁶³ Grace 1963: 323, fig. 1.9 et p. 334, no. 9; Grace 1979b: fig. 62; cf. Lund 2011: 282 et p. 299; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 299.

⁷⁶⁴ Lungu 1990: 216, no. 3a–b; Lungu 2011: 282.

⁷⁶⁵ Levi 1964: nos. 334–335; Badal'anc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100144; Şenol, Şenol 1997: no. 3a–b; Badal'anc 2000: 274 et p. 299; Nicolaou 2005: 441, no. 147a–b; cf. Lund 2011: 282.

⁷⁶⁶ Crowfoot 1957: 387; cf. Lund 2011: 283; Jöhrens 1999a: 41, za no. 97.

⁷⁶⁷ Badoud 2010: 170, n. 31; cf. Lund 2011: 283.

⁷⁶⁸ Barker 2002a: no. 5; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 93a–b; cf. Lund 2011: 284.

⁷⁶⁹ Bleckmann 1907: 32, no. 16; cf. Lund 2011: 284; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 282 et p. 299.

131. Nr inwentarzowy: T. XXV.01.10p

Kwadrat: 3, 5

Jednostka stratygraficzna: 45A

Północ: 0,45 m

Wschód: 1,20 m

Głębokość: brak informacji

Wymiary stempla: 3,4 x 1,0 cm

ΔΙΟΥ

Δίου

Patrz wyżej.

132. Nr inwentarzowy: T. XXV.02.40p

Kwadrat: 9

Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 2,20 m

Wschód: 2,50 m

Głębokość: – 4,91 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,0 cm

ΔΙΟΥ

Δίου

Patrz wyżej.

133. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.56p

Kwadrat: 10

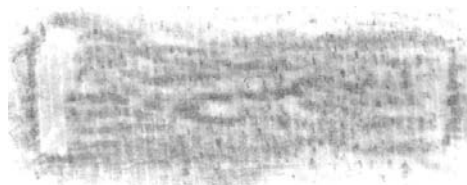
Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 2,00 m

Zachód: 0,70 m

Głębokość: – 5,32 m

Wymiary stempla: 4,8 x 1,0–1,4 cm

Δ[Ι]ΣΚΟΥ

Δ[ί]σκου

Stempel producenta Diskosa II. Stemple tego producenta odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁷⁷⁰ oraz w Villanova⁷⁷¹. Na tej podstawie działalność producenta Diskosa II datowana jest na czasy III grupy chronologicznej⁷⁷². Znane są koneksje tego producenta z eponimami takimi jak: Hieron I⁷⁷³, Kratidas⁷⁷⁴, Ksenofanes⁷⁷⁵ oraz Pratofanes⁷⁷⁶. Badaljanc podaje informację o koneksji Diskosa II z eponimem grupy chronologicznej IVb – Ksenofantosem II⁷⁷⁷. Brak możliwości weryfikacji tej wiadomości nakazuje traktować ją z dużą dozą ostrożności.

⁷⁷⁰ Schuchhardt 1895: nos. 1007–1009; cf. Börker 1998: nos. 439–441.

⁷⁷¹ Maiuri 1921–1922: nos. I–VI et nos. IX–XXIV.

⁷⁷² Sztetyło 1978: no. 27.

⁷⁷³ Maiuri 1921–1922: nos. I–VI; cf. Wallace Matheson, Wallace 1982: appendix 2, 309, tab. 9b; cf. Lund 2011: 282; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 271 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

⁷⁷⁴ Maiuri 1921–1922: nos. IX–XVII; cf. Lund 2011: 283; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Wallace Matheson, Wallace 1982: 320 et pl. 80c; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100151; Badal'anc 2000: 276 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2 et p. 124, tab. 6.

⁷⁷⁵ Maiuri 1921–1922: no. XVIII et nos. XX–XXII; cf. Lund 2011: 283; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1950: no. 21; Grace 1953: 119 et tab. 42, II; Badal'anc 1980a: 164; Wallace Matheson, Wallace 1982: 309; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100152; Badal'anc 2000: 276 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

⁷⁷⁶ Maiuri 1921–1922: nos. XXIII–XXIV; cf. Lund 2011: 284; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 281 et p. 300; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

⁷⁷⁷ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 277 et p. 300.

134. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.10p

Kwadrat: 23

Jednostka stratygraficzna: 1

Południe: 3,44 m

Wschód: 2,04 m

Głębokość: – 4,10 m

Wymiary stempla: 4,3 x 1,8 cm

[ΔΡΑΚΟΝΤ]ΙΔΑ

kaduceusz w prawo

[Δρακοντ]ῖδα

kaduceusz w prawo

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Stempel producenta Drakontidasa. Jeden stempel z imieniem tego producenta odkryty został w trakcie wykopalisk na agorze ateńskiej w kontekście trzeciej ćwierci II w. p.n.e.⁷⁷⁸ Gentili opublikował parę stempli Drakontidas – Archokrates. Korektę lektury zaproponowanej przez Gentiliego⁷⁷⁹ przeprowadził Nachtergaele⁷⁸⁰. Badacz ten skłania się ku rozszerzeniu chronologii działalności Drakontidasa, tradycyjnie datowanej na czasy V grupy chronologicznej, nawet do końca grupy chronologicznej IVb. Autokrates I był prawdopodobnie ostatnim z eponimów, sprawujących swój urząd w przedziałach grupy chronologicznej IVb⁷⁸¹. Poza Autokratesem I Drakontidas współpracował również z innymi eponimami, głównie należącymi do V grupy chronologicznej: Anaksandros⁷⁸², Aleksiad⁷⁸³, Aristakos⁷⁸⁴, Archembrotos I⁷⁸⁵, Lafejdes⁷⁸⁶, Nikasagoras II⁷⁸⁷,

⁷⁷⁸ Rotroff 1982: 98, D17:5 [SS 10498].

⁷⁷⁹ Gentili 1958: no.19a–b: Archokrates – Drakontidas.

⁷⁸⁰ Nachtergaele 1978: 40, n. 60: Autokrates I – Drakontidas.

⁷⁸¹ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1.

⁷⁸² Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2.

⁷⁸³ Hall 1885: no. 5043 = Di Cesnola 1903: no. 86; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 20a–b; Bleckmann 1912: 250–251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 263 et p. 301.

⁷⁸⁴ Hall 1885: no. 5058: omyłkowa lektura imienia eponima ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΙΡΑΧΟΥ | ΣΜΙΝΘΙΟΥ = Di Cesnola 1903: no. 80; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 26; cf. Nicolaou 2005: 408, no. 14a–b; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 265 et p. 301; Finkielsztejn 2001a: 136, §IV.2 et 155, tab. 12.1.

⁷⁸⁵ Hall 1885: no. 5046 = Di Cesnola 1903: no. 76; cf. Bleckmann 1907: 32, no. 23; cf. Nilsson 1909: 115, korekta do Hall 1885: no. 5046; cf. Nicolaou 2005: 407, no. 10a–b; Škorpić 1904: nos. 404a–404v; Bleckmann

Polyaratosem II⁷⁸⁸ i Timotheosem⁷⁸⁹. Badaljanc wymienia również koneksję Drakontidas – Aristarchos⁷⁹⁰. Działalność eponima Aristarchosa datowana jest na czasy I grupy chronologicznej. Taka duża różnica w chronologii pozwala przypuszczać, że mamy do czynienia z pomyłką, wynikającą najprawdopodobniej z błędnej lektury imienia eponima Aristakosa.

1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 268 et p. 301; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁷⁸⁶ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁷⁸⁷ Barker 2004: no. 9; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 100a–b; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁷⁸⁸ Finkielsztejn 2001a: 137, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁷⁸⁹ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁷⁹⁰ Badal'anc 1980: 165.

135. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.4p

Kwadrat: 17

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek odkryty w trakcie doczyszczania

wykopu przed rozpoczęciem sezonu wykopaliskowego

Wymiary stempla: 4,3 x 1,8 cm

ΔΩΡΟΥ

Δώρου

Legenda od prawej do lewej.

Stempel producenta Dorosa II. Odciski stempli z jego imieniem odkryte zostały w Alba Fucens⁷⁹¹. Cechą charakterystyczną stempli Dorosa II jest odwrócony zapis kursywny i niestaranność ich wykonania⁷⁹². Nie dotyczy to jednak wszystkich odcisków z jego imieniem. Znane są bowiem również stemple Dorosa II z duktem pisma od lewej do prawej i starannym liternictwem⁷⁹³. Na podstawie koneksji Dorosa II z eponimami takimi jak: Apollonios⁷⁹⁴, Aristombrotidas⁷⁹⁵, Aristonymos⁷⁹⁶, Mnaseas⁷⁹⁷ i Nikomachos⁷⁹⁸ jego działalność datowana jest na koniec II – początek I w. p.n.e., tj. na koniec V i początek VI grupy chronologicznej⁷⁹⁹. Z dużą dozą ostrożności można postawić hipotezę, że Doros II współpracował również z eponimem Hieroklesem⁸⁰⁰.

⁷⁹¹ Mertens 1955: no. 1 et no. 11.

⁷⁹² Finkielsztejn 2001a: 152, § IV.5.6; cf. Sztetyłło 1978: no. 54.

⁷⁹³ Przykładowo: Sztetyłło 1975: no. 164; Šelov 1975: no. 334; Akamatis 2000: no. P 121; Nicolaou 2005: 165, no. 415.

⁷⁹⁴ Badal'ânc 1980: 165.

⁷⁹⁵ Nicolaou 2005: 164, no. 414.

⁷⁹⁶ Nicolaou 2005: 433, no. 126a–b.

⁷⁹⁷ Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 15; Nicolaou 2005: 418, no. 65a–b.

⁷⁹⁸ Badal'ânc 1980: 165; Nicolaou 2005: 414, no. 46a–b.

⁷⁹⁹ Nicolaou 2005: 164–165, no. 414.

⁸⁰⁰ Badal'ânc 1980a: 164; Badal'ânc 2000: 270.

136. Nr inwentarzowy: T.XXV.08.37p

Kwadrat: 106

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: zabytek pochodzi ze

współczesnej jamy śmietnikowej

Wymiary stempla: 3,8 x 1,2 cm (maksymalna zachowana szerokość)

Δ[ΩΡ]ΟΥ

Δ[ώρ]ου

Stempel należący do grupy odcisków kursywnych.

Ślady „przebijania” sztancy.

Legenda od prawej do lewej.

Patrz wyżej.

137. Nr inwentarzowy: T.XXV.08.78p

Kwadrat: 106–108

Jednostka stratygraficzna: 163

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielono z materiału masowego

Wymiary stempla: 3,8 x 1,6 cm

ΔΩ[P]ΟΥ

Δώ[ρ]ου

Stempel należący do grupy odcisków kursywnych.

Legenda od prawej do lewej.

Patrz wyżej.

138. Nr inwentarzowy: T.XXV.12.38p

Kwadrat: 116

Jednostka stratygraficzna: 207

Północ: 1,10 m

Wschód: 1,90 m

Głębokość: – 1,71 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,2 cm

ΔΩΡΟΥ

Δώρου

Legenda od prawej do lewej.

Omega kursywna.

Patrz wyżej.

139. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.57p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 91

Północ: 4,25 m

Zachód: 1,75 m

Głębokość: – 3,75 m

Wymiary stempla: 3,3 x 1,4 cm

ΕΡΜΙΑ

Ἑρμία

Stempel producenta Hermiasa. Okres działalności tego producenta przypadał na czasy IV grupy chronologicznej⁸⁰¹. Świadczą o tym koneksje Hermiasa z eponimami tego okresu takimi jak: Aleksimachos⁸⁰², Eudamos⁸⁰³, Ksenofantos II⁸⁰⁴ oraz Timurrodos⁸⁰⁵.

⁸⁰¹ Nicolaou 2005: 167–168, no. 421.

⁸⁰² Grace 1974a: 95, no A3 et p. 97, nos. 2–3; cf. Nicolaou 2005: 31–32, no. 41a–b et p. 416–417, no. 56a–b; cf. Lund 2011: 280; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100070.

⁸⁰³ Wagner 1982: 159–160, no. 4; cf. Lund 2011: 281.

⁸⁰⁴ Šelov 1975: no. 168 et no. 451; cf. Jöhrens, Il'jašenko 2001: 376, fig. 6, 2 et p. 460: korekta lektury imienia producenta; cf. Lund 2011: 283; Lungu 1994: no. 44a–b; Badal'anc 2000: 277 et p. 295.

⁸⁰⁵ Fairbanks 1928: 65; cf. Nicolaou 2005: 414, no. 44a–b; cf. Lund 2011: 285; Grace 1974a: 97; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 295.

140. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.46p

Kwadrat: 17

Jednostka stratygraficzna: 83

Północ: 4,30 m

Zachód: 0,20 m

Głębokość: – 3,22 m

Wymiary stempla: 4,5 x 1,5 cm

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ

Ἡρακλείτου

Stempel producenta Heraklejtosa I. Jego stemple odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁸⁰⁶ i w Olbii⁸⁰⁷. Okres działalności Heraklejtosa I datowany jest na czasy III grupy chronologicznej⁸⁰⁸. Taką chronologię aktywności tego producenta potwierdzają jego koneksje z eponimami Theajdetosem⁸⁰⁹ i Nikasagorasem I⁸¹⁰. Zdaniem Finkielsztejna Heraklejtos I mógł również współpracować z eponimem Aristodamosem II⁸¹¹.

⁸⁰⁶ Schuchhardt 1895: no. 1019 et no. 1021; cf. Börker 1998: nos. 455–456.

⁸⁰⁷ Levi 1964: nos. 250–258.

⁸⁰⁸ Nicolaou 2005: 171–172, no. 435.

⁸⁰⁹ Jöhrens, Il'jašenko 2001: 377, fig. 7, 1 et no. 59 et no. 201; cf. Lund 2011: 282.

⁸¹⁰ Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 279 et p. 295; Lawall 2007: 44, za no. AH 34; cf. Lund 2011: 283.

⁸¹¹ Finkielsztejn 2000c: 209, pl. 109b et d; Finkielsztejn 2001a: 205, n.4; cf. Lund 2011: 280.

141. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.2p

Kwadrat: 9

Jednostka stratygraficzna: 67

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Głębokość: – 3,65 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,9 cm (maksymalna zachowana szerokość)

ΗΦΑΙΣΤ[ΙΩ]ΝΟΣ

kaduceusz w prawo

Ἡφαίστ[ίω]νος

kaduceusz w prawo

Stempel producenta Hefajstiona. Koneksje tego producenta z eponimami IV i V grupy chronologicznej pozwalają datować aktywność Hefajstiona na ten właśnie okres⁸¹². Współpracował on z takimi eponimami jak: Pausanias III⁸¹³, Pythogenes⁸¹⁴ i Tejsagoras⁸¹⁵.

⁸¹² Nicolaou 2005: 172–173, no. 439.

⁸¹³ Grace 1947: 450, fig. 8; cf. Grace 1965: 7, n. 8; cf. Nicolaou, Empereur 1986: no. 7a–b; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 74a–b; cf. Lund 2011: 283; Badal’anc 1980a: 164; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100170; Badal’anc 2000: 280 et p. 296.

⁸¹⁴ Hall 1885: no. 5065: błędna lektura imienia eponima = Di Cesnola 1903: no. 87; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 21a–b; Munro, Tubbs 1890: 34; cf. Nicolaou 2005: 412, no. 35a–b; Badal’anc 2000: 280 et p. 296; Barker 2002a: no. 8; cf. Nicolaou 2005: 423, no. 94a–b; cf. Lund 2011: 284.

⁸¹⁵ Badal’anc 2000: 283 et p. 296; Nicolaou 2005: 439, no. 140a–b.

142. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.94p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 102

Północ: 2,00 m

Zachód: 1,80 m

Głębokość: – 4,18 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 2,9$ cm

[ΙΕΡ]ΟΤΕΛΕΥΣ

rozetka w centrum

[Ἱερ]οτέλεϋς

rozetka w centrum

Imadło wtórnie wykorzystane jako rozcieracz.

Stempel producenta Hierotelesa. Był on jednym z najbardziej aktywnych producentów we wczesnym okresie stemplowania amfor na Rodos. Działalność Hierotelesa datowana jest na 269–225 p.n.e.⁸¹⁶ Współpracował on z eponimami II grupy chronologicznej: Aretaklesem⁸¹⁷, Kleonymosem⁸¹⁸, Nikonem⁸¹⁹, Pausaniasem I⁸²⁰, Filonidasem⁸²¹ i innymi⁸²².

⁸¹⁶ Grace 1963: 327, n. 20; Grace 1974a: 200; Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 290, 292, 302, no. E 2; Empereur, Tuna 1989: 277–279; Empereur 1990: 207–208.

⁸¹⁷ Badal'ânc 1980: 164; Ariel 1999: 26, no. 1.

⁸¹⁸ Grace 1963: 327–328, n. 20; Badal'ânc 1980: 164; Empereur 1990: no. 3–4.

⁸¹⁹ Grace 1963: 327–328, n. 20; Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 290, 302, no. E 2; Badal'ânc 1980: 164.

⁸²⁰ Grace 1963: 326, n. 16; Badal'ânc 1980: 164.

⁸²¹ Grace 1953: 118 sq., tab. 42, 1; Badal'ânc 1980: 164; Nicolaou, Empereur 1986: no. 1a–b.

⁸²² Badal'ânc 1980: 164 wymienia jeszcze następujących eponimów: Agestratos I (?), Hagemon (?), Hagesios (?), Aristanaktos I (?), Aristarchos (?), Aristos (?), Damokrates I (?), Daemon (?), Eukles, Eufanoridas (?), Kallikrates I, Lysandros (?), Pejthiadas (?), Polykles (?), Polycharmos (?), Sthenelas (?), Timoklidas, Filinos (?), Filokrates, Frasilas (?), Eksakestos (?), Ajnesidamos I (?), Epicharmos (?).

143. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.27p

Kwadrat: 23

Jednostka stratygraficzna: 197

Południe: 3,40 m

Zachód: 1,73 m

Głębokość: – 4,41 m

Wymiary stempla: 4,8 x 1,8 cm

IEPΩNOΣ

Ἱέρωνος

gałązka ?

gałązka ?

Stempel producenta Hierona II. Jego działalność datowana jest na czasy końca IV i V grupy chronologicznej⁸²³. Odkrycie stempla Hierona II w kompleksie pergamońskim⁸²⁴ wskazuje, że należałoby poszerzyć ramy chronologiczne działalności tego producenta do końca III grupy chronologicznej⁸²⁵. Znane są koneksje Hierona II z eponimami takimi jak: Anaksandros⁸²⁶, Astymedes II⁸²⁷, Gorgon⁸²⁸, Pausanias III⁸²⁹, Pythogenes⁸³⁰ i Timodikos⁸³¹. Bleckmann i Badal'anc wymieniają jeszcze koneksję Hieron II – Dionysios⁸³². Chronologia działalności tego eponima jest dyskusyjna. Finkielsztejn umieszcza go wśród eponimów grupy chronologicznej VIIA⁸³³.

⁸²³ Nicolaou 2005: 179, no. 454.

⁸²⁴ Schuchhardt 1895: no. 1050; cf. Börker 1998: no. 460.

⁸²⁵ Finkielsztejn 2001a: 136, n. 176.

⁸²⁶ Nicolaou 2005: 418, no. 63a–b et p. 420, no. 77a–b; Nicolaou, Empereur 1986: no. 10a–b; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2.

⁸²⁷ Nicolaou, Empereur 1986: no. 9a–b; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100215; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV,2; cf. Nicolaou 2005: 420, no. 76a–b.

⁸²⁸ Badal'anc 2000: 271; Monahov 2003: 120, n. 70 et p. 314, tab. 84, 3.

⁸²⁹ Finkielsztejn 2001a: 136, n. 176.

⁸³⁰ Nicolaou 2005: 413, no. 43a–b.

⁸³¹ Porro 1914: no. 17 et 18; Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2.

⁸³² Bleckmann 1912: 250; Badal'anc 1980a: 164; Badal'anc 2000: 272 et p. 296.

⁸³³ Finkielsztejn 2001a: 162, tab. 15.

144. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.18p

Kwadrat: 24

Jednostka stratygraficzna: 197A

Południe: 2,40 m

Zachód: 0,92 m

Głębokość: – 5,20 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,6 cm

ΙΕΡΩΝΟΣ

uskrzydłony kaduceusz w prawo

Ἰέρωνος

uskrzydłony kaduceusz w prawo

Patrz wyżej.

145. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.4p

Kwadrat: 2

Jednostka stratygraficzna: 15A

Południe: 0,80 m

Wschód: 0,80 m

Głębokość: – 3,89 m

Wymiary stempla: 2,4 (maksymalna zachowana długość) x 1,7 cm

róg obfitości IM[A]

róg obfitości Ἰμ[α]

kaduceusz w prawo

kaduceusz w prawo

Stempel producenta Imasa. Imię Imas nie jest pochodzenia greckiego. Na obecnym etapie badań niemożliwym jest stwierdzenie jak powinno być akcentowane: Ἰμαός czy też Ἰμᾶς. Z tego powodu pozostawiam to imię bez akcentu⁸³⁴. Nilsson uznał, że Imas to imię pochodzenia barbarzyńskiego⁸³⁵. Zdaniem Massona pochodzi ono z Azji Mniejszej – być może jest to imię frygijskie⁸³⁶. Uważa on, że nosiciele tego imienia byli niewolnikami lub wyzwolencami⁸³⁷. Działalność producenta Imasa datowana jest na czasy IV grupy chronologicznej⁸³⁸ na podstawie jego koneksji z eponimami takimi jak: Aleksiadas⁸³⁹, Aleksimachos⁸⁴⁰, Autokrates I⁸⁴¹, Damajnetos⁸⁴², Heragoras⁸⁴³, Ksenofantos II⁸⁴⁴, Pausanias III⁸⁴⁵, Pythodoros⁸⁴⁶ oraz Timmurros⁸⁴⁷. Hipotetycznie Imas współpracował również

⁸³⁴ Cf. Börker 1998: no. 461.

⁸³⁵ Nilsson 1909: 99.

⁸³⁶ Masson 1986: 39; cf. Zgusta 1964: § 466–2.

⁸³⁷ Masson 1986: 39.

⁸³⁸ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1; Nicolaou 2005: 180, no. 458.

⁸³⁹ Badal'anc 2000: 263 et p. 303.

⁸⁴⁰ Lawall et al. 2010: no. L-326a–b.

⁸⁴¹ Grace 1961: fig. 31; Badal'anc 1980a: 165; Bald Romano 1994: no. 61; Jöhrens 1999a: 71, za no. 185; Jöhrens 1999b: 253, no. 29; cf. Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8.

⁸⁴² Hall 1885: no. 5044; Bleckmann 1907: 32, no. 28; Badal'anc 1980a: 165; cf. Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8; cf. Nicolaou 2005: 409, no. 22a–b.

⁸⁴³ Jöhrens 1999b: 253, no. 29.

⁸⁴⁴ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8.

⁸⁴⁵ Bleckmann 1907: 31, no. 11; Porro 1914: nos. 13–14; Gentili 1958: 29; Badal'anc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100176; Jöhrens 1999a: 71, no. 185; Jöhrens 1999b: 253, no. 29;

z eponimem Thersandrosem⁸⁴⁸, działalność którego datowana jest na czasy grupy chronologicznej Va. Finkielsztejn uważa współpracę Imasa i Tersandrosa za nieprawdopodobną. Jego zdaniem Porro, publikując owa parę stempli, omyłkowo zrekonstruował imię producenta. W legendzie stempla zamiast [Ἰμ]α należałoby widzieć [Μίδ]α⁸⁴⁹. Jeden stempel Imasa odkryty został w kompleksie pergamońskim⁸⁵⁰, a liczne egzemplarze jego stempli znane są z Kartaginy⁸⁵¹.

cf. Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8; Nicolaou 2005: 413, no. 40a–b; Grace 1934: 219, fig. 2: Pausanias II; Lenger 1955: no. 3: Pausanias II.

⁸⁴⁶ Porro 1914: nos. 15–16; Jöhrens 1999a: 71, no. 185; Jöhrens 1999b: 253, no. 29; cf. Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8; Nicolaou 2005: 385, no. P 4a–b et p. 436, no. 133a–b.

⁸⁴⁷ Hiller von Gaertringen 1898: 233; Bleckmann 1907: 32, no. 12; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 165; cf. Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 130, tab. 8.

⁸⁴⁸ Porro 1914: nos. 37–38; cf. Brugnone 1986: no. 90.

⁸⁴⁹ Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1.

⁸⁵⁰ Schuchhardt 1895: no. 1240; cf. Börker 1998: no. 461.

⁸⁵¹ Nicolaou 2005: 180, no. 458.

146. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.64p

Kwadrat: 18

Jednostka stratygraficzna: 90

Południe: 1,80 m

Wschód: 0,90 m

Głębokość: – 3,76 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,6 cm

róg obfitości IMA

kaduceusz w prawo

róg obfitości Ἰμα

kaduceusz w prawo

Patrz wyżej.

147. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.29p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 91

Południe: 0,10 m

Wschód: 1,00 m

Głębokość: -3,81 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,9 cm

kaduceusz w prawo

IMA

Patrz wyżej.

kaduceusz w prawo

Ἰμα

148. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.80p

Kwadrat: 101

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielono z materiału masowego

Wymiary stempla: 3,4 cm (maksymalna zachowana długość) x 1,7 cm (maksymalna zachowana szerokość)

[I]MA

kaduceusz w prawo

[I]μα

kaduceusz w prawo

Patrz wyżej.

149. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.48p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 1,10 m

Zachód: 0,60 m

Głębokość: – 4,36 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 2,9$ cm

Wymiary stempla pomocniczego: 0,7 x 0,7 cm

[III]ΠΟΚΡΑΤΕΥΣ kwiat róży w centrum

[Ἰπ]ποκράτευς kwiat róży w centrum

Stempel pomocniczy w postaci odwróconego P.

Stempel producenta Hippokratesa. Jego stemple odkryte zostały w kompleksach w Pergamonie⁸⁵², Atenach (Środkowa Stoa)⁸⁵³ i w Olbii⁸⁵⁴. Hippokrates był synem producenta Damokratesa I i bratem Aristoklesa II⁸⁵⁵. Hippokrates współpracował z eponimami działającymi od końca III do początku V grupy chronologicznej. Tak długi okres działalności tego producenta potwierdza odkrycie z Nisyros. Została tam znaleziona amfora, na imadłach której znajdowały się stemple Hippokratesa i eponima Timodikosa⁸⁵⁶. Działalność eponima Timodikosa datowana jest na czasy grupy chronologicznej Va. Badal'anc, który zestawiał listę koneksji rodyjskich eponimów i producentów, wspomina nawet o współpracy pomiędzy Hippokratesem i eponimem Aristratosem⁸⁵⁷, działalność którego datowana jest na czasy grupy chronologicznej Vb⁸⁵⁸. Znane są również koneksje pomiędzy Hippokratesem i innymi eponimami: Hieronem I⁸⁵⁹, Athanodotosem⁸⁶⁰,

⁸⁵² Schuchhardt 1895: nos. 1052a–1052b; cf. Börker 1998: nos. 462–463.

⁸⁵³ Grace 1985: 9–13 et 46, no. 3a–c.

⁸⁵⁴ Levi 1964: nos. 259–265.

⁸⁵⁵ Grace 1985: 10; Grace 1986: 556, n. 12; Finkielsztejn 2001a: 113, § III.1.1.

⁸⁵⁶ Nicolaou 2005: 182, no. 462; Finkielsztejn 2001a: 119.

⁸⁵⁷ Badal'anc 1980a: 164; cf. Finkielsztejn 2001a: 119.

⁸⁵⁸ Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21.

⁸⁵⁹ Badal'anc 1980a: 164.

⁸⁶⁰ Akamatis 2000: no. P 13.

Theajdetosem⁸⁶¹, Aratofanesem I⁸⁶², Aristodamosem II⁸⁶³, Aristonem II⁸⁶⁴, Autokratesem I⁸⁶⁵, Eudamosem⁸⁶⁶, Ksenofantosem II⁸⁶⁷, Pausaniasem III⁸⁶⁸, Pythogenesem⁸⁶⁹, Pythodorosem⁸⁷⁰, Aleksimachosem⁸⁷¹ i Nikasagorasem I⁸⁷². Badaljanc jako hipotetyczne wymienia również koneksje Hippokratesa z takimi eponimami jak: Aristokrates II, Kleombrotos I, Ksenaretos i Menon⁸⁷³. Zdaniem Jöhrensa na podstawie analogii stylistycznych i zwyczaju stosowania tych samych stempli pomocniczych można przypuszczać, że Hippokrates (lub Aristokles II) mógł współpracować również z Damajnetosem⁸⁷⁴, Heragorasem⁸⁷⁵ i Timurrodosem⁸⁷⁶. Hippokrates przejął od Damokratesa I zwyczaj umieszczania na imadłach amfor stempli pomocniczych. W jego wytwórni ceramicznej wykorzystywano w tym celu ponad 20 różnych sztanc. Z ich pomocą odciskano następujące stemple pomocnicze: A⁸⁷⁷, B⁸⁷⁸, Δ⁸⁷⁹,

⁸⁶¹ Hall 1885: no. 5060; Bleckmann 1907: 32, no. 25; Badal'anc 1980a: 164; Calvet 1982: 26, no. 58; Grace 1985: 9 et p. 46, no. 3a–c; Empereur, Guimier-Sorbets: 130; cf. Grace 1934: 219, fig. 2; Šelov 1966: 666; Nicolaou 2005: 408, no. 13.

⁸⁶² Badal'anc 1980a: 164.

⁸⁶³ Bleckmann 1907: 32, no. 19; Macalister 1912: no. 266; Badal'anc 1980a: 164; cf. Grace 1934: 219, fig. 2.

⁸⁶⁴ Badal'anc 1980a: 164.

⁸⁶⁵ Badal'anc 1980a: 164.

⁸⁶⁶ Badal'anc 1980a: 164.

⁸⁶⁷ Hall 1885: no. 5041; Hiller von Gaertringen 1898: 232; Bleckmann 1907: 32, no. 24; Badal'anc 1980a: 164; cf. Grace 1934: 219, fig. 2; Šelov 1966: 666; Nicolaou 2005: 407, no. 12.

⁸⁶⁸ Badal'anc 1980a: 164; omyłkowo jako Pausanias II.

⁸⁶⁹ Nicolaou, Empereur 1986: no. 6a–b.

⁸⁷⁰ Nicolaou 2005: 435, no. 132.

⁸⁷¹ Grace 1974b: 94, no. A 3.

⁸⁷² Badal'anc 2000: 279 et p. 298.

⁸⁷³ Badal'anc 1980a: 164; cf. Finkielsztejn 2001a: 119, n. 135.

⁸⁷⁴ Jöhrens 1999a: 273, za no. AS 20; Jöhrens 1999b: 249, za no. 14.

⁸⁷⁵ Jöhrens 1999b: 249, za no. 15.

⁸⁷⁶ Jöhrens 1999b: 252, za no. 24.

⁸⁷⁷ Šelov 1956: 137, tab. 4; Calvet 1982: no. 58; Grace 1985: 9; cf. Palaczyk 1999: 66; Palaczyk 2000: 399; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁷⁸ Grace 1948: 145 korekta do: Hall 1885: no. 5060; cf. Badal'anc 1973: 53; Palaczyk 1999: 67; Palaczyk 2000: 399; Finkielsztejn 2001a: 115, § III.1.2.1.

⁸⁷⁹ Levi, Pugliese Carratelli 1961–1962: nos. 38–42a–e; Grace 1985: 9 et p. 46, no. 3a–c: prawdopodobnie napis odwrócony (?); cf. Palaczyk 1999: 68; Palaczyk 2000: 400; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

E (lunarny)⁸⁸⁰, Θ⁸⁸¹, I*⁸⁸², ΙΣ (sigma lunarna)⁸⁸³, Κ⁸⁸⁴, Κ*⁸⁸⁵, ΚΑ⁸⁸⁶, Ο⁸⁸⁷, Ο*⁸⁸⁸, Ρ (odwrócone)⁸⁸⁹, Ρ*⁸⁹⁰, Ρ*Ε (epsilon lunarny)⁸⁹¹, Σ⁸⁹² (sigma lunarna), Τ⁸⁹³, Υ⁸⁹⁴, Υ[---]⁸⁹⁵, Φ⁸⁹⁶, ΕΦΕ/ΣΟΥ (epsilon i sigma lunarne)⁸⁹⁷, hippokamp⁸⁹⁸ i być może głowa Heliosa⁸⁹⁹.

⁸⁸⁰ Grace 1934: no. 93a–b; Šelov 1956: 137, tab. 4; cf. Palaczyk 1999: 68; Palaczyk 2000: 400; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁸¹ Palaczyk 2000: 400; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁸² Ariel 1990: 52, no. S 192; Ariel, Finkielsztejn 2003: 139, no. Rh 1.

⁸⁸³ Šelov 1956: 139, tab. 4 et p. 143; Sztetyło 1976: no. 94; Rosenthal-Heginbottom: no. 42; cf. Palaczyk 1999: 70; Palaczyk 2000: 400; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁸⁴ Šelov 1956: 137, tab. 4 et p. 143; Levi 1964: no. 265; Šelov 1966: 664; Grace 1985: 9; cf. Palaczyk 1999: 70; Palaczyk 2000: 401; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁸⁵ Pellegrini 1887: no. 289; Ariel 1990: 52, no. S 192; Ariel, Finkielsztejn 2003: 139, no. Rh 1; cf. Palaczyk 1999: 72; Palaczyk 2000: 401.

⁸⁸⁶ Šelov 1956: 139, tab. 4; Levi, Pugliese Carratelli 1961–1962: nos. 38–42a–e; cf. Palaczyk 1999: 72; Palaczyk 2000: 401.

⁸⁸⁷ Burow 1998: no. 222; cf. Palaczyk 1999: 73; Palaczyk 2000: 401; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁸⁸ Conovici, Irimia 1991: 170, no. 7 (?); Nicolaou 2005: 182, no. 462; cf. Palaczyk 1999: 82 (?); Palaczyk 2000: 404 (?).

⁸⁸⁹ Pellegrini 1887: no. 290; Šelov 1956: 138, tab. 4; Šelov 1975: no. 371; cf. Palaczyk 1999: 74; Palaczyk 2000: 402; Finkielsztejn 2001a: 115, § III.1.2.1.

⁸⁹⁰ Šelov 1975: no. 369; cf. Badal'ânc 1973: 52; Palaczyk 1999: 74; Palaczyk 2000: 402.

⁸⁹¹ Palaczyk 2000: 402.

⁸⁹² Grace 1985: 9.

⁸⁹³ Levi 1964: no. 264; Šelov 1975: no. 370; Grace 1985: 9; cf. Badal'ânc 1973: 53; Palaczyk 1999: 75; Palaczyk 2000: 402; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁹⁴ Levi 1964: no. 263; Grace 1985: 9; cf. Palaczyk 1999: 76; Palaczyk 2000: 402.

⁸⁹⁵ Reisner 1924: 315, no. 2; cf. Palaczyk 1999: 83.

⁸⁹⁶ Pellegrini 1887: no. 288; cf. Palaczyk 1999: 77; Palaczyk 2000: 403; Finkielsztejn 2001a: 118, tab. 5.

⁸⁹⁷ Šelov 1956: 140, tab. 4; Gentili 1958: no. 122, 12; cf. Palaczyk 1999: 68; Palaczyk 2000: 400.

⁸⁹⁸ Nilsson 1909: no. 255, 1–2; cf. Palaczyk 1999: 80 et p. 82; Palaczyk 2000: 403.

⁸⁹⁹ Palaczyk 1999: 82: hippokamp lub głowa Heliosa (?).

150. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.07p

Kwadrat: 104

Jednostka stratygraficzna: 130

Południe: 1,80 m

Wschód: 0,60 m

Głębokość: – 2,89 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 3,1$ cm

Wymiary stempli pomocniczych 1,0 x 1,0 cm; 1,2 x 1,2 cm

ΠΠΟΚΡΑΤΕΥΣ kwiat róży w centrum

Ἰπποκράτεϋς kwiat róży w centrum

Na imadle znajdują się dwa stemple pomocnicze. Oba są prostokątne z literą beta. Każdy ze stempli wykonany jednak został z zastosowaniem innej sztancy. Autorowi nie są znane żadne analogie dla tego przypadku.

Patrz wyżej.

151. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.60p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 111

Północ: 4,40 m

Zachód: 0,10 m

Głębokość: – 5,06 m

Wymiary stempla: 3,5 x 1,2 cm

ΙΣΤΡΟΥ

Ἴστρον

Stempel producenta Istrosa. Dotychczas w Tanais odkryty został tylko jeden stempel tego producenta⁹⁰⁰. Stempel Istrosa odkryto w kompleksie w Villanova⁹⁰¹. Znane są koneksje tego producenta z eponimami Kratidasem⁹⁰² i Pratofanesem⁹⁰³. Okres działalności Istrosa datowany jest grupę chronologiczną IIIb, tj. około 201–189 p.n.e.⁹⁰⁴ Monachow uważa jednak, że istnieją podstawy, by zaproponować nowe datowanie kompleksu z Villanova. Jego zdaniem kompleks ten należałoby datować na trzecią ćwierć III w. p.n.e. (najprawdopodobniej na lata 30.)⁹⁰⁵.

⁹⁰⁰ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 210.

⁹⁰¹ Maiuri 1921–1922: no. XXV.

⁹⁰² Wallace 1982: 310.

⁹⁰³ Maiuri 1921–1922: no. XXV; cf. Lund 2011: 284; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 281 et p. 303.

⁹⁰⁴ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 210.

⁹⁰⁵ Monahov 1999: 541–542.

152. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.31p

Kwadrat: 9

Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 2,30 m

Wschód: 1,80 m

Głębokość: – 4,49 m

Wymiary stempla: 4,3 x 1,6 cm (maksymalna zachowana szerokość)

ΚΑΛΛΩΝΟΣ

Κάλλωνος

herma w prawo

herma w prawo

Stempel producenta Kallona. Jako godło na stemplach tego producenta, podobnie jak na stemplach Amyntasa, Rodona II, Hermaiskosa i Filostefanosa II, występuje herma⁹⁰⁶. Okres aktywności Kallona datowany jest na drugą połowę II w. p.n.e. na podstawie na podstawie koneksji z eponimem Thersandrosem⁹⁰⁷. Kallon współpracował również z eponimem Tejsagorasem⁹⁰⁸.

⁹⁰⁶ Nicolaou 2005: 183, no. 465.

⁹⁰⁷ Grace 1985: 13, n. 24; Buzoianu, Cheluță-Georgescu 1998: no. 133a–b.

⁹⁰⁸ Porro 1914: nos. 19–20.

153. Nr inwentarzowy: T.XXV.06.103p

Kwadrat: 101

Jednostka stratygraficzna: 111

Północ: 2,20 m

Wschód: 1,00 m

Głębokość: – 2,64 m

Wymiary stempla: 4,5 x 1,7 cm

[herma w prawo]

ΚΑΛ[ΛΩΝΟ]Σ

Patrz wyżej.

[herma w prawo]

Κάλλ[λωνο]ς

154. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.21p

Kwadrat: 25

Jednostka stratygraficzna: 197A

Południe: 0,75 m

Zachód: 0,13 m

Głębokość: – 5,20 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,7 cm

Κ[Ω]ΜΟΥ

Κ[ὠ]μῶν

Stempel producenta Komosa. Finkielsztejn podaje informację na temat odkrytego w Marissie lagynosu, gdzie na stemplu w imieniu producenta zamiast omegi występuje omikron⁹⁰⁹. Stempel z imieniem Komosa odkryty został w trakcie wykopalisk na agorze ateńskiej – nr RR 331 (nie wymieniony przez Grace w BCH, 1952)⁹¹⁰. Wiadomo, że Komos współpracował z eponimem Pythogenesem, działalność którego datowana jest na czasy grupy chronologicznej IVb⁹¹¹. Kac datuje działalność Komosa na okres obejmujący IV i V grupę chronologiczną⁹¹².

⁹⁰⁹ Finkielsztejn 2001a: 52, n. 72.

⁹¹⁰ Nicolaou 2005: 385–386, no. P 5.

⁹¹¹ Nicolaou 2005: 385–386, no. P 5.

⁹¹² Kac 2007: 423.

155. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.51p

Kwadrat: 8

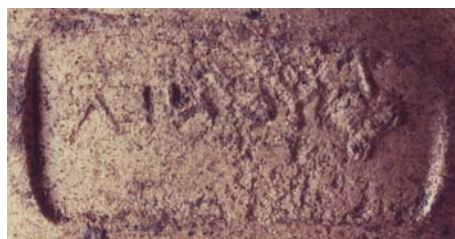
Jednostka stratygraficzna: 62

Południe: 1,20 m

Wschód: 0,60 m

Głębokość: – 3,69 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,8 cm

ΛΙΝΟΥ winne grono

Λίνου winne grono

N odwrócone.

Stempel producenta Linosa. Znanych jest kilka zachowanych w całości amfor, noszących stemple tego producenta oraz eponima o imieniu Nikasagoras⁹¹³. Bez odpowiedzi pozostaje jak dotąd pytanie, z którym z eponimów o tym imieniu Linos współpracował. Był to Nikasagoras I (III grupa chronologiczna) czy też Nikasagoras II (V grupa chronologiczna). Nicolaou datuje okres działalności Linosa na czasy III grupy chronologicznej⁹¹⁴. Akamatis opowiada się za to za późniejszą chronologią i datuje okres aktywności Linosa na czasy V–VI grupy chronologicznej⁹¹⁵. Przy tym Akamatis podaje dodatkową informację o koneksjach Linosa z eponimem Anaksandrosem, odsyłając do publikacji Badaljanca, w której działalność tego producenta datowana jest na III grupę chronologiczną⁹¹⁶. W publikacji materiału z wykopalisk w Tell Beersheba stemple Linosa datowane są na czasy V grupy chronologicznej⁹¹⁷. Takie datowanie działalności Linosa może potwierdzić koneksja z eponimem Astymedesem II⁹¹⁸, opublikowana przez Badaljanca. Jak wspomniano wyżej, autor ten mimo to datuje aktywność Linosa na czasy III grupy chronologicznej.

⁹¹³ Maiuri 1924: no. 1; Badal'anc 1980a: 165; Nicolaou 2005: 431, no. 121a–b.

⁹¹⁴ Nicolaou 2005: 186, no. 475.

⁹¹⁵ Akamatis 2000: no. P101.

⁹¹⁶ Badal'anc 1980a: 165.

⁹¹⁷ Coulson, Mook, Rehard 1997: no. 21.

⁹¹⁸ Badal'anc 1980a: 165; Badal'anc 2000: 270 et p. 306.

156. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.95p

Kwadrat: 110

Jednostka stratygraficzna: 177

Południe: 1,10 m

Wschód: 2,90 m

Głębokość: – 2,63 m

Wymiary stempla: 4,4 x 1,7 cm

ΛΙΝΟΥ winne grono

Λίνου winne grono

Patrz wyżej.

157. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.23p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 91

Północ: 0,00 m

Zachód: 1,40 m

Głębokość: – 3,88 m

Wymiary stempla: 4,2 x *ca.* 2,0 cm

ΛΥΣ[ΙΩΝΟΣ]

kotwica w prawo

Λυσ[ίωνος]

kotwica w prawo

Stempel producenta Lysiona. Dzięki znanym koneksjom tego producenta z eponimem Nikasagorasem II, którego działalność datowana jest na lata 130–128 p.n.e.⁹¹⁹, okres aktywności Lysiona można datować na czasy V grupy chronologicznej. Taką chronologię działalności tego producenta potwierdzają koneksje z eponimami Andronikosem⁹²⁰, Aratofanesem II⁹²¹ i Aristogenesem⁹²². Producent ten być może współpracował także z eponimem Timotheosem⁹²³. Szelow datował stemple Lysiona na drugą połowę II w. p.n.e. na podstawie analogii stylistycznych do stempli producenta Drakontidas⁹²⁴.

⁹¹⁹ Ariel, Finkielsztejn 1994: no. 65; Nicolaou 2005: 96–97, no. 222a–b; na temat eponima Nikasagorasa Sztetyło 2000: no. 36.

⁹²⁰ Porro 1914: nos. 1–2: „errore del bollo per Λύσιππος”; cf. Akamatis 2000: 96, za no. P 103 et p. 208, n. 1724. Zdaniem Akamatisa na stemplu producenckim widnieje imię Lysiona.

⁹²¹ Badal’anc 2000: 265 et p. 306.

⁹²² Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁹²³ Finkielsztejn 2001a: 136, § IV.2 et p. 155, tab. 12.1.

⁹²⁴ Šelov 1975: no. 398.

158. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.64p

Kwadrat: 4

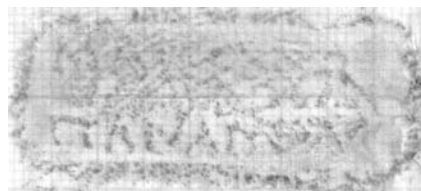
Jednostka stratygraficzna: 48

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;

zabytek wydzielony z materiału masowego

Głębokość: – 3,91 m

Wymiary stempla: 4,4 x 1,7 cm

ΜΑΡ[ΣΥΑ]

Μαρ[σύα]

ΠΑΝΑΜΟΥ

Πανάμου

Stempel producenta Marsyasa. Okres aktywności jego obejmował czasy III i IV grupy chronologicznej⁹²⁵. Stemple Marsyasa odkryto wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego⁹²⁶. Znane są koneksje tego producenta z eponimami takimi jak: Agemachos⁹²⁷, Athanodotos⁹²⁸, Ajnetor⁹²⁹, Aristomachos I⁹³⁰, Ariston II⁹³¹, Archokrates II⁹³², Damokles II⁹³³, Heragoras⁹³⁴, Hieron I⁹³⁵, Kallikrates II⁹³⁶, Kallikratidas II⁹³⁷, Kleonimos

⁹²⁵ Nicolaou 2005: 187–188, no. 479.

⁹²⁶ Schuchhardt 1895: nos. 1122a–1134; cf. Börker 1998: nos. 471–486.

⁹²⁷ Lejpunskaâ 1984: 68; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4a; Barker 2004: no. 15; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 106a–b; cf. Lund 2011: 279; Badal'ânc 2000: 262 et p. 306.

⁹²⁸ Barker 2004: no. 8; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 99a–b; cf. Lund 2011: 279; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4b.

⁹²⁹ Finkielsztejn 2001a: 109, style T4a; Nicolaou 2005: 187, za no. 479.

⁹³⁰ Grace, Savvatianou 1970: 314, za no. E 37; Finkielsztejn 2001a: 109, style T5 et p. 130, tab. 8.

⁹³¹ Brugnone 1986: 80, za no. 96; Jöhrens 1999a: 72, za no. 189 et p. 55–56, nos. 139–140; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4b; cf. Lund 2011: 280.

⁹³² Gentili 1958: 28; Finkielsztejn 2001a: 107, § II.11.4 et 110.

⁹³³ Beaudouin, Pottier 1879: no. 11; cf. Nicolaou 2005: 406, no. 5a–b; cf. Lund 2011: 281; Bleckmann 1907: 32, no. 20; Bleckmann 1912: 251; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Badal'ânc 2000: 271 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4a.

⁹³⁴ Sztetyłło 1976: no. 92 et no. 109; cf. Nicolaou 2005: 417, no. 60a–b; cf. Lund 2011: 282; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100167; Finkielsztejn 2001a: 109.

⁹³⁵ Nicolaou, Empereur 1986: 516, za no. 2; cf. Lund 2011: 282; Jöhrens 1999a: 72, za no. 189 et p. 271, no. AS 16; Badal'ânc 2000: 271 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4a.

⁹³⁶ Jöhrens 1999a: 72, za no. 189; cf. Lund 2011: 282; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4a.

⁹³⁷ Finkielsztejn 2001a: 109; Barker 2004: no. 12; cf. Nicolaou 2005: 425, no. 103a–b; cf. Lund 2011: 282.

II⁹³⁸, Pejsistratos⁹³⁹, Symmachos⁹⁴⁰, Sodamos⁹⁴¹, Sosikles⁹⁴² oraz Timasagoras⁹⁴³. Marsyas stosował stemple pomocnicze z małą gwiazdką⁹⁴⁴.

⁹³⁸ Nicolaou, Empereur 1986: no. 2a–b; cf. Nicolaou 2005: 419, no. 69a–b; cf. Lund 2011: 283; Badal’anc 2000: 275 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4a.

⁹³⁹ Nilsson 1909: appendix: 530, no. 2a–b; cf. Gentili 1958: 26; cf. Lund 2011: 284; Bleckmann 1912: 250–251; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 314, za no. E 37; Badal’anc 1980a: 165; Badal’anc 2000: 280 et p. 306; Finkielsztejn 2001a: 109, style T5.

⁹⁴⁰ Jöhrens 1999a: 61, za no. 157, et p. 72, za no. 189; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4a.

⁹⁴¹ Jöhrens 1999a: za no. 157 et no. 189.

⁹⁴² Finkielsztejn 2001a: 109 et 110, § II.11.6 et 130, tab. 8.

⁹⁴³ Gentili 1958: 28; Lungu 1990: 213, no. 1a–b; cf. Lund 2011: 285; Finkielsztejn 2001a: 109, style T4b; Nicolaou 2005: 187, za no. 479.

⁹⁴⁴ Burow 1998: no. 268; Finkielsztejn 2001a: 106, § II.11.3; cf. Palaczyk 1999: 81; Palaczyk 2000: 404.

159. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.73p

Kwadrat: 106

Jednostka stratygraficzna: 186

Północ: 3,18 m

Wschód: 0,20 m

Głębokość: – 2,10 m

Wymiary stempla: 4,1 (maksymalna zachowana długość) x 2,0 cm

[ME]	głowa	[NEΣ]	[Mε]-	głowa	-[νεσ]-
[T]PA	Meduzy ?	TOY	-[τ]ρά-	Meduzy ?	-του

Stempel producenta Menestratos. Okres jego działalności datowany jest na czasy V grupy chronologicznej⁹⁴⁵. Menestratos współpracował z następującymi eponimami: Ajschinas⁹⁴⁶, Aristombrotidas⁹⁴⁷, Aristopolis⁹⁴⁸, Archibios⁹⁴⁹, Archinos⁹⁵⁰, Euanor⁹⁵¹ i Hestiajos⁹⁵².

⁹⁴⁵ Nicolaou 2005: 192, no. 496.

⁹⁴⁶ Badal'ânc 1980a: 165.

⁹⁴⁷ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 296; Badal'ânc 1980a: 165.

⁹⁴⁸ Pridik 1926: 327; Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 296; Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100113.

⁹⁴⁹ Badal'ânc 1980a: 165.

⁹⁵⁰ Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 296, n. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Finkielsztejn 2001a: tab. XIV.12.

⁹⁵¹ Akamatis 2000: no. P 104a–b.

⁹⁵² Grace, Savvastianou-Pétropoulakou 1970: 296; Finkielsztejn 2001a: 195, tab. 21; Nicolaou 2005: 415, no. 51a–b.

160. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.15p

Kwadrat: 108

Jednostka stratygraficzna: 1

Południe: 2,20 m

Wschód: 0,25 m

Głębokość: – 2,23 m

Wymiary stempla: 5,3 x 1,8 cm

ME	głowa	NEΣ	Με-	głowa	-νεσ-
TPA	Meduzy	TOY	-τρά-	Meduzy	-του-

Patrz wyżej.

161. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.57p

Kwadrat: 100

Jednostka stratygraficzna: 112

Południe: 0,77 m

Wschód: 1,61 m

Głębokość: – 1,60 m

Wymiary stempla: 4,5 x 1,5 cm

ΜΙΔΑ winne grono

Μίδα winne grono

kaduceusz w prawo

kaduceusz w prawo

Stempel producenta Midasa. Imię Midas bez wątnienia pochodzi z Azji Mniejszej. Występowanie tego imienia zarejestrowano we wschodniej Licji, w Pamfilii⁹⁵³ oraz w Lidii, Karii, Frygii i Pizydii⁹⁵⁴. Midas należał do grupy bardzo aktywnych wytwórców amfor. Na podstawie koneksji tego producenta i wykorzystywania przez niego stempli pomocniczych okres jego działalności można datować na czasy V grupy chronologicznej⁹⁵⁵. Grace datowała działalność Midasa na trzecią ćwierć II w. p.n.e.⁹⁵⁶ Zdaniem Finkielsztejna producent ten pracował w okresie około 144–119 p.n.e.⁹⁵⁷ Monachow, opisując materiał archeologiczny ze stanowiska Bolszoi Kastel, informuje o odkryciu stempli eponimów Kratidasa (III grupa chronologiczna), Archibiosa, Ajschinasa i Archinosa (wszyscy trzej eponimowie działali w przedziale V grupy chronologicznej). Odnośnie chronologii tych materiałów Monachow pisze jednak w następujący sposób: „[...] вызывают сомнение абсолютные даты, предлагаемые В. Грейс, а вслед за ней и Ю. С. Бадальянцем. Так, по мнению последнего, хронология V группы должна укладываться во вторую половину II века до н.э., что явно противоречит остальному материалу, среди которого нет ни одного твердо датированного предмета не только второй половины, но даже середины II века до н.э. Отмечу также, что морфологические особенности горла и нижней части тулова родосской амфоры из этого комплекса (табл. 238–2, 3) [fig. 238, 2 – szyja amfory wraz imadłami, na których znajdują się stemple eponima Archibiosa i producenta Midasa:

⁹⁵³ Burow 1998: no. 270.

⁹⁵⁴ Zgusta 1964: § 912.

⁹⁵⁵ Nicolaou 2005: 193, no. 498.

⁹⁵⁶ Grace 1985: 9–10 et p. 42.

⁹⁵⁷ Finkielsztejn 2000: no. CRh 28.

M. Matera] bliżej всего к профилировке образца из [...] погребения № 178 nekropolia Tanaisa końca pierwszej ćwierci II wieku do n. e. Takim образом, все более или менее надежно датированные материалы керамической тары из усадьбы Б. Кастиль указывают на первую – начало второй ćwierci II wieku do n. e. как наиболее вероятное время закрытия комплекса”⁹⁵⁸. Midas współpracował z wieloma eponimami takimi jak: Aleksiadas⁹⁵⁹, Anaksibulos⁹⁶⁰, Aristogenes⁹⁶¹, Aristratos⁹⁶², Archembrotos I⁹⁶³, Archibios⁹⁶⁴, Timagoras⁹⁶⁵ i Tejsamenos⁹⁶⁶. Finkielsztejn wymienia również koneksje Midasa z eponimami Andriosem, Andronikosem, Astymedesem II, Thersandrosem (?), Hieronem II, Kallikratesem III, Nikasagorasem II i Timotheosem⁹⁶⁷. Zdaniem Grace stosowanie takich samych stempli pomocniczych pozwala wnioskować na temat współpracy Midasa i eponima Klenostratosa⁹⁶⁸. Koneksje Midasa z Aristoklesem⁹⁶⁹ nie znalazły potwierdzenia⁹⁷⁰. Midas stosował następujące stemple pomocnicze ΥΠΟ⁹⁷¹, ΕΥ (epsilon lunarny)⁹⁷² lub YE⁹⁷³ oraz ΑΤ⁹⁷⁴.

⁹⁵⁸ Monahov 1999: 566–567; opis całości kompleksu: 559–568.

⁹⁵⁹ Badal’anc 1980a: 165; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1; cf. Bleckmann 1912: 251.

⁹⁶⁰ Barker 2004: no. 5; cf. Nicolaou 2005: 424, no. 96a–b.

⁹⁶¹ Hall 1885: no. 5063 et no. 5053; Bleckmann 1907: 32, no. 27; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1948: 146; Badal’anc 1980a: 165; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1; cf. Bleckmann 1912: 251; Nicolaou 2005: 409, no. 19a–b et no. 23a–b.

⁹⁶² Hall 1885: no. 5054 korekta: Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et n. 162; cf. Nicolaou 2005: 410, no. 25a–b.

⁹⁶³ Burow 1998: no. 270; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.2.1; Nicolaou 2005: 386, nos. P 6a–b – P 7a–b; cf. Bleckmann 1912: 251.

⁹⁶⁴ Monahov 1999: 556 et p. 565, fig. 238, 2.

⁹⁶⁵ Ariel, Finkielsztejn 1994: 200, no. SAH 34; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et p. 133 sq., § IV.1.2.2.

⁹⁶⁶ Nicolaou, Empereur 1986: no. 12a–b; Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1; cf. Nicolaou 2005: 421, no. 79a–b.

⁹⁶⁷ Finkielsztejn 2001a: 132–133, § IV.1.2.1; cf. Bleckmann 1912: 251.

⁹⁶⁸ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 317, no. E 45; cf. Badal’anc 1980a: 165 (?); Finkielsztejn 2001a: 131, § IV.1.1 et p. 132, § IV.1.2.1.

⁹⁶⁹ Hall 1885: no. 5054; Grace 1934: 219, fig. 2.

⁹⁷⁰ Finkielsztejn 2001a: 132, § IV.1.2.1 et n. 162.

⁹⁷¹ Reisner 1924: 315, no. 1; cf. Palaczyk 1999: 76; Palaczyk 2000: 403.

⁹⁷² Šelov 1994: no. 175; Nicolaou 2005: 195, no. 505.

⁹⁷³ Palaczyk 2000: 403.

⁹⁷⁴ Jöhrens, Il’jašenko 2001: 465 korekta do Šelov 1994: no. 174.

162. Nr inwentarzowy: T.XXV.10.7p

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek pochodzi z doczyszczania wykopu przed
rozpoczęciem sezonu wykopaliskowego

Wymiary stempla: 4,6 x 1,6 cm

[MI]ΔA winne grono

kaduceusz w prawo

[Mί]δϙ winne grono

kaduceusz w prawo

Patrz wyżej.

163. Nr inwentarzowy: T.XXV.06.62p

Kwadrat: 103

Jednostka stratygraficzna: 127

Północ: 0,75 m

Wschód: 1,95 m

Głębokość: – 2,37 m

Wymiary stempla: 4,7 x 1,7 cm

ΜΟΥΣΑΙΟΥ winne grono

Μουσαίου winne grono

Stempel producenta Musajosa. Grace na podstawie kontekstu archeologicznego, w którym odkryto stemple tego producenta w trakcie wykopalisk na agorze ateńskiej, datowała jego działalność na czasy VI grupy chronologicznej⁹⁷⁵. Musajos współpracował z eponimem Antilchosem II⁹⁷⁶.

⁹⁷⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 311, no. E 29.

⁹⁷⁶ Monahov 2003: 119 et p. 313, tab. 83, 5.

164. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.24p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 86

Północ: 2,50 m

Wschód: 3,35 m

Głębokość: – 3,45 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,5 cm

N[ANIOΣ]

N[άνιος]

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Stempel producenta Nanisa. Zdaniem Nilssona jest to imię pochodzenia barbarzyńskiego⁹⁷⁷. W rzeczywistości pochodzi ono od greckiego słowa ὁ νᾶνος – karzeł⁹⁷⁸. Znane są dwa typy stempli tego producenta. Stemple obu typów są prostokątne z jednowersową legendą i bez godła. W jednym wypadku imię producenta wyrażone jest genetiwie. Liternictwo tego typu stempli jest staranne. Drugi typ stempla charakteryzuje imię Nanisa wyrażone w nominatiwie oraz niestaranne, duże litery napisu z zastosowaniem sigmy lunarnej⁹⁷⁹. Stemple Nanisa odkryte zostały w kompleksie pergamońskim⁹⁸⁰ oraz na agorze w Olbii⁹⁸¹ i w Kartaginie⁹⁸². Kontekst archeologiczny, w którym odkryto stempel Nanisa w Bethel, daje *terminus post quem* dla jego stempli – 200 r. p.n.e.⁹⁸³ Zdaniem Grace obecność stempli Nanisa w kompleksie pergamońskim a także ich brak w kompleksie Środkowej Stoi, pozwalają datować działalność tego producenta na drugą ćwierć II w. p.n.e.⁹⁸⁴ Prawdliwość

⁹⁷⁷ Nilsson 1909: 99.

⁹⁷⁸ Zgusta 1964: § 1013; Calvet 1982: 29, no. 69.

⁹⁷⁹ Zdaniem Bleckmanna występuje tylko jeden typ stempli Nanisa: Bleckmann 1907: 41, no. 33. Z opinią tą zgodnych jest wielu specjalistów zajmujących się epigrafiką ceramiczną: Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 304, no. E 11; Jöhrens 1999a: 73, no. 190. Przeczą temu stemple opublikowane przez Sztetyło: Sztetyło 1978, no. 72; Sztetyło 1991, no. 145; cf. Garozzo 2000: 566, no. 22.

⁹⁸⁰ Schuchhardt 1895: nos. 1137a–1137b; cf. Börker 1998: nos. 489–490.

⁹⁸¹ Levi 1964: nos. 294–295.

⁹⁸² Bleckmann 1907: 41, no. 33.

⁹⁸³ Cf. Ariel 1990: nos. S 215–217.

⁹⁸⁴ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 304, no. E 11.

wyvodu Grace potwierdza koneksja Nanisa z eponimem Aristomachosem I⁹⁸⁵. Mimo tego ze zdaniem Grace nie zgadzał się Szełow, który uważał, że brak dostatecznie slinych dowodów, by odnosić działalność Nanisa tylko do drugiej ćwierci II w. p.n.e.⁹⁸⁶ Znane są również inne koneksje Nanisa. Na imadłach amfory z Orii znajdują się stemple tegoż producenta i eponima Aristejdasa II lub Aristodamosa II⁹⁸⁷. Znana jest również inna amfora ze stemplami Nanisa i Aristejdasa II⁹⁸⁸. Nanis współpracował także z eponimami Pejsistratosem⁹⁸⁹ i Timurrodosem⁹⁹⁰.

⁹⁸⁵ Nicolaou 2005: 436, no. 134.

⁹⁸⁶ Šelov 1975: 113, no. 422.

⁹⁸⁷ Bleckmann 1907: 31, no. 8; Badal'ânc 1980a: 165.

⁹⁸⁸ Nicolaou 2005: 438, no. 139.

⁹⁸⁹ Barker 2002a: 196–198; cf. Barker 2004: no. 1; Nicolaou 2005: 423, no. 91.

⁹⁹⁰ Barker 2002a: 198–199; cf. Barker 2004: no. 2; Nicolaou 2005: 423, no. 92.

165. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.39p

Kwadrat: 104

Jednostka stratygraficzna: 133

Południe: 2,35 m

Wschód: 2,70 m

Głębokość: – 3,15 m

Wymiary stempla: 4,5 x 1,3 cm

ΝΑΝΙΟΣ

Νάνιος

Patrz wyżej.

166. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.47p

Kwadrat: 18

Jednostka stratygraficzna: 90

Południe: 3,32 m

Wschód: 0,80 m

Głębokość: – 3,85 m

Wymiary stempla: 3,5 x 1,5 cm

ΝΙΚΑΓΙΔΟΣ

Νικαγίδος

Stempel producentki Nikagis⁹⁹¹. Jej stemple odkryto w trakcie badań Środkowej Stoi w Atenach w kontekście datowanym około 200 r. p.n.e.⁹⁹² oraz w kompleksie w Villanova⁹⁹³. Na tej podstawie okres aktywności Nikagis datowany jest na czasy III grupy chronologicznej⁹⁹⁴. Znane są koneksje tej producentki z eponimami Kallikratidasem II⁹⁹⁵ i Timasagorasem⁹⁹⁶.

⁹⁹¹ Na temat imienia: Nilsson 1909: 101; Masson 1986: 34–40.

⁹⁹² Grace 1968: no. 12.

⁹⁹³ Maiuri 1921–1922: 261 et p. 265.

⁹⁹⁴ Nicolaou 2005: 197, no. 511.

⁹⁹⁵ Lund 2011: 282.

⁹⁹⁶ Barker 2002b: nos. 1–2; Barker 2004: nos. 3–4; cf. Nicolaou 2005: 114–115, no. 267a–b et p. 423, no. 90a–b; cf. Lund 2011: 285.

167. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.128p

Kwadrat: 109

Jednostka stratygraficzna: 183

Południe: 3,80 m

Wschód: 4,80 m

Głębokość: – 2,59 m

Wymiary stempla: $\Phi \approx 3,0$ cm

ΝΙ[ΚΑΣΙΚ]ΡΑΤΗ[Σ] kwiat róży w centrum

Νι[κασικ]ράτη[ς] kwiat róży w centrum

Stempel z imieniem Nikasikratesa. Rosenthal-Heginbottom uważa Nikasikratesa za producenta i datuje jego działalność na III w. p.n.e.⁹⁹⁷ W publikacji Pridika Nikasikrates również został umieszczony w grupie producentów⁹⁹⁸. Jöhrens okres działalności Nikasikratesa datuje na czasy I grupy chronologicznej. Nie rozstrzyga jednak kwestii czy Nikasikrates był eponimem czy producentem⁹⁹⁹. Kac uważa Nikasikratesa za producenta aktywnego w okresie II grupy chronologicznej¹⁰⁰⁰. Zdaniem Finkielsztejna, Nikasikrates był właścicielem wytwórni ceramicznej współczesnym producentowi Hierotelesowi. Świadczy o tym fakt, że stemple z imieniem Nikasikratesa występują wśród stempli tzw. *button group*¹⁰⁰¹.

⁹⁹⁷ Rosenthal-Heginbottom 1995: no. 56.

⁹⁹⁸ Pridik 1926: 328.

⁹⁹⁹ Jöhrens 1999a: no. 15.

¹⁰⁰⁰ Kac 2007: 423.

¹⁰⁰¹ Finkielsztejna 2001a: 75, n. 50.

168. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.20p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 98

Południe: 0,10 m

Wschód: 1,10 m

Głębokość: – 3,83 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,6 cm

ΝΥΣΙΟΥ stojąca postać ludzka

Νυσίου stojąca postać ludzka

N odwrócone.

Stempel producenta Nysiosa. Godłem występującym na jego stemplach jest zawsze przedstawienie stojącej postaci ludzkiej. Zdaniem Nilssona jest to schematyczne wyobrażenie słynnej figury Kolosa Rodyjskiego¹⁰⁰². Działalność Nysiosa datowana jest na czasy IV grupy chronologicznej¹⁰⁰³. Ariel, powołując się na list Grace z roku 1982 r., datuje aktywność Nysiosa na okres III i IV grupy chronologicznej¹⁰⁰⁴. Producent ten współpracował z następującymi eponimami: Anaksiboulosem¹⁰⁰⁵, Aratofanese I¹⁰⁰⁶, Aristogejtosem¹⁰⁰⁷, Heragorasem¹⁰⁰⁸, Pausaniasem III¹⁰⁰⁹ oraz Timurrodosem¹⁰¹⁰.

¹⁰⁰² Nilsson 1909: 138–139; cf. Sztetyło 1966: 54–66; Sztetyło poddaje analizie przedstawienie Kolosa Rodyjskiego na stemplach z tego ośrodka.

¹⁰⁰³ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: nos. E 10, E 12.

¹⁰⁰⁴ Ariel 1990: nos. S 230–S 233.

¹⁰⁰⁵ Porro 1914: nos. 47–48.

¹⁰⁰⁶ Porro 1914: nos. 3–4.

¹⁰⁰⁷ Badal'ânc 2000: 266 et p. 310.

¹⁰⁰⁸ Beranger 1977: no. 2; cf. Lund 2011: 282; Jöhrens 1999a: 73, za no. 192.

¹⁰⁰⁹ Badal'ânc 1980a: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100189.

¹⁰¹⁰ Raptou, Marangou 2008: no. 3a–b et p. 376; cf. Lund 2011: 285.

169. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.68p

Kwadrat: 24

Jednostka stratygraficzna: 182

Południe: 0,90 m

Zachód: 0,58 m

Głębokość: – 4,49 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,4 cm

ΟΝΑΣΙΟΙΚΟΥ

Ὀνασιοίκου

Stempel producenta Onasiojkosa. Jego działalność datowana jest na czasy III i IV grupy chronologicznej¹⁰¹¹. Dwa stemple tego producenta zostały odkryte wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego¹⁰¹². Znane są koneksje Onasiojkosa z eponimami Aristomachosem I¹⁰¹³, Pausaniasem III¹⁰¹⁴ i Sosiklesem¹⁰¹⁵.

¹⁰¹¹ Jöhrens, Il'jašenko 2001: no. 251.

¹⁰¹² Schuchhardt 1895: nos. 1161–1162; cf. Börker 1998: nos. 499–500.

¹⁰¹³ Jöhrens, Il'jašenko 2001: za no. 25.

¹⁰¹⁴ Gentili 1958: no. 7a–b.

¹⁰¹⁵ Hall 1885: no. 5067a–b; korekta lektury imienia producenta: Nilsson 1909: 117.

170. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.31p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: 38

Północ: 2,00 m

Wschód: 2,80 m

Głębokość: – 3,65 m

Wymiary stempla: 3,4 x 1,3 cm

ΠΑΠΑ

herma w prawo

Παπα

herma w prawo

Stempel producenta Papasa. Działalność tego producenta datowana jest na czasy III grupy chronologicznej. Jöhrens podkreśla jednak, że stempli Papasa nie zarejestrowano wśród materiałów z kompleksu pergamońskiego. Nie są również znane żadne koneksje tego producenta. Z tego powodu datowanie jego aktywności traktować należy jako hipotetyczne¹⁰¹⁶.

¹⁰¹⁶ Jöhrens 1999a: 74, no. 194.

171. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.42p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: 45A

Północ: 2,00 m

Zachód: 0,80 m

Głębokość: – 5,80 m

Wymiary stempla: 3,3 x 1,4 cm

ΠΑΥΣΑΝΙΑ

Παυσανία

Stempel producenta Pausaniasa II. Zdaniem Finkielsztejna funkcjonowało trzech producentów noszących imię Pausanias. Działający w czasach grupy chronologicznej Ib Pausanias I na stemplach przed swym imieniem umieszczał prepozycję *παρά*. Stemple Pausaniasa III, którego aktywność przypadała na czasy III–IV grupy chronologicznej, to prostokątne odciski z jednowersową legendą i przedstawieniem kwiatu róży, najczęściej umieszczonego pod legendą¹⁰¹⁷. Stemple Pausaniasa II to również prostokątne odciski z jednowersową legendą. Nie występują na nich ani nazwy miesięcy, ani przedstawienia pełniące funkcję godła. Okres działalności tego producenta datowany jest na czasy końca I i II grupy chronologicznej¹⁰¹⁸. Stemple Pausaniasa II odkryto na Pnyksie w depozycie datowanym na pierwszą połowę III w. p.n.e.¹⁰¹⁹ Producent ten współpracował z eponimem Aristejdasem I¹⁰²⁰.

¹⁰¹⁷ Finkielsztein 2001a: 76, § II.4.1, n. 55.

¹⁰¹⁸ Nicolaou 2005: 202–203, no. 528.

¹⁰¹⁹ Grace 1956: nos. 90–91.

¹⁰²⁰ Börker 1998: 22, no. 89 et p. 51, no. 501; Jöhrens 1999a: 44, za no. 104.

172. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.3p

Jednostka stratygraficzna: 1

Uwagi: brak dokładnej lokalizacji;
zabytek pochodzi z doczyszczania wykopu przed
rozpoczęciem prac w sezonie 2003

Wymiary stempla: 3,9 x 1,7 cm

ΠΑΥ[ΣΑΝΙ]Α

kwiat róży

Παυ[σανί]α

kwiat róży

Stempel producenta Pausaniasa III. Stosował on prostokątne stemple, na których umieszczane było godło w postaci schematycznie przedstawionego kwiatu róży¹⁰²¹. Stemple Pausaniasa III odkryte zostały w kompleksie pergamońskim¹⁰²² oraz w Kartaginie¹⁰²³. Na tej podstawie działalność tego producenta datowana jest na czasy III i IV grupy chronologicznej¹⁰²⁴.

¹⁰²¹ Przykładowo: Nilsson 1909: no. 351, 15–17.

¹⁰²² Schuchhardt 1895: no. 1164; cf. Börker 1998: no. 502.

¹⁰²³ Empereur 1977: no. 75.

¹⁰²⁴ Nicolaou 2005: 337–338, no. 282.

173. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.53p

Kwadrat: 10

Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 0,80 m

Zachód: 0,30 m

Głębokość: – 4,57 m

Wymiary stempla: 2,3 x >1,2 cm

[gwiezdka]

[gwiezdka]

[gwiezdka]

[gwiezdka]

ΠΟΛ[ΥΞΕΝΟΥ]

Πολ[υξένου]

gwiezdka

gwiezdka

gwiezdka

[gwiezdka]

Stempel producenta Polyksenosa. Cechą charakterystyczną stempli tego producenta są cztery gwiazdki umieszczone w narożnikach pola epigraficznego. Zdaniem Nicolaou jego działalność przypadała na czasy IV grupy chronologicznej¹⁰²⁵. Koneksja z eponimem Agestratosem II¹⁰²⁶ skłania do rozszerzenia chronologii aktywności Polyksenosa również na czasy końca III grupy chronologicznej. Znane są również koneksje tego producenta z eponimami IV grupy chronologicznej takimi jak Aristomachos I¹⁰²⁷ i Sosikles¹⁰²⁸.

¹⁰²⁵ Nicolaou 2005: 204–205, no. 532.

¹⁰²⁶ Porro 1914: nos. 45–46; cf. Lund 2011: 279.

¹⁰²⁷ Badoud 2010: no. 3a–b; cf. Lund 2011: 280.

¹⁰²⁸ Nicolaou 2005: 440, no. 143a–b; cf. Lund 2011: 284–285.

174. Nr inwentarzowy: T.XXV.03.60p

Kwadrat: 19

Jednostka stratygraficzna: 88

Południe: 0,00 m

Zachód: 0,90 m

Głębokość: – 4,13 m

Wymiary stempla: 4,1 x 1,8 cm

gwiazdka

ΠΟΛΥΞΕΝΟΥ

gwiazdka

gwiazdka

gwiazdka

gwiazdka

gwiazdka

Πολυξένου

gwiazdka

gwiazdka

Patrz wyżej.

175. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.22p

Kwadrat: 21

Jednostka stratygraficzna: 98

Północ: 1,30 m

Wschód: 3,20 m

Głębokość: – 4,43 m

Wymiary stempla: 3,6 x 1,7 cm

ΣΩΚΡΑΤΕΥΣ

płatąca

pochodnia

Σωκράτεϋς

płatąca

pochodnia

Stempel producenta Sokratesa II. Zdaniem Grace producentów o tym imieniu było dwóch. Pierwszy z nich na swoich stemplach umieszczał nazwę miesiąca w kalendarzu rodyjskim¹⁰²⁹. Stemple Sokratesa II zostały odkryte w kompleksach w Pergamonie¹⁰³⁰, Villanova¹⁰³¹ i w trakcie badań Środkowej Stoi¹⁰³², co pozwala datować działalność tego producenta na koniec III i początek II w. p.n.e.¹⁰³³ Zdaniem Grace okres aktywności Sokratesa II przypadał na lata 215–185 p.n.e.¹⁰³⁴ Finkielsztejn proponuje nieco inną chronologię działalności tego producenta – 204–172 p.n.e.¹⁰³⁵ Znane są koneksje Sokratesa II z eponimami takimi jak: Ajnesidamos II¹⁰³⁶, Archidamos¹⁰³⁷, Hieron I¹⁰³⁸, Klearchos¹⁰³⁹, Klejtomachos¹⁰⁴⁰, Kleukrates I¹⁰⁴¹, Ksenofanes¹⁰⁴², Symmachos¹⁰⁴³, Sodamos¹⁰⁴⁴ oraz

¹⁰²⁹ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 3.

¹⁰³⁰ Schuchhardt 1895: nos. 1188–1190 et no. 1244 (?); cf. Börker 1998: nos. 507–510.

¹⁰³¹ Maiuri 1921–1922: 262.

¹⁰³² Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 3.

¹⁰³³ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: no. E 3; Nicolaou 2005: 208, no. 544.

¹⁰³⁴ Grace 1974a: 200; Grace 1974b: 95.

¹⁰³⁵ Finkielsztejn 2000: 145, no. CRh 16.

¹⁰³⁶ Grace 1949: 180, n. 21; Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 279, n. 2; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 100065; Lund 1993: 360, fig. 1.

¹⁰³⁷ Levi, Pugliese Carratelli 1961–1962: 611, no. 17 et p. 615, no. 53; Levi 1965–1966a: 547, fig. 1a–b; Grace 1974b: 95, no. A 4; Nicolaou 2005: 277, no. 43a–b.

¹⁰³⁸ Schuchhardt 1895: 426; Hiller von Gaertringen 1898: 233; Bleckmann 1907: 31, no. 2; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1974b: 95, no. A 4; Badal'anc 1980a: 165; Nicolaou 2005: 428, no. 115a–b.

¹⁰³⁹ Nicolaou 2005: 434, no. 128a–b.

¹⁰⁴⁰ Lawall 2008: 113; cf. Lund 2011: 282.

¹⁰⁴¹ Lund 2011: 283.

Sostratos¹⁰⁴⁵. Lungu informuje również o koneksji Sokratesa II z eponimem Teufanesem¹⁰⁴⁶.
Znane są przykłady stempli Sokratesa II występujących na imadłach lagynosów¹⁰⁴⁷.

¹⁰⁴² Hiller von Gaertringen 1898: 233; Schuchhardt 1895: 426; Bleckmann 1907: 31, no. 3; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165.

¹⁰⁴³ Jöhrens 1999a: 50, za no. 127.

¹⁰⁴⁴ Hiller von Gaertringen 1898: 232–233; Reisner 1924: 311; Grace 1934: 219, fig. 2; Börker 1974: 35, no. 5; Badal'ânc 1980a: 165; Şenol 1996: no. 1a–b.

¹⁰⁴⁵ Grace, Savvatianou-Pétropoulakou 1970: 302, no. E 3 et p. 303, no. E 5; Badal'ânc 1980a: 165.

¹⁰⁴⁶ Lungu 1990: 215; no. 2 a–b.

¹⁰⁴⁷ Finkielsztejn 2001a: 52, n. 72.

176. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.17p

Kwadrat: 5

Jednostka stratygraficzna: 45A

Południe: 1,90 m

Zachód: 1,00 m

Głębokość: – 5,18 m

Wymiary stempla: 1,6 (maksymalna zachowana długość) x 1,1 cm

ΣΩΚ[ΡΑΤΕΥΣ]

[płonąca pochodnia]

Σωκ[ράτης]

[płonąca pochodnia]

Prawdopodobnie fragment tego samego stempla co T.XXV.01.25p.

Patrz wyżej.

177. Nr inwentarzowy: T.XXV.01.25p

Kwadrat: 3

Jednostka stratygraficzna: 45A

Południe: 0,60 m

Wschód: 0,30 m

Głębokość: – 5,16 m

Wymiary stempla: 1,2 (maksymalna zachowana długość) x 1,1 cm

[ΣΩΚΡΑΤΕΥ]Σ

πλoνoνa ohoohna

[Σωκράτης]

πλoνoνa ohoohna

Prawdopodobnie fragment tego samego stempla co T.XXV.01.17p.

Patrz wyżej.

178. Nr inwentarzowy: T.XXV.02.44p

Kwadrat: 9

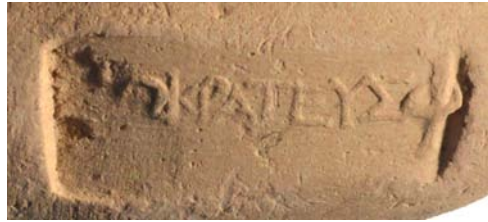
Jednostka stratygraficzna: 73

Południe: 2,30 m

Wschód: 1,10 m

Głębokość: – 5,25 m

Wymiary stempla: 3,2 x 1,5 cm

ΣΩΚΡΑΤΕΥΣ płonąca pochodnia

Σωκράτεϋς płonąca pochodnia

Patrz wyżej.

179. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.36p

Kwadrat: 15

Jednostka stratygraficzna: 111

Północ: 1,80 m

Zachód: 2,30 m

Głębokość: – 4,68 m

Wymiary stempla: 3,8 x 1,5 cm

ΣΩΚΡΑΤΕΥΣ płonąca pochodnia

Σωκράτεϋς płonąca pochodnia

Patrz wyżej.

180. Nr inwentarzowy: T.XXV.11.41p

Kwadrat: 23

Jednostka stratygraficzna: 197A

Południe: 4,40 m

Wschód: 1,60 m

Głębokość: – 5,19 m

Wymiary stempla: 1,2 (maksymalna zachowana długość) x 1,1 cm

[ΣΩΚΡΑΤΕΥ]Σ płonąca pochodnia

[Σωκράτευ]ς płonąca pochodnia

Rekonstrukcja hipotetyczna.

Patrz wyżej.

181. Nr inwentarzowy: T.XXV.99.21p

Kwadrat: 3

Jednostka stratygraficzna: 8

Uwagi: brak dokładnej lokalizacji;

zabytek wydzielony z materiału masowego

Głębokość: – 0,60 m

Wymiary stempla: 4,2 x 1,8 cm

[ΣΩ]ΣΙΚΛΕΥΣ

uskrzydłony kaduceusz w prawo

lub

tyrs w lewo

[Σω]σικλεῦς

uskrzydłony kaduceusz w prawo

lub

tyrs w lewo

Stempel producenta Sosiklesa. Pracował on w czasach V grupy chronologicznej¹⁰⁴⁸.
Znane są koneksje Sosiklesa z eponimami Ajschinasem¹⁰⁴⁹ i Aristratosem¹⁰⁵⁰.

¹⁰⁴⁸ Nicolaou 2005: 211–212, no. 558.

¹⁰⁴⁹ Hall 1885: no. 5052; Grace 1962: 112 et p. 114, no. 1; Badal'anc 1980a: 165; cf. Nicolaou 2005: 408, no. 15a–b.

¹⁰⁵⁰ Nicolaou 2005: 387, no. P 9a–b.

182. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.57p

Kwadrat: 108

Jednostka stratygraficzna: 185

Południe: 3,50 m

Zachód: 1,60 m

Głębokość: – 2,03 m

Wymiary stempla: 5,3 x 1,7 cm

ΣΩΣΙ[ΚΛ]ΕΥΣ

uskrzydłony kaduceusz w prawo

Σωσι[κλ]εῦς

uskrzydłony kaduceusz w prawo

Patrz wyżej.

183. Nr inwentarzowy: T.XXV.00.37p

Kwadrat: 4

Jednostka stratygraficzna: 40

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielony z materiału masowego

Wymiary stempla: 2,9 cm (maksymalna zachowana długość) x 2,2 cm

ΣΩ[ΤΑΙ] winne

Σω[ταί]- winne

ΡΟΥ grono

ρου grono

Stempel producenta Sotajrosa. Na podstawie koneksji z eponimami Aristopolisem¹⁰⁵¹ i Archibiossem¹⁰⁵² okres aktywności Sotajrosa datowany jest na koniec V grupy chronologicznej¹⁰⁵³. Sotajros wykorzystywał również prostokątne stemple pomocnicze zawierające literę Β. Zdaniem Finkielsztejn takie same stemple pomocnicze występują również na imadłach ze stemplami eponima Aristombrotidasa. Pozwala to przypuszczać, że Soteridas współpracował także i z tym eponimem¹⁰⁵⁴.

¹⁰⁵¹ Grace 1952: 537, no. 24a–b; Grace, Savvatiānou-Pétropoulakou 1970: 297, n. 1; Badal’ânc 1980: 165; Empereur, Guimier-Sorbets 1986: 130, no. 10194.

¹⁰⁵² Ariel, Finkielsztejn 1994: no. SAH 28.

¹⁰⁵³ Nicolaou 2005: 212, no. 560.

¹⁰⁵⁴ Finkielsztejn 2000: 136 sq., no. ARh 7.

184. Nr inwentarzowy: T.XXV.09.141p

Kwadrat: 107

Jednostka stratygraficzna: 185

Północ: 3,30 m

Zachód: 2,10 m

Głębokość: – 2,86 m

Wymiary stempla: 3,3 (maksymalna zachowana długość) x 2,3 cm

[Σ]ΩΤΑΙ winne

[ΡΟΥ] grono

[Σ]ωταί- winne

[ρου] grono

Patrz wyżej.

185. Nr inwentarzowy: T.XXV.07.110p

Kwadrat: 22–24

Jednostka stratygraficzna: 143

Uwagi: dokładna lokalizacja nieznana;
zabytek wydzielono z materiału masowego

Wymiary stempla: 4,2 x 1,4 cm

ΣΩΤΗΡΙΔΑ

kaduceusz w lewo

Σωτηρίδα

kaduceusz w lewo

Stempel producenta Soteridasa. Jak dotąd w Tanais odkryto tylko jeden stempel z jego imieniem¹⁰⁵⁵. Działalność Soteridasa datowana jest na początek II grupy chronologicznej. Potwierdzają to koneksje tego producenta z eponimem Kallikratesem I¹⁰⁵⁶. Znane są dwa typy stempli Soteridasa: prostokątne z imieniem w jednej linii napisu i okrągłe, należące do stempli tzw. *button group*. Okrągłe stemple Soteridasa odkrywane są sporadycznie¹⁰⁵⁷. Producentni należący do tzw. *button group* byli współcześni Hierotelesowi lub jego następcom¹⁰⁵⁸. Znane są również stemple Kallikratesa I należące do tzw. *button group*¹⁰⁵⁹.

¹⁰⁵⁵ Jöhrens, Il'jaŝenko 2001: no. 265.

¹⁰⁵⁶ Pridik 1917: 11, no. 210: oba imiona umieszczone na jednym stemplu; cf. Pridik 1926: 314 et p. 320 et p. 330; Badal'anc 1980a: 165: Soteridas – Kallikrates II; podobnie Sztetyłło: Sztetyłło 1991: 42, no. 49; Sztetyłło 2000: 82, no. 32. Okres działalności Kallikratesa II Grace wyznaczyła na lata 188 – 186 p.n.e.: Grace 1985: 9.

¹⁰⁵⁷ Sztetyłło 1975: no. 97; Brugnone 1986: no. 105.

¹⁰⁵⁸ Ŗenol, Ŗenol, Doęer 2004: 357.

¹⁰⁵⁹ Finkielsztejn 2001a: 76; Ŗenol, Ŗenol, Doęer 2004: 354.

186. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.28p

Kwadrat: 14

Jednostka stratygraficzna: 91

Południe: 1,00 m

Zachód: 1,30 m

Głębokość: – 3,95 m

Wymiary stempla: 4,8 x 1,4 cm

TIMOYΣ

Τιμοῦς

Stempel producentki Timo II. Okres aktywności Timo I datowany jest na czasy II grupy chronologicznej¹⁰⁶⁰. Grace datowała działalność Timo II po 180 r. p.n.e.¹⁰⁶¹ W ślad za Arielem¹⁰⁶² Nicolaou datuje aktywność tej producentki na czasy IV–V grupy chronologicznej¹⁰⁶³. Znane są koneksje Timo II z eponimami IV grupy chronologicznej takimi jak: Aleksimachos¹⁰⁶⁴, Pausanias III¹⁰⁶⁵ oraz Pythogenes¹⁰⁶⁶. W materiałach źródłowych brak jednak dowodów na współpracę Timo II z eponimami V grupy chronologicznej. Koneksja z eponimem Archidamosem¹⁰⁶⁷ (grupa chronologiczna IIIc) wskazuje, że aktywność tej producentki należałoby datować raczej na okres III i IV grupy chronologicznej.

¹⁰⁶⁰ Jöhrens 1999b: nos. 34–35.

¹⁰⁶¹ Grace 1950: 142, no. 57.

¹⁰⁶² Ariel 1990: 65–66, no. 324.

¹⁰⁶³ Nicolaou 2005: 216, no. 573.

¹⁰⁶⁴ Lund 2011: 280.

¹⁰⁶⁵ Zajcev 2003: 14 et p. 95, fig. 25, 3; Zajcev 2005: 263; cf. Lund 2011: 284.

¹⁰⁶⁶ Kawanishi, Suto 2005: no. 76 et no. 247.

¹⁰⁶⁷ Bleckmann 1907: 33, no. 35; cf. Lund 2011: 280; Badal'anc 2000: 269 et p. 315.

187. Nr inwentarzowy: T.XXV.04.67p

Kwadrat: 19

Jednostka stratygraficzna: 99

Północ: 0,75 m

Wschód: 0,75 m

Głębokość: – 5,38 m

Wymiary stempla: 3,1 x 1,4 cm

ΦΙΛΑΙΝΙΟΥ

Φιλαίνιου

Stempel producenta Filajniosa. Jego stemple odkryte zostały w kompleksie pergamońskim¹⁰⁶⁸, w trakcie badań Środkowej Stoi¹⁰⁶⁹ i na agorze w Olbii¹⁰⁷⁰. Koneksje Filajniosa z eponimami Agestratosem II¹⁰⁷¹, Athanodotosem¹⁰⁷², Ajnesidamosem II¹⁰⁷³, Aristejdasem II¹⁰⁷⁴, Aristodamosem II¹⁰⁷⁵, Kleonymosem II¹⁰⁷⁶, Ksenofanesem¹⁰⁷⁷, Pratofanesem¹⁰⁷⁸, Symmachosem¹⁰⁷⁹ i Filodamosem II¹⁰⁸⁰ pozwalają datować działalność tego producenta na czasy III grupy chronologicznej. Sztetyłło datowała okres działalności

¹⁰⁶⁸ Schuchhardt 1895: nos. 1207–1212; cf. Börker 1998: nos. 517–525 z korektą do: Schuchhardt 1895: no. 1221; Börker 1998: no. 520.

¹⁰⁶⁹ Grace 1985: 10.

¹⁰⁷⁰ Levi 1964: nos. 320–331.

¹⁰⁷¹ Badal'ânc 1980a: 165; cf. Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2.

¹⁰⁷² Grace 1985: 10; cf. Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2.

¹⁰⁷³ Nicolaou 2005: 25–26, no. 21a–b.

¹⁰⁷⁴ Badal'ânc 2000: 317.

¹⁰⁷⁵ Nicolaou, Empereur 1986: no. 4a–b; cf. Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2; Nicolaou 2005: 419, no. 71.

¹⁰⁷⁶ Börker 1998: 34–35, za no. 273 et p. 52, no. 521; cf. Lund 2011: 283; Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2 et p. 124, tab. 6.

¹⁰⁷⁷ Bleckmann 1907: 22 et p. 33; Nilsson 1909: 164; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; Grace 1968: 176–177, no. 9; cf. Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2.

¹⁰⁷⁸ Schuchhardt 1895: no. 1212 et no. 1238; Nilsson 1909: 154; Bleckmann 1912: 250; Maiuri 1921–1922: 266; Grace 1934: 219, fig. 2; Grace 1968: 176–177, no. 9; Badal'ânc 1980a: 165; Börker 1998: no. 395 et no. 525; cf. Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2.

¹⁰⁷⁹ Nicolaou 2005: 441, no. 146a–b; cf. Lund 2011: 284.

¹⁰⁸⁰ Hall 1885: no. 5049; Bleckmann 1907: 22 et p. 33, no. 32; Grace 1934: 219, fig. 2; Badal'ânc 1980a: 165; cf. Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2; Nicolaou 2005: 411, no. 31.

Filajniosa na lata 182–176 p.n.e.¹⁰⁸¹ Możliwe, że Filajnios współpracował również z eponimami Archokratesem II¹⁰⁸², Hieronem I¹⁰⁸³, Kratidasem¹⁰⁸⁴ i Timasagorasem¹⁰⁸⁵. Zdaniem Lungu Filajnios współpracował również z eponimem Ajnetorem¹⁰⁸⁶. Finkielsztejn datuje działalność Filajniosa na lata 189–161 p.n.e.¹⁰⁸⁷

¹⁰⁸¹ Sztetyło 2000: 113, no. 108.

¹⁰⁸² Gentili 1958: 28.

¹⁰⁸³ Börker 1998: 29, no. 206; cf. Finkielsztejn 2001a: 121, § III.2.

¹⁰⁸⁴ Porro 1916: 108; Gentili 1958: 28; cf. Finkielsztejn 2001a: 120–121, § III.2.

¹⁰⁸⁵ Börker 1998: 38, no. 325; cf. Finkielsztejn 2001a: 120, § III.2.

¹⁰⁸⁶ Lungu 1990: 214, no. 6a–b.

¹⁰⁸⁷ Finkielsztejn 2001a: 124, tab. 6.

188. Nr inwentarzowy: T.XXV.05.26p

Kwadrat: 103

Jednostka stratygraficzna: 110

Północ: 1,31 m

Wschód: 1,90 m

Głębokość: – 0,98 m

Wymiary stempla: 4,0 x 1,5 cm

ΦΙΛΑΙΝΙΟΥ

Φιλαινίου

Patrz wyżej.

INDEKSY

A. Imiona

A

Ἄγαθοκλῆς II	prod. no. 84, 85, 86
Ἄγέμαχος	ep. no. 2
Ἄγέστρατος	ep. no. 3
Ἄγησίλας	prod. no. 87
Ἄγλούμβροτος	ep. no. 4
Ἄγορᾶναξ	prod. no. 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94
Ἄθανόδοτος	ep. no. 5, 6
Ἄθανόδοτος	prod. no. 95, 96, 97, 98
Αἰνέας	prod. no. 99
Αἰνησίδαμος II	ep. no. 7
Αἰσχίνας	ep. no. 8
Ἄλεξιάδας	ep. no. 9
Ἄμύντας	prod. no. 100
Ἄντίγονος II	prod. no. 101, 102, 103
Ἄντίμαχος	prod. no. 104
Ἄξιος	prod. no. 1
Ἄπολλώνιος	prod. no. 105, 106
Ἄρατοφάνης I	ep. no. 10, 11
Ἄρίσταρχος	prod. 107, 108
Ἄριστείδας	prod. 109, 110
Ἄριστίων	prod. no. 111, 112
Ἄριστόγειτος	ep. no. 12
Ἄριστογένης	ep. no. 13
Ἄριστόδαμος	ep. no. 14, 15, 16, 17
Ἄριστοκλῆς II	prod. no. 113, 114
Ἄριστοκράτης	prod. no. 115
Ἄριστόμαχος II	ep. no. 18
Ἄρτεμίδωρος	prod. no. 116

Ἄρτίμας	prod. no. 117
Ἄρχέμβροτος I	ep. no. 19
Ἄρχέμβροτος II	ep. no. 20
Ἄρχίδαμος	ep. 21, 22
Ἄρχίνος	ep. no. 23
Ἄρχοκράτης I	ep. no. 24
Ἄστυμήδης II	ep. no. 25
Αὐτοκράτης I	ep. no. 26, 27
B	
Βρόμιος	prod. no. 118, 119
Γ	
Γαλέστης	prod. no. 120
Γόργων	ep. no. 28
Δ	
Δαμόθεμις	ep. no. 29, 30
Δαμοκράτης I	prod. no. 121, 122, 123
Δαμοκράτης III	prod. no. 124, 125
Διόδοτος I	prod. no. 126
Διόκλεια	prod. no. 127, 128, 129
Δῖος	prod. no. 130, 131, 132
Δίσκος	prod. no. 133
Δρακοντίδας	prod. no. 134
Δῶρος II	prod. no. 135, 136, 137, 138
E	
Ἑρμίας	prod. no. 139
Εὐδαμος	ep. no. 31
H	
Ἡρακλείτος	prod. no. 140
Ἡφαιστίων	prod. no. 141

Θ

Θέρσανδρος ep. no. 32

Θέστωρ ep. no. 33

I

Ίασικράτης ep. no. 34, 35, 36, 37

Ίεροτέλης prod. no. 142

Ίέρων I ep. no. 38, 39

Ίέρων II prod. no. 143, 144

Ίμας prod. no. 145, 146, 147, 148 (?)

Ίπποκράτης prod. no. 149, 150

Ίστρος prod. no. 151

K

Κάλλων prod. no. 152, 153

Κλειτόμαχος ep. no. 40, 41

Κλευκράτης I ep. no. 42, 43

Κληνόστρατος ep. no. 44

Κόμος prod. no. 154

Κρατίδας ep. no. 45, 46

Λ

Λίνος prod. no. 155, 156

Λυσίων prod. no. 157

M

Μαρσύας prod. no. 158

Μενέστρατος prod. no. 159, 160

Μίδας prod. no. 161, 162

Μουσαῖος prod. no. 163

N

Νᾶνις prod. no. 164, 165

Νικαγίς	prod. no. 166
Νικασαγόρας I	ep. no. 47
Νικασικράτης	prod. no. 167
Νικόμαχος	ep. no. 48, 49
Νύσιος	prod. no. 168
Ξ	
Ξενόστρατος	ep. no. 50
Ξενοφάνης	ep. no. 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58
Ξενόφαντος II	ep. no. 59, 60
Ο	
Όνασίοικος	prod. no. 169
Π	
Παπᾶς	prod. no. 170
Παυσανίας II	prod. no. 171
Παυσανίας III	ep. no. 61, 62, 63, 64
Παυσανίας III	prod. no. 172
Πειθιάδας	ep. no. 1
Πεισίστρατος	ep. no. 65
Πολύξενος	prod. no. 173, 174
Πυθογένης	ep. no. 66, 67, 68
Σ	
Σύμμαχος	ep. no. 69
Σώδαμος	ep. no. 70, 71, 72
Σωκράτης II	prod. no. 175, 176, 177, 178, 179, 180
Σωσικλῆς	prod. no. 181, 182
Σώστρατος	ep. no. 73, 74
Σώταιρος	prod. no. 183, 184
Σωτηρίδας	prod. no. 185
Τ	

Τεισαγόρας	ep. no. 75, 76 (?)
Τεισαμενός	ep. no. 76 (?), 77
Τιμασαγόρας	ep. no. 78, 79
Τιμόθεος	ep. no. 80
Τιμοκλῆς II	ep. no. 81
Τιμούρροδος	ep. no. 82, 83
Τιμώ II	prod. no. 186

Φ

Φιλάινιος	prod. no. 187, 188
-----------	--------------------

B. Nazwy miesięcy

Άγριάνιος	no. 20, 23, 32, 40, 68, 75, 76 (?), 77, 79, 88
Άρταμίτιος	no. 15, 17, 18, 24, 52, 64, 76 (?), 81
Βαδρόμιος	no. 39, 48, 50, 51, 72
Δάλιος	no. 8, 27, 31, 44, 73, 78, 89, 90
Θεσμοφόριος	no. 12, 65, 102, 116
Θευδαίσιος	no. 91
Κάρνειος	no. 26, 36, 71, 109
Πάναμος	no. 3, 49, 53, 59, 61, 66, 67, 83, 92, 110, 158
Πάναμος Δεύτερος	no. 10, 42
Πεδαγείτνυος	no. 69
Σμίνθιος	no. 5, 9, 13, 37, 87, 103
Υακίνθιος	no. 4, 6, 11, 16, 19, 21, 25, 28, 60, 63, 93

C. Tytulatura

Επί	no. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 (?), 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83
-----	--

Ἐπ' ἱερέως no. 26, 33, 81

D. Godła

Czapka Dioskurów no. 144
Gałązka oliwna no. 54, 143 (?)
Głowa Heliosa no. 29, 30, 46, 47, 74
Głowa Meduzy no. 159, 160
Gwiazdka no. 108, 115, 129, 173, 174
Herma no. 152, 153, 170
Kaduceusz no. 104, 120, 134, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 161, 162, 181 (?), 182, 185
Kotwica no. 157
Kropka no. 66, 96
Kwiat róży no. 15, 17, 35, 36, 37, 40, 42, 44, 50, 55, 79, 101, 102, 103, 113, 114, 121, 122, 123, 149, 150, 167, 172
Liść bluszczu no. 99
Monogram no. 1
Płonąca pochodnia no. 175, 176, 177, 178, 179, 180
Postać ludzka/statua no. 168
Rozetka no. 2, 56, 58, 70, 109, 110, 142
Róg obfitości no. 95, 96, 97, 98, 145, 146
Wieniec no. 57, 100 (?), 119
Winne grono no. 120, 125, 155, 156, 161, 162, 163, 183, 184
Tyrś no. 125, 181 (?)

Zdjęcia stempli wykonali T. Scholl i G. Wyrzykowski.